

[Genesis](#)
[Exodus](#)
[Leviticus](#)
[Numeri](#)
[Deuteronomium](#)

Jonathan Sacks

Jonathan Henry Sacks, Hebreeuws: *Yaakov Zvi*, יעקב צבי

Jonathan Sacks is geboren in Lambeth (Groot-Londen) op 8 maart 1948 en is overleden op 7 november 2020. Hij was een Brits geestelijke, filosoof, theoloog, auteur en politicus.

Sacks was tussen 1 september 1991 en 1 september 2013 opperrabbin van de Verenigde Hebreeuwse Congregatie van het Gemenebest en was van 2009 tot zijn overlijden lid van het Britse Hogerhuis.

In 2016 ontving hij de Templetonprijs voor zijn levensbeschouwelijke bijdrage aan het maatschappelijke debat en zijn rol in de interreligieuze dialoog.

Genesis

boek van het begin

Jonathan Sacks

Niettemin verstaat niet iedereen de verhalen (uit de Bijbel) op hetzelfde niveau. Ieder verhaal heeft meerdere betekenislagen met elk hun eigen draagwijdte, die we pas begrijpen na herhaaldelijk lezen. Ons begrip van het boek groeit naarmate we ouder worden. Elke leeftijd voegt zijn eigen inzichten, commentaren en interpretaties toe. Dankzij de literaire stijl van het boek kan iedere generatie het weer met nieuwe ogen lezen,

Centraal thema van Genesis: Gods geschenk van vrijheid aan de mensheid. God schiep het heelal; dus God is vrij. Door aan de mensen Zijn 'beeld en gelijkenis' te schenken gaf Hij hun ook de vrijheid.

- Wij zijn gevormd door onze omgeving - maar wij kunnen evenzeer onze omgeving vormgeven;
- Wij zijn geschapen - maar wij kunnen zelf ook scheppen;
- Wij kunnen kiezen hoe we handelen en reageren;
- Wij kunnen gehoorzaam zijn - maar ook ongehoorzaam zijn;
- Wij kunnen harmonie creëren - maar ook tweespalt;
- Wij kunnen goed doen - maar we kunnen ook verkeerd doen.

God verwacht dat wij in persoonlijke relaties - eerst en vooral binnen de familie - Hem eren door anderen te eren, die niet minder dan wij Zijn beeld dragen.

Als we geen vrede en gerechtigheid of mededogen binnen de familie kunnen bewerkstelligen, zal ons dat evenmin lukken binnen ons volk of in de wereld.

Genesis is nog steeds wat het van meet aan was: een boek over basisprincipes, woorden waarin we, als we er echt voor openstaan, niet alleen onze voorouders ontdekken, maar vooral onszelf.

Het Bijbelboek **GENESIS** bevat de volgende Parasja's

1.	Beresjiet	In het begin	(Gen. 1:1-6:8)
2.	Noach	Noach	(Gen. 5:32 – 11:32)
3.	Lech Lecha	Trek weg	(Gen. 12:1 – 17:27)
4.	Wajera	En Hij verscheen	(Gen. 18:1 – 22:4)
5.	Chajee Sara	Sara leefde	(Gen. 23:1 – Gen. 25:18)
6.	Toledot	Afstammelingen	(Gen. 25:19 – 28:9)
7.	Wajatsee	En hij trok uit	(Gen. 28:10 – 32:3)
8.	Wajisjlach	En hij stuurde	(Gen. 32:4 – 36:43)
9.	Wajeesjev	En hij woonde	(Gen. 37:1 – 40:23)
10.	Mikeets	Na verloop	(Gen. 41:1 – 44:17)
11.	Wajiqasi	En hij naderde	(Gen. 44:18 – 47:27)
12.	Wajechi	En hij leefde	(Gen. 47:28 – 50:26)

Parasja Beresjiet – *In het begin* – (Genesis 1:1 – 6:8)

- Gen. 1 De schepping
- Gen. 2:1 – Gen. 2:3 De schepping – vervolg
- Gen. 2:4 – Gen. 2:25 De schepping van de mens
- Gen. 3 De zondeval
- Gen. 4:1 – Gen. 4:16 Kaïn en Abel
- Gen. 4:17 – 4:26 Nageslacht van Kaïn
- Gen. 5 Geslachtsregister van Adam tot Noach
- Gen. 6:1 - Gen. 6:8 Voorzegging van de zondvloed

1. [Het boek van de onderwijzing](#)
2. [Het wezen van de mens](#)
3. [Drie fasen van de schepping](#)
4. [Geweld in de Naam van God](#)
5. [Mantels van licht](#)

God schept orde, de mens schept chaos.
Wat zal de overhand krijgen?

1. Het boek van de onderwijzing (pagina 23)

Om een boek te kunnen begrijpen, moeten we weten tot welk genre het behoort: Is het geschiedenis, legende, mythe of kroniek?

- Een geschiedenisboek beantwoordt de vraag: **Wat gebeurde er?**
- Een boek over kosmologie beantwoordt de vraag: hetzij wetenschappelijk hetzij mythologisch: **hoe gebeurde het?**
- De Tora betekent wet, instructie, gids, en beantwoordt de vraag: **Hoe moeten we leven?**

2. Het wezen van de mens (pagina 25-27)

De mens is vrij om te zijn wat hij of zij kiest. Dit is een breuk met de twee stromingen in de middeleeuwen:

- 1) de christelijke leer die zegt dat alle mensen ongeneeslijk verdorven zijn;
- 2) de platoonse gedachte dat het mens-zijn gebonden is aan onveranderlijke normen.

De Joodse ethiek beperkt zich niet tot de wet; het gaat ook over deugdzame karaktereigenschappen, algemene principes en rolmodellen. Het meest fundamentele principe is dat de mens zichzelf moet scheppen.

-----...-----

De nadruk op **keuze, vrijheid en verantwoordelijkheid** is één van de meest karakteristieke kenmerken van het Joodse denken.

God heeft de mens geschapen naar Zijn beeld. **Maar God hééft helemaal geen beeld.** Vandaar het verbod op het maken van een beeld van God. God gaat elke voorstelling, elke categorisering ver te boven. God kan niet afgebakend of gedefinieerd worden; elke poging daartoe is afgoderij.

Dus 'beeld' moet naar iets anders verwijzen dan naar een specifieke vorm.

God staat boven de natuur en Hij is vrij; niet ingeperkt door natuurwetten. Door mensen te scheppen naar Zijn beeld gaf God ons een gelijksoortige vrijheid en zo schiep God het enige wezen dat zelf tot scheppen in staat is.

Al het andere in de schepping is wat het is, noch goed, noch kwaad, gebonden aan de natuur en haar wetten. Alleen de menselijke persoon heeft de mogelijkheid zichzelf te boven te gaan.

-----...-----

De Tora onderzoekt voortdurend de menselijke vrijheid; het grootste geschenk dat God aan de mens gegeven heeft en ook de noodlottigste, want **vrijheid kan worden gebruikt of misbruikt**. Vrijheid kan leiden tot de hoogste hoogten en de diepste diepten: tot liefde of haat; tot mededogen of wreedheid; tot vriendelijkheid of geweld.

De kern van het Jodendom is en blijft Gods ultieme oproep aan de mensheid tot vrijheid en scheppingskracht enerzijds, en tot verantwoordelijkheid en terughoudendheid anderzijds - om Gods partner te worden in het scheppingswerk.

3. *Het wezen van de mens* (pagina 28-32)

De Tora begint met de geboorte van het heelal om de schenking van het land Israël aan het volk Israël te rechtvaardigen. De Schepper van de wereld is **ipso facto = eigenaar van en heerser over de wereld**. Israël is niet ontstaan uit willekeurige feiten als vestiging, historisch verband, verovering of internationale overeenkomst. Maar Israël is ontstaan door het Woord van God.

God wordt erkend door de drie monotheïstische Godsdiensten: Het Jodendom, het Christendom en de Islam.

Eén van de opvallendste stellingen in de Tora is dat wij geroepen worden, om als beeld van God, Hem na te doen. (📖 Lev. 19:2)

📖 *Leviticus 19:2 Spreek tot heel de gemeenschap van de Israëlieten, en zeg tegen hen: Heilig moet u zijn, want Ik, de HEERE, uw God, ben heilig*

-----...-----

God openbaart zich aan de mensheid niet in de zon, de sterren, de wind of het onweer, maar in en door woorden - heilige woorden die ons tot Gods partners in het bevrijdingswerk maken.

-----...-----

Zoals God vrij is, zijn wij ook vrij, en de gehele Tora is een oproep aan de mensheid om een te verantwoorden mate van vrijheid te gebruiken bij het scheppen van een sociale wereld die de vrijheid van anderen respecteert. De '**wil**' is de brug van: ér moet zijn '**naar**' en er **was**'

Zien dat iemand goed is en dat ook zeggen, is een scheppende daad - één van de grote scheppende daden.

-----...-----

Wanneer wij de **goedheid** in iemand erkennen, doen we meer dan die goedheid scheppen: we helpen de goedheid scheppend te worden. Dit is wat God voor ons doet en Hij roept ons op hetzelfde voor anderen te doen.

4. Geweld in de naam van God (pagina 33-35)

Het ergste massavernietigingswapen is het menselijk hart

-----...-----

De reden dat God Kaïn's offer verwierp, wordt duidelijk in de direct daaropvolgende woorden: '*Kaïn werd woedend, zijn blik betrok*' (**Gen. 4:5**)

Stel je het volgende voor: Je biedt iemand een geschenk aan. Hij weigert het beleefd. Hoe reageer je daarop?

- 1) Je kunt jezelf afvragen: wat heb ik verkeerd gedaan? - hieruit blijkt dat je de ontvanger een oprecht plezier wilde doen;
- 2) Je kunt boos worden op de beoogde ontvanger - hieruit blijkt dat je het niet om die ander te doen was, maar om jezelf. Je probeerde jouw dominantie te doen gelden door de ander bij jou in het krijt te doen staan (ruilrelatie).

 Genesis 4:5 *maar op Kaïn en op zijn offer sloeg Hij geen acht. Toen ontstak Kaïn in grote woede en liet hij zijn hoofd zakken*

-----...-----

Wat beschouwt de Tora als waarachtig geloof?

Nederigheid voor het aangezicht van God, respect voor de heelheid van de schepping en eerbied voor het leven van de mens, en enige schepsel dat het beeld van God draagt.

Geweld is de poging om je wil op te leggen door middel van macht.

Hoe kun je omgaan met de schuld die dit teweegbrengt? Door zoals Nietzsche: God te ontkennen **of** door jezelf voorhouden dat je de wil van God doet

Of

Het alternatief van de Tora is om het menselijk leven als heilig te beschouwen.

5. *Mantels van het licht* (pagina 36-42)

Adam heeft zijn vrouw zojuist verweten dat zij hem tot zonde heeft verleid. (**Gen. 3:20**). Ook is hij tot sterfelijkheid veroordeeld.

Waarom geeft hij haar nu op dit punt in de tekst een 'nieuwe naam'?

(Rabbi Meïr interpreteert overigens 'kleren van dierenvellen' (**Gen. 3:21**) of 'mantels van huid' als 'mantels van licht'.)

 Gen. 3:20 *En Adam gaf zijn vrouw de naam Eva, omdat zij moeder van alle levenden is.*

 Gen. 3:21 *En de Heere God maakte voor Adam en voor zijn vrouw kleren van huiden en kleede hen daarmee.*

-----...-----

Door de zondeval komt Adam er ineens achter dat hij sterfelijk is. De dood was nog niet doorgedrongen tot zijn bewustzijn, maar nu stond hij er wel oog in oog mee.

God had gesproken tot de vrouw: zij zou kinderen baren, in pijn, maar zij zou de wereld nieuw leven brengen.

-----...-----

Plotseling wist Adam dat - ook al sterven we - iets van ons zal voortbestaan, tenminste als we bevoorrecht zijn kinderen te hebben: onze genen, onze invloed, ons voorbeeld, onze idealen. **Daarin bestaat onze onsterfelijkheid.** Dus niet door monumentale gebouwen te bouwen, niet door beelden te maken, maar door onze idealen in te prenten in de harten van onze kinderen en zij op hun beurt weer tot aan het eind der tijden.

Onsterfelijkheid die we verwerven door diegenen die wij tot leven brengen en die na ons voortleven, kunnen we als man zijnde niet alleen bewerkstelligen. Adam werd zich hier ineens bewust dat zijn vrouw niet alleen *'een hulp is die bij hem past'*, een soort van assistente, een ongelijke, maar dat hij zonder haar geen kinderen zou kunnen krijgen - en kinderen waren zijn deel aan de eeuwigheid. In dit opzicht leek zij meer op God dan hij, want God is Hij-die-nieuw-leven-voortbrengt. ***Zij ligt het dichtst bij het principe van Goddelijke scheppingskracht, namelijk dat liefde het leven schept.***

-----...-----

Dus hier ziet Adam voor de eerste keer zijn vrouw als een persoon en gaf hij haar een eigen naam Eva, ***'zij die het leven schenkt'***. Tot nu toe noemde hij zijn vrouw, gewoon vrouw (soortnaam). Vanaf nu kreeg zij een eigennaam, en kreeg hijzelf ook een eigen naam Adam.

Een eigen naam verwijst niet naar een categorie of een groep of een groep dingen, maar naar het individu in zijn/haar eigenheid. God maakt ieder mens naar hetzelfde beeld, Zijn Beeld, en zij zijn allemaal verschillend. Dit is wat het leven waardig en kostbaar maakt.

-----...-----

Het moment waarop Adam zich naar zijn vrouw keerde en haar een eigen naam 'Eva' gaf, was een keerpunt in de geschiedenis van de mensheid. Op dat ogenblik hulde God het paar in '*mantels van het licht*'. Want alleen als we met elkaar omgaan als personen met een onvoorwaardelijke waardigheid nemen we het '*beeld van God*' in de ander serieus.

Rechtsregels, barmhartigheid, naastenliefde, medeleven, zorg voor de armen, liefde voor de naaste en de vreemdeling, fijnzinnig spreken en je inleven in de snel gekwetste gevoelens van anderen: het zijn allemaal variaties op het thema van respect voor de ander als een beeld en gelijkenis van de Goddelijke ander.

-----...-----

In Genesis wordt God beschreven als Elohiem. In hoofdstuk 2 en 3 wordt Hij **Hasjeem-Elhohiem** genoemd en vanaf hoofdstuk 4 wordt God alleen Hasjeem genoemd.

-----...-----

Pas nadat Adam zijn vrouw een eigen naam had gegeven gebruikt de Tora het woord **Hasjeem** voor God. Pas nadat hij zich bewust is geworden van zijn vrouw als persoon, is de mens in staat God als een '*Persoon*' te begrijpen.

Wij zijn hier omdat God wil dat wij hier zijn. Daarom zijn de geboden die de relatie tussen God en ons regelen onlosmakelijk verbonden met de geboden die de relaties tussen ons en onze medemensen bepalen. Toen Adam ontdekte dat hij sterfelijk was, wist hij dat hij slechts kon voortleven in zijn kinderen, geboren uit een daad van liefde. Op dat moment ontdekte hij dat onsterfelijkheid **niet** door iemand alleen kon worden bereikt, maar slechts door een verbintenis van twee. Toen hield de mens op een puur biologische soort te zijn en werd hij een '*homo religiosus*', de mens-op-zoek-naar-God, die **Hasjeem** ontmoet: God-op-zoek-naar-de-mens.

Het Jodendom is het verhaal over hoe de liefde die we voor een ander voelen, leidt tot liefde voor God en ons omhult in mantels van licht.

Parasja Noach – *Noach* – (Genesis 5:32 – 11:32)

- **Gen. 6:1 – Gen. 6:8 Voorzegging van de zondvloed**
- **Gen. 6:9 – Gen. 22 Opdracht tot de bouw van de ark**
- **Gen. 7 De zondvloed**
- **Gen. 8:1 – Gen. 8:19 Einde van de zondvloed**
- **Gen. 8:20 – Gen. 8:21 Offer van Noach**
- **Gen. 9:1 – Gen. 9:17 Gods verbond met Noach**
- **Gen. 9:18 – Gen. 9:29 De zonen van Noach**
- **Gen. 10 Nakomelingschap van Noachs zonen**
- **Gen. 11:1 – Gen. 11:9 De toren van Babel**
- **Gen. 11:10 – Gen. 11:26 Nageslacht van Sem**
- **Gen. 11:27 – Gen. 11:32 Nageslacht van Terah**

1. [Meer dan gehoorzaamheid](#)
2. [Babel, een verhaal over hemel en aarde](#)
3. [De objectiviteit van de moraal](#)
4. [Een drama in vier bedrijven](#)

1. Meer dan gehoorzaamheid (pagina 45-48)

Midrasj is de gangbare naam voor de vroeg rabbijnse interpretaties van Tora. Sommigen ervan, de **midrasj halacha**, hebben betrekking op de Joodse wet en de manier waarop deze is ontleend aan de Bijbelse tekst. Andere, algemeen bekend onder de naam **midrasj agada**, werken het Bijbelse verhaal uit door details toe te voegen die in de tekst **niet** worden vermeld of door inzicht te verschaffen in de diepere betekenis ervan.

De midrasj is de brug waarmee de wijzen de tijd overspanden van de oude tekst naar een eigentijdse toepassing.

-----...-----

Midrasj houdt in dat we in Gods Woord voor **alle** tijden Zijn Woord voor **deze** tijd beluisteren.

Wanneer het er op aankomt een verwoeste wereld te herbouwen, wacht je niet op toestemming. (Noach wilde eerst toestemming hebben van God om de ark te verlaten na de watervloed).

-----...-----

Noach doet precies wat hem bevolen is. Wat zijn verhaal ons vertelt is **dat gehoorzaamheid alleen niet voldoende is**.

God wil dat wij mondig en volwassen zijn, en dat wij Zijn wil doen omdat wij die begrijpen, of omdat wij Hem vertrouwen als wij die niet begrijpen. **God verlangt van ons iets anders en groters dan gehoorzaamheid, namelijk verantwoordelijkheid.**

-----...-----

Als je jezelf redt zonder iets te doen om de wereld te redden, dan redt je zelfs jezelf niet.

Geloof is meer dan gehoorzaamheid. Het is de moed om te scheppen.

2. Babel, een verhaal over hemel en aarde (pagina 50-54)

Taal is de belangrijkste scheppende macht. En God zei..... 'en er was'.

Taal gaat aan het werk vooraf.

De bouwers van de Toren van Baal gaven hun project niet op vanwege technische problemen, maar omdat ze het vermogen om te communiceren waren kwijtgeraakt.

-----...-----

De wortel van **havdala** (v-d-l) is scheiden, onderscheiden. God scheidt verschillende domeinen:

- Dag 1 licht en donker;
- Dag 2 de wateren boven en beneden;
- Dag 3 Land en zee;
- Dag 4 Zon en maan;
- Dag 5 Vogels en vissen;
- Dag 6 Landdieren en mensen.

Om het einde van de sabbat en het begin van elke cyclus v.a de 'zes scheppingsdagen' te markeren is er de Joodse ceremonie **havdala**

Goedheid is orde, kwaad is wanorde. Geen melk (leven) en vlees (dood) mengen. Geen wol (dierlijk) en linnen (plantaardig) in één kledingstuk verwerken.

-----...-----

Geweld, onrecht en conflict zijn vormen van wanorde; ze zijn een gebrek aan respect voor de heelheid van iedere levensvorm, of (in het geval van mensen, waar 'ieder leven is als een heelal') van elk persoon.

God schept orde. De mens schept chaos - met verwoesting als onvermijdelijk resultaat.

God kan met niets op aarde worden vereenzelvigd. **Ps. 115:16** zegt 'De hemel is van de Heere, maar de aarde heeft Hij aan de mensen gegeven'.

God is God en mensen zijn mensen. Er kan geen sprake zijn van grensvervaging. Dat was de zonde van de torenbouwers van Babel.

-----...-----

Als mensen proberen boven het menselijke uit te groeien, worden ze al snel minder dan het menselijke.

Een wereld van '*tov*', wat goed betekent, is een wereld van *havdala*, grenzen en scheidslijnen. Wie die grenzen overschrijdt en die scheidslijnen schendt, maakt zichzelf een naam; maar die naam luidt Babel en dat betekent: chaos, verwarring en verlies van orde die een voorwaarde is voor zowel de wereld die God schept (de natuur) als de wereld die wij scheppen (de cultuur).

3. De objectiviteit van de moraal (pagina 56-58)

Individueel eigenbelang levert vaak slechte resultaten op. Een groep die leert samenwerken, in plaats van concurreren, zal in vergelijking met anderen in het voordeel zijn.

-----...-----

Na de zondvloed legde God een gelofte af: *'Nooit weer zal Ik de aarde vervloeken vanwege de mens, want alles wat de mens uitdenkt, van zijn jeugd af aan, is nu eenmaal slecht. Nooit weer zal ik alles wat leeft doden, zals ik nu gedaan heb'* (📖 **Gen. 8:21**).

Dit is het principe van Goddelijke vergeving.

-----...-----

Het Noachistisch verbond rust op 2 pijlers: **Gerechtigheid en Vergeving**. Zonder deze twee kan een groep op den duur niet overleven.

4. Een drama in vier bedrijven (pagina 60-61)

Toen de bouwers van de toren van Babel een poging deden een toren te bouwen die *'tot aan de hemel zou reiken'*, probeerden zij te worden als goden.

-----...-----

Door te proberen tot aan de hemel te reiken, zeiden de bouwers van Babel in feite: *'Wij willen de plaats van God innemen'*. We gaan ons niet aan Zijn wet houden, wij zullen Zijn grenzen niet respecteren en 'Zijn Anders' zijn niet accepteren. We gaan een omgeving scheppen waar wij - en niet Hij - het voor het zeggen hebben, waar de Ander wordt vervangen door Ik.

De eerste 11 hoofdstukken van Genesis bevatten 4 verhalen:

1. Adam en Eva en de zondeval - Wij hebben ons handelen in eigen hand (**Persoonlijke verantwoordelijkheid**)
2. Kaïn en Abel, de eerste moord - We moeten leren dat niet alles mag wat kan (**Morele verantwoordelijkheid**)
3. Noach en zijn onvoorwaardelijke gehoorzaamheid tegenover verantwoordelijk - We hebben niet alleen een verplichting tegenover onszelf, maar ook tegenover degenen waar we invloed op hebben (**Collectieve verantwoordelijkheid**)
4. Torenbouw van Babel - Moraal is niet alleen maar een menselijke afspraak maar dat moraal in de structuur van het bestaan verankerd is. Er is een Auteur van alles wat er is, dus is er een Autoriteit die de mens te boven gaat, aan wie we, als we moreel handelen, antwoord geven (**Ontologische verantwoordelijkheid.**)

Het groeiproces van de mensheid vóór Abraham. de psychologische groei van instinct naar geweten, van *'stof van de aarde'* naar de moreel verantwoordelijke medewerker die in de Tora *'het beeld van God'* wordt genoemd.

Parasja Lech Lecha - *Trek weg* - (Gen. 12:1 - Gen. 17:27)

- Gen. 12:1 – Gen. 12:4 De roeping van Abraham
- Gen. 12:5 – Gen. 12:13 Aankomst in Kanaän
- Gen. 12:14 – Gen. 12:20 In Egypte
- Gen. 13 Abraham en Lot scheiden van elkaar
- Gen. 14:1 – Gen. 14:17 Veldtocht van Abraham
- Gen. 14:18 – Gen. 14:24 Abram en Melchizedek
- Gen. 15:1 – Gen. 15:6 Belofte aan Abram
- Gen. 15:7 – Gen. 15:21 De verbondssluiting
- Gen. 16 Hagar en Ismaël
- Gen. 17:1 – Gen. 17:14 Naamsverandering van Abram en Sarai
- Gen. 17:15 – Gen. 17:22 Aankondiging van de geboorte van Izak
- Gen. 17:23 – Gen. 17:27 Besnijdenis van het huis van Abram

1. [De lange weg naar de vrijheid](#)
2. [Een nieuw type held](#)
3. [Vier dimensies van de reis](#)
4. [Vaders en zonen](#)
5. [Belofte en vervulling](#)

1. De lange weg naar de vrijheid (pagina 66-69)

Met Abraham ziet een nieuw geloof het licht: het **verantwoordelijkheidsgeloof**, waarin het Goddelijk gebod en het menselijk handelen elkaar ontmoeten en een nieuwe gezegende orde voortbrengen, gebouwd op de principes van recht en gerechtigheid.

Het Jodendom is bij uitstek een godsdienst van vrijheid - niet de vrijheid in de moderne zin om te kunnen doen wat we willen, maar in de ethische zin: om te kunnen kiezen voor wat we behoren te doen en zo samen met God architecten te worden van een rechtvaardige en barmhartige sociale orde. Vrijheid als verantwoordelijkheid.

-----...-----

De slachtoffercultuur zoekt de oorzaak van iemands situatie in externe omstandigheden en bestendigt daarmee de slachtofferrol

De Tora kent twee fundamentele vrijheden:

1. de vrijheid van God;
2. de vrijheid van mensen.

-----...-----

Alasdair MacIntyre beweerde eens dat er twee soorten atheïsten zijn: de een gelooft niet in God, de ander beschouwt het atheïsme als een soort religie

Vrijheid is geen vaststaand feit in de menselijke situatie. Net als de andere bijzondere prestaties van de geest - kunst, literatuur, muziek, poëzie - vraagt vrijheid om oefening, discipline, leerlingenschap, veeleisende routines en nauwgezette aandacht voor het detail.

-----...-----

Verlaat alle invloeden van buitenaf, die maken je tot een slachtoffer van omstandigheden waar jezelf geen controle over hebt. Maak een reis naar binnen, naar jezelf. Daar - alleen daar - wordt vrijheid geboren, beoefend en volgehouden

2. *Een nieuw type held* (pagina 72)

In het Jodendom worden we rechtstreeks door God gekend in wat wij zijn, niet in wat wij lijken te zijn. De mens kijkt naar het uiterlijk, maar de Heer kijkt naar ons hart.

3. *Vier dimensies van de reis* (pagina 73-75)

Soms moeten we ons verleden opgeven om toekomst te verwerven

-----...-----

In een tijd van radicaal individualisme, zoals nu, is het belangrijk te beseffen dat we niet zijn wat we bezitten, maar wat we delen; niet wat we kopen, maar wat we geven. Er is iets dat bóven de begeerte en verlangen uitstijgt, namelijk de oproep die tot ons komt van buiten onszelf en die ons oproept een bijdrage te leveren aan de wereld,

4. *Vaders en zonen* (pagina 79-80)

Kinderen voltooien wat ouders beginnen (Abraham ging verder op reis die zijn vader Terach was begonnen)

-----...-----

Soms maken we onszelf wijs, vooral in de adolescentie, dat we met onze ouders hebben gebroken en een geheel nieuwe weg zijn ingeslagen. Als we dan jaren later terugkijken, beseffen we pas hoeveel we aan onze ouders te danken hebben. Hoezeer we, zelfs als we heel serieus vonden onze eigen unieke weg volgden, in werkelijkheid beantwoordden aan de idealen en de ambities die we van hen hadden geleerd. En dit begint bij God Zelf die ons, zijn kinderen, de ruimte gaf - en dat nog steeds doet - om voor Hem te wandelen.

5. Belofte en vervulling (Pagina 83-86)

Lot laat zijn blik gaan over het wijde landschap..... Hij liet zijn blik rondgaan en '**zag**'. Net als Eva, die **zag** dat de vrucht van de boom van kennis van goed en kwaad een '*lust voor het oog*' was, zo oordeelde Lot ook naar het uiterlijk.

De kinderen van het verbond volgen **wat het oor hoort**, niet wat oog ziet; de stem van God in het diepst van hun ziel, en niet de verleidelijke buitenkant van wat zichtbaar is.

-----...-----

Vier beloftes aan Abraham over kinderen als nageslacht., en drie toekomstige erfgenamen, Lot, Eliëzer en Ismaël, die geen van drieën aan de eisen voldoen.

- 1) Lot gaat wonen te midden van boosdoeners;
- 2) Eliëzer maakt geen deel uit van de aartsvaderlijke familie;
- 3) Ismaël wordt '*een wilde ezel*' van een mens genoemd; hij schopt iedereen, iedereen schopt hem.

Sara is net als Rebekka en Rachel later onvruchtbaar en daarmee kunnen de kinderen die zij krijgen worden gezien **als geschenken van God**, sterker nog: als Gods kinderen.

-----...-----

Een Goddelijke belofte, wat die ook inhoudt, gaat niet onmiddellijk in vervulling..... Er is geen plotselinge overgang van hier naar het beloofde land, van beginpunt naar eindbestemming.

Als we Genesis letterlijk nemen zou de wereld in zeven dagen geschapen zijn; maar alles wat in de mensenwereld onderhevig is aan diegaande verandering, vraagt tijd.

Geloof is het vermogen om te leven met uitstel zonder het vertrouwen in de belofte te verliezen; om teleurstelling te onderdaan zonder de hoop kwijt te raken; om te weten dat het een lange weg is van ideaal naar werkelijkheid maar toch besluiten op weg te gaan.

God laat al Zijn beloften in vervulling gaan, maar niet altijd op het moment dat wij het verwachten.

-----,-----

Parasja Wajera - *En Hij verscheen* - (Gen. 18:1 - Gen. 22:24)

- Gen. 18:1 – Gen. 18:15 God verschijnt aan Abraham bij Mamre
- Gen. 18:16 – Gen. 18:22 Verwoesting van Sodom en Gomorra aangekondigd
- Gen. 18:23 – Gen. 18:33 Abraham bidt voor Sodom
- Gen. 19:1 – Gen. 19:29 Verwoesting van Sodom en Gomorra
- Gen. 19:30 – Gen. 19:38 Moab en Ammon
- Gen. 20 Abraham en Abimelech
- Gen. 21:1 – Gen. 21:21 Izak geboren: Ismaël weggestuurd
- Gen. 21:22 – Gen. 21:34 Verbond tussen Abraham en Abimelech
- Gen. 22:1 – Gen. 22:19 Het offer van Abraham
- Gen. 22:20 – Gen. 22:24 Nageslacht van Nahor

1. [God en de vreemdelingen](#)
2. [God uitdagen](#)
3. [De ambivalente Jood](#)
4. [Het wonder van een kind](#)

1. God en de vreemdelingen (Pagina 90-92)

De Heer verscheen aan Abraham, bij de eiken van Mamre. Op het heetst van de dag zat Abraham in de ingang van zijn tent. Toen hij opkeek zag hij even verderop drie mannen staan. Onmiddellijk snelde hij de tent uit, naar hen toe. Hij boog zich ter aarde. En hij zei: *'Mijn heer, als ik nu genade heb in uw ogen.....'*

Voor *'Mijn heer'* staat het woord *'Adonai'*. Dit is één van de namen van God, maar kan ook betekenen *'mijne heren'* (📖 **Gen. 19:2**)

📖 **Genesis 19:2** Hij zei: *Zie toch, mijne heren, wijk toch af van uw weg en kom naar het huis van uw dienaar en overnacht daar en was uw voeten; morgenvroeg kunt u opstaan en uw reis vervolgen. Maar zij zeiden: Nee, wij zullen wel op het plein overnachten.*

-----,-----

In het geval dat **Adonai** hier *'mijne heren'* inhoudt zou de tekst als volgt gaan:

De Heere verscheen aan Abraham..... Toen hij opkeek zag hij even verderop drie mannen staan. Onmiddellijk snelde hij de tent uit om hen te ontmoeten en hij boog diep. {Terwijl hij zich tot God wendde} zei hij: Mijn God, als ik genade in Uw ogen heb gevonden, ga dan niet bij Uw dienaar vandaan {dat wil zeggen: wacht alstublieft totdat ik deze mannen gastvrij heb ontvangen}; {vervolgens wendde hij zich tot de mannen en zei:} Ik zal water voor u halen, zodat u uw voeten kunt wassen en kunt rusten onder deze boom.....

Het bieden van gastvrijheid is belangrijker dan het ontvangen van Goddelijke Aanwezigheid. Toen Abraham een keuze kreeg tussen luisteren naar God en het bieden van gastvrijheid aan wat mensen leken te zijn, koos hij voor het laatste. God stemde in met dat verzoek.

-----,-----

Eerst hadden de bezoekers een hogere positie (*nitzavim alav*) dan Abraham omdat zij engelen waren en hij slechts een mens. Maar toen Abraham hun eten, drinken en onderdak verschaft, stond hij zelfs hoger (*omed alehem*) dan de engelen.

We eren God door Zijn beeld te eren: de mens

2. God uitdagen (Pagina 93-97)

God is Rechter over de gehele wereld, dus moet God Zelf ook rechtvaardig handelen (📖 **Gen. 18:25**).

Dit is de geboorte van één van de belangrijke Joodse tradities: de discussie met de hemel, omwille van de hemel, de verbondsdialoog tussen God en mens in naam van de rechtvaardigheid

Hoe is het mogelijk dat eindige en feilbare mensen God Zelf uitdagen, en dat niet in strijd is met het geloof, maar zelfs deel uitmaakt van het geloofsleven?

📖 **Genesis 18:25** *'Er kan toch geen sprake van zijn dat U zoiets doet, dat U de rechtvaardige samen met de goddeloze doodt? Dan zal het zijn: zo de rechtvaardige, zo de goddeloze. Daar kan bij U toch geen sprake van zijn! Zou de Rechter van de hele aarde geen recht doen?'*

-----...-----

Hoe kan het dat Abraham - die zichzelf beschrijft als niet meer dat 'stof en as' - het hoofd biedt aan de 'Rechter van de gehele aarde' door Gods oordeel over het volk van Sodom aan te vechten?

-----...-----

📖 **Gen. 18:17-19** *'De HEERE zei: Zal Ik voor Abraham verbergen wat Ik ga doen? Immers, Abraham zal zeker tot een groot en machtig volk worden, en alle volken van de aarde zullen in hem gezegend worden. Want Ik heb hem uitgekozen, opdat hij aan zijn kinderen en zijn huis na hem bevel zou geven om de weg van de HEERE in acht te nemen, door gerechtigheid en recht te doen, opdat de HEERE over Abraham zal brengen wat Hij over hem gesproken heeft'*

Het is duidelijk dat deze woorden van God een uitnodiging aan Abraham zijn om te spreken. Wat kan anders de betekenis zijn van 'Waarom zou Ik voor Abraham geheimhouden wat Ik van plan ben?'.

Niet nodigt God Abraham uit om te spreken, Hij geeft zelfs van te voren aan welke woorden Hij van Abraham wil horen: **rechtvaardigheid en rechtmatig**. Zij vormen 'de weg van God' waarvan God wil dat Abraham die aan zijn kinderen leert.

God wil dat Abraham Zijn oordeel aanvecht (het vernietigen van Sodom).

Het grondbeginsel van de Tora is dat God regeert via het recht en niet via de macht.

-----...-----

Niet de mensheid daagt God uit, maar God daagt de mensheid uit

God wil dat Abraham en zijn nakomelingen optreden als vertegenwoordigers van het recht. ***Om recht te doen en te zien dat er recht gedaan wordt, moeten beide partijen worden gehoord.***

-----...-----

God verlangt van Abraham: als advocaat optreden voor het volk van Sodom, hun zaak bepleiten als de stem van de andere kant.

Job staat er niet op dat hij onschuldig wordt bevonden. Hij staat er op dat hij wordt gehoord.

God heeft de mensheid nodig als partner om recht te kunnen doen. Hij heeft het nodig om een afwijkende stem te horen.

Hoe alwetend en onfeilbaar een rechter ook mag zijn, hij kan niet rechtspreken als een tegenargument ontbreekt. Daarom is het Jodendom - de Godsdienst waarin de gerechtigheid centraal staat - een Godsdienst van gedachtenwisseling en debat, omwille van de hemel, zelfs als het discussie betekent met de hemel zelf.

En het begon met Abraham, de man die door God werd gemachtigd om met God in discussie te gaan zodat zichtbaar is dat er recht wordt gedaan.

3. De ambivalente Jood (Pagina 98)

Bij een existentiële crisis moet de persoon een keuze maken - één waar zijn hele toekomst van afhangt - maar ontdekt dat hij dat niet kan. Hij wordt heen en weer geslingerd tussen de twee keuzemogelijkheden die beiden veel aantrekkingskracht hebben. Hij moet het dilemma op één of ander manier oplossen, maar beide keuzes betekenen het loslaten van diepgewortelde verleidingen of diepgewortelde ambities. Dit zijn momenten van hevige psychologische dramatiek.

-----...-----

De midrasj zegt bij **Gen. 24:12** '*Toen zei hij (Eliëzer): HEERE, God van mijn heer Abraham, laat het mij vandaag toch gebeuren en bewijs Uw goedertierenheid aan Abraham, mijn heer.....*'

Eliëzer had geen gemengde gevoelens over de test (Als er een vrouw naar de put komt en hij vraagt haar om de kruik van haar schouder te nemen en hem te drinken te geven, dat dàt dan de toekomstige vrouw van Izak zal wezen), maar wel over de opdracht zelf. Tot dan toe zegt de midrasj, had hij zitten wikken en wegen of zijn eigen dochter geschikt was voor Izak. Met andere woorden, hij had gehoopt dat op één of andere manier Abrahams nalatenschap op hem zou overgaan

-----...-----

Het is in zekere zin het verhaal van de 'moderne' Jood. Toen de Joden van de negentiende eeuw voor het eerst hun intrede deden in de gewone Europese samenleving en daarin nog steeds verholen of openlijke antisemitisme ondervonden, kregen velen tegenstrijdige gevoelens over hun identiteit. Ze wilden het verbergen en probeerde te assimileren. Ze werden **seculiere marranen**.

Het werkte niet..... Hoe meer ze hun best deden om als iedereen te zijn, hoe meer ze de aandacht trokken en hoe sterker het antisemitisme toenam. Zijzelf verloren veel in het assimilatieproces, niet alleen hun Joodse erfgoed, maar ook het eenvoudige vermogen te beseffen wie zij waren en om daar trots op te zijn.

-----...-----

Niet-Joden respecteren Joden die hun Jood zijn respecteren. Zij zijn verlegen met Joden die verlegen zijn met hun Joodse komaf. Sta altijd voor wie en wat je bent.

4. *Het wonder van een kind (Pagina 106-107)*

We koesteren waar we op wachten en wat we het meest dreigen te verliezen.

-----...-----

Jodendom is voortdurende scholing om het leven niet als iets vanzelfsprekends te beschouwen. ***We zijn het volk dat in slavernij is geboren, opdat we de vrijheid zouden waarderen.***

Als volk waren we altijd klein, opdat we zouden beseffen dat kracht niet gelegen is in aantallen maar in het geloof dat moed geeft. Onze voorouders gingen door het dal van de schaduwen des doods, opdat we nooit de heiligheid van het leven zouden vergeten.

Door een ouder te zijn, komen we het dichtst bij God: leven scheppen door een daad van liefde.

Zelfs vandaag de dag - wanneer teveel kinderen leven in armoede en ongeletterdheid en sterven door het gebrek aan medische zorg omdat de machthebbers van deze wereld voorkeur geven aan wapens boven welzijn, aan gevangen zetten boven zieken verzorgen, aan het uitvechten van conflicten uit het verleden boven het vormgeven van een veilige toekomst - is het een les die de wereld nog niet heeft geleerd. Omwille van de mensheid moet de wereld die les leren, want de tragdie is enorm en de tijd dringt.

Parasja Chajee Sara - Sara leefde - (Gen. 23:1 - Gen. 25:18)

- Gen. 23 Dood en begrafenis van Sara
- Gen. 24 Izak trouwt met Rebecca
- Gen. 25:1 - Gen. 25:6 Verder nageslacht van Abraham
- Gen. 25:7 – Gen. 25:10 Abraham sterft
- Gen. 25:11 – Gen. 25:18 De zonen van Ismaël

1. [Land en kinderen](#)
2. [Gebed en gesprek](#)
3. [Ouderlijk gezag en de keuze van een huwelijkspartner](#)
4. [Jodendom en Islam](#)

1. Land en kinderen (Pagina 111-114)

De twee grote beloften aan Abraham, die elk **vijf keer** herhaald worden in de Bijbel.

1. Het krijgen van een eigen land;
2. Het krijgen van nakomelingen.

-----...-----

Een land: Israël. En **kinderen:** Joods voortbestaan.

Het verbazingwekkende feit doet zich voor dat vandaag, vierduizend jaar later, dit nog steeds de twee belangrijkste zorgen zijn voor Joden van over heel de wereld: de veiligheid en zekerheid van Israël als het Joodse thuisland en de toekomst van het Joodse volk.

Ook nu geldt, net als toen, dat de goddelijke belofte niet betekent dat we de toekomst aan God kunnen overlaten. Die gedachte hoort niet thuis in de vindingrijke wereld van het eerste boek van Tora. Integendeel, het verbond is Gods **uitdaging aan ons**, niet onze uitdaging aan God. **De betekenis van de gebeurtenissen in Chajee Sara is dat Abraham beseft dat God afhankelijk is van hem. (Met deze uitdrukking heb ik toch wel moeite..... God is afhankelijk van Abraham?)**

Geloof is niet passief. Geloof is de moed om te handelen en ons niet af te laten afschrikken. De toekomst zal komen, maar wij zijn het die haar - geïnspireerd, bemoedigd en gesterkt door de belofte - vorm moeten geven.

2. Gebed en gesprek (Pagina 115-119)

- Abraham stelde het ochtendgebed in;
- Izak steld het middaggebed in;
- Jakob stelde het avondgebed in.

-----...-----

De profeten vertegenwoordigen het 'nu': het vermogen van het religieuze leven om onmiddellijk te reageren, terwijl de priesters de eeuwigheid vertegenwoordigen. Zij spreken tot verschillende aspecten van de ziel en tot verschillende behoeften van de samenleving. Zonder spontaniteit verdort de geest; zonder structuur vervalt hij in chaos.

-----...-----

Onze openheid voor God geeft vorm aan, en wordt gevormd door onze openheid voor andere mensen. Liefde voor God is verweven met onze liefde voor mensen, of zou dat moeten zijn.

- Het morgengebed – Abraham - het menselijke vragen;
- Het middaggebed – Izak - de dialoog;
- Het avondgebed – Jakob - de plotselinge ontmoeting.

3. Ouderlijk gezag en de keuze van een huwelijkspartner (Pagina 124)

Een Joodse ouder schept ruimte voor zijn kinderen zoals God ruimte schept voor ons, Zijn kinderen.

Ismaëls aanwezigheid bij de begrafenis (van Abraham) is verrassend. Hij was immers jaren eerder de woestijn in gestuurd, toen Izak nog jong was. Tot nu toe zijn we ervan uitgegaan dat de twee halfbroers volledig geïsoleerd van elkaar hebben geleefd. Toch brengt de Tora hen zonder enige toelichting bij de begrafenis samen.....

Allereerst wijzen ze (de wijzen) erop dat **de bron Lachai-Roi**, de plek waar Izak vandaan komt op het moment dat Rebekka hem ziet, al eerder in Genesis wordt vermeld (**Gen. 28 16:14**). Toen de zwangere Hagar op de vlucht was voor Sara, ontmoette zij op die plek een engel die haar vertelde dat zij moest terugkeren. Juist zij gaf die plek zijn naam met de betekenis '*de bron van de Levende die mij ziet*' (**Gen. 28 16:14**). Daarom vertelt de midrasj dat Izak naar **de bron Lachai-Roi** ging om Hagar te zoeken.

Toen Izak vernam dat zijn vader op zoek was naar een vrouw voor hem, zei hij: '*Zal ik trouwen terwijl mijn vader alleen leeft?. Ik zal naar Hagar en haar naar hem terugbrengen*'. Vandaar het antwoord van de wijzen op de tweede vraag: wie was Ketoera?

Zij was, zeiden zij, **niemand minder dan Hager zelf**.

In de Tora hebben mensen vaker meer dan één naam: Jetro, de schoonvader van Mozes, had er zelfs zeven. Hagar werd Ketoera genoemd omdat haar '*daden een aroma van geurig reukwerk (ketoret) verspreidden*'. Dit maakt Abrahams tweede huwelijk inderdaad tot een essentieel onderdeel van het verhaal. Hagar eindigde haar leven niet als een verschoppeling. Door de aansporing van Izak en met instemming van Abraham keerde hij terug om de vrouw te worden van haar vroegere meester.

28 16:14 *Daarom gaf men die put de naam: de put Lachai-Roi; zie, hij ligt tussen Kades en Bered.*

Parasja Toledot - Afstammelingen - (Gen. 25:19 - Gen. 28:9)

- Gen. 25:19 – Gen. 25:34 Ezau en Jakob
- Gen. 26:1 – Gen. 26:25 Izak in Gerar
- Gen. 26:26 – Gen. 26:33 Verbond met Abimelech
- Gen. 26:34 – Gen. 26:35 Huwelijken van Ezau
- Gen. 27:1 – Gen. 27:40 De eerstgeboortezegen
- Gen. 27:41 – Gen. 27:46 Ezau haat Jakob
- Gen. 28:1 - Gen. 28:9 Jakob naar Mesopotamië

1. [Over klonen en identiteit](#)
2. [De toekomst van het verleden](#)
3. [De moed om te volharden](#)
4. [Het andere gezicht van Ezau](#)

De midrasj weeft haar interpretaties rond de leemtes, stiltes en schijnbare herhalingen in de Bijbelse tekst en verrijkt zo het geschreven woord met een mondelinge toelichting. Zo krijgt de tekst steeds nieuwe betekenissen.

1. Over klonen en identiteit (Pagina 130)

Als we Genesis zorgvuldig bestuderen, ontdekken we dat van de aartsvader Izak het minst een uitgesproken eigen karakter vertoont. Zijn leven leest als een her-opvoering van dat van zijn vader. Net als Abraham wordt hij door de hongersnood gedwongen naar het land van de Filistijnen te gaan. Ook ontmoet hij Abimelech. Ook hij voelt zich genoopt te zeggen dat zijn vrouw zijn zus is. Hij graaft opnieuw de putten die zijn vader groef. Izak lijkt nauwelijks iets te ondernemen wat kenmerkend voor hem zelf is.

2. De toekomst van het verleden (Pagina 135-139)

(Ezau en Jakob): Volken zullen je (Jakob) dienen, naties zich voor je buigen.

-----...-----

De oudere (Ezau) zal de jongere (Jakob) niet voor altijd dienen (📖 **Gen. 27:40**)

Wanneer de broers (Ezau en Jakob) elkaar treffen na een lange tijd van verwijdering is Jakob doodsbang voor deze ontmoeting.

Jaren eerder was hij van huis weggevlucht omdat Ezau gezworen had hem te doden. Pas na een lange reeks van voorbereidingen en een eenzame nachtelijke worsteling voelt hij zich in staat Ezau met de nodige zelfbeheersing tegemoet te treden.

- Hij buigt **zeven maal** diep voor Ezau neer;
- Hij noemt hem **vijf maal** 'mijn heer';
- Tot **twee maal** spreekt hij over zichzelf als 'uw dienaar'.

De rollen zijn omgedraaid. Ezau wordt niet de dienaar van Jakob. In plaats daarvan noemt Jakob zichzelf de dienaar van Ezau.

De belofte aan Rebecca dat Jakob zal heersen over Ezau in tegenstelling tot het feit dat Jakob zich lijkt te onderwerpen aan Ezau (zie bovenstaande) is een **cognitieve dissonantie**, een innerlijke tegenstrijdigheid.

Of te wel een voorbeeld van één van de opvallendste middelen van de Tora: het vermogen van de toekomst om ons begrip van het verleden te veranderen. Dit is de essentie van de midrasj. Nieuwe situaties, onthullen terugkijkend, nieuwe betekenissen in de tekst. Het **heden wordt nooit volledig bepaald door het heden**. Soms zijn we pas achteraf in staat om het heden te begrijpen.

 Genesis 27:40 *Van je zwaard zul je leven en je broer zul je dienen. Maar als je tot macht komt, zul je zijn juk van je nek afrukken.*

-----..-----

De woorden '*werav jaävod tsair*' lijken eenvoudig. '*De oudste zal de jongste dienen*'. Maar wanneer we er op terugkijken in het licht van de daaropvolgende gebeurtenissen, ontdekken we dat ze allesbehalve duidelijk zijn. Ze bevatten meerdere dubbelzinnigheden.

1. Het ontbreken van het woordje *et*. Een signaalwoord dat het lijdend voorwerp aangeeft. In het Hebreeuws staat het onderwerp gewoonlijk vóór het werkwoord., maar dat is niet altijd zo. Daarom zou de zinsnede uit de openbaring aan Rebecca '*de oudere dient de jongere*' kunnen betekenen, maar ook '*de jongere dient de oudere*';
2. De woorden '*rav*' en '*tsair*' vormen geen tegenstelling wat wordt verhuld door de gangbare vertaling als '*rav*' als '*ouder*'. Het tegengestelde van '*tsair*' (jonger) is echter '*bechier*' (ouder of eerstgeborene). '*Rav*' betekent niet '*ouder*' maar '*talrijk / groot*' of mogelijk óók '*leider*'. De koppeling van twee begrippen die elkaars tegengestelden lijken, maar dat in feite niet zijn, aangezien de aan elkaar tegengestelde begrippen zijn: '*bechier/tsair*' en '*rav/meat*' maakt de betekenis nog onzekerder. Wie was de '*rav*'? De oudste? De leider?;
3. De muzikale notatie (geen deel van de tekst). De normale manier om deze drie woorden (*werav jaävod tsair*) van muzikale accenten te voorzien zou zijn '*merchatifcha-sof pasoek*'. Dat zou de lezing '*de oudste zal de jongste dienen*' ondersteunen. Maar de volgorde van muzikale accenten is '*tifchamercha-sof pasoek*', wat suggereert dat de lezing moet zijn: '*de oudere, de jongere zal dienen*'; met andere woorden : '*de jongste zal de oudste dienen*'

-----..-----

Het eerste is dat de aanvankelijke openbaring een zeldzaam voorbeeld in de Tora is van een **orakel**, dat we moeten onderscheiden van een profetie. Orakels waren in de oudheid een vertrouwde vorm van bovennatuurlijke communicatie. Ze waren gewoonlijk duister en raadselachtig, in tegenstelling tot de gebruikelijke vorm van Israëlitische profetie.

-----...-----

Het tweede is dat de toekomst nooit zo eenvoudig is als men ons laat geloven. Aan Abraham werden veel kinderen beloofd, maar hij moest jaren wachten voor Izak werd geboren. Aan de aarstvaders was een land beloofd, maar zij kregen dat niet tijdens hun leven.

De toekomst bepaalt ons begrip van het verleden. We leven ons leven dat we leven, maar we begrijpen ons leven pas achteraf. Pas als we terugkijken zien we of we de juiste weg hebben gekozen, of een bepaalde beslissing rechtvaardig was, of onze dromen voortekenen of illusies waren.

3. *De moed om te volhard (Pagina 141-145)*

Antisemitisme is in een aantal opzichten uniek. Het is in de woorden van Robert Wistrich, **de langstdurende haat van deze wereld**. Geen ander voorbeeld hield het zo lang vol, veranderde zo voortdurend van gevolgen, lokte zulke demonische mythen uit of had zulke vernietigende gevolgen.

1. De groep waarop de haat gericht is moet opvallen, want anders zou ze niet worden uitgelicht;
2. De groep waarop de haat gericht is moet succesvol zijn, want zou er geen reden tot jaloezie zijn;
3. De groep waarop de haat gericht is moet een minderheid vormen, want anders zou ze niet worden aangevallen.

-----...-----

Hannah Arendts betoogt dat vijandschap richting Joden niet gevaarlijk is als Joden sterk zijn, maar als ze zwak zijn. het antisemitisme werd pas gevaarlijk toen de Joden de macht verloren die zij ooit hadden.

-----...-----

Arendts vat haar standpunt samen in één welzeggende uitspraak..... De oorzaak van het antisemitisme is gelegen in het verschijnsel '*rijkdom zonder macht*'. Dat was precies de positie van Izak te midden van de Filistijnen,

De zelfdestructieve aard van haat. De Filistijnen vroegen Izak niet om het water uit zijn waterputten met hen te delen. Ze vroegen hem niet om hen te leren hoe hij (net als zijn vader) een waterbron had ontdekt.... Zij vroegen hem zelfs niet gewoon te vertrekken. Zij maakten de waterputten onbruikbaar door ze vol te gooien met aarde. Deze daad schaadde hen meer dan dat zij Izak schaden. ***Veeleer dan de gehate, richt haat de hater te gronde.***

-----...-----

Zowel liefde als haat verstoren de natuurlijke orde. Het zijn irrationele gevoelens. Ze laten ons dingen doen die we anders niet zouden doen.

-----...-----

Geloof betekent de moed om te volharden dwars door alle tegenslagen, door alle lijden heen, zonder op te geven, zonder mislukking te aanvaarden. Want ondanks de tegenstand, de jaloezie en de haat wacht aan het eind de weidse ruimte, Rechobot, en het lachen.

-----...-----

4. Het andere gezicht van Ezau (Pagina 148-153)

Rabbijs principe: De Schrift wijkt niet af van haar letterlijke betekenis.

-----...-----

De midrasj heeft soms de neiging om Bijbelse personages op te delen in geheel en al goede en geheel en al slechte mensen. Hiervoor zijn gegronde pedagogische redenen.....

Om als rolmodel te kunnen dienen, moeten Bijbelse helden worden gezien als consistent heldhaftig en niet-helden als stelselmatige schurken.

Maar onder deze vertel-laag van de midrasj brengt de Tora ons een andere en even belangrijke boodschap, al vraagt het wel een zekere rijpheid om die te kunnen waarderen: ***zelfs helden hebben hun tekortkomingen en niet-helden hun verdiensten, en die verdiensten zijn belangrijk voor God.***

-----...-----

Uitgekozen zijn betekent een leven met hoge eisen en grote ontberingen zoals Jakob ontdekte *'Weinig en ellendig zijn mijn levensdagen geweest'* zegt hij tegen de farao ([Gen. 47:9](#)).....

Maar niet uitgekozen zijn is ook zeer verontrustend. We zien dat keer op keer: bij de twee gelegenheden waarin Hagar wordt weggestuurd, in de contacten tussen Jozef en zijn broers, maar het meest in het geval van Lea en Rachel: [Jakob] trouwde ook met Rachel en hij hield meer van Rachel dan van Lea..... [God] zag dat Lea werd gehaat.... ([Gen. 29:30-31](#))

Dit is een letterlijke vertaling vanuit het Hebreeuws om het volle en schokkende effect ervan te laten uitkomen.

Natuurlijk werd Lea niet gehaat - Jakob hield wel van haar, maar hij hield ***méér*** van Rachel.

Het gevoel van afwijzing snijdt echter diep, zo diep dat de Tora niet aarzelt om het te vergelijken met een gevoel van haat.

 Genesis 47:9 *Jakob zei tegen de farao: Het aantal van de jaren van mijn vreemdelingschap is honderddertig jaar. Weinig in getal en vol kwaad zijn mijn levensjaren geweest, en zij hebben het aantal van de levensjaren van mijn vaderen in de dagen van hun vreemdelingschap niet bereikt.*

 Genesis 29:30-31 *Hij kwam ook bij Rachel en ook had hij Rachel meer lief dan Lea. Hij werkte nog eens zeven jaar bij hem. Toen de HEERE zag dat Lea minder geliefd was, opende Hij haar baarmoeder; Rachel daarentegen was onvruchtbaar.*

-----...-----

Het verhaal van Ezau laat iets doorschemeren van de meest radicale gevolgen die mogelijk zijn. De keuze voor de één betekent **niet** de afwijzing van de ander. Ezau wordt niet uitgekozen, maar ook niet afgewezen:

- Ook hij zal zijn zegen krijgen, zijn erfdeel, zijn land;
- Ook hij zal kinderen krijgen die koning worden, die zullen heersen en over wie niet zal worden geheerst;
- Ook hij zal erkenning krijgen voor zijn deugden, vooral voor zijn liefde en respect voor zijn vader.

De Tora zegt voor altijd tegen de gehele mensheid: niet allen zijn uitgekozen voor de geestelijke en existentiële beproevingen van het Abrahamitische verbond, maar alle mensen zijn kostbaar voor God.

Ieder heeft zijn of haar eigen plaats in de orde der dingen, ieder heeft zijn of haar eigen deugden, talenten en gaven, en ieder is kostbaar in Gods ogen.

-----...-----

Uitgekozen zijn betekent niet dat anderen dat niet zijn.

Zeker zijn van je relatie met God hangt niet af van het ontkennen van de mogelijkheid dat anderen ook een (andersoortige) relatie met God kunnen hebben.

Jakob was geliefd bij zijn moeder. Ezau bij zijn vader; wat dan te zeggen over God die vader noch moeder is, maar beiden tegelijk en meer dan dat.

In feite kunnen we alleen onze eigen relatie met onze ouders kennen, nooit die van een ander.

Houden mijn ouders meer van mij dan van mijn broers of zussen? Of minder?

Als die vraag gaat spelen kan dat niet anders dan leiden tot rivaliteit tussen broers en zussen --- wat één van de centrale thema's van Genesis is. Maar de vraag is geen terechte vraag. Ze zou niet moeten worden gesteld. ***Een goede ouder houdt van al zijn of haar kinderen en denkt daarbij niet in meer of minder.***

Liefde kun je niet meten. Liefde wijst elke vergelijking af. Jakob is Jakob, de erfgenaam van het verbond. Ezau is Ezau: hij doet wat hij doet, is wie hij is en geniet van zijn erfdeel en zijn zegen.

Wat een eenvoudige waarheid en hoe mooi en subtiel wordt dat hier beschreven. Het is één van de meest diepzinnige boodschappen van de Tora voor de mensheid -- en hoe nodig is die boodschap voor de wereld van vandaag de dag, in een tijd van de 'botsingen der beschavingen'

Op blz. 152-153 wordt een uitleg gegeven van een Rabbi die tot nadenken vraagt. Jakob en Ezau, Izak en Ismaël; uiteindelijk verzoend met elkaar, zoals ook het Jodendom, Christendom en Islam één maal met elkaar verzoend zullen worden. Er zal geen eind komen aan hun verschillen, maar ze zullen leren om elkaar te respecteren!!!!

Parasja Wajatsee - *En hij trok uit* - (Gen. 28:10 - Gen.32:3)

- Gen. 28:10 - Gen. 28:22 Jakob in Bethel
- Gen. 29:1 – Gen. 29:14 Jakob bij Laban
- Gen. 29:15 – Gen. 29:30 Lea en Rachel
- Gen. 29:31 – Gen. 29:35 De zonen van Lea
- Gen. 30:1 – Gen. 30:24 Rachel jaloers op Lea
- Gen. 30:25 – Gen. 30:43 De kudde van Jakob
- Gen. 31:1 – Gen. 31:21 Jakob moet terug naar Kanaän
- Gen. 31:22 – Gen. 31:42 Laban achtervolgt Jakob
- Gen. 31:43 – Gen. Gen. 32:55 Verbond met Laban
- Gen. 32:1 - Gen. 32:3 Jakob is bevreesd voor Ezau

1. [God onverwacht ontmoeten](#)
2. [De ladder van het gebed](#)
3. [Wanneer het 'ik' stil is](#)
4. [Over liefde en rechtvaardigheid](#)
5. [Luisteren naar de Tora](#)

1. God onverwacht ontmoeten (Pagina 157-159)

Het universum heeft zijn 'plaats' in God

- Abraham stelde *sjachariet* in, het ochtendgebed;
- Izak stelde de *mincha* in, het middaggebed;
- Jakob stelde de *Maäriev* in, het avondgebed;

Bij Abraham hoort de ochtend. Met Abraham is het begonnen, hij bracht een nieuw religieus bewustzijn in de wereld.

Izak is de man van de middag. Bij hem geen ingrijpende veranderingen van licht naar donker of van donker naar licht.

-----...-----

Izak vertegenwoordigt de stille helden die gewoon doorgaan. Hij is een schakel in de verbondsketen die de ene generatie verbindt met de volgende. Izak belichaamt de standvastigheid, de trouw en de vastberadenheid om door te gaan.

Bij Jakob hoort de avond. Hij is de man die God ontdekt temidden van de angst.

Izak is de brug tussen dag en nacht, tussen Abraham en Jakob, twee levens vol van dramatiek.

-----...-----

Met Abraham begint de zoektocht naar God. Hij was een vernieuwende, scheppende religieuze persoonlijkheid. Hij is de vader van allen die zich op weg begeven voor een reis van de geest naar een onbekende bestemming, alleen gewapend met het vertrouwen dat wie zoekt zal vinden. Abraham zocht God. Abraham zocht God vóór God hem zocht.

2. De ladder van het gebed (Pagina 163-165)

En als we echt gebeden hebben, is het meest diepgaande resultaat dat ook wij ons bewust worden van het besef: *'Dit is zeker, op deze plaats is de HEER aanwezig. Dat beseft ik niet'*.

-----..-----

Het gebed is als een ladder die reikt van de aarde tot de hemel. Langs deze ladder van woorden, gedachten en gevoelens, verlaten we geleidelijk de zwaartekracht van de aarde. Vanuit de wereld rondom ons, die we met onze zintuigen waarnemen, bewegen we ons naar bewustwording van wat de wereld te boven gaat: de Schepper van de aarde.

Aan het eind van deze opgang staan we als het ware rechtstreeks in ons volle bewustzijn in de aanwezigheid van God.....

Daarna keren we langzaam naar de aarde terug, naar onze aardse beslommingen, naar de arena van acties en interacties waarin we leven.

Maar wanneer het gebed zijn werk heeft gedaan, zijn we niet meer dezelfde als daarvoor. Want we hebben net als Jakob, ervaren dat God op deze plaats aanwezig is zonder dat we het wisten.

De hemel is niet een plaats ergens anders, maar hier - zelfs als we alleen en bang zijn, we hoeven het alleen maar te beseffen. En we kunnen engelen worden, Gods vertegenwoordigers en gezanten.

3. Wanneer het 'ik' stil is (Pagina 166-167)

We leren God kennen wanneer we onszelf vergeten. We ervaren het 'Gij' van de Goddelijke aanwezigheid als we het 'ik' van het egocentrisme ontstijgen. Pas als we opouden na te denken over onszelf openen we ons werkelijk voor de wereld en haar Schepper.

(Gebed) Namelijk dat wij worden geroepen om Gods wil te doen, in plaats van dat wij God vragen om onze wil te doen

De drie dimensies van onze kennis van God:

1. Schepping (God in de natuur);
2. Openbaring (God in de heilige woorden);
3. Bevrijding (God in de geschiedenis).

De enige vraag die sterk genoeg is om ons bestaan zin te geven, is niet: 'Wat heb ik nodig van het leven?' maar 'Wat heeft het leven van mij nodig'?

Dat is de vraag die we horen als we echt bidden. **Bidden is meer luisteren dan spreken, luisteren naar wat God hier en nu van ons vraagt.** Als we die stilte in de ziel kunnen laten ontstaan, ontdekken we dat we niet meer alleen zijn.

4. Over liefde en rechtvaardigheid (Pagina 169-173)

Het gaat niet om wat de mens *ziet*: de mens kijkt naar het uiterlijk, maar de HEER kijkt naar het hart (📖 I Sam. 16:7)

📖 1 Samuel 16:7 *Maar de HEERE zei tegen Samuel: Kijk niet naar zijn uiterlijk en ook niet naar de hoogte van zijn gestalte, want Ik heb hem verworpen. Het is namelijk niet wat de mens ziet, want de mens ziet aan wat voor ogen is, maar de HEERE ziet het hart aan.*

-----...-----

(Midrasj omtrent de ontdekking dat niet Rachel naast hem (Jakob) ligt in de huwelijksnacht, maar Lea):

In de morgen, zie het was Lea. Hij zei tegen haar: 'Bedrieger, dochter van een bedrieger, noemde ik jou vannacht niet Rachel en jij gaf mij antwoord?'. Zij antwoordde: 'Is er een leraar zonder leerlingen? Noemde je vader jou niet Ezau en jij gaf hem antwoord?'

-----...-----

Liefde is een gevoel; liefde is een deugd; liefde vormt de ultieme band tussen twee zielen. Maar liefde alleen, **zonder rechtvaardigheid**, is niet voldoende om in de wereld staande te blijven, zelfs niet om de vrede te bewaren binnen een familie.

Liefde alleen is niet genoeg, want het laat degene die minder geliefd wordt achter met het gevoel niet geliefd te zijn, met conflict en soms met tragedie als gevolg.

Als dit zo is, heeft het voor de relatie tussen Jodendom en Christendom enorme betekenis. Christelijke schrijvers schetsen vaak een tegenstelling tussen de nieuwtestamentische ‘God van liefde’ en de oudtestamentische ‘God van gerechtigheid’. Dit kan niet juist zijn, want het Christendom beweert dat het om dezelfde God gaat. Sterker nog, wanneer het Nieuwe Testament verwijst naar het gebod van de liefde, citeert het twee verzen uit de Tora zelf, die in het hart staan van zowel het Jodendom als het Christendom. ‘Heb uw naaste lief als uzelf (📖 **Lev. 19:18**) en : ‘heb de HEER uw God lief met heel uw hart, met heel uw ziel en met al uw kracht’. (📖 **Deut. 6:5**)

Het verhaal van Jakob, zijn vrouwen en hun kinderen vertelt ons dat liefde alleen niet genoeg is. Er moet sprake zijn van **rechtvaardigheid, eerlijkheid**, aandacht voor hoe jouw gevoelens weerslag op anderen hebben. Uiteindelijk gaf juist Lea, de minder geliefde, aan Israël zijn heilige stam, Levi, en zijn koningen, de afstammelingen van Juda.

Want zonder rechtvaardigheid is liefde blind, en zonder liefde is rechtvaardigheid onpersoonlijk en koud. Jakobs familie had beide nodig, net als wij.

📖 **Leviticus 19:18** *U mag geen wraak nemen of een wrok koesteren tegen uw volksgenoten, maar u moet uw naaste liefhebben als uzelf. Ik ben de HEERE.*

📖 **Deuteronomium 6:5** *Daarom zult u de HEERE, uw God, liefhebben met heel uw hart, met heel uw ziel en met heel uw kracht.*

5. Luisteren naar de Tora (Pagina 174-180)

Degene die leest, heeft het geschreven woord voor zich, maar voor alle andere aanwezigen is het een ervaring van het oor, niet van het oog. Het Goddelijke Woord werd veeleer gehoord dan gezien.

Pas met de verspreiding van manuscripten en de uitvinding van de boekdrukkunst in de 15^e eeuw wordt lezen meer een visuele dan een auditieve ervaring.

Tot op de dag van vandaag is het **luisteren** naar de voorlezer – die de woorden van de Torarol voordraagt – de belangrijkste ervaring van *kirjat haTora*, belangrijker dan het volgen van die woorden in een gedrukt boek.

Wij kunnen in één oogopslag zien, niet horen, Zien is iets van het moment, luisteren is een proces dat zich uitstrekt in de tijd.

Halverwege een zin kunnen we al raden wat er vervolgens komt, maar we kunnen er niet zeker van zijn totdat we de woorden echt hebben gehoord. Daarom zijn bijvoorbeeld grappen sterker als ze gehoord worden dan gelezen. Wanneer we luisteren, worden we in spanning gehouden; wanneer we lezen, kunnen we direct naar de laatste zin gaan.

-----...-----

De Tora is geschreven om hardop gelezen te worden en veel van haar stijlmiddelen hangen samen met de timing en volgorde van het gesprokene.

-----...-----

‘Nu had Laban twee dochters; de oudste heette Lea, de jongste Rachel. De ogen van Lea hadden geen glans (rakot), maar Rachel was lieflijk van gestalte en mooi van uiterlijk’
 Gen. 29:17

Het woord ‘*rakot*’ kan..... onaantrekkelijk, zwak betekenen, maar ook ‘*gevoelig*’. Lea ging niet naar buiten met de kudde omdat het felle zonlicht haar ogen pijnigde.

-----...-----

Eén van de betekenissen van de zinsnede ‘*Lea’s ogen waren rakot*’ is..... Lea raakte snel in tranen. Zij was emotioneel kwetsbaar. Het ontbrak haar aan de veerkracht die haar had kunnen loodsen langs de gehechtheid van haar man aan haar jongere zus. Zij was lichtgeraakt, gevoelig, neemt alle nuances waar, snel gekwetst. Zij wist dat Jakob haar minder lief had en dat deed haar pijn.

-----...-----

Jakob is anders dan de andere aartsvaders. Als we bij Abraham denken aan begrippen als vriendelijk en gastvrij, bij Izak aan offer en vrees, dan is **strijd** het begrip dat Jakob karakteriseert.

-----...-----

Jakobs leven belichaamt het gegeven dat trouw met standvastigheid moet worden bevochten. Trouw komt zelden zonder strijd en de pijn van de ervaring

Liefde verenigt niet alleen, het brengt ook verdeeldheid. Drie voorbeelden:

1. Izak had Ezau lief, Rebecca Jakob;
2. Jakob had Rachel lief en Lea minder;
3. Jakob had Rachels kind Jozef meer lief dan zijn broers;

Wat Jakob leerde – en wat wij leren als wij het verhaal horen – is dat liefde alleen niet genoeg is. We moeten ook aandacht hebben voor mensen die zich niet geliefd voelen. Zonder dat zal er conflict en verdriet zijn. Maar aandacht voor niet-geliefden vraagt een bijzonder talent: **de vaardigheid om te luisteren**, in Jakobs geval naar de stilzwijgende tranen van Lea en haar gevoel van afwijzing, die tot uitdrukking komt in de namen die zij haar zonen geeft.

De Tora is bedoeld om hardop voor te lezen en ernaar te luisteren. Het is de allerbelangrijkste uitdrukking van het geloof in een God die we niet kunnen zien, maar alleen horen.

In het Jodendom is het hoogste spirituele talent de vaardigheid om te luisteren, niet alleen naar de stem van God, maar ook naar de schreeuw van andere mensen, de verzuchting van de armen, de zwakken, de eenzamen, de verwaarloosden en ja, soms ook van de niet- of minder geliefden.

**Parasja Wajisjlach - en hij stuurde -
(Gen. 32:4 - Gen.36:43)**

- Gen. 32:4 - Gen. 32:23 Jakob is bevreesd voor Ezau
- Gen. 32:24 – Gen. 32:32 Pniël
- Gen. 33:1 – Gen. 33:17 Ontmoeting en verzoening met Ezau
- Gen. 33:18 – Gen. 33:20 Jakob bij Sichem
- Gen. 34 Dina en de Sichemieten
- Gen. 35:1 – Gen. 35:15 Jakob komt terug in Bethel
- Gen. 35:16 – Gen. 35:26 Rachel sterft
- Gen. 35:27 – Gen. 35:29 Izak sterft
- Gen. 36:1 – Gen. 36:19 Het nageslacht van Ezau
- Gen. 36:20 – Gen. 36:30 De zonen van Seïr
- Gen. 36:31 – Gen. 36:43 De koningen van Edom

1. [Fysieke angst, morele vrees](#)
2. [Worstelen van aangezicht tot aangezicht](#)
3. [Een crisis overleven](#)
4. [Jakobs bestemming, Israëls naam](#)

1. Fysieke angst, morele vrees (Pagina 182-186)

 Gen. 32:7 Toen werd Jakob bang en bevreesd.

Volgens de midrasj is het verschil tussen bang en bevreesd dat het eerste om fysieke en het tweede om morele bezorgdheid gaat.

Het is één ding bang te zijn voor de eigen dood, het is heel iets anders rond te lopen met de gedachte de dood van een ander op het geweten te hebben.

Jakobs emotie was dus tweeledig; het fysieke en het psychologische, het morele en het materiele.

 Genesis 32:7 *Toen werd Jakob erg bevreesd en het benauwde hem. Hij verdeelde de mensen die bij hem waren, het kleinvee, de runderen en de kamelen in twee kampen,*

-----...-----

Maar wanneer er sprake is van een *dilemma* is er geen juist antwoord. ***Een dilemma doet zich voor in het geval tussen juist en juist, tussen verkeerd en verkeerd.***

-----...-----

In deze parasja zit Jakob gevangen in zo'n conflict: enerzijds mag hij zichzelf niet laten doden, anderzijds mag hij een ander niet doden; maar één van beiden zal hij moeten doen.

Als we voor een bepaalde keus staan, kan het handelen volgens morele voorschriften ons bedroefd maken. Doen wat juist is, kan inhouden dat we geen wroeging of schuld voelen, maar toch spijt en verdriet ervaren over wat we moeten doen.

-----...-----

De gemengde gevoelens onstonden duizenden jaren eerder, toen Jakob, de vader van het Joodse volk, niet alleen de fysieke angst voor een nederlaag, maar ook de morele pijn van een overwinning ervoer.

Alleen zij die in staat zijn beiden te voelen, kunnen hun lichaam verdedigen zonder hun ziel in gevaar te brengen.

2. Worstelen van aangezicht tot aangezicht (Pagina 187-195)

 Gen. 32:24-25 *'Maar zelf bleef hij achter, helemaal alleen, en er worstelde iemand met hem totdat de dag aanbrak. Toen de ander zag dat hij het niet van hem kon winnen, raakt hij Jakobs heup aan, en daardoor raakte Jakobs heup tijdens die worsteling ontwricht'*

Alles aan deze tekst is mysterieus.

- 1) De worsteling vindt plaats in het schemergebied tussen het nachtelijk duister en ochtendgloren;
- 2) op een niet nader omschreven plaats;
- 3) zonder enige verklaring;
- 4) We weten zelfs niet wie de tegenstander was. De tekst zelf zegt:
 1. Iemand;
 2. een engel (**Hos 12:4-5**);
 3. volgens de wijzen was het de beschermengel van Ezau;
 4. Jakob zelf kende geen twijfel. Het was God.

 Genesis 32:24-25 *Maar Jakob bleef alleen achter, en een Man worstelde met hem, totdat de dageraad aanbrak. En toen de Man zag dat Hij hem niet kon overwinnen, raakte Hij zijn heupgewricht aan, zodat het heupgewricht van Jakob ontwricht raakte toen Hij met hem worstelde.*

 Hosea 12:4 *In de moederschoot pakte hij zijn broer bij de hielen; in zijn kracht streed hij met God. Hij streed met de Engel en overwon; wenend vroeg hij Hem om genade. In Bethel vond Hij hem, en daar sprak Hij met ons,*

-----..-----

Maar wanneer Ezau uiteindelijk verschijnt, blijken alle angsten ongegrond:

- Hij (Ezau) rent Jakob tegemoet;
- sluit hem in zijn armen;
- kust hem;
- huilt.

-----...-----

Van groter belang en minder voor de hand liggend is Jakobs gedrag wanneer de broers elkaar ontmoeten:

- Jakob buigt zevenmaal diep voor Ezau;
- Elk gezinslid doet hetzelfde;
- Toen kwamen de bijvrouwen met hun kinderen dichterbij, en zij bogen diep;
- Daarna kwam Lea met haar kinderen, en ook zij bogen diep;
- En tenslotte kwamen Jozef en Rachel, die eveneens diep bogen.

Niet minder is het taalgebruik van Jakob.

- **Vijfmaal** noemt hij Ezau adoni, '*mijn heer*' (in het voorgaande hoofdstuk draagt hij zijn knechten **driemaal** op hetzelfde woord voor Ezau te gebruiken);
- **Tweemaal** noemt hij zichzelf Ezaus *ebed*, '*dienaar*' (en in het vorige hoofdstuk draagt hij **viermaal** zijn knechten op hetzelfde te doen).

Hoe moeten wij dit verbinden met de worsteling van de vorige nacht?

Jakob had immers de overwinning behaald op zijn tegenstander. In ieder geval had hij geweigerd hem te laten gaan totdat hij een zegen ontving. De nieuwe naam (Israël) hield in dat Jakob vanaf dat moment niet meer behoefde te twijfelen aan zijn vermogen om elk conflict te overleven. Wie heeft '*gestreden met God en de mensen en heeft overwonnen*' is niet iemand die moet buigen voor wie dan ook, of die een ander '*mijn heer*' moet noemen.

 Gen. 33:10-11 'Nee' zei Jakob, 'als je mij goedgezind bent, neem dat geschenk (mincha) dan alsjeblieft van mij aan. Want het zien van jouw aangezicht is als het zien van het aangezicht van God, en toch ontvang je mij welwillend. Neem toch aan wat ik je heb laten brengen (birchati, letterlijk 'mijn zegen') en waarmee God mij gezegend heeft, want God is mij goedgezind geweest en ik heb alles' (jesj li chol)'

Waarom is het 'geschenk' een 'zegen' geworden?..... hoe moeten we ons dat voorstellen dat zien van aangezicht van Ezau als 'het zien van het aangezicht van God'?

 Genesis 33:10 Jakob zei daarop: Nee toch, als ik toch genade in uw ogen gevonden heb, neem het geschenk uit mijn hand dan aan, want ik heb uw aangezicht gezien alsof ik het aangezicht van God zag, en u bent mij goedgezind geweest.

-----...-----

Het belangrijkste heeft te maken met het woord *paniem* 'aangezicht'. In wat Jakob tegen Ezau zegt, 'het zien van uw aangezicht is als het zien van het aangezicht van God' weerklinkt duidelijk zijn opmerking van na de worsteling: Hij noemde die plaats Pniël, want zei hij 'ik heb God gezien van aangezicht tot aangezicht en ben toch in leven gebleven'".

 Gen. 32:30 '[Jakob zei tegen zijn dienaren:] En vergeet vooral niet te zeggen: 'uw dienaar Jakob zelf komt achter ons aan'. Hij dacht namelijk: Ik zal proberen Ezau mild te stemmen met het geschenk dat ik vooruit stuur; pas daarna durf ik hem zelf onder ogen te komen, misschien is hij dan bereid mij welwillend te ontvangen.'

..... letterlijk vertaling: 'Hij dacht namelijk: ik zal de boosheid van zijn aangezicht afwissen met het geschenk dat ik voor mijn aangezicht uitstuur: pas daarna durf ik zijn aangezicht te zien, misschien is hij bereid mijn aangezicht op te heffen.'

Er is hier sprake van een drama en het heeft te maken met *aangezichten*.

1. het aangezicht van Ezau;
2. dat van Jakob;
3. dat van God zelf.

De sleutel ligt hem in Jakobs gebruik van het woord 'zegen'

 Genesis 33:10 *Jakob zei daarop: Nee toch, als ik toch genade in uw ogen gevonden heb, neem het geschenk uit mijn hand dan aan, want ik heb uw aangezicht gezien alsof ik het aangezicht van God zag, en u bent mij goedgezind geweest.*

-----..-----

De (eerste) zegen van Izak aan Jakob (**Gen. 27:28-29**), toen Jakob Izak bedroog en zich voordeed als Ezau. De letterlijke betekenis van die woorden is duidelijk. Zij gaan over *rijkdom* en *macht*.

De (tweede) zegen van Izak aan Jakob (**Gen. 28:3-4**), toen Jakob weg ging naar Laban. Deze zegen spitst zich toe op *kinderen* en *land*, de twee kernelementen die God bij herhaling aan Abraham had beloofd. Dit zijn de 'verbondszegeningen'.... en die niets van doen hebben met *rijkdom* en *macht*.

 Genesis 27:28-29 *Moge God je geven van de dauw van de hemel, van de vruchtbare streken van de aarde: overvloed van koren en nieuwe wijn. Volken zullen je dienen, naties zullen zich voor je buigen. Wees heerser over je broers, de zonen van je moeder zullen zich voor je buigen. Vervloekt moet zijn wie jou vervloekt, en gezegend wie jou zegent!*

 Genesis 28:3-4 *En moge God, de Almachtige, je zegenen, en je vruchtbaar en talrijk maken, zodat je tot een menigte van volken zult worden. Moge Hij je de zegen van Abraham geven, jou en je nageslacht met je, zodat je het land waar je vreemdeling bent, dat God aan Abraham gegeven heeft, in bezit krijgt.*

-----..-----

De zintuigen van Izak bij het bedrog van Jakob:

- Hij proeft het voedsel;
- Hij betast Jakobs handen;
- Hij ruikt de kleren;
- Hij hoort de stem van zijn zoon.

Uiteindelijk, na lange twijfel, vertrouwt Izak meer op de bewijskracht van smaak, gevoel en geur dan op **die van het gehoor** en geeft hij Jakob de zegen van Ezau. Hij doet dat alleen omdat hij *Jakobs gezicht niet kan zien*.

-----..-----

Rasj legt de zinsnede *'Laat ons mensen maken naar ons beeld, naar onze gelijkenis'* uit als *'met het vermogen te begrijpen en te onderscheiden'*.

De waarheid waarmee Jakob een groot deel van zijn leven mee worstelde was heel anders. Het was een waarheid die te maken had met identiteit. Centraal daarin stonden de woorden:

1. aangezicht - in welke spiegel kijk ik om te zien wie ik ben;
2. naam - met welke term duid ik mijzelf aan;
3. zegen - tot welke bestemming ben ik geroepen.

Jakob verlangt ernaar Ezaü te zijn - of precieser: hij wil Ezaüs plaats innemen:

1. Hij vecht met hem in de moederschoot;
2. Hij wordt geboren terwijl hij de hiel van Ezaü vasthoudt;
3. Hij koopt het eerstgeboorterecht van Ezaü;
4. Hij draagt Ezaüs kleren;
5. Hij neemt Ezaüs zegen;
6. Als de blinde Izak hem vraagt wie hij is, antwoordt hij: *'Ik ben Ezaü, uw eerstgeboren zoon'*.

-----..-----

De zegen die voor Jakob was bestemd, had niets te maken met rijkdom en macht. Die had betrekking op kinderen en op een land: kinderen die hij zou onderwijzen in de wegen van het verbond en een land waar zijn nageslacht zou streven naar de opbouw van een verbondssamenleving gebaseerd op rechtvaardigheid en mededogen, op recht en op liefde.

Om die zegen te ontvangen hoefde Jakob niet de kleren van Ezaü aan te trekken. In plaats daarvan moest hij zichzelf zijn, niet een man van de natuur, maar een mens van wie de oren waren afgestemd op een stem voorbij de natuur, op de oproep van de Schepper van alle dingen om trouw te zijn aan wat niet kan worden gekocht met rijkdom of kan worden beheerst met macht, namelijk de menselijke geest als de adem van God en menselijke waardigheid als het beeld van God.

Nu zal helemaal duidelijk zijn wat Jakob precies deed toen hij Ezau 22 jaar later ontmoette: ***hij gaf hem de zegen terug*** die hij zoveel jaren eerder van hem had afgepakt.

De kudde runderen en schapen die hij Ezau stuurde symboliseerden *rijkdom* ('*de dauw uit de hemel en de vette, vruchtbare aarde*').

Het zevenmaal buigen en zichzelf '*uw dienaar*' en Ezau '*mijn heer*' noemen ('*je zult heersen over je broers, macht hebben over je moeders zonen*') symboliseerde *macht*.

Jakob wilde deze dingen niet langer en had ze ook niet meer nodig. '*Ik heb alles*' zegt hij, en daarmee bedoelt hij: Ik heb niet langer de behoefte aan rijkdom of macht om volledig mijzelf te zijn. Hij maakt dat helemaal duidelijk met de woorden: '*Neem toch [niet alleen mijn geschenk, maar ook] mijn zegen aan*'. Hij weet nu dat de zegen die hij Ezau ontnam nooit voor hem zelf bedoeld was, en geeft hem terug.

Ook is nu duidelijk wat er speelde tijdens de worsteling van de voorafgaande nacht. Het was Jakobs innerlijke strijd met de existentiële waarheid. Wie was hij? De man die ernaar verlangde Ezau te zijn? Of de man die tot een andere bestemming werd geroepen, tot de '*minder begaanbare weg*', tot het Abrahamitische verbond.

-----..-----

Dit is de verbazingwekkende waarheid waarop Jakob tenslotte uitkwam en waarvan de naam Israël getuigt.

Om een heel mens te zijn hebben we Ezaus zegeningen van rijkdom en macht niet nodig. Bij ons hoort een ander gezicht, een alternatieve bestemming, een afwijkende zegen.

Het gezicht dat we dragen is het beeld dat we weerspiegeld zien in het gelaat van God, wanneer we met Hem worstelen en weigeren Hem los te laten.

3. Een crisi overleven (Pagina 198-200)

Crisis gebeuren en op geen enkele manier kunnen wij onszelf daar tegen wapenen. Zo is het menselijk bestaan en daar kunnen we niet aan ontkomen.

Geloof is geen zekerheid (Wat te zeggen van Hebr. 11:1 die zegt dat geloof juist de zekerheid is); geloof is de moed om te leven met onzekerheid. Dat is inderdaad waarom wij het geloof nodig hebben, omdat het leven onzeker is.

En als we de strijd met onszelf niet kunnen winnen, zullen we uiteindelijk de strijd met de wereld verliezen.

-----..-----

We zijn hier omdat iemand, de Ene, wilde dat we er zijn. Hij heeft ons lief, Hij begrijpt ons. Hij vergeeft ons wanneer we onze zonden toegeven en Hij gelooft meer in ons dan we in onszelf geloven. Daar wordt het zelfvertrouwen geboren: het geloof dat in het hart van de duisternis onze weg verlicht. Met de HEER aan mijn zijde heb ik niets te vrezen, wat kunnen mensen mij doen? (📖 Ps. 118:6)

Hoe meer we delen, hoe meer we krijgen. Dat ik win betekent niet dat jij verliest en vice versa. Daarom hoef ik mijn zelfrespect niet te verwerven ten koste van het jouwe. Ik kan jou respecteren zonder mijzelf omlaag te halen.

📖 Psalm 118:6 De HEERE is bij mij, ik ben niet bevreesd. Wat kan een mens mij doen?

-----..-----

Die wetenschap alleen al, dat Jakob en Ezau ieder hun eigen zegeningen mogen hebben zonder afgunstig te zijn op de ander, is voldoende om veel, zo niet de meeste conflicten waarmee mensen elkaar pijn doen weg te nemen..... Wij leren van onze mislukkingen, niet van onze successen.

-----..-----

4. Jakobs bestemming, Israëls naam (Pagina 202-207)

Nikolaj Berdjajev (1874-1948 - criticus van het Jodendom): 'Ik weet nog hoe de materialistische interpretatie van de geschiedenis, toen ik die in mijn jeugd probeerde te toetsen aan lotsbestemming van volkeren, onhoudbaar werd in het geval van de Joden, omdat lotsbestemming daar helemaal niet verklaard leek te kunnen worden vanuit de materialistische visie.....

Hun voortbestaan is een mysterieus en wonderlijk verschijnsel, dat aantoonde dat het leven van dit volk wordt geleid door een bijzondere voorbeschikking, die de aanpassingsprocessen zoals uiteengezet door de materialistische interpretatie van de geschiedenis overstijgt.

Het voortbestaan van de Joden, hun verzet tegen vernietiging, hun uithoudingsvermogen onder de uitzonderlijkste omstandigheden en hun noodlottige rol in de geschiedenis: dit alles wijst op de bijzondere en mysterieuze grondslagen van hun bestemming'

-----..-----

Toch geloofde Berdjajev dat de Joden en het Jodendom het grondig mis hadden wat betreft de kernvraag van het menselijk leven. Ze waren, zegt hij, *'geobsedeerd door het bevlogen denkbeeld van rechtvaardigheid en de aardse vervulling ervan'*. Zij geloofden dat de vervulling daarvan op aarde kon worden gerealiseerd.....

Volgens hemzelf (Berdjajev) was dit een vergissing en iets onmogelijks. De bestemming van de mens, *'die binnen de enge grenzen van een enkel leven nooit van pijn en moeite kan worden verlost, vindt haar vervulling in een ander leven'*. *Waarheid, rechtvaardigheid en geluk horen thuis in de hemel, niet op de aarde; in de nieuwe wereld, niet in de huidige; in de onsterfelijke ziel, niet in het sterfelijk lichaam'*.

'Wie gelooft in onsterfelijkheid moet het aardse leven maar op een nuchtere manier bekijken en zich realiseren dat het onmogelijk is om op aarde het principe van duisternis en irrationaliteit overtuigend te overwinnen, en dat lijden, kwaad en onvolmaaktheid het onvermijdelijke lot van de mens zijn'.

De hele geschiedenis door heeft de godsdienst de klassieke functie gehad om mensen te verzoenen met de willekeurige wreedheden van het lot, het onrecht in de samenleving, de triomf van macht over recht, de korte duur van het leven zelf en de pijn en teleurstellingen waarmee het beladen is.

Op duizend en één manieren heeft godsdienst een alternatieve werkelijkheid vertegenwoordigd: een *'veilige haven in een harteloze wereld'*, de mogelijkheid te ontsnappen uit de strubbelingen en de conflicten van het alledaagse leven naar de stille ruimte van de ziel, of het idee van een leven na de dood. Godsdienst, geloof, spiritualiteit: die woorden roepen associaties op met vrede, kalmte, inkeer, meditatie, rust, aanvaarding, troost en gelukzaligheid.

-----..-----

Het Jodendom is intellectueel, spiritueel en emotioneel de grote uitzondering. Want wij geloven dat lijden, kwaad en onvolmaaktheid **niet** het onvermijdelijke lot zijn van de mens; die dingen zijn **niet** ingeweven in de structuur van het universum dat God geschapen heeft en zeven keer *'goed'* genoemd heeft. Rechtvaardigheid, vrijheid, menselijke waardigheid, gelijke mate van respect voor iedereen, integriteit en mededogen moeten **hier** bevochten worden, niet in de hemel.

De Tora werd niet gegeven aan dienende engelen, maar aan mensen, omdat mensen haar nodig hebben. En door aan de mensen een vrije wil te geven bracht God Zijn geloof tot uitdrukking dat zij op een dag zouden leren die op een verantwoorde en morele wijze in te zetten en zo een wereld van maatschappelijk welbevinden zouden scheppen.

-----..-----

Gnosticisme: Het is niet gemakkelijk om het bestaan van God en de geloofsgeboden in overeenstemming te brengen met de wereld zoals wij die kennen, vol spanning en tragiek.

Het is veel gemakkelijker, zowel intellectueel als psychologisch, over godsdienst en God te denken als zaken die in een geheel andere dimensie thuishoren: in de hemel, niet op de aarde; ergens anders, niet hier; in het leven na de dood of in de onsterfelijke ziel; in de meditatieve stilte of in de mystieke ervaring.

-----..-----

Want als rechtvaardigheid thuishoort op aarde en niet alleen in de hemel, mogen we onmiskenbare onrechtvaardigheid niet accepteren en moeten we daartegen in verzet komen.

Het Jodendom is geen ontsnapping uit de wereld, maar een verbintenis met de wereld. Het verdooft niet de pijn en de duidelijke onrechtvaardigheden in ons leven. Het verzoent ons niet met het lijden.

Het vraagt ons onze rol te spelen in de uitdagendste onderneming ooit door God van de mensen gevraagd: het opbouwen van relaties, gemeenschappen en uiteindelijk een samenleving die voor de Goddelijke aanwezigheid een thuis zal scheppen.

En dat betekent worstelen met God en mensen en weigeren op te geven of te wanhopen.

-----..-----

Toch geeft Jakob nooit op en hij wordt nooit verslagen. Deze mens heeft zijn diepste religieuze ervaringen wanneer hij alleen is, s'nachts en ver van huis. Jakob worstelt met de engel van het lot en de innerlijke strijd en zegt: *'Ik laat u niet gaan tenzij u mij zegent'.....*

Toch heeft het Jodendom generatie na generatie profeten, wijzen, filosofen en dichters voortgebracht die nooit hun droom, lieten varen, nooit hun idealen prijsgaven of hun verwachtingen temperden. Zij bleven doorgaan zoals Jakob doorging.

Er schuilt grootsheid in deze weigering om de strijd te staken, in deze hardnekkige onwil om de wereld te accepteren zoals die is, en zich aan te passen aan de gangbare opvattingen en de kudde te volgen.

**Parasja Wajeesjev - En hij woonde -
(Gen. 37:1 - Gen. 40:23)**

- Gen. 37:1 – Gen. 37:11 Jozef en zijn broers
- Gen. 37:12 – Gen. 37:36 Jozef verkocht naar Egypte
- Gen. 38 Juda en Tamar
- Gen. 39 Jozef in het huis van Potifar
- Gen. 40 De schenker en de bakker dromen

1. [De tragiek van Ruben](#)
2. [Troost weigeren, hoop houden](#)
3. [Vlammen en woorden](#)
4. [Een verhaal van twee vrouwen](#)

1. De tragiek van Ruben (Pagina 212-217)

Nu doet de Tora iets wat zij nergens anders doet; ze beweert iets dat, letterlijk genomen, duidelijk onjuist is: de onmiddellijke voortzetting van de tekst laat zien dat het niet klopt. Het vers stelt: '*Ruben hoort het en redt hem (Jozef) uit hun handen*' (📖 Gen. 37:21). Dat doet hij niet.

De tegenstrijdigheid is zo duidelijk dat de meeste vertalingen de zin niet letterlijk vertalen. Wat Ruben feitelijk doet is: hij probeert hem te redden. De zin '*Ruben hoort hen en redt hem*' vertelt ons wat had **kunnen** gebeuren maar in feite niet gebeurt.

Het plan van Ruben is eenvoudig. Om het onmiddellijke gevaar af te wenden zegt hij tegen zijn broers dat zij Jozef niet moeten doden maar hem moeten laten sterven. 📖 Gen. 37:22 '*Vergiet geen bloed; gooi hem in deze put hier in de woestijn en sla niet de hand aan hem*'

Het is niet Rubens bedoeling om Jozef te laten sterven. Hij is van plan de broers over te halen Jozef in de put achter te laten om - als hun aandacht afgeleid is - zelf terug te komen, hem uit de put te halen en naar huis te brengen.

📖 Genesis 37:21 *Ruben hoorde dat en wilde hem uit hun hand redden. Hij zei: Laten wij hem niet om het leven brengen.*

📖 Genesis 37:22 *Ruben zei ook tegen hen: Vergiet geen bloed; gooi hem in deze put die in de woestijn is, en sla niet de hand aan hem. Hij zei dit om hem uit hun hand te redden en hem naar zijn vader terug te brengen.*

-----...-----

Ruben keert terug naar de put om Jozef te redden, maar ontdekt dat hij weg is.....

Als commentaar op deze episode merkt de midrasj op: Had Ruben maar geweten dat de Heilige, gezegend zij Hij, over hem zou schrijven: '*En Ruben hoorde het en redde hem uit hun handen*', dan zou hij Jozef op zijn schouders hebben genomen en hem teruggebracht hebben naar zijn vader,

Had Ruben werkelijk een stimulans uit de hemel nodig om het goede te doen?

Had hij de goedkeuring van God nodig alvorens zijn broer te redden?

Ruben is de Hamlet van Genesis, wiens '*aangeboren glans van vastberadenheid verziekt wordt door de bleke tint van het denken*'. Hij is iemand met goede bedoelingen. Hij is zorgzaam. Hij denkt na. Hij laat zich niet leiden door de massa of door zijn duistere instincten. Hij dringt door tot de morele kern van een situatie. Dat is het eerste wat over Ruben opgemerkt kan worden.

Het tweede is echter dat zijn interventies op één of andere manier een averechtse uitwerking hebben. Ze bewerkstelligen niet het beoogde resultaat. Terwijl hij de dingen beter probeert te maken, maakt Ruben ze vaak erger.

Schets 1: Ruben vindt een paar liefdesappels... Het eerste wat bij hem opkomt is dat hij deze aan zijn moeder Lea wil geven. Dat zegt iets over Ruben. Hij denkt niet aan zichzelf maar aan haar. Hij weet dat zij zich onbemind voelt en maakt haar nood tot de zijne met heel de sensitiviteit van een oudste kind. Hij hoopt dat Lea met behulp van de liefdesappels Jakobs aandacht zal kunnen wekken en misschien zelfs zijn liefde.

-----...-----

Het treft ons als een volwassen en attente daad. Maar deze heeft negatieve gevolgen. Hij veroorzaakt een bittere ruzie tussen de twee zussen, Lea en Rachel..... Uiteindelijk zorgt Ruben, die erop uit was om Lea te helpen, voor een situatie waarin haar (Lea's) verbittering aan de oppervlakte komt.

Schets 2: [*Gen. 35:19-22*](#) Zo stierf Rachel en zij werd begraven langs de weg naar Efrat, dat is het tegenwoordige Bethlehem. Jakob plaatste toen een gedenkteken op haar graf. Dat gedenkteken op het graf van Rachel staat er tot op de huidige dag. Toen brak Israël op en hij zette zijn tent op voorbij Migdal-Eder. En het gebeurde, toen Israël in dat land woonde, dat Ruben er op uitging en met Bilha sliep, de bijvrouw van zijn vader; en Israël hoorde ervan.

Letterlijk genomen wekt de tekst de suggestie dat Ruben de plaats van zijn vader in Bilha's tent inneemt.....

De midrasj geeft de voorkeur aan een vriendelijker uitleg: Na de dood van Rachel, verplaatst Jakob, die in haar tent geslapen had, zijn bed naar de tent van Bilha, haar dienaars.

Voor Ruben is dit een verdraaglijke provocatie. Het is al erg genoeg dat Jakob de voorkeur geeft aan Rachel boven haar zus Lea, maar Ruben vindt het ontoelaatbaar dat hij de voorkeur zou geven aan haar dienaar boven zijn moeder.

Daarom verplaatst Ruben Jakobs bed van Bilha's tent naar die van Lea.....

Zelfs bij deze interpretatie echter is het duidelijk dat Jakob deze daad verkeerd begrijpt en gelooft hij dat zijn zoon in feite met geweld zijn plaats had ingenomen. Hij heeft het voorval nooit vergeten of vergeven.....

-----..-----

Na de woorden '*En Israël hoorde ervan*', laat de masoretische tekst de alinea - midden in de zin - afbreken.

Het effect is dat er een stilte wordt gecreeërd, een complete breuk in de communicatie. Vandaar dat de interpretatie van de rabbijnen vol medeleven is, en dat past goed bij alles wat we van Ruben weten.

Het was niet de bedoeling van Ruben om de plaats van zijn vader in te nemen, maar om bij zijn vader aandacht te wekken voor de pijn en ellende van Lea.

Maar Jakob zegt niets en daardoor krijgt Ruben niet de kans zijn naam te zuiveren of uit te leggen waarom hij deed wat hij deed. Met als gevolg een tweede tragedie.

Schets 3: De geboorte van Ruben (chronologisch de eerste schets). Jakob trouwt een week later met Rachel en vanaf dat moment moet Lea leven met de wetenschap dat zij niet de keuze van haar man is geweest. Er volgt dan een emotioneel geladen gedeelte: *Gen. 29:31-33 Toen de Heere zag dat Lea minder geliefd was, opende Hij haar baarmoeder; Rachel daarentegen was onvruchtbaar. Lea werd zwanger en baarde een zoon. Zij gaf hem de naam Ruben ('zie een zoon'). Want, zei ze, de Heere heeft mijn verdrukking gezien. Voorzeker, nu zal mijn man mij liefhebben. Lea werd weer zwanger en baarde een zoon. Zij zei: Omdat de Heere gehoord heeft dat ik minder geliefd ben, heeft Hij mij ook deze zoon gegeven. Zij gaf hem de naam Simeon ('Heeft gehoord').*

Lea hoopte dat de geboorte van Ruben Jakobs liefde voor haar zal wekken. Maar dit is niet het geval - we weten dit omdat zij bij de geboorte van Simeon nog steeds dezelfde hoop uitspreekt.

Ruben moet zijn leven lang de wetenschap met zich meedragen van zijn moeders miskenning En zijn vaders gebrek aan aandacht.

-----..-----

Het is opmerkelijk dat Lea, en niet Jakob aan Ruben en Simeon zijn naam geeft, het is bijna alsof Jakob er niet is.

Jakob is een geloofsheld, hij is de man die Israël zijn naam heeft gegeven, de enige aartsvader van wie de kinderen allemaal binnen het verbond zijn gebleven.

Toch is de complexiteit van Jakobs karakter lichtjaren verwijderd van de geïdealiseerde helden van andere religieuze tradities. Bij Jakob komen we tot de ontdekking dat leven in geloof niet eenvoudig is. Het is niet toevallig dat zijn naam Israël betekent: *'hij die gestreden heeft met God en mensen en gewonnen heeft'*.

Iedere deugd brengt een overeenkomstig gevaar met zich mee. Wie al te vrijgevig is, kan zijn eigen gezin tot armoede veroordelen. Wie, zoals Aäron, vrede verkiest tot elke prijs, kan soms de mensen om zich heen toestaan en helpen een gouden kalf te maken. niemand kan altijd alle deugden belichamen. ***Een kracht aan de ene kant is een zwakte aan de andere kant.***

Een aandachtig lezen van het verhaal van Jakob wekt de suggestie dat één van de thema's een systematisch gebrek aan communicatie binnen het gezin is. Of het zou kunnen zijn, dat de tekst suggereert dat ***wanneer je tekortschiet in de aandacht voor wie je niet liefhebt, dat tenslotte zal leiden tot een tekortschieten in de aandacht voor wie je wel liefhebt.***

-----..-----

Het gevolg hiervan is echter dat Ruben een gebrek aan zelfvertrouwen met zich meedraagt, een onzekerheid die hem op kritieke ogenblikken berooft van zijn vermogen om een handeling door te voeren waarvan hij weet dat het de juiste is. Hij maakt wel een begin, maar brengt de daad niet tot een goed einde.

- Toen Ruben naar huis kwam met de liefdesappelen had hij misschien beter het moment kunnen afwachten waarop hij met Lea alleen was;
- Na de dood van Rachel had hij wellicht beter rechtstreeks met zijn vader kunnen spreken in plaats van de bedden te verplaatsen;
- Gezien de moordlustige plannen van zijn broers tegenover Jozef had hij hem wellicht beter gewoon naar huis kunnen dragen, zoals de midrasj zegt.

Het is onmogelijk om in Ruben niet een mens te zien met zeer grote ethische gevoeligheid. Hij heeft een geweten, maar het ontbreekt hem aan moed. Hij weet wat goed is, maar het ontbreekt hem aan vastberadenheid om dat onvervaard en vastbesloten te doen.

In die aarzeling gaat er meer verloren dan Jozef alleen. Verloren gaat ook de kans van Ruben om held te worden, die hij zou kunnen zijn en had moeten zijn.

We kunnen geen van allen het verhaal van ons leven lezen. We kunnen het alleen leven. Het gevolg is dat wij in en met onzekerheid leven.

Jakob, een mens, had sommigen lief en anderen niet. ***God, die geen mens is, heeft elk van ons lief.*** En dat is onze belangrijkste krachtbron.

God heeft aandacht voor wie niet gehoord worden. God heeft lief wie door anderen niet bemind worden.....

We zijn hier met een reden, ontsproten uit liefde, tot leven gewekt door de Ene die het heelal tot leven wekte, die onze diepste gedachten, waarden en goed bedoelingen kent ***en meer geloof in ons heeft dan wij in onszelf.***

2. Troost weigeren, hoop houden (Pagina 219-222)

 Gen. 37:34-35 Jakob scheurde zijn kleren, deed een rouwkleed om en rouwde over zijn zoon, vele dagen lang. Al zijn zonen en dochters deden hun best om hem te troosten, maar hij weigerde zich te laten troosten en zei: 'ik zal rouw dragen totdat ik naar mijn zoon in het dodenrijk afdaal'

De Talmoed zegt dat God iemand die langer rouwt dan de aangegeven tijd, zo vermaant: *'Jouw medeleven is niet groter dan het Mijne'* Toch weigert Jakob zich te laten troosten.

Er is een midrasj met een opmerkelijke verklaring: *'Iemand kan zich laten troosten voor iemand die dood is, maar niet voor iemand die nog in leven is'*. Met andere woorden: Jakob weigert zich te laten troosten omdat hij de hoop nog niet opgegeven heeft dat Jozef nog in leven is.....

Hun aanhoudend verdriet is een vorm van trouw; opgeven, rouwen, je verzoenen met het verlies, voelt als verraad..... Weigeren zich te laten troosten is weigeren de hoop op te geven

-----...-----

De zaak waarom het gaat is hoe ver de verantwoordelijkheid van de hoeder (*sjomer*) reikt. Als het dier verloren is gegaan door nalatigheid, is de hoeder schuldig en moet hij het verlies vergoeden. Als er geen sprake is van nalatigheid maar van een force majeure, een ongeluk dat niet te voorzien of te vermijden is, treft de hoeder geen blaam. En één zo'n geval is het verlies veroorzaakt door een wild dier.

We begrijpen nu de nuances in de ontmoeting tussen Jakob en zijn zonen bij hun terugkeer zonder Jozef.

Normaal zouden zij verantwoordelijk zijn gehouden voor de verdwijning van hun jongere broer.

Om dit te vermijden hebben zij - zoals de Bijbelse wet voorschrijft - *'de resten als bewijs'* bij zich. Als deze resten tekenen vertonen van een aanval door een wild dier moeten zij volgens de toen vigerende wet voor onschuldig worden gehouden.

-----...-----

Hun vraag aan Jakob - *haker na* - heeft de vorm van een wettelijk verzoek met als inhoud: '*inspecteer het bewijs*'. Jakob heeft geen andere keus dan dat te doen en hen op grond van wat hij ziet vrij te spreken.

Maar een rechter kan zich gedwongen weten iemand die beschuldigd wordt van een misdrijf vrij te spreken omdat er onvoldoende bewijs is om de veroordeling te rechtvaardigen, terwijl hij nog wel persoonlijke twijfels blijft behouden.....

Zo ziet Jakob zich gedwongen zijn zonen voor onschuldig te houden zonder noodzakelijk te geloven wat zij zeggen. In feit geloofde Jakob het niet en zijn weigering om zich te laten troosten laat zien dat hij niet overtuigd is. Hij blijft hopen dat Jozef nog in leven is.

-----...-----

Er wordt verteld dat Napoleon, toen hij langs een synagoge kwam op de vastendag *Tisja Beav*, het geluid hoorde van een jammerklacht. '*Waarom treuren de joden*' vroeg hij aan één van zijn officieren. '*Om Jeruzalem*' antwoordde de soldaat. '*Hoe lang is het geleden dat zij het verloren hebben?*', '*meer dat 1700 jaar*'. Als een volk zo lang kan rouwen om Jeruzalem, zal het eens aan hen teruggeven worden, moet de keizer geantwoord hebben.

De Joden zijn het volk dat zich weigert te laten troosten, omdat zij nooit de hoop opgeven..... Ook als het bewijsmateriaal iets anders suggereert en lijkt te duiden op onherstelbaar verlies, op een besluit in de geschiedenis dat niet kan worden herroepen, op een lot dat moet worden geaccepteerd - de Joden hebben nooit geloof gehecht aan zulk bewijs omdat zij er iets tegenover konden stellen: een geloof, een vertrouwen, een onverwoestbare hoop die zich sterker toonde dan welke historische onvermijdelijkheid ook.

Jakob weigerde zich te laten troosten. En dat moeten wij ook doen zolang wij leven in een wereld die nog altijd getekend wordt door geweld, armoede en onrecht.

-----...-----

3. Vlammen en woorden (Pagina 223-226)

Op de achtergrond van het verhaal speelt een bepaalde wet een rol die later deel zal gaan uitmaken van het Jodendom: *jiboen*, het leviraatshuwelijk, de regel dat een lid van de familie van de overleden man met diens kinderloze weduwe moet trouwen '*opdat diens naam niet uit Israël wordt uitgewist*' (Deut. 25:6).

Nachmanides legt echter uit - en dat is cruciaal in dit verhaal - dat de pre-mozaïsche wet verschilt van zijn mozaïsche opvolger: de wet in Deuteronomium beperkt de verlichting tot de *broers* van de dode man. De vroegere wet sluit ook andere familieleden in

 Deuteronomium 25:6 *En het moet zó zijn dat het eerste kind dat zij baart, op naam van zijn gestorven broer zal staan, zodat diens naam niet uit Israël wordt uitgewist.*

-----..-----

- Het is beter dat iemand zich in een vurige oven werpt dan dat hij zijn naaste in het openbaar te schande maakt;
- Wie zijn naaste in het openbaar te schande maakt, handelt alsof hij diens bloed vergiet;
- Wie een ander publiekelijk vernedert, verspeelt zijn plaats in de komende wereld.

Weet wie je te schande maakt als je je naaste te schande maakt. [Je maakt God zelf te schande, want er staat geschreven]: '*als beeld van God heeft Hij de mens gemaakt*'.

Het Jodendom is een religie van woorden. God schiep de fysieke wereld met woorden. Wij scheppen - en vernietigen soms - de sociale wereld met woorden.

-----..-----

Een psychische verwonding is waarschijnlijk niet minder pijnlijk, vaak zelfs pijnlijker, dan een fysieke verwonding. Vandaar de regel: verneder nooit iemand, maak nooit iemand te schande, neem nooit je toevlucht tot het excuus dat het alleen maar woorden waren, dat er geen sprake was van fysiek kwaad.

Psychische pijn is even ernstig als fysieke pijn. Je waardigheid verliezen is zoiets als je leven verliezen.

-----..-----

4. Een verhaal van twee vrouwen (Pagina 228-231)

Tamar, wier verhaal verteld wordt in Genesis 38, vertoont een frappante gelijkenis met een andere persoonlijkheid in de Tenach, namelijk **Ruth**, de schoondochter van Naomi..... Treffende overeenkomsten:

1. Beide verhalen beginnen met afdaling, letterlijk en overdrachtelijk; een reis vanuit een Joodse naar een heidense omgeving. In Genesis 38 '*daalde Juda af, bij zijn broers vandaan*' om bij de Kaänieten te gaan wonen. In het boek Ruth gaat Elimelech met zijn vrouw en zonen in Moab wonen;
2. In beide gevallen is er sprake van een '*buitenhuwelijk*'. Juda trouwt met een Kanaänitische vrouw, en Elimelechs zonen trouwen met Moabitische vrouwen;
3. In beide verhalen sterven twee zonen: Juda's oudste twee Er en Onan, en Elimelechs kinderen Machlon en Chilion;
4. In beide verhalen blijven de hoofdpersonen, Tamar en Ruth, achter als kinderloze weduwen;
5. Het vooruitzicht van het weduwschap speelt een centrale rol in het verhaal van beiden, zij het op een verschillende wijze. Tamar is er door veroordeeld omdat zij alleen met Juda's overgebleven zoon Sela kan trouwen en Juda hem daarvan weerhoudt met als voorwendsel dat hij te jong is, maar in werkelijkheid omdat zijn twee vorige zoons gestorven zijn na hun huwelijk met Tamar.

In het geval van Ruth is het omgekeerd. Omdat haar schoonmoeder Naomi een kinderloze weduwe is, dringt Naomi er bij haar schoondochter op aan om niet hetzelfde lot te ondergaan; zij kunnen dat immers vermijden door in Moab te blijven..... Tamar is dus een onvrijwillige weduwe, een *agoena*, Ruth een vrijwilliger;

-----...-----

6. Alle twee (Tamar en Ruth) zijn kwetsbaar, zonder man of kinderen om voor hen te zorgen of hun als het ware een plaats te geven in een nog tribale en familiale gemeenschap;
7. Ook in een ander opzicht zijn zij (Tamar en Ruth) buitenstaanders. Ruth is een Moabitische..... Tamar is een (hoogstwaarschijnlijk) een Kaänitische;
8. Beide vrouwen worden gedreven door een bijzondere loyaliteit: de loyaliteit die aan de basis ligt van de Bijbelse wet van de *jiboem*, het leviraatshuwelijk..... beiden zijn trouw aan hun overleden man door een kind te willen hebben, dat zijn naam zal dragen;
9. Ook betonen beiden (Tamar en Ruth) trouw aan de schoonfamilie, Ruth door te weigeren weg te gaan bij Naomi, Tamar door ervoor te zorgen dat haar schoonvader Juda niet te schande wordt gemaakt;
10. Op het beslissende moment van het verhaal gaat elk van hen over tot stoutmoedig gedrag. Tamar vermomt zich als prostituee. Ruth wacht tot Boaz slaapt en gaat dan aan zijn voeteneinde liggen;

-----...-----

11. In beide verhalen gaat het over een uitgebreide vorm van leviraatshuwelijk en in beide gevallen is de vader van het kind of van de kinderen, Juda en Boaz, niet de eerst aangewezen. Voor Tamar is dat Sela, Juda's derde zoon, voor Ruth de anonieme '*Peloni-Almoni*'. (*'meneer die - en - die, of meneer - wat is zijn naam'*);

12. Ten slotte brengen in beide gevallen de mannen hulde aan de vrouwen om hun voorbeeldige deugdzaamheid (📖 **Gen. 38:26** en 📖 **Ruth 2:11-12** 📖 **Ruth 3:10**).

📖 **Genesis 38:26** *En Juda herkende ze en zei: Zij staat in haar recht, meer dan ik, omdat ik haar niet aan mijn zoon Sela gegeven heb. En hij had voortaan geen gemeenschap meer met haar.*

📖 **Ruth 2:11-12** *Boaz antwoordde en zei tegen haar: Het is mij allemaal verteld, alles wat u na de dood van uw man voor uw schoonmoeder gedaan hebt, en hoe u uw vader en uw moeder en uw geboorteland hebt verlaten en naar een volk bent gegaan dat u voorheen niet kende. Moge de HEERE uw daad vergelden, en moge uw loon volkomen zijn van de HEERE, de God van Israël, onder Wiens vleugels u gekomen bent om toevlucht te nemen.*

📖 **Ruth 3:10** *En hij zei: Gezegend bent u door de HEERE, mijn dochter! U hebt met deze laatste blijf van goedertierenheid van u de eerste nog overtroffen, doordat u geen jongemannen nagelopen bent, geen arme en geen rijke.*

-----..-----

Ik vind het buitengewoon ontroerend dat de Bijbel voor deze heldinnenrollen twee vrouwen aan de uiterste rand van Israëls volksgemeenschap heeft uitgekozen: vrouwen, kinderloze weduwen, buitenstaanders.

Tamar en Ruth hebben, met geen andere macht dan hun morele moed, hun naam geschreven in de Joodse geschiedenis als rolmodellen..... om ons eraan te herinneren, zo we het al mochten vergeten, dat het ware koningschap gegrond is in liefde en trouw, en dat grootheid vaak daar bestaat waar we haar het minste verwachten.

Parasja Mikeets - Na verloop - (Gen. 41:1 - Gen.44:17)

- Gen. 41:1 – Gen. 41:36 De farao droomt
- Gen. 41:37 – Gen. 41:57 Jozef wordt onderkoning
- Gen. 42 Jozefs broers gaan naar Egypte
- Gen. 43 De tweede reis van Jozefs broers naar Egypte
- Gen. 44:1 - Gen. 44:17 Jozef beproeft zijn broers

1. De mens wikt, God beschikt
2. Tussen vrijheid en voorzienigheid
3. Het universele en het particuliere
4. Achter het masker

Deze drie spanningsvelden:

- 1) vrije wil tegenover voorzienigheid;
- 2) particulariteit tegenover universaliteit;
- 3) schijn tegenover werkelijkheid; liggen het Jodendom na aan het hart en krijgen in het verhaal van Jozef hun volmaakte uitwerking

1. De mens wikt, God beschikt (Pagina 235-238)

In onze tijd zien we Genesis als een boek dat we in onze vrije tijd, in ons eigen tempo en misschien in één keer uitlezen.

Luisteren naar de Tora in de synagoge is echter een andersoortige ervaring en brengt een andere relatie tot de tekst met zich mee. Het lezen is daar een **publieke** aangelegenheid en niet een **persoonlijke**. De woorden worden gezongen en niet gesproken. De tekst komt meer tot ons door het luisterende oor dan door het kijkende oog.

-----..-----

 Gen. 37:25-28 Vervolgens gingen zij zitten om de maaltijd te gebruiken. Toen ze hun ogen opsloegen, zagen zij een karavaan van **Ismaëlieten** uit Gilead aankomen. En hun kamelen droegen specerijen, balsem en mirre, en zij waren op weg om dat naar Egypte te brengen. Toen zei Juda tegen zijn broers: 'Wat hebben wij er voor baat bij als wij onze broer doden en zijn bloed verbergen? Kom, laten wij hem aan de **Ismaëlieten** verkopen; laten wij niet onze hand aan hem slaan. Hij is immers onze broer, ons eigen vlees.' Zijn broers luisterden naar hem. Toen er **Midianitische kooplieden** voorbijkwamen, tilden zij Jozef uit de put en verkochten zij Jozef voor twintig zilverstukken aan de Ismaëlieten. Die brachten Jozef naar Egypte

-----..-----

Het is een vreemde passage. **Wie tilden Jozef uit de put?** Wie verkochten Jozef aan de Ismaëlieten? Waren het de broers of de Ismaëlieten?

Rasjbam: Nadat zij Jozef in de put gegooid hadden gingen zij op enige afstand daarvan zitten eten. Ruben sloop terug om Jozef te redden, maar vond de put leeg en riep uit: '*De jongen is er niet! En ik, waar moet ik heen?*'.

Rasjbam wijst er op dat de broers hem **niet** kalmeerden door hem te vertellen dat zij Jozef hadden verkocht. Zij leken even verrast te zijn als hij.

Hieruit volgt dat de broers, die de Ismaëlieten in de verte hadden gezien, besloten om Jozef aan hen te verkopen, maar voor zij daartoe de kans kregen had een tweede groep reizigers, de Midianieten, Jozefs kreten gehoord en bedacht dat

het mogelijk was hem aan de Ismaëlieten te verkopen, en dat hadden ze gedaan.

Met andere woorden, de broers hadden wel de bedoeling Jozef te verkopen, en Jozef werd inderdaad verkocht, maar **niet door de broers**. Zij trachtten het te doen en het werd gedaan, maar niet door hen!.

Dat is precies wat er gebeurde in het geval van Jozefs pleidooi voor vrijlating (uit de gevangenis). Hij trachtte te worden vrijgelaten uit de gevangenis en hij werd vrijgelaten uit de gevangenis, maar **niet op de manier die hij had bedacht** (doordat de opperschenker een goed woordje voor hem zou doen bij de Farao).

Zij vertelt ons iets over de aard van Gods voorzienigheid. In beide passages is er sprake van een interventie tussen bedoeling en afloop: in het eerste geval de verschijning van de Midianieten, in het tweede geval de dromen van Farao.

In het geval van Jozef gebeurt niets bij toeval en hoe meer een bepaalde gebeurtenis op toeval lijkt, des te duidelijker is - achteraf gezien - de Goddelijke interventie.

-----..-----

Het verhaal van Jozef is méér dan een verhaal van Jozef. Het is een verhaal over een ieder van ons en over de subtiele verweving van het schijnbare toeval en de lotsbestemming volgens het Goddelijke draaiboek.

Soms vangen ook wij een glimp op van de werking van Gods hand in ons leven. Vaak zijn mijn gebeden verhoord, maar nooit op het moment dat ik dat verwachtte of op de manier die ik mij het had voorgesteld. In veel gevallen kwam het antwoord nadat ik de hoop had opgegeven. Voorzienigheid bestaat!

De dingen gebeuren niet alleen omdat wij dat willen, maar omdat zij deel uitmaken van een grotere verband van de dingen.

Als onze gebeden rechtmatig zijn, zal God erop antwoorden, maar niet noodzakelijkerwijs op de tijd of de manier dat wij denken dat Hij het zal doen. Wij moeten het onze doen, God zal het zijne doen.

-----...-----

2. Tussen vrijheid en voorzienigheid (Pagina 240-243)

Farao heeft niet één droom, maar twee: één over koeien en één over korenhalmen. Jozef legt uit dat het inhoudelijk over dezelfde droom gaat..... De droom in tweevoud betekent dat '*Gods besluit vaststaat en dat Hij het binnenkort gaat uitvoeren*' ([Gen. 41:32](#))

Want farao was niet de enige die twee dromen had met een gelijke structuur. Jozef had dat ook. Helemaal aan het begin van het verhaal droomde hij eerst over korenschoven die voor zijn schoof bogen en daarna over de zon, maan en sterren die voor hem knielden.

 [Genesis 41:32](#) *Dat de farao deze droom twee keer gekregen heeft, is omdat de zaak bij God vaststaat en God Zich haast om die uit te voeren.*

-----...-----

Alleen terugblikkend begrijpen we het verhaal van ons leven. Latere gebeurtenissen leggen eerdere uit. In het begin konden Jozef noch zijn broers weten dat zijn dromen een vorm van profetie waren.....

..... pas later, als we terugblikken, zien we dat elk feit deel was van een minitueus plan van hogerhand dat ertoe leidde dat een jongen uit een familie van nomadische herders onderkoning werd van Egypte.

Wij leven ons leven balancerend tussen een bekend verleden en een onbekende toekomst. De verbindingsschakel tussen beide is een heden waarin wij onze beslissingen nemen.

Wij kiezen uit alternatieven. Voor ons liggen verscheidene uiteenlopende wegen en het is aan ons welke kant we op gaan. Pas vele jaren later gaan we beseffen welke keuzes beslissend waren en welke irrelevant. Dingen die op het moment zelf onbeduidend leken te zijn, blijken later beslissend te zijn geweest.....

Wij hebben het verstrijken van tijd nodig om terugkijkend de weg te kunnen zien die we gegaan zijn evenals de goede en de verkeerde afslagen onderweg.

-----...-----

Door dit inzicht kunnen wij één van de grote paradoxen van het religieuze leven oplossen - de schijnbare tegenstelling tussen goddelijke voorzienigheid en de vrije wil van de mens.....

Alles is voorzien, nochtans is de keuzevrijheid van de mens een gegeven.

Op het eerste gezicht kunnen deze twee stellingen niet allebei waar zijn. Als God van te voren weet dat wij X gaan doen, zijn we niet vrij om dat niet te doen. En anderzijds: als wij echt vrij zijn, kan niemand weten wat wij zullen kiezen vóór we het kiezen. De schijnbare paradox ontstaat **door de aard van de tijd**. Wij leven **in** de tijd, God leeft **boven** de tijd.

Zo is het ook met het leven zelf. Als wij het van dag tot dag leven, maken wij in het heden onze keuzes met het doel vorm te geven aan wat voor ons een onbekende, onbepaalde toekomst is.

Alleen terugkijkend kunnen we zien wat de gevolgen van onze daden waren en gaan we beseffen wat hun aandeel is in de ontvouwing van onze autobiografie. Dan beginnen we, in retrospectief, te zien hoe de voorzienigheid onze stappen heeft geleid die ons daar hebben gebracht waar God ons nodig heeft.

-----...-----

Deze gedachte wordt subtiel en behendig uitgewerkt in het verhaal van Jozef - het ultieme voorbeeld van een leven waarin menselijk handelen en Goddelijke interventie onontwarbaar verstrengeld zijn.

Het staat allemaal in het vers over de verdubbeling van Farao's droom.

Door deze informatie uit te stellen tot dit moment in Jozefs leven laat de Tora ons zien hoe een latere gebeurtenis ons kan dwingen tot een herinterpretatie van een eerdere, waarbij zij ons het verschil leert tussen twee tijdsperspectieven: enerzijds het heden en anderzijds het begrijpen van het verleden dat alleen door een terugblik tot stand kan komen.

Door de **halacha** leren we beslissingen te nemen in het heden;
Door de **haggada** proberen wij het verleden te begrijpen.

Samen vormen deze twee denkwijzen de bij elkaar horende hersenhelften van het Joodse brein. We zijn vrij. Maar we zijn ook spelers in een door God geschreven drama. We kiezen, maar we zijn ook uitgekozen.

-----..-----

3. *Het universele en particuliere (Pagina 244-249)*

Het verhaal van Jozef is één van de betrekkelijk zeldzame vertellingen in de Tenach waarin een Jood (Israëliet/Hebreeër) een prominente rol speelt in een heidense samenleving. De anderen zijn - met name - de boeken Esther en Daniël.

Wat is **particulier** en wat is **universeel** in het religieuze leven?

Het Jodendom neemt in de geschiedenis van het geloof een unieke plaats in.

Aan de ene kant geloven we dat de God van Abraham de God van iedereen is. Of we nu Jood of niet-Jood zijn, we zijn allemaal gemaakt naar het beeld en de gelijkenis van God.

Aan de andere kant is de religie van Abraham *niet* de religie van iedereen. Zij is geboren binnen het specifieke verbond dat God gesloten heeft met Abraham en zijn nakomelingen.

Het Egypte van de Farao's was niet een monotheïstische cultuur. Het was daarentegen een plaats van veel goden en godinnen - de zon, de Nijl enzovoort.

Waarom gaat Jozef er dan vanuit dat Farao zijn verwijzing naar God (**Gen 41:16**) zal begrijpen - een veronderstelling die correct blijkt te zijn wanneer Farao tweemaal hetzelfde woord (**Elohiem**) gebruikt (**Gen. 41:37-39**). Wat betekent het woord **Elohiem**?

Genesis 41:16 *Jozef antwoordde de farao: Dat is niet aan mij, maar God zal antwoorden wat het welzijn van de farao dient.*

Genesis 41:37-38 *Deze woorden waren goed in de ogen van de farao en in de ogen van al zijn dienaren. Daarom zei de farao tegen zijn dienaren: Zouden wij ooit iemand kunnen vinden als deze man, in wie de Geest van God is?*

-----...-----

De wijzen maakten onderscheid tussen God-als-gerechtigheid (**Elohiem**) en God-als-barmhartigheid (**Hasjeem**).....

HaLevi : de ouden aanbaden natuurkrachten die zij personificeerden als goden. Ieder van hen was bekend als *El* of *Eloa*. Het woord '*El*' betekent dus in het algemeen '*een kracht, een macht, een natuurelement*'.

Het fundamentele verschil tussen deze geloofssystemen en het Jodendom was dat het Jodendom geloofde dat de natuurkrachten niet onafhankelijk en autonoom waren.

De Tora spreekt daarom van **Elohiem** in het meervoud en bedoelt daarmee de '*optelsom van alle krachten, het totaal van alle machten*'.

Hasjeem is een woord uit een ander logisch systeem. Het is volgens HaLevi Gods eigen naam.

-----...-----

Deze dualiteit komt wets-theologisch tot uitdrukking in de vorm van de twee verbondssluitingen, de eerste met Noach en heel de mensheid na de zondvloed, en de tweede met Abraham en zijn nakomelingen.

Eenzijds is er het Noachistische verbond met zijn zeven geboden:

1. Niet doden;
2. niet stelen;
3. geen overspel plegen;
4. niet vloeken;
5. geen afgoden aanbidden;
6. niet nodeloos wreed zijn tegen de dieren;
7. een systeem van gerechtigheid instellen.

Als zodanig zijn dit de minimale en fundamentele vereisten voor menselijkheid, de fundamentele van elke stabiele en moreel aanvaardbare samenleving.

Anderzijds is er de rijk gedetailleerde wet van 613 geboden die de grondwet vormt voor Israël als *'een koninkrijk van priesters en een heilig volk'* (📖 Ex. 19:6).

Dit krijgt een heldere uitdrukking in een midrasj: 'Als iemand tegen je zegt: "er is wijsheid (*chochma*) bij de volken", geloof het. Als iemand zegt: "Er is Tora onder de volken", geloof het niet'.

Tora en Chochma zijn allebei Bijbelse begrippen.

📖 Exodus 19:6 *U dan, u zult voor Mij een koninkrijk van priesters en een heilig volk zijn. Dit zijn de woorden die u tot de Israëlieten moet spreken.*

-----...-----

Het verschil tussen beide is:

- Chochma is de waarheid die we ontdekken en de Tora is de waarheid die we erven;
- Chochma is de universele erfenis van de mensheid ten gevolge van het feit dat wij geschapen zijn naar *'het beeld en gelijkenis'* van God. Tora is de specifieke erfenis van Israël (*'Hij maakte Jakob Zijn woorden bekend, Israël Zijn verordeningen en bepalingen. Zo heeft Hij voor geen enkel ander volk gedaan'*)
📖 (Psalm 147:19-20);
- Chochma brengt God aan het licht in de schepping. Tora is het woord van God in de openbaring;
- Chochma is ontologische waarheid (hoe de dingen zijn); Tora is verbondswaarheid (hoe de dingen behoren te zijn);

- Chochma kan worden gedefinieerd als alles wat ons in staat stelt om het heelal als het werk van God en de mensheid als het beeld van God te laten zien. Tora is Gods verbond met het Joodse volk, het ontwerp van heiligheid, en Israëls geschreven grondwet als natie onder de soevereiniteit van God.

Het Jodendom kent dus **universele** zaken - schepping, de mens als beeld van God, het verbond met Noach en kennis als *chochma*. Het heeft ook zijn **particuliere** zaken - openbaring, Israël als God's '*eerstgeboren kind*', het verbond met Abraham en met het Joodse volk bij de Sinaï en kennis als Tora.

De **universele** zaken representeren Gods gelaat als toegankelijk voor heel de mensheid (schepping), de **particuliere** zaken representeren die speciale, intieme en persoonlijke relatie die Hij heeft met het volk dat Hij in Zijn armen sluit, zoal dat onthuld wordt in de Tora (Openbaring) en de Joodse geschiedenis (verlossing). **Het woord voor het eerste is Elohiem, het woord voor het tweede is Hasjeem.**

 Psalm 147:19-20 *Hij maakt Jakob Zijn woorden bekend, Israël Zijn verordeningen en Zijn bepalingen. Zo heeft Hij voor geen enkel ander volk gedaan; die kennen Zijn bepalingen niet. Halleluja!*

-----...-----

Daarom kan Jozef aannemen dat Egyptenaren het idee **Elohiem** zullen begrijpen, ook al is het idee **Hasjeem** hen totaal onbekend.

Een Egyptenaar begrijpt wie **Elohiem**, de God van de natuur is. Hij begrijpt niet wie **Hasjeem**, de God van de persoonlijke relatie is.

-----...-----

Als Joden zijn wij zeker - of zouden dat moeten zijn - van onze relatie met God, de God die zich geopenbaard heeft in de intimiteit van de liefde, waarvan de Tora de uitdrukking is.

De uitdaging van het geloof met zijn **particulariteit** en **universaliteit** is daarom vandaag de dag dezelfde als in de dagen van Abraham en Sara: trouw zijn aan onze particuliere erfenis en tegelijk een zegen zijn voor anderen,

-----...-----

Wat hun erfenis ook is. Dat is een recept voor vrede en menslievendheid in een tijdperk waarin beiden hard nodig zijn.

4. Achter het masker (Pagina 253-257)

Een ontmoeting die 3 keer voorkomt in de Tora:

1. Abrahams dienaar met Rebecca;
2. Jakob met Rachel;
3. Mozes met de dochters van Jethro.

3 verschillende variaties:

1. Rebecca's doortastendheid;
2. Jakobs vertoon van kracht;
3. Mozes gevoel voor gerechtigheid.

-----...-----

- Maar het is Ezau niet, het is Jakob in vermomming;
- Het is Rachel niet, het is Lea in vermomming;

-----...-----

- Hij (Jakob) dacht met een prostituee geslapen te hebben, maar het was Tamar in vermomming;
- Zij (de broers van Jozef) denken voor een Egyptische prins te staan, maar het is Jozef, hun broer, in vermomming.

Vier scènes, vier vermommingen, vier keer het onvermogen om achter het masker te kijken.

Wat hebben ze gemeen? In feite iets zeer treffends.

Alleen doordat zij niet herkend worden, kunnen Jakob, Lea, Tamar en Jozef erkend worden, in de zin van gezien worden, serieus genomen worden, aandacht krijgen.

- Izak houdt van Ezau, niet van Jakob;
- Jakob houdt van Rachel, niet van Lea;
- Juda denkt aan zijn jongste zoon, niet aan de nood van Tamar;
- Jozef wordt gehaat door zijn broers.

Pas wanneer zij op het toneel verschijnen als iets of iemand anders dan ze zijn, kunnen ze krijgen wat ze willen:

- Jakob de zegen van zijn vader;
- Lea een echtgenoot;
- Tamar een zoon;
- Jozef de niet-vijandige aandacht van zijn broers.

-----...-----

Door ons te vermommen verbergen wij ons - voor anderen - en misschien ook wel voor onszelf. **Maar voor God kunnen we ons niet verbergen en dat hoeft ook niet.**

Zoals ik opmerkte in de essay '*een nieuw type held*' - dat het woord '*persoon*' ontleend is aan het Latijnse woord '*persona*' dat '*masker*' betekent.

We spreken in het Nederlands van de rollen die we aannemen, de '*spelletjes die mensen spelen*', de maskers die we dragen.

-----...-----

Wij zijn niet de maskers die we dragen, wij zijn individuen van wie de intiemste gedachten bekend zijn bij God. Wij zijn wat achter het masker ligt.

Wij zijn niet hoe anderen ons zien, wij zijn wat God weet dat we zijn.

Zoals afgodendienst inhoudt het aanbidden van een beeld van God in plaats van God zelf, zo houden onechte menselijke relaties in dat iemands uiterlijk ten onrechte wordt aangezien voor wat hij of zij echt is, dat het masker wordt aangezien voor het zelf.

Wie voor God staan hebben geen masker nodig, en geen vermomming voor het krijgen van zelfrespect wanneer zij voor mensen staan.

**Parasja Wajigasj - *En hij naderde* -
(Gen. 44:18 - Gen.47:27)**

- Gen. 44:18 - Gen. 44: 34 Juda pleit voor Benjamin
- Gen. 45 Jozef maakt zich bekend
- Gen. 46 Jakob gaat naar Egypte
- Gen. 47:1 - Gen. 47:12 Jakob ontmoet farao
- Gen. 47:13 – Gen. 47:27 Jozef houdt het volk in leven.

1. [Op zoek naar berouw](#)
2. [De boetvaardige mens](#)
3. [Houdt mijn vader van mij?](#)
4. [Vergeving](#)

1. Op zoek naar berouw (Pagina 262-272)

Buiten hun weten om heeft hij (Jozef) geld dat zij (de broers van Jozef) voor het graan betaald hebben teruggedaan in hun zakken.

Als zij dit ontdekken zijn de broers van streek. Er gebeurt iets met hen, maar zij weten niet wat.

Ze keren terug zonder Simeon, maar met geld. Zij begrijpen het niet, maar het wekt bij hen een schuldgevoel op.

Hebben ze niet een keer eerder één van hun broers verkocht voor geld (of in ieder geval waren ze dat van plan).

-----..-----

Nu doet hij (Jozef) echter méér dan het terugleggen van het geld in hun zakken. Hij laat zijn favoriete drinkbeker **waarmee hij kan voorspellen** op Benjamins graan leggen.

-----..-----

Als gevolg van hun eerste ontmoeting met Jozef **bekennen zij (de broers) en tonen zij berouw** voor wat zij gedaan hebben. De eerste voorwaarde van **tesjoeva** heeft plaatsgevonden.

-----..-----

Zo gebeurt het inderdaad wanneer Jakob tegen Juda zegt: **Gen. 43:9** Ik wil persoonlijk voor hem (Benjamin) borg staan, u mag mij verantwoordelijk voor hem stellen: als ik hem niet veilig hier bij u terugbreng, mag u mij dat mijn leven aanrekenen.

De tweede voorwaarde voor berouw van de tesjoeva is gerealiseerd: de belofte om de overtreding niet te herhalen. Juda neemt op zich om deze keer niet te laten gebeuren wat de vorige keer gebeurd is.

De derde voorwaarde voor **tesjoeva** is een meesterzet..... Hij (Jozef) brengt hen (de broers) nu in een situatie waarin de verleiding overweldigend is om de misdaad **te herhalen** door Benjamin als slaaf achter te laten.

Benjamin is net als Jozef een zoon van Rachel en het ligt voor de hand dat hij benijd en veracht wordt door de andere broers. De rancune van de broers tegenover Jozef werd verergerd door hun jaloezie bij het zien van de veelkleurige mantel die Jakob hem had gegeven.

Daarom creeërt Jozef weer een situatie van ongelijkheid. Wanneer de broers plaatsnemen voor een maaltijd regelt hij (Jozef) het zó dat zij een plaats krijgen in de volgorde van hun leeftijd, waarmee hij onderstreept dat Benjamin de jongste is, en vervolgens zorgt hij ervoor dat '*Benjamin meer kreeg dan de anderen, vijfmaal zoveel*' (📖 Gen. 43:34).

Voor dit vreemde detail is maar één verklaring: Jozef probeert zijn broers *jaloers* te maken op hun jongste broer.

Voor zover mogelijk zijn de omstandigheden van hun oorspronkelijke misdaad nu gereproduceerd. Hun jongste broer, een kind van Rachel, staat op het punt om slaaf gemaakt te worden in Egypte. Voor de broers is er reden om jaloers op hem te zijn zoals zij dat waren op Jozef.

Deze keer nemen zij de handschoen op. Op het moment dat Benjamin als gevangene afgevoerd zal worden, bieden zijn broers aan om samen met hem de gevangenis in te gaan.

📖 Genesis 43:9 Ikzelf zal borg voor hem staan; van mij mag u hem opeisen – als ik hem niet bij u terugbreng en hem voor u plaats, dan sta ik alle dagen schuldig tegenover u.

-----...-----

Het ogenblik van de test is aangebroken. Jozef heeft de broers een eenvoudige uitweg geboden: Ze hoeven alleen maar weg te lopen. Op dat moment treedt Juda op hem toe en zegt (📖 Gen. 44:18)

Juist Juda, de broer die verantwoordelijk was voor het verkopen van Jozef als slaaf (📖 Gen. 37:27), biedt nu aan zijn eigen vrijheid op te offeren liever dan dat Benjamin in slavernij gehouden zal worden.

De omstandigheden zijn vergelijkbaar met die van jaren geleden, maar het gedrag van Juda nu staat lijnrecht tegenover dat van toen. Hij heeft de kans en de mogelijkheid om de overtreding te herhalen, maar hij doet het niet. Juda heeft de voorwaarden vervuld voor '*volmaakte tesjoeva*'.....

God weet dat zij (het volk Israël) tekort zullen schieten: zij zullen zondigen, klagen, afgoden aanbidden, Zijn wetten overtreden. Hij accepteert dat, ook al bezorgt Hem dat vaak groot verdriet.

God eist geen volmaaktheid: door ons een vrije wil te geven, stelt Hij ons in staat om fouten te maken. **Hij vraagt alleen dat we onze fouten erkennen en onszelf verplichten deze niet nog eens te maken** - met andere woorden dat we in staat zullen zijn tot **tesjoeva**.

 Genesis 44:18 Toen trad Juda op hem toe en zei: Och, mijn heer, laat uw dienaar toch een woord ten aanhoren van mijn heer mogen spreken, en ontsteek niet in woede tegen uw dienaar, want u bent als de farao.

 Genesis 37:27 Kom, laten wij hem aan de Ismaëlieten verkopen; laten wij niet onze hand aan hem slaan. Hij is immers onze broer, ons eigen vlees. Zijn broers luisterden naar hem.

2. De boetvaardige mens (Pagina 269-272)

Bijna vanaf het begin schijnt hij (Jozef) bestemd te zijn tot grootheid.

Toch is de geschiedenis daar niet op uitgelopen. Het is integendeel een andere broer die op den duur zijn stempel heeft gedrukt op het Joodse volk. Wij dragen immers zijn naam..... Het was dus niet Jozef maar Juda die zijn identiteit overdroeg aan het volk.

Waarom Juda en niet Jozef?

Het is Juda die - in de eerste woorden die van hem vermeld staan - voorstelt om Jozef te verkopen (**Gen 37:26-27**)

 Genesis 37:26-27 Toen zei Juda tegen zijn broers: Wat hebben wij er voor baat bij, als wij onze broer doden en zijn bloed verbergen? Kom, laten wij hem aan de Ismaëlieten verkopen; laten wij niet onze hand aan hem slaan. Hij is immers onze broer, ons eigen vlees. Zijn broers luisterden naar hem.

-----..-----

Maar Juda verandert - meer dan wie ook in de Tora. De man die na al die jaren tegenover Jozef staat, is niet dezelfde persoon die het woord voert wanneer Jozef gevangen zit in de put. Toen was hij bereid om zijn broer als slaaf te verkopen. Nu is hij bereid om liever zelf dit lot te dragen dan Benjamin als slaaf te laten vasthouden (**Gen. 44:33-34**)

Het is een volkomen omkeer van karakter. Hardvochtigheid is vervangen door zorg. Onverschilligheid ten aanzien van het lot van zijn broer is omgevormd tot moed ter wille van hem. Juda is bereid te ondergaan wat hij eens Jozef heeft aangedaan opdat Benjamin niet hetzelfde lot zou treffen.

 Genesis 44:33-34 *En nu, laat uw dienaar toch in plaats van deze jongen de slaaf van mijn heer blijven, en laat de jongen met zijn broers gaan. Hoe zou ik immers bij mijn vader terug kunnen keren, als de jongen niet bij mij is? Anders zou ik de ellende moeten zien die mijn vader zal treffen.*

-----...-----

Juda erkent dat hij fout is geweest (in het verhaal van Tamar). *'Zij was rechtvaardiger dan ik'* zegt hij..... ***Dit is de eerste keer in de Tora dat iemand erkent zelf schuldig te zijn.*** Het is ook een keerpunt in Juda's leven. Hier ontspringt het vermogen dat iemand zijn eigen zonde erkent, berouw voelt, en zich verandert. (**tesjoeva**).

Pas als we dit beseffen begrijpen we de diepe betekenis van zijn naam. De wortel ervan, de werkwoordsvorm *lehodot* (van de stam j-d-h) heeft twee hoofdbetekeningen: Het betekent *'danken'*..... maar het betekent ook *'toegeven, erkennen'*.

Rabbi Abbahoe heeft gezegd: Waar boetelingen staan, kunnen zelfs de volmaakt rechtvaardigen niet staan.

Jozef staat in de traditie consequent bekend als *haTsaddiek* *'de rechtvaardige'*. Juda is een boeteling.

-----...-----

Jozef werd *misjnee leMelech*, *'de tweede na de koning'*. Maar Juda werd de vader van Israëls koningen.

Waar de boeteling Juda staat, kan zelfs de volmaakt rechtvaardige Jozef niet staan. Hoe groot iemand ook kan zijn in deugdzaamheid op grond van zijn of haar karakter, altijd groter is degene die in staat is tot groei en verandering. Dat is de kracht van boetedoening en die begon met Juda.

3. Houdt mijn vader van mij? (Pagina 273-279)

Waarom heeft hij (Jozef) niet, op enig moment tijdens hun 22-jaar durende scheiding aan zijn vader bericht gestuurd dat hij nog in leven was?

Het verhaal van Jozefs afdaling in slavernij en ballingschap is begonnen toen zijn vader hem - in zijn eentje - op weg stuurde om te zien hoe het met zijn broers ging. ([Gen. 37:12-14](#)).

Wat is ons onmiddellijk voorafgaand aan deze episode verteld? Dat ging over Jozefs tweede droom. ([Gen. 37:9-11](#)).

Dat zijn broers vijandig tegenover hem stonden wist hij. Maar Jakob wist dat vast en zeker ook.

- Als dat het geval was, waarom stuurde hij Jozef dan naar hem toe?
- Had Jakob niet aan de mogelijkheid gedacht dat zij hem misschien kwaad wilden doen?
- Wist hij niet hoe gevaarlijk rivaliteit onder broers kon zijn?

Niemand wist dit uit persoonlijke ervaring beter dan Jakob. Bedenk maar hoe Jakob zelf gedwongen was om van huis weg te gaan omdat zijn broer Ezau hem dreigde te vermoorden toen die ontdekte dat Jakob hem zijn zegen ontnomen had.

Toch stuurde Jakob Jozef naar zijn andere zonen, terwijl hij wist dat zij jaloers op hem waren en hem haatten.

Vermoedelijk was Jozef van deze dingen op de hoogte. Welke andere conclusie kon hij trekken, toen hij nadacht over de gebeurtenissen die leidden tot zijn verkoop als slaaf, dan dat Jakob hem **opzettelijk** aan dit gevaar had blootgesteld? Maar waarom?

Vanwege het gebeuren onmiddellijk daarvoor, toen Jozef zijn vader verteld had dat de 'zon en de maan' - zijn vader en zijn moeder - zich voor hem zouden neerbuigen.

Dit maakte Jakob woedend en Jozef wist dat. Zijn vader had hem 'berispt'. Het ging alle perken te buiten te suggereren dat zijn ouders zich voor hem neer zouden werpen.

 Genesis 37:12-14 *Eens gingen zijn broers weg om het kleinvee van hun vader te hoeden bij Sichem. Toen zei Israël tegen Jozef: Weiden je broers het vee niet bij Sichem? Ga, ik stuur je naar hen toe. Hij zei tegen hem: Zie, hier ben ik. En hij zei tegen hem: Ga toch en zie de welstand van je broers en de welstand van de kudde en breng verslag aan mij uit. Zo stuurde hij hem het dal van Hebron uit, en hij kwam naar Sichem.*

 Genesis 37:9-11 *Hij kreeg nog een andere droom, en vertelde ook die aan zijn broers. Hij zei: Zie, ik heb weer een droom gehad; en zie, de zon, de maan en elf sterren bogen zich voor mij neer. Toen hij dit aan zijn vader en zijn broers vertelde, bestrafte zijn vader hem en zei tegen hem: Wat is dat voor een droom die je gehad hebt? Moeten wij, namelijk ik, je moeder en je broers, soms naar je toe komen om ons voor jou ter aarde neer te buigen? Zijn broers waren jaloers op hem, maar zijn vader hield de zaak in gedachten.*

-----...-----

Jozef zocht geen contact met zijn vader omdat hij meende dat zijn vader niets meer van hem wilde weten.

Zijn vader had een eind gemaakt aan hun relatie. Hij (Jozef) kon niet weten dat zijn vader nog van hem hield, dat zijn broers hun vader bedrogen door hem zijn met bloed bevlekte mantel te laten zien en dat zijn vader om hem rouwde en 'weigerde zich te laten troosten'.

Wij kennen deze feiten omdat de Tora ons die vertelt. Maar Jozef, ver weg in een ander land, werkzaam als slaaf, kon dat niet weten.

-----...-----

Jozef wist dus dat Jakob kwaad kon zijn op zijn kinderen en dat hij de relatie met hen kon beëindigen (zie het verhaal van Ruben als eerste zoon en de liefdesappelen, en het verhaal van Simeon en Levi (tweede en derde zoon) die hun zus Dina verdedigden door te moorden).

Daardoor is **Juda** - in afwezigheid van Jozef - de sleutelfiguur geworden. **Hij was de vierde zoon van Jakob, die de oudste drie niet meer vertrouwde.**

Toen Jozef benoemd was tot tweede in rang in Egypte, de naam Safenat-Paneach had gekregen en getrouwd was met een Egyptische vrouw, Asnat, kreeg hij zijn eerste zoon.

Dan lezen we in [📖 Gen. 41:51](#) Jozef gaf zijn eerstgeborende de naam Manasse. Want zei hij: *'God heeft mij al mijn moeite en heel mijn vaders huis doen vergeten.*

Voorop in Jozefs geest stond het verlangen het verleden te vergeten.

Jozef geloofde dat zijn vader hem weloverwogen had overgeleverd aan de genade van zijn broers omdat hij - uit ergernis over de tweede droom - niet langer contact wilde onderhouden met zijn zoon die hij eens liefhad. ***Daarom stuurde hij nooit een bericht aan Jakob dat hij nog in leven was.***

[📖 Genesis 41:51](#) *Jozef gaf de eerstgeborene de naam Manasse. Want, zei hij, God heeft mij al mijn moeite en heel mijn familie doen vergeten.*

-----..-----

Wat in Juda's toespraak zorgde ervoor dat Jozef in tranen uitbrak en eindelijk aan zijn broers onthulde wie hij was?

Juda vertelt uitvoerig wat er gebeurd is toen de broers terugkwamen van hun eerste tocht om voedsel te kopen in Egypte ([📖 Gen. 44:25-31](#)).

Op dat moment beseft Jozef dat de angst dat zijn vader hem verworpen had ongegrond was. Hij was integendeel diep bedroefd toen Jozef niet terug keerde. Hij geloofde dat hij *'in stukken gescheurd'* was, gedood door een wild dier. Zijn vader hield nog steeds van hem, had nog altijd verdriet om hem.

Tegen die achtergrond kunnen we Jozef's reactie op deze onthulling beter begrijpen ([📖 Gen. 45:1-3](#))

[📖 Genesis 44:25-31](#) *en onze vader zei: Keer terug, koop wat voedsel voor ons, dat wij zeiden: Wij kunnen daar niet heentrekken. Alleen als onze jongste broer bij ons is, zullen wij gaan, want wij mogen die man niet meer onder ogen komen als onze jongste broer niet bij ons is. Toen zei uw dienaar, mijn vader, tegen ons: Jullie weten dat mijn vrouw mij twee zonen geboort heeft. De ene is bij mij weggegaan, en ik heb gezegd: Hij is vast en zeker verscheurd; ik heb hem tot nu toe niet teruggezien. Als jullie nu ook deze zoon van mij afnemen en hem een ongeluk overkomt, dan zullen jullie mijn grijze haar van ellende in het graf laten neerdalen. En nu, als ik bij uw dienaar, mijn vader, terugkom zonder dat de jongen bij ons is – want hij is met hart en ziel aan hem verbonden – dan zal het gebeuren dat hij zal sterven als hij ziet dat de jongen er niet bij is. Dan zullen uw dienaren het grijze haar van uw dienaar, onze vader, met verdriet in het graf doen neerdalen.*

📖 **Genesis 45:1-3** Toen kon Jozef zich niet meer bedwingen voor allen die bij hem stonden, en hij riep: Laat iedereen van mij weggaan. Er stond niemand bij hem, toen Jozef zich aan zijn broers bekendmaakte. Hij huilde zo luid dat de Egyptenaren en het huis van de farao het hoorden. Jozef zei tegen zijn broers: Ik ben Jozef! Leeft mijn vader nog? Maar zijn broers waren niet in staat om hem antwoord te geven, want zij waren door schrik voor hem overmand.

-----...-----
Jozefs eerste gedachte ging niet uit naar Juda of Benjamin, maar naar Jakob. Een twijfel die hij 22 jaar had gekoesterd bleek ongegrond te zijn. Vandaar zijn eerste vraag: *'leeft mijn vader nog'*?

-----...-----
Het Jodendom is een religie van heilige woorden, en één van de thema's van Genesis als geheel is het vermogen van het *spreken* om te scheppen, te misleiden, te schaden of het goed te maken.

Van Kaïn en Abel tot Jozef en zijn broers ('..... zij haatten hem en konden niet meer vriendelijk met hem spreken') wordt ons getoond dat **wanneer woorden tekort schieten geweld begint.....**

Abraham hield van Izak. Izak zegende Jakob een tweede keer, nu wetend dat hij Jakob was. Jakob hield van Jozef. En het is de Goddelijke liefde die deze menselijke liefde telkens overstijgt, ons redt van gevoelens van verwerping, en het menselijk bestaan verlost van tragiek.

4. Vergeving (Pagina 281-283)

Als je de indruk hebt dat de overtreder geen excuus zal aanbieden omdat hij een mens is van het soort dat niet in staat is om toe te geven of te begrijpen dat hij iets verkeerd heeft gedaan, zou men hem hoe dan ook moeten vergeven. Het is verplicht, maar het is *middat chassidoet*, 'de norm der vromen' om dat te doen.

Het is dus niet zo dat God vergeeft terwijl mensen dat niet doen.

Integendeel, we geloven dat zoals alleen God zonden die tegen God begaan zijn kan vergeven, alleen mensen zonden kunnen vergeven die tegen mensen begaan zijn.

Daarom verzoent Jom Kipoer onze zonden tegen God, maar niet onze zonden tegen mensen.

Ook is Juda niet de enige die veranderen moet. Dat moet Jozef ook. Hij moet de hele reeks gebeurtenissen opnieuw doordenken. Dan ziet hij die niet langer in termen van een kwaad dat hem is aangedaan door zijn broers. Hij ziet het als onderdeel van een van plan van hogerhand om hem op de plek te brengen waar God hem nodig heeft (*'Daarom waren jullie het niet die mij hier naar toe hebben gestuurd, maar God'*).

Voordat hij in het reine kan komen met zijn broers moet hij in het reine komen met zichzelf en met wat hij ervaren heeft. ***Daarom verheft vergeving degene die vergeeft nog meer dan wie vergeving ontvangt.***

-----..-----

Het boek (Genesis) begint met broedermoord, en eindigt met verzoening. Deze vier vertellingen vormen al een duidelijke patroon in de richting van de slotscene:

1. Kaïn / Abel	moord;
2. Izak / Ismaël	staan samen bij Abrahams graf;
3. Jakob / Ezau	ontmoeten, omhelzen, de eigen weg gaan;
4. Jozef / broers	vergeving, verzoening, samen leven.

Wanneer mensen het vermogen missen om te vergeven, zijn ze niet in staat een conflict op te lossen. Het gevolg is verdeeldheid, partij denken en het uiteen vallen van een volk in wedijverende groepen en sekten.

Daarom vormt Jozefs vergeving de brug tussen Genesis en Exodus.

Het eerste boek gaat over de kinderen van Israël als *familie*, het tweede gaat over hen als *natie*.

Centraal staat in beide de ervaring van slavernij, eerst die van Jozef, vervolgens die van het hele volk. De boodschap kan niet duidelijker zijn. ***Wie streeft naar vrijheid moet leren vergeven.***

Parasja Wajechi - En hij leefde - (Gen. 47:28 - Gen. 50:26)

- Gen. 47:28 - Gen. 47:31 Het levenseinde van Jakob nadert
- Gen. 48 Jakob zegent de zonen van Jozef
- Gen. 49:1 – Gen. 49:28 Jakob zegent zijn zonen
- Gen. 49:29 – Gen. 49:33 Jakob sterft
- Gen. 50:1 – Gen. 50:14 De begrafenis van Jakob
- Gen. 50:15 – Gen. 50:21 Jozef en zijn broers
- Gen. 50:22 – Gen. 50:26 Jozef sterft

1. Een leugen om bestwil
2. Vergeetachtigheid en vruchtbaarheid
3. De toekomst van het verleden
4. Joodse tijd

De lange vertelling van de aartsvaders is afgelopen en een nieuwe periode, de geboorte van Israël als natie, staat voor de deur.

Vergeving is een essentieel onderdeel van leven in vrijheid, omdat alleen vergeving ons bevrijdt van de gevangenschap waarin herinnering en rancune ons opgesloten houdt.

1. Een leugen om bestwil (Pagina 287-291)

Is het toegestaan om een 'leugen om bestwil' te vertellen? Moet de waarheid in alle gevallen verteld worden?

*Het Jodendom zegt **nee**. Een leugen om bestwil is toegestaan, niet alleen om een leven te redden, maar ook ter wille van de vrede. **(Dit is wel iets anders dan ik altijd geleerd heb, want ook een 'leugentje om bestwil' is een leugen !!!)***

-----...-----

Om een beschaving te begrijpen is het niet alleen nodig om de normen en waarden te kennen die zij in ere houdt, maar ook hun onderlinge rangorde.

Veel culturen hechten waarde aan vrijheid en gelijkheid. Een moeilijk vraag is: welke heeft voorrang?

Waarheid en eerlijkheid zijn fundamentele waarden in het Jodendom. Wij noemen de Tora 'de wet van de waarheid'. **Mal. 2:6**. De wijzen noemen de waarheid 'het zegel van God'. Toch is de waarheid niet de hoogste waarden in het Jodendom, **Dat is vrede**.

 Maleachi 2:6 *Betrouwbaar onderwijs in de wet was in zijn mond, geen ongerechtigheid werd op zijn lippen gevonden. In vrede en oprechtheid wandelde hij met Mij en velen bekeerde hij van ongerechtigheid.*

-----...-----

De ultieme waarheid blijft voor altijd buiten ons bereik. God, de ultieme werkelijkheid, 'gaat ons begrip te boven'. ...

Wat waarheid is, hangt af van de ogen waarmee je kijkt.

-----...-----

'We zien als door een glas, wazig'. We zien vanuit een bepaald perspectief, niet vanuit alle. Vaak wordt ons oordeel verduisterd door emotie. Van tijd tot tijd brengt ons beperkte inzicht ons er toe te denken dat wij alles begrijpen wat er te begrijpen valt. Er is moed en verbeeldingskracht maar ook nederigheid voor nodig om te erkennen hoe weinig we weten.

-----...-----

De weg naar vrede begint met het besef dat ons begrip van waarheid eenzijdig, fragmentarisch, onvolledig is. Dat is onze menselijke situatie.

Waarheid is belangrijk, maar vrede is belangrijker. Dat is het weloverwogen oordeel van het Jodendom.

(Voor mij is dit onmogelijk. Een leugen, een leugentje is een overtreding van het 9^e gebod uit de 10 geboden, en is zonde. Het kan niet zo zijn dat een zonde boven de vrede uitgaat. Vrede kan alleen gewaarborgd worden op de waarheid)

2. Vergeetachtigheid en onvruchtbaarheid (Pagina 292-295)

Waarom trok Jakob Efraïm voor op Manasse? (bij het zegenen op het sterfbed van Jakob)..... In dit geval weten we dat Jakob van zijn kleinzonen alleen de namen kende: Manasse en Efraïm. Dit was voldoende om hem ertoe te brengen Efraïm voor Manasse te zegenen.

Het verleden was (voor Jozef) een bittere herinnering die hij uit zijn geest probeerde te bannen. Manasse betekent 'vergeten'.

-----...-----

Tegen de tijd dat zijn (Jozef) tweede zoon geboren werd, had Jozef innerlijk een diepgaande verandering ondergaan.

De tweede generatie probeert zich te herinneren wat de eerste generatie tracht te vergeten.

Door zijn (Jozef) kind Efraïm te noemen, herinnerde hij zich wat hij probeerde te vergeten toen Manasse geboren werd: wie hij was, waar hij vandaan kwam, waar hij thuishoorde.

-----...-----

In de wetenschap dat deze twee - Manasse en Efraïm - de eerste kinderen in zijn familie waren die in ballingschap (van Jozef) geboren waren, en ook wetende dat de ballingschap langdurig zou zijn en bij tijden moeilijk en duister, probeerde Jakob aan alle toekomstige generaties te laten weten dat er een voordurende spanning zou zijn tussen enerzijds het verlangen om te vergeten (te assimileren, te accultureren, de hoop op terugkeer te verdoven) en anderzijds de opkomende herinnering (de wetenschap dat dit '*ballingschap*' is, dat we thuishoren in een ander verhaal, dat het ultieme thuis elders is).

Het kind van het vergeten (Manasse) kan zegeningen hebben. Maar groter zijn de zegeningen van een kind (Efraïm) dat zich het verleden en de toekomst herinnert waarvan hij deel van uit maakt.

3. De toekomst van het verleden (Pagina 296-302)

 Gen. 50:19-20 Maar Jozef zei: 'Wees niet bang. Ik kan toch Gods plaats niet innemen? Jullie hadden kwaad tegen mij in de zin, maar God heeft dat ten goede gekeert, om te bewerken wat er nu gebeurt: dat een groot volk in leven blijft'.

-----..-----

Een boek vol spanningen, haat en wedijver (Genesis) eindigt met vergeving.

Deze afsluiting is essentieel voor het Bijbelse drama van verlossing, want als de broers al niet met elkaar kunnen leven, hoe zouden volken dat dan wel kunnen? En als volken niet met elkaar kunnen leven, hoe zou de mensheid dan kunnen overleven?

Pas nu, door de verzoening van Jozef en zijn broers, kan het verhaal verdergaan met de geboorte van Israël als natie, vanuit de vuurproef van de slavernij op weg naar de grondwet van vrijheid, als volk onder de soevereiniteit van God.

Resj Lachisj: Groot is het berouw, want daardoor worden opzettelijke zonden gerekend als onopzettelijk. zoals gezegd is: Keer terug, Israël naar de Heer je God Door je eigen wandaden ben je gestruikeld (**Hos. 14:2**): '*wandaden*' duiden op opzettelijke zonde, maar de profeet noemt het '*struikelen*' dat wil zeggen onopzettelijk.

Resj Lachisj: heeft ook gezegd: Groot is het berouw, want daardoor worden opzettelijke zonden gerekend als verdiensten, zoals gezegd is:

 Hosea 14:2 *Bekeer u, Israël, tot de HEERE, uw God, want u bent gestruikeld door uw ongerechtigheid.*

-----...-----

'als een slecht mens zijn slechte weg verlaat, Mij trouw is en het goede doet, dan zal hij daardoor leven' (Ez. 33:19)

De twee uitspraken, waarvan de tweede krachtiger is dan de eerste, worden in de Talmoed met elkaar in overeenstemming gebracht: de eerste is van toepassing op berouw uit angst (voor straf), de tweede op berouw uit liefde (tot God en het goede).....

De eerste uitspraak is begrijpelijk. Wanneer we onze fouten erkennen, laten we zien dat het ons spijt ze te hebben begaan. Terugkijkend maken we ons daarvan los. De daad blijft maar de intentie niet. Ze worden als het ware onopzettelijk.

De tweede uitspraak is daarentegen feitelijk onbegrijpelijk. Door berouw te tonen verklaren we op z'n best dat wij nu - bij nader inzien - niet de bedoeling hadden te doen wat we hebben gedaan. We maken de intentie ongedaan. Wat we niet ongedaan kunnen maken is de daad. Die is gedaan en maakt deel uit van ons verleden. Dat kan niet veranderd worden. Hoe kunnen dan opzettelijke zonden omgezet worden in hun tegendeel, in verdiensten, in goede daden?

De profeet (Resj Lachisj) heeft het over iemand die nadat hij **tesjoeva** heeft ervaren, daarna goed doet in plaats van kwaad - en het is vanwege zijn goede daden - niet vanwege zijn eerdere slechte daden - dat *'hij leven zal'*.

Het vers laat zien (**Ez. 33:19**) dat goede daden een voorafgaande geschiedenis van zonden kunnen vergoeden, niet dat zij krom in recht, slecht in goed kunnen veranderen, of opzettelijke zonden in verdiensten.

 Ezechiël 33:19 *maar als een goddeloze zich bekeert van zijn goddeloosheid en recht en gerechtigheid doet, zal hij daarom in leven blijven.*

-----...-----

De broers (van Jozef) begingen een opzettelijke zonde door Jozef als slaaf te verkopen. Zij, (of tenminste Juda, die had voorgesteld om Jozef te verkopen) hadden blijk gegeven van *tesjoeva*. Het gevolg is dat - door Goddelijke voorzienigheid ('*God heeft ten goede gedacht*') - hun handeling nu als goed wordt beschouwd.

Dit is niet alleen de bron geweest van Resj Lachisj' principe, maar het stelt ons ook in staat om het te begrijpen wat het betekent. Iedere daad die we verrichten heeft vele gevolgen, sommige goed, sommige slecht. Wanneer wij kwaad in de zin hebben, worden de slechte gevolgen aan ons toegeschreven omdat we die op het oog hadden. Dat geldt niet voor de goede gevolgen: dat zijn slechts bijproducten, toevalligheden, onbedoelde resultaten.

Zo gebeurden er in het geval van Jozef veel positieve dingen toen hij eenmaal naar Egypte was gebracht. Hij werd hoofd van Potifars huishouding, beheerder van een gevangenis, uitlegger van dromen. Later werd hij de tweede man van Egypte, de opzichter van Egyptes economie.....

Geen van die gevolgen kon worden toegeschreven aan zijn broers, ook al zouden ze niet gebeurd zijn als de broers niet hadden gedaan wat zij deden. De reden is dat de broers deze reeks resultaten niet voorzien noch bedoeld hadden. Hun bedoeling was om Jozef als slaaf te verkopen en dat hadden ze gedaan.

Maar toen de broers eenmaal volkomen berouw hadden getoond, werd hun oorspronkelijke bedoeling teniet gedaan. Nu konden zij behalve de slechte ook de goede gevolgen van hun daad zien en aan zichzelf toeschrijven.

Ontdaan van hun oorspronkelijke bedoeling was nu te zien wat hun daad had bijgedragen aan een drama van hogerhand, waarvan de betekenis pas achteraf ten volle duidelijk kon worden..... zou het goede wat zij hadden gedaan hen overleven, het kwade was samen met het verleden begraven.

Zo kunnen door berouw opzettelijke zonden gerekend worden als verdiensten, of met de woorden van Jozef: *'jullie hebben kwaad tegen mij bedacht, maar God heeft het ten goede gedacht'*. Dit is een buitengewoon belangrijk idee, want het betekent dat wij door een verandering van ons hart het verleden kunnen verzoenen.

-----...-----

Voor ons liggen diverse wegen. Welke we nemen hangt af van de keuze die we maken. Achter ons ligt de geschiedenis van onze eerdere beslissingen waarvan we geen enkele ongedaan kunnen maken. We kunnen niet teruggaan in de tijd. Dat is een logische onmogelijkheid.

We hebben invloed op wat nog komt, maar - om de woorden van de wijzen te gebruiken - *'Wat geweest is, dat is geweest'*. Dat kunnen we niet veranderen. Met of zonder berouw, het verleden is echt onveranderlijk.

Dit is zeker waar, maar toch is het niet de gehele waarheid..... Er zijn twee opvattingen van het verleden. De eerste gaat over wat er gebeurd is, de tweede over de betekenis, de zin van wat er gebeurd is.

-----...-----

We leven het leven voorwaarts maar begrijpen het achterwaarts.

Resj Lachisj was straatrover geweest. Dat zou hij hebben kunnen blijven. In plaats daarvan werd hij een *baäl tesjoeva* en de eigenschappen die hij in zijn vroegere leven had verworven - fysieke kracht en moed - gebruikte hij later voor positieve doeleinden. Hij wist dat hij dat niet had kunnen doen als hij een ander verleden had gehad..... Zijn zonden werden verdiensten omdat die achteraf gezien een wezenlijk onderdeel vormden van het goede dat hij uiteindelijk deed. Wat gebeurd was (het verleden als verleden) veranderde niet, maar de betekenis ervan (het verleden als onderdeel van een verhaal van verandering) wel.

De broers: zolang jullie mensen bleven die bereid waren om een broer als slaaf te verkopen, zou niets van dat goede (uit het leven van Jozef) jullie zijn toegeschreven. Maar nu hebben jullie jezelf door *tesjoeva* veranderd en daarmee ook het verhaal van jullie leven.

Door de verandering van jullie hart hebben jullie het recht verworven deel te worden van een verhaal waarvan het uiteindelijke resultaat zegenrijk was.

4. Joodse tijd (Pagina 304-308)

Er is echter één aspect van de Tenach dat op het unieke af zeldzaam is en dat in de verhaallijn van Genesis ingebouwd is: het gaat *om een verhaal zonder einde*, een verhaal dat niet tot een afsluiting komt maar vooruitblijkt naar een open toekomst.

-----...-----

Tora, Neviim en Chetoebiem sluiten geen van drieën op de gebruikelijke manier af. Elk laat ons achter met een besef van een belofte die nog niet vervuld is, van een opdracht die nog niet af is, van een toekomst die van ver gezien wordt maar nog niet bereikt is.

-----...-----

Bedenk dat het verhaal van het volk van het verbond begint met Gods oproep aan Abraham om zijn land, zijn geboorteplaats en zijn vaders huis te verlaten en op weg te gaan *'naar een land dat Ik je wijzen zal'*. **Gen 12:1**) Abraham is nog niet aangekomen of hongersnood dwingt hem naar Egypte gaan. Dat lot herhaalt zich bij Jakob en zijn kinderen. Genesis eindigt niet met een leven in Israël, maar met een dood in Egypte (**Gen. 50:24-26**).

Weer een niet vervulde hoop, een niet voltooid reis, een bestemming achter de horizon.

 Genesis 12:1 *De HEERE nu zei tegen Abram: Gaat u uit uw land, uit uw familiekring en uit het huis van uw vader, naar het land dat Ik u wijzen zal.*

 Genesis 50:24-26 *En Jozef zei tegen zijn broers: Ik ga sterven, maar God zal zeker naar jullie omzien en jullie uit dit land laten trekken naar het land dat Hij gezworen heeft aan Abraham, Izak en Jakob. En Jozef liet de zonen van Israël zweren: God zal zeker naar jullie omzien en dan moeten jullie mijn beenderen van hier meenemen. En Jozef stierf toen hij honderdtien jaar oud was; ze balsemden hem en men legde hem in een kist, in Egypte.*

-----...-----

Verzoening en vergeving zijn de hoogste uitingen van de menselijke vrijheid - de vrijheid om in de toekomst anders te handelen dan in het verleden, en de vrijheid om niet gevangen te zitten in een spiraal van wraak en vergelding.

Alleen wie in staat is te vergeven kan vrij zijn. Alleen een beschaving die gebaseerd is op vergeving kan een toekomst bouwen die geen eindeloze herhaling is van het verleden. Dat is beslist de reden waarom het Jodendom de enige beschaving is waarvan de gouden eeuw in de toekomst ligt.

Lineaire tijd: de tijd waarin we leven, met verleden, heden en toekomst na elkaar..... **Cyclische tijd :** Alle dingen keren terug naar hun oorsprong

Het Jodendom..... gelooft in **verbondstijd**. Het verhaal van de menselijke reis in antwoord op de Goddelijke oproep, een reis vol terugval, foute afslagen en mislukkingen, maar nooit gedoemd tot een tragisch noodlot; altijd is er de mogelijkheid tot berouw en terugkeer.....

-----...-----

Harold Fisch: *Het verbond is een voorwaarde voor ons bestaan in de tijd..... Wij handelen in overeenstemming met zijn bedoelingen, zonder ooit te weten waar ons dat brengen zal, want het gaat vooral om de bereidheid.*

- Tragiek geeft aanleiding tot *pessimisme*;
- Cyclische tijd leidt tot *aanvaarding*;
- Lineaire tijd leidt tot *optimisme*;
- Verbondstijd leidt tot *hoop*.

Het zijn radicaal verschillende manieren om met het leven en de wereld om te gaan.

De Joodse tijd ziet altijd een open toekomst tegemoet.

Het laatste hoofdstuk is nog niet geschreven..... Het verhaal gaat door en wij zijn er medeauteurs van, samen met God

Exodus

boek van de bevrijding

Jonathan Sacks

Het Bijbelboek **EXODUS** bevat de volgende Parasja's

1.	Sjemot	Namen	(Ex. 1:1 – 6:1)
2.	Waëra	Ik ben verschenen	(Ex. 6:2 – 9:35)
3.	Bo	Kom	(Ex. 10:1 – 13:16)
4.	Besjalach	Toen liet vertrekken	(Ex. 13:17 – 17:16)
5.	Jitro	Jetro	(Ex. 18:1 – 20:23)
6.	Misjpatiem	Rechtsregels	(Ex. 21:1 – 24:18)
7.	Teroema	Heffingen	(Ex. 25:1 – 27:19)
8.	Tetsavee	Draag op	(Ex. 27:20 – 30:10)
9.	Ki Tisa	Als je een telling houdt	(Ex. 20:11 – 34:35)
10.	Wajakheel	Riep bijeen	(Ex. 35:1 – 38:20)
11.	Pekoedee	Berekening	(Ex. 38:21 – 40:38)

De *parasjat hasjavoea* bepaalt het ritme van het Joodse jaar.

- De herfst valt samen met Genesis (*Beresjiet*) en zijn verhalen over het begin, over de geboorte van de wereld, de mensheid en het Joodse volk;
- De winter valt samen met Exodus (*Sjemot*), het verhaal van ballingschap en bevrijding, van slavernij en vrijheid, en het begin van de lange reis door de woestijn op zoek naar het beloofde land;
- De lente valt samen met Leviticus (*Wajikra*), met zijn offerwetten, over het offeren, die vreemd klinken in de moderne oren maar niettemin doortrokken zijn van ethische grandeur met als hoogtepunt de twee belangrijkste morele geboden - je naast lief hebben als jezelf en de veel zwaardere maar ook belangrijkere opdracht om de vreemdeling lief te hebben, de ander, degene die niet is als wij.
- Numeri (*Bemidbar*) luidt Sjavoeit in, het feest van de openbaring, met het verhaal van de Israëlieten in de woestijn, een beladen verhaal over terugval en rebellie. En misschien wel het meest realistische dat ooit over de geboorte van een natie is verteld.

-----..-----

- De zomer is de tijd van Deuteronomium (*Devariem*), dat verheven boek met de toespraken die Mozes hield tijdens de laatste maand van zijn leven. Daarin vernemen we zijn - nooit overtroffen - visie op de geschiedenis en bestemming van het Joodse volk, het volk van het verbond, met als opdracht om te leven in vertrouwen op God

Want dat betekent de Tora: onderwijzing, instructie, richtsnoer. De Tora is een commentaar op het leven, en het leven is een commentaar op de Tora. Ze zijn met elkaar in gesprek, ze werpen licht op elkaar. **De Tora moet niet alleen gelezen, maar vooral geleefd worden.** Als er iets is dat ons de moed en de wijsheid schenkt om onze koers uit te zetten in de woestijn van het bestaan is het de wetenschap dat we niet alleen zijn, dat God ons voorgaat in een wolk- en een vuurkolom die ons de weg wijst.

Exodus, de geboorte van een natie (Pagina 14-16)

Er is geen verhaal dat zo invloedrijk is geweest bij de vorming van het innerlijke landschap van de vrijheid. Het heeft vele generaties geleerd dat onderdrukking geen noodlot is en dat niets vastligt in het weefsel van de geschiedenis. Er is ook een andere wereld mogelijk, een ander soort samenleving, een andere manier van leven. Wat ooit gebeurd is kan opnieuw gebeuren als mensen vertrouwen op God die vertrouwen had in de mensheid. **De God van de vrijheid roept ons om vrij te zijn.**

Macht verwoest zowel machtelozen als machtigen, omdat het mensen hetzij onderdrukt, hetzij het slechtste in hen naar boven haalt.

Als we een samenleving willen opbouwen met een menselijk gezicht, moeten we altijd kiezen voor de weg van *Exodus*, met zijn boodschap van hoop en menselijke waardigheid.

-----..-----

Al vroeg in het eerste hoofdstuk van Exodus verschijnt een woord.....
am, 'volk') **Ex. 1:9.**

Niet toevallig is het een buitenstaander die het als eerste gebruikt: Farao, de heerser van Egypte. Hij is de eerste die beseft welke verandering er plaatsvindt. Want wat aan het einde van het boek Genesis nog een familie was, is nu een volk geworden, precies zoals God het had gezegd in zijn eerste woorden tot Abraham: *'Ik zal je tot een groot volk maken'* (**Gen. 12:2**)

Eén van terugkerende thema's (van Genesis) was de moeite die de aartsmoeders - Sara, Rebekka en Rachel - hadden om een kind te krijgen. Ondanks de belofte aan de aartsvaders - dat ze evenveel nakomelingen zouden krijgen als er sterren waren aan de hemel, zand aan de zee of stof op aarde - bleek zelfs het krijgen van een enkel kind moeizaam. Er moest een wonder aan te pas komen.

De Israëlieten.... *'kregen veel kinderen en zo breidden ze zich steeds meer uit. Ze werden zo talrijk dat ze hele land bevolkte'.* 📖 Ex. 1:7

📖 Exodus 1:9 *Hij zei tegen zijn volk: Zie, het volk van de Israëlieten is talrijker en machtiger dan wij.*

📖 Genesis 12:2 *Ik zal u tot een groot volk maken, u zegenen en uw naam groot maken; en u zult tot een zegen zijn.*

📖 Exodus 1:7 *werden de Israëlieten vruchtbaar en breidden zij zich overvloedig uit. Ze werden talrijk en uitermate machtig, zodat het land vol van hen werd.*

-----..-----

Exodus gaat over de geboorte van een natie, afwisselend beschreven als **am** 'volk', **goj** 'natie' **kahal** 'vergadering' of **eda** 'gemeenschap')

Exodus laat ons heel eerlijk de risico's zien die aan macht kleven. Het kan worden gebruikt om mensen te onderdrukken, tot slaaf te maken en in het ergste geval te vermoorden. Want dat is het voorstel van Farao aan het begin van het boek Exodus.

Farao wordt gedreven door politieke motieven, niet door haat: *'Laten we verstandig handelen en voorkomen dat dit volk nog groter wordt. Want stel dat er oorlog uitbreekt en zij zich aansluiten bij onze vijanden, de strijd tegen ons aanbinden en uit het land wegtrekken!'* 📖 Ex. 1:10

Het verhaal van Exodus is geen simpel verhaal over de strijd tussen goed en kwaad. Het is een kritiek op de machtspolitiek van wereldrijken en hiërarchische samenlevingen waarin de bevolking wordt opgedeeld in vrije mensen en slaven.

De Tora stelt in plaats daarvan een ander soort politiek voor. Een politiek die niet is gebaseerd op macht, maar op verbond - op de vrijwillige overeenstemming van vrije mensen, die alleen absolute macht toekennen aan God.

Een ballingschap voorzien (Pagina 14-17)

Exodus is een bevestiging van wat al in Genesis werd voorzien, en dan met name de onheilspellende verbondsscène van **Gen. 15:12-14**.

Zodra we beginnen te lezen in het boek Exodus beseffen we wat er te gebeuren staat. Hier wordt Abrahams visioen werkelijkheid - *'angst en diepe duisternis'*

De gebeurtenissen die leiden tot de ballingschap en slavernij van Abrahams nakomelingen zijn geen toeval. Ze zijn niet onvoorzien. Het maakt deel uit van een scenario dat bedacht is door God.

 Genesis 15:12-14 *En het gebeurde, toen de zon bijna onderging, dat er een diepe slaap op Abram viel. En zie, een grote, schrikwekkende duisternis viel op hem. Toen zei God tegen Abram: Weet wel dat uw nakomelingen vreemdelingen zullen zijn in een land dat niet van hen is; zij zullen hen dienen en men zal hen vierhonderd jaar onderdrukken. Maar ook zal Ik over het volk dat zij zullen dienen, rechtspreken en daarna zullen zij met veel bezittingen wegtrekken.*

Monotheïsme en de universaliteit van gerechtigheid (Pagina 18-19)

Op het eerste gezicht zijn de wonderen het meest aangrijpende deel van het verhaal dat in Exodus verteld wordt:

- De tien plagen;
- Het splijten van de Rietzee;
- Het water uit de rots;
- Het voedsel (manna) uit de hemel.

Waar het allereerst om gaat is iets anders, een aspect van monotheïsme in het algemeen: het idee van de ene God wiens soevereiniteit alles omvat.

-----..-----

In het boek Exodus is voor het eerst sprake van een God die niet territoriaal gebonden is - een God van alom en overal. Het is precies dat wat de tien plagen willen laten zien. Ze zijn (met enige uitzondering de tiende plaag) niet bedoeld om de Egyptenaren of Farao te straffen. Ze willen zichtbaar maken dat God - de ene God - overal aanwezig is: *'om iedereen op aarde te laten weten wie Ik ben'* **Ex. 9:16**

Elk volk had zijn eigen goden, maar geen volk dan Israël aanbad de God van alom en overal. Dat is een politiek idee en niet alleen een theologische gedachte. Hier wordt namelijk beweerd dat het begrip **gerechtigheid** een universeel ideaal is dat het idee van nationale soevereiniteit overstijgt. Om dat te vertalen naar ons hedendaags spraakgebruik: De uittocht is de eerste internationale interventie in naam van de mensenrechten.

Door het oversteken van de Rietzee verhuisden de Israëlieten van Egypte, het domein van de Farao, naar de woestijn, niemandsland..... Het oversteken van de zee was een algemeen erkende eigendomsoverdracht.

De twee vroedvrouwen, Sifra en Pua, die weigerden om het bevel van de Farao uit te voeren om elk mannelijk Israëlitisch kind te doden (**Ex. 1:15-21**) vormen in dit opzicht het eerste beschreven geval van burgerlijke ongehoorzaamheid.

 Exodus 9:16 *Maar juist hierom heb Ik u laten bestaan, om Mijn kracht aan u te tonen, zodat Mijn Naam bekendgemaakt zal worden op heel de aarde.*

 Exodus 1:15-21 *Bovendien zei de koning van Egypte tegen de vroedvrouwen van de Hebreeuwse vrouwen, van wie de naam van de een Sifra was en de naam van de ander Pua, hij zei: Als u de Hebreeuwse vrouwen bij het bevallen helpt en u let op de stenen baarstoel, dan moet u, als het een zoon is, hem doden, maar als het een dochter is, mag zij blijven leven. De vroedvrouwen vreesden echter God en deden niet wat de koning van Egypte tot hen gesproken had, maar lieten de jongetjes in leven. Toen riep de koning van Egypte de vroedvrouwen bij zich en zei tegen hen: Waarom hebt u dit gedaan, dat u de jongetjes in leven laat? De vroedvrouwen zeiden tegen de farao: Omdat de Hebreeuwse vrouwen niet zijn zoals de Egyptische vrouwen, want zij zijn sterk. Zij hebben al gebaard, voordat er een vroedvrouw bij hen is aangekomen. Daarom deed God aan de vroedvrouwen goed, en het volk werd talrijk en zeer machtig. En het gebeurde, omdat de vroedvrouwen God vreesden, dat Hij aan hen nakomelingen schonk.*

Mozes, man van gerechtigheid (Pagina 20-21)

Hij (Mozes) wordt getekend als een jongeman die driemaal toe ingrijpt als het om gerechtigheid gaat:

1. Als hij een Israëliet verdedigt tegenover een Egyptenaar;
2. Als hij een Israëliet verdedigt tegenover een volksgenoot;
3. Als hij Jethro's dochters verdedigt tegenover de plaatselijke herders van Midjan.

Mozes komt tussenbeide als er mensen in gevaar zijn, waarbij het hem niet uitmaakt of de slachtoffers of daders tot zijn eigen volk behoren of niet.

1. Mozes, die geadopteerd was door Farao's dochter, werd opgevoed aan het hof van de Farao. Dat betekent dat hij geen slavernij heeft gekend en niet was getekend door vernederingen;
2. Mozes heeft een groot deel van zijn volwassen jaren elders doorgebracht, ver weg als schaapherder in Midjan. Hij kende de wereld van de woestijn;

-----...-----

3. Mozes is van nature geen goede spreker, om aan te geven dat zijn woorden van God afkomstig zijn;
4. Het verhaal legt nadruk op zes vrouwen, zonder wie er geen Mozes geweest zou zijn.

1. Jochebed, de moeder van Mozes;
2. Mirjam, de zus van Mozes;
3. Sifra en Pua, de twee vroedvrouwen;
5. Zippora, de Midjanitische vrouw van Mozes;
6. Farao'dochter.

Het zijn zes verhalen over opzienbare moed en ze gaan allemaal over vrouwen, van wie op zijn minst twee, Zippora en Farao's dochter geen Israëlieten zijn (de identiteit van de vroedvrouwen wordt in het midden gelaten).

Volk van het verbond (Pagina 22-23)

In het hart van Exodus staat een monumentale geschiedenis, de verbondssluiting bij de berg Sinaï, waarvan het verhaal van slavernij en bevrijding slechts de opmaat is.

Daar in de woestijn, aan de voet van de berg, vindt de belangrijkste gebeurtenis uit de Joodse traditie plaats. **God verbindt Zich aan een volk en het volk verbindt zich aan God.....** hier besluit een heel volk zich toe te vertrouwen aan de soevereiniteit van God..... Het was de eerste keer dat God niet verscheen aan een profeet, priester of koning, maar aan een heel volk.

-----...-----

Drie dingen maakten het Sinaïverbond zo uniek:

1. God was Zelf één van de partijen;
2. Het hele volk maakte - en niet alleen een koning of de elite - deel uit van dit besluit;
3. Dit verbond regelde niet alleen de externe relaties..... maar was het ook bedoeld om het leven van het volk in goede banen te leiden.

Hij (God) wordt pas Israëls Soeverein als het volk uit vrije wil verklaart:
"Alles wat de Heer gezegd heeft zullen wij ter harte nemen". Ex. 24:7

De vrije God wil verering in vrijheid door vrije mensen

De 'tien geboden' met hun nadruk op de heiligheid van het leven, de integriteit van de familie, respect voor de waarheid en voor het eigendom van anderen, vatten de wezenlijke elementen van een fatsoenlijke samenleving kort en bondig samen.... Die tien woorden blijven de beroemdste morele gedrachtscode ter wereld.

Wederkerigheid (Pagina 5)

Het Noachistische en het Abrahamitische verbond waren eenzijdige initiatieven geweest van de kant van God..... Alle daaropvolgende verbondsceremonies waren alle het initiatief van mensen: van profeten, koningen en schrijvers. Alleen het Sinaïverbond was geheel wederkering, een Goddelijk initiatief dat om menselijke instemming vroeg en daarvan ook afhankelijk was.

Religie is een partnerschap, een wederkerige relatie tussen God en de mensheid.

Hoe moeten we ons dat voorstellen?

God, de Schepper van het heelal, die het partnerschap van mensen nodig heeft?

Wat zouden mensen kunnen doen dat God niet Zelf kan zonder menselijke hulp?

Het kortst mogelijke antwoord is: ***leven in het menselijke hart.....***

Een verbond is een gelofte van twee of meer partners, waarvan ieder de vrijheid en integriteit van de ander wil respecteren, belooft om loyaal te zijn aan de ander en om samen te doen wat geen beiden alleen zou kunnen bereiken.

Exodus: Tekst en subtekst (Pagina 26-27)

Exodus: Aan de oppervlakte gaat het over het Israëlitische volk dat slaaf is gemaakt in Egypte en over God die hun met een groot aantal tekenen en wonderen de vrijheid geeft. De Israëlieten spelen geen rol in dat proces. Ze zijn pionnen in de handen van de Farao aan de ene kant en God aan de andere kant. De geschiedenis wordt door God geschreven en wij dienen ons lot geheel in zijn hand te leggen.

Maar er is ook een andere subtekst, waarvan de accenten anders liggen. De dubbele verhalen in Exodus:

1. Er zijn twee veldslagen.....;
2. Er is sprake van twee paar stenen tafelen.....;

-----...-----

3. God openbaart Zich tweemaal in Zijn majesteit.....;
4. Het Sinaïverbond wordt twee maal afgekondigd.....;
5. Er zijn twee verhalen over de bouw van de tabernakel.....

Als we die dubbele verhalen zorgvuldig analyseren zien we dat ze een gemeenschappelijk kenmerk delen.

De eerste keer wordt alles door God alleen gedaan, terwijl er de tweede keer sprake is van menselijke participatie.

Een volk kan de vrijheid ontvangen door externe oorzaken, in dit geval een Goddelijke interventie. Maar een volk kan die vrijheid alleen bewaren door eigen inspanningen. **Niet wat God voor ons doet, verandert ons, maar wat wij voor God doen.**

Het boek Exodus beoogt een samenleving die het tegendeel is van Egypte. Een samenleving waarin rechtvaardigheid de boventoon voert, een mensenleven heilig is en elk individu gelijkwaardig is als beeld en verbondspartner van God.

-----..-----

Op *sabbat oefenen we ons in utopia*, of wat het Jodendom later de Messiaanse tijd is gaan noemen. Eens in de zeven dagen worden alle hiërarchische verhoudingen buiten werking gesteld. Even zijn er geen meesters en slaven, werkgevers en werknemers.....In de verbondssamenleving is op sabbat iedereen gelijk en zijn we allemaal vrij.

Het verhaal van Exodus is het universele verhaal van wat er gebeurt als mannen en vrouwen worden geraakt door de oproep van God om de ketenen af te werpen en de moed te hebben om te beginnen aan de lange reis naar de vrijheid.

Parasja Sjemot – *Namen* - (Ex. 1:1 - Ex. 6:1)

- Ex. 1 Israël in Egypte verdrukt
- Ex. 2:1 - Ex. 2:10 De geboorte van Mozes
- Ex. 2:11 - Ex. 2:25 De vlucht van Mozes
- Ex. 3 Mozes door God geroepen bij de Horeb
- Ex. 4:1 - Ex. 4:17 De wonderen van God
- Ex. 4:18 - Ex. 4:31 Mozes keert terug naar Egypte
- Ex. 5:1 - Ex. 5:21 Mozes en Aäron voor de Farao
- Ex. 5:22 - Ex. 5:24 De Heere belooft verlossing

1. [Burgelijke ongehoorzaamheid](#)
2. [Het licht in het hart van de duisternis](#)
3. [Het geloof van een leider](#)
4. [Waar was Mozes bang voor?](#)

Sjemot (Pagina 31)

Aan de oppervlakte gaat *Sjemot* over vrijheid, slavernij en het lot van volken, maar het gaat ook over de kracht van individuele mensen, die gedreven door gerechtigheid of mededogen, tirannen trotseren en de loop van de geschiedenis veranderen.

1. Burgelijke ongehoorzaamheid (Pagina 33-36)

Wie waren Sifra en Pua (de vroedvrouwen)?

..... waren het waarschijnlijk geen Hebreeuwse, maar Egyptische vroedvrouwen..... Kon Farao werkelijk verwachten dat Hebreeuwse vrouwen kinderen uit hun eigen volk zouden doden?

-----...-----

Als God Mozes opdracht geeft om Farao te zeggen ; '*Israël is mijn zoon, mijn eerstgeboren zoon*' (📖 Ex. 4:22), verklaart Hij tegenover de machtigste heerser van de oude wereld: deze mensen mogen dan jouw slaven zijn, maar het zijn Mijn kinderen.

De uittocht is net zo goed een **politiek** als een **theologisch** verhaal.

Theologisch laten de plagen zien dat de Schepper de hoogste macht bezit over de krachten van de natuur.

Politiek onderstreept het de soevereiniteit van God, de verdediger en garant van de rechten van de mens, die alle menselijke machthebbers overstijgt.

Er is geen menselijke bevel dat de geboden van God te boven gaat.

Hoe ontroerend is het dan ook dat het **eerste opgetekende voorbeeld van burgelijke ongehoorzaamheid**.... het verhaal is van Sifra en Pua, twee gewone vrouwen die Farao trotseerden uit naam van eenvoudige medemenselijkheid. Alles wat we over hen weten is dat ze *'ontzag hadden voor God en niet deden wat de koning van Egypte hen had opgedragen'*

-----..-----

Het verhaal van Sifra en Pua eindigt met een merkwaardige uitdrukking: God *'schonk hun huizen'*.

Vrouwen werden soms vroedvrouw omdat ze zelf geen kinderen konden krijgen. Dat was..... ook het geval bij Sifra en Pua.

Omdat deze vrouwen kinderlevens hadden gered, beloofde God hen - *mida keneged mida* - ('maat voor maat') - met eigen kinderen ('huizen', dat wil zeggen huisgezinnen)

2. Het licht in het hart van de duisternis (Pagina 37-40)

Ze is één van de meest onverwachte helden van de Hebreeuwse Bijbel. Zonder haar zou Mozes niet geleefd hebben..... Farao's dochter..... En toch was ze geen Israëliet

-----..-----

En dan gebeurt er iets bijzonders: **Ex. 2:7-10**

Want hoe heeft dit kind (Mirjam, de zus van Mozes) - niet zomaar een kind, maar de dochter van een onderdrukt volk - de moed om een prinses aan te spreken? Ze begint niet met een omhaal van woorden, niet met *'Uwe koninklijke hoogheid'*..... Deze vrouwen (Mirjam en de prinses) spreken als gelijken met elkaar.

 Exodus 2:7 Toen zei zijn zuster tegen de dochter van de farao: Zal ik voor u een voedster uit de Hebreeuwse vrouwen gaan roepen, die dat kindje voor u de borst kan geven? De dochter van de farao zei tegen haar: Ga maar. Toen ging het meisje de moeder van het kind roepen. En de dochter van de farao zei tegen haar: Neem dit kind mee en geef het voor mij de borst. Ikzelf zal u uw loon geven. De vrouw nam het jongetje mee en gaf het de borst. En toen het jongetje groot geworden was, bracht zij hem bij de dochter van de farao, en hij werd haar tot zoon. Zij gaf hem de naam Mozes. Want, zei ze, ik heb hem uit het water getrokken.

-----..-----

Maar het verrassendste detail vinden we in de laatste zin. In de Tora zijn het vaak de ouders die het kind zijn naam geven - en in het geval van een bijzonder persoon God zelf.

Hoe buitengewoon vreemd is het dan dat de held van de uittocht (Mozes), de grootste van alle profeten, niet de naam draagt die Amram en Jochebed hem ongetwijfeld gegeven zullen hebben, maar een naam die hem geschonken werd door zijn adoptiemoeder, een Egyptische prinses.

Een midrasj richt onze aandacht op dit feit:

'Dit is de beloning voor hen die het goede doen. Hoewel Mozes vele namen had, is de enige naam waarmee hij bekend is in de hele Tora, de naam die hem gegeven werd door de dochter van Farao, zelfs de Heilige, gezegend is zijn naam, noemde hem niet bij een andere naam'

Ja, Mosje - Meses - is een Egyptische naam. Het betekent: 'kind': zoals in Ramses (wat 'kind van Ra' betekent. Ra was de grootste van de Egyptische goden.

Wie was deze dochter van Farao?

Ze wordt nergens bij name genoemd. Maar het eerste boek Kronieken (**I Kron. 4:18**) heeft het over een dochter van Farao, die Bitja heette.

De wijzen hebben haar vereenzelvigd met de vrouw die Mozes redde.

De naam Bitja (soms uitgesproken als Batja) betekent 'dochter van God'. Daaruit trokken de wijzen een opvallende les: *'De Heilige, gezegend is Hij, zei tot haar: "Mozes was niet jouw zoon, maar toch noem jij hem jouw zoon. Jij bent niet Mijn dochter, maar toch zal ik je Mijn dochter noemen"'* Ze voegde daar aan toe dat Bitja één van de weinige mensen was (de traditie noemt er negen) die zo rechtvaardig waren dat ze het paradijs al tijdens hun leven binnengingen.

 1 Kronieken 4:18 *Zijn Joodse vrouw baarde Jered, de vader van Gedor en Heber, de vader van Socho, en Jekuthiël, de vader van Zanoah. Dat zijn zonen van Bitja, de dochter van de farao, die Mered genomen had.*

-----..-----

Het betekent dat als het om mensen gaat we nooit mogen generaliseren en nooit vanuit stereotypen mogen denken. De Egyptenaren waren niet allemaal slecht: **zelfs uit Farao werd een heldin geboren.**

Niets maakt beter duidelijk dat de Tora niet etnocentrisch denkt; dat we goedheid moeten erkennen, waar we die ook vinden, zelfs onder onze vijanden; en dat de diepste kern van de menselijke waarden - menselijkheid, mededogen, moed - werkelijk universeel is. Heiligheid misschien niet, maar goedheid wel.

3. Het geloof van een leider (Pagina 41-45)

Mozes weigert vier maal om de Israëlieten naar de vrijheid te leiden:

1. Ik ben niet geschikt;
2. Ze zullen mij niet geloven;
3. Ik ben geen man van woorden;
4. Stuur iemand anders.

God had al eerder tegen Mozes gezegd 'je zult gehoor vinden' **Ex. 3:18**. Mozes antwoord **Ex. 4:1** lijkt Gods eerdere verzekering te weerspreken.

Exodus 3:18 *Dan zullen zij naar uw stem luisteren, en u zult gaan, u en de oudsten van Israël, naar de koning van Egypte, en u moet tegen hem zeggen: De HEERE, de God van de Hebreëen, is naar ons toe gekomen. Nu dan, laat ons toch drie dagreizen ver de woestijn intrekken, opdat wij de HEERE, onze God, offers brengen.*

Exodus 4:1 *Toen antwoordde Mozes en zei: Maar zie, zij zullen mij niet geloven en niet naar mijn stem willen luisteren, want zij zullen zeggen: De HEERE is niet aan u verschenen.*

-----..-----

Daarom: **Ex. 4:6** Mozes steekt zijn hand in de boezem en als hij hem er weer uithaalt is deze melaats. En **Num. 12:10** En Mirjam was melaats. Hebben beiden 'neerbuigend' gesproken?

Resj Lakisj zei: **'Hij die een verdachtmaking uit tegen een onschuldige zal lichamelijk getroffen worden, zoals geschreven staat: "Mozes antwoordde: Maar zij zullen mij niet geloven".**

Het was echter bekend aan de Heilige, gezegend is Hij, dat Israël zou geloven. Hij zei tot Mozes: *'Het zijn gelovigen, de kinderen van gelovigen, maar jij zult uiteindelijk niet geloven'.*

Ze zijn gelovigen **Ex. 4:31** *Het volk nu geloofde.....*

 Num. 20:12 *Maar de HEERE zei tegen Mozes en tegen Aäron: 'Omdat u niet in Mij geloofd hebt, en Mij voor de ogen van de Israëlieten niet geheiligd hebt, zult u deze gemeente niet in het land brengen dat Ik hun gegeven heb'.*

 Exodus 4:6 *De HEERE zei verder tegen hem: Steek toch uw hand in uw boezem. En hij stak zijn hand in zijn boezem en haalde hem weer tevoorschijn, en zie, zijn hand was melaats, wit als sneeuw.*

 Numeri 12:10 *De wolk week van boven de tent, en zie, Mirjam was melaats, wit als sneeuw. Toen keerde Aäron zich om naar Mirjam, en zie, zij was melaats.*

 Exodus 4:31 *Het volk nu geloofde. Toen zij hoorden dat de HEERE naar de Israëlieten omgezien had en dat Hij hun onderdrukking gezien had, knielden zij en bogen zij zich neer.*

-----...-----

Joods leiderschap: een leider hoeft geen geloof te hebben in zichzelf, maar hij moet wel geloof hebben in het volk dat hij leidt.

-----...-----

Dat is volgens de wijzen wat God Mozes wilde leren: Het gaat er niet om dat zij geloven in jou, maar dat jij gelooft in hen.

Als je niet gelooft in het volk, kun je het niet leiden op de manier zoals een profeet het leidt. Je moet je met hen vereenzelvigen en vertrouwen in ze hebben, en niet alleen hun oppervlakkige fouten, maar, maar ook hun onderliggende deugden zien.....

Als je niet in het volk gelooft, zul je uiteindelijk ook niet in God geloven.....

-----...-----

Wie is een leider?

Het Joodse antwoord daarop is: degene die zich identificeert met zijn of haar volk, die zich bewust is van hun fouten, maar ook overtuigd is van hun potentiële grootheid en kostbaarheid in de ogen van God.

In feite zei God tegen Mozes: Het volk waaraan jij twijfelt zijn gelovigen, kinderen van gelovigen. Ze zijn Mijn volk, en ze zijn jouw volk. Zoals jij in Mij gelooft, zo moet je ook in hen geloven

4. Waar was Mozes bang voor (Pagina 46-51)

De wijzen merkten een overeenkomst op tussen de laatste zin van deze passage (**Ex. 3:1-6**) *'Mozes bedekte zijn gezicht, want hij durfde niet naar God te kijken'* en een latere passage uit Ex. 34

-----...-----

Ex. 34:29-30 na het verhaal van het gouden kalf, waarin Mozes de berg afdaalde nadat God het volk vergeven had, met nieuwe stenen tafelen als vervanging van de tafelen die hij stuk gegooid had toe hij het kalf zag. *'toen hij van de berg afdaalde – dat Mozes niet wist dat de huid van zijn gezicht glansde, omdat de HEERE met hem gesproken had.. Aäron en al de Israëlieten keken Mozes aan, en zie, de huid van zijn gezicht glansde. Daarom waren zij bevreesd om dichterbij hem te komen.'*

3 vrome daden van Mozes, waarop 3 beloningen zichtbaar werden:

1. Als beloning voor *'Mozes bedekte zijn gezicht'* (**Ex. 3:6**) begint zijn gezicht te stralen (**Ex. 34:29**);
2. Omdat hij vol ontzag was bij de brandende doornstruik, werd hij iemand die ontzag opriep (de Israëlieten *'durfden niet naar hem toe te gaan'*) **Ex. 34:29**;
3. Omdat hij bang was om naar God te kijken (**Ex. 3:6**), mocht hij God zien. (**Ex. 34:29**)

Exodus 3:1-6 En Mozes hoedde het kleinvee van zijn schoonvader Jethro, de priester van Midian. Hij dreef het kleinvee tot voorbij de woestijn, en hij kwam bij de berg van God, de Horeb. En de Engel van de HEERE verscheen hem in een vuurvlam uit het midden van een doornstruik. Hij keek toe, en zie, de doornstruik brandde in het vuur, maar de doornstruik werd niet verteerd. Mozes zei: Laat ik nu naar dat indrukwekkende verschijnsel gaan kijken, waarom de doornstruik niet verbrandt. Toen de HEERE zag dat hij ging kijken, riep God tot hem uit het midden van de doornstruik en zei: Mozes, Mozes! Hij zei: Zie, hier ben ik! En Hij zei: Kom hier niet dichterbij. Doe uw schoenen van uw voeten, want de plaats waarop u staat, is heilige grond. Hij zei verder: Ik ben de God van uw vader, de God van Abraham, de God van Izak en de God van Jakob. En Mozes bedekte zijn gezicht, want hij was bevreesd God aan te kijken.

Exodus 34:29-30 En het gebeurde, toen Mozes van de berg Sinai afdaalde – de twee tafelen van de getuigenis waren in Mozes' hand, toen hij van de berg afdaalde – dat Mozes niet wist dat de huid van zijn gezicht glansde, omdat de HEERE met hem gesproken had. Aäron en al de Israëlieten keken Mozes aan, en zie, de huid van zijn gezicht glansde. Daarom waren zij bevreesd om dichterbij hem te komen.

-----..-----

Waarom lijden de onschuldigen? Waarom is er kwaad in de wereld?

'Heer waarom behandelt u dit volk zo slecht?', 'Waarom hebt u mij hierheen gestuurd?'. (**Ex. 5:22**) - U hebt dit volk niet bevrijd - integendeel.

Mozes stond daarmee in de traditie van Abraham, die tegen God zei: 'Hij die rechter is over de hele aarde, moet toch rechtvaardig handelen?' (**Gen. 18:25**)

God, de hoogste Macht der machten is rechtvaardig..... Waarom lijden er dan goede mensen, terwijl slechte mensen voorspoed kennen?.....

Het was deze vraag die Mozes dwars zat en hem geen rust gaf. Waarom waren de Israëlieten tot slaaf gemaakt? Welke van hun daden rechtvaardigde dat? Waarom waren de Egyptenaren zo wreed? Waarom is er zoveel onrecht in de wereld?

Pijn, ellende en lijden rekenen we tot het kwaad. Maar er zijn omstandigheden waarin we er vrede mee kunnen hebben - als we weten dat het noodzakelijk is -.

 Exodus 5:22 Toen keerde Mozes terug tot de HEERE en zei: Heere, waarom hebt U dit volk kwaad gedaan? Waarom hebt U mij dan gezonden?

 Genesis 18:25 Er kan toch geen sprake van zijn dat U zoiets doet, dat U de rechtvaardige samen met de goddeloze doodt? Dan zal het zijn: zo de rechtvaardige, zo de goddeloze. Daar kan bij U toch geen sprake van zijn! Zou de Rechter van de hele aarde geen recht doen?

-----...-----

Als ouder vindt je het niet fijn als je kind huilt, maar toch geef je het medicijnen en accepteer je dat het huilt, omdat je weet dat het de ziekte kan genezen waaraan het kind lijdt.

Een politiek leider moet soms beslissingen nemen die rampzalige gevolgen kan hebben voor mensen - die hun baan verliezen als gevolg van een streng economisch beleid, of sneuvelen op het slagveld als gevolg van een besluit om oorlog te voeren.

Iemand die terugdeinst voor dergelijke beslissingen door een sterk gevoel van mededogen, mag misschien een goed mens zijn, maar is zeker geen goede leider, omdat de gevolgen van een slechte besluitvorming op de lange termijn veel erger kunnen zijn.

Er zijn tijden waarin we onze meest menselijke insrincten het zwijgen moeten opleggen als we op de lange termijn het goede willen bereiken.

Dat was precies waar Mozes bang voor was. Als hij 'God in het gezicht zou kunnen kijken' zou hij de geschiedenis begrijpen vanuit het perspectief van de hemel, en zou zich moeten verzoenen met het lijden van de mensen. Hij zou begrijpen dat er gezaaid moet worden om te kunnen oogsten en dat iets wat slecht lijkt later het goede kan bewerken. Hij zou de uiteindelijke gerechtigheid van de geschiedenis doorzien.

Dat is wat Mozes weigert te doen, omdat de prijs van zulke kennis eenvoudigweg te hoog is. Hij zou de loop van de geschiedenis zien vanuit het gezichtspunt van God, maar dat zou ten kosten gaan van zijn mens-zijn. Hoe zou hij kunnen worden bewogen door het geschreeuw van de slaven, het lijden van de onderdrukten, als hij de plaats daarvan zag in het geheel van de dingen, als hij wist dat het op de lange duur noodzakelijk zou blijken? **Dergelijke kennis is Goddelijk, niet menselijk.....**

Als het '*gelaat van God zien*' betekent inzien waarom lijden soms noodzakelijk is, dan is Mozes bang om dat gelaat te zien.....

-----...-----

Elhohiem, zo zeggen de wijzen, verwijst naar Gods eigenschap van gerechtigheid.

Hasjeem verwijst naar Zijn mededogen, Zijn genade, Zijn goedgunstigheid.

Bij de brandende doornstruik durfde Mozes **Elhohiem** niet aan te kijken. Jaren later zou zijn beloning zijn dat hij '*de gestalte van Hasjeem*' mocht zien. [Num. 12:8](#).

Hij begreep Gods mededogen. Maar wat hij niet begreep - waar hij bang voor was om het te begrijpen - was Gods eigenschap van gerechtigheid.

Mozes bestreed liever de ongerechtigheid zoals hij die zag dan haar te accepteren door de functie ervan te zien in het licht van de eeuwigheid. Als het aankwam op goedheid en genade werd Mozes geïnspireerd door de hemel. Maar als het om gerechtigheid ging, verkoos Mozes de menselijke blik boven de Goddelijke.

Job protesteert tegen de onrechtvaardigheid van zijn lot. Zijn vrienden..... zeggen dat God rechtvaardig is en daarom moet er wel een reden zijn voor de rampen die Job zijn overkomen. In de lange dialoog voelen we dat Job zich op de grens van godslastering bevindt, en dat het zijn vrienden zijn die de waarheid spreken.

Toch gaat de conclusie van het boek lijnrecht in tegen onze verwachtingen. God zegt tegen Elifaz en de zijnen: '*Ik ben in woede ontstoken tegen jou en je twee vrienden, omdat jullie niet juist over Mij gesproken hebben, zoals mijn dienaar Job*' ([Job 42:7](#))

Het is een verbijsterende wending. Liever de protesten van Job dan de aanvaarding van het lot die de vrienden bepleiten.

Ja, er is uiteindelijk gerechtigheid in de lotgevallen van de mensheid. Maar we moeten niet proberen dat te begrijpen..... Want dan zouden we het kwaad aanvaarden en er niet langer tegen vechten.

God wil dat we menselijk zijn en niet Goddelijk. Hij verlangt naar ons protest tegen het kwaad, onze passie voor gerechtigheid, onze weigering om ons te verzoenen met de wereld waarin onschuldige mensen lijden en slechte mensen het voor het zeggen hebben.

 Numeri 12:8 *met hem spreek Ik van mond tot mond, ja, zichtbaar, en niet in raadsels. Hij aanschouwt de gestalte van de HEERE. Waarom dan bent u niet bevreesd geweest om over Mijn dienaar, over Mozes, te spreken?*

 Job 42:7 *Nadat de HEERE deze woorden tot Job gesproken had, gebeurde het dat de HEERE tegen Elifaz, de Temaniet, zei: Mijn toorn is ontbrand tegen u en tegen uw twee vrienden, want u hebt niet juist over Mij gesproken, zoals Mijn dienaar Job.*

-----...-----

Geconfronteerd met de kans om de verontrustende aspecten van de geschiedenis te begrijpen vanuit het gezichtspunt van God, was Mozes bang om te kijken. Hij had gelijk en daarvoor werd hij beloond.

God wil niet dat we het lijden van onschuldigen begrijpen, maar dat we vechten voor een wereld waarin de onschuldigen niet langer lijden. Daaraan wijdde Mozes zijn leven. Kunnen wij als Zijn leerlingen, iets anders doen?

Parasja Waëra – *Ik ben verschenen* - (Ex. 6:2 - Ex. 9:35)

- Ex. 6:2 - Ex. 6:12 Bevelen van de Heere aan Mozes
- Ex. 6:13 - Ex. 6:26 Geslachtsregister van Mozes en Aäron
- Ex. 6:27 - Ex. 7:13 Wonderen
- Ex. 7:14 - Ex. 7:25 Eerste plaag: water in bloed veranderd
- Ex. 8:1 - Ex. 8:15 Tweede plaag: kikkers
- Ex. 8:16 - Ex. 8:19 Derde plaag: muggen
- Ex. 8:20 - Ex. 8:32 Vierde plaag: steekvliegen
- Ex. 9:1 - Ex. 9:7 Vijfde plaag: veepest
- Ex. 9:8 - Ex. 9:12 Zesde plaag: zweren
- Ex. 9:13 - Ex. 9: 35 Zevende plaag: hagel

1. [De beker van wanhoop](#)
2. [Het verhard hart](#)
3. [Een handvol stof](#)
4. [De God die handelt in de geschiedenis](#)

1. De beker van wanhoop (Pagina 55-58)

De sedermaaltijd op Pesach.....

De Misjna spreekt in Pesachiem over vier bekers wijn. Ze vormen de basis van de sedermaaltijd en de gemeenschap moet ervoor zorgen dat ook armen genoeg wijn hebben om deze bekers te kunnen drinken.

Volgens de Jeruzalemse Talmoed vertegenwoordigen ze de vier stadia van verlossing:

1. Ik zal jullie uitleiden (geografisch);
2. Ik zal jullie bevrijden (fysiek);
3. Ik zal jullie verlossen (juridisch);
4. Ik zal jullie aannemen (spiritueel).

-----...-----

Er is nog een **vijfde beker**.

De eerste vier bekers zijn verplicht, de vijfde niet. Dat is waarom de gemeenschap de armen middelen moet verschaffen om aan hun verplichting te voldoen, maar ze hoeven voor de vijfde beker geen voorziening te treffen die volgens Maimonides niet verplicht is en volgens Ravad wenselijk is maar niet absoluut noodzakelijke.

1. Ik zal jullie naar het land brengen dat Ik onder ede aan Abraham, Izak en Jakob beloofd heb; dat land zal Ik jullie in bezit geven. Ik ben de Heer (📖 Ex. 6:7)

-----...-----

Pesach representeert het begin van de grote reis van de Joodse geschiedenis, van slavernij naar vrijheid, van Egypte naar het beloofde land. **De vijfde beker staat voor de bestemming**, het 'land dat overvloedig van melk en honing' 📖 Ex. 3:8

Rasji zegt dat we de vijfde beker niet moeten vullen; Maimonides zegt dat het mag; Ravard zegt dat het moet.....

Daarom die extra beker op de sedertafel. Uit respect voor Maimonides en Ravad schenken we hem in. Uit respect voor Rasji drinken we er niet uit.

 Exodus 6:7 *Ik zal u brengen in het land waarvoor Ik Mijn hand opgeheven heb, dat Ik het aan Abraham, Izak en Jakob geven zou. Ik zal het u in erfelijk bezit geven, Ik, de HEERE.*

 Exodus 3:8 *Daarom ben Ik neergekomen om het volk te redden uit de hand van de Egyptenaren, en het te leiden uit dit land naar een goed en ruim land, naar een land dat overvloedig van melk en honing, naar het gebied van de Kanaänieten, de Hethieten, de Amorieten, de Ferezieten, de Hevieten en de Jebusieten.*

-----...-----

Volgens de wijzen zullen de onopgeloste halachische disputen op een dag worden opgelost door Elia (het woord *Teikoe*, 'Laat het [onbeslist]', verwijst naar Elia: 'de Tisbiet Elisa zal komen en antwoord geven op onze vragen en problemen'). Daarom wordt die vijfde beker '*de beker van Elia*' genoemd.

Pesach hield de hoop levend. En hoop hield het Joodse volk in leven.

2. Het verharde hart (Pagina 59-63)

Het probleem is duidelijk. Als het God was die het hart van Farao verhardde, wat bleef er dan over van zijn vrijheid?

De Egyptische heerser had ofwel een vrije keuze of hij had geen keuze. Had hij een vrije keuze, dan was niet God maar Farao verantwoordelijk voor de verharding van zijn hart. Maar had hij geen keuze - als God het was die in hem handelde, zijn reactie bepaalde en zijn handelen beheerste - hoe kon Farao dan schuldig zijn en straf verdienen?.....

Farao straffen voor iets waar hij niets aan kon doen is simpelweg onrechtvaardig.

Na elk van de eerste vijf plagen zegt de Tora dat het Farao ***zelf was*** die zijn hart verhardde:

1. Vóór plaag 1: **Ex. 7:13** -- het hart van Farao verhardde zich
2. Na plaag 1: **Ex. 7:22** -- het hart van Farao verhardde zich
3. Na plaag 2: **Ex. 8:15** -- maakte hij zijn hart overmurwbaar
4. Na plaag 3: **Ex. 8:19** -- het hart van Farao verhardde zich
5. Na plaag 4: **Ex. 8:32** -- maakte hij zijn hart onvermurwbaar
6. Na plaag 5: **Ex. 9:7** -- het hart van de Farao bleef onvermurwbaar

-----...-----

7. Na plaag 6: **Ex. 9:12** -- **de HEERE** verhardde het hart van de Farao
8. Na plaag 7: **Ex. 10:1** -- **Ik** heb zijn hart onvermurwbaar gemaakt
9. Na plaag 8: **Ex. 10:20** -- **de HEERE** verhardde het hart van de Farao
10. Na plaag 9: **Ex. 10:27** -- **de HEERE** verhardde het hart van de Farao
11. Vóór plaag 10: **Ex. 11:10** -- **de HEERE** verhardde het hart van de Farao

Rasj ziet de verharding van Farao's hart bij de laatste vijf plagen als een vorm van straf voor de eerste vijf, toen het Farao's eigen hardnekkigheid was die hem deed weigeren om het volk te laten gaan.

-----...-----

Kwaad is een valstrik die de dader in het ongeluk stort. Langzaam maar zeker verliest hij zijn vrijheid en wordt niet de meester, maar de slaaf van het kwaad.

Het geloof dat vrijheid een -alles of niets - kwestie is, iets wat mensen wel of niet hebben, verblindt ons voor het feit dat er verschillende gradaties van vrijheid zijn.

-----...-----

Farao is een zinnebeeld voor iedereen. De vorst van het grootste rijk van de oude wereld heerste over alle mensen behalve over zichzelf. Hij was geen Hebreeër, maar wel een slaaf: door zijn obsessieve gedachte dat hij, en niet God, de geschiedenis bepaalde.

***De kern van het Jodendom is een geloof in vrijheid:
ons geloof in vrijheid en Gods geloof in onze vrijheid.***

-----...-----

Vrijheid is iets wat we gemakkelijk verliezen en maar moeilijk kunnen behouden. Maar het is onze kostbaartse gave. Ze moet worden beoefend als je haar wilt behouden. Haar grootste kracht is dat we Gods wil de onze laten uitdagen. Dat is het pad van de vrijheid en de genezing van de hardheid van ons hart.

3. Een handvol stof (Pagina 64-67)

De HSV Bijbel spreekt over muggen, de Naardense Bijbel spreekt over luizen

-----...-----

Voor de magiërs van farao zijn Mozes en Aäron mensen als zichzelf die geheime kunsten praktiseren. Daarom imiteren ze de plagen: ze laten zien dat ook zij water in vloed kunnen veranderen en een leger kikkers tevoorschijn kunnen roepen.

De ironie ligt dicht aan de oppervlakte. Deze Egyptische magiërs zijn zo vast besloten om te bewijzen dat ze ook kunnen wat Mozes Aäron doen, dat ze niet beseffen dat ze de situatie voor de Egyptenaren niet beter maken, maar slechter: nog meer bloed, nog meer kikkers.

-----...-----

De belangrijkste manier om God te ontmoeten is niet het wonder, maar Zijn Woord - de openbaring - de Tora, de grondwet van het Joodse volk als natie onder de soevereiniteit van God.....

God wordt bovenal gevonden in de Stem op de Sinaï, die ons leert hoe we een samenleving moeten creëren die het tegendeel van Egypte is, waarin niet een kleine groep velen tot slaaf maakt en vreemdelingen niet worden mishandeld.

De cultische priesters en magiërs die dachten dat ze controle hadden over de zon en de Nijl, kwamen tot de ontdekking dat ze niet eens een luis tevoorschijn konden toveren.

-----...-----

Met de luizenplaag bespote God de magiërs die dachten dat zij beslisten over het lot van de mensen omdat ze de natuurkrachten beheersten. Maar ze zaten er naast.

Nederigheid is het enige tegengif tegen hoogmoed, Want hoe groot we ook zijn, we zijn maar heel klein in vergelijking met het grote geheel. Dat is wat God de Egyptenaren liet zien in de luizenplaag.

4. *De God die handelt in de geschiedenis (Pagina 69-76)*

Ex. 6:1-8

1. (A) Toen sprak God tot Mozes en zei tegen hem: **Ik ben de HEERE**;
2. (B) Ik ben aan Abraham, Izak en Jakob verschenen als God de Almachtige, maar met Mijn Naam HEERE ben Ik hun niet bekend geweest;
3. (C) Ook heb Ik Mijn verbond met hen gesloten om hun het land Kanaän te geven, het land van hun vreemdelingschap, waarin zij als vreemdeling verbleven;
4. (D) Bovendien heb Ik Zelf het gekerm gehoord van de Israëlieten, die de Egyptenaren voor zich laten werken, en Ik heb aan Mijn verbond gedacht.

Het eerste deel van het chiasme (ABCD)

1. (D) Zeg daarom tegen de Israëlieten: **Ik ben de HEERE**. Ik zal u uitleiden van onder de dwangarbeid van de Egyptenaren. Ik zal u redden uit hun slavernij en u verlossen door een uitgestrekte arm en door zware strafgerichten;
2. (C) Ik zal u tot Mijn volk aannemen en Ik zal u tot een God zijn. Dan zult u weten dat Ik de HEERE, uw God, ben, Die u uitleidt van onder de dwangarbeid van de Egyptenaren. Ik zal u brengen in het land waarvoor Ik Mijn hand opgeheven heb;
3. (B) dat Ik het aan Abraham, Izak en Jakob geven zou. Ik zal het u in erfelijk bezit geven;
4. (A) **Ik ben de HEERE**.

Het tweede deel van het chiasme (DCBA)

- De eerste helft van de toespraak en de tweede helft van de toespraak bevatten elk 50 woorden in de Hebreeuwse tekst;
- de B gedeelten gaan over de aartsvaders;
- de C gedeelten gaan over het land;

-----...-----

- de D gedeelten gaan over Egypte en de slavernij;
- De eerste helft gaat over het verleden, de tweede helft gaat over de toekomst;
- De eerste helft wordt naar de Israëlieten verwezen in de derde persoon ('hen'), de tweede helft gebeurt dit in de tweede persoon ('jullie');
- De hele toespraak draait om de drievoudige herhaling van '*Ik ben de Heer*'
- Eigenlijk vier keer want in 6C wordt dit nogmaals genoemd. Heeft dit te maken met de vierletterige Naam van Heer, het tetragrammaton Y-H-W-H?

-----...-----

Reeds in het eerste hoofdstuk van Exodus horen we voor het eerst de uitdrukking *am benee Jisraël*, het volk van de kinderen van Israël **Ex. 1:9**. Israël is geen familie meer, maar is een volk geworden.

Het revolutionaire is dat God *betrokken* is bij Zijn schepping. God is niet slechts de kracht die het universum heeft doen ontstaan, en ook is Hij niet alleen aanwezig in de diepten van de menselijke ziel. Op een zeker moment greep Hij in in de geschiedenis om Zijn volk te redden van de slavernij en hen op de weg van de vrijheid te zetten.....

 Exodus 1:9 *Hij zei tegen zijn volk: Zie, het volk van de Israëlieten is talrijker en machtiger dan wij.*

-----...-----

Kortom, niet alleen toen, maar in alle tijden en ook nu, staan we als mensen uiteindelijk voor de keuze tussen het geloof in de God van de geschiedenis (die mensen uitnodigt om Zijn partners te worden in het werk van de verlossing) of '*de verschrikking van de geschiedenis*' waar alleen door mythe aan te ontsnappen valt.

De tien geboden, zo gaf hij aan (Jehoeda Halevi) begint niet met de woorden '*Ik ben de Heer uw God, die hemel en aarde schiep*', maar met '*Ik ben de Heer uw God, die u uit Egypte, uit het slavenhuis geleid heeft*'.

God - Degene die we Hasjeem noemen - is niet primair te vinden in de schepping (dat is een ander gezicht van God waaraan we de naam Elhohiem gaven), maar in de geschiedenis.

-----...-----

Zo'n 3300 jaar geleden vertelde God aan Mozes dat Hij zou ingrijpen in het strijdperk van de geschiedenis, niet alle (hoewel in de eerste plaats) om de Israëlieten te redden, maar ook om 'iedereen op aarde te redden.

-----...-----

Laten weten wie Ik ben' **Gen 9:16**. Het scenario van de geschiedenis zou het merkteken dragen van een hand - niet van een menselijke, maar van een Goddelijke hand. En dat begon met deze woorden: '*Ik ben de Heer. Ik zal jullie uitleiden van onder het juk dat de Egyptenaren jullie opleggen*'.

Parasja Bo – Kom - (Ex. 10:1 - Ex. 13:16)

- Ex. 10:1 - Ex. 10:20 Achtste plaag: sprinkhanen
- Ex. 10:21 - Ex. 10:29 Negende plaag: duisternis
- Ex. 11 Bedreiging met de tiende plaag
- Ex. 12:1 - Ex. 12:28 Instelling van het paascha
- Ex. 12:29 - Ex. 12:51 Tiende plaag: dood van de eerstgeborenen
- Ex. 13:1 - Ex. 13:16 Bevel tot heiliging van de eerstgeborenen

1. [Hart van de duisternis](#)
2. [Scholing in vrijheid](#)
3. [Het verbond van het lot](#)
4. [Haatgevoelens loslaten](#)

1. Hart van de duisternis (Pagina 81-84)

De tiende plaag moest nog komen: de dood van de eerstgeborenen als vergelding op de moord op de Israëlitische kinderen.

-----...-----

De plagen waren niet alleen bedoeld om Farao en zijn volk te straffen voor hun mensonterende behandeling van de Israëlieten. Ze lieten ook de machteloosheid zien van de goden waarin de Egyptenaren geloofden.

-----...-----

De tiende plaag was de plaag van de vergeldende gerechtigheid - alsof de hemel tegen de Egyptenaren riep: jullie begingen, steunden of aanvaardden lijdelijk de moord op onschuldige kinderen, Er is maar één manier om jullie te laten beseffen wat je hebt gedaan, namelijk dat je zelf ondergaat wat je anderen aangedaan hebt.

De plaag van de duisternis was geen *mofet* (wonder), maar een *ot* (teken). Het verdwijnen van de zon gaf aan dat er een Macht was die groter was dan Ra (de grootste god in Egypte, de zon)

De beste test voor een beschaving is te zien hoe ze omgaat met kinderen, haar eigen kinderen en de kinderen van anderen. In een tijd van gebroken gezinnen, verwaarloosde en kansarme kinderen, en erger - het gebruiken van kinderen voor oorlogsdoeleinden - is een les die we nog steeds moeten leren.

2. Scholing in vrijheid (Pagina 85-89)

Niemand kan een natie opbouwen door een minderheid als slaaf te laten werken voor de meerderheid, hoe sterk de politie - de legermacht van het land ook is. De geschiedenis zal zich tegen je keren, zoals bij elke tirannie die de mensheid heeft gekend.

-----...-----

Om hun vrijheid te verwerven moesten de Israëlieten een volk worden dat **onderwijs** centraal stelde.....

Wat de Tora leert, is dat vrijheid niet wordt veroverd op het slagveld, in de politieke arena, of in nationale / internationale gerechtshoven, maar in de menselijke verbeelding en wil.

Om een land te verdedigen heb je een leger nodig. Maar voor de verdediging van een vrije samenleving heb je scholen nodig. Je hebt families, gezinnen en een onderwijsstelsel nodig waarin de idealen van generatie op generatie worden doorgegeven, zodat ze niet verloren gaan, betwijfeld worden of verduisterd raken.

Vrijheid heeft drie instituties nodig: ouderschap, onderwijs en herinnering.

Je moet je kinderen vertellen over de slavernij en de lange reis naar de vrijheid. Ze moeten jaarlijks het brood der verdrukking eten en de bittere kruiden van de slavernij proeven. Ze moeten weten hoe onderdrukking voelt als je wilt dat ze er elke generatie opnieuw tegen vechten.

-----..-----

Wat ze bedoelden was dat als de wet is geschreven in de harten van de mensen, ze niet hoeft afgedwongen te worden door politieke macht.

Ware vrijheid - *cheroet* - is het vermogen om onszelf te beheersen zonder dat anderen dat hoeven te doen.

-----..-----

Vrijheid wordt individualisme ('iedereen deed wat in zijn eigen ogen goed was'), Individualisme wordt chaos, chaos wordt een zoektocht naar orde, en de zoektocht naar orde wordt een nieuwe tirannie die haar wil met geweld aan anderen oplegt.

3. *Het verbond van het lot (Pagina 90-96)*

Deze vier passages (vier passages in de Bijbel dat we onze kinderen moeten onderwijzen over de Egyptische slavernij, de onderdrukking en bevrijding uit Egypte....) vormen zoals bekend de basis voor de traditie van de ***vier zonen van Hagada*** die rond de sedertafel zitten..... (één is wijs, één gedraagt zich slecht, één is onschuldig en één weet niet wat hij vragen moet).

-----...-----

Het is in de eeuwige structuur der dingen bepaald dat mensen met weinig zelfbeheersing niet vrij kunnen zijn. Ze worden geketend door hun hartstochten.

-----...-----

Er zijn meerdere zaken belangrijk voor iemand die bij het Joodse volk wil horen, en niet slechts één. Het gaat om aanvaarding van de Joodse wet (verboden voedsel, de sabbat en dergelijke). Maar daarnaast is ook de aanvaarding van de Joodse identiteit belangrijk, dat wil zeggen de bereidheid om deel uit te maken van de vaak tragische kanten van de Joodse geschiedenis ('vervolgd en verdrukt')

Bestemming streven we na, het lot overkomt ons. Het ene is een wet die gedaan wordt, halacha. Het andere is een vorm van verbeelding, een verhaal waarin we onszelf vertellen wie we zijn en waartoe we behoren.

-----...-----

Niet alle Joden leven vandaag de dag volgens de Joodse wet. Maar velen die dat niet doen, identificeren zich wel met Israël en het Joodse volk. Ze bepleiten zijn zaak. Ze ondersteunen zijn doel. Als Israël lijdt, voelen ze dat. Ze delen in het lot van het volk. Ze weten maar al te goed dat 'Israël in deze tijd wordt vervolgd en onderdrukt, veracht, getreiterd en getroffen door lijden', maar ze lopen er niet voor weg. Ze zijn misschien niet praktizerend in religieuze zin, maar wel trouw - en trouw is een wezenlijk deel (ook al is het maar een deel) van wat Joods geloof is.

4. Haatgevoelens loslaten (Pagina 98-101)

Waarom moesten de Israëlieten goud en zilver en kleding aan de Egyptenaren vragen bij hun uittocht uit Egypte? Waarom zilver en goud?

De Israëlieten hadden zo'n haast om te vertrekken en de Egyptenaren waren er zo op gebrand dat ze zouden gaan, dat ze niet eens de tijd hadden om hun deeg te laten rijzen.

Waarom drong God er dan op aan dat ze de tijd moesten nemen om te vragen om afscheidsgeschenken?

-----..-----

De Israëlieten waren tot slaaf gemaakt door de Egyptenaren. Ze waren hun niet echt dankbaarheid verschuldigd. Integendeel, ze hadden reden om wraakgevoelens te koesteren. Maar Mozes staat erop dat ze daar van afzien. Ze mogen tegen de Egyptenaren geen haat blijven koesteren.

Een volk dat gedreven wordt door haat is niet vrij - kan niet vrij zijn

-----..-----

Als de Israëlieten de last van de haat en het verlangen naar wraak met zich mee zouden dragen, dan zou Mozes de Israëlieten wel uit Egypte hebben geleid, maar Egypte niet uit de Israëlieten. Ze zouden daar nog steeds wonen, gebonden door de ketenen van woede, die net zo beknellend zijn als ijzeren boeien.

Om vrij te zijn moeten we haatgevoelens loslaten.

Een meester moest de slaven bij hun vrijlating geschenken meegeven. Dat was niet bedoeld als vergoeding..... maar om er voor te zorgen dat het vertrek plaats zou vinden in goede harmonie, door een symbolische compensatie te geven.....

Als iemand geschenken ontvangt, wordt het ook moeilijker om haatgevoelens te koesteren.

 Ex. 3:22 *'Zo zullen jullie de Egyptenaren beroven', wordt in een commentaar beschreven als 'zo zullen jullie de Egyptenaren redden'.*

 Exodus 3:22 *Elke vrouw moet aan haar buurvrouw en aan haar huisgenote zilveren en gouden voorwerpen vragen, en kleren, die u uw zonen en dochters te dragen moet geven. Zo zult u Egypte beroven.*

-----..-----

Ze waren bedoeld (goud en zilver) om de Egyptenaren te redden van de mogelijke wraak door Israël. Om vrij te zijn moet je haatgevoelens loslaten.

Parasja Besjalach – *Toen liet vertrekken* - (Ex. 13:17 - Ex. 17:16)

- Ex. 13:17 - Ex. 13:22 Tocht naar de Schelfzee
- Ex. 14:1 - Ex. 14:22 Door de Schelfzee
- Ex. 14:23 - Ex. 14: 31 De ondergang van de Egyptenaren
- Ex. 15:1 - Ex. 15:21 De lofzang van Mozes
- Ex. 15:22 - Ex. 15:27 Mara en Elim
- Ex. 16 Kwartels en Manna
- Ex. 17:1 - Ex. 17:7 Water uit de rots bij de Horeb
- Ex. 17:8 - Ex. 17:16 Israël verslaat de Amalekieten

1. Tijd en sociale verandering
2. Het splijten van de zee: natuurlijk of bovennatuurlijk?
 3. Vier modellen van leiderschap
 4. Het keerpunt

1. Tijd en sociale verandering (Pagina 105-107)

Als offers de belangrijkste vorm waren van het vereren van God, hoe heeft het Jodendom dan eenentwintig eeuwen kunnen overleven zonder offers? Van de verwoesting van de tweede tempel tot nu toe?.....

Maimonides antwoord is dat offers van ondergeschikt belang zijn. Gebed - de vereniging van de ziel van de mens met de geest van God - is het belangrijkste.

-----...-----

De vrije God wil vrije aanbidding door vrije mensen. Dat iemand een ander zou mens zou bezitten of overheersen, is een belediging van de menselijke waardigheid.

Waarom omzeilde God de menselijke natuur niet? Waarom deed Hij de Israëlieten uit de tijd van Mozes dagen niet eenvoudig inzien dat diverse praktijken van de oude wereld verkeerd waren?.....

God grijpt soms in in de natuur. We noemen die interventies wonderen. Maar God grijpt **nooit** in om de menselijke natuur te veranderen. Want dan zou Hij sleutelen aan de vrije wil van de mensen. En dat is iets wat God uit principe nooit doet.

-----...-----

Het was geen toeval dat de generatie die uit Egypte wegtrok niet de generatie was die de Jordaan overtrok en het beloofde land binnenging, dat voorrecht was voorbehouden aan hun kinderen:

Het was het gevolg van Gods wijsheid dat de Israëlieten werden rondgeleid door de woestijn totdat ze genoeg moed hadden verzameld.....

Er is een generatie voor nodig die in vrijheid is geboren om een vrije samenleving op te bouwen.

2. *Het splijten van de zee: natuurlijk of bovennatuurlijk?* (Pagina 109-111)

(1) Het water dat normaal rustig stroomde, stond plotseling recht overeind. De zee spleet in tweeën waardoor er droog land tevoorschijn kwam. De wetten van de natuur werden opgeheven. Er gebeurde iets waarvoor geen wetenschappelijke verklaring is.

(2) God doet een wind opsteken die in de loop van enkele uren het water terugdrijft..... De Israëlieten waren bij de Rietzee aangekomen op een plek waar het ondiep was. Mogelijk was er een rif op de zeebodem, dat normaal bedekt was met water, maar soms - bijvoorbeeld als er een hevige oostenwind opstak - bloot kwam te liggen.

-----...-----

Het Egyptische leger kon niet voor- of achteruit. Ze waren zo druk bezig met de vastgelopen wielen van hun strijdagens en ze waren er zo op gebrand om hun kostbare oorlogstuig te redden, dat ze niet merkten dat de wind ging liggen en dat het water terugkeerde. Tegen de tijd dat ze dat beseften zaten ze als ratten in de val. Het rif werd weer overdekt met water uit beide richtingen en de strook droog land verdween in korte tijd in de zee

Anders gezegd: Het hoeft niet zo te zijn dat een wonder de wetten van de natuur opheft. Het kan een gebeurtenis zijn waarvoor een natuurlijke verklaring is, maar die - door de manier waarop het gebeurt en waar en wanneer - verwondering wekt, zodat zelfs de meest geharde scepticus in ziet dat God ingrijpt in de geschiedenis.

3. Vier modellen van leiderschap (Pagina 114-118)

Het Lied bij de zee was één van de grootste epifanieën in de geschiedenis

1. Volgens rabbi Akiva zong Mozes het lied regel voor regel, waarbij het volk na elke regel antwoordde: *'Ik wil zingen voor de Heer'*;

-----...-----

2. Volgens rabbi Eliëzer reciteerde Mozes het lied regel voor regel, waarna het volk elke regel herhaalde die hij voorzong;
3. Volgens rabbi Nechemja zongen Mozes en het volk samen het hele lied;
4. Volgens rabbi Eliëzer ben Taddaj begon Mozes elk vers en de Israëlieten herhaalden wat hij had gezegd en voltooiden het vers;

-----...-----

Elk van deze heeft een leiderschapsrol: een ouder staat boven een kind, een leraar staat boven zijn leerling, de Nasi staat boven de gemeente, en de koning boven de natie.

Voor rabbi Akiva was Mozes als een koning;
Voor rabbi Eliëzer was Mozes als een leraar;
Voor rabbi Nechemja was Mozes als een Nasi;

-----...-----

Voor rabbi Eliëzer ben Taddaj was Mozes als een vader.

Abraham voltooide de reis die zijn vader begon. ***Ouder zijn betekent dat je wilt dat je kinderen verder gaan dan jij.....***

Het Jodendom is een complex geloof. Er is niet één Toramodel voor leiderschap. We worden opgeroepen om een aantal leiderschapsrollen te aanvaarden; als ouders, leraren, vrienden, teamleden en teamleiders.

-----...-----

Een groot leider creëert leiders. Dat was Mozes grootste prestatie: dat hij een volk naliet dat - iedere generatie opnieuw - bereid was om verantwoordelijkheid te nemen voor de grote taak waaraan hij was begonnen.

4. *Het keerpunt (Pagina 119-126)*

De Rietzee is..... **een liminale ruimte**, een grensgebied tussen twee domeinen dat je moet oversteken om een nieuwe bestaanswijze te bereiken - in dit geval de grens tussen de menselijke en de Goddelijke heerschappij. Als ze die grens gepasseerd zijn is er geen terugkeer mogelijk.

-----...-----

De oversteek van de Rietzee is zowel een verbondssluiting als een overdracht van eigendom. De Israëlieten zijn voortaan Gods bezit in plaats dat van de Farao.

-----...-----

De paarden gaven de Egyptenaren snelheid en de wagens boden hen bescherming. Ze waren vrijwel onoverwinnelijk en de aanblik van zeshonderd strijdwagens moet angstaanjagend geweest zijn voor een goed getraind leger, laat staan voor een onhandelbare en nauwelijks georganiseerde groep slaven. Het lag dan ook voor de hand dat ze de moed zouden verliezen en Mozes ervan zouden beschuldigen dat hij hen uit Egypte gevoerd had om te sterven in de woestijn.

Het antwoord van hun leider is kort en scherp:

 Ex. 14:13 *Maar Mozes zei tegen het volk: Wees niet bevreesd, houd stand, zie het heil van de HEERE dat Hij vandaag nog voor u zal bewerken! Want de Egyptenaren die u vandaag ziet, zult u tot in eeuwigheid niet meer terugzien. De HEERE zal voor u strijden, en ú moet stil zijn.*

Hij zegt in feit: *'Doe niets, God zal het voor jullie doen'*. De wijzen..... ontdekten vier verschillende antwoorden in Mozes woorden.

Onze voorouders waren verdeeld in vier groepen bij de Rietzee.

1. *Eén groep zei: 'Laten we onszelf in de zee werpen' - Mozes antwoord was: 'Wees niet bang, wacht rustig af';*
2. *Een andere groep zei: 'Laten we terug gaan naar Egypte' - Mozes antwoord was: 'De Egyptenaren die u daar ziet, zult u niet weer terug zien';*
3. *Een derde groep zei: 'Laat ons de strijd aanbinden met hen' - Mozes antwoord was: 'De Heer zal voor u strijden';*
4. *Een vierde zei: 'Laten we tegen hen schreeuwen' - Mozes antwoord was: U moet stil zijn'.*

-----...-----

De strijd tegen de Egyptenaren was een Goddelijke strijd, geen menselijke. Hoe anders was de strijd tegen de Amalekieten.....

Er staat geschreven (in de misjna): 'zolang Mozes zijn handen opgeheven hield, was Israël de sterkste partij'. Hebben de handen van Mozes strijd geleverd of de vijand verslagen? Nee, dat niet. De tekst geeft aan dat zolang de Israëlieten zich in hun gedachten opwaarts richtten en zich overgaven aan hun hemelse Vader, ze aan de winnende hand waren, maar anders niet.

-----...-----

Het verschil dat God maakt, zo wil de misjna zeggen, vindt niet 'buiten ons' plaats maar 'in ons'. Mozes handen verichtten geen wonder, maar wezen naar boven. Ze richtten de ogen van het volk, en daarmee de gedachten van de Israëlieten, op de hemel. Dat gaf hun moed, innerlijke kracht, de hoop en het geloof om te overwinnen.

 Ex. 17:7 *Hij gaf die plaats de naam Massa en Meriba, vanwege de onenigheid van de Israëlieten en omdat zij de HEERE op de proef gesteld hadden door te zeggen: Is de HEERE nu in ons midden of niet?*

Meteen daarna lezen we: **Ex. 17:8** *Toen kwam Amalek en bond de strijd aan met Israël in Rafidim.*

 Exodus 17:8 *Toen kwam Amalek en bond de strijd aan met Israël in Rafidim.*

Er is een duidelijk verband. De twijfel van Israël wordt bestraft. Nadat Hij het volk steeds had beschermd, laat God nu een glimp zien van een leven zonder Zijn bescherming.

-----...-----

De Israëlieten wonnen niet omdat God voor hen streed, maar omdat God hen de kracht gaf om hun eigen strijd te voeren. **God was niet 'in hun midden', maar 'in hen'.**

God wil dat we onze eigen strijd voeren. Dat betekent niet dat Hij ons verlaat. Het betekent niet - God verhoedde - dat we er alleen voor staan. God is met ons waar en wanneer we met Hem zijn..... Wat het betekent is dat God ons oproept om ons te oefenen in eigenschappen - vertrouwen, moed, besluitvaardigheid, vastbeslotenheid en wilskracht - die ons toestaan om onze volledige potentie te bereiken als wezen die geschapen zijn naar Zijn Beeld van God.

-----...-----

Mensen zijn niet geneigd tot alle kwaad, verdorven door de erfzonde. Maar ze zijn ook niet per definitie goed. In plaats daarvan worden mensen getekend als schepselen die kunnen kiezen.

Als we voor het goede kiezen, zijn we weinig minder dan de engelen (ps. 8:6).

En als we kiezen voor het kwade zijn we erger dan beesten.

We zitten niet gevangen in een eeuwige onveranderlijke staat van zijn waarin we volstrekt afhankelijk zijn van een vaderfiguur - hetzij menselijk, hetzij Goddelijk.

Het boek Genesis gaat over families. Het is een reeks variaties op het thema van het menselijk ouderschap in relatie tot hun kinderen.

In het boek Exodus, dat gaat over de geboorte van een natie, komt het Goddelijk ouderschap naar voren waarbij mensen Zijn kinderen zijn.

Maar noch het ouderschap, noch het kind-zijn - zo leert de Tora - is een statische toestand.

In zijn vroege jaren is het kind volledig afhankelijk. Zonder de zorg van zijn ouders kan het niet overleven. Maar in de loop van de jaren ontwikkelt het kind vermogens die het in staat stellen volwassen te worden. In die periode probeert een ouder stap voor stap ruimte te maken voor het kind om zelfstandig te handelen. Dat kan soms pijnlijk zijn.

 Psalm 8:6 *Toch hebt U hem weinig minder gemaakt dan de engelen en hem met eer en glorie gekroond.*

-----...-----

De 'toorn van God' waarvan zo vaak sprake is in de Hebreeuwse Bijbel, is in feite geen boosheid maar lijden. Het is het angstig kijken van een ouder die inziet dat een kind fouten kan maken, maar ook weet dat hij of zij beter niet tussenbeide kan komen wil het kind kunnen groeien, leren, volwassen worden, veranderen om verantwoordelijkheid te dragen

Dat is het keerpunt dat gemaakt wordt door de situatie voor en na het oversteken van de Rietzee..... De strijd die God voert, verandert de natuur en splijt de zee. Maar de strijd die wij voeren verandert onszelf - dat is iets wat God niet voor ons kan doen. We kunnen dat alleen zelf doen.

Zolang de Israëlieten volledig afhankelijk waren van God, bleven ze een klagend en twistziek volk, gevangen in een onveranderlijke staat van zijn. Pas toen ze hun eigen strijd voerden, begonnen de Israëlieten - pijnlijk langzaam - God te erkennen.

Parasja Jitro – Jetro - (Ex. 18:1 - Ex. 20:23)

- Ex. 18:1 - Ex. 18:12 Jethro bij Mozes
- Ex. 18:13 - Ex. 18:27 Leiders over het volk
- Ex. 19 Mozes op de berg Sinai
- Ex. 20:1 - Ex. 20:23 De wet van de Tien geboden

1. Gerechtigheid of vrede?
2. Een koninkrijk van priesters
3. Een heilige natie
4. De berg Sinai en de geboorte van de vrijheid

1. Gerechtigheid of vrede (Pagina 129-132)

Mozes moet leren delegeren. Hij moet de last van het leiderschap delen..... We kunnen niet allen leider zijn: we kunnen niet alleen leven.

-----...-----

Rabbi Eliëzer: *Het is verboden om te bemiddelen... Laat liever de berg doorsteken (een gezegde vergelijkbaar met : laat de zaak zijn beloop hebben).*

En zo was Mozes motto: laat de wet de berg doorsteken. Maar Aäron beminde de vrede, streefde naar vrede en wist mensen tot vrede te brengen.....

Het is goed om te bemiddelen, want er staat geschreven [📖 Zach. 8:16](#) *Dit zijn de dingen die u doen moet: spreek de waarheid tegen elkaar, oordeel naar waarheid in uw poorten met een oordeel dat de vrede dient,*

Bij een strikte gerechtigheid is er geen vrede. En als er vrede is, is er geen strikte gerechtigheid.

Wat is dan gerechtigheid die kan bestaan naast vrede? We moeten concluderen: bemiddeling.

-----...-----

Het is toegestaan om te bemiddelen, en het is zelfs te verkiezen - onder één voorwaarde: dat de rechter nog niet tot een besluit is gekomen wie gelijk en wie ongelijk heeft.....

Mozes was geen man van compromissen of bemiddeling. Als de grootste der profeten wist hij vrijwel onmiddellijk welk van de beide partijen schuldig was, en wie gelijk had en wie niet. Daarom was het voor Mozes niet mogelijk om te bemiddelen, omdat bemiddeling alleen is toegestaan **voordat** een rechter tot zijn besluit is gekomen, en dat laatste was bij Mozes vrijwel altijd het geval.

Als beide partijen iets winnen, en menen dat het resultaat fair is, is dat - zoals de Talmoed zegt - de enige vorm van recht die tegelijk ook vrede schept.

Een bemiddelaar bezit andere gaven dan een profeet, een bevrijder, een wetgever zoals Mozes - misschien meer bescheiden van karakter, maar niet minder noodzakelijk.

-----...-----

Het is niet zo dat het ene karaktertype beter is dan het andere.... Maar het is wel zo dat geen enkel mens alle deugden kan belichamen die nodig zijn om een volk te ondersteunen.

2. Een koninkrijk van priesters (Pagina 134-139)

Omdat God de hoogste Koning is van alle koningen, en omdat Hij Israël ‘mijn zoon’, ‘mijn eerstgeboren zoon’ noemde, volgt daaruit dat de Israëlieten kinderen waren van de Koning – koninklijk..... De Israëlieten zich tot de rest van de mensheid verhielden zoals de kinderen van Aäron tot de Israëlieten

Het is Israëls taak om de mensheid te leren dat allen de Naam van God moeten aanroepen en Hem in eensgezindheid moeten dienen.....

-----...-----

Het schrift werd op zijn minst zevenmaal onafhankelijk van elkaar uitgevonden (zo een vijfduizend jaar geleden):

1. Mesopotamië – het spijkerschrift;
2. Het oude Egypte – hiërogliefen;
3. De Indusvallei – Indusschrift;
4. China – Ideogrammen;
5. Kreta – Minoïsch of Linear B schrift;
6. Maya's ;
7. Azteken.

-----...-----

Het woord *alfabet* is afkomstig van de eerste twee letter van het Hebreeuwse schrift: *alef* en *beet*.

-----...-----

De eerste vier letters uit het Hebreeuws: *alef, beet, gimel en dalet*
De eerste vier letters uit het Grieks: *Alfa, bèta, gamma, delta*

-----...-----

Maar het is zeker geen toeval dat Israël de eerste – en zelfs de enige – natie werd in de geschiedenis die haar wet eerder ontving dan haar land.....

Bezit en macht zijn per definitie zaken waarom gestreden wordt. Hoe meer jij hebt, hoe minder ik heb, daarom is mijn winst jouw verlies.

Maar met **kennis** ligt dat anders. Als ik jou alle kennis geef die ik bezit, weet ik daardoor niet minder. Ik weet misschien wel meer.

Gelijkwaardigheid die gebaseerd is op de universele toegang tot kennis is de enige gelijkheid die op den lange duur standhoudt.....
dat geldt des te meer als de desbetreffende kennis..... kennis van de wet is – van de bron van de wet. Op die kennis werd het burgerschap (van Israël) gebaseerd.

Op de berg Sinaï werd geheel het volk Israël partner in het verbond. God sprak tot *allen* – het is de enige opgetekende openbaring die niet werd gericht tot een profeet of een groep ingewijden, maar tot een heel volk.

-----...-----

Iedereen was bij de wet betrokken, omdat in principe iedereen de Tora kon lezen en leren kennen. Alle Israëlieten hadden hetzelfde burgerschap in deze geloofsgemeenschap onder de soevereiniteit van God.

Een koninkrijk van priesters is dan ook een volk waarin iedereen kan lezen en schrijven... De wet van God, geopenbaard op de berg Sinaï, zou het bezit zijn van elk lid van het volk....
God zou een Leraar worden, en Israël Zijn leerlingen, en de Tora de tekst die hen samenbond

3. Een heilige natie (Pagina 142-144)

Het concept van de schepping bevat dus een paradox. Zonder God zou het universum niet bestaan, maar Gods aanwezigheid vormt een bedreiging voor al het andere dat naast Hem bestaat. Ex. 33.20 Geen mens, zegt God, kan Mij zien en in leven blijven.

De Tora geeft daarop een antwoord dat net zo eenvoudig is als diepzinnig. Het universum werd in zes dagen gemaakt, maar de schepping nam zeven dagen in beslag.

De zevende dag werd heilig verklaard door God – wat betekende dat het een venster zou blijven in de tijd waardoor we de aanwezigheid van God kunnen zien.

Hoe is dat mogelijk? Door op die dag af te zien van onze status als scheppend wezen. Op sabbat zijn alle scheppende activiteiten (melacha) verboden. Op sabbat zijn we passief in plaats van actief..... Sabbat is de ruimte die we maken voor God in de tijd.

-----...-----

Heilige ruimte of tijd innemen betekent afzien van menselijke creativiteit om existentieel open te kunnen staan voor de creativiteit van God..... We treden Gods domein binnen op Zijn voorwaarden, niet de onze.

Een wereld waarin het altijd sabbat zou zijn of waarin alle ruimte de heiligheid van de tabernakel, zou een ruimte zijn waarin mensen niet zouden kunnen bestaan als mensen. Er zou ruimte noch tijd zijn voor menselijke activiteiten en ambities.

Dat is precies wat God niet wil..... Dat is wat de Tora bedoelt als ze zegt dat we geschapen zijn naar Gods Beeld. Dat betekent dat we creatief zijn, net als God. We zijn net als God in staat om ons een wereld voor te stellen die er nog niet is en in staat om die te laten ontstaan.

Heiligheid is de ruimte die we maken voor God.

-----...-----

Heiligheid is de ruimte die we scheppen voor God als de Ander – door te luisteren, niet door te spreken; door te zijn, niet door te handelen; door toe te laten dat er iets gebeurt met ons in plaats van dat wij iets laten gebeuren.

4. De berg Sinaï en de geboorte van de vrijheid (Pagina 149-153)

Ook andere godsdiensten (christendom en de islam) hebben beweerd religies met een openbaring te zijn, maar in beide gevallen was de openbaring waarover ze spreken gericht tot een individueel persoon ('de Zoon van God', 'de profeet van God'). Alleen in het Jodendom onthulde God Zichzelf niet aan een enkel mens, maar aan een heel volk – aan jong en oud, mannen en vrouwen, rechtvaardigen en onrechtvaardigen.....

Bij de authenticiteit van een openbaring aan één mens konden vraagtekens worden geplaatst, maar bij een openbaring waarvan zovelen getuige waren geweest niet.

-----...-----

De kern van het Jodendom is de gedachte – zijn tijd ver vooruit en niet altijd volledig gerealiseerd – dat de **vrije** God in **vrijheid** aanbeden wil worden door **vrije** mensen. God, zo zeiden de rabbijnen, gedraagt Zich niet als een tiran tegenover Zijn schepselen.

Volgens de wijzen gaf God Mozes, toen Hij hem de Tora zou geven op de Sinaï, opdracht om eerst de vrouwen te raadplegen en pas daarna de mannen. Dat is de betekenis van het vers '*Zeg tegen het volk van Jakob, laat de kinderen van Israël weten*' Ex. 19:3. Het huis van Jakob, zo vertellen de wijzen ons, verwijst naar de vrouwen.

Parasja Misjpatiem – *Rechtsregels* - (Ex. 21:1 - Ex. 24:18)

- Ex. 21:1 – Ex. 21:11 Bijzondere wetten
- Ex. 21:12 – Ex. 21:14 Wetten inzake doodslag
- Ex. 21:15 – Ex. 21:36 Wetten inzake mishandeling
- Ex. 22:1 – Ex. 22:20 Wetten inzake diefstal
- Ex. 22:21 – Ex. 22:24 Wetten inzake het gedrag tegenover vreemdelingen, wezen en weduwen
- Ex. 22:25 – Ex. 22:31 Wetten inzake rente
- Ex. 23:1 – Ex. 23:13 Wetten inzake laster en vals getuigenis
- Ex. 23:14 – Ex. 23:19 De drie grote feesten
- Ex. 23:20 – Ex. 23:32 De leiding van God
- Ex. 24:1 – Ex. 24:18 De verbondssluiting

1. [Een vijand helpen](#)
2. [Tekst en interpretatie: het geval van abortus](#)
3. [God is in het detail](#)
4. [De vreemdeling liefhebben](#)

1. Een vijand helpen (Pagina 157-162)

Je vijand is ook een mens. Vijandschap kan jullie verdelen, maar er iets diepers dat jullie verbindt: het verbond van menselijke solidariteit. Gevaar, noodgeval – dergelijke zaken overstijgen de taal van verschillen tussen mensen.

-----,-----

Help iemand die in moeilijkheden is, en kijk niet eerst of het een vijand of een vriend is.

-----,-----

Wederkerigheid:

We hebben **plichten** tegenover mensen die hun plicht erkennen.

We hebben een **verantwoordelijkheid** tegenover mensen die hun verantwoordelijkheid nemen.

Maar als diegene om wie het gaat weigert zijn plicht te doen..... dan maken we de zaak niet beter door hem te hulp te schieten. Integendeel, we maken het erger omdat we hem toestaan zijn verantwoordelijkheid te ontlopen..... We creëren dan..... **‘aangeleerde hulpeloosheid’**.

Afgezien van een aantal heiligen zijn mensen niet in staat om hun vijanden lief te hebben. Als we dat proberen, kan het zelfs zijn dat we er een hogere psychologische prijs voor moeten betalen, zodat we uiteindelijk diegenen gaan haten die onze vrienden zouden moeten zijn.

-----,-----

Daarom zegt de Tora: als je vijand in nood is, schiet hem te hulp. Op die manier zal een deel van de haat verdwijnen. Wie weet helpt het om vijandschap te veranderen in dankbaarheid en zo misschien ook wel in vriendschap. Dat is een praktische manier om haat te overwinnen.

-----...-----

De Tora leert ons echter..... dat kleine gebaren van wederzijdse hulp op de lange duur de menselijke situatie kunnen verbeteren.....

Wie is een held? Iemand die een vijand in een vriend verandert.

2. Tekst en interpretatie: het geval van abortus (Pagina 165-167)

Tot de geboorte heeft de foetus niet de status van een persoon. Dat was de visie van de wijzen van het land Israël. *Gebaseerd op het Hebreeuwse woordje ASON dat onheil, kwaad, letsel, ellende, ramp betekent. De Griekse vertaling vertaalt het woordje ASON echter als 'vorm'. Gevormde foetus cq. Ongevormde foetus*

-----...-----

Christenen waren sterk afhankelijk van de Griekse vertalingen van en commentaren op de Tenach, en die – de Septuaginta in het bijzonder – waren vooral te vinden onder Alexandrijnse Joden. Het gevolg was dat de vroegchristelijke leer inzake abortus, Philo (*Alexandrijnse Jood*) volgde en niet de wijzen..... Als de foetus gevormd was (meer dan 40 of 80 dagen..... na de conceptie) dan was doden van de foetus moord.

-----...-----

Het Jodendom staat abortus toe om het leven van een moeder te redden of haar te beschermen tegen een levensbedreigende ziekte. Een foetus is volgens de Joodse wet dan misschien geen persoon, maar wel een persoon in wording en daarom moet de foetus worden beschermd.....In het Jodendom is abortus geen moord, in het katholicisme wel.

3. *God is in het detail (Pagina 170-172)*

Een fatsoenlijke samenleving is op meer gebaseerd dan juridisch recht.....

God, de wetgever, is geen verre abstractie. Hij is persoonlijk aanwezig in de levens van hen die zich aan Zijn wet houden.

-----...-----

Het Joodse gerechtshof – het Sanhedrin – moest in de buurt van de tempel zijn om te laten zien dat wetgevers door een religieuze visie werden geïnspireerd.....

Het is door bemiddeling van de wet dat we spirituele waarheden in fysieke omstandigheden kunnen toepassen, waarmee we stukjes hemel creëren in onze interacties op aarde.

-----...-----

Jodendom is een religie van de wet – niet alleen omdat het gelooft in de liefde (*Heb de Heer, Uw God lief, heb je naaste lief als jezelf*), maar omdat liefde of vrijheid of menselijk leven niet kunnen bloeien zonder gerechtigheid.

4. *De vreemdeling liefhebben (Pagina 174-179)*

Het verschil tussen ‘slecht behandelen’ en ‘onderdrukken’. ‘Onderdrukken’, zo was hun (de wijzen) conclusie duidt op geldmisbruik en uitbuiting, financieel voordeel halen door mensen te beroven of door ze te veel te laten betalen.

-----...-----

Met ‘slecht behandelen’ wordt verbaal misbruik bedoeld waarbij men de vreemdeling herinnert aan zijn of haar afkomst.

Rabbi Eleazer: harde en neerbuigende woorden tasten het zelfbeeld en zelfrespect van mensen aan op een manier die andere vormen van wangedrag niet kennen.....

Schade van financieel misbruik kan worden hersteld, en die van kwetsende taal niet. Zelfs na een excuus blijft de pijn bestaan (en ook de schade aan een reputatie).

-----...-----

Het kan zo zijn, zo redeneert hij (*Rabbi Chajim ibn Attar*), dat juist de heiligheid die de Israëlieten als kinderen van het verbond voelen, ertoe kan leiden dat ze neerkijken op mensen die een dergelijke afkomst missen. Daarom wordt hun opgedragen om zich niet beter te achten dan de 'geer', maar in plaats daarvan de ellende te gedenken die hun voorouders in Egypte hebben ervaren. Daarmee wordt dit gebod een bevel tot nederigheid tegenover vreemden.

-----...-----

Zo ging dat in de oude wereld. Haat tegen vreemdelingen is de oudste hartstocht van de mensheid en gaat terug tot de tribale cultuur en de prehistorie van onze beschaving. De Grieken noemden vreemdelingen 'barbaren' vanwege hun (voor hen) vreemde taal die klonk als het geblaas van schapen.

-----...-----

Dat is waarom de Tora er op aandringt dat deze ervaring – het steeds opnieuw vertellen van het verhaal van Pesach, samen met de nooit te vergeten smaak van het brood der verdrukking en de bittere kruiden van de slavernij – een permanent deel van het collectieve geheugen moest blijven vormen.

Parasja Teroema – Heffingen - (Ex. 25:1 - Ex. 27:19)

- Ex. 25:1 – Ex. 25:9 Het hefoffer
- Ex. 25:10 – Ex. 25:22 De ark
- Ex. 25:23 – Ex. 25:30 De tafel voor de toonbroden
- Ex. 25:31 – Ex. 25:40 De gouden kandelaar
- Ex. 26:1 – Ex. 26:30 De tabernakel
- Ex. 26:31 – Ex. 26:37 Het voorhangsel
- Ex. 27:1 – Ex. 27:8 Het koperen brandofferaltaar
- Ex. 27:9 – Ex. 27:19 De voorhof

1. [Een draagbaar huis](#)
2. [Vrijwillige bijdragen](#)
3. [Het huis dat we bouwen voor God](#)
4. [Het maken van een ark](#)

1. Een draagbaar huis (Pagina 184-185)

Volgens Salo Baron was de synagoge het instituut waardoor de Joodse gemeenschap in ballingschap de nadruk volkomen verlegde van de plaats van aanbidding, het heiligdom, naar de bijeenkomst van gelovigen, de gemeente, die op elk moment en op elke plaats kon samenkomen in Gods wijde wereld.

De synagoge werd een Jeruzalem in ballingschap, het huis van het Joodse hart..... overal waar we samen komen en ons hart naar de hemel richten kan de Goddelijke aanwezigheid gevoeld worden – want God is overal.

-----,.,-----

Gods aanwezigheid moet niet gezocht worden in een gebouw, maar in de bouwers; niet op een fysieke plaats, maar in het menselijk hart.

Het heiligdom was niet een plaats waar het objectieve bestaan van God meer geconcentreerd was dan elders. Het was eerder een plaats die door zijn heiligheid de harten kon openen voor de Ene, die daar werd aanbeden.

God is overal, maar niet overal voelen we de aanwezigheid van God op dezelfde wijze. De essentie van het 'heilige' is dat het een plaats is waar we alle menselijke gedachten en verlangens opzij zetten en een domein betreden dat volledig is gereserveerd voor God

2. Vrijwillige bijdragen (Pagina 187-191)

De tien noordelijke stammen scheidden zich af van zijn zoon (Salomo) Rechabeam en vormden hun eigen koninkrijk onder leiding van de rebellerende Jerobeam.....

Staatsgrepen vinden niet plaats als een land op het hoogtepunt van zijn roem is en de mensen in vrede leven. Hoe kon Jerobeam dan een staatsgreep plegen, in de verwachting dat hij succes zou hebben?

-----,.,-----

De Tenach vertelt ons dat dit (de tempelbouw) een zware last was voor het volk en dat het hen opstandig maakte na de dood van Salomo.

De uitdrukking '**zwaar juk**' die het volk tegenover Rechabeam gebruikt, wordt aan het begin van Exodus gebruikt om de slavernij van de Israëlieten aan te duiden.

De beschrijving van Salomo's sjouwers, *nosei saval*, herinnert ons aan de woorden: '*Toen Mozes volwassen was geworden zocht hij op een dag de mensen van zijn volk op. Hij zag welke zware **dwangarbeid** (sivlotan) ze verrichtten*'.

-----...-----

'uw vader heeft ons een zwaar juk opgelegd' Ook dat herinnert aan de slavernij in Egypte.....

Van Salomo's opzichters wordt gezegd: *harodiem baäm* (letterlijk: die heersten over het volk) Hetzelfde werkwoord wordt in Leviticus gebruikt om te beschrijven hoe een meester zijn slaaf **niet** moet behandelen: '*jullie mogen niet over hem heersen (tirde) met harde hand*'.

Salomo bouwde '*voorraadsteden*', miskenot, een woord dat ook gebruikt wordt om de steden te beschrijven die door de Israëlitische slaven waren gebouwd door Farao. En net als farao had ook Salomo strijdwegens en ruiters – *rechev en parasjiem*.

Salomo ging steeds meer lijken op een Israëlitische Farao.

De ironie is verweldigend:

- Salomo stond bekend als de wijze koning van Israël;
- Het land was op de top van haar macht en voorspoed;
- Er heerste op dat moment vrede;
- De koning was bezig met de meest heilige taken, die het uittochtverhaal tot voltooiing brachten.

Maar juist op dat moment ontstaat er een breuklijn die eeuwenlange tragedie zal veroorzaken.

Waarom?

Omdat Salomo van de Israëlieten een dienstplichtige beroepsbevolking maakte: precies datgene wat ze ontvlucht waren door Egypte te verlaten.

-----...-----

De tempel had gebouwd moeten worden met vrijwillige bijdragen, net als de tabernakel.....

Gedwongen geloof is geen geloof; gedwongen aanbidding is geen aanbidding

3. Het huis dat we bouwen voor God (Pagina 192-198)

De Tora beschrijft twee scheppingsdaden: Gods schepping van het heelal en de Israëlitische schepping van de *mikdasj* of *misjkan* (tabernakel, heiligdom)

-----...-----

Zoals God het universum maakte, zo liet Hij de Israëlieten de *misjkan* maken.....

Zoals het heelal begon met een scheppingsdaad, zo begon ook de Joodse geschiedenis (de geschiedenis van een verlost volk) met scheppend handelen.....

De tekst suggereert daarmee dat de vervaardiging van de *misjkan* voor de Israëlieten is wat de schepping van het universum was voor God..... dat God Zich net zozeer verheugt in het scheppingswerk van de mens als in Zijn eigen scheppingswerk

-----...-----

Een van de treffendste parallellen vinden we in de figuren die slechts tweemaal in de Tora verschijnen, de eerste keer in de hof van Eden, de tweede keer bij de tabernakel – namelijk **de cherubs**. Dat waren de beschermengelen die de weg naar de **boom des levens** versperden, nadat Adam en Eva waren verbannen uit de hof van Eden.

Bij de tabernakel waren de cherubs-figuren aangebracht op de ark, waarin zich de Tora bevond – die in het boek Spreuken (**Spreuken 3:18**) wordt beschreven als ‘een **levensboom** voor wie haar omhelst’.

Allereerst zag men de tabernakel als een soort microkosmos, een symbolische representatie van het universum als geheel. En in diepere zin was de bouw van de tabernakel een soort *tikoen*, de reparatie van iets dat in het verre verleden was stukgegaan.

Wat stuk gegaan was, was natuurlijk de harmonie tussen de mens en God, en tussen de mens en de natuur, na de zonde van Adam en Eva. Daarvoor was er immers een intieme band geweest. God had de man, en vervolgens de vrouw, met Zijn eigen handen gemaakt – een metafoor voor nabijheid en liefde. Dat paradijs was verloren gegaan als gevolg van de zonde.

Nu echter, met de constructie van de tabernakel, was God de mens opnieuw nabij.....In zekere zin vertegenwoordigde de tabernakel het herwonnen paradijs.

 Spreuken 3:18 *Zij is een boom des levens voor wie haar vastgrijpen: wie haar vasthouden, zijn gelukkig te prijzen.*

-----...-----

De constructie van de *misjkan* (tabernakel) is dan ook een kosmische gebeurtenis – een terugkeer naar de hof van Eden na de ballingschap van de mens en de vervreemding van God. God kreeg opnieuw een huis, een woning onder de mensen.

Alleen zo kunnen we de parallellen tussen de tabernakel en de schepping begrijpen:

1. De schepping van het heelal omvat slechts 34 verzen; het maken van *misjkan* (tabernakel) neemt honderden verzen in beslag;

2. Waarom die schijnbare herhaling van het verhaal van de tabernakel? Het verhaal wordt tweemaal verteld, eenmaal vóór en eenmaal na de zonde van het gouden kalf. Het eerste verhaal ([Ex. 25-30](#)) bestaat uit Gods instructies. Het tweede ([Ex. 35:4-40](#)) is een beschrijving van hoe die instructies werden uitgevoerd;
3. Wat te denken over de gedachte dat God Zich laat vinden in een gebouw, op een bepaalde plaats op aarde?

Het antwoord is, zo denk ik, te vinden in de laatste twee hoofdstukken van Exodus. In hoofdstuk 39, waarin het gaat over het maken van de priesterlijke kleding, worden de woorden *‘zo had de Heer het Mozes opgedragen’* zeven maal herhaald. Dezelfde uitdrukking verschijnt zeven maal in hoofdstuk 40, waarin wordt beschreven hoe Mozes de tabernakel oprichtte.

-----...-----

In beide gevallen herinnert de zevenvoudige herhaling aan de zeven dagen van de schepping en de zeven keer dat God de schepping *‘goed’* noemt.

Wat radicaal is in het scheppingsverhaal van de Tora is het concept van de Goddelijke wil. God spreekt en de wereld ontstaat.....

Gods wil regeert op verheven wijze. Alles is goed totdat God de eerste mensen schept en hun de vrijheid gunt.

De mens is de eerste en tot op de dag van vandaag ook de enige levensvorm die het vermogen heeft om het scheppingswerk ongedaan te maken – omdat de mens, afgezien van God, als enige een vrije wil heeft.

Al het goede wat de mensen doen, komt voort uit hun wilskracht – zoals de wil om anderen te helpen Maar ook het kwaad komt daaruit voort. Alle conflicten komen voort uit botsingen van de wil.

De enige *tikoen*, de enige kans op herstel, is onze wil ondergeschikt te maken aan de wil van God. Als we Gods wil doen, handelen we vanuit het perspectief van (en ten behoeve van) de wereld als geheel.

- De belangen van anderen doen ertoe, niet alleen die van mij;
- De gevolgen op lange termijn doen ertoe, niet alleen de onmiddellijke bevrediging van mijn verlangens.

Gods wil verbindt mij met de rest van de wereld via de Schepper ervan. Ik wordt één met het oneindige als ik afstand doe van mijn eigen wil ten gunste van de wil van de Oneindige.

Dit is wat de *misjkan* was. Het was een microkosmos, een weerspiegeling van het heelal, gecreëerd door de mensen in totale gehoorzaamheid aan de wil van God. Daarom de zevenvoudige herhaling van de uitdrukking '*zo had de Heer Mozes opgedragen*'. God sprak en de Israëlieten deden het, zoals bij de schepping God sprak en de elementen gehoorzaamden. Daarom ook de herhaling in het verhaal van de tabernakelbouw met eerst het Goddelijke gebod, daarna de menselijke reactie op het gebod.

-----...-----

Nu begrijpen we ook waarom de bouw van de tabernakel zo gedetailleerd wordt verteld. Het is om ons te vertellen dat niets door menselijk initiatief is gemaakt. Elke afmeting, elk voorwerp, elk kenmerk van elk vat, vertegenwoordigt Gods wil, wat mogelijk wordt door de vrijwillige instemming van de mensen. De tabernakel weerspiegelt het universum om ons te doen beseffen ***dat ook wij scheppers van nieuwe werelden kunnen zijn als we acht slaan op de wil van God.*** Zonder dat zullen we uiteindelijk het heelal vernietigen.

De precisie van de tabernakel roept op onmiskenbare wijze een gevoel op voor de schepping van het universum – in het klein. De betekenis van de tabernakel was niet dat God daar of ergens anders woont. Het wil zeggen ***dat God overal woont waar wij onze wil afstemmen op zijn wil.*** De tabernakel symboliseerde in de ruimte de plaats waar Gods wil in verhevenheid heerst.

Maar wat de wijzen zeggen is dat wat we juist als we onze wil verzaken ten gunste van die van God, zoals op de sabbat, Gods partner worden in de schepping.

-----...-----

Dat is wat we *in de tijd* doen, op sabbat, en *in de ruimte*, door de tabernakel precies zó te maken zoals God heeft opgedragen.

In het hart van het Joodse bestaan – gesymboliseerd door de tabernakel in het midden van het kamp – staat een offerhandeling. ***We offeren onze wil aan de wil van God***, niet op een abstracte wijze of in het algemeen, maar heel precies en praktisch, gevolgd door de meest gedetailleerde instructies.

Het heelal is de ruimte die God maakte voor de mensheid. De *misjkan* (tabernakel) is de ruimte die de mensen maakten voor God..... ***God vult de ruimte die wij voor Hem maken***, en dat is niet gering.

4. Het maken van een ark (Pagina 199-206)

De Tora noemt de stenen tafelen ook wel ‘*het getuigenis*’ (📖 Ex. 25:16)..... volgens de wijzen bevonden zich in de ark [zowel de complete set van] de stenen tafelen als de brokstukken van [de eerste set van] de stenen tafelen

-----...-----

‘*Verbond*’ is het naar elkaar toegroeien van gedecentraliseerde sociale groepen in een groter samenlevingsverband van gelijken waarin men samenwerkt zonder autoritair leiderschap. Het is een manier om de plaats van de macht te symboliseren in een samenleving van gelijken.....

-----...-----

Het geniale van het Jodendom was dat het inzag dat kennis het hoogste sociale goed is. De meest eenvoudige en effectieve wijze om een gelijkwaardige samenleving te creëren is om kennis voor iedereen even goed toegankelijk te maken. Het symbool van dat inzicht was de ark, de bewaarplaats van de belangrijkste van alle kennisbronnen: de Tora, de geschreven grondwet van Israël als natie onder de soevereiniteit van God.

Als iedereen kennis heeft van de wet, participeren alle mensen volledig als burger van de samenleving..... Kennis is macht. Als de kennis gelijk verdeeld is, dan ook de macht.

-----...-----

Er zijn drie kronen:

- 1) de kroon van het koningschap - dat is de tafel;
- 2) de kroon van het priesterschap – dat is het altaar;
- 3) de kroon van de Tora – dat is de ark.

Waarom staat er bij de rest van de voorwerpen in de tabernakel ‘**maak**’ terwijl van de ark wordt gezegd ‘**zij moeten maken**’?..... Om jullie te leren dat de kroon van de Tora boven alles staat. Wanneer iemand de Tora heeft verworven, is het alsof hij alles heeft verworven.

-----...-----

Maar natuurlijk was het voortbrengen van intellectuelen niet de drijfveer van de Joodse liefde voor het leren. Dat was veeleer de gedachte dat een samenleving die is gebouwd rond Gods wet een samenleving dient te zijn waarin iedereen op gelijke wijze toegang heeft tot kennis en daarom gelijkwaardig is als burger van geloofsrepubliek.

Parasja Tetsavee – *Draag op* - (Ex. 27:20 - Ex. 30:10)

- Ex. 27:20 – Ex. 27:21 De olie voor de kandelaar
- Ex. 28:1 – Ex. 28:5 De priesterkleding
- Ex. 28:6 – Ex. 28:14 De efod
- Ex. 28:15 – Ex. 28:30 De borsttas
- Ex. 28:31 – Ex. 28:35 Het bovenkleed van de efod
- Ex. 28:36 – Ex. 28:38 De gouden plaats
- Ex. 28:39 – Ex. 28:43 De overige heilige kleding
- Ex. 29:1 – Ex. 29:37 Wet van de priesterwijding
- Ex. 29:38 – Ex. Ex. 29:45 De dagelijkse offers
- Ex. 30:1 – Ex. 30:10 Het reukofferaltaar

1. Priesters en profeten
2. In wiens voetstappen treden wij als we bidden?
3. Broederschap: een drama in vijf bedrijven
4. Maken de kleren de man?

1. Priesters en profeten (Pagina 210-213)

Laten we daarom eens kijken wat de verschillen zijn tussen een profeet en een priester:

1. Het ambt (van de priester) werd overgedragen van vader op zoon. De rol van profeet was niet erfelijk;
2. De taken van de priester vloeiden voort uit zijn ambt en hadden geen persoonlijk of charismatisch karakter. De profeten daarentegen hadden ieder een heel eigen persoonlijkheid;
3. De priesters droegen speciale ambtskleding. De profeten niet;
4. Er zijn gedragsregels voor de *kavod* (eer) die men een *koheen* (priester) betoont. Maar er zijn geen vergelijkbare regels voor eerbetoon aan een profeet;
5. De priesters werden afgezonderd van het volk. Ze dienden in de tempel. Ze mochten niet verontreinigd worden. Er waren regels met wie ze mochten trouwen. De profeten daarentegen maakten veelal deel van het volk. Het konden herders zijn zoals Mozes of Amos, of boeren zoals Elisa;
6. De priester bracht zijn offer in stilte. De profeet diende God door het gesproken woord;
7. Beiden leefden in twee verschillende vormen van tijd. De priester functioneerde in cyclische tijd waarin elke dag (of week of maand) gelijk was aan de dag ervoor of dag daarna. De profeet leefde in verbondstijd (ten onrechte ook wel lineaire tijd genoemd) – waarbij vandaag radicaal anders kan zijn dan gisteren of morgen;
8. De dienst van de priester veranderde nooit; die van de profeet veranderde voortdurend;
9. De priester vertegenwoordigt dan ook het structuurprincipe van het Joodse leven, terwijl de profeet de representant is van spontaniteit;
10. De sleutelwoorden in de woordenschat van de *koheen* (priester) zijn *kodesj*, *chol*, *tahor*, *tamee* – heilig, profaan, rein en onrein. De kernwoorden in de woordenschat van de profeet zijn *tsedek* en *misjpat*, *chesed* en *rachamim* – gerechtigheid en recht, goedheid en mededogen;
11. De belangrijkste werkwoorden van het priesterschap zijn *lehorot* en *lehavdiel*, onderwijzen en onderscheiden;

12. Het onderscheid tussen priesterlijk en profetisch bewustzijn (*Torat kohaniem* en *Torat neviem*) is fundamenteel voor het Jodendom en weerspiegelt het verschil tussen wet en verhaal (*halacha* en *agada*), schepping en verlossing;
13. De priester spreekt het woord van God voor alle tijden; de profeet spreekt het woord van God voor zijn tijd.

-----...-----

Ben Pazzi komt hier met de fundamentele gedachte dat er zonder de dagelijkse eredienst aan God geen Joods geloof of Joodse ethiek zou zijn.

In de kern is het Jodendom een priesterlijke religie

-----...-----

Jodendom is een religie van rituelen, van herhaalde dagelijkse handelingen. Het is een religie van heiligheid, waarin het brandpunt wordt gevormd door het huis van aanbidding, de opvolger van de *misjkan* (Tabernakel). Het is een religie van onderwijs, en de priesters waren de eerste onderwijzers. De grote prestaties van Israëls koningen en de bevlogen morele hartstocht van Israëls profeten zouden niet mogelijk zijn geweest zonder de continuïteit en toewijding van de priesters.

Zonder de profeten zou het Jodendom geen religie van geschiedenis en bestemming zijn geweest. Maar zonder de priesters zouden de kinderen van Israël niet het volk van de eeuwigheid zijn geworden.

2. In wiens voetstappen treden wij als we bidden? (Pagina 218-219)

Pas toen de tempel was verwoest, ging het gebed het offer vervangen. Daarom is het gebed een rabbijnse verplichting en geen Bijbels gebod. Het werd ingesteld door de rabbijnen in het spoor van de verwoesting van de tempel.

Profeten en priesters maakten ieder op hun eigen wijze contact met God: profeten door 'de dienst van het hart', priesters door de dienst van het heiligdom en zijn offers.

De vraag die de rabbijnen verdeelde was: wat is de oorsprong van het gebed? Is het een offer? Of lijkt het op de hartstochtelijke smeekbeden van de profeten?

-----...-----

Zonder de profetische traditie (Mozes) zou er geen spontaniteit zijn;
Zonder de priesterlijke traditie (Aäron) zou er geen continuïteit zijn.

Mozes was de eenzame man van het geloof, worstelende met God.
Aäron stond dicht bij de gemeenschap en diende God namens hen.

3. *Broederschap: een drama in vijf bedrijven* (Pagina 221-224)

Eén van de terugkerende thema's van het boek Genesis is de rivaliteit tussen kinderen van dezelfde vader, de vijandschap tussen broers..... Bij kaïn en Abel, Bij Izak en Ismaël, bij Jakob en Ezau en bij Jozef en zijn broers.

Er zit een bepaald patroon in deze vertellingen, dat het beste te herkennen is in de manier waarop ze eindigen.

- Het van Kaïn en Abel eindigt met moord – broedermoord.
- Izak en Ismaël worden, hoewel ze apart opgroeien, samen gezien bij de begrafenis van Abraham. Het is duidelijk dat er een verzoening tussen hen heeft plaatsgevonden.....
- Jakob en Ezau zien elkaar terug, omhelzen elkaar en gaan daarna weer hun eigen weg.
- Jozef en zijn broers verzoenen zich met elkaar en leven samen in vrede.....

Broederschap – één van de sleutelwoorden van de Franse revolutie – is niet eenvoudig of vanzelfsprekend. Het is vaak beladen met conflict en strijd.

Het drama heeft nog een vijfde bedrijf: **de relatie tussen Mozes en Aäron**. Hier is voor het eerst geen sprake meer van broederlijke rivaliteit

-----...-----

Deze broers werken van begin af aan samen in de opdracht om de Israëlieten naar de vrijheid te leiden.

- Samen spreken ze het volk toe;
- Samen staan ze tegenover Farao;
- Samen verrichtten ze wonderen en tekenen;
- Samen ze leiders van het volk in de woestijn.

Aäron had, zo kunnen we ons voorstellen, meerdere redenen kunnen hebben om zich niet te verheugen op het weerzien met Mozes.

- De broers waren niet samen opgegroeid;
- Mozes was geadopteerd door de dochter van Farao en grootgebracht in een Egyptisch paleis, terwijl Aäron bij de Israëlieten was gebleven;
- Ze hadden niet samen het lijden gedeeld van het volk;
- Mozes was, uit angst voor zijn leven na zijn aanval op een Egyptische opzichter, naar Midjan gevlucht;
- Bovendien was Mozes de jongere broer van Aäron, en toch zou hij juist de leider worden.

Toch verzekert God Mozes: *‘zijn hart zal blij zijn je te zien’*. En dat was ook zo.

-----..-----

De onmiskenbare implicatie is dat beide broers een eenheid vormden. Zij traden op als één persoon. Er was geen hiërarchische verhouding in hun relatie.

Goedheid – dat verwijst naar Aäron. **Waarheid** – dat verwijst naar Mozes. **Recht** – dat verwijst naar Mozes. **Vrede** – dat verwijst naar Aäron.

Mozes en Aäron waren heel verschillend van karakter en hadden een andere rol. Mozes was de man van de waarheid, Aäron van de vrede. Zonder waarheid is er geen visioen dat kan inspireren. Maar zonder vrede is er geen volk dat geïnspireerd kan worden.

-----..-----

De *oeriem* en *toemiem* waren een soort orakelstenen die de hogepriester in zijn borstplaat droeg. De stenen gaven hem Goddelijke inspiratie en leiding, een soort priesterlijke equivalent van het Goddelijk woord dat tot de profeten kwam.

4. *Maken de kleren de man? (Pagina 226-233)*

Samuël krijgt de opdracht om naar het huis van Jesse (Jischai, Isaï vlg. **1 Sam. 16:1**) te gaan omdat één van zijn zonen degene is die bestemd is om koning te worden. Bij zijn aankomst valt zijn oog vrijwel meteen op Eliab en hij denkt bij zichzelf: *‘Hij die klaar staat is vast en zeker degene die de Heer wil zalven’*. Maar dan zegt God tegen Samuël *‘Ga niet af op zijn voorkomen en zijn rijzige gestalte. Ik heb hem afgewezen. Het gaat niet om wat de mens ziet: de mens kijkt naar het uiterlijk, maar de Heer kijkt naar het hart’*.

1 Samuel 16:1 *Toen zei de HEERE tegen Samuel: Hoelang rouwt u om Saul, die ik immers verworpen heb, zodat hij geen koning over Israël meer zal zijn? Vul uw hoorn met olie, en ga op weg; Ik zend u naar Isaï, de Bethlehemiet, want Ik heb een koning voor Mij gezien onder zijn zonen.*

-----..-----

Ambtsgewaden, zegelringen, ambtsketenen, wagens en paarden: het zijn uiterlijke tekenen van macht en glorie, die niet passen bij een volk dat gezag afmeet aan bescheidenheid en majesteit aan gehoorzaamheid.

Vanuit het perspectief van de Tora is het geen toeval dat juist in het faraonisch Egypte en het Perzië van Xerxes (Ahasveros), waar men visuele attributen zoals ambtskledij belangrijk vindt, als eerste besloten wordt tot genocide van het Joodse volk.

In een cultuur waar uiterlijke machtssymbolen worden aanbeden, is uiteindelijk toch te weinig innerlijkheid en menselijkheid aanwezig om de waardigheid van de machtelozen te respecteren.

Er zijn vijf verhalen in het boek Genesis die over het onderwerp kleding gaan:

1. Zo is er sprake van Esaus *bigdee chamoedot*, ‘kostbare kleren’, die Jakob aantrekt om Izaks zegen te ontvangen;
2. Er is sprake van *ketonet pasiem*, ‘de rijk versierde mantel’ of ‘het prachtige bovenkleed in allerlei kleuren’ dat Jakob laat maken voor zijn favoriete zoon Jozef;
3. Er is de kleding van een [tempel]prostituee die Tamar aantrekt als ze haar ‘weduwedracht’ uit doet om Juda te verleiden;
4. Ook is er sprake van een *beged*, het kleed of gewaad dat Jozef in de hand van Potifar achterlaat als hij van haar wegrent als ze hem wil verleiden;

-----...-----

5. En er zijn, zoals hierboven vermeld, de speciale gewaden (*bigdee sjesj*) en ambtsinsignes die Jozef draagt als onderkoning bij Farao.

Er is één motief dat al deze verhalen verbindt. Kleding wordt gebruikt om te bedriegen.

1. Jakob draagt Esaus kleding als hij zijn blinde vader Izak misleidt;
2. De broers bevlekken de mantel van Jozef met geitenbloed om hun vader Jakob ervan te overtuigen dat hij door een wild dier gedood is;
3. Tamar wisselt van kleding en doet een sluier om om haar identiteit voor Juda te verbergen;
4. De vrouw van Potifar gebruikt het kleed dat Jozef heeft achtergelaten om te bewijzen dat hij haar probeerde aan te randen;
5. En Jozef gebruikt zijn nieuw gevonden uiterlijk als een hoge Egyptische heerser om zijn identiteit voor zijn broers te verbergen.

Het komt dan ook niet als een schok, maar het lijkt eerder een bevestiging als we ontdekken dat *beged*, **het Hebreeuwse woord voor ‘kleding’ ook ‘verraad’ kan betekenen**..... Want dat is wat kledingstukken zijn in het boek Genesis – middelen tot misleiding en verraad.

-----...-----

Eén van de zichtbaarste symbolen van de macht van de wereldrijken is het ambtsgewaad. Het verheft de elite boven de massa,

Elke beschaving loopt het risico dat 'lijkt' verward wordt met 'is'.

Zij die zich als koningen kleden kunnen een geest van slaaf hebben en angstig, haatdragend en wraakzuchtig zijn.

Zij die gewaad dragen van een dienaar van God kunnen (zoals de zonen van Samuël) corrupt zijn.

Daarom staat men in het Jodendom over het algemeen sceptisch tegenover uniformen en ambtsgewaden. ***God ziet en leert ons naar het innerlijke te kijken.***

-----...-----

Charismatische leiders:

1. Kunnen door hun persoonlijkheid invloed uitoefenen op anderen;
2. Ze appelleren aan onze angsten, zorgen, verwachtingen en dromen;
3. Ze weten de dingen zo te zeggen dat anderen zich begrepen voelen;
4. Ze verwoorden (of ontvangen net als de profeten) een visioen dat mensen motiveert en beweegt;
5. Ze transformeren de werkelijkheid;
6. Ze oefenen invloed uit op een groep mensen, een land en een cultuur;
7. Ze zorgen er niet alleen voor dat 'alles loopt' en zijn niet alleen bezig 'om de zaak te redden' (zoals sommige leiders);
8. Ze veranderen de mensen met wie ze in contact komen;
9. Het zijn vroedvrouwen van de vernieuwing.

-----...-----

De Israëlieten moeten het volk worden dat God zou blijven dienen nadat Mozes hen verlaten had. Dat is wat de tabernakel, de offers het priesterschap vertegenwoordigen: continuïteit, het vermogen van het volk om de ervaring van de Sinaï en Gods aanwezigheid te midden van het volk tot ver in de toekomst te behouden.

Een profeet heeft geen ambtskleding nodig. Zijn of haar gezag is charismatisch, persoonlijk, spontaan, onherhaalbaar. Maar een priester heeft *bigdee kehoena*, ‘priesterlijke gewaden’ nodig om te laten zien dat het ambt dat hij vervult de persoon overstijgt. Het wordt van generatie op generatie doorgegeven. Het vertegenwoordigt stabiliteit en de ‘vasthoudendheid van het geloof’ door de tijd heen.

-----..-----

Na de verwoesting van de tweede tempel en het einde van het functioneel priesterschap werd de *kehoena* diepgaand universeel. Het ambt werd gedemocratiseerd. In het gebed was iedereen een priester. Elke synagoge over de hele wereld werd een tempel in het klein. In de *tesjoeva* (‘berouw’) van Jom Kipoer was elke Jood als een hogepriester die verzoening bracht voor de zonden.

**Parasja Ki Tisa – Als je een telling houdt -
(Ex. 30:11 - Ex. 34:35)**

- Ex. 30:11 – Ex. 30:16 Het hefoffer
- Ex. 30:17 – Ex. 30:21 Het koperen wasvat
- Ex. 30:22 – Ex. 30:33 De heilige zalfolie
- Ex. 30:34 – Ex. 30:38 Het heilige reukwerk
- Ex. 31:1 – Ex. 31:11 De roeping van Bezaleël en Oholiab
- Ex. 31:12 – Ex. 31:17 De heiliging van de sabbat
- Ex. 31:18 De stenen tafelen
- Ex. 32:1 – Ex. 32:29 Het gouden kalf
- Ex. 32:30 – Ex. 33:11 Mozes bidt voor het volk
- Ex. 33:12 – Ex. 33:23 Mozes vraagt de heerlijkheid van de Heere te zien.
- Ex. 34:1 – Ex. 34:9 De twee nieuwe stenen tafelen
- Ex. 34:10 – Ex. 34:28 Vernieuwing van het verbond
- Ex. 34:29 – Ex. 34:35 Het glanzende gezicht van Mozes

1. [Een halsstarrig volk](#)
2. [De sabbat en het gouden kalf: de crisis van 2008](#)
3. [Joden tellen](#)
4. [Opwekking van boven, opwekking van beneden](#)

1. Een halstarrig volk (Pagina 240-243)

Joden waren halsstarrig, zegt rabbi Ami, in die zin dat ze bereid waren om te sterven voor hun geloof..... is een stijfkoppig volk misschien traag in het verwerven van het geloof, als het dat eenmaal heeft gedaan, geeft het dat geloof nooit meer op.

-----..-----

Geconfronteerd met Gods aanwezigheid, waren ze Hem ongehoorzaam. Geconfronteerd met Zijn afwezigheid, bleven ze Hem trouw. Dat is de paradox van een halsstarrig volk.....

2. De sabbat en het gouden kalf: de crisis van 2008 (Pagina 245-249)

Goud is evenals geld een middel, geen doel. Als het een doel op zich wordt, is dat het voorspel voor een ramp..... Maar als geld regeert, denken we alleen aan de prijs en vergeten de waarde van de dingen.

-----..-----

Sabbat is het tegengif voor het gouden kalf, omdat het de dag is waarop we stoppen met denken aan de prijs van dingen en ons in plaats daarvan gaan concentreren op de waarde ervan.

Op **sabbat**:

1. Kunnen we niet kopen of verkopen;
2. We kunnen niet werken of anderen betalen om werk voor ons te doen;
3. Het is een dag die gewijd is aan het vieren van dingen die waarde hebben, maar geen prijs;
4. Mannen zingen een lofzang voor hun vrouw;
5. Ouders zegenen hun kinderen;
6. We nemen de tijd om samen met familie en vrienden te eten;
7. In de synagoge hernieuwen we ons gemeenschapsgevoel;
8. Mensen delen hun vreugde – een nieuw kind, een bar of bat mitzwa, een verloving, een aanstaande bruiloft – met anderen;
9. Zij die *kaddiesj* zeggen vinden troost voor hun verdriet;
10. We luisteren samen naar de Tora en herinneren elkaar aan het verhaal waar we deel van uitmaken;

11. We bidden samen en danken God voor alle zegeningen.

Sabbat is onze toevlucht voor wat in de laat kapitalistische economieën een consumentencultuur is geworden:

- Consumentisme is de nieuwe religie geworden;
- De kathedralen zijn de winkelcentra;
- De meest gruwelijke zonde is het *niet dragen van de mode van het jaar*;
- Het consumentisme kent ook ‘retail therapy’, winkelen dat troost biedt en vergeving van zonden schenkt via de creditcard.

Sabbat is precies het tegenovergestelde: eens in de zeven dagen leven we de waarheid van het aforisme van Ben Zoma: ‘Wie is rijk? Iemand die zich verheugt in wat hij heeft’.

De financiële crisis vond plaats omdat mensen geld leenden dat niet van hen was en dingen kochten die ze niet nodig hadden om een vorm van geluk te bereiken die niet lang zou duren.

Door de voortdurende ontevredenheid die zo ontstaat is de consumentenmaatschappij in feite een zeer geavanceerd mechanisme geworden voor de productie en distributie van een ongelukkig bestaan.

Daarom is onze tijd van ongekende welvaart ook het tijdperk van toenemende drugs en alcoholverslaving, eetstoornissen, stress gerelateerde syndromen en depressies.

Er is nooit een slavernij geweest die sluipender en verleidelijker was dan het consumentisme.

-----...-----

Maar het is wel slavernij, want ondanks automatisering, steeds snellere computers en de vele tijd- en arbeidsbesparende apparaten die we tot onze beschikking hebben, werken mensen tegenwoordig nog meer dan vroeger, waarbij er nauwelijks of geen toename van geluk wordt geregistreerd.

Het is onze eigentijdse versie van het syndroom van het gouden kalf.....

Elke cultuur die haar gevoel voor grenzen verliest, vernietigt uiteindelijk zichzelf. Het liberale democratische westen zal geen uitzondering zijn.

Sabbat heeft in de loop van de tijd vele betekenissen gehad.

- In de Bijbelse tijd was het een aanhoudend protest tegen slavernij. Eens in de zeven dagen was een slaaf vrij;

-----..-----

- In latere tijden was het een vluchthaven bij armoede en onderdrukking. Een moment waarop het onderdrukte volk rust vond en even kon ademhalen..... ;
- In onze moderne tijd is het een tegenkracht bij stress en de steeds opdringeriger aanwezigheid van e-mails, mobiele telefoons en de werkdruk;
- En in de nabije toekomst zal het een belangrijke factor worden in de strijd tegen de vernietiging van het milieu.

Joden hebben een immuunsysteem ontwikkeld tegen deze ziekte (ziekte van mateloosheid, gebrek aan matiging en terughoudendheid), omdat ze geschoold zijn in het lijden.

‘De wijsheid van het lijden is de wijsheid van nederigheid. Het is voorspoed die mensen verleidt om de grenzen van hun menselijke natuur en de grenzen van de menselijke macht te vergeten. Lijden leert mensen om hun beperkingen te aanvaarden, zoals ouderlijke discipline, hoe zachtvaardig ook, een kind leert om regels te aanvaarden.’

-----..-----

Het sabbatsgebod was een van de eerste geboden die Mozes het Joodse volk gaf en het is nog even relevant als toen. ***Het vertelt ons dat geluk niet is gelegen in wat we kopen, maar in wat we zijn; dat echte tevredenheid niet te vinden is door te zoeken naar wat we missen, maar door te danken voor wat we hebben; en dat we nooit moeten toestaan om zo bezig te zijn met ons werk dat we geen tijd meer hebben om te leven. Maar bovenal moeten we nooit de massa achternalopen als die winst najaagt, want dan verandert goud in een gouden kalf.***

3. Joden tellen? (Pagina 250-254)

Waarom is het gevaarlijk om Joden te tellen?

-----...-----

Waarom kiest men er gewoonlijk voor om een volkstelling te houden?
Dat is om de kracht van het land te bepalen:

- Militair : Het aantal mensen dat dienst kan nemen in het leger;
- Economisch : Het aantal mensen dat belasting kan betalen;
- Demografisch : De numeriek groei of krimp van een bevolking.

De veronderstelling bij een volkstelling is: getallen zijn kracht. Hoe groter het volk, hoe sterker.

Het gevaar van het tellen van Joden is dat als ze zouden geloven – ook al was het maar voor een moment – dat kracht in het getal zit, het Joodse volk al lang ten onder zou zijn gegaan aan wanhoop.

Hoe krijgen we dan wel een idee van de kracht van het Joodse volk?

..... *Vraag Joden om te geven en tel dan hun bijdragen.* Numeriek stellen we niet veel voor, maar onze bijdragen aan de beschaving en de mensheid zijn enorm.

-----...-----

En dan volgt een lange lijst met belangrijke Joodse personen en bijdragen die ze geleverd hebben aan de beschaving en de mensheid, op vee terreinen..... Ongelooflijk !!!!

Op de één of andere manier produceerde dit kleine volk een onafgebroken stroom van aartsvaders, priesters, dichters en profeten, meesters van de halacha en agada, wetgevers en commentatoren, filosofen en mystici, wijzen en heiligen.

-----...-----

Het gebeurde op een manier die bijna niet te begrijpen is..... Wie de kracht van het Joodse volk wil leren kennen, moet het vragen om te geven en daarna de bijdragen tellen.....

Tenminste één Bijbels verhaal lijkt een verwijzing naar deze waarheid te bevatten. Het komt voor in hoofdstuk 6 en 7 van het boek Richteren.....

God roept Gideon op om voor Hem te strijden (tegen de Midjanieten). Gideon verzamelt een leger van 32.000 man. God antwoordt met één van de meest bizarre bevelen uit de geschiedenis: ‘Het leger dat je hebt is te groot’. 22.000 man gaan. Er blijven nog slechts 10.000 man over. Maar God zegt: ‘Het zijn er nog steeds teveel’. God geeft Gideon opdracht om de overgrote meerderheid van zijn troepen naar huis te sturen, waardoor er maar 300 overblijven. Een absurd klein getal voor een militaire operatie..... Zo wint Gideon de strijd.

-----...-----

Wat God tegen Gideon zei – en wat Hij veertig eeuwen stilzwijgend tegen ons en onze voorouders zei – is dat het in de Joodse strijd, de strijd van de geest, de overwinning van het hart, de geest en de ziel, **niet** aankomt op getallen.

Je hebt toewijding, betrokkenheid, studie, gebed, visie, moed, idealen en hoop nodig. Je hebt mensen nodig die instinctief geneigd zijn om te geven, om iets bij te dragen. Geef en tel daarna de bijdragen: het is de beste manier die ooit werd bedacht om de kracht van een volk te meten.

4. Opwekking van boven, opwekking van beneden (Pagina 255-259)

Van het ene paar (de stenen tafelen) lezen we: ‘*De platen waren Gods eigen werk en het schrift dat er in was gegrift, was Gods eigen schrift*’ ([Ex. 32:16](#))’

Dit tweede paar stenen tafelen was in één opzicht anders. Ze waren niet geheel en al het werk van God. ‘*De Heere zei tot Mozes: Hak twee stenen platen uit, gelijk aan de vorige. Dan zal Ik op die platen de geboden schrijven die ook op de eerste stonden, die jij stuk gegooit hebt*’ ([Ex. 34:1](#))’

Zie hier de paradox: Het eerste paar stenen tafelen, gemaakt door God, bleef **niet** intact, maar het tweede paar, het gezamenlijke werk van God en Mozes, **wel**.

De eerste (tekst) *itaroeta deleëla* ('opwekking van boven') wordt veroorzaakt door God.

De tweede (tekst) *itaroeta deletata* ('opwekking van beneden') wordt veroorzaakt door de mens.

-----...-----

Maar er is nog een verschil tussen beiden en wel in tegenovergestelde richting.

Een 'opwekking van boven' kan de natuur veranderen, maar verandert de menselijke natuur niet. Er komt geen menselijke inspanning bij kijken. Degenen die het overkomt blijft passief. Het is overweldigend, maar slecht zolang het duurt.

Een 'opwekking van beneden' laat daarentegen een permanent merkteken achter. Omdat mensen in dat geval het initiatief hebben genomen, verandert er iets in hen. Hun mogelijkheden worden verruimd. Ze weten nu dat ze instaat zijn tot grote dingen, en omdat ze het eerder hebben gedaan, beseffen ze dat ze het weer kunnen.

Een opwekking van boven transformeert de buitenwereld tijdelijk; een opwekking van beneden transformeert onze binnenwereld permanent.

Het eerste verandert het universum; het tweede verandert onszelf.

-----...-----

Er was nog een verschil tussen het eerste paar en het tweede paar stenen tafelen.

Volgens de traditie kreeg Mozes, toen hij de eerste versie van de stenen tafelen ontving, alleen de *Tora sjebichtav*, ‘Geschreven Tora’. Toen hij voor de tweede maal de stenen tafelen kreeg, ontving hij ook *Tora sjebeal pee*, de ‘mondelinge Tora’

-----..-----

De eerste is het woord van God zonder menselijke inbreng. De tweede is een partnerschap – het woord van God zoals geïnterpreteerd door de menselijke geest.

Elke poging om de Mondelinge Tora te reduceren tot de Geschreven Tora – door te vertrouwen op profetie of communicatie met God – ontkent haar wezenlijke aard als een samenwerkend partnerschap van God en mens, waarin openbaring en interpretatie elkaar ontmoeten.

Het eerste was Goddelijk, het tweede was het resultaat van samenwerking tussen God en mens. Dat alles helpt ons om een magnifieke dubbelzinnigheid te begrijpen.

De Tohra zegt dat de Israëlieten bij de Sinaï een ‘geweldige stem *welo jasaf*’ (**Deut 5:22**) hoorden.

Er zijn twee tegenstrijdige interpretaties van deze Hebreeuwse woorden.

De één verstaat het als ‘een geweldige stem die nooit meer werd gehoord’.

De ander als ‘een geldige stem die nooit ophield’ – dat wil zeggen een stem die steeds weer wordt gehoord.

 Deuteronomium 5:22 *Deze woorden sprak de HEERE tot heel uw gemeente, op de berg, vanuit het midden van het vuur, de wolken en de donkerheid, met luide stem; Hij voegde er niets aan toe. Hij schreef ze op twee stenen tafelen en gaf ze aan mij.*

-----..-----

De reden voor deze dubbelzinnigheid is dat beide interpretaties waar zijn.

De eerste verwijst naar de geschreven Tora, eenmaal gegeven en niet herhaalbaar.

De tweede is van toepassing op de mondelinge Tora, waarvan de studie nooit ophoudt.

In het Jodendom is het natuurlijke groter dan het bovennatuurlijke in de zin dat een 'opwekking van beneden' krachtiger inwerkt op mensen, en ook een langer effect heeft, dan een 'opwekking van boven'.

Daarom bleef het tweede paar stenen intact en het eerste niet.

Gods ingrijpen verandert de natuur, maar het is het menselijk initiatief – onze toenadering tot God – dat ons verandert.

Parasja Wajakheel – Riep bijeen - (Ex. 35:1 – Ex.38:20)

- Ex. 35:1 – Ex. 35:3 Het sabbatsgebod
- Ex. 35:4 – Ex. 35:29 Vrijwillige offers voor de tabernakel
- Ex. 35:30 – Ex. 35:34 Aanstelling van Bezaleël en Oholiab
- Ex. 36:1 – Ex. 36:38 De bouw van de tent van ontmoeting
- Ex. 37:1 – Ex. 37:29 De ark, de tafel van de toonbroden, de kandelaar en het reukofferaltaar
- Ex. 38:1 – Ex. 38:20 Het brandofferaltaar, het koperen wasvat en de voorhof

1. De sabbat: de eerste dag of de laatste?
2. Drie soorten gemeenschap
3. Een natie opbouwen: oud antwoord, hedendaags probleem
4. De schoonheid van heiligheid of de heiligheid van schoonheid

1. De sabbat: de eerste of de laatste dag? (Pagina 264-266)

Vanuit Gods gezichtspunt was de **sabbat de zevende dag**. Vanuit het gezichtspunt van de eerste mensen – geschapen op de zesde dag – was de **sabbat de eerste dag**.

In verband met God zegt Jesaja: *‘Die in het begin al het einde aankondigde en lang te voren wat nog gebeuren moest. Die zegt: ‘wat Ik besluit, wordt van kracht, en alles wat Ik wil, breng Ik ten uitvoer’* (📖 **Jes. 46:10**). God weet van te voren hoe de dingen zullen lopen. Bij mensen ligt dat anders. Veelal kunnen wij het einde niet zien en is de uitkomst voor ons onvoorspelbaar.

Hayek bedacht de uitdrukking ‘fatale hoogmoed’..... Het idee dat je menselijk gedrag van te voren kunt sturen en plannen.

-----...-----

Een alternatief is om de dingen gewoon te laten gebeuren..... Wanneer dingen alleen maar gebeuren, hebben ze zelden een gelukkig einde.

De andere oplossing – voor zover ik weet uniek voor het Jodendom – **is het einde te onthullen aan het begin**.

Dat is de betekenis van sabbat. Het is niet zomaar een rustdag. Sabbat loopt vooruit op het ‘einde van de geschiedenis’, de Messiaanse tijd. Op sabbat herstellen we de verstoorde harmonie van de hof van Eden.

- We proberen niet iets te doen maar in vrede te zijn;
- Op sabbat is het niet toegestaan om het leven naar onze hand te zetten;
- Op deze heilige dag vierten we het leven als het ultieme kunstwerk van God;
- We mogen geen macht uitoefenen over andere mensen en zelfs niet over huisdieren en vee;
- Zowel arm als rijk beleven de sabbat met dezelfde waardigheid en vrijheid.

De sabbat is een generale repetitie voor de ideale samenleving die er nog niet is maar zal komen, omdat we weten dat we ernaar op weg zijn – omdat we het aan het begin hebben meegemaakt.

-----..-----

God wil dat we weten waarnaar we op weg zijn, zodat we niet verdwalen in de woestijn van de tijd..... God verkondigt ‘*vanaf het begin wat het einde zal zijn*’ (📖 Jes. 46:10) – de volledige rust die volgt op creatieve arbeid; de vrede die ooit de plaats van strijd zal innemen – zodat we een glimp van de bestemming kunnen opvangen voordat we aan de reis beginnen.

Alleen degenen die weten waar ze naar op weg zijn zullen er komen, hoe snel of langzaam ze ook zullen gaan.

2. Drie soorten gemeenschap (Pagina 268-271)

Het Joodse volk werd pas een *eda* – gemeenschap van gedeeld geloof – na ontvangst van hun eerste opdracht: ‘Zeg tegen de hele gemeenschap van Israël (*adat Jisraël*): ‘*op de tiende van deze maand moet elke familie een lam of een bokje uitkiezen, elk gezin één*’ (📖 Ex. 12:3)

1. Een *eda* is een gemeenschap van gelijkgestemden. Het woord benadrukt de sterke identiteit. Het is een groep waarvan de leden veel gemeen hebben;
2. Een *tsiboer* is een gemeenschap in de minimale zin van het woord; een verzameling die gevormd wordt door getallen in plaats van een gedeeld identiteitsgevoel. Een *tsiboer* is een groep waarvan de leden soms iets gemeen hebben, behalve dat ze op een bepaald moment ergens samen zijn en dus een ‘publiek’ vormen voor gebed of een ander gebod dat een *minjan* (quorum) vereist;
3. Een *kehila* verschilt van de twee andere gemeenschapstypen. De leden zijn heel divers..... ze zijn samengekomen voor een collectieve zaak – een onderneming die een specifieke bijdrage levert.

-----..-----

De grootsheid van de tabernakel was dat het een collectief project was – waarbij niet iedereen hetzelfde deed. Iedereen gaf iets anders. Elke bijdrage werd gewaardeerd. En daarom voelde iedere deelnemer zich gewaardeerd.

Wajakheel – Mozes vermogen om uit het ontredderde volk een nieuwe en echte *kehila* te smeden – was één van zijn grootste prestaties.....

Daarom hebben mensen de samenleving *nodig* omdat niemand individueel de noodzakelijke middelen heeft om te overleven. Maar het is tegelijk ook de reden waarom het zo moeilijk is een samenleving te vormen, omdat we allemaal zo verschillend zijn. Om die reden hebben samenlevingen leiders nodig en moeten leiders speciale gaven hebben:

1. Het welzijn van de samenleving vereist dat er een leider is die het handelen van de mens kan reguleren;
2. Hij moet iedere tekortkoming oplossen;
3. Alle buitensporigheden wegnemen;

-----...-----

4. Aangeven hoe iedereen zich moet gedragen, zodat de natuurlijke variëteit gecompenseerd wordt door de uniformiteit van de wetgeving en de samenleving goed geordend is;
5. Leiders zijn mensen die een samenleving kunnen opbouwen.

Als er teveel gezag is, bedreigt dat de individualiteit

Als er te weinig gezag is.... Dan dreigt er anarchie.

De diversiteit van een *tsiboer* behouden met de doelgerichte eenheid van een *eda* – dat is de uitdaging van een *kehila*- vorming, gemeenschapsvorming. Het is de grootste taak van een groot leider.

3. Een natie opbouwen: oud antwoord, hedendaags probleem (Pagina 273-277)

Het is niet moeilijk voor een alwetende en machtige God om een huis voor de mensheid te bouwen. Moeilijker is het voor kleine en feilbare mensen om voor God een huis te bouwen. Dat leert ons dat de Bijbel niet een menselijke boek over God is, maar Gods mensenboek. Wat God interesseert is hoe *wij* scheppen, niet hoe Hij schept.

-----...-----

Waarom is dit lange stuk over de tabernakel opgenomen in het boek Exodus waarin het gaat over *de opbouw van een natie*? Het past beter in het boek Leviticus dat geheel gewijd is aan de dienst in de tabernakel.

Multiculturalisme maakt samenlevingen niet toleranter, maar minder verdraagzaam..... Tolerantie..... negeert de verschillen; multiculturalisme maakt er bij ieder punt een kwestie van.

Mozes uitdaging was precies dit: Hoe maak je van een groep ontsnapte slaven een natie, een samenhangend geheel.

-----...-----

De vorming van Israël tot een natie in het boek Exodus kan worden omschreven als de reis van *am* (volk) naar *eda* ((geloofs)gemeenschap).

Wat moet er met een volk gebeuren voordat het een samenhangende groep wordt met een besef van identiteit en missie? Grotere wonderen dan het splijten van de zee en de openbaring op de berg Sinaï bestaan er niet. Als dat niet volstaat, wat dan wel?

-----...-----

Het is op dit punt, aan het begin van *Wajakheel*, dat Mozes het volk opdraagt de tabernakel te bouwen – een geniale vondst. Het is alsof God tegen Mozes zegt: ***Als je in deze groep een besef van collectieve identiteit wil creëren, laat ze dan samen iets bouwen. Niet dat wat ons overkomt maar dat wat we samen doen, geeft ons identiteit en verantwoordelijkheid.*** Wat de Israëlieten heeft veranderd, is niet wat God voor hen deed, maar wat zij voor God deden.

Nu was het me duidelijk waarom het verhaal van de tabernakel thuishoort in Exodus en niet in Leviticus – omdat het een verhaal is over de opbouw van een natie. De meest effectieve manier om individuen te veranderen in een groep is hen een taak te geven die ze alleen als groep kunnen volbrengen. Dat snijdt dwars door alle verschillen heen, tribaal, sociaal en cultureel.

-----...-----

De Tora wordt niet alleen geleerd. Ze smeekt ons ook om geleefd te worden.

De Tora is ook niet alleen een gedragscode voor ons persoonlijk leven. Ze is gericht op de vraag hoe we een samenleving opbouwen. Ja, als we de Tora in dialoog brengen met de maatschappij waarin we leven, laat ze nieuwe facetten zien van haar inzicht in het menselijk bestaan.

Als leiders bouwers worden, creëren ze vrede; zo niet dan creëren ze slechts meningsverschillen.....

Zolang de Israëlieten bouwers waren, was er vrede. De hoogste beloning voor het zwoegen van een man is niet wat hij ervoor krijgt, maar wat hij erdoor wordt.

4. *De schoonheid van heiligheid of de heiligheid van schoonheid (Pagina 278)*

De woorden die voor Besaleël worden gebruikt – wijsheid, begrip en kennis – worden in het boek Spreuken op God Zelf toegepast als Schepper van het heelal.....

De sleutel tot het begrip van deze figuur ligt in zijn naam. Besaleël betekent ‘in de schaduw van God’. Besaleëls gave was zijn vermogen om door middel van zijn werk te laten zien dat kunst een schaduw van God is.

Parasja Pekoedee – *Berekening* - (Ex. 38:21 – Ex. 40:38)

- Ex. 38:21 – Ex. 38:31 Wat voor het heiligdom bijeengebracht was
- Ex. 39:1 – Ex. 39:32 De kleding van de priesters
- Ex. 39:33 – Ex. 39:43 Het werk voltooid en door Mozes goedgekeurd.
- Ex. 40 Mozes bouwt de tabernakel op

1. Boven verdenking: integriteit in het publieke leven
 2. God in het centrum
 3. Kampement en reizen
 4. Exodus: de structuur van het verhaal

1. Boven verdenking: integriteit in het publieke leven (Pagina 285-289)

Mozes gaf een gedetailleerde verantwoording om te voorkomen dat hij ervan verdacht zou worden dat hij een deel van het gedoneerde geld voor zichzelf had gehouden. Met nadruk wordt gezegd dat de registratie van dit alles niet door Mozes zelf, maar ‘door de levieten..... onder leiding van Itamar’ werd uitgevoerd – met andere woorden: door onafhankelijke controleurs.

-----..-----

Uit deze passages ([Num. 16:15](#) en [I Sam. 12:3](#)) blijkt wel dat de beschuldigingen van corruptie en persoonlijke verrijking gewoon waren in het leven van Mozes en Samuël.

Er is geen mens die nooit verleid kan worden en niemand die boven elke verdenking staat.

Er dient gewoon transparantie en verantwoording te zijn als het gaat om publieke middelen, zo wil de Tora ons zeggen.

[Numeri 16:15](#) *Toen ontstak Mozes in hevige woede, en hij zei tegen de HEERE: Zie hun offer niet aan! Nog geen ezel heb ik van hen afgenomen en niet één van hen heb ik kwaad gedaan.*

[1 Samuel 12:3](#) *Zie, hier ben ik, leg getuigenis tegen mij af in de tegenwoordigheid van de HEERE en in de tegenwoordigheid van Zijn gezalfde: van wie heb ik een rund afgenomen, van wie heb ik een ezel afgenomen, wie heb ik onderdrukt, wie heb ik mishandeld, uit wiens hand heb ik zwijggeld aangenomen om mijn ogen voor hem te sluiten? Dan zal ik het u teruggeven.*

-----..-----

In het algemeen moeten leiders mensen zijn die over morele integriteit beschikken en ook zo worden gezien..... Zonder een reputatie van eerlijkheid en onomkoopbaarheid kunnen rechters er niet voor zorgen dat er gerechtigheid geschiedt.

Het is niet genoeg om goed te doen. We moeten gezien worden als mensen die het goede doen, vooral als er een kans is op geruchten en ruimte is voor verdenking.

-----..-----

Vertrouwen is van essentieel belang voor het openbare leven. Een natie waarin men de leiders niet kan vertrouwen, kan niet effectief functioneren als een vrije, rechtvaardige en open samenleving.

2. God in het centrum (Pagina 291-298)

Laten we beginnen met enkele parallellen tussen het boek Exodus als geheel en het eerdere verhaal van de mensheid van Adam tot Abraham zoals dat vervat is in de eerste elf hoofdstukken van Genesis.

In beide gevallen gaat het om:

Genesis	Exodus
1. Verhalen over overtredingen tegen de morele orde	
In Genesis gebeurt dit in allerlei variaties. Na de zonde van Adam en Eva in de hof van Eden (Genesis 3) volgt de moord van Kaïn op zijn broers Abel (4). Dat culmineert in de toestand vóór de vloed. <i>In Noachs tijd was de aarde in Gods ogen verdorven en vol onrecht (Gen. 6:11)</i>	In Exodus neemt het de vorm aan van het ene volk, de Egyptenaren, dat een ander volk, de Israëlieten, tot slaaf maakt en dat gepaard gaat met een geleidelijke genocide die al besloten ligt in het bevel van de Farao om alle Hebreeuwse kinderen van het mannelijke geslacht te laten doden. 📖 (Ex. 1:22) 📖 Exodus 1:22 <i>Toen gebood de farao heel zijn volk: Al de zonen die geboren worden, moet u in de Nijl werpen, maar al de dochters mag u in leven laten.</i>

2. Leidt deze inbreuk op de morele orde tot wat men een vergelding door de natuurlijke orde zou kunnen noemen. De natuur keert zich tegen de mensheid.	
Zoals in het geval van Adam: <i>‘Je hebt geluisterd naar je vrouw en gegeten van de boom die Ik je had verboden. Vervloekt is de akker om wat jij hebt gedaan, zwoegen zul je om ervan te eten, je hele leven lang’</i> (Gen.3:17) Het gebeurt op een meer spectaculaire wijze in de vorm van de vloed die al het leven wegneemt.	Ook op de Egyptenaren neemt de natuur wraak in de vorm van plagen.
3. Is het water een middel tot vergelding	
Door de vloed	door de verdrinking van het Egyptische leger in de Rietzee (Ex. 14:26-30) Exodus 14:26-30 Toen zei de HEERE tegen Mozes: Strek uw hand uit over de zee, zodat het water terugkeert over de Egyptenaren, over hun strijdagens en over hun ruiters. Mozes strekte zijn hand uit over de zee, en tegen het aanbreken van de morgen vloede de zee terug naar zijn oorspronkelijke plaats, terwijl de Egyptenaren het water tegemoetvluchtten. Zo stortte de HEERE de Egyptenaren midden in de zee. Want toen het water terugvloede, bedolf het de strijdagens en de ruiters van het hele leger van de farao, die hen in de zee achternagekomen waren. Niet een van hen bleef er over. Maar de Israëlieten gingen op het droge, midden door de zee. Het water was voor hen een muur aan hun rechter- en linkerhand. Zo verlostte de HEERE Israël op die dag uit de hand van de Egyptenaren. En Israël zag de Egyptenaren dood aan de oever van de zee liggen.

4. Is er een nieuw begin dat de vorm aanneemt van een verbond	
Met Noach	Met de Israëlieten op de berg Sinai
5. Blijkt het verbond alleen niet voldoende om gehoorzaamheid te verzekeren	
Na Noach begint de mensheid aan de bouw van de toren van Babel (📖 Gen. 11:1-9) 📖 Genesis 11:1-9 <i>Heel de aarde had één taal en eendere woorden. En het gebeurde, toen zij naar het oosten trokken, dat zij een vlakte in het land Sinear vonden. Daar gingen zij wonen. En zij zeiden allen tegen elkaar: Kom, laten wij kleiblokken maken en die goed bakken! En de kleiblokken dienden hun tot steen en het asfalt diende hun tot leem. En zij zeiden: Kom, laten wij voor ons een stad bouwen, en een toren waarvan de top in de hemel reikt, en laten we voor ons een naam maken, anders worden wij over heel de aarde verspreid! Toen daalde de HEERE neer om de stad en de toren te zien die de mensenkinderen aan het bouwen waren, en de HEERE zei: Zie, zij vormen één volk en hebben allen één taal. Dit is het begin van wat zij gaan doen, en nu zal niets van wat zij zich voornemen te doen, voor hen onmogelijk zijn. Kom, laten Wij neerdalen en laten Wij hun taal daar verwarren, zodat zij geen van allen elkaars taal zullen begrijpen. Zo verspreidde de HEERE hen vandaar over heel de aarde, en zij hielden op met het bouwen van de stad. Daarom gaf men haar de naam Babel; want daar verwarde de HEERE de taal van heel de aarde, en vandaar verspreidde de HEERE hen over heel de aarde.</i>	Na de Sinai maken de Israëlieten het gouden kalf (📖 Ex. 32:1-6) 📖 Exodus 32:1-6 <i>Toen het volk zag dat het lang duurde voor Mozes van de berg afdaalde, kwam het volk bijeen bij Aäron, en zij zeiden tegen hem: Sta op, maak voor ons goden die vóór ons uit gaan, want die Mozes, de man die ons uit het land Egypte geleid heeft – wij weten niet wat er met hem gebeurd is. En Aäron zei tegen hen: Ruk de gouden ringen die uw vrouwen, uw zonen en uw dochters in hun oren hebben, af, en breng ze bij mij. Toen rukte heel het volk de gouden ringen die ze in hun oren hadden, af en zij brachten ze bij Aäron. Hij nam ze van hen aan, hij bewerkte ze met een graveerstift en maakte er een gegoten kalf van. Toen zeiden zij: Dit zijn uw goden, Israël, die u uit het land Egypte geleid hebben. Toen Aäron dat zag, bouwde hij er een altaar voor, en Aäron kondigde aan: Morgen is er een feest voor de HEERE! Zij stonden de volgende dag vroeg op, brachten brandoffers en brachten ook dankoffers. Het volk ging daarna zitten om te eten en te drinken; vervolgens stonden zij op om uitbundig feest te vieren.</i>

6. Zijn dat voorbeelden van de mensheid die het maaksel van eigen handen aanbidden.	
7. Krijgt de mens de opdracht om een fysieke structuur te creëren	
Noach bouwt een ark; die was alleen nodig zolang de wateren de overhand hadden	De Israëlieten bouwen een tabernakel; was permanent – in elk geval totdat eeuwen later de tempel in Jeruzalem werd gebouwd.
8. Gaat de Tora gedetailleerd in op de precieze afmetingen van de structuur	
9. Ligt de nadruk, zoals we hebben gezien op absolute gehoorzaamheid, ‘zoals de Heer had opgedragen’.	

God schept orde; de mens schept chaos. Alleen als mensen hun eigen symbolische orde creëren – de ark, de tabernakel – door nauwkeurig en precies Gods geboden te gehoorzamen, heeft de mens een kans om te overleven

-----...-----

In het Jodendom ligt het probleem van de chaos niet daarbuiten, maar ‘hierbinnen’- in het menselijke hart.

God kan het menselijke hart niet genezen. Want het is de zelfbeperking van God die ons onze vrijheid geeft.....

God kan ons niet moreel maken. Alleen wijzelf zijn daartoe in staat als we in vrijheid de wil van God gehoorzamen.

- Zonder God zullen mensen er niet in slagen om een rechtvaardige samenleving te creëren;
- Zonder Gods aanwezigheid die gesymboliseerd wordt door de tabernakel in het midden van het kamp zullen mensen wat ze altijd hebben gedaan: elkaar onderdrukken, elkaar bevechten, en elkaar uitbuiten;
- Er kan geen rechtvaardige samenleving zijn zonder enige vorm van *jirat sjamajiem* – ‘eerbied voor de hemel’;
- Zonder de zichtbare aanwezigheid van God is er geen gerechtigheid;
- Zonder gerechtigheid is er geen gelijkheid en menselijke waardigheid;
- Zonder eerbied voor de hemel loopt een samenleving uit op de heerschappij van de sterken over de zwakken.

Hebben we God of de religie nodig om moreel te zijn?

-----...-----

1. Mensen kunnen moreel zijn zonder religieus te zijn;
2. Je hoeft niet in God te geloven om een kind te redden dat verdrinkt.....;
3. Mensen hebben moreel gevoel..... We hebben natuurlijke gevoelens van empathie en sympathie;
4. Zonder dergelijke emoties had de mensheid geen groepen kunnen vormen of zelfs maar hebben overleven.

Wij vormen samenlevingen. En samenlevingen verlopen volgens andere wetmatigheden dan de processen tussen individuele mensen.....

We handelen en masse anders dan wanneer we alleen zijn. Dat is de reden waarom samenlevingen van mensen die individueel niet slecht zijn, collectief in staat zijn tot het meest afschuwelijk kwaad. De Holocaust is daarvan het ultieme voorbeeld.

Als dat zo is, dan suggereert de plaatsing van de *misjkan* (tabernakel) in het hart van het kamp dat samenlevingen, in het publieke domein, voortdurend herinnerd moeten worden aan Gods aanwezigheid.....

Dat is de reden waarom de *misjkan* in Exodus verschijnt, en niet in Genesis. Genesis gaat over individuen, Exodus gaat over de samenleving.

-----...-----

Amerikaanse socioloog en cultuurcriticus Phillip Rieff (1922-2006) onderscheidde drie fasen in het verhaal van de mensheid:

1. Het heidense tijdperk; zien de mensen de wereld in termen van oerkrachten die onverschillig zijn of vijandig staan tegenover de mensheid..... het sleutelwoord van dergelijke culturen is **het lot**;
2. Geïnitieerd door het Jodendom en gevolgd door het Christendom en islam – ziet de wereld als bestuurd door één transcendente macht die zijn wil aan de mensheid onthult in de vorm van openbaring..... Dit is het tijdperk van **het geloof**;

-----...-----

3. Het derde tijdperk, het onze, heeft afscheid genomen van zowel **het lot** als **het geloof**.
 - Er is geen overkoepelende zin van het bestaan;
 - Er is geen ultieme waarheid;
 - Er zijn alleen verhalen die we onszelf vertellen en die geen ander gezag hebben dan het feit dat we ervoor hebben gekozen;
 - Er is in feite geen morele autoriteit buiten het zelf;
 - Niets is op zichzelf verboden. Het enige wat telt is wat we beslissen;
 - De creatieve kunstenaar vervangt de profeet;
 - De psychotherapeut vervangt de priester;
 - Het enige wat overblijft zijn de verhalen die we zelf bedenken.

Dit is het tijdperk van de **de fictie**. Rieff meende dat het derde tijdperk **onhoudbaar** is..... De reden is dat noch betekenis noch moraal zinvol is zonder wat hij een *heilige orde* noemt.

Uiteindelijk zal er geen democratie meer zijn, want: Democratie is afhankelijk van de eeuwige herontdekking dat de wereld niet onszelf is, dat er een niet-ik is dat de grenzen beheerst, zowel denkbeeldig als in ons sociaal handelen.

Als Rieff gelijk heeft, gaf hij een treffende uitleg van de *misjkan* (tabernakel) Want de *misjkan* vertegenwoordigt de heilige orde: de menselijke schepping die de Goddelijke schepping van het universum als geheel weerspiegelt.

Daarom de precisie en de details: daarom het nadrukkelijke bevel aan de Israëlieten om de *misjkan* precies zo te maken zoals God bevolen heeft. Daarom ook zijn plaats in het hart van het Israëlietische kamp.

-----...-----

De tabernakel was een krachtig en levend symbool van het feit dat de *sociale orde de heilige orde moet weerspiegelen wil een samenleving kunnen bestaan op grond van rechtvaardigheid in plaats van macht.*

-----...-----

De eerste elf hoofdstukken van Genesis en het boek Exodus als geheel, vertellen een verhaal over menselijk falen – het falen om de morele orde in acht te nemen die leven, vrijheid en menselijke waardigheid hun heiligheid geven.

Het resultaat was in beide gevallen rampzalig: In Genesis werd de wereld verwoest door de vloed, in Exodus werd Egypte verwoest door plagen. In beide verhalen is er ook een fysiek constructie, een ark en een tabernakel, en in beide ligt de nadruk van de Tora op de precieze afmetingen daarvan, die door God zijn bepaald en getrouw door mensen worden uitgevoerd.

De ark en de tabernakel waren symbolen van orde in een ongeordende wereld,.

De ark van Noach was slechts nodig totdat de wateren waren verdwenen. Maar de Israëlieten hadden de tabernakel, of een equivalent daarvan (de tempel en later de synagoge) voor altijd nodig..... Het maakte duidelijk dat ze een natie waren met Gods aanwezigheid als centrum.....

Het goede en heilige horen bij elkaar. Zonder heilige orde is er geen sociale orde. Zonder de tabernakel waardoor de Israëlieten God dienden, was er geen hoop op een nieuw soort samenleving die zou bestaan als het eeuwigdurende alternatief voor Egypte, waar heersers menselijke wezens in slaven veranderden.

3. *Kampement en reizen (Pagina 300-305)*

Wanneer het tijd was voor de Israëlieten om verder te gaan, verplaatste de wolk zich van zijn rustplaats boven de tent van ontmoeting naar een positie buiten het kamp, wat de richting aangaf waarin ze moesten gaan.

-----..-----

In de Joodse geschiedenis wordt zelfs een kampement een reis genoemd. Zolang we onze bestemming niet hebben bereikt, is zelfs een rustplaats tijdelijk. Er is nog een weg te gaan.

Jood zijn is reizen, en weten dat de plek waar we zijn slechts een rustplaats is, en nog geen thuis. Het wordt bepaald door een feit dat we hier zijn, maar door het besef dat we uiteindelijk – na een dag, een week, een jaar, een eeuw, of soms een millennium – weer verder moeten. Daarom is de draagbare tabernakel het symbool van het Joodse leven, zelfs meer dan de tempel in Jeruzalem.....

-----..-----

Maar met Israël wordt een oud-nieuw idee herboren (het gaat volgens de Tora terug op Adam, Kaïn, Abraham en Jakob, die allen in ballingschap leefden): ***dat God die overal is, overal kan worden gevonden.***

-----..-----

Volgens de Joodse wet is iemand die ***buiten Israël*** een huis huurt, pas na dertig dagen verplicht om een mezeza aan te brengen op de deurpost. Tot die tijd wordt het nog niet als een woning beschouwd. Pas na dertig dagen wordt het de facto een thuis.

In Israël is iemand die een huis huurt dat echter wel meteen verplicht, *misjoem jisjoev erets Jisraël*, vanwege het gebod om Israël te bewonen.

Maar buiten Israël is het Joodse leven een weg, een pad, een route. Zelfs een kampement, een rustplaats, wordt een reis genoemd.

Aan de zijkant van de ark waren gouden ringen geplaatst, twee aan elke kant, waarin palen of stokken waren gestoken zodat de ark kon worden gedragen als voor de Israëlieten de tijd kwam om verder te reizen (Ex. 25:12-14)..... waarom was dat? Waarom gold hetzelfde niet voor de andere voorwerpen in de tabernakel zoals het altaar en de menora?

Om te laten zien,..... dat de Tora niet beperkt was tot één plaats

-----...-----

De Tora werd, in een beroemde uitspraak van Heinrich Heine, ‘het draagbare vaderland van de Jood’.

Door de geschiedenis heen werden Joden verspreid over alle naties, zonder te weten wanneer ze gedwongen zouden worden om te vertrekken en een nieuw vaderland te zoeken.....Hoe overleefden ze dat met een ongeschonden identiteit en met hun geloof, hoewel zwaar uitgedaagd, nog altijd sterk?

Omdat ze geloofden dat God met hen was, zelfs in ballingschap.....

Omdat ze nog steeds de Tora hadden, Gods onverbreekelijk verbond, waarin de belofte staat: *‘Maar zelfs terwijl ze in het land van hun vijanden verblijven, zal Ik hen niet verwerpen, en hen niet uit afkeer aan de vernietiging prijsgeven. Ik zal Mijn verbond met niet hen verbreken, want Ik ben de Heer hun God (📖 Lev. 26:44)’*

-----...-----

De enige zekerheid die de Joden buiten Israël hadden, was het geloof zelf en het eeuwige verslag daarvan in de Tora. Gods liefdesbrief aan het Joodse volk, Zijn onverbreekelijke band met hen.

4. Exodus: de structuur van het verhaal (Pagina 307-315)

En toch gaat het in de Tora nooit *alleen* over geschiedenis. Want Exodus staat voor geschiedenis met een doel, een onderliggend thema, een morele structuur, een beginpunt en een bestemming.

Egypte, ‘het slavenhuis’ waar een heel volk tot slaaf was gemaakt en met vernietiging werd bedreigd, is wat er gebeurt als mensen – farao’s, heersers, tirannen – zichzelf als goden gaan zien; als de wetgever boven de wet komt te staan. En dat gebeurt nog steeds.

De thematiek van de Tora is eeuwig en zal dus relevant blijven zolang mensen anderen proberen te domineren door misbruik en macht.

-----...-----

Het is alsof God tegen de Israëlieten zegt: Ik zal je redden maar daarna zal Ik je leren hoe je jezelf kunt redden. Ik zal jullie de vrijheid geven, maar daarna wil Ik dat je leert hoe je een vrije samenleving creëert.

Er is veel wat bovennatuurlijk is in Exodus, maar ook heel veel wat natuurlijk is. God wil ons de weg wijzen, maar Hij verwacht van ons dat wij die weg volgen, dat we leren om de kaart van bevrijding te lezen, dat we ons een weg banen door de woestijn van de tijd en de gevaren die het streven naar vrijheid steeds weer bedreigen.

De Tora schaft de slavernij niet af, maar matigt en begrenst het verschijnsel zodanig dat het aanstuurt op geleidelijke afschaffing ervan.

Het is alsof het verhaal daarmee wil zeggen dat dit is hoe de geschiedenis verandert: door de innerlijke dialoog tussen een enkel mens en de God van vrijheid en waardigheid.

-----...-----

Hoe behoudt je inspiratie als de charismatische leider er niet meer is?

Het volk maakt het gouden kalf toen het effect van de openbaring op de Sinai begin te vervagen, toen Mozes afwezig was en misschien werd gevreesd dat hij niet meer terug zou komen. Het is de angst voor afwezigheid, en niet afgoderij, die schuilt achter de vervaardiging van het gouden kalf.

Het verklaart het menselijke verlangen naar sterke leiders – een Napoleon, een Hitler – die ons een veilig gevoel geven, ook al beroven ze ons van onze vrijheid..... Als een natie desintegreert in afwezigheid van een sterke leider, blijkt dat ze nog niet klaar is voor de vrijheid.

Het heiligdom heeft dan ook twee verschillende betekenissen:

1. De eerste is die van het heiligdom **zelf**, als zichtbaar symbool van Gods aanwezigheid te midden van het volk;

-----...-----

2. De tweede betekenis – net zo belangrijk – is het **maken** van het heiligdom. Tot dat moment had God alles gedaan *voor* het volk. Er was bijna niets wat was gedaan *door* het volk zelf.

De bouw van het heiligdom was de eerste gelegenheid waarbij de Israëlieten werden opgeroepen om zich te gedragen als vrije en creatieve mensen. Het maakte deel uit van hun leertijd in vrijheid.

De radicale stelling van Exodus – en van het Jodendom als geheel – is dat een samenleving Gods aanwezigheid in haar midden nodig heeft om repressie, corruptie, tirannie en onrecht te vermijden.....

Maar in het Jodendom wordt alle menselijke macht begrensd door het overkoepelende gezag van God. **Macht is ondergeschikt aan recht**. Er zijn morele grenzen aan macht. Dit zijn de fundamenteën van een vrije samenleving, toen en nu. Als mensen vergeten God te aanbidden, gaan ze mensen aanbidden – en daarna is het een kleine stap naar tirannie.

-----...-----

Zoals we zagen speelt het getal **zeven** een sleutelrol in de laatste hoofdstukken van Exodus. De uitdrukking ‘zoals God Mozes had opgedragen’ komt **zeven** maal voor in het verslag van het maken van de priesterlijke gewaden ([Ex. 39:1-31](#)) en verschijnt ook **zeven** maal in het verhaal van Mozes die de tabernakel opricht ([Ex. 40:17-33](#)). De wijding van de priesters en het altaar duren **zeven** dagen ([Ex. 29:35-37](#)).

Het zijn parallellen met de **zeven** dagen van de schepping en de **zeven** keer dat we horen: ‘God zag dat het goed was’.

De bouw van de tabernakel door de Israëlieten weerspiegelt Gods schepping van het heelal. De *dag* waarop de tabernakel wordt voltooid – de eerste dag van de maand ([Ex. 40:17](#)) – is dezelfde dag als de geboortedag van de schepping. Het is ook de dag waarop het droge land verschijnt na de vloed ([Gen. 8:13](#)), het begin van de herschaping wereld na de grote vernietiging. De menselijke schepping is een afspiegeling van de Goddelijke schepping.

[Exodus 40:17](#) *En het gebeurde in de eerste maand, in het tweede jaar, op de eerste dag van de maand, dat de tabernakel opgebouwd werd.*

[Genesis 8:13](#) *En het was in het zeshonderdeerste jaar, in de eerste maand, op de eerste dag van die maand, dat het water van boven de aarde opgedroogd was. Toen nam Noach het luik van de ark weg en keek naar buiten, en zie, de aardbodem was opgedroogd.*

-----...-----

Genesis en Exodus zijn met elkaar verbonden in spiegelbeeldige symmetrie. De structuur ziet er als volgt uit:

Schepping van het heelal ([Gen. 1-3](#))

De mensheid en haar tekortkomingen ([Gen. 3-6](#))

Vloed ([Gen. 7-10](#))

Hoogmoed: de toren van Babel ([Gen. 11](#))

De familie van het verbond ([Gen. 12-50](#))

Het volk van het verbond ([Ex. 1-4](#))

Hoogmoed: Farao ([Ex. 5-6](#))

Plagen ([Ex. 7-11](#))

Het volk en zijn tekortkomingen ([Ex. 12-18; 32-33](#))

Schepping van het heiligdom ([Ex. 25-31; 34-40](#))

Zoals we zien is het verschil tussen Genesis en Exodus dat de verbondsfamilie het verbondsvolk wordt.

-----...-----

Zo bezien is het heiligdom meer dan een verzoening voor de zonde van het gouden kalf. Het is ook een verzoening voor de zonden van Adam en Eva in de hof van Eden. Na de vloed aanvaardt God de menselijke zondigheid. Na het gouden kalf aanvaardt Hij de zondigheid van Israël.

Als mensen offers brengen – als ze iets van zichzelf aan God geven - schenkt God verzoening.

Het tweede paar stenen tafelen, dat als een permanent teken van Gods vergeving in de ark ligt, is voor Israël de tegenhanger van de regenboog uit Noachs dagen, die de belofte symboliseerde dat God nooit meer alle leven zou vernietigen. God is rechtvaardig, maar God vergeeft ook. De mensen zijn zondig, maar mensen kunnen ook vergeven worden.

Het Jodendom daarentegen beweert vanuit de overtuiging, dat het universum het resultaat is van Eén creatieve wil, dat orde natuurlijk is, en in de eerste plaats wordt bedreigd door de halsstarrigheid van de mens. Wij zijn het die chaos creëren door zonde, dat leidt tot geweld en machtsmisbruik, en uiteindelijk tot moord en slavernij, waardoor andere mensen van hun leven of hun vrijheid worden beroofd.

Een groot deel van de Tora is een chiasme of spiegelbeeldige symmetrie. Dat vertelt ons dat wat ons overkomt een spiegelbeeld is van wat we doen. Wie goed doet, goed ontmoet. Als we schade aanrichten, wordt ons schade toegebracht. Dat is waar het in Genesis – Exodus om draait

-----...-----

De ideale samenleving is volgens de Tora een wereld van *geordende vrijheid* die tot stand komt door het toepassen van het recht.

De aanwezigheid van het heiligdom met zijn precies geordende ruimtes in het hart van het kamp is dan ook niet alleen een symbool van Gods aanwezigheid, maar ook van Gods orde, die zowel de schepping (natuurlijke orde, wetenschap) als de verlossing (sociale orde, rechtvaardigheid) karakteriseert.

Zoals God orde schiep in het universum, zo worden wij ook opgeroepen om orde te scheppen in ons persoonlijke leven en in de samenleving als geheel. Wij zijn Gods beeld. We zijn Gods kinderen. We zijn Gods partners. Gods adem is in ons. Gods aanwezigheid is om ons heen,

Voor ons ligt de taak die God ons geeft: op aarde de vertegenwoordigers van gerechtigheid en mededogen zijn.

Leviticus

boek van het heilige

Jonathan Sacks

Het Bijbelboek **LEVITICUS** bevat de volgende Parasja's

1.	Wajikra	Hij riep	(Lev. 1:1 – 5:25)
2.	Tsav	Gebied	(Lev. 6:1 – 8:36)
3.	Sjemini	De achtste dag	(Lev. 9:1 – 11:47)
4.	Tazria		(Lev. 12:1 – 13:59)
5.	Metsora		(Lev. 14:1 – 15:33)
6.	Acharee Mot		(Lev. 16:1 – 18:30)
7.	Kedosjiem		(Lev. 19:1 – 20:27)
8.	Emor		(Lev. 21:1 – 24:23)
9.	Behar		(Lev. 25:1 – 26:2)
10.	Bechoekotai		(Lev. 26:3 – 27:34)

Leviticus: de democratisering van heiligheid

Wajikra: Leviticus; de roep van God

Er gebeurt niet veel in Leviticus. Er zijn weinig verhalende passages en de enkele die er zijn, zijn verontrustend.....

In het uitgebreide hoofdstuk 19 met zijn majestueuze oproep: ***‘Wees heilig want Ik, jullie God, ben heilig*** – vinden we naast morele geboden, rituele en schijnbaar irrationele voorschriften..... wat strijdig lijkt met gangbare ideeën over logica en samenhang.

De mentaliteit van Leviticus staat ver af van die van de seculiere cultuur van het Westen in de eenentwintigste eeuw.

Toch is Leviticus één – en misschien wel *de* – sleuteltekst van het Jodendom.

-----...-----

Het is hier dat we voor het eerst het gebod ***‘Heb je naaste lief als jezelf*** ’ tegenkomen. En het is ook de bron van een nog hogere moreel principe: ***‘Heb [vreemdelingen] lief als jezelf, want jullie zijn zelf vreemdelingen geweest in Egypte. Ik ben de Heer, jullie God’***

Het bevat één van de opmerkelijkste van alle religieuze ideeën, namelijk de opdracht om heilig te zijn, omdat God heilig is. We zijn niet alleen geschapen naar Gods beeld. ***We zijn ook geroepen om te handelen zoals God handelt.***

Leviticus is het middelste boek van de Pentateuch, Tora. Dit maakt het tot de belangrijkste van de vijf boeken van Mozes..... Als het centrale boek van de Tora vormt Leviticus de as waar de andere vier boeken omheen draaien.

-----...-----

Leviticus was het boek waarmee het Joodse onderwijs traditioneel begon. Eeuwenlang, reeds in de Talmoedische tijd was het de eerste tekst die Joodse kinderen bestudeerden. Het was de kennismaking met Gods Woord en wil.

De rabbijnen beschouwen zichzelf niet als erfgenamen van de priesters, maar van de profeten.

Het boek Leviticus is een lange overdenking over wat heiligheid is, en hoe dat naar het dagelijkse leven vertaald kan worden. Ja, het is een priesterlijke stem die God vereenzelvt met leven en weigert om dienstbaar te zijn aan de dood.

-----..-----

Leviticus is een zorgvuldig opgebouwd boek dat bestaat uit drie delen:

1. **Het eerste deel** gaat over het *heilige*. Het gaat in specifieke zin over de offers en meer in het algemeen over de vraag hoe we God nabijkomen in het huis van God;
2. **Het tweede deel** bevindt zich op de grens tussen het *heilige* en de wereld. Het gaat over dingen die ons ervan weerhouden de heilige ruimte te betreden;
3. **Het derde deel** gaat over het *heilige* naar de wereld brengen.

Na de verwoesting van de tweede tempel nam het gebed de plaats in van het offer; berouw kwam in de plaats van de hogepriester op Grote Verzoendag; en kennis van de Tora, oorspronkelijk een specialiteit van de priester, werd nu verwacht van het hele volk

Het verhaal onder het verhaal (Pagina 11-20)

Wajikra (Leviticus) gaat over de vraag waarom liefde de wet nodig heeft en de wet liefde.

De tekst kan oppervlakkig worden gelezen, maar een andere weg om nauwkeurig te luisteren en de diepte van de tekst te peilen.

De Tora brengt die op het spoor door aanwijzingen te geven, afwijkingen in de tekst die niet meteen opvallen maar duidelijk genoeg zijn om de bedachtzame lezer te laten terugkeren naar de tekst, om bij hernieuwde lezing te ontdekken dat het echte verhaal dat de Tora ons vertelt, rijker en complexer is dan we aanvankelijk dachten.

-----...-----

Dit geldt ook voor het boek *Wajikra* (Leviticus) als geheel. Als we alleen de oppervlakkige laag lezen gaat het over rituelen:

1. Het heiligdom;
2. Het priesterschap;
3. Offers;
4. Reinheid;
5. Heiligheid.

Maar als we aanwijzingen volgen, ontdekken we daaronder een intens drama dat zowel menselijk als metafysisch is. Om die betekenislaag op het spoor te komen, moeten we eerst de aanwijzingen vinden.

1. Het openingsvers van Leviticus 25. De tekst ziet er volkomen onschuldig uit. Er staat: *‘De Heer zei tegen Mozes op de berg Sinaï..... Bij nader inzien is dit een nogal vreemde tekst. De reden is dat de gebeurtenissen van het boek Wajikra (Leviticus) helemaal niet plaatsvinden op de berg Sinaï. Ze vinden plaats in de woestijn van de Sinaï, aan de voet van de berg – en niet op de berg..... Er is hier sprake van een sterke afwijking. Deze passage had in het boek Exodus moeten staan;*
2. Als we naar de inhoud van hoofdstuk 25 kijken, zien we hetzelfde. Het gaat over principes van sociale gerechtigheid: het jubeljaar, het kwijtschelden van schulden en de bevrijding van slaven. Sociale rechtvaardigheid is geen onderwerp dat we associëren met Leviticus, waarin de relatie tussen God en de mens centraal staat. Sociale gerechtigheid is een onderwerp dat we vooral in verband brengen met het boek Exodus. De voor de hand liggende plaats voor deze wetten is onmiddellijk na de burgerlijke wetten van Exodus 21-23, die handelen over rechtvaardigheid in de relaties tussen mensen;

3. Leviticus 26..... Hier gaat het over zegen en vloek die bij het verbond horen: zegeningen als het volk gehoorzaamt, vervloeking als ze dat niet doen..... Ook dit hoofdstuk had in Exodus moeten staan, net vóór Exodus 24 waarin de formele aanvaarding van het verbond door de Israëlieten wordt beschreven.

-----..-----

4. Zelfs de slotwoorden van *Wajikra* (Leviticus), ‘Tot zover de geboden die de Heer op de berg Sinaï bij monde van Mozes aan de Israëlieten heeft opgelegd’ lijken niet op zijn plaats. *Wajikra* (Leviticus) speelt zich niet op de berg af, maar in de tent van ontmoeting. Ook deze woorden hadden aan het einde van de verbondsceremonie in Exodus 24 moeten staan.

Het gedeelte dat we tussen Exodus 24 en Leviticus 25 aantreffen is een lang intermezzo, een inlassing van veertig hoofdstukken..... Een enorme uitweiding.

Waardoor werd het veroorzaakt?

Er is maar één plausibel antwoord: het verhaal van het gouden kalf..... geen afgodsbeeld, maar een orakel, een punt waar goddelijke communicatie plaatsvond. **Is dat echt zo ?**

-----..-----

Aäron vroeg het volk om hem hun gouden sieraden te geven, smolt die om en maakte vervolgens ‘met een beitel’ een kalf. Het was een dieptepunt in de geschiedenis van Israël.

Het verhaal is duidelijk. Maar wat er daarna gebeurt in Exodus 33 niet. Dit hoofdstuk is één van de meest onduidelijke passages uit de Tora. Op zichzelf is het duidelijk wat er gebeurt maar de volgorde van de gebeurtenissen is heel moeilijk te begrijpen.

1. Het begint met God die zegt dat het volk verder moet trekken en zijn reis naar het beloofde land moet voortzetten;
2. Vervolgens zegt God dat Hij niet langer 'in hun midden' zal zijn. In plaats daarvan zal Hij een engel sturen. Het zou te gevaarlijk zijn voor God om dicht bij het volk te verkeren, aangezien hun provocaties zijn woede wekken;
3. Vervolgens lezen we dat Mozes zijn tent buiten het kamp plaatste.

Dan volgt in hoofdstuk 34 het befaamde tafereel waarin God Mozes in een rotsspleet plaatst en aan hem voorbijgaat, terwijl Hij woorden opzegt die bekend zijn geworden als de '**dertien attributen van Gods barmhartigheid**'

- 1) HEERE
- 2) HEERE;
- 3) God
- 4) barmhartig
- 5) en genadig,
- 6) geduldig en rijk aan goedertierenheid
- 7) en trouw;
- 8) Die goedertierenheid
- 9) blijft bewijzen aan duizenden;
- 10) Die ongerechtigheid,
- 11) overtreding
- 12) en zonde vergeeft,
- 13) maar Die de schuldige zeker niet voor onschuldig houdt .

Er is veel onduidelijk in deze passage, in het bijzonder twee dingen:

1. Waarom bespreekt Mozes de fijne kneepjes van de theologie terwijl de relatie van het volk met God in een grote crisis verkeert?

-----...-----

2. Waarom verplaatst hij (Mozes) net daarvoor zijn tent naar buiten het kamp?

Het hele verhaal van het gouden kalf vond plaats omdat Mozes afwezig was. Dit was niet het moment om de afstand tussen hem en het volk te vergroten..... ze (het volk) waren bedroefd omdat ze hoorden dat God niet langer in hun midden zou zijn.

Als Mozes hetzelfde deed, zou die toch al pijnlijke situatie dubbelhard aankomen..... Toen ze (het volk) het gouden kalf maakten zochten ze - hoe onbezonnen dat ook was - een manier om zonder angst God te ontmoeten. Ze hebben het nodig dat U dicht bij hen bent.

Wat Mozes ter sprake bracht toen hij vroeg naar het 'aangezicht', de 'wegen', en de 'majesteit' van God, waren fundamentele aspecten in de relatie tussen God en de mensen.

1. Kon Hij ook immanent zijn?;
2. Kon God Zich alleen tot mensen verhouden vanuit de hemel of vanaf een berg, of ook in de vallei midden in het kamp?;
3. Kon een oneindige God eindigende mensen ook nabij zijn?;
4. En als dat niet zo was, welke hoop is er dan voor de mensheid?;

-----..-----

5. Hoe kunnen we leven als we niet weten of U boos zult zijn en/of onze gebeden om vergeving zult horen?;
6. Wat zal er in de toekomst gebeuren als het volk zondigt en er geen Mozes meer is om voor hen te bidden?

Er moet structuur komen in hun (het volk) geestelijk leven. Er moet een leiderschapsstructuur zijn die niet afhankelijk is van het toeval.

Als dit is wat er plaatsvond in Exodus 33, dan is dit een van de meest beslissende momenten in het Jodendom.

1. Door de afstand in tijd is het moeilijk te beseffen hoe radicaal de breuk was van het monotheïsme met de beschavingen van die tijd;

Hoe verhoud je je tot een God die oneindig en onkenbaar is?

2. God handelt in de geschiedenis..... Door de uittocht veranderde God de geschiedenis. Om het duidelijker te zeggen: bij de uittocht schiep God de geschiedenis.

-----...-----

Hoe was het om het eerste volk te zijn dat op reis ging zonder te weten waar naar toe dat zou leiden?

Op het diepste niveau is **dát** de betekenis van de crisis rond het gouden kalf. **Mozes vormde op dat moment de enige schakel tussen hemel en aarde. Zonder hem was er slechts vrees en schrik.....**

Alleen woorden hebben de kracht om de kloof tussen de eindige mensen en de oneindige God te overbruggen..... dat is een oplossing die werkt bij individuele mensen,

Maar wat gebeurt er als de Israëlieten een natie worden?

Als God bij de berg Sinaï tot het volk als geheel spreekt, vinden de Israëlieten dat ondraaglijk en vragen zij Mozes om te luisteren in hun plaats.

Daarom was zijn langdurige afwezigheid zo bedreigend. Het maken van het gouden kalf was een vergissing, een zonde. Maar de crisis die er aan vooraf ging was reëel en structureel.

1. Wat zou er van het volk terechtkomen als Mozes of iemand als hij er niet meer was?
2. Hoe kon het volk het risico nemen om volledig op God te vertrouwen als Hij zo ver weg was, zo overweldigend en onvoorspelbaar?

Om die reden gaf God het antwoord dat leidde tot een uiteenzetting van veertig hoofdstukken die werden ingelast in het verhaal van de tocht van de Israëlieten van Egypte naar het beloofde land.

God beantwoordde het verzoek van Mozes met de volgende woorden: *'De Israëlieten moeten een heiligdom voor mij maken, zodat Ik te midden van hen kan wonen'* [wesjachanti] (📖 **Ex. 25:8**). **Dit is het begin van een geheel nieuwe relatie tussen God en het volk.**

God zou voortaan niet alleen de kracht zijn die de sterren beweegt en de loop van de geschiedenis verandert, maar het volk ook nabij zijn, als een naaste..... Goddelijke inwoning; Goddelijke aanwezigheid (*sjechina*).

Deze relatie tussen God en het volk zou worden bemiddeld door een nieuw soort religieus leider - niet door de profeet Mozes, maar door de priester Aäron.

-----..-----

Er kwam nooit een nieuwe Mozes, en na Haggai, Zacharia en Maleachi zou er zelfs een einde komen aan de profetie....

Het priesterschap staat voor continuïteit die immuun is voor de wisselvalligheden van de tijd. Datzelfde geldt ook voor de 'Goddelijke aanwezigheid', de *sjechina*..... Het hele systeem van *korbanot*, het offerstelsel en alles wat daarbij hoorde, was een reactie op de crisis die werd veroorzaakt door de afstand van God tot het volk. Dat is het verhaal achter het verhaal van Wajikra.

Het lange exposé tussen Exodus 23 en Leviticus 25 wordt, zo meende Nachmanides, volledig in beslag genomen door de gevolgen van de crisis rond het gouden kalf en de nieuwe relatie die dat creëerde tussen God en het volk.

Heel dit boek- 1) over de bouw van het heiligdom; 2) de offers die gebracht moesten worden; 3) de speciale eisen van reinheid voor iedereen die het terrein betrad; 4) de heiligheid die werd geëist van een volk die God in haar midden heeft - gaat over God nabij brengen, over het leven in de constante aanwezigheid van het Goddelijke..... Dit was iets geheel nieuws in de Joodse ervaring.

Maar de risico's waren duidelijk. Immanentie introduceren in het Jodendom - een God die een 'huis' heeft op aarde, droeg het gevaar in zich dat Israël ging lijken op andere religies van de oude wereld.....

Vandaar de vraag hoe oneindigheid een plaats kon krijgen in de ruimte en hoe eeuwigheid een plaats kon krijgen in de tijd zonder de grenzen van de werkelijkheid te vervagen.

-----..-----

Vandaar de unieke taak en denkwijze van **de priester**. Zijn rol was het beschermen en bewaken van de grenzen.

De fundamentele daad van de priester is *lehavdil* - 'onderscheiden, scheiden, weten waar dingen thuishoren en waar niet'. De priester beseft dat God de wereld op die manier geschapen had.....

De priester had de taak om orde te bewaren in een wereld waar mensen steeds weer chaos creëren. Alleen in die geordende wereld kan heiligheid overleven. Alleen in een geordende wereld kan de mensheid overleven. Dat is de unieke boodschap van een priester.

Naast '*lehavdil*' kent het priesterschap nog een sleutelbegrip: *lehorot* - 'onderwijzen, instrueren, een oordeel vellen, uitspraak doen, de weg wijzen'.

Waar oneindigheid eindigheid ontmoet is gevaar. Veiligheid wordt geboden in de vorm van wetgeving. In Bijbelse tijden was de priester meester en leraar van de wet. Zijn taak was om de Goddelijke aanwezigheid in het hart van het Israëlitische kamp te houden. ***Het volk moest zich voortdurend herinneren dat God in hun midden was.***

-----...-----

De priester heeft de taak om het vuur van God, het drama van de offerende liefde, en het ontzagwekkende van de Goddelijke aanwezigheid - levensveranderende omstandigheden - te veranderen in dagelijkse rituelen zodat het geen zeldzame, uitzonderlijke gebeurtenissen meer zijn, maar gewoonten worden die het karakter van het volk vormen en het leven van mensen transformeren..... Elke dag is een ontmoeting met het Goddelijke.

Priesters zijn heilige personen die heilige handelingen verrichten op een heilige plaats.

Wanneer God het Joodse volk heiligt en oproept om een ‘*heilige natie*’ te vormen, heeft dat dezelfde connotatie als bij een huwelijk. Hij wil zeggen dat het volk door God wordt aangewezen om exclusief van Hem te zijn, om Hem alleen te aanbidden..... een één op één relatie tussen een volk en God..... De aanwezigheid van het heilige is iets wat ontzag oproept,..... God de oneindige is ook God de nabije.

Opgaan naar het heilige betekent om elk voorwerp, elk mens, elk gebied of perspectief als een deel van het geheel te zien, met een eigen integriteit in het geheel der dingen. Daarom kunnen alle wereldse zaken in principe geheiligd worden zodra we ze in dienst stellen van God, de eenheid die licht en leven geeft aan alles wat bestaat.

-----..-----

Ons uitgangspunt moeten de twee brandpunten van heiligheid in de Tora zijn.

1. Het eerste is sabbat, de zevende scheppingsdag. *‘Zo werden de hemel en de aarde in al hun rijkdom voltooid. Op de zevende dag had God Zijn werk voltooid, op die dag rustte Hij van het werk dat Hij gedaan had. God zegende die zevende dag en verklaarde die heilig, want op die dag rustte Hij van heel Zijn scheppingswerk’* (📖 Gen. 2:2-3). **Sabbat is lege tijd.**
2. Het tweede brandpunt van het heilige is de *mikdasj*, de tabernakel of het heiligdom..... **Het heiligdom bestond overwegend uit lege ruimte.**

Heiligheid is leegte: lege ruimte en lege tijd. Wat betekent dit?

Verreweg het meest suggestieve antwoord vinden we in de Joodse mystiek, met name in de kabbalistische leer.....

1. Voor de mysticus is het onzichtbare echt, terwijl het zichtbare onecht is, niet meer dan een masker dat het Goddelijke verbergt..... Hoe moeten we het bestaan van een oneindige, alwetende en almachtige God en een eindig universum waarin mensen een fysiek bestaan en een vrije wil hebben, met elkaar in overeenstemming brengen?
2. De rationalist ziet de wereld en vraagt zich af of God wel echt bestaat.

Het antwoord dat gegeven wordt door de kabbalisten is dat onze werkelijkheid bestaat **door Goddelijke terughoudendheid**, *tsimsoem*. God verbergt Zich als het ware om in de ruimte die door Zijn zelfbeperking ontstaat, de komst van het universum mogelijk te maken.

-----...-----

'U bent een God die zich verborgen houdt' (📖 Jes. 45:15)..... Menselijke vrijheid bestaat vooral door Goddelijke zelfbeperking.

Zo kwamen Adam en Eva tot de ontdekking dat ze in staat waren om te zondigen (en Kaïn zelfs om een moord te plegen) zonder dat God tussenbeide kwam en ingreep. Door Zichzelf te beperken maakte God ruimte voor de mens.

Wat is een verschil tussen een **verborgen** God en **geen** God?

Als God altijd zichtbaar zou zijn, konden mensen niet bestaan. *'Geen mens kan Mij zien en in leven blijven'* zeg God. *'Laat God niet met ons spreken, want dan sterven we'* zeggen de Israëlieten bij de Sinaï.

Maar als God altijd onzichtbaar, verborgen en onkenbaar is, wat is dan de zin van Gods bestaan? Het zal altijd zijn alsof Hij er niet is.

Het antwoord op dit dilemma is **heiligheid**.

Sabbat is het moment waarop mensen een dag lang geen schepper zijn en zich bewust worden van zichzelf als schepsel.

De tabernakel is de ruimte waarin mensen niet langer meester zijn – *'bevolk de aarde en breng haar onder je gezag'* – en dienaar worden.

Zoals God zichzelf moest beperken om ruimte maken voor het eindige, zo moeten mensen zichzelf ook beperken om ruimte maken voor het oneindige.

Het heilige krijgt plaats en ruimte waar mensen afstand doen van hun onafhankelijkheid en zelfredzaamheid..... voor een moment erkennen dat ze totaal afhankelijk zijn van Hem die sprak en heel de wereld tot stand bracht.

Het universum is de ruimte die God maakt voor de mens. Het heilige is de ruimte die de mens maakt voor God.

-----..-----

Het heilige is de ruimte die door de mensen wordt vrijgemaakt, zodat ze kan worden gevuld door de oneindige aanwezigheid van God.

Het kostbaarste dat mensen God kunnen aanbieden is hun vrijheid, hun wil. God vraagt dit niet altijd van iedereen, want als Hij dat zou doen, zou Hij Zijn bedoeling met de schepping van de mens ondermijnen. Daarom vraagt Hij het van sommige mensen, op sommige momenten.

1. Hij vraagt het van één volk, de Israëlieten;
2. van één land, het land Israël;
3. op één dag, de sabbat;
4. en op één plaats, het heiligdom.

De priesters zijn de hoeders van het heilige en krijgen de opdracht om zelf zo ver mogelijk weg te blijven van het gewone, het alledaagse, het sterfelijke – en vooral van de dood.

Dat is het heilige, het punt waarop de mensen tijdelijk afstand doen van hun scheppingskracht en vrijheid om Gods scheppingskracht en vrijheid te kunnen ervaren. Het heilige is waar de heerlijkheid van God zijn verhullende mantel afwerpt, en tastbaar en voelbaar wordt.

Offer (Pagina 25-29)

Heiligheid is de ruimte die we voor God maken. God offert iets van Zichzelf om ruimte te maken voor ons. Wij offeren iets van onszelf om ruimte te maken voor God.....

Wat het volk tot dat moment (het moment van het gouden kalf) zo onvolwassen maakte, was hun totale afhankelijkheid van God.

Hij had hen bevrijd, gered door de zee, door de woestijn geleid, voedsel gegeven uit de hemel en water uit een rots. Ze hadden ontvangen. Zij hadden nog niets teruggegeven..... Als je in Jodendom geniet van iets wat je niet hebt verdiend, is dat een reden voor schaamte.

Het enige wat God nog niet voor de Israëlieten had gedaan, was *hen de kans geven om Hem iets terug te geven*. Het idee alleen klinkt absurd. Hoe kunnen wij schepselen, iets teruggeven aan de God die ons heeft gemaakt? Alles wat we hebben is van Hem.....

Gods grootste geschenk aan ons is het vermogen om Hem iets te geven..... Hoewel God het gevaar onderkende (van heidendom en ketterij) stond Hij het Zichzelf toe om de Israëlieten in de gelegenheid te stellen om God iets terug te geven.

De bouw van het heiligdom uit vrijwillige bijdragen van het volk was – net als het offerstelsel dat daar uit ontstond – belangrijk omdat het de Israëlieten de kans gaf iets terug te geven aan God.

Geven is wezenlijk voor zelfrespect. In een situatie verkeren waarin je alleen kunt ontvangen, en niet kunt geven, is menselijke waardigheid missen.

De offers uit de Bijbelse tijd waren voornamelijk dierenoffers. Het lijkt geen twijfel dat dit verband hield met twee verordeningen uit Genesis:

1. De eerste is een concessie uit de periode van ná de zondvloed, die de mensen toestond om dieren te doden als voedselvoorziening.
Vóór de zondvloed was dat verboden;

-----...-----

2. De tweede concessie vinden we in het verhaal van de ‘*binding van Izak*’ waarin God Abraham weerhoudt ervan weerhoudt om zijn kind te offeren en hem in plaats daarvan een ram geeft dat met zijn hoorns vastzit in het struikgewas.

Het dierenoffer is de weg waarlangs de Tora de Israëlieten wegleidt van het offeren van mensen, en in het bijzonder van kinderen, wat in de oudheid een algemeen gebruik was.

Volgens getuigenissen uit de profeten en de historische boeken werd dat soms zelfs gedaan in Israël, waar het werd beschouwd als de meest gruwelijke zonde.

Het fundamentele offer in het Jodendom is het offer van de wil. Omdat wilsvrijheid het hoogste geschenk van God aan de mens is, is het periodiek afzien daarvan de manier om te erkennen dat het de mens geschonken werd.

Zoals het afgoderij is om andere mensen te aanbidden in plaats van God, is het slavernij om je vrijheid te offeren aan andere mensen in plaats van God.....

Het wezenlijke van het offer is de verzaking. We geven iets van onszelf op en bieden het God aan als erkenning voor de gaven die Hij ons gegeven heeft.

-----...-----

Op de één of andere manier is een offer in het Jodendom altijd het teken van een - ik – Gij – relatie tussen ons en God. ***Het is een gebaar van liefde.***

Hasjeem is God als persoon. Elohiem is God als kracht der krachten, de totaliteit van alle krachten en machten in het universum.

Een offer aan *Elohiem* zou een heidense daad zijn, een poging om de natuurkrachten te kalmeren. Offers worden altijd gebracht aan *Hasjeem*.....

Er bestaat geen liefde zonder de bereidheid om te offeren. Dat is de waarheid in het hart van Leviticus.

-----...-----

Dat is het thema van de grote profetische aanklachten tegen de offercultus – dat mensen offers brachten alsof ze daarmee morele overtredingen konden afkopen of compenseren, alsof God kon worden omgekocht en gevraagd om een oogje dicht te knijpen als medemensen werden bedrogen of onderdrukt. Deze kritiek is structureel en vernietigend.

God staat ons toe Hem offers te brengen om onze liefde en dankbaarheid te tonen voor wat Hij ons gegeven heeft.

De andere kant hiervan is, zoals de heiligheidswet benadrukt, dat we onze liefde voor God laten omvormen in onze liefde voor onze naaste en de vreemdeling. Zoals we aan God geven, zouden we ook aan hen moeten geven.

Reinheid (Pagina 30-33)

De reinheidswetten van *Wajikra* (Leviticus) staan in de hoofdstukken 11-16 en staan in een duidelijke volgorde.

1. Ten eerste is er de onreinheid die ontstaat door contact met weerzinwekkende dieren;
2. Vervolgens de onreinheid die veroorzaakt wordt door de bevalling;
3. Daarna volgt het mysterieuze verschijnsel dat bekend staat als *tsaraat*, vaak vertaald als melaatsheid..... huidziekte bij mensen, verkleuring van kleding, en schimmel op de muren van huizen;
4. Daarna wordt de onreinheid door lichamelijke vloeingen behandeld – menstruatie bij vrouwen en zaadlozing bij mannen.

Deze wetten worden gevolgd door hoofdstuk 16, dat de rituelen van de hogepriester op Grote Verzoendag specificeert.

-----...-----

Het verband tussen rituelen en reinheidswetten is dat in dit hoofdstuk zonde wordt beschreven als **bezoedeling**, en dat verzoening wordt beschreven als een **reinigingsproces**.

De hoofdstukken 18 en 20, die de grote ‘heiligheidswet’ van hoofdstuk 19 als het ware omlijsten, gaan over verboden seksuele relaties – verboden die specifiek gelden voor de Israëlieten omdat ze een heilig volk zijn in een heilig land.

Als het ‘*heilige*’ de ruimte is die we voor God maken, dan is ‘*reinheid*’ wat ons toestemming geeft om die ruimte te betreden, en ‘*onreinheid*’ wat ons daarvan weerhoudt.

De belangrijkste gemeenschappelijke factor bij de verschillende vormen van onreinheid is dat ze te maken hebben met *sterfelijkheid*, met het feit dat we belichaamde wezens zijn in een fysieke wereld. Blootgesteld aan ‘duizenden aangeboren angsten’.

-----...-----

Om de heilige ruimte binnen te gaan, de ruimte waarin we voelen dat we in de nabijheid zijn van oneindigheid en eeuwigheid, moeten we ons van elk bewustzijn van sterfelijkheid, ziekte en verval ontdoen. ***Daarom is de allerhoogste bron van onreinheid de dood:*** het contact met of de nabijheid van een dood lichaam.

1. Paradoxaal genoeg geldt ook de **bevalling** als onrein, ook al vertegenwoordigt die nieuw leven..... Er werden baby's dood geboren, veel kinderen stierven jong en veel moeders overleden tijdens de bevalling;
2. Zo zijn ook **menstruatie**- en de voortplantingscyclus symbolen van de sterfelijkheid van de mens;
3. **Huidziekte** is de meest algemeen zichtbare herinnering aan onze menselijkheid. Vooral de huidaandoening *tsataat*, melaatsheid werd beschouwd als een acuut teken van sterfelijkheid, ziekte en verval.

Heiligheid en reinheid zijn afhankelijk van het vermogen om onderscheid te maken, om te scheiden en te weten wat waar thuishoort. Bedenk hoe God in de eerste hoofdstukken van Genesis de wereld schiep door **orde** te scheppen in de chaos..... Daarna vulde God elk domein met passende voorwerpen of levensvormen.

Voedselwetten hebben dezelfde logica. Reine dieren, vissen en vogels zijn de dieren die het meest in het oog springen als het gaat om **orde**.

-----...-----

Alles wat de grenzen vervaagt, is onrein.

Dezelfde logica is op een meer diepgaande wijze van toepassing op de **seksuele ethiek**. Niets verstoort op lange termijn de sociale orde meer dan seksuele anomie..... Relaties binnen het gezin – man en vrouw, ouder en kind – zijn in de Tenach dan ook de meest voorkomende metaforen voor de relatie tussen God en het volk. Ze raken aan het hart van het Jodendom als een religie van trouw, loyaliteit en liefde die nieuw leven voortbrengt.

God vraagt ons niet om onze lichamelijkheid op te offeren of te minachten. Integendeel, we maken deel uit van de fysieke wereld die Hij heeft geschapen en dat is de plaats waar Hij wil dat we Hem dienen.

Toch moeten er grenzen getrokken worden en moeten de scheidslijnen tussen Gods domein en ons domein in acht worden genomen. Het niet naleven van de grens tussen wat geoorloofd en verboden was zorgde ervoor dat Adam en Eva uit de hof van Eden werden verbannen. Binnen één generatie vond de eerste moord plaats en het duurde niet lang of ‘*de aarde was vol van geweld*’ (📖 Gen 6:11).

Ritueel (Pagina 35-38)

Ritueel zorgt voor continuïteit.

-----...-----

Het ritueel heeft sterk aan kracht ingeboet in het Westen. Dat is één van de redenen waarom *Wajikra* (Leviticus) ons zo’n vreemd en achterhaald boek lijkt. Velen beschouwen rituelen als een onderdeel van een mythisch en magisch wereldbeeld.

Geloof is geen magie of een techniek uit de pre-moderne tijd..... Wij dienen God niet om succes te hebben, maar om Hem nabij te blijven.

- Hij is immers helderheid in een wereld van verwarring;
- Hij is leven in een wereld die al te vaak geobsedeerd is door de dood;
- Hij is de blijvende aanwezigheid te midden van alle verandering.

In het Jodendom is ritueel heel iets anders.... Rituelen scheppen en onderhouden de gemeenschap. Ritueel creëert een collectieve identiteit.

Het is één ding om God te aanbidden en onze zonden te belijden in de beslotenheid van onze ziel, maar het is heel iets anders om dat te doen in de tempel in Jeruzalem zoals dat in vroeger tijden gebeurde, of in de synagoge van nu. De diepte en breedte van dit sociale karakter hangt van ons vermogen af om samen te bidden, samen te belijden, samen te vieren. Daarom was het ritueel op dat moment in de geschiedenis van Israël nodig.

-----..-----

Ritueel verbindt ons met Joden op andere plaatsen en in andere tijden..... Door ritueel zijn we van eenzame individuen veranderd in leden van het verbondsvolk.

Zonder ritueel dus geen gemeenschap, geen continuïteit, geen gedeelde belevingsstructuur.

-----..-----

Het ritueel wint het van het nihilisme, het ontbreken van zin en betekenis als er niets is om zin en betekenis in uit te drukken.

Drie stemmen: Priesters, profeet en koning (Pagina 39-42)

De Tora, de vijf boeken van Mozes, is anders dan elke andere tekst in de Tenach. De Tenach, de Hebreeuwse Bijbel als geheel, bevat boeken in vele soorten en genres:

- Er zijn historische werken;
- Profetische geschriften;
- Wijsheidsboeken;
- Liturgische verzamelingen zoals de Psalmen;
- Korte verhalen, zoals die van Jona en Ruth;
- Klaagzangen;
- Liefdesgedichten;
- Enzovoort.

Bij de Tora is dat niet zo. Het is het enige werk in de Tenach dat wetgeving bevat: niet één wet, maar meerdere, *wat volgens de traditie oploopt tot 613 geboden*, een uitgebreide juridische compositie die alle aspecten van het leven omvat, van de structuur van de samenleving tot de innerlijke contouren van ons emotionele en cognitieve leven.

Maar de Tora is veel meer dan dat. Ze bevat ook kosmologie; over hoe de mens en de wereld zijn ontstaan. Het omvat geschiedenis, poëzie, genealogie en profetie. Geen ander werk is zo opgebouwd.....Wat er uit ziet als meerdere voorwerpen kan in werkelijkheid één voorwerp zijn.

Een tegenstrijdigheid in een twee dimensionaal veld kan bij drie dimensies verdwijnen. Dat is precies wat de Tora is: allerlei soorten teksten, met verschillende stemmen, die alleen een samenhangend geheel vormen als we extra dimensie toevoegen: het oneindige en eeuwige dat we God noemen.

De Tora is Gods Woord tot de mensheid, en in het bijzonder Gods Woord tot het volk dat Hij vroeg om Zijn getuige te zijn tegenover de wereld.

-----...-----

De Joodse traditie verdeelde de boeken van de Hebreeuwse Bijbel in drie categorieën:

1. De Tora; is het Woord van God tot de mens;
2. *Neviim*, de profeten; de woorden van God *door* de mens;
3. *Ketoeviem*, *de geschriften*; de woorden van de mens tot God.

Drie stemmen:

1. De priesterlijke stem (*wajikra*);
2. De profetische stem;
3. De stem van de wijsheid.

Daarmee is niet gezegd dat de Tora een samengesteld werk is dat door meerdere auteurs is gecompileerd.....maar dat er minstens drie manieren zijn om de wereld te zien in relatie tot God.

De vraag die beantwoord wordt door de literaire structuur van de Tora is: Hoe breng je in taal die verstaanbaar is voor mensen iets over van wat het menselijke overstijgt?..... Wat voor soort tekst zou mensen het gevoel kunnen geven van het Goddelijke?

De oplossing van de Tora is het gebruik van meerdere perspectieven. God openbaart Zich op drie manieren en dat elk van deze drie manifestaties zijn zijn eigen stem heeft:

1. Schepping - betekent de wereld die is – ‘*chogma*’, wijsheid;
2. Verlossing - betekent de wereld die zou moeten zijn - profetisch;
3. Openbaring - betekent het woord dat de wereld ontsleutelt - priesterlijk.

God is waar die drie elkaar ontmoeten en één worden.

-----..-----

Voeg deze drie stemmen bij elkaar en je hebt een literaire uitdrukking van het dat God, zoals Hij tot ons spreekt via de Tora, niet beperkt kan worden tot één enkel perspectief of gezichtspunt. De God van de verlossing en de God van de opbaring zijn één en dezelfde.

De eenheid van de Tora is de eenheid van God.....

-----..-----

Daarom is de Tora, en het Jodendom in het algemeen, een veelstemmig gesprek.Niemand van ons is autonoom, zelfs de grootste mens niet. ***We zijn allemaal ‘als God’ – gemaakt naar Zijn beeld, naar zijn gelijkenis – maar niemand van ons is God..***

1. **De morele stem van de wijsheid (de koning).** De reden is dat wijsheid het universele erfgoed van de mensheid is. Ze maakt deel uit van wat het betekent om geschapen te zijn naar het beeld van God. We zijn allemaal geboren en we zullen allemaal sterven. Overal ter wereld worden mensen met vergelijkbare conflicten en verleidingen geconfronteerd. Daarom is wijsheid universeel en eeuwigdurend.
2. **De morele stem van de profeet** is anders..... Een profeet verstoort de vrede,

-----...-----

De profeet staat klaar om een koning, een priester, een andere profeet of het volk als geheel te bekritisieren vanwege hun morele tekortkomingen.....;

Een profeet ziet wat morgen komt in wat er vandaag plaatsvindt. Hij waarschuwt voor wat er gaat gebeuren als we niet veranderen.....;

De profeet is vaak de stem van naderend onheil, maar ook van onuitwisbare hoop. Als anderen de vrede zien, ziet de profeet de komende catastrofe,..... Terwijl de stem van de wijsheid leeft van heden, leeft de stem van profeet van de toekomst.....;

De profeet is ook drager van het woord. Hij of zij spreekt niet op grond van observatie en levenservaring zoals de wijsheid, maar eerder vanuit het woord dat God in zijn mond heeft gelegd, de boodschap die Hij hem heeft opgedragen te verkondigen.....;

Een profeet denkt in relaties: tussen rijken en armen, de machtigen en machtelozen. Hij of zij ziet de samenleving altijd vanuit een menselijk perspectief;

Voor de profeet gaat politiek niet over macht of belangen. Maar over de vraag of we mensen rechte doen, vooral diegenen die minder macht hebben dan wij;

Boven al is de profeet altijd hartstochtelijk bezorgd over de relatie tussen het volk en God..... Je kunt God niet liefhebben en mensen haten. Je kunt geen offers brengen in de tempel en je medemensen onderdrukken.

-----..-----

2. **De morele stem van de priester:** Wanneer we Gods geboden gehoorzamen, stemmen we onszelf af op die structuur (morele grondstructuur) en het resultaat daarvan is zegen. Als we de geboden niet gehoorzamen is het resultaat vloek.

Als voor de wijze de belangrijkste deugd wijsheid is, en voor de profeet rechtvaardigheid en mededogen, dan is dat voor de priester **gehoorzaamheid**..... Wanneer het menselijk handelen samen valt met Gods wil, wordt de orde beschermd tegen de steeds aanwezige dreiging van chaos.

De bepalingen van Leviticus 19 kunnen op het eerste gezicht op een willekeurige verzameling wetten lijken, die niets met elkaar gemeen hebben.

-----..-----

Dat komt omdat we het idee van heiligheid niet begrijpen, namelijk het respecteren van de Goddelijke orde in de schepping.....

Voor de priester is het morele leven niet iets dat we leren kennen door observatie (de wijsheidsethiek) of door empathie en de hartstocht voor gerechtigheid (de profetische ethiek), maar door de onderscheidingen te eren die God ons heeft geleerd te zien in de structuur van de werkelijkheid.

Het resultaat is wat Paul Johnson ‘een morele filosofie’ noemt, die ‘zowel solide als subtiel is, en in de loop van de millennia opmerkelijk weinig veranderd is’. Dat is wat er tevoorschijn komt wanneer de wijsheid van de wijze, de hartstocht van de profeet en het gevoel voor het heilige van de priester combineren.

Het was in ballingschap, in Babylon, dat de Tora een prominente plaats kreeg in het Joodse leven, zoals zij daarvoor zelden had gehad. Het werd nu de grondslag voor de identiteit van het volk. Een volk in ballingschap heeft per definitie alles verloren wat het tot een natie maakt – land, huis, taal, grondgebied, onafhankelijkheid en soevereiniteit. Daarom passen ze zich in de meeste gevallen aan de dominante cultuur aan en nemen ze , vrijwillig of onder druk, het heersende geloof over.

In die situatie kwam de priesterlijke stem tot zijn recht, want het monotheïsme maakte iets mogelijk wat anders onmogelijk zou zijn geweest: *een levende relatie met God, ver weg van huis.*

Maar Israëls religie was anders. De God van Israël – de Ene, de Schepper van het universum – was de God van alom die overal kon worden ervaren.....

-----...-----

Je kunt nog steeds tot God bidden in ballingschap. Je zou daar zelfs een ‘klein heiligdom’ kunnen bouwen ([📖 Ez. 11:16](#))..... Het gebed, de studie van de Tora en de vervulling van de geboden werden als het ware een plek om je thuis te voelen in ballingschap.

[📖 Ezechiël 11:16](#) *Zeg daarom: Zo zegt de Heere HEERE: Hoewel Ik hen ver weggedreven heb onder de heidenvolken en hoewel Ik hen in de landen verspreid heb, toch zal Ik voor hen een heiligdom zijn, hoe kort ook, in de landen waarin zij gekomen zijn.*

-----...-----

De verwoesting van de Tweede Tempel (70 na Chr.) – gevreesd, verwacht en voorzien – was een crisis zoals die nauwelijks in de geschiedenis van Israël was voorgekomen. Wat moest Israël beginnen zonder tempel, zonder offers en een functioneel priesterschap en het belangrijke ritueel dat de hogepriester leidde op Jom Kipoer? Hoe kon het geestelijk leven worden voortgezet en hoe konden hun zonden worden verzoend?

Het is uit deze historische crisis dat het rabbijnse Jodendom werd geboren....

In wezen democratiseerden de rabbijnen het priesterschap. Nu ze geen tempel of offers meer hadden, werd het hele stelsel van *avoda*, de dienst aan God, vertaald naar het dagelijkse leven van de Joden. In het gebed werd elke Jood een priester die een offer bracht.

-----...-----

In zijn berouw werd hij een hogepriester, die verzoening bracht voor zijn zonden en die van zijn volk. Elke synagoge, in Israël of daarbuiten, werd een deel van de tempel in Jeruzalem. Elke tafel werd een altaar. Elke daad van liefdadigheid of gastvrijheid werd gezien als een offerdaad.

De studie van de Tora, ooit de specialiteit van de priesters, werd het recht en de plicht van iedereen. Niet iedereen kon de kroon van het priesterschap dragen, maar iedereen kon wel de kroon van de Tora dragen.

In het rabbijnse Jodendom realiseerde men uiteindelijk het visioen dat het volk meer dan duizend jaar eerder had opgeroepen om een *'koninkrijk van priesters, een heilige natie'* te zijn.

1. De synagoge ontstond;
2. Het idee ontstond om driemaal daags te bidden;
3. De studie van de Tora werd essentieel in het leven van het volk;
4. Heiligheid, ooit gericht op de tempel, werd nu verspreid in een leven rond de geboden;

5. Elke keer dat iemand een *mitswa* uitvoerde, werd gezegd: ‘*Gezegend bent U..... die ons door Zijn geboden heilig heeft gemaakt*’;
6. Er werd intellectueel enorm veel energie besteed aan het verhelderen van de mondelinge traditie met betrekking tot elk detail van het leven.

-----...-----

Het waren deze beladen eeuwen voor en na de verwoesting van de Tweede Tempel die vorm gaven aan het Jodendom en één van de meest fundamentele vragen opriepen: Hoe blijf je in contact met God als je alles kwijt bent – je land, je huis, je onafhankelijkheid, je vrijheid, je tempel en het hele offerstelsel? Wat blijft er over als alles verloren is gegaan?

Het antwoord was *Torat Kohaniem*, de wereld van de priester die werd gedemocratiseerd en bevrijd van zijn afhankelijkheid van de tempel en een nieuwe gestalte aannam.

- Offer werd gebed;
- Openbaring werd studie van de Tora;
- Verzoening werd *tsedaka* (recht);
- In plaats van het land kwam de wet. De halacha, de Joodse wet, werd de plaats waar Joden God ontmoetten en hun leven heiligden;
- De geleerden werden de nieuwe priesters;
-De wijze kreeg de functie die ooit was vervuld door de priester.

Wat is de priesterlijke stem?

- Het is een stem van orde en harmonie;
- Het is tijdloos en niet tijdgebonden;
- Hij ontwaart de aanwezigheid van God in de wet, fysiek, moreel en spiritueel;
- Hij spreekt van een wereld waarin alles zijn tijd en plaats heeft;
- Als mensen de grenzen laten vervagen beseft de priester dat er gevaar dreigt;
- De priester is degene die zegt: *'een goed hek zorgt voor goede burens'*;
- Orde en integriteit zijn de essenties van het koninkrijk van vrede

Wat is de boodschap van Leviticus voor ons vandaag?

1. Ten eerste zegt dit boek dat het Joodse volk een volk is met God in haar midden..... *Wajikra* (Leviticus) suggereert niet dat de Goddelijke aanwezigheid makkelijk is om mee te leven;
2. *Wajikra* (Leviticus) vertelt ons dat moraal op zijn minst gedeeltelijk gebaseerd is op een heilige ontologie, wat betekent dat goed en kwaad objectieve feiten zijn in het universum, en geen normen die we zelf bedenken;
3. *Wajikra* (Leviticus) leert ons dat seksuele moraal wezenlijk is voor een gezonde cultuur en het leven van de mensen..... De ethiek van *Wajikra* (Leviticus) staat voor een diepe toewijding aan huwelijk en gezin, aan seksuele trouw en aan respect tussen ouders en kinderen;
4. Wat misschien verrassend is, is dat *Wajikra's* heiligheidswet diepgeworteld is in de economische en sociale werkelijkheid. De wetten van het sabbats- en jubeljaar hebben ons nog veel te leren over periodieke aanpassingen die moeten worden verricht, willen we de mensheid bevrijden van de last van armoede en de vernedering van afhankelijkheid..... De priesterlijke oplossing is niet om de vrije markt op te geven, maar om op vaste tijden aanpassingen te verrichten om de waardigheid van de mens te garanderen;

5. De wetten tegen het kruisen van dieren, het planten van gemengde zaden in een wijngaard, en zelfs de wet tegen het tegelijkertijd eten van vlees en melk, zijn ineens begrijpelijker geworden nu we in onze tijd hebben ontdekt hoe gemakkelijk het is om het kwetsbare ecologisch evenwicht waarvan het leven afhankelijk is te verstoren;
6. Zelfs de vreemde mathematische precisie van de priesterlijke denkwijze..... hebben recent weerklank gevonden in wat wetenschappers het antropisch principe noemen: de extreme precisie waarmee het universum is afgestemd op het ontstaan van het leven;
7. Maar meer dan dit alles is de schoonheid van de Tora te vinden in de manier waarop ze is gecomponeerd voor een veelheid aan stemmen..... ***De Tempelrol, één van de documenten van de sekte van de Dode Zeerollen, is de vorm die de Tora aangenomen zou hebben als ze volledig in de priesterlijke stem zou zijn geschreven. Eenieder die de Tempelrol leest, valt het op hoe vlak de tekst is en hoe tweedimensionaal haar verbeelding en hoe droog haar proza zijn.***

Torat Kohaniem, de priesterlijke denkwijze is een onmisbaar onderdeel van de muziek van het Jodendom..... Nergens is dat mooier uitgedrukt dan in de priesterlijke zegen:

*Moge de Heer u zegenen en u beschermen,
Moge de Heer het licht van Zijn gelaat over u doen schijnen en u genadig zijn,
Moge de Heer u Zijn gelaat toewenden en u vrede geven.*
(📖 Num. 6:24-26)

In *Wajikra* (Leviticus) tekent God het mysterie en de majesteit van heiligheid. Hij roept het volk waarmee Hij zich verbonden heeft op tot een leven bewogen door Zijn energie, verlicht door Zijn uitstraling, getransformeerd door afstemming op de wil en het woord van Zijn Schepper.

Iemand die een heilig leven leidt, zal – zo is de belofte van de priester - weten hoe het is als God Zijn gelaat over hem of haar doet schijnen en om in die heilige ontmoeting de ware diepte van vrede te ontdekken.

Parasja Wajikra – *Hij riep* - (Lev. 1:1 – Lev. 5:26)

- Lev. 1 Wetten voor het brandoffer
- Lev. 2 Wetten voor het graanoffer
- Lev. 3 Wetten voor het dankoffer (vredesoffer)
- Lev. 4 Wetten voor het zondoffer
- Lev. 5 Wetten voor het schuldoffer

1. [Tussen bestemming en toeval](#)
2. [De gave om te kunnen geven](#)
3. [Maimonides over offers](#)
4. [Wat offeren we?](#)
5. [Dimensies van zonde](#)
6. [De zonden van een leider](#)

Wajikra, het derde boek van de Tora, is opvallend anders dan de ander.

Er is geen sprake van een woestijnreis. Het speelt zich volledig af bij de berg Sinai. Het neemt slechts een kort tijdsbestek in beslag: een enkele maand. Er is bijna geen verhaal.

Toch vormt dit boek het midden van de boeken van Mozes en is het de sleutel om de roeping van Israël te begrijpen als een ‘*een koninkrijk van priesters, een heilige natie*’, de eerste gezamenlijke beginselverklaring uit de geschiedenis.

1. Tussen bestemming en toeval (Pagina 59-65)

Is er zin en betekenis te vinden in de geschiedenis?

Een groot deel van dit boek gaat weliswaar over het werk van de priesters en het heiligdom. Maar het omvat méér dan dat. Het mondt uit in brede vergezichten over persoonlijke moraal en sociale rechtvaardigheid.....

Elke Jood, en niet alleen de priesterlijke elite, is geroepen om heilig te zijn, ‘*omdat Ik, de Heer, uw God, heilig ben*’. Daar koos de traditie uiteindelijk voor de naam *Wajikra*, ‘**Hij riep**’.

Welke aanwijzingen zouden ons ertoe kunnen brengen te denken dat dit woord méér inhoudt dan een eerste indruk prijsgeeft?

1. Allereerst is het een schijnbaar overbodig woord (‘*Hij riep*’). Letterlijk vertaald luidt dit vers ‘Hij **riep** Mozes’; de Heer **sprak** tot hem vanuit de tent van ontmoeting en **zei**.....’.

We vinden hier niet minder dan drie werkwoorden voor spreken: **roepen, spreken en zeggen**. Gezien de beknoptheid van de Tora, vooral in juridische gedeelten, schreeuwt die overdaad om aandacht.

2. Ten tweede is ‘*Hij riep Mozes*’ duidelijk het begin van een zin..... God roept Mozes en via hem de Israëlieten, **maar waartoe?**..... ‘*Roeping*’ is de taak waartoe men geroepen is.

Aanvankelijk stond het woord voor een diep religieuze gedachte.... Afgeleid van *Wajikra*: door God ‘*geroepen*’ tot een heilige taak, een missie. We kunnen in het openingswoord dus al iets voelen wat dieper gaat dan we dachten.

3. Ten derde is er iets vreemds en opvallends aan de manier waarop dit woord in de torarollen wordt geschreven. De laatste letter, een **alef**, wordt klein geschreven – bijna onzichtbaar. In de grotere standaardletters lezen we het woord *wajikar*, wat betekent: ‘*Hij ontmoette bij toeval*’.

Anders dan *Wajikra*, dat een oproep aanduidt, een ontmoeting op verzoek, suggereert *wajikar* het tegenovergestelde: een terloopse ontmoeting, een toevallige gebeurtenis..... Dit gegeven is ons uitgangspunt. *Wajikra* is een uiting van liefde. *Wajikra* is het tegenovergestelde van *wajikar*, louter toeval, een toevallige gebeurtenis.

-----..-----

3. Een **alef** is bijna onhoorbaar. De letter in de torarol aan het begin van *Wajikra* (Leviticus) (de ‘kleine **alef**’) is bijna onzichtbaar. Het is alsof de Tora suggereert dat de aanwezigheid van God in de geschiedenis niet altijd zo duidelijk en ondubbelzinnig zal zijn als tijdens de uittocht of het splijten van de Rode Zee. In de meeste gevallen hangt het af van onze sensitiviteit.

Voor wie goed kijkt zal het zichtbaar zijn. Voor wie werkelijk luistert zal het hoorbaar zijn. Maar we zullen moeten kijken en luisteren. God dringt Zijn aanwezigheid niet op, tegen onze wil. We moeten Hem zoeken..... Als we ervoor kiezen om het *niet* te zien of te horen, wordt *Wajikra Wajikar*. Gods stem zal onhoorbaar zijn.

De geschiedenis zal niet meer lijken dan een sprookje / door een gek verteld , vol dolheid en rumoer / dat niets beduidt.....*Als je gelooft dat de geschiedenis toeval is, dan zal dat ook zijn.*

Maar voor wie gelooft zal het anders zijn.....Het overleven van het Joodse volk tegen alle verwachtingen in leek te getuigen van de aanwezigheid van God in hun midden. Alleen zo kon een klein, kwetsbaar, relatief machteloos volk blijven bestaan nog steeds zeggen, zelfs na de Holocaust, ‘*am Jisraëel chai* – het Joodse volk leeft’

De Joden waren het eerste volk dat een betekenis zag in de geschiedenis en het als iets anders beschouwde dan een opeenvolging van toevallige gebeurtenissen zonder samenhang.

De profeten wisten dat de geschiedenis de plaats is waar God ons, als Zijn partners in het verbond, roept om elkaar te eren door Hem te eren. De hele Joodse geschiedenis is een commentaar op het succes en falen van het volk om het verbond te onderhouden - het verbond dat God sloot bij de Sinaï, waar het boek *Wajokra* (Leviticus) zich afspeelt.

-----...-----

Want het waren de profeten, niet de priesters, die God in de geschiedenis zagen. De profeten stonden midden in de tijd..... De priesters stonden echter noch midden in de geschiedenis, noch midden in de samenleving. Ze verbleven in het domein van het heilige, dat niet verandert.

De heilige dienst van Israël, uitgevoerd door de priester, is de boot waarmee Israël de rivier van haar bestemming afvaart, waarover de profeten spreken. En die keuze is er één die we allemaal moeten maken.

Is het leven voor ons *Wajikra* of *keri*, *mikra* of *mikre*, roeping en bestemming, of een reeks toevallige gebeurtenissen?

2. De gave om te kunnen geven (Pagina 66-73)

Het is een waagstuk voor ouders om een kind de mogelijkheid te geven zijn ouders iets te schenken dat echt waardevol is. Het vereist een ultieme daad van nederigheid en het geeft het kind een onvergelijsbare waardigheid en een gevoel van eigenwaarde.

Dat lijkt mij de diepere waarheid achter de instelling van het de offerdienst in de Tora.

-----...-----

Het Jodendom is een protest: tegen de grote rijken en hun hiërarchische sociale structuren en de overtuigingen die dat alles bijeenhielden. De Hebreeuwse Bijbel is een voortdurende strijd tegen drie dingen:

1. Afgoderij (het systeem);
2. Mythe (het verhaal dat het systeem rechtvaardigt);
3. Heidens ritueel (de handelingen die het systeem ondersteunen).

De wereld waartegen het Jodendom protesteert ziet het universum als een arena van tegenstrijdige machten die gezien worden als goden. Deze machten zijn met elkaar in gevecht. Zij staan in het beste geval onverschillig en in het slechtste geval vijandig tegenover mensen.

De wereld van de afgoderij en mythe is er een waarin chaos en destructie een voortdurende bedreiging vormen en de menselijke orde kwetsbaar is en altijd in gevaar. ***Met het offer proberen heidense volken de goden gunstig te stemmen.*** Zo trachten ze de onmetelijke natuurkrachten te neutraliseren die voortdurend de veiligheid en stabiliteit van het menselijk leven lijken te bedreigen. Het offer is een uiting van angst.

-----..-----

..... Een dergelijke visie op de werkelijkheid staat ver af van het Joodse geloof in een transcendente God die de wereld schiep in liefde, de mensheid vormde naar Zijn beeld, hem de heerschappij gaf over alle andere levensvormen, en wiens belangrijkste eigenschappen rechtvaardigheid en mededogen zijn.

In het Jodendom kan God niet worden omgekocht. Alleen al het idee dat je God iets zou kunnen geven wat Hij nog niet heeft, is een *contradictio in terminis*. Zoals koning David zei: *'Alles is van U afkomstig, en wat wij U schenken komt uit Uw hand'* (📖 **I Kron. 29:14**).....

De goden die door een offer konden worden behaagd, hadden geen interesse in wat goed en rechtvaardig was. Het waren krachten die in bedwang gehouden moesten worden, geen rechters die berouw verlangden van overtreders.

De profeten (zoals 📖 **Amos 5:21-24** en 📖 **Jesaja 1:11-17**) waren niet tegen offers als zodanig. Wel verzetten ze zich hartstochtelijk tegen het idee dat mensen door dieren te offeren op een altaar, genade konden vinden bij God en Hem ervan konden overtuigen om hun wandaden jegens medemensen over het hoofd te zien. Die gedachte vonden ze heiligschennis.

📖 **Amos 5:21** *Ik haat, Ik versmaad uw feesten. Uw bijzondere samenkomsten kan Ik niet luchten, want al brengt u Mij brandoffers, en uw graanoffers, Ik schep er geen behagen in. En het dankoffer van uw gemest vee: Ik wil het niet aanzien. Doe het lawaai van uw liederen van Mij weg, en het getokkel van uw luiten kan Ik niet aanhoren! Laat het recht stromen als water, de gerechtigheid als een altijd stromende beek.*

 Jesaja 1:11 *Waar toe dienen voor Mij uw vele offers? zegt de HEERE. Ik heb genoeg van de brandoffers van rammen en het vet van gemest vee; en in het bloed van jonge stieren, lammeren of bokken vind Ik geen vreugde. Wanneer u komt om voor Mijn aangezicht te verschijnen – wie heeft dit van u gevraagd, dit platlopen van Mijn voorhoven? Breng niet langer nutteloze offers. Het reukwerk is Mij een gruwel. Nieuwemaansdag en sabbat, het bijeenroepen van samenkomsten: Ik verdraag het niet; het is onrecht, zelfs de bijzondere samenkomsten. Uw nieuwemaansdagen, uw feestdagen haat Ik met heel Mijn ziel; ze zijn Mij tot last; Ik ben het moe om ze te dragen. En wanneer u uw handen uitspreidt, verberg Ik Mijn ogen voor u; ook wanneer u uw gebed vermeerderd, luister Ik niet: uw handen zitten vol bloed. Was u, reinig u! Doe uw slechte daden van voor Mijn ogen weg! Houd op met kwaad doen, leer goed te doen, zoek het recht! Help de verdrukten, doe de wees recht, bepleit de rechtszaak van de weduwe!*

-----...-----

Maar waarom staat de Tora dan offers toe en vraagt zij ze zelfs?

Het antwoord ligt voor de hand zodra we de centrale metafoor van de Tora serieus in overweging nemen: **Het grootste geschenk dat ouders een kind kunnen geven is de waardigheid van het kunnen geven.**

Het is niet zo dat een ouder iets mist of dat het kind werkelijk iets geeft van wat het bezit. De betekenis van zijn gave is dat het een gebaar van liefde is – van erkenning, van dankbaarheid, dankzegging en wederkerigheid. Het kind weet dat het niets kan geven wat echt van hem is, maar probeert liefde met liefde te beantwoorden. Dat een vader zijn kinderen die mogelijkheid geeft, is een monumentale daad van nederigheid. Het is dit gebaar dat de kern vormt van de Bijbelse instelling van het offer.

Liefde en ook trouw, daar nauw mee verwant, vormen de structuur van de menselijke orde zoals voorgesteld in de Tora: huwelijk, familie, de gemeenschap en de natie, de liefde tussen man en vrouw, tussen ouder en kind, voor de naaste en de vreemdeling.....

Want we brengen offers voor degenen van wie we houden. Offers is niet het nastreven van persoonlijk voordeel, noch een eis van rechtvaardigheid opgevat als een onpersoonlijk systeem van regels. Het is een uiting van liefde.

-----...-----

Offer is in de Tora een herhaalde erkenning van de persoonlijke aanwezigheid van God in het hart van het collectieve leven. Het is een manier om hulde te brengen aan de Wetgever. Het gaat niet alleen om het gehoorzamen van de wet.

-----...-----

We zullen het offer nooit begrijpen als we de liefde niet omarmen. *‘In de liefde worden we gered van onze eigen eindigheid’.*

Hoe kunnen we God nabijkomen, die groter is dan het universum en voorbij de tijd?

Vanuit menselijk perspectief is het offer een proces van onszelf openstellen voor God door af te zien van iets dat van onszelf is. Wij brengen een geschenk uit genegenheid zoals een kind aan zijn ouders. We geven iets van ons bezit, onze kracht, onze wil, onze onafhankelijkheid..... We erkennen onze afhankelijkheid van God. Offer is de belangrijkste daad van liefde.

Door het offeren toe te staan nam God een geweldig risico. Van buitenaf gezien, in oppervlakkige zijn, was de offerdienst het punt waarop de praktijk van het Jodendom het dichtst bij die van de heidense religies kwam.

De innerlijke betekenis was heel anders, maar de uiterlijke vorm was vergelijkbaar..... Vandaar de aanhoudende kritiek op de offerdiensten door de profeten. Ze waren niet tegen het instituut, maar zagen in dat de Joden hier gemakkelijk konden vervallen tot afgoderij, meer dan op enig ander vlak. Ze konden offers gaan zien als een manier om God tevreden te stellen, zodat ze vrij spel hadden om hun gang te kunnen gaan in de wereld buiten de tempel door macht uit te oefenen over machtelozen zonder perspectief van gerechtigheid of barmhartigheid.

-----...-----

Meer dan ooit kwam het hier op de **intentie** aan. Een verkeerde bedoeling kon van een heilige handeling een heidense praktijk maken.

Uiteindelijk zou het gebed de plaats gaan innemen van het offer en zou het offeren van woorden een vervanging worden voor de offergaven van dieren of graan.....

Evenals het offer is het gebed een manier om God bewust te naderen door Hem in liefde het geschenk van ons *zijn* terug te schenken. We merken dat we gezuiverd, verschoond, vergeven en vernieuwd aan de wereld worden teruggegeven. Onze liefde is aanvaard en onze waarde bevestigd.

3. Maimonides offers (pagina 75-79)

Zo kwam hij tot zijn uitleg van het offerstelsel van de Tora waarbij hij een historische interpretatie van het karakter van de Bijbelse wet ontwikkelde.

Het hoogste doel van de Tora, zo betoogde hij, was om mensen weg te houden van afgoderij. Maar dat kon niet van de ene op de andere dag. Net als in de natuur geldt ook in zaken van de menselijke aard dat veranderingen niet plaatsvinden door revolutie maar door evolutie. **‘Het is onmogelijk om plotseling van het ene naar het uiterste te gaan; door de aard van de mens is het voor hem dan ook onmogelijk om plotseling alles waar hij gewend aan is, te staken’.**

Het bewijs hiervan zegt Maimonides vinden we in de Tora zelf, waar staat: *‘Toen de farao het volk had laten vertrekken, leidde God hen niet langs de weg die door het gebied van de Filistijnen loopt, ook al was dat de kortste route. God dacht namelijk: Als ze strijd zouden moeten leveren, konden ze wel een spijt krijgen en teruggaan naar Egypte’* (Ex. 13:17).

De plotselinge overgang van een slavenbestaan naar het strijden om het land Kanaän was voor de Israëlieten te groot. Ze hadden de ontberingen in de woestijn nodig om moed te vatten. Voor de verovering van Kanaän was een nieuwe generatie nodig die geboren was in vrijheid.

Als we hem zouden vragen waarom God, die door een wonder de natuur kan veranderen, niet ook het menselijk hart verandert, zou Maimonides antwoorden dat dát de mensen hun vrijheid zou ontnemen. Juist omdat God de mensen de vrijheid heeft geschonken, is Hij er als het ware aan gehouden om Zichzelf te verloochenen en niet rechtstreeks in te grijpen in het menselijke hart.

-----...-----

Het was zeker zo dat God Zijn volk wilde verlossen van allerlei religieuze praktijken van die tijd, maar dat diende geleidelijk aan te gebeuren.

-----...-----

De Tora is een systeem dat ontworpen is om bepaalde fundamentele veranderingen teweeg te brengen: een samenleving die gebouwd is op rechtvaardigheid en mededogen, individuen die geschoold zijn in wat we tegenwoordig ‘emotionele geletterdheid’ noemen, en een wijdverbreide manier van denken over de aard van de werkelijkheid en onze plaats daarin.

-----...-----

Maimonides redenering is dat hetzelfde geldt voor *avoda*, het dienen van God. (het maximaliseren of het minimaliseren). Het gebed vormt de binnenste laag, het offer de buitenste laag. Daarom stelt hij, is de hele offerstructuur in het Jodendom eerder restrictief dan expansief.

- Offers mogen alleen op bepaalde tijden worden aangeboden;
- En alleen door het erfelijk priesterschap;
- Met gebruikmaking van gespecificeerde dieren;
- En op een centrale plaats.

De nadruk ligt op beperking.

Gebed daarentegen kan door iedereen overal en op elk moment worden uitgesproken..... Hieruit volgt dat het gebed dichtbij het ideaal staat: de offers zijn meer een concessie.

-----...-----

Maimonides helpt ons om de profetische kritiek op de offers te begrijpen. Wat de profeten volgens hem bedoelden, was dat de offerdienst geen doel op zich was. De offerdienst was een middel dat het volk duidelijk wilde maken dat het alleen God moest dienen. Maar de mensen verwarden middel en doel. Ze begonnen offers als een doel in zichzelf te zien, alsof er geen diepere inhoud ten grondslag lag aan het idee van het dienen van God.

Gebed ligt veel dichterbij het ideaal van het Jodendom..... want hoewel het offer verloren ging, bleef het gebed bestaan.

4. Wat offeren we? (Pagina 80-83)

De essentie van het offer, zei rabbi Shneur Zalman, is dat we onszelf aanbieden als offer. We brengen onze vermogens, onze energie, onze gedachten en onze emoties bij God. De fysieke vorm van het offer – en dier dat op het altaar wordt aangeboden – is slechts de uiterlijke manifestatie van een innerlijke daad. Het echte offer is *mikem*, ‘van u’. We geven God iets van onszelf.

Wat geven we God precies wanneer we een offer brengen?

De Joodse mystici, waaronder rabbi Shneur Zalman, spraken over twee zielen die ieder van ons heeft:

1. De dierlijke ziel (*nefesj habehamiet*);
2. De Goddelijke ziel.

-----...-----

Eenzijds zijn we fysieke wezens. We maken deel uit van de natuur. We hebben fysieke behoeften: eten, drinken, onderdak. We worden geboren, we leven, we sterven..... Toch zijn we niet louter dieren.

(Op basis van Gen. 1:27 en 1:25 kan ik hier absoluut niet mee instemmen, dat we een soort dieren zijn. Dieren zijn geschapen naar hun aard, mensen zijn geschapen naar Gods Beeld).

We dragen onsterfelijke verlangens in ons mee. We kunnen, spreken en communiceren..... We worden niet alleen beheerst door biologische drijfveren.

Lichamelijk zijn we bijna niets; geestelijk worden we aangeraakt door vleugels van eeuwigheid. We hebben een Goddelijke ziel. Psychologisch gezien is de aard van het offer duidelijk. **Wat we God aanbieden is (niet slechts een dier maar) de dierlijke ziel in ons.**

Hoe gaat dat zijn werk?

Een aanwijzing vormen de drie diersoorten die in het vervolg van het vers worden genoemd (📖 **Lev. 1:2**):

1. *Behema* – dieren; het offeren van *behema* is het offeren van ons dierlijk instinct; bewogen door de strijd door iets anders dan alleen overlevingsdrang. De Goddelijke ziel in ons is de kracht die ons doet opkijken, voorbij de fysieke wereld, voorbij het louter overleven, op zoek naar betekenis, zin en doel;
2. *Bakar* – vee; het offeren van *bakar* is het leren herkennen en respecteren van grenzen – tussen heilig en profaan, zuiver en onrein, geoorloofd en verboden;
3. *Tson* – kudde; het offeren van de krachtige drang om in een bepaalde richting te bewegen omdat anderen hetzelfde doen.

Elk vertegenwoordigt een afzonderlijk kenmerk van de menselijke persoonlijkheid.

📖 **Leviticus 1:2** *Spreek tot de Israëlieten en zeg tegen hen: Wanneer iemand van u de HEERE een offergave wil aanbieden, moet u uw offergave aanbieden van het vee, van de runderen en van het kleinvee.*

-----...-----

Lehakriv is het dierlijke in ons bij God brengen om het te laten transformeren in het Goddelijke vuur dat ooit brandde op het altaar, en nog steeds brandt in het hart van het gebed als we echt de nabijheid van God zoeken.

Het darwinisme..... heeft geleid tot de wijdverbreide conclusie dat we dieren zijn – niet meer en niet minder

De weerlegging van dit idee..... is te vinden in de daad van het offer zoals mystici dit zagen. We kunnen onze dierlijke instincten sublimeren. We kunnen boven het overleven uitstijgen. We zijn als mens in staat om grenzen te respecteren. We kunnen uit onze omgeving stappen.

We kunnen de *behema*, *bakar* en *tson* overstijgen. Geen dier is in staat tot zelftransformatie, maar wij zijn dat wel..... Door het dierlijke in ons dicht bij God te brengen, maken we het mogelijk dat de materie wordt overgoten met het spirituele – en worden we iets anders; niet langer slaven van de natuur, maar dienstknechten van de levende God.

5. Dimensies van zonde (Pagina 89-96)

..... de zonden waarvoor een offer gebracht moest worden, overtredingen waren die *besjoge*, **onopzettelijk** werden begaan.

Wij zien een zonde als iets dat we opzettelijk gedaan hebben, bijvoorbeeld door toe te geven aan een verleiding of een moment van opstandigheid, *bezadon*, *bemezied*. Dat zijn het soort daden waarvan wij zouden denken dat het een zondoffer vereist. Maar in de Joodse wet kunnen dergelijke daden helemaal **niet** verzoend worden met een offer.

Hoe moeten we het zondoffer dan zien?

Het antwoord is dat er drie dimensies zijn in ons wangedrag tegenover God:

1. Schuld en schaamte; Ons geweten - de stem van God in het menselijk hart – vertelt ons dat we een overtreding hebben begaan..... voor dat soort opzettelijke en bewuste zonden is de enige adequate morele reactie **tesjoeva**, omkeer. Dit omvat:
 - a. Berouw, *charata*;
 - b. Belijdenis, *widoei*;
 - c. Het voornemen om de zonde niet opnieuw te doen, (*kabalat heätiet*)
Het resultaat is *selicha oemechila*: God vergeeft ons. Een offer allen is niet genoeg.

2. Ongeacht schuld en verantwoordelijkheid hebben we, als we een zonde hebben begaan, objectief een grens overschreden..... we hebben een daad gedaan die op een of andere wijze het morele evenwicht in de wereld heeft verstoord..... Onwetendheid..... is een vorm van nalatigheid. We zouden de wet moeten kennen, vooral als het gaat om ernstiger zaken. We dienen ook waakzaam te zijn: we moeten opletten bij wat we doen..... In deze visie is het zondoffer een straf voor onzorgvuldigheid.

Rabbi Isaac Arama zegt dat het verschil tussen een opzettelijke en een onopzettelijke zonde is dat in het eerste geval zowel lichaam als ziel schuldig zijn. Bij een onopzettelijke zonde is alleen het lichaam schuldig, niet de ziel.

-----...-----

Daarom kan een fysiek offer verzoening geven, omdat alleen de fysieke handeling van het lichaam verkeerd was. Maar zo'n offer kan de opzettelijke zonde niet verzoenen, omdat het een overtreding van de ziel niet kan rechtzetten;

3. Zonde bezoedelt. Het laat een smet achter op je karakter.

Nachmanides zegt dat dit de logica is van het zondoffer. Alle zonden, zelfs als die onopzettelijk gedaan worden, laten een smet achter op de ziel en zijn een vorm van verontreiniging, en de ziel is pas geschikt om haar Schepper te ontmoeten wanneer ze is gereinigd van alle zonden. Het resultaat van het zondoffer is reiniging, zuivering.

Lubavitcher Rebbe zei: zelfs onopzettelijke zonden getuigen van iets wat niet deugt bij de betrokkene. Slechte daden worden niet begaan door goede mensen..... Er moet daarom iets mis zijn met iemand die per ongeluk zulke dingen doet.

-----...-----

Freud: Opmerkingen en daden die onbedoeld lijken, verraden vaak onbewuste verlangens of motieven..... Onbedoelde zonden suggereren dat er iets mis is met de ziel van de zondaar.

Het zondoffer gaat dus niet over schuld, maar over andere dimensies van overtreding.

-----...-----

Een cultuur die de moraal beperkt tot de geest en zijn intentie, is er een die onvoldoende bescherming biedt tegen het gedrag dat mensen beschadigt.

Onze daden laten sporen na in de wereld. Alleen al het feit dat onopzettelijke zonden verzoening vragen, zegt ons dat we ons niet van ons handelen kunnen distantiëren door te zeggen: Dat was niet de bedoeling. Er is iets misgegaan – en het is door ons gebeurd. Daarom moeten we een daad verrichten die aangeeft dat we berouw hebben. We kunnen niet doen alsof die daad niets met ons te maken had.

De wet van het zondoffer herinnert ons eraan dat we onbedoeld schade kunnen aanrichten die zowel fysiek als psychologische gevolgen kan hebben. *De beste manier om dingen recht te zetten is door een offer te brengen; door iets te doen wat ons iets kost. In vroeger tijden nam dat de vorm aan van een offer dat op het altaar bij de tempel werd aangeboden. Tegenwoordig is de beste manier om dat te doen geld geven aan een goed doel of door goed te zijn voor anderen. 'want liefde wil Ik, geen offers; met God vertrouwd zijn is meer waard dan enig offer' (📖 Hos.6:6).*

Vrijgevigheid en vriendelijkheid zijn de plaatsvervangers van het offer, en net als het oude offer helpen ze de breuken in de wereld van onze ziel te herstellen.

6. De zonden van een leider (Pagina 7-10)

De Tora schrijft vier verschillende soorten offergaven voor, al naar gelang wie de overtreder is.

1. De hogepriester;
2. De hele gemeenschap (wat betekent: het grote sanhedrin, het hooggerechtshof);
3. De leider (*nasi*);
4. Een gewoon individu.

Het is **mogelijk** dat een hogepriester, het hooggerechtshof, of een individueel persoon een fout begaat. Maar in het geval van een leider, de *nasi*, is dat waarschijnlijk of zelfs zeker het geval.

Nasi is een algemeen woord voor leider, heerser, koning, rechter, oudste of vorst. Het duidt in feite iemand aan met politieke macht..... Hij is **geen** priester.... Hij is eerder iemand die de leiding heeft bij aangelegenheden van de gemeenschap, geschillen beslecht en het recht handhaaft.

-----..-----

Het Joodse volk heeft vele vormen van politiek leiderschap gekend: oudsten, rechters, koningen, gemeenschapsraden, en momenteel in de staat Israël een democratisch gekozen parlement..... Er zijn echter bepaalde grenzen waarbinnen elke vorm van Joods bestuur moet werken.

1. Eén daarvan is de overkoepelende soevereiniteit van de Tora: de prioriteit van recht boven macht. Elk bevel van een heerser dat in strijd is met de Tora ligt buiten zijn bevoegdheid en hoeft niet te worden gehoorzaamd;
2. Een andere is verantwoording afleggen tegenover het volk.

Waarom beschouwt de Tora dit type leiderschap als bijzonder vatbaar voor fouten?

1. Bij mensen die privileges hebben ten opzichte van anderen heeft het geweten de neiging om afgestompt te raken, of het nu om rijkdom gaat of macht;

-----..-----

2. De hogepriester en het sanhedrin waren voortdurend bezig met het heilige. Ze leefden in een wereld van idealen. De koning of politieke heerser daarentegen was betrokken bij seculiere zaken: oorlog en vrede, de regering en bestuur van het land, en internationale betrekkingen. Een dergelijke leider zondigde eerder omdat hij zich niet bezighield met religieuze, maar met pragmatische kwesties;

3. Een koning of een politiek leider is bijzonder kwetsbaar en wordt gemakkelijk op een dwaalspoor gebracht door populaire sentimenten. Noch de priesters, noch de rechters, noch het Sanhedrin waren verantwoording verschuldigd aan het volk. De koning daarentegen was afhankelijk van de steun van het volk..... Doen wat het volk wil is niet altijd doen wat God wil.
4. Politiek is een strijdtoneel. Het gaat daarbij om kwesties – met name het streven naar rijkdom of macht – die op de korte termijn nulsomspelen zijn. Hoe meer ik heb, hoe minder jij hebt..... Politiek is bemiddeling bij conflicten door middel van rechtvaardigheid ondersteund met macht. Welke koers een politicus ook maakt, het zal sommigen behagen en anderen boos maken. Daaraan valt niet te ontkomen.

-----...-----

Zie het voorbeeld met Rechabeam, de zoon en opvolger van koning Salomo:

1 Koningen 12:1-15 *Rechabeam ging naar Sichem, want heel Israël was naar Sichem gekomen om hem koning te maken. Het gebeurde nu, toen Jerobeam, de zoon van Nebat, dit hoorde, terwijl hij nog in Egypte was – want hij was gevlucht voor koning Salomo en Jerobeam woonde in Egypte – dat zij een bode stuurden en hem lieten roepen. Toen kwam Jerobeam, met heel de gemeente van Israël, en zij spraken tot Rechabeam: Uw vader heeft ons juk hard gemaakt; maakt u het harde dienstwerk voor uw vader en zijn zware juk, dat hij ons heeft opgelegd nu lichter, dan zullen wij u dienen. Hij zei tegen hen: Ga en kom over drie dagen bij mij terug. En het volk ging weg. Koning Rechabeam pleegde overleg met de oudsten die bij zijn vader Salomo in dienst waren geweest, toen die nog leefde, en zei: Wat raadt u aan om dit volk te antwoorden? Zij spraken tot hem: Als u heden een dienaar voor dit volk wilt zijn, en als u hen dient, hun antwoord geeft en goede woorden tot hen spreekt, dan zullen zij alle dagen uw dienaren zijn. Maar hij verwierp de raad van de oudsten die zij hem hadden gegeven, en pleegde overleg met de jonge mannen die met hem waren opgegroeid en bij hem in dienst waren. Hij zei tegen hen: Wat raadt u aan dat wij dit volk zullen antwoorden, dat tot mij sprak: Maak het juk dat uw vader ons opgelegd heeft, lichter? De jonge mannen, die met hem waren opgegroeid, spraken tot hem: Dit moet u zeggen tegen dat volk dat tot u heeft gesproken: Uw vader heeft ons juk zwaar gemaakt, maar maakt u het voor ons lichter. Dit moet u tot hen spreken: Mijn pink is dikker dan het middel van mijn vader. Welnu, mijn vader heeft een zwaar juk op u geladen, maar ik zal aan uw juk nog meer toevoegen. Mijn vader heeft u met gesels gehoorzaamheid bijgebracht, maar ik zal u met schorpioenen gehoorzaamheid bijbrengen. Toen kwam Jerobeam met heel het volk bij Rechabeam, op de derde dag, zoals de koning had gesproken: Kom op de derde dag bij mij terug. En de koning gaf het volk een hard antwoord, want hij verwierp de raad van de oudsten die hem raad gegeven hadden. Hij sprak tot hen overeenkomstig de raad van de jonge mannen: Mijn vader heeft uw juk zwaar gemaakt, maar ik zal aan uw juk nog meer toevoegen.*

Mijn vader heeft u met gesels gehoorzaamheid bijgebracht, maar ik zal u met schorpioenen gehoorzaamheid bijbrengen. Dus luisterde de koning niet naar het volk. Deze ommekeer kwam namelijk van de HEERE, opdat Hij Zijn woord gestand zou doen dat de HEERE door de dienst van Ahia uit Silo tot Jerobeam, de zoon van Nebat, had gesproken.

-----...-----

Er zijn geen universele regels als het om leiderschap gaat. Het is een kunst, geen wetenschap. Er is geen procedure die kan garanderen dat een leider het goed doet. Leaders maken fouten. Zoals de Tora aangeeft, is de vraag niet of dat gebeurt, maar wanneer.

Afgezien van de onmogelijkheid om op voorhand de gevolgen van een beslissing te kennen, is er nog een reden waarom leiderschap risico's met zich meebrengt.

-----...-----

Een particulier persoon is alleen verantwoordelijk voor zijn eigen zonden. Een leider wordt verantwoordelijk gehouden voor de zonden van degenen die hij leidt, in elk geval voor de zonden die hij had kunnen voorkomen.

Bij macht hoort verantwoordelijkheid, en hoe groter die macht, hoe groter de verantwoordelijkheid. Er is geen leerboek voor leiderschap. Elke situatie is anders en elke tijd brengt zijn eigen uitdagingen met zich mee.

De Joodse benadering van leiderschap is dus een ongebruikelijke combinatie van realisme en idealisme.

- Ze is realistisch, in haar erkenning dat leaders fouten kunnen maken;
- Ze is idealistisch in haar constante onderwerping van politiek aan ethiek, van macht aan verantwoordelijkheid, van pragmatisme aan de eisen van het geweten.

Waar het om gaat is niet dat leiders geen fouten mogen maken.....maar dat ze altijd moeten worden blootgesteld aan profetische kritiek en dat ze voortdurend de Tora moeten bestuderen om zichzelf te herinneren wat de transcendente normen en hogere doelen zijn. Het belangrijkste vanuit de Tora is dat een leider zo eerlijk moet zijn om zijn fouten toe te geven. Dat is de betekenis van het zondoffer.

-----...-----

Leiderschap vereist twee soorten moed:

1. De kracht om een risico te nemen;
2. De nederigheid om het toe te geven als men bij het nemen van dat risico faalt

.

Parasja Tsav – gebied - (Lev. 6:1 – Lev. 8:36)

- Lev. 6:8 – Lev. 6:13 Wetten voor het bereiden van het brandoffer
- Lev. 6:14 – Lev. 6:23 De wet voor het graanoffer
- Lev. 6:24 – Lev. 6:30 De wet voor het zondoffer
- Lev. 7:1 – Lev. 7:10 De wet voor het schuldoffer
- Lev. 7:11 – Lev. 7:21 De wet voor het dankoffer
- Lev. 7:22 – Lev. 7:27 Voorschriften voor vet en bloed
- Lev. 7:28 – Lev. 7:38 Voorschriften voor het dankoffer
- Lev. 8 – De wijding van Aäron en zijn zonen

1. [Geweld en het heilige](#)
2. [Dankbaar zijn](#)
3. [Bloed, afgoderij en oorlog](#)
4. [Waarom beschavingen sterven](#)
5. [Jeremia over de offers](#)

1. Geweld en het heilige (Pagina 99-105)

..... Telkens als we de profeten lezen, hoe vurig hun kritiek op het offerstelsel was. We horen het bij Amos en Hosea, bij Jesaja en Jeremia.

Bij Micha vinden we een van de beroemdste passages: *‘wat kan ik de Heer aanbieden, waarmee hulde brengen aan de verheven God?..... Kan ik hem gunstig stemmen met duizenden rammen, met olie, stromend in tienduizend beken? Er is jou gezegd wat goed is, je weet wat de Heer van je wil: niets anders dan recht te doen, trouw te betrachten en nederig de weg te gaan van je God’* (📖 Micha 6:8)

-----...-----

Wat de profeten wilden zeggen, was dat het Jodendom monotheïsme is en geen dualisme:

- Er is één wereld, niet twee;
- Als we God liefhebben, moeten we onze medemens, de naaste en de vreemdeling liefhebben;
- Als we Gods rechtvaardigheid zoeken, moeten we zelf rechtvaardig zijn;
- Als we Gods vergeving vragen, moeten we ook anderen vergeven;
- De relatie met God en met onze naaste als twee verschillende werelden zien, is een vorm van dualisme.

De priester herinnerde het volk aan hun plichten jegens God; de profeet herinnerde hen aan hun plichten tegenover mensen. Het één zonder het ander is onhoudbaar en onverdedigbaar.

Waarom offers? Waarom juist *deze* manier om God te dienen?

Maimonides: het was de manier waarop de volken van die tijd de goden dienden. De Israëlieten opdragen om zich anders te gedragen, zou te veel gevraagd zijn van de menselijke natuur die slechts langzaam verandert.

Waarom stond God een verering toe die ook voorkwam bij andere naties en die in vele opzichten verre van ideaal was?

Rabbi Joseph Albo's opvatting ging niet uit van offers, maar van twee andere kwesties:

1. Waarom heeft God na de zondvloed de mensen toegestaan om vlees te eten? (**Gen. 9:3-5**). Aanvankelijk waren noch mensen noch dieren vleeseters (**Gen. 1:29-30**). Waardoor veranderde God van gedachten?;
2. Wat was er mis met de eerste offerdaad, Kaïns offer 'van de vruchten van het land' (**Gen. 4:3-5**). Gods afwijzing van dat offer was de directe aanleiding tot de eerste moord, toen Kaïn Abel doodde. Wat stond er op het spel bij dat offer dat Kaïn en Abel brachten aan God? Wat was het verschil?

 Genesis 9:3-5 *Alles wat zich beweegt, waarin leven is, zal u tot voedsel dienen; Ik heb het u allemaal gegeven, evenals het groene gewas. Maar vlees met zijn leven, zijn bloed, er nog in mag u niet eten. Voorzeker, Ik zal vergelding eisen voor uw bloed, voor uw levens. Van de hand van alle dieren zal Ik vergelding eisen; ook van de hand van de mens, van de hand van ieders broeder, zal Ik vergelding eisen voor het leven van de mens.*

 Genesis 1:29-30 *En God zei: Zie Ik geef u al het zaaddragende gewas dat op heel de aarde is, en alle bomen waaraan zaaddragende boomvruchten zijn; dat zal u tot voedsel dienen. Maar aan al de dieren van de aarde, aan alle vogels in de lucht en aan al wat over de aarde kruipt, waarin leven is, heb Ik al het groene gewas tot voedsel gegeven. En het was zo.*

 Genesis 4:3-5 *En het gebeurde na verloop van dagen dat Kaïn van de opbrengst van de aardbodem aan de HEERE een offer bracht. Ook Abel bracht een offer, van de eerstgeborenen van zijn kleinvee en van hun vet. De HEERE nu sloeg acht op Abel en op zijn offer, maar op Kaïn en op zijn offer sloeg Hij geen acht. Toen ontstak Kaïn in grote woede en liet hij zijn hoofd zakken.*

-----..-----

Albo's gedachte is dat het doden van dieren voor voedsel inherent verkeerd is. Het betekent immers dat we het leven van een bewust wezen nemen om aan onze behoeften te voldoen. **Kaïn wist dit.....** Daarom bood hij geen dierenoffer aan, maar een groente-offer.....

Abel was echter van mening dat er een kwalitatief verschil bestond tussen mens en dier..... Daarom bracht hij een dierenoffer.

Toen Kaïn zag dat Abels offer werd aangenomen en het zijne niet, redeneerde hij als volgt: Als God ons verbiedt om dieren te doden als voedsel, dierenoffers goedvindt en er zelfs een voorkeur voor heeft..... zal ik God het hoogste levende wezen als offer aanbieden, namelijk mijn broer Abel. **Kaïn doodde Abel om een mensenoffer te brengen.**

Daarom stond God na de zondvloed het eten van vlees toe..... (**Gen. 8:20-9:6**). Als God de mensheid het bestaan gunde, zou Hij Zijn eisen moeten verlagen. **Laat de mens de dieren doden, zei Hij, in plaats van mensen.....**

📖 **Genesis 8:20** *En Noach bouwde een altaar voor de HEERE; en hij nam van al het reine vee en van alle reine vogels, en bracht brandoffers op dat altaar.*

📖 **Genesis 9:6** *Vergiet iemand het bloed van de mens, door de mens zal diens bloed vergoten worden; want naar het beeld van God heeft Hij de mens gemaakt.*

-----...-----

Volgens Albo is de logica van 📖 **Gen. 8:20-9:6** duidelijk. Noach biedt een dierenoffer aan als dank voor het overleven van de zondvloed. God ziet in dat de mensen die uitingsvorm nodig hebben. Ze zijn genetisch geneigd tot gewelddadigheid (*'alles was de mens uitdenkt, van zijn jeugd af aan, is nu eenmaal slecht'*).

Als de samenleving wilde overleven, moesten de mensen hun behoefte aan geweld kunnen richten op niet-menselijke wezens, hetzij als voedselvoorziening, hetzij als offergave.....

De toestemming om dieren te doden werd gekoppeld aan een absoluut verbod op het doden van mensen, *'want God heeft de mens naar Zijn beeld gemaakt'* Offers zijn een vervanging voor het geweld tegen de mens.

(ook hier kan ik absoluut niet mee instemmen. Als de mens geschapen is naar Gods beeld, en de mens is genetisch geneigd tot gewelddadigheid, betekent dit dan dat God ook geneigd is tot gewelddadigheid? Absoluut niet, dit werp ik verre van mij).

René Girard: Het onderling geweld – de onenigheid, rivaliteit, jaloezie en ruzies – binnen de gemeenschap dat door de offers wordt onderdrukt. Het doel van het offer is om de harmonie in de gemeenschap te herstellen en de sociale samenhang te versterken. Al het overige komt daar uit voort

 Genesis 8:20 *En Noach bouwde een altaar voor de HEERE; en hij nam van al het reine vee en van alle reine vogels, en bracht brandoffers op dat altaar.*

 Genesis 9:6 *Vergiet iemand het bloed van de mens, door de mens zal diens bloed vergoten worden; want naar het beeld van God heeft Hij de mens gemaakt*

-----..-----

Volgens Girard was wraak het probleem dat het religieus ritueel wilde oplossen.

Maar als geweld deel uitmaakt van de menselijke natuur, waarom zijn offers dan een kenmerk van oude culturen, en niet van de moderne samenleving?

René Girard: Voor ons is die (vicieuze) cirkel doorbroken. We zijn dat geluk vooral verschuldigd aan een van onze sociale instellingen: **ons rechtssysteem**, dat bedoeld is om de dreiging van wraak af te wenden. Dat systeem onderdrukt de wraak niet; in tegendeel, het beperkt zich feitelijk tot een enkele vergeldingsactie, die wordt uitgevoerd door een bevoegde autoriteit die gespecialiseerd is in deze specifieke functie. De beslissingen van de rechterlijke macht worden stevast gepresenteerd als het laatste woord inzake wraak.

De terminologie die Girard hier gebruikt is niet de mijne (van Jonathan Sacks). Want gerechtigheid is geen wraak. Vergelding is geen wraak.....Wraak is persoonlijk. Vergelding is onpersoonlijk,..... maar inhoudelijk is Girards redenering juist en wezenlijk. **Het enige effectieve tegengif tegen geweld is de rechtstaat.**

-----..-----

Het offer is geen doel op zich, maar onderdeel van het programmatische streven van de Tora om een wereld te creëren die bevrijd is van de eindeloze cyclus van wraak. Een ander aspect van dat streven, en Gods grootste verlangen, is een wereld die wordt geregeerd door gerechtigheid.

-----...-----

In plaats te spreken tot een lang vervlogen en vergeten tijdperk, vertellen de offerwetten ons drie dingen die belangrijk zijn voor onze tijd:

1. Geweld maakt nog steeds deel uit van de menselijke natuur, en dat is vooral gevaarlijk in combinatie met ethiek en wraak;
2. In plaats van het bestaan van geweld te ontkennen, moeten we manieren vinden om het te kanaliseren, zodat het niet nog meer slachtoffers zal eisen;
3. Het enige en ultieme alternatief voor offers, van dieren of mensen, is dat wat millennia geleden voor het eerst werd voorgesteld door de profeten van het oude Israël, en door vrijwel niemand krachtiger dan Amos: *'Ik heb een afkeer van jullie feesten, Ik wijs ze af, jullie samenkomsten verdraag Ik niet..... Laat liever het recht stromen als water, en de gerechtigheid als een altijd voortvloeiende beek'* (📖 Amos 5:21-24)

📖 Amos 5:21-24 *Ik haat, Ik versmaad uw feesten. Uw bijzondere samenkomsten kan Ik niet luchten, want al brengt u Mij brandoffers, en uw graanoffers, ik schep er geen behagen in. En het dankoffer van uw gemest vee: Ik wil het niet aanzien. Doe het lawaai van uw liederen van Mij weg, en het getokkel van uw luiten kan Ik niet aanhoren! Laat het recht stromen als water, de gerechtigheid als een altijd stromende beek.*

2. Dankbaar zijn (Pagina 106-110)

Elke dag is een reden tot dankbaarheid. Het is dat gevoel dat ten grondslag ligt aan een van de offers die in *parasja Tsav* worden beschreven, *korban toda*, het dankoffer.

-----...-----

Vier situaties die de wijzen rekenen bij het overleven van een van de vier gevaren die genoemd worden in psalm 107:

1. De zee oversteken;
2. Door de woestijn gaan;
3. Herstel van een ernstige ziekte;
4. Bevrijding uit gevangenschap.

*Laten zij de Heere loven om zijn goedertierenheid
En om Zijn wonderen voor de mensenkinderen* (**ps. 107:8, 15, 21, 31**)

 Psalm 107:8 *Laten zij de HEERE loven om Zijn goedertierenheden om Zijn wonderen voor de mensenkinderen.*

 Psalm 107:15 *Laten zij de HEERE loven om Zijn goedertierenheid en om Zijn wonderen voor de mensenkinderen.*

 Psalm 107:21 *Laten zij de HEERE loven om Zijn goedertierenheid en om Zijn wonderen voor de mensenkinderen.*

 Psalm 107:31 *Laten zij de HEERE loven om Zijn goedertierenheid en om Zijn wonderen voor de mensenkinderen.*

-----..-----

..... Dit (*humor* en *hoop*) zijn geen klassieke bewijzen voor het bestaan van God, maar ervaringsgerichte aanwijzingen. Ze vertellen ons dat we niet een willekeurige aaneenschakeling zijn van zelfzuchtige genen, die zichzelf blindelings reproduceren. Ons lichaam mag dan het product zijn van de natuur (*'stof zijt gij en tot stof zult gij wederkeren'*), maar onze geest, gedachten en emoties – alles wat wordt bedoeld met het woord *'ziel'* – zijn dat niet.

We willen niet alleen de piloot bedanken als we veilig geland zijn na een riskante vlucht, of de chirurg als we de operatie overleven. We hebben het idee dat er een grotere Kracht werkzaam was in ons leven, alsof we de aanwezigheid konden voelen van een *'onzichtbare hand'* die de stukken op het menselijke schaakbord beweegt.

Dankbaarheid schenkt ons eerbied waardoor we in het alledaagse openbaringen kunnen zien, transcendente momenten van verwondering en ontzag die onze ervaring van het leven en de wereld voor altijd veranderen.

Je dankbaar voelen tegenover een beschermende kracht die de natuurlijke omstandigheden en het menselijk begrip te boven gaan – is zelf een signaal van transcendentie. Dat is wat ooit tot uitdrukking werd gebracht in het dankoffer, en nog steeds wordt beleden in het *Hagomel*-gebed.

Het dankgebed is ook een religieuze expressie die ons traint om dankbaar te zijn. Gebed kan een vorm van cognitieve transformatie zijn.

Ons ochtendgebed begint met de ‘ochtendzegeningen’ waarin we God danken voor het bewustzijn dat we na de slaap weer ontvingen, voor ons menselijk lichaam, het herstel van onze ziel, de aarde waarop we wonen, de vrijheid waarin we leven, enzovoort..... het is cognitieve verandering die ons attent wil maken op de talloze zegeningen waarmee we zijn omringd.

-----...-----

Het getuigt dan ook van diepe wijsheid dat de Joodse traditie ons leert om, zodra we wakker zijn, de dag beginnen met het gebed.....’*Ik dank U, levende en eeuwige God, want U hebt mij het leven (terug)gegeven. Groot is Uw trouw*’.

Jood zijn is dank betuigen. Dit is het eerste woord dat we moeten zeggen bij het ontwaken..... **Jood zijn betekent dankbaarheid voelen,** het leven als een geschenk ervaren en in staat zijn om te leven zonder door het lijden te worden bepaald – door hoop te laten winnen van angst. Jood zijn is dank offeren.

3. *Bloed, afgoderij en oorlog (Pagina 111-114)*

Wat is er verkeerd aan het eten van bloed?

Maimonides: het maakt deel uit van de fundamentele strijd van de Tora tegen de afgoderij..... Afgodendienaren geloofden dat bloed het voedsel van de geesten was en dat door bloed te eten *'iets gemeen zouden hebben met de geesten'*

-----..-----

Nachmanides: het verbod heeft te maken met de menselijke natuur. Bloed eten maakt ons wreed, beestachtig en dierlijk.

Dankzij de archeologie en de culturele antropologie hebben we nu overvloedig bewijs dat beiden correct zijn.

Barbara Ehrenreich: de angst om aangevallen te worden door een roofdier is een van de meest vormende ervaringen van de eerste mensen geweest. Men was in die tijd vertrouwd met het feit dat iemand uit de groep..... ten prooi kon vallen aan de wilde dieren, waardoor de anderen de kans kregen om te ontsnappen. Het was een diep ingesleten ervaring die de basis zou gaan vormen van latere offerritten.

-----..-----

Naar haar mening maakt deze emotionele reactie – angst en schuldgevoel – tot op de dag van vandaag deel uit van onze genetische aanleg en is het een neiging die zijn oorsprong vindt in vroegere tijden. Dat heeft tot een dubbele erfenis geleid:

1. De menselijke drang om zich te verenigen bij dreigend gevaar van buitenaf;
2. De bereidheid om zich op te offeren voor de groep. Deze emoties komen vooral naar voren in tijden van oorlog.

Oorlog is een vernietigende en zelfdestructieve activiteit. Hoe kan zoiets dan toch blijven bestaan?

Barabara Ehrenreich: het is een disfunctioneel restant van instincten uit het tijdperk van de jager-verzamelaars, die toen absoluut noodzakelijk was, maar nu niet meer. ***Het is nog altijd zo dat mensen opgewonden kunnen worden bij het vooruitzicht van bloedvergieten.***

-----...-----

Van de evolutionaire psychologie hebben we geleerd dat deze genetische restanten uit vroeger tijden – juist omdat ze niet rationeel zijn – niet door het verstand alleen kunnen worden bezworen, maar slechts door ritueel, strikte verboden en gewenning.

De hedendaagse wereld wordt nog steeds getekend door geweld en terreur. Helaas is het verbod op het bloedoffer nog steeds relevant. Want het instinct waartegen het protesteert – levens offeren om angst te bezweren – leeft nog steeds voort.

4. *Waarom beschavingen sterven (Pagina 115-118)*

Rebecca Costa: Beschavingen sterven uit omdat hun problemen te complex worden. Samenlevingen bereiken wat zij een cognitieve drempel noemt. Voorbij die grens lagen ze er eenvoudig niet meer in om een pad van heden naar de toekomst uit te stippelen..... de problemen werden te groot en te ingewikkeld voor de mensen van die tijd en die plaats. Ze werden onoplosbaar. Er was sprake van cognitieve overbelasting en de systemen begaven het.

-----...-----

Dat kan elke beschaving overkomen. Hetzelfde kan ook met ons gebeuren.

1. Het eerste teken van neergang is de patstelling. In plaats van de grote problemen die iedereen onderkent het hoofd te bieden, gaan de mensen op de oude voet verder en geven ze de problemen door aan de volgende generatie;
2. Het tweede teken is dat men zich terugtrekt in irrationaliteit. Omdat de mensen de feiten niet meer aankunnen, zoeken ze hun toevlucht in religieuze troost.

Dat maakt de situatie van de Joden en het Jodendom ongebruikelijk en misschien wel uniek.....Maar de farizeeën en hun erfgenamen, de rabbijnen, deden precies het tegenovergestelde..... (na de verwoesting van de Tweede Tempel en het verdwijnen van de offerdienst daarmee) In plaats van zich obsessief op de offerdienst te focussen, wijdde ze hun energie aan het vinden van vervangers voor het offer.

1. Een voorbeeld daarvan was *gemiloet chasadiem*, daden van vriendelijkheid en goedheid. (📖 **Hos. 6:6**);
2. Een andere vervanger was de Torastudie (📖 **Mal. 1:11**);

📖 **Hosea 6:6** *Want Ik vind vreugde in goedertierenheid en niet in offer, in kennis van God meer dan in brandoffers!*

📖 **Maleachi 1:11** *Want vanwaar de zon opkomt tot waar hij ondergaat, zal Mijn Naam groot zijn onder de heidenvolken; in elke plaats zal aan Mijn Naam een reukoffer gebracht worden, en een rein graanoffer. Voorzeker, Mijn Naam zal groot zijn onder de heidenvolken, zegt de HEERE van de legermachten.*

-----..-----

3. Een ander vervangingsmiddel was het gebed (📖 **Hos. 14:3**);
4. Weer een ander was *tesjoeva* (beking, berouw, test) (📖 **Ps. 51:19**);
5. Het vijfde was het vasten. Omdat de hoeveelheid bloed en vet in het lichaam zonder voedselinname verminderde, gold het vasten als vervanging voor het vet en bloed van het offer;
6. Een zesde was gastvrijheid;
7. Enz.

Wat achteraf opvalt is dat de wijzen zoals rabban Jochanan Zakai niet vasthielden aan het verleden, maar vooruitdachten en wat de toekomst betreft rekening hielden met het slechtste scenario.

Hoe overleefde het Jodendom zonder offers, aangezien die zo centraal stonden in het religieuze leven van Israël in de tempeltijd?

Het korte antwoord is dat verreweg de meeste profeten, wijzen en Joodse denkers uit de middeleeuwen beseften dat offers symbolische handelingen waren die processen in de geest, het hart en het handelen van mensen aanduiden. Handelingen die ook op andere wijze tot uitdrukking konden worden gebracht.

1. We kunnen de wil van God op het spoor komen door Torastudie,
2. We kunnen God dienen door gebed,
3. We kunnen een financieel offer brengen door liefdadigheid te betrachten,
4. We kunnen heilige gemeenschap creëren door gastvrij te zijn
5. Enzovoort

De Joden namen geen afscheid van het verleden..... Maar ze hielden ook niet krampachtig vast aan het verleden. Ook zochten ze hun toevlucht niet in irrationaliteit. Ze dachten na over hun toekomst. Ze riepen instellingen in het leven zoals de synagoge, het studiehuis en de school, die overal konden worden gebouwd, zodat de Joodse identiteit kon worden behouden, zelfs onder de meest ongunstige omstandigheden.

 Hosea 14:3 *Neem deze woorden met u mee, bekeer u tot de HEERE. Zeg tegen Hem: Neem alle ongerechtigheid weg, neem het goede aan. Dan zullen wij de offers lippen nakomen.*

 Psalm 51:19 *De offers voor God zijn een gebroken geest; een verbrijzeld en verslagen hart zult U, o God, niet verachten.*

-----..-----

Dat is geen geringe prestatie. Veel grote beschavingen op aarde zijn in de loop der eeuwen uitgestorven, terwijl het Jodendom heeft overleefd. Natuurlijk was dat in zekere zin Goddelijke voorzienigheid. **(in mijn optiek is dit ALLEEN maar door Goddelijke Voorzienigheid, en van daaruit de gehoorzaamheid van mensen)**

Maar in een ander opzicht was het de vooruitziende blik van mensen..... die zich verzetten tegen het verval van de kennis.

Het Jodendom is een beschaving die niet uitgestorven is omdat het..... een fundamenteel toekomstgericht geloof is.

Wat de wijzen deden na de verwoesting van de Tweede Tempel was een van de grootste religieuze prestaties alle tijden: ze ontwikkelden een vorm van geloof die Joden zou verbinden met hun identiteit, en hen met God en met elkaar zou verbinden in de langste ballingschap die ooit doorstaan is door een volk, ondanks een ongeëvenaarde geschiedenis van verstrooiing en vervolging. Door het offer te vervangen, lieten ze zien hoe een door eeuwigheid geïnspireerde beschaving de dood kan overwinnen.

5. Jeremia over de offers (Pagina 119-127)

Jom Kipoer: een dag die wordt gekenmerkt door vasten en andere ontzeggingen. Het verzoent alleen de zonden die zijn begaan tegenover God, niet de zonden die we begingen tegenover medemensen.....

De rabbijnen beschouwden zichzelf als erfgenamen van de profeten, en dit is precies wat een profeet over Jom Kipoer gezegd zou hebben. *‘Denk niet dat je Gods vergeving kunt krijgen door jezelf voor Hem te vernederen en het lijden van mensen te negeren. God wil dat we Hem eren door Zijn beeld te eren: de mens.’*

.....Niet te min koos de traditie Jeremia's veroordeling van de offers uit de naam van God. Het is een van de meest verrassende passages uit de hele Tenach, waarin de profeet lijkt te ontkennen dat offers deel uit maakten van het oorspronkelijke plan van God voor Zijn relatie met Israël: *‘Toen ik jullie voorouders uit Egypte leidde, heb ik hen nooit iets gezegd of voorgeschreven over brand- vredeoffers. Wat Ik hen geboden heb, is dit: Wees Mij gehoorzaam, dan zal Ik jullie God zijn en zullen jullie Mijn volk zijn. Volgt steeds de weg die Ik jullie wijs, daar zullen jullie wel bij varen’* (📖 Jer. 7:22-23)

Hoe kon Jeremia beweren dat God *‘nooit iets gezegd of voorgeschreven zou hebben over brand- vredeoffers’* terwijl de Tora vol staat met offerwetten?

Abrabanel : Het offerstelsel maakte geen deel uit van Gods oorspronkelijke bedoeling. Dat werd het pas na de zonde van het gouden kalf.....

De aanwijzing ligt in Exodus 33. Zoals we eerder zagen wordt het verhaal van het gouden kalf beschreven in Exodus 32.

-----...-----

Er gebeuren allerlei dingen (in Exodus 33), maar de volgorde is lastig te bepalen. Soms lijkt het verhaal terug te gaan in de tijd:

- God zegt tegen de Israëlieten dat ze hun sieraden af moeten doen. Maar volgens de tekst hadden ze die al afgedaan;
- God zegt: *'Mijn aangezicht zal met jullie meegaan'*, waarop Mozes zegt: *'Als U niet Zelf meegaat, laat ons dan niet verder trekken'*. God heeft echter zojuist gezegd dat Zijn aangezicht met hen mee zou gaan;
- Daarna zegt God iets wat dit alles lijkt te ondermijnen: *'Maar Mijn aangezicht zul je niet kunnen zien, want geen mens kan Mij zien en in leven blijven'*. Gods *'aangezicht'* zal dus met hen meegaan en zal niet met hen meegaan;
- En niemand kan het zien (het aangezicht van God), zelfs Mozes niet. Maar een paar verzen eerder zegt de Tora: *'De Heer sprak met Mozes van aangezicht tot aangezicht, zoals iemand met een vriend spreekt'*.

Het hoofdstuk (Exodus 33) lijkt allerlei tegenstrijdigheden te bevatten. Ook het gesprek tussen Mozes en God is onduidelijk. Mozes vraagt God hem te laten zien wat zijn *'wegen'* zijn, hem Zijn *'majesteit'* te tonen, en andere verzoeken die niets te maken hebben met de gebeurtenissen van het gouden kalf.

.....Waarom stelt Mozes abstracte vragen over de aard van God terwijl zijn volk zich getraumatiseerd, verward en verlaten voelt?

Het meest raadselachtige incident in dit hoofdstuk is de mededeling dat Mozes vlak voor zijn gesprek met God zijn tent uit het kamp weghaalde..... Het volk wilde dat hij dicht bij hen zou zijn – en niet ver weg, vooral ook omdat God vlak daarvoor had gezegd dat Hijzelf **niet** in het kamp aanwezig zou zijn.

-----...-----

Mozes verklaarde met dat gebaar in feit dat hij weigerde om de rol van Gods vertegenwoordiger in het kamp te accepteren. Als God Zelf er niet wilde zijn, zou hij er ook niet zijn. De dialoog die volgt, is een van de meest invloedrijke uit de geschiedenis van het geloof. Het zou de structuur van het Jodendom voor altijd veranderen.

Schopenhauer: noemde dit het probleem van stekelvarkens in de winter. Wat doen stekelvarkens bij bittere koud? Als ze te dicht bij elkaar kruipen, verwonden ze elkaar met hun stekels. Als ze teveel afstand houden, bevriezen ze.

Dat probleem, getransponeerd naar de relatie tussen God en de mensheid, is wat de hele Tora bepaalt.

In de eerste hoofdstukken van Genesis staat God dicht bij de mensen..... Maar het helpt niet. Alle mensen zondigen. In een duister vers in Gen. 6, kort voor de zondvloed, lezen we dat de *‘zonen van de goden zagen hoe mooi de dochters van de mensen waren, en ze kozen uit hen vrouwen die ze maar wilden’*. ***Het is helder dat hemel en aarde te dicht bij elkaar kwamen.....***

Aan het begin van Exodus zien we iets nieuws. God grijpt in met elementaire krachten. Hij bevrijdt de Israëlieten en dwingt het grote rijk van Egypte op de knieën. Dit is de bovennatuurlijke God, die wonderen verricht..... ***Gods aanwezigheid is angstaanjagend.*** Zelfs de intensiteit van Zijn stem is ondraaglijk: *‘Laat God niet met ons spreken want dan sterven we’*. In plaats daarvan vroegen ze Mozes om hun middelaar te zijn.

-----..-----

Dan begint Mozes een moeilijk gesprek met God.

- Hij vraagt of Gods *‘aangezicht’* met het volk wil meegaan;
- Hij vraagt God om hem te helpen Zijn *‘wegen’* te begrijpen;
- Vervolgens vraagt hij om Gods *‘majesteit’* te mogen zien, Zijn *kavod*.

Voor al het begrip *‘aangezicht’* lijkt dubbelzinnig. God *‘sprak tot Mozes van aangezicht tot aangezicht’*, maar een paar verzen later zegt Hij: *‘maar Mijn aangezicht zul je niet zien, want geen mens kan Mij zien en inleven blijven’*. ***Er lijkt een verschil te zijn tussen persoonlijk spreken en zien.....*** maar wel duidelijk is dat al deze begrippen te maken hebben met de verschillende manieren waarop God zich aan de mens manifesteert.

Tot dan toe was Mozes de enige middelaar tussen het volk en God geweest. Maar juist dat feit, zo lijkt Mozes te suggereren heeft geleid tot het maken van het gouden kalf. De mensen zijn zo afhankelijk van mij, dat mijn afwezigheid hen heeft verleid tot onbezonnen en betreurenswaardig gedrag. ***Ze hebben een andere manier nodig om met U om te gaan***, een manier waarin U gestadig, geregeld en op voorspelbare wijze aanwezig bent, los van het toeval of de omstandigheden. Ze hebben een manier nodig om U te begrijpen, want zoals het nu gaat weten ze niet wanneer U toornig op hen zult zijn en wanneer U vergevingsgezind bent.

Reeds aan het begin van het hoofdstuk had God hen duidelijk gemaakt dat een directe persoonlijke nabijheid gevaarlijk zou zijn voor hen. Als het volk zondigde zonder dat er een middelaar was tussen hen en God, zou er geen manier zijn om de Goddelijke toorn te vermijden die hen zou vernietigen.

-----...-----

God is vrij. En alleen omdat God vrij is, is ook de mens vrij. Daarom kan Gods handelen niet worden voorspeld of beperkt. Rechtvaardigheid en mededogen zijn uiteindelijk een keuze.

Je (Mozes) wilt dat mijn ‘aangezicht’ met het volk meegaat. Maar ze kunnen Mijn stem niet eens horen zonder te vrezen dat ze zullen sterven..... ***God geeft als het ware toe dat Hij een te overweldigende aanwezigheid is voor het volk bij*** een rechtstreekse ontmoeting.

Mozes erkent dat, maar verandert vervolgens zijn verzoek. Hij zegt: ‘*Laat me toch Uw majesteit zien*’. Majesteit is minder verblindend dan ‘aangezicht’, want de Israëlieten hadden eerder Gods majesteit gezien, toen ze het manna aten (Ex. 16).

Dan volgt de grote theofanie waarbij Mozes, verborgen in een kloof van een rots, God ‘*van achteren*’ ziet, en Hem hoort zeggen: ‘*De Heer, de Heer*’ Het lijkt weinig twijfel dat ondanks – ja, misschien zelfs dankzij – de onduidelijkheid van deze passage, we hier getuige zijn van een van de keerpunten in de Joodse geschiedenis.

Dit gedeelte lijkt sprekend op het verhaal van Jakobs nachtelijke worsteling met de engel:

- Ze delen een trefwoord: *'aangezicht'*;
- Beide mannen (Mozes en Jacob) vertonen na afloop een fysiek merkteken van de ontmoeting, Jakob hinkt, Mozes gezicht straalt;
- Uit beide ontmoetingen ontstaat iets radicaal nieuws. Jakob krijgt een nieuwe naam. In het geval van Mozes is er nieuwe verbond, geconcretiseerd in de nieuwe stenen tafelen;
- Beide ontmoetingen vertegenwoordigen een ultieme crisis in het geloofsleven, waaruit de personages met nieuwe kracht tevoorschijn komen.

-----..-----

Er ontstaat een nieuwe relatie tussen God en Israëlieten, die voldoet aan Mozes verzoek aan God om *'in het midden'* van het volk te zijn zonder hen bloot te stellen aan het risico van Zijn overweldigende aanwezigheid die ondraaglijk is. God zal Zijn aanwezigheid moeten *'afschermen'* zoals Mozes zijn gezicht moet *'bedekken met een doek'* omdat het straalde van het licht van God..... Wat het volk aankon was Gods *'majesteit'*, en niet Zijn *'aangezicht'*.

Het religieuze leven van Israël zou een nieuwe gestalte krijgen.... De God die hoog boven de hemel was, zou de God worden die verbleef midden in het kamp..... In het leven van de Israëlieten zou een heel nieuwe vorm van religieus leiderschap worden geïntroduceerd: het priesterschap.

Er kwamen strenge regels voor een ieder die de heilige ruimte van het heiligdom betrad. Het zouden uiteenlopende voorschriften zijn: sommigen waren bestemd voor de hogepriester, andere voor de gewone priesters, en weer andere voor het volk als geheel. Het resultaat zou een vorm van *'Goddelijke aanwezigheid'* zijn.

Dit is de God die nabij is, die men op voorspelbare tijden op een vaste plaats kan ontmoeten.....

-----..-----

Er komt orde en routine in het religieuze leven.

Het is deze reeks van gebeurtenissen waar Jeremia op doelde toen hij in Gods naam zei: *‘Toen ik jullie voorouders uit Egypte leidde, heb ik hun nooit iets gezegd of voorgeschreven over brand- en vredeoffers. Wat Ik hen geboden heb is dit: Wees mij gehoorzaam, dan zal Ik jullie God zijn; .*

Ja ze (de Israëlieten) wisten dat God, de Heerser van het heelal, hun Koning was. ***Maar ze moesten Hem ook ervaren als sjachen, als naaste.*** Ze moesten het gevoel hebben dat Hij hen nabij was, maar op zo’n manier dat ze niet verblind raakten door Zijn licht, verdoofd werden door Zijn stem, overweldigd door Zijn oneindigheid.

-----...-----

Vandaar het heiligdom en de offers, en later de synagoge, de Torastudie en het gebed. Dit was ***niet*** de oorspronkelijke bedoeling van God – dat blijkt als we Ex. 33 en Jer. 7 op de juiste wijze lezen, als twee teksten die elkaar uitleggen. Het was een verzoek waarmee God instemde.

Na Gods woede over het gouden kalf, volgde Zijn liefde, en uit de oproep tot liefde volgde de choreografie van de toewijding: toen door het aanbieden van offers, en nu door het aanbieden van woorden en gedachten.

**Parasja Sjemini – de achtste dag -
(Lev. 9:1 – Lev. 11:47)**

- Lev. 9 – Aäron dient als priester
- Lev. 10:1 – Lev. 10:7 Nadab en Abihu
- Lev. 10:8 – Lev. 10:20 Wetten voor de priesters
- Lev. 11 – Wetten inzake reine en onreine dieren

1. De achtste dag
2. Vuur: heilig en onheilig
3. Spontaniteit: goed of slecht
4. Tussen hoop en menselijkheid
5. De integriteit van de natuur

De achtste dag (Pagina 126-136)

De openingszin van de *parasja*, ‘op de achtste dag’, suggereert dat die deel uitmaakt van een groter patroon van de Tora waarin de achtste dag de scheppingskracht van de mens vertegenwoordigt na de schepping van het universum door God.

-----...-----

Wat is de betekenis van de ‘achtste dag’; de uitdrukking die deze *parasja* zijn naam geeft?

Om de diepere symboliek van het getal acht te begrijpen, moeten we terug naar de schepping zelf.

Waarom is Gods naam *Sjaddai*?

Omdat Hij tot het heelal zei : ‘*Genoeg*’. De natuur heeft een bepaalde integriteit. Alles heeft zijn eigen plek, zijn ecologische plek, zijn functie en zijn waardigheid in de totaliteit van het zijn. Heiligheid bestaat uit het respecteren van grenzen en het respecteren van de natuurlijke orde. Daarom die zeven dagen.

Maar hoe zit het met de achtste dag – de dag *na* de schepping?

Voor die vraag moeten we ons wenden tot de ***Tora sjebeal pee, de mondelinge traditie.***

Op de zesde dag nam God Zijn meest ingrijpende beslissing. Hij schiep een wezen dat net als Hij het vermogen had om te scheppen.

Natuurlijk, er is een fundamenteel onderscheid tussen menselijke scheppingskracht (‘*iets uit iets*’) en Goddelijke scheppingskracht (‘*iets uit niets*’). Daarom zijn mensen ‘*het beeld van God*’ maar zelf geen goden.

-----...-----

Maar het vermogen om te scheppen gaat hand in hand met het vermogen om te vernietigen. Het ene kan er niet zijn zonder het andere..... Dat is waarom in de Tora de schepping van de mens voorafgegaan wordt door woorden die reflectie aangeven: *'Laat Ons mensen maken.....'*

Het is alsof daarmee impliciet het risico wordt aangegeven dat aanwezig is in het scheppen van een wezen dat begiftigd is met spraakvermogen, verbeeldingskracht en vrije wil: de enige levensvorm die in staat is God ongehoorzaam te zijn en een bedreiging kan zijn voor de orde en het evenwicht in de natuur.

Het gevaar wordt meteen duidelijk. God vertelt de eerste mens om niet te eten van de vrucht van één bepaalde boom..... De boom vertegenwoordigt het feit dat de schepping grenzen kent – de belangrijkste is de grens tussen dat wat geoorloofd is en wat verboden is. Daarom moest er zelfs in het paradijs iets zijn wat verboden was.

Toen het eerste mensenpaar van de verboden vrucht at, werd de essentiële harmonie tussen mens en natuur verbroken. De mensheid verloor haar onschuld. Voor het eerst kwamen de natuur (*de wereld die we aantreffen*) en de cultuur (*de wereld die we maken*) in conflict. Het resultaat was het verloren paradijs.

Volgens de wijzen vond het hele drama van de schepping en de ongehoorzaamheid van Adam en Eva plaats op de zesde dag..... Niet alleen werden ze veroordeeld tot het verlaten van de tuin, ook ervoeren ze voor het eerst duisternis, aangezien die dag ten einde liep en de nacht viel. Uit mededogen stelde God de straf uit. Ze kregen een extra dag in Eden – de sabbat. De hele dag ging de zon niet onder. Toen ook die dag zijn einde naderde, liet God de eerste mensen zien hoe ze licht moest maken: *'Tegen het einde van de sabbat begon het hemelse licht te vervagen. Adam was bang dat de slang hem in het donker zou aanvallen. Daarom verlichtte God zijn begrip en leerde hem om twee stenen tegen elkaar te wrijven en vuur te maken als hij dat nodig had.'*

-----..-----

Op sabbat herinneren we ons Gods schepping. Op de achtste dag ('*motsee sjabbat*') vieren we onze scheppingskracht als beelddraggers en partners van God.

Wij geloven dat God wil dat de mensen macht uitoefenen: op een verantwoorde en opbouwende wijze, binnen de grenzen die door de integriteit van de natuur worden gesteld..... In een daad van liefde schenkt God waardigheid aan het wezen dat Hij naar Zijn beeld maakte. Hij verbergt de geheimen van het universum niet voor ons. Hij probeert de mensheid niet onwetend te houden of afhankelijk te maken. De scheppende God stelt ons in staat om zelf schepper te zijn en leert ons hoe dat te doen. Hij wil dat we behoeders worden van de wereld die Hij aan onze zorg heeft toevertrouwd. ***Dat is de betekenis van de achtste dag.*** Het is de menselijke tegenhanger van de eerste scheppingsdag.

De parallellen in het woordgebruik van de Tora laten zien dat de bouw van de tabernakel in de wildernis van de woestijn een weerspiegeling is van de schepping van het heelal door God.

-----...-----

Zoals God de aarde maakte als een huis voor de mensheid, zo bouwden de Israëlieten in de wildernis de tabernakel als een symbolisch huis voor God. Het was *hun* scheppingsdaad. Dat alles moest op de achtste dag beginnen, zoals ook Adam en Eva op de achtste dag met hun scheppend werk begonnen.

-----...-----

Heilig zijn betekent onderscheid maken, de Goddelijke scheppingsorde erkennen en eren. Oorspronkelijk zouden de mensen (en de dieren) volgens de Tora vegetariërs moeten zijn (📖 [Gen. 1:29](#)). Pas ná de zondvloed werd het de mens toegestaan om vlees te eten, met uitzondering van het bloed (dat de heiligheid van het leven zelf representeert). Dit was een concessie in verband met de menselijke neiging tot geweld. Het was alsof God wilde zeggen ‘*Als je zo nodig moet doden, doodt dan dieren, geen mensen*’.

De algemene regel in de voedselwetten – de wetten van een volk dat geroepen is om heilig te zijn – is om alleen dieren te eten die paradigmatische gevallen, duidelijke voorbeelden van orde zijn.

 Genesis 1:29 *En God zei: Zie Ik geef u al het zaaddragende gewas dat op heel de aarde is, en alle bomen waaraan zaaddragende boomvruchten zijn; dat zal u tot voedsel dienen.*

-----..-----

Mensen worden heilig als ze dieren worden. **(Ook dit geloof ik eenvoudig niet (Gen. 1:27 en Gen. 1:25), wij zijn als menen geschapen naar het beeld van God en niet als dieren.....)** die onderscheid maken, als ze de grenzen van de natuur erkennen en daarnaar handelen.

Het scheppingsverhaal vertelt ons dat de natuur geen blinde strijd is tussen wedijverende krachten waarbij de sterkste wint en macht doorslaggevend is. Integendeel: de wereld is fundamenteel goed. Het is een plaats van geordende harmonie, het redelijk ontwerp van één enkele Schepper. Die harmonie wordt voortdurend bedreigd door de mensheid.

Het heiligdom met zijn afgescheiden ruimten symboliseert het stellen van grenzen in de ruimte. De voedselwetten, met hun onderverdeling van geoorloofd en verboden, staan voor het stellen van grenzen in het leven, in het eten, de meest natuurlijke menselijke activiteit.

 Genesis 1:27 *En God schiep de mens naar Zijn beeld; naar het beeld van God schiep Hij hem; mannelijk en vrouwelijk schiep Hij hen.*

 Genesis 1:25 *En God maakte de wilde dieren van de aarde naar hun soort, het vee naar hun soort, en alle kruipende dieren van de aardbodem naar hun soort. En God zag dat het goed was.*

1. Vuur : heilig en onheilig (Pagina 138-142)

Nadat Aäron de offers had opgedragen, daalde hij af van het altaar en ging hij samen met Mozes de tent van ontmoeting binnen. Toen ze weer buiten kwamen zegenden ze het volk. Daarop verscheen de majesteit van de Heer aan het verzamelde volk (**Lev. 9:23**)

Net als we denken dat het verhaal wordt afgerond, vindt er een angstaanjagende scene plaats: *‘Aärons zonen Nadab en Abihu deden gloeiende kolen in hun vuurbak en legden er reukwerk op. Maar het was vreemd vuur dat ze de Heer wilden aanbieden, vuur dat niet voldeed aan de voorschriften van de Heer. En felle vlam kwam van voor het aangezicht van de Heer en verteerde hen, zodat ze daar, voor het aangezicht van de Heer stierven.....’*

De viering verandert in een tragedie. De wijzen en commentatoren geven vele verklaringen. Nadab en Abihu zouden zijn gestorven omdat:

- Ze het heilige der heiligen binnengingen;
- Ze niet de vereiste kleding droegen;
- Ze vuur uit de keuken haalden, en niet van het altaar;
- Ze Mozes en Aäron niet om raad vroegen;
- Ze elkaar niet raadpleegden;
- Volgens anderen hadden ze zich schuldig gemaakt aan hoogmoed. Ze waren ongeduldig en wilden zelf een leiderschapsrol op zich nemen;
- Ze trouwden niet omdat ze zichzelf boven het huwelijk verheven achtten;
- Weer anderen zagen hun dood als een verlate straf voor een eerdere zonden, toen ze bij de berg Sinaï ‘aten en dronken’ in aanwezigheid van God ([Ex. 24:9-11](#)).

Elk daarvan is een diepgaande overdenking van de gevaren van een te groot enthousiasme in het religieuze leven.

De meest eenvoudige verklaring wordt echter expliciet in de Tora zelf gegeven. Nadab en Abihu stierven omdat ze ongeoorloofd (letterlijk ‘vreemd’) vuur offerden, wat betekent: *‘dat niet voldeed aan de voorschriften’*.

Om de mensheid een aantal van zijn eigen scheppende krachten te geven – het gebruik van taal om te denken, om te communiceren, om te begrijpen, om zich andere toekomstige mogelijkheden voor te stellen en daartussen te kiezen – moest God méér doen dan het scheppen van Homo sapiens.

God moest Zichzelf terugtrekken..... om ruimte te maken voor het menselijk handelen..... God, zoals we Hem in de Tora tegenkomen, is als een ouder, die weet dat hij zich moet terugtrekken, moet loslaten, moet afzien van ingrijpen, als hij wil dat zijn kinderen verantwoordelijkheid leren en volwassen worden.

Maar er is een grens. Zichzelf volledig terugtrekken zou gelijk staan aan het verlaten van de wereld, het in de steek laten van Zijn eigen kinderen. Dat mag en zal God nooit doen.

 Leviticus 9:23 *Vervolgens ging Mozes met Aäron de tent van ontmoeting binnen, en toen zij er weer uit kwamen, zegenden zij het volk. En de heerlijkheid van de HEERE verscheen aan heel het volk.*

 Exodus 24:9-11 *Vervolgens klommen Mozes en Aäron naar boven, en ook Nadab en Abihu met zeventig van de oudsten van Israël. En zij zagen de God van Israël. Onder Zijn voeten was er iets als plaveisel van saffier, zo helder als de hemel zelf. Hij strekte Zijn hand niet uit naar de aanzienlijken van de Israëlieten. Nadat zij God gezien hadden, aten en dronken zij.*

-----..-----

Joods denken is contra -filosofisch. Het hamert erop dat waarheden precies op een bepaalde tijd en plaats worden belichaamd. Er zijn heilige tijden..... Er zijn heilige mensen..... Er is heilige ruimte.

Het heilige is dat punt binnen tijd en ruimte waarin de aanwezigheid van God plaatsvindt door *tsimtsoem* – zelfverzaking van de mens. *Zoals God ruimte maakt voor de mens door een daad van zelfbeperking, zo maakt de mens ruimte voor God door een zelfbeperking.*

Het heilige is waar God wordt ervaren als absolute aanwezigheid. Om dat een wezenlijk en niet alleen toevallig karakter te geven is het nodig dat we volledig afstand doen van onze wil en initiatief. Niet omdat God de vrije wil en het initiatief van mensen niet waardeert. Integendeel. God heeft de mens juist gemachtigd om daar gebruik van te maken en ‘*partner in Zijn scheppingswerk*’ te worden.

Maar om trouw te zijn aan Gods doeleiden, dienen er tijden en plaatsen te zijn waarop de mens de realiteit van het Goddelijke ervaart. Die tijden en plaatsen vereisen absolute gehoorzaamheid.

De meest fundamentele fout – de fout van Abihu en Nadab – is om de krachten die horen bij de ontmoeting van de mens met de wereld te gebruiken bij de ontmoeting van de mens met het Goddelijke.....

Maar omdat ze hun eigen initiatief tegenover het heilige aanwendden, begingen ze een fout. Ze lieten hun eigen aanwezigheid gelden in de absolute aanwezigheid van God. Dat is een contradictio in terminis. Daar stierven ze.

-----...-----

In werkelijkheid is de Tenach niets anders dan een liefdesverhaal – een hartstochtelijke liefde van de Schepper voor Zijn schepselen, een liefde die alle teleurstelling en verraad in de menselijke geschiedenis overleeft. God heeft ons nodig om Hem te ontmoeten, niet omdat Hij de mens nodig heeft, maar omdat wij Hem nodig hebben.

Dat is de functie van het heilige – het punt waarop het ‘ik ben’ stil valt in de overweldigende aanwezigheid van ‘er is’. Dat is wat Abihu en Nadab vergaten: ***om in heilige ruimte of tijd te komen, is ontologische nederigheid vereist***; de totale verzaking van het menselijke initiatief en verlangen.

Het verhaal van Nadab en Abihu herinnert ons aan een waarschuwing die voor het eerst werd gegeven in de dagen van Kaïn en Abel. *De eerste daad van aanbidding leidde tot de eerste moord*. Net als kernsplijting genereert aanbidding kracht die heilzaam kan zijn, maar ook zeer gevaarlijk.

-----...-----

De boodschap is eenvoudig en uiterst serieus..... Het is vuur – en zoals vuur verwarmt het, maar je kunt je er ook aan branden. En wij zijn bewakers van die vlam.

2. Spontaniteit : goed of slecht (Pagina 143-146)

Maar het eenvoudigste antwoord (op Abijhu en Nadab), gegeven door de Tora zelf in (bijv. in [Num. 3:4 en 26:61](#))..... is dat Aärons zonen *op eigen initiatief handelden*. Ze deden iets wat hun niet was opgedragen. Ze handelden spontaan.....

Mozes handelde spontaan in veel zwaarwegender omstandigheden. Hij gooide de stenen tafelen toen hij de Israëlieten rond het gouden kalf zagen dansen..... Toch werd Mozes niet bestaft voor die daad.....

[Num. 3:4](#) *Nadab en Abihu waren voor het aangezicht van de HEERE gestorven, toen zij in de woestijn Sinaï vreemd vuur voor het aangezicht van de HEERE gebracht hadden. En zij hadden geen zonen, zodat Eleazar en Ithamar als priester dienden tijdens het leven van hun vader Aäron.*

[Num. 26:61](#) *Maar Nadab en Abihu waren gestorven, toen zij vreemd vuur voor het aangezicht van de HEERE gebracht hadden.*

-----...-----

Waarom was spontaniteit verkeerd in het geval van Nadab en Abihu, terwijl het goed was in het geval van Mozes?

Het antwoord is dat Nadab en Abihu **priesters** waren. Mozes was een *navi*, een **profeet**. Dat zijn twee verschillende vormen van religieus leiderschap, elk met verschillende taken, verschillende gevoeligheden en zelfs een verschillende benadering van tijd.

De priester diende God op een manier die in de loop der tijd niet is veranderd..... De woorden van de priester waren altijd hetzelfde

De profeet diende God op een wijze die in de loop van de tijd voortdurend veranderde..... De woorden die een profeet gebruikte waren nooit hetzelfde.

Voor een profeet is spontaniteit wezenlijk. Maar voor de priester die zich moest bezighouden met de offers, was die houding volkomen misplaatst.

Waarom dit verschil?

De priester en de profeet dienen tenslotte dezelfde God.

-----...-----

Het stereo-perspectief van de priester correspondeert met het stereoperspectief op de schepping in 📖 Genesis 1:1 tot 2:3, waar we de priesterlijke stem horen, die nadruk legt op orde, structuur, indelingen en grenzen, en 📖 **Gen. 2:4 tot 3:24** waar de profetische stem spreekt, die de nadruk legt op de nuances en de dynamiek van intermenselijke relaties.

Er is nog een gebied waar een voortdurende wisselwerking plaatsvindt tussen structuur en spontaniteit, namelijk in *tefila*, het gebed.....

Als de gebeden zijn ingesteld door de aartsvaders, is hun oorsprong profetisch. Als de gebeden zijn ingesteld om de offers te vervangen, is hun herkomst priesterlijk.

Priesters mochten niet spontaan handelen, maar voor de profeten was dat vanzelfsprekend.

-----...-----

De tragedie van Nadab en Abihu is dat ze de fout maakten om zich als profeten te gedragen terwijl ze priesters waren. Maar we hebben beide tradities als erfenis meegekregen. Want zonder structuur zou het Jodendom geen continuïteit hebben, maar zonder spontaniteit zou het geen nieuw leven kenen. De uitdaging is om het evenwicht te bewaren zonder de plaats van beiden te verwarren.

3. Tussen hoop en menselijkheid (Pagina 148-149)

Mozes probeert zijn broer, die zojuist twee zoons heeft verloren te troosten. Hij vertelt hem dat God heeft gezegd: *‘Door degenen die in mijn nabijheid verkeren, toon Ik mijn heiligheid’*. Volgens Rasji zei hij: *‘nu zie ik dat ze (Nadab en Abihu) groter waren dan jij en ik’*. **Hoe heiliger de persoon, hoe meer God van hen eist.**

Bij het tweede onderhoud tussen beide broers is Mozes met heel iets anders bezig – met de gemeenschap, waarvan de zonden moeten worden verzoend door een offer. Het is alsof hij tegen Aäron zegt: *‘Mijn broer, ik weet dat je verdriet hebt. Maar je bent niet zomaar een mens, jij bent de hogepriester. Het volk heeft je nodig voor die taak, ongeacht je gevoelens en emoties’*. Aäron antwoordt; *‘Als ik vandaag van het vlees van het zondoffer gegeten zou hebben, zou dat dan goed geweest zijn in de ogen van de Heer*

‘Maar als ik op deze inwijdingsdag zou hebben gedaan alsof er niets was gebeurd, alsof mijn zonen niet waren gestorven, zou het voor het volk dan niet zijn alsof ik harteloos ben, alsof een mensenleven en de dood niets betekenen, alsof de dienst aan God betekent dat ik afstand doe van mijn menselijkheid?’

Deze gedachtewissel tussen de twee broers laat een gedenkwaardig voorbeeld van moed zien: de moed van Aäron die de kracht heeft om te rouwen en geen gemakkelijke troost accepteert, en de moed van Mozes die de kracht heeft om door te gaan ondanks verdriet.

-----..-----

Het Joodse volk heeft meer dan genoeg lijden gekend. Net als Aäron verloren ze daarbij hun menselijkheid niet. Ze lieten niet toe dat ze door het verdriet werden afgestompt, verdoofd of hun gevoel kwijtraakten. Maar evenmin verloren ze hun vermogen om door te gaan, moed te houden en te blijven hopen. Net als Mozes verloren zij hun geloof in God niet. Maar net als Aäron lieten ze ook niet toe dat het geloof hun gevoelens verdoofde en een ontkenning werd van hun menselijke kwetsbaarheid.....

Net als Mozes vond het Joodse volk de kracht om door te gaan, om te blijven hopen ondanks wanhoop, om het leven te omarmen ondanks de dood.

Geloof maakt ons niet onkwetsbaar voor tragedies, maar Hij geeft ons de kracht om te treuren en dan, ondanks alles door te gaan.

4. De integriteit van de natuur (Pagina 150-153)

Wat dan volgt, komt onverwacht: de voedselwetten, een lijst met geoorloofde en verboden dieren, vissen en vogels.

- Wat is de logische functie van deze wetten?;
- Waarom zijn die hier geplaatst?;
- Wat is het verband met het heiligdom?

Rabbi Munk herinnert ons er aan dat het alleseerste gebod dat God aan de mens gaf een voedselwet was. *‘Van alle bomen in de tuin mag je eten, maar niet van de boom van kennis van goed en kwaad; wanneer je daarvan eet zul je onherroepelijk sterven’* (📖 Gen. 2:16-17).

De voedsel wetten in *parasja Sjemini* lopen parallel met het verbod dat Adam werd gegeven. Net als toen wordt ook nu een nieuw tijdperk in de spirituele geschiedenis van de mensheid – dat wordt voorafgegaan door een scheppingsdaad – gemarkeerd door wetten over wat met wel en niet mag eten.

Waarom is dat zo?

-----...-----

We zijn lichaam *en* ziel..... Ons wordt opgedragen menselijke activiteiten als eten en seks te *heiligen*. (dit zijn de meest primaire handelingen van het menselijk bestaan (blz. 150)). Hieruit vloeien de voedselwetten en de reinheidswetten van het gezin voort, twee kernelementen van *kedoesja*, het leven in heiligheid.

Job is het grote voorbeeld van een rechtvaardige die lijdt. Hij verliest alles zonder aanwijsbare redenen..... Maar Job blijft in zijn onschuld en eist een hoorzitting, een hemels tribunaal..... waarna God hem toesprekt in hoofdstuk 38 *‘vanuit een storm’*. God gebiedt geen antwoorden.

In plaats daarvan stelt Hij in vier hoofdstukken lang Zijn eigen retorische vragen:

- Waar was jij toen Ik de aarde grondvestte?;
- Betrad jij ooit de plaats waar de zee opwelt?;
- Heb jij over haar diepste bodem gewandeld?;
- Heeft de regen een vader?;
- Uit welke schoot wordt het ijs geboren?

In Job 38-41 zien we geen antroposofisch, maar een thecenrisch universum. Het is alsof we niet op de aarde zijn, maar in de hemel. Job is de enige persoon in de Tenach die de wereld als het ware ziet vanuit Gods gezichtspunt.

Bijzonder opvallend is de manier waarop deze hoofdstukken spreken over het dierenrijk. Wat Job ziet zijn geen gedomesticeerde dieren, maar wilde ongetemde wezens, oogverblindend in kracht en schoonheid, die ver af staan van en totaal onverschillig zijn tegenover de mens. (📖 Job 39:19 – 41:34).

-----..-----

Dit (de voornoemde verzen uit Job 39) is het meest radicale niet-antroposofische gedeelte uit de Hebreeuwse Bijbel. Het vertelt ons **dat niet de mens het middelpunt is van de wereld** – en ook niet de maatstaf van alle dingen. Sommige van de meest indrukwekkende aspecten van de natuur hebben niets te maken met menselijke behoeften, maar met de Goddelijke schepping en haar diversiteit.

Maimonides: *namelijk dat het heelal niet bestaat omwille van de mens, maar dat alles wat er is bestaat omwille van zichzelf, en niet vanwege iets anders. Zo geloven we in de schepping, en hoeven niet te onderzoeken, welk doel door elk soort van de bestaande dingen wordt gediend, omdat we ervan uitgaan, dat God alle delen van het universum door Zijn wil heeft geschapen; sommige omwille van henzelf, en sommige omwille van iets anders.*

-----..-----

Maimonides: *Bedenk hoe groot de afmetingen zijn en hoe groot het aantal van deze stoffelijke dingen. Als de aarde niet eens een klein onderdeel van de bol van de vaste sterren is, wat is dan de relatie van de menselijke soort met al deze geschapen dingen, en hoe kan iemand van ons zich voorstellen dat ze omwille van hem bestaan en dat het instrumenten zijn voor zijn voordeel?*

We begrijpen nu wat er op het spel staat bij het verbod op het eten van bepaalde soorten dieren, vogels en vissen, waaronder veel roofdieren zoals de wezens die in Job 38-41 worden beschreven. ***Deze dieren zijn er omwille van zichzelf, en niet voor de mens.*** Het uitgestrekte heelal en de aarde zelf met de talloze diersoorten die het bevat, hebben hun eigen integriteit.

Door Zijn verbond met de Israëlieten nodigde God de mensheid uit om te beginnen aan een nieuw hoofdstuk in de geschiedenis. Dit was nog niet de hof van Eden, het herwonnen paradijs. Maar met de bouw van heiligdom – een symbolisch huis voor de Goddelijke aanwezigheid – was er iets nieuws begonnen. Een teken daarvan was dat de Israëlieten niet elke levensvorm mochten doden voor hun voedselvoorziening. Sommige soorten moesten worden beschermd en vrijheid worden verleend. Hun integriteit moest gevrijwaard blijven van menselijke behoeften en verlangens.

De nieuwe schepping – het heiligdom – markeert een nieuwe waardigheid voor de oude schepping, met name de wilde ongetemde dieren. Niet alles in de wereld is gemaakt voor de menselijke consumptie. Tegenover de natuur moet er eerbied en terughoudendheid zijn.

Parasja Tazria
(Lev. 12:1 – Lev. 13:59)

- Lev. 12 – Wetten voor de reiniging van kraamvrouwen
- Lev. 13 – Wetten ingeval van melaatsheid

1. Besnijdenis, seks en geweld
2. De besnijdenis van de begeerte
3. Offers bij de bevalling
4. Over ziekte, huidschimmel en kwaadspreken
5. De generaal en de profeet

God is onsterfelijk, mensen zijn sterfelijk. God is geestelijk, mensen zijn ook lichamelijk, en wat lichamelijk is, is onderhevig aan ziekte en verval.

.....Daarna volgen de wetten die betrekking hebben op een nog steeds niet geïdentificeerde aandoening, **tsaraat**, vaak vertaald met melaatsheid. Het is echter meer dan een ziekte omdat het niet alleen op mensen betrekking kan hebben, maar ook op kleding en huizen..... **De wijzen zien tsaraat (melaatsheid) als een straf op kwaadsprekerij.**

1. Besnijdenis, seks en geweld (Pagina 157-166)

Briet mila, het verbond van de besnijdenis, is het *enige* gebod waarin expliciet een associatie te vinden is met het Goddelijk - menselijk partnerschap tussen God en Israël. Voor Joodse mannen is het een teken van identiteit, het merkteken dat ze de rest van leven dragen.

-----...-----

Het verbond dat God met de Israëlieten sloot op de berg Sinai heeft alle eerdere geboden verdrongen..... Het gebod (van de besnijdenis) is **historisch** gezien verbonden aan Abraham, maar **wettelijk** gezien met de openbaring aan Mozes.

- Waarom juist *dit* gebod?, meer dan elk ander?;
- Waarom werd de besnijdenis het kenmerk van het anders zijn van Joden?;
- Waarom werd de besnijdenis een lichamelijk merkteken en waarom juist op dit lichaamsdeel?

De commentatoren bieden verschillende verklaringen:

1. Het bestaan ervan is een uiterlijk teken om Joden van heidenen te onderscheiden;
2. Het is een merkteken dat Joden verenigt als volk;
3. Het is een manier om **kedoesja**, heiligheid te verlenen aan de daad van de voortplanting;
4. Het is een teken van continuïteit en standvastigheid door de geslachten heen;
5. Het gebod werd gegeven om mensen te helpen hun lichamelijke lusten te beheersen.

Elk van deze verklaringen vormt een deel van het antwoord.

-----...-----

Steeds als een lid van de verbondsfamilie in een andere samenleving of groep terechtkomt, is er sprake van gevaar – en *dat gevaar heeft altijd te maken met een gebrek aan seksuele moraal*. Er zijn 6 van zulke verhalen:

1. Abraham en Sara naar Egypte;
2. Abraham en Sara naar Gerar;
3. Isaäk en Rebecca komen in dezelfde situatie terecht;

-----...-----

4. De twee bezoekers (engelen in menselijke gedaante) van Lot in Sodom;
5. Dina die wordt ontvoerd en verkracht door Sichem;
6. Jozef en de vrouw van Potifar;
7. Juda's affaire met Tamar, zijn schoondochter.

Het zijn zeven verhalen, waarvan er vijf daadwerkelijk of potentieel geweld beschrijven en het zesde een flagrante gerechtelijke dwaling – ze gaan allemaal over seksuele begeerte. Vandaar de misschien onverwachte conclusie dat *het verschil tussen de aartsvaders en aartsmoeders van Genesis en hun burens niet zozeer het religieus geloof is als wel de seksuele moraal*.

Waarom is dit zo belangrijk?

Het antwoord moeten we zoeken in het geweld, niet in de seksualiteit zelf.

David Buss: Wat, zo vraagt hij, brengt mensen ertoe elkaar te vermoorden? Zijn antwoord is : seksuele begeerte.

-----...-----

Neodarwinisten zoals Buss geloven dat reproductie, het doorgeven van genen aan de volgende generatie, de belangrijkste drijfveer is voor gedrag. Er is echter een duidelijk verschil tussen mannetjes en vrouwtjes (het gaat hier over dieren):

- Het vrouwtje investeert veel meer dan het mannetje in haar nakomelingen;
 - Het vrouwtje draagt de jongen tijdens de zwangerschap en zorgt voor kroost in de kindertijd;
 - Het vrouwtje zoekt een mannetje dat haar het best kan beschermen en van voedsel en onderdak kan voorzien, terwijl zij de volgende generatie draagt of voedt.
- Het mannetje heeft daar nauwelijks belangstelling voor;
 - Zijn bijdrage eindigt bij de ejaculatie;
 - Wat hem interesseert is zoveel mogelijk vrouwtjes bevruchten, zodat er zoveel mogelijk soortgenoten zijn die zijn genen dragen;
 - Wat mannetjes interesseert is niet hun trouw aan het vrouwtje, maar dat het vrouwtje trouw is aan hem.

-----...-----

Het verhaal in de Tora blijft fascinerend in het licht van alles wat we nu weten over de geschiedenis van de seksualiteit.....

Met de ontwikkeling van de landbouw, de steden, en het economisch overschot werden sommige mensen rijker en machtiger dan anderen. Er vond een regressie plaats naar meer primitieve, zelfs voormenselijke vormen van gedrag. Koningen, heersers, farao's konden vrijwel onbeperkt hun seksuele verlangens bevredigen.....

Tot in het middeleeuwse Europa bleef het '*jus primae noctis*' bestaan, het recht van een feodale heerser om de bruid van zijn pachters op de eerste huwelijksnacht te ontmaagden.....

Zo kwamen er steeds meer mensen op aarde, en zij kregen dochters. De zonen van de goden zagen hoe mooi de dochters van de mensen waren, en ze kozen uit het vrouwen die ze maar wilden.....In die tijd en ook daarna nog, zoalng de zonen van de gode gemeenschap hadden met de dochters van de mensen en kinderen bij hen kregen, leefde de giganten op aarde..... (📖 Gen. 6:1-6)

Wie waren deze 'zonen van de goden' en 'giganten'?

De meeste commentatoren vertalen die eerste uitdrukking als *‘zonen van heersers of rechters’*. Het waren mensen in machtsposities.....

Maimonides ziet de *‘dochters van de mensen’* als meisjes of vrouwen uit lagere klassen – gewone mensen, lijfeigenen of slaven.

Kortom, de Tora vertelt ons wat we nu uit andere bronnen weten: dat er in de ontwikkeling van jager -verzamelaars naar een gevestigd agrarisch bestaan en de groei van de beschaving een verval van de seksuele moraal plaatsvond.

-----..-----

De centrale boodschap van Genesis is dat de seksuele anomie – het onbelemmerde spel van darwinistische krachten en alfamannetjes – leidt tot een samenleving die door geweld wordt bepaald.

De Tora beziet dit soort gedrag duidelijk met afschuw:

- dergelijk gedrag bevoorrecht de ene mens tegenover de andere;
- Het maakt van vrouwen instrumenten van mannelijke verlangens;
- Niet liefde, maar kracht en macht komen in het centrum van menselijke relaties te staan;
- Het maakt dat vrouwen worden behandeld als objecten, en niet als subjecten met dezelfde waardigheid en integriteit;
- Het maakt seksualiteit los van zorgzaamheid en medeleven;
- Het verlaagt de meest intieme menselijke relatie, waarin we het meest op God lijken: de liefde die nieuw leven in de wereld brengt;
- Maar bovenal leidt het tot geweld, en de Tora beschouwt geweld – de oorzaak van de zondvloed – als de grootste bedreiging voor de mensheid.

Vandaar de besnijdenis als teken van het verbond.

Besnijdenis heeft, zoals alle commentatoren op de een of andere wijze opmerken, tot doel:

1. het seksuele genot te matigen;
2. het seksuele verlangen te beheersen;
3. de fundamentele biologische noodzaak van voortplanting te heiligen.

-----...-----

Zevenentachtig procent van alle moorden wordt gepleegd door mannen. En de belangrijkste drijfveer van geweld is de seksuele begeerte.

Verbond gaat over trouw in menselijke relaties, vooral in de band tussen man en vrouw. Die band moet worden geheiligd. Ze moet exclusief zijn..... Het gaat om heiliging van het seksuele verlangen.

-----...-----

Het goede leven omvat het leren omgaan met hartstochten en het aanleren van gewoonten als zelfbeheersing, Het heilige leven omvat de heiliging van het instinct. Alleen zo kunnen we een barmhartige samenleving creëren waarin liefde en niet macht, het menselijke bestaan bepaalt.

2. *De besnijdenis van de begeerte (Pagina 167-171)*

.....het contrast tussen *eros* en *agape* dat we aantreffen in het Griekse en daarna ook het christelijke denken: seksuele begeerte tegenover een nogal abstracte liefde voor de mensheid in het algemeen.

-----...-----

Als het volk trouw zou zijn aan God, was het in staat tot iets buitengewoons; overleven te midden van de wereldrijken en een samenleving opbouwen die uniek was in de oude wereld, met gelijkwaardigheid voor iedere medeburger onder de heerschappij van de Schepper van hemel en aarde. Zonder die trouw zou het echter een kleine macht in het oude Nabije Oosten zijn, waarvan de overlevingskansen minimaal waren gezien de machtige politieke roofdieren die het land omringden.

God draagt de profeet (Hosea 1:2) op om met een prostituee te trouwen, om te zien hoe het is in de liefde te worden verraden. Alleen zo kan Hosea een glimp opvangen van het gevoel van verraad dat God ervaart in Zijn relatie met het volk Israël.

 Hosea 1:2 *Het begin van het spreken van de HEERE door Hosea. De HEERE zei tegen Hosea: Ga! Neem voor u een vrouw van de hoererijen en kinderen van de hoererijen, want het land wendt zich in schandelijke hoererij van de HEERE af.*

-----..-----

De religie van Baäl is de aanbidding van god als *macht*.

-----..-----

Hierin is de man -vrouw relatie gebaseerd op totaal iets anders dan macht en dominantie, eigendom en controle. Man en vrouw staan tegenover elkaar in gelijkwaardigheid en verschil. Elk van hen is een beeld van de ander, maar ook apart en verschillend. De enige relatie die hen kan verbinden zonder het gebruik van geweld is het huwelijk als verbond – een band van wederzijdse loyaliteit en liefde waarin beiden de belofte doen om elkaar te dienen.

God zoekt contact met de mensen niet als macht.....maar als liefde, niet een abstracte of een filosofische liefde, maar een liefde die een diepe blijvende hartstocht is en alle teleurstellingen en verraad overleeft.

Een samenleving gebouwd op corruptie en uitbuiting is er een waarin macht het wint van recht. Dat is geen Jodendom maar afgoderij, aanbidding van Baäl.

In een samenleving die gebaseerd is op een verbond (zoals de besnijdenis), zijn man –vrouw relaties gebaseerd op iets anders en zachters dan mannelijke dominantie, mannelijke macht, seksueel verlangen en de drang om te bezitten en te beheersen..... Seksualiteit moet door wederzijds respect worden geheiligd en getemperd. De seksuele begeerte moet worden besneden en begrensd, zodat ze niet langer wil bezitten maar in plaats daarvan bereid is om lief te hebben.

-----..-----

God trouwde met de Israëlieten, maar omdat ze afgoden dienden, verkozen ze zelf de rol van overspelige vrouw (Hosea 1:2).

De liefde van man en vrouw – een liefde die zowel persoonlijk als moreel, hartstochtelijk als verantwoordelijk is – doet ons bij benadering Gods liefde voor ons, en onze ideale liefde voor Hem begrijpen.

Het Jodendom heeft vanaf het begin een verband gelegd tussen seksualiteit en geweld enerzijds, en huwelijkstrouw en sociale orde anderzijds. Het huwelijk wordt niet toevallig *kidoesjien* genoemd ‘*heiliging*’.

Net als het verbond zelf is het huwelijk een belofte van trouw tussen twee partijen die beide de integriteit van de ander erkennen, en die elkaars verschillen respecteren, zelfs als ze samen een nieuw leven verwekken. Het huwelijk is voor de samenleving wat het verbond is voor het geloof: een beslissing om van liefde – en niet macht, rijkdom of dwang – levenbrengende principe te maken.

Besnijdenis is het eeuwige teken van het Joodse geloof omdat dit symbool het leven en de ziel verenigt met de hartstochten van het lichaam dat ons eraan herinnert dat beide moeten worden geregeerd door nederigheid, zelfbeheersing en liefde.

 Hosea 1:2 *Het begin van het spreken van de HEERE door Hosea. De HEERE zei tegen Hosea: Ga! Neem voor u een vrouw van de hoererijen en kinderen van de hoererijen, want het land wendt zich in schandelijke hoererij van de HEERE af.*

3. Offers bij de bevalling (Pagina 173-178)

Waarom moet ze (een moeder die net een kind gebaard heeft) een offer brengen?

We zouden het kunnen begrijpen dat ze dankoffers moest brengen, als dank voor haar herstel en voor haar kind. Maar dat is niet wat haar wordt opgedragen. In plaats daarvan moet ze een brandoffer brengen – dat normaal geofferd wordt bij een ernstige overtreding – tezamen met het zondoffer. Maar wat is dan haar overtreding? Wat is haar zonde?

-----...-----

God is eeuwig. God is geestelijk. Wij en de wereld zijn fysiek. En wat fysiek is, is onderhevig aan geboorte, groei, vergankelijkheid, verval en dood. Het zijn deze dingen die van het heiligdomein moeten worden uitgesloten als we willen ervaren dat we in de aanwezigheid van de eeuwigheid verkeren.

Wat ons verhindert om het Heilige binnen te gaan, is alles wat ons of anderen herinnert aan onze sterfelijkheid: het feit dat we geboren zijn en op een dag zullen sterven. Contact met de dood en zelfs geboorte hadden dat effect. Wie daarmee in aanraking was geweest, mocht het domein van de Heilige dan ook niet betreden.

-----...-----

De tekst (.....) impliceert dat God wist dat mensen zouden zondigen. En toch volhardde Hij in het scheppen van de mens. Dit kan het zondoffer verklaren dat bij de geboorte van een kind wordt gebracht.

Het kind zal op een dag zondigen: *'Er is geen mens op aarde die nooit zondigt, die alleen maar goed is en altijd rechtvaardig'* (📖 Pred. 7:20).....

Als een moeder het zondoffer brengt, doet ze dat als het ware om te boeten voor elke zonde die het kind kan begaan terwijl het nog een kind is, alsof ze wil zeggen: *'God, U wist dat de mensen zouden zondigen, maar toch schiep U hen en gaf ons de opdracht om nieuw leven de wereld in te brengen. Aanvaard daarom alstublieft dit zondoffer voor elk onrecht dat mijn kind mogelijk gaat doen'*

Ouders zijn in de Joodse wet verantwoordelijk voor de zonden die hun kinderen begaan. Dat is de reden waarom, wanneer een kind *bar mitswa* of *bat mitswa* wordt, een ouder God dankt *'dat Hij mij heeft vrijgesteld van de straf die mij hiervoor zou zijn opgelegd'*

-----...-----

De offers die een vrouw brengt bij de geboorte van een kind en de periode dat ze niet in staat is om de tempel binnen te gaan, hebben dus **niets** te maken met een zonde die ze heeft begaan of een mogelijke ‘bezoedeling’ die ze heeft ondergaan. Ze hebben veeleer te maken met het fundamentele feit van de menselijke sterfelijkheid, samen met de verantwoordelijkheid die een ouder op zich neemt voor het gedrag van een kind, en de erkenning dat elk nieuw leven een geschenk van God is.

4. Over ziekte, huidschimmel en kwaadspreken (Pagina 179-184)

Tsaraat (melaatsheid) is een veelomvattend begrip dat een aantal ongelijksoortige gevallen betreft:

- Een witte uitslag op de huid wordt *tsaraat* genoemd;
- Het uitvallen van een deel van het hoofdhaar of het haar op de kin wordt *tsaraat* genoemd;
- Een kleurverandering in kleding of in huizen wordt *tsaraat* genoemd.

Er bestaat **geen enkele** ziekte die niet alleen mensen, maar ook kleding en muren aantast.

-----...-----

Maar wat is dan wel het verband tussen huid van de mensen, kledingstukken en muren van huizen?

Het antwoord is dat ze stuk voor stuk een *grens markeren tussen binnen en buiten*. Het zijn de buitenste oppervlakken die iets bedekken waarvan de essentiële betekenis binnen ligt.

-----...-----

Mirjam werd gestraft met ***tsaraat*** omdat ze kleinerend over haar broer gesproken had. Vandaar de conclusie van de wijzen ***dat tsaraat een straf is voor lasjon hara, slecht of denigrerend over iemand spreken.***

-----...-----

Maar waarom juist deze straf voor een dergelijke zonde?

Het antwoord lijkt te moeten worden gezocht in de aard van **tsaraat**. Het is een aandoening die moeilijk te verbergen is. Huidziekte is geen innerlijk symptoom waarvan anderen zich niet bewust zijn. Het vestigt de aandacht op zichzelf. Door het feit dat kledingstukken en zelfs de muren van huizen kon worden aangetast, was het alsof de objecten die de persoon in kwestie omringden hem als middelpunt van ongewenste aandacht bestempelden.

De aard van de straf getuigde van het type zonde dat het veroorzaakte. Het was een zonde die men verborgen probeerde te houden – daarom werd hij openbaar gemaakt. Het was een zonde die als doel had van iemand anders een paria te maken – daarom werd diegene die het kreeg zelf een paria.

Dat is de aard van boosachtige roddel. Het gaat om dingen die mensen fluisterend zeggen en vaak ontkennen wanneer ze er aan herinnerd worden. Het zaait argwaan en onenigheid. Het verwoest gemeenschappen. Het kan reputaties en carrières vernietigen. Het schaadt relaties en ondermijnt het respect van vertrouwen waarvan families en gemeenschappen afhankelijk zijn. Het is achterbaks en destructief.

-----..-----

Maimonides: Iedereen is het erover eens dat *tsaraat* een straf is voor laster. De aandoening begint in de muren van huizen. Als de zondaar berouw heeft, wordt het doel bereikt. Als hij ongehoorzaam blijft, treft het zijn bed en meubels. Als hij nog steeds blijft zondigen, tast *tsaraat* zijn kleding aan en vervolgens zijn lichaam.

Zelfs als een roddelaar ontkende dat hij iets negatiefs had gezegd, getuigden de muren, zijn kledingstukken en uiteindelijk zijn hele lichaam tegen hem. Het was alsof God zei: *Als je in het verborgene zondigt, zal ik je schuld in het openbaar bekendmaken. Ik zal je schuld en boosaardigheid aan de wereld tonen*.

Op de lange termijn blijven zonden nooit onbestraft, vooral die waarvan mensen denken dat ze die kunnen begaan zonder dat iemand er ooit achter komt. Wie in het verborgene zondigen, zullen uiteindelijk in het openbaar worden ontmaskerd.

Woorden kwetsen. Woorden beschadigen. Verbale verwondingen kunnen zelfs dieper gaan dan lichamelijke. Ze verscheuren het weefsel van de samenleving. Ze schaden relaties en vernietigen vertrouwen – en zonder vertrouwen kan geen enkele samenleving bestaan.

5. De generaal en de profeet (Pagina 186-188)

Het verhaal van de Syrische generaal Naäman en de Israëlsche profeet Elisa (II Kon. 5 e.v.)

-----...-----

Opvallend is de manier waarop wijsheid wordt toegekend aan de minder belangrijke personages in het verhaal.

- Het is een Israëlsche vrouwelijke gevangene die de bevelhebber voorstelt om naar Israël te gaan;
- Het zijn de dienaren van Naäman die hun meester overhalen de instructies van de profeet te volgen.

-----...-----

De hooggeplaatste personages daarentegen ontbreekt het aan begrip:

- De koning van Israël schat de situatie geheel verkeerd in;
- Naäman heeft er geen idee van hoe een echte profeet is.

Niet minder belangrijk is de manier waarop het verhaal laat zien hoe een niet-Jood overtuigd kan raken van de waarheid van Israëls God.

Genezing is niet het gevolg een magische handeling, maar van eenvoudige daden van gehoorzaamheid.'Het gaat niet om wat de mens ziet: de mens kijkt naar het uiterlijk, maar de Heere kijkt naar het hart'. (I Sam. 16:7)

Eenvoudige gehoorzaamheid aan het woord van de Heer, zonder toeters en bellen, mitsen en maren: dat is de waarde die de profeten drijft en

die de vaak wrede en machiavellistische politiek van de oudheid doorbreekt.

 1 Samuel 16:7 Maar de HEERE zei tegen Samuel: *Kijk niet naar zijn uiterlijk en ook niet naar de hoogte van zijn gestalte, want Ik heb hem verworpen. Het is namelijk niet wat de mens ziet, want de mens ziet aan wat voor ogen is, maar de HEERE ziet het hart aan.*

Parasja Metsora

(Lev. 14:1 – Lev. 15:33)

- Lev. 14:1 – Lev. 14:20 Wetten voor de reiniging van melaatsheid
- Lev. 14:21 – Lev. 14:32 De reiniging van armen
- Lev. 14:33 – Lev. 14:57 De reiniging van huizen
- Lev. 15:1 – Lev. 15:18 Wetten in geval van onreinheid – bij de man
- Lev. 15:18 – Lev. 15:33 Wetten in geval van onreinheid – bij de vrouw

1. [De kracht van het spreken](#)
2. [Taal en relatie](#)
3. [Een aandoening die we onszelf aandoen](#)
4. [Bestaat er zoiets als *lasjon tov*?](#)
5. [De reinheidswetten](#)
6. [De buitenstaander](#)

1. De kracht van het spreken (Pagina 191-196)

De wijzen beschouwen **tsaraat**..... niet als een ziekte, maar als een straf. Niet voor elke zonde maar voor één bepaalde zonde, te weten: **lasjon hara**, kwaadspreken.

Waarom deze zonde, en niet een andere?

Waarom zou kwaadspreken erger zijn dan bijvoorbeeld fysiek geweld?

Wie met kwade tong over anderen spreekt,... Verloochent eigenlijk God.

Het antwoord heeft te maken met een van de meest fundamentele principes van het Joodse geloof.

-----...-----

Het Jodendom kent net als andere religies, heilige plaatsen, heilige mensen, heilige tijden en gewijde rituelen. Wat het echter anders maakt, is dat het bovenal *een religie van heilige woorden is*. Met woorden schiep God het heelal: *En God zei: Laat er zijn..... en er was*’.

Door middel van woorden communiceerde God met de mensheid. In het Jodendom is de taal zelf heilig. Daarom is **lasjon hara**, het gebruik van taal om kwaad te doen, niet zomaar een gering vergrijp. Het houdt in dat je iets neemt dat heilig is, en het gebruikt voor doeleinden die niet heilig zijn. Het is een vorm van heiligschennis.

-----...-----

Taal schept, dat is het eerste beginsel van taal in het Jodendom. Met woorden scheppen we werelden.

Hoe openbaart een onzichtbare God zich dan wel? Een God die niet gezien kan worden of zelfs maar afgebeeld, vraagt een heel ander soort religieuze gevoeligheid. Waar is zo’n God te vinden?

Het antwoord is opnieuw: In woorden.

Hasjeem... is de God van de relatie – en relatie bestaat dankzij taal.

Briet, verbond, wat niets ander is dan *een wederkerige en bindende belofte tussen God en de mensen*.....*Verbond is het woord dat hemel en aarde verbindt*- het woord dat wordt gesproken, het woord dat wordt gehoord, het woord dat in vertrouwen wordt bevestigd en gerespecteerd.

Hieruit volgt dat oneigenlijk gebruik of misbruik van taal om wantrouwen te creëren en verdeeldheid te zaaien niet alleen destructief is. **Het is heiligschennis**. Omdat je daarbij iets wat heilig is, het menselijk vermogen om te communiceren en zo mensen met elkaar te verbinden, gebruikt voor het aller laagste doeleinde: verdeeldheid zaaien en vertrouwen ondergraven waarvan vrijwillige relaties afhankelijk zijn.

-----...-----

De wijzen: Wat is er zo bijzonder aan een persoon die door **tsaraat** wordt getroffen dat de Tora zegt: *‘Als onreine moet hij apart wonen en buiten het kamp verblijven’* (📖 Lev. 13:46). De Heilige, gezegend zij Hij, zei: *‘Aangezien deze persoon een scheiding tussen man en vrouw, of tussen een mens en zijn naaste probeert te creëren, [wordt hij gestraft door afgescheiden te worden van de gemeenschap], daarom wordt er gezegd: ‘laat hem alleen wonen, buiten het kamp’.*

Taal is in het Jodendom het fundament van de schepping, de openbaring van het morele leven.

Lasjon hara het kwaad dat kwade tongen aanrichten door relaties te vergiften met behulp van taal, is een fundamentele aantasting van de Joodse visie op het leven. Wanneer we minachtend over iemand spreken, kleineren we die ander, verlagen we onszelf en schade we de ecologie van de vrijheid.

📖 **Leviticus 13:46** *Alle dagen dat hij de ziekte heeft, zal hij onrein zijn. Onrein is hij, hij moet afgezonderd wonen. Buiten het kamp moet zijn woongebied zijn.*

-----...-----

Neem taal nooit lichtvaardig op, is de boodschap van de Tora. Want door taal heeft God de natuurlijke wereld geschapen, en door taal creëren wij onze sociale wereld en houden we haar in stand. Taal is net zo essentieel voor ons bestaan als de lucht die we inademen.

2. Taal en relatie (Pagina 197-202)

Denkend in het spoor van de Grieken waren filosofen geneigd informatieoverdracht te beschouwen als het primaire doel van taal..... We gebruiken taal om informatie te delen. Dat is de functie ervan in het menselijk bestaan.....

Het Jodendom ziet dat anders.....

-----..-----

Gesprekken gaan ook over het tot stand brengen en onderhouden van relaties, zodat de groep (het gezin, het dorp, de stam en uiteindelijk een hele natie) soepel en samenhangend kan functioneren en niet uiteenvalt zodra er een conflict uitbreekt tussen twee sterke persoonlijkheden.....

Joden zijn altijd een volk geweest van sterke individuen..... De Heer mag onze herder zijn, maar geen enkele Jood was ooit een schaap (!!!!!) Elke Jood heeft zijn of haar mening. Elke Jood wil zich gewaardeerd en belangrijk voelen en van betekenis zijn voor het grote geheel, wil dat er naar haar of hem geluisterd wordt en wil gehoord worden.

Dat is een reden waarom spreken in het Jodendom niet alleen werd gezien als een middel om informatie over te brengen, hoewel het dat ook is, maar dat het in essentie wordt beschouwd om de groep bij elkaar te houden zonder dwangmaatregelen.

Waar relaties worden beschadigd door kwaadspreken, mislukt de communicatie en ligt geweld op de loer.

-----..-----

Het tijdperk van computers, smartphones en sociale media heeft een nieuwe dimensie toegevoegd aan de destructieve mogelijkheden van kwaadspreken. (Zie de voorbeelden van zelfmoord na het versturen en rondsturen van ‘haatberichten’ of seksuele insinuatieberichten)...

-----...-----

Online-misbruik is één van de grootste gevaren van virtuele relaties geworden. Cyberpesten is het *lasjon hara* van de eenentwintigste eeuw.

-----...-----

Kwaadspreken is ontwrichtend: het is een zonde die zichzelf probeert te verbergen. Mensen die slecht over anderen spreken, doen dat in het geheim, op een bedekte samenzweerderige toon en ze ontkennen meestal dat ze het hebben gedaan. Maar het effect is bijzonder destructief.

Dat komt omdat spreken veel meer is dan het overbrengen van informatie. Het vormt de kern van onze relaties, en wanneer die worden vergiftigd, ondermijnen we het vertrouwen, en de sociale cohesie. We gebruiken in dit verband wel de uitdrukking ***karaktermoord***.

3. Een aandoening die wij onszelf aandoen (Pagina 203-208)

Tijdens de periodes van zowel de Griekse als de Romeinse overheersing waren er Joden die als informanten tegen hun eigen volk optraden.

-----...-----

In de middeleeuwen werden veel openbare beschuldigingen tegen Joden en het Jodendom ingebracht door bekeerde Joden.

Ook meningsverschillen binnen de Joodse gemeenschap hadden rampzalige gevolgen.

-----...-----

De profeten leverden sociale kritiek. Het was hun taak om het volk te vermanen. **Maar je kunt alleen profeet zijn als je het volk lief hebt en laat zien dat je van de mensen houdt die je bekritiseert.**..... Er is een dunne lijn tussen de opbouwende kritiek van een vriend en van de vernietigende kritiek van een vijand.

-----..-----

De verdeeldheid binnen het Jodendom door de eeuwen heen en de bereidheid van Joden om tegenstanders in een kwaad daglicht te stellen tegenover niet-Joodse autoriteiten, is een diepgaand moreel en spiritueel falen, waarvoor ze uiteindelijk een hoge prijs betaalden.

Liefhebben betekent niet dat je onkritisch bent, maar het impliceert wel loyaliteit. Als jij mij bekritiseert, en ik weet dat je om mij geeft, kan ik die kritiek aanvaarden en er door groeien. Maar als jij mij tegenover een derde bekritiseert, krijg ik het gevoel dat jij mij wilt beschadigen en is het moeilijk om onderscheid te maken tussen terechte kritiek en kwaadwilligheid.

4. Bestaat er zoiets als lasjon tov? (Pagina 209-212)

Het Jodendom is een voortdurende overdenking van de kracht van woorden, waarmee we andere kunnen maken of breken.....**lasjon hare** betekent niet slecht over God spreken. Het betekent slecht over mensen spreken.

-----..-----

Rasji: De doorslaggevende vraag is of de lofprijzing verstandig, waar en juist is, of overdreven. In het eerste geval is het toegestaan; in het laatste geval is het niet geoorloofd.

Maimonides: Wie in de aanwezigheid van diens vijanden goed over zijn naaste spreekt, maakt zich schuldig aan een indirecte vorm van kwaadspreken, aangezien hij hen verlost om slechte dingen over hem te zeggen. Het gaat niet over de vraag of lof sober of uitbundig is, maar om de situatie waarin het wordt uitgesproken. Als het wordt gedaan in het bijzijn van vrienden van de persoon over wie je spreekt, is het geoorloofd. Maar als je je onder zijn vijanden en tegenstanders bevindt, is het verboden. Lof wordt dan provocatie, met alle gevolgen van dien.

-----..-----

Rabban Jochanan ben Zakkai handelde in het spoor van de opvattingen van Hillel en Maimonides over het geven van complimenten. Hij gebruikte lofprijzing niet om te informeren, maar om te motiveren. Dat is **lasjon tov**. Slecht over iemand spreken kleineert de ander, goed over iemand spreken verheft ze. Slecht spreken drukt mensen teneer; goed spreken verheft ze.

Er bestaat dus zoiets als **lasjon tov**. Volgens Maimonides valt het onder het gebod *‘Heb je naaste lief als jezelf’*. Volgens Misja Avot is het de manier om *‘veel leerlingen op te leiden’*. **Lasjon tov** is net zo constructief als dat **lasjon hara** destructief is.

Het goede in mensen zien en dat tegen hen zeggen, is een manier om het werkelijkheid te laten worden en een vroedvrouw te worden bij hun persoonlijke groei. Als dat zo is moeten we niet alleen God prijzen. Dan moeten we ook de mensen prijzen.

5. De reinheidswetten (Pagina 213-217)

Priesterteksten worden vaak gekenmerkt door wiskundige precisie en taalkundige symmetrie, en dat is hier ook duidelijk het geval. De wetten zijn onderverdeeld in zeven groepen:

1. Onreinheid door het eten of aanraken van kadavers van dieren die zijn geclassificeerd als weerzinwekkend en verboden om te eten ([📖 Lev. 11:1-47](#));
2. Onreinheid door geboorte ([📖 Lev. 12:1-8](#));
3. Onreinheid door melaatsheid op huid of kleding ([📖 Lev. 13:1-59](#));
4. Herstel van onreinheid door melaatsheid op de huid ([📖 Lev. 14:1-32](#));
5. Onreinheid door melaatsheid op de muren van huizen ([📖 Lev. 14:33-57](#));
6. Onreinheid door lichamelijke vloeiingen ([📖 Lev. 15:1-33](#));
7. Onreinheid door zonde, die wordt hersteld op de Grote Verzoendag ([📖 Lev. 16:1-34](#)).

Elk van de zeven gedeelten begint met de woorden: ‘*De Heer sprak tot Mozes*’. En ze bevatten allemaal, tegen het einde of als slot de zin: ‘*Dit is de wet die.....*’.

-----...-----

Het zevende gedeelte, over de onreinheid van zonde, verschilt van de andere omdat (on)reinheid hier meer metaforisch dan letterlijk is bedoeld. In tegenstelling tot de andere geboden is er geen sprake van fysieke symptomen of oorzaken, zoals lichamelijk contact.

Hoe moeten we de begrippen rein en onrein verstaan?

Over het algemeen zijn **rein** en **onrein** geen categorieën die van toepassing zijn op het leven als geheel. Het zijn geen ethische termen zoals goed en fout, juist en onjuist, geoorloofd en verboden, die zowel op de seculiere als de heilige ruimte en tijd van toepassing zijn. Deze begrippen hebben vooral te maken met de roeping van Israël als ‘*een koninkrijk van priesters, een heilige natie*’.

-----...-----

Er zijn twee soorten wetten: regulatieve en constitutieve.

Regulatieve wetgeving reguleert en stelt grenzen aan activiteiten die los van de wet bestaan. Zo creëert wetgeving bijvoorbeeld geen werkgelegenheid, slavernij of geweld. In plaats daarvan proberen wetten dergelijke verschijnselen te reguleren: in sommige gevallen door ze te verbieden en in andere door duidelijke regels te maken en grenzen te stellen.

Constitutieve wetgeving creëert een verschijnsel en reguleert niet alleen. Zoals met de regels van het schaakspel. Zonder die regels zou het schaakspel niet bestaan. Ze verwijzen niet naar zijnstoestanden die onafhankelijk van de tabernakel bestaan, los van de wetten van Tora en het Goddelijk gebod. Ze bestaan slechts omdat God het zo heeft bepaald, zoals ook sabbat alleen bestaat omdat God het onderhouden van die dag heeft bevolen.

De reinheidswetten zijn, net als de heiligheidswetten, constitutief, en niet regulatief. De begrippen reinheid en onreinheid zijn dus anders dan begrippen als schoon en vies, waar sprake is van een fysieke manifestatie.

-----...-----

Waar staan deze begrippen dan wel voor?

De begrippen heiligheid en reinheid, de twee ordenende principes van de priesterlijke geest, staan voor de gevoelde aanwezigheid van eeuwigheid, oneindigheid en zuivere spiritualiteit. Het zijn tegenpolen van wat ons tot sterfelijke, eindige en fysieke wezens maakt.

God is radicaal anders. God is dat wat niet sterfelijk, eindig en fysiek is. Daarom creëert alles wat ons herinnert aan onze eigen lichamelijke en sterfelijke – geboorte of dood, een huidaandoening of menstruatiebloed, ongebruikelijke lichaamsvloeïngen of het contact met een kadaver van een weerzinwekkend dier – *toema* (onreinheid), dat wil zeggen een toestand waarvan we gereinigd moeten worden voordat we het domein van het heilige betreden.

Ze gaan over de intense en zorgvuldige voorbereiding die nodig is voordat we de ruimte van God betreden. We moeten er voor zorgen dat we onszelf ontdoen van alle sporen die herinneren aan onze sterfelijkheid en lichamelijkheid, onze kwetsbaarheid voor ziekte, verval en dood. Niet om er aan te ontsnappen, noch om het te ontkennen, maar gewoon om onszelf eraan te herinneren dat God al die omstandigheden en materiële eigenschappen overstijgt. In de tempel zijn we in de aanwezigheid van radicale transcendentie. (overstijgend....)

-----...-----

Het is niet zo dat we rein moeten zijn voordat God bij ons kan komen.

De wijzen: Ook al zijn ze (de Joden) onrein, de Goddelijke aanwezigheid is onder hen.

Het is eerder zo dat wij rein moeten zijn als we ons willen open stellen voor Gods aanwezigheid. De reiniging is een voorbereidingshandeling om in contact te kunnen komen met het Goddelijke.

 Psalm 51:4-13:

*Was mij schoon van alle schuld,
Reinig mij van alle zonden.....
Was mij en ik wordt witter dan de sneeuw.....
Sluit Uw ogen voor mijn zonden
En doe heel mijn schuld teniet.
Scheep, o God, een zuiver hart in mij,
Vernieuw mijn geest, maak mij standvastig,
Verban mij niet uit Uw nabijheid,
Neem Uw heilige Geest niet weg van mij.*

Psychologisch blijft het zinvol om naar reinheid te zoeken wanneer we in de aanwezigheid van God komen.

6. De buitenstaander (Pagina 220-221)

Ze dienen om een belangrijke waarheid te illustreren: dat buitenstaanders soms zien wat ingewijden niet zien.

Joden werden voor een groot deel van hun geschiedenis als buitenstaanders gezien..... Ze werden al in Christelijk Europa beschouwd als paria's.

Joodse intellectuelen in de moderne tijd voelden zich in dubbel opzicht vervreemd. Ze waren buitenstaanders in hun samenleving omdat ze Joods waren, en buitenstaanders in de Joodse gemeenschap omdat ze hun geloof hadden verlaten en vaak ook een groot deel van hun identiteit hadden opgegeven.

Thorsten Veblen schreef in een essay over de *'intellectuele superioriteit van Joden'* dat de Jood *'de intellectuele vrede verstoort'*. Hij wordt een zwerver in het niemandsland van intellectuelen, op zoek naar een plaats om te rusten, verderop langs de weg, ergens aan de horizon.

-----...-----

Soms zien buitenstaanders wel wat de rest van de wereld niet ziet, en soms gaat het om goed nieuws.

Parasja Acharee Mot (Lev. 16:1 – Lev. 18:30)

- Lev. 16 – De Grote Verzoendag
- Lev. 17:1 – Lev. 17:9 De offerplaats
- Lev. 17:10– Lev. 17:16 Verbod om bloed te eten
- Lev. 18 – Huwelijkswetten

1. [Van nooit meer naar telkens weer](#)
2. [De zondebok: schaamte en schuld](#)
3. [De zondebok: de ontaarding van een idee](#)
 4. [Snel en langzaam denken](#)
 5. [Een ramp overleven](#)
6. [Waarom het Jodendom een land nodig heeft](#)

1. Van nooit meer naar telkens weer (Pagina 225-228)

Verhaal 1: Mozes die de berg opklimt, God die de twee stenen tafelen beschrijft, het volk Israël dat het gouden kalf laat maken en aanbidt, God die Mozes naar beneden stuurt omdat het volk het gouden kalf aanbidt, Mozes die pleit en bidt voor het volk, naar beneden gaat, de stenen tafelen kapot gooit, het gouden kalf verpulvert en de Israëlieten daar met water van laat drinken, de levieten die 3000 man doden, Mozes die opnieuw de berg opgaat en bidt en smeekt bij God voor het volk.

Verhaal 2: Eenmaal per jaar moest de hogepriester het heilige der heiligen binnengaan om verzoening te vragen, eerst voor zichzelf, dan voor zijn huis, en daarna voor het gehele volk. Er moesten twee geitenbokken worden gezocht die identiek waren. De ene werd geofferd als zondoffer. De ander werd na handoplegging de woestijn ingestuurd.

Het eerste verhaal zit vol hartstocht en emotie: Gods woede, Mozes krachtige smeekbeden, zijn eigen woede bij het zien van het gouden kalf, Aärons hulpeloosheid tegenover de meute, de bloedige taferelen van vergelding.

Het tweede verhaal is zuiver ritueel.... Er kwam geen emotie aan te pas, geen persoonlijke inbreng, geen variatie of dialoog tussen de priester en God..... Er was niets voorspelbaars aan, althans wat het menselijk handelen betreft.

Toch zijn het in diepere zin twee versies van hetzelfde:

1. Beiden gaan namelijk over menselijk berouw en Goddelijke vergeving;
2. Beiden waren gericht op het herstel van de relatie tussen God en het volk, ondanks de zonden van de mensen;
3. Beiden vonden op dezelfde dag plaats, het was de tiende dag van de maand tisjiri.

In het geval van het Jodendom was Mozes dat (een charismatisch leider)

-----...-----

- Maar wat als de charismatische leider verdwenen is?;
- Wat gebeurt er met een volk als het aanvankelijke enthousiasme over de vrijheid verdampt?;
- Wat is het lot van een religie als het moment van openbaring verleden tijd is?;
- Hoe maak je van de ‘ene’ een ‘voor altijd’?

Terwijl de Israëlieten van Exodus in Leviticus aankomen, van het eerste jaar van hun reis naar het tweede gaan, verplaatst de taak om de verzoening te behouden van Mozes naar Aäron, van de profeet naar de priester, van het onvoorspelbare drama naar een door regels bepaald ritueel – *en zo moet het ook zijn*.

- Dat is het verschil tussen de wereld van de profeten en de wereld van de priesters;
- Dat is het verschil tussen het unieke en het universele;
- Het ‘nooit meer’ en het ‘telkens weer’, Een gedenkwaardige gebeurtenis en blijvende, eindeloos herhaalde rituelen die het land zijn karakter en continuïteit geven.

Het Jodendom leeft, ademt en blijft jong omdat het de spanning tussen deze twee vormen van religieus leven nooit volledig heeft opgelost De spanning tussen profetische passie en priesterlijke consistentie, tussen het steeds veranderende en het nooit veranderde.

Er is een profeet nodig om met God in discussie te gaan, maar er is een priester nodig om een volk te transformeren langs de weg van diepgaande routines die de menselijke natuur omvormen naar gewoonten van heiligheid.

2. De zondebok: schaamte en schuld (Pagina 230-233)

Wat was de betekenis van dit ritueel?

De dienst van Jom Kipoer (Grote Verzoendag) was in één opzicht opvallend anders. In alle andere gevallen beleed men zijn zonden bij het dier dat werd geofferd. Op Jom Kipoer beleed de hogepriester de zonden van het volk echter bij het dier dat *niet* werd geofferd, de zondebok, die de woestijn in werd gestuurd ‘*die al hun ongerechtigheden droeg*’ ([📖 Lev, 16:21-22](#))

 Leviticus 16:21-22 Aäron moet zijn beide handen op de kop van de levende bok leggen en al de ongerechtigheden van de Israëlieten belijden, al hun overtredingen, overeenkomstig al hun zonden. Hij moet die op de kop van de bok leggen en hem door de hand van een man, die daarvoor gereedstaat, de woestijn in sturen. Zo draagt de bok al hun ongerechtigheden op zich weg naar een onbewoond gebied. Hij moet dan de bok de woestijn in sturen.

-----...-----

 Lev. 16:29-30 'Dit is voor u tot een eeuwige verordening: u moet in de zevende maand, op de tiende dag van de maand, uzelf verootmoedigen en geen enkel werk doen, de ingezetene niet, en de vreemdeling die in uw midden verblijft, evenmin. 30. Want op deze dag wordt voor u verzoening gedaan om u te reinigen. Van al uw zonden wordt u voor het aangezicht van de HEERE gereinigd.'

Op Jom Kipoer vonden er twee heel verschillende handelingen plaats.

1. Ten eerste het verzoeningsritueel, **kapara**,..... Verzoening heeft te maken met schuld.
2. Ten tweede het reinigingsritueel, **tahara**. Reiniging heeft te maken met verontreiniging.

Op Jom Kipoer kwamen die werelden bij elkaar. Waarom?

Schaamtecultuur en schuldcultuur.

Schaamte is wat we voelen als ons wangedrag zichtbaar wordt voor anderen.

-----...-----

Schaamte is het gevoel betrappt te worden.

Schuld heeft niets te maken met wat anderen zeggen als ze horen wat we hebben gedaan. Het heeft alles te maken met wat we **onszelf** zeggen. Schuld is de stem van het geweten en is onontkoombaar.

Je kunt schaamte misschien vermijden door je te verbergen of te zorgen dat het niet ontdekt wordt, maar schuld valt niet te vermijden. Schuld is zelfkennis.

Er is nog een verschil. Het verklaart waarom het Jodendom overwegend een schuldcultuur is in plaats van een schaamtecultuur. Schaamte hecht zich aan een persoon. Schuld hecht zich aan de daad.

Het is bijna onmogelijk om schaamte te verwijderen als je eenmaal in het openbaar te schande bent gemaakt. Het is als een onuitwisbare smet op je huid.

Schuld maakt een duidelijk onderscheid tussen de verkeerde daad en de persoon van de overtreder. De handeling was fout, maar de dader blijft in principe overeind. Daarom kan schuld worden weggedaan, ‘verzoend’ door schuldbelijdenis, berouw en herstel.

Jom Kipoer gaat over zowel schaamte als schuld. Daarom moet er zowel reiniging (het verwijderen van de smet) als verzoening zijn.

We kunnen van schuld afkomen door vergeving te vragen – vergeving kan alleen worden verleend door degene die we iets hebben aangedaan. ***Daarom verzoent Jom Kipoer alleen de zonden die zijn begaan tegen God.***

-----...-----

Zelfs God kan – logischerwijs – geen zonden vergeven die we hebben gedaan tegen andere mensen, zolang zij ons niet hebben vergeven.

Schaamte kan niet worden weggedaan door vergeving..... Daarom moet er een uiterst krachtige en dramatische ceremonie plaatsvinden waarin mensen het gevoel kregen dat hun zonden symbolisch werden weggevoerd naar de woestijn, naar niemandsland.

Het Jodendom is een religie van hoop en de grote rituelen van berouw en verzoening maken deel uit van die hoop. We zijn niet veroordeeld om eindeloos te leven met de fouten en misstappen uit ons verleden. Dat is het grote verschil tussen schuldcultuur en schaamtecultuur. Maar het Jodendom erkent ook het bestaan van schaamte..... Wanneer de gehele samenleving haar schuld belijdt, kunnen individuen worden verlost van schaamte.

3. De zondebok: de ontarding van een idee (Pagina 234-238)

René Girard: Geweld vormt de kern van het religieus ritueel. *‘Wraak beweert vergelding te zijn, maar vergelding vraagt steeds weer om nieuwe vergelding – Wraak is dus een onophoudelijk en oneindig zich herhalend proces.’.....*

-----...-----

De oplossing die in sommige samenlevingen werd gevonden,..... was om het interne geweld van beide partijen af te wenden door het naar buiten te richten op een slachtoffer – een derde partij die geen lid was van een van beide groepen, wiens dood het geweld kon beëindigen, iemand die relatief onbeschermd was en daarom kon worden gedood zonder angst voor represailles.....

Dit is wat een zondebok is: een onschuldig slachtoffer, een buitenstaander die wordt gedood om de wraakcyclus tussen strijdende stammen een halt toe te roepen.

‘De dood van het individu is als een schatting dat opgelegd wordt om het voortbestaan van het collectief te garanderen. Er sterft een mens en de solidariteit van de overlevenden wordt versterkt door zijn dood.....’

-----...-----

Tragisch gezien zijn het natuurlijk vaak de Joden geweest aan wie deze rol werd toebedeeld (van zondebok).....

Om jezelf en je eigen groep als *goed* te kunnen zien, moet je het kwaad in jezelf dat je niet kunt erkennen, projecteren op een externe entiteit: op een groep mensen die anders zijn dan wij..... De ander wordt de belichaming van het kwaad. Dit leidt tot pathologisch slachtofferschap, dat de ultieme bron is van het zondebokmechanisme. *‘Niet wij zijn de oorzaak, maar zij’.*

-----...-----

René Girard: De echte oplossing voor de cyclus van vergelding en wraak is niet de zondebok, maar de rechtsstaat. Hierbij staan beide partijen onder het onpartijdig toezicht van de rechterlijke macht.

Nu begrijpen we de betekenis van het feit dat het Jodendom een godsdienst is van het recht. Alleen de rechtsstaat en het rechtvaardigheidsbeginsel kunnen een samenleving redden van de altijd aanwezige dreiging van geweld tussen groepen.....

Nu begrijpen we ook hoe fundamenteel het is dat de Tora – wel in het vers dat ons gebiedt *‘je naaste lief te hebben als jezelf’* – in twee negatief geformuleerde geboden zegt: *‘neem geen wraak en koester geen wrok tegen je volksenoten’* (📖 Lev. 19:18).

Het maakt ook duidelijk waarom het voor de Tora fundamenteel was dat er in het land Israël vrijsteden waren.....

Dit gebod uit de Tora laat zien hoe diep het instinct van wraak geworteld is in het menselijk hart, zelfs als er een juridisch proces heeft plaatsgevonden waarbij de verdachte onschuldig is bevonden aan moord.....

Bovendien maakt het duidelijk dat de instelling van het zondebokritueel in het Bijbelse Israël vooral een protest was tegen mensenoffers, die wijd verbreid waren in de antieke wereld.

📖 **Leviticus 19:18** *U mag geen wraak nemen of een wrok koesteren tegen uw volksenoten, maar u moet uw naaste liefhebben als uzelf. Ik ben de HEERE.*

-----..-----

Twee kenmerken van dit ritueel van de hogepriester waren cruciaal:

1. Dat het offer een dier was en geen mens;
2. Dat het offer niet bedoeld was om de eigen verantwoordelijkheid te ontkennen door het slachtoffer de schuld te geven, maar in tegendeel, dat het juist verbonden was met de aanvaarding van verantwoordelijkheid in het kader van berouw en verzoening.

De ironie is dat dit ritueel, dat was ontworpen om een einde te maken aan het tot zondebok maken van mensen, in de westerse verbeelding de bron is geworden van het idee dat andere mensen of groepen '*tot zondebok worden gemaakt*'. Dat is een ongelukkige misverstand.

Het projecteren van geweld of spanningen binnen een groep op onschuldige buitenstaanders, door hen tot zondebok te maken en te doden om de eigen groep te vrijwaren, is één van de meest boosaardige ideeën ooit van de menselijke geest..... Daar tegenover plaatste het Jodendom juist een alternatief – een boetvaardige cultuur, waarin de verantwoordelijkheid voor ons eigen falen aanvaardt wordt vanuit de Goddelijke vergeving en het menselijk vermogen om te veranderen.

We geven anderen niet de schuld van ons lot. We aanvaarden onze eigen verantwoordelijkheid. We zeggen '*vanwege onze zonden*' en niet '*vanwege jullie zonden*'.

4. *Snel en langzaam denken (Pagina 239-244)*

Door de eeuwen heen hebben de wijzen geprobeerd om het mysterie te ontrafelen. **De twee bokken**, die uiterlijk sterk op elkaar moesten lijken, maar een heel ander lot wachtte, zou je kunnen associëren met een tweeling.

Deze en andere aanwijzingen brachten de midrasj, de Zohar en klassieke commentatoren als Nachmanides en Abrabanel tot de conclusie dat de twee bokken symbool staan voor de beroemdste tweeling in de Tora: **Jacob en Ezau**.

-----...-----

Wie waren Jacob en Ezau? Wat vertegenwoordigen ze en waarom is dit relevant voor Jom Kipoer en de verzoening?

De traditie van de midrasj schetst Jacob als volmaakt en Ezau als de boosdoener. Maar de Tora zelf is veel genuanceerder. Ezau is geen slecht mens. Zijn vader hield van hem en wilde hem zegenen. De wijzen zeggen dat hij in één opzicht – door het eren van zijn vader – een groot voorbeeld was..... *Ezau is in de Tora niet de belichaming van het kwaad. Hij is eerder het toonbeeld van impulsiviteit.*

-----..-----

Elke keer dat we Ezau zien, krijgen we de indruk van een impulsief man, gedreven door de emotie van het moment, of dat nu honger, kinderlijke toewijding, een verlangen naar wraak, of uiteindelijk vrijgevigheid is.

Jakob is het tegenovergestelde. Hij geeft niet toe aan zijn gevoelens. Alles wat hij denkt en doet is gericht op de lange termijn..... Jakob handelt nooit impulsief. Hij denkt lang en zorgvuldig na voordat hij een besluit neemt.

-----..-----

Handelen vanuit gevoelens van woede is voor hem het teken van een onwaardige persoonlijkheid waarmee hij niet geassocieerd wil worden.

Maar wat heeft dit te maken met zonde, verzoening en het ritueel van de twee bokken?

-----..-----

De twee bokken in de offerdienst van de hogepriester en de twee bokjes die Rebecca klaarmaakte (voor Izaäk), symboliseren de dualiteit in ieder van ons: *‘De stem is Jacobs stem, maar de handen zijn Esaus handen’* een impulsief en emotioneel brein en een reflexief en bedachtzaam brein. We kunnen snel of langzaam denken. Ons lot....., het draaiboek van ons leven wordt bepaald door onze keuzes. Leven ons leven *‘voor de Heer’* of *‘voor Azazel’*

Dit is het morele drama dat wordt gesymboliseerd door de twee bokken..... De kracht van het ritueel is dat het niet in abstracties spreekt – rede tegenover emotie.... Het raakt ons, het is tastbaar, vooral wanneer het, al of niet bewust, de associatie oproept van de tweeling Jakob en Ezau.

-----...-----

Wie ben ik is de vraag die Jom Kipoer ons voorhoudt. Om een Jakob te zijn, moeten we de Ezau in onszelf loslaten en opgeven, de impulsiviteit laten varen die ons er toe kan brengen om ons geboorterecht te verkopen voor een kom soep, waardoor we bij het najagen van ons verlangen de eeuwigheid verliezen.

5. Een ramp overleven (Pagina 245-250)

Zolang de tempel bestond, was er eens per jaar een nationaal verzoeningsrite:

- Die ceremonie vond plaats op de heiligste dag, Jom Kipoer;
- Het gebeurde op de heiligste plaats, in het heilige der heiligen van de tempel van Jeruzalem;
- Het werd uitgevoerd door de heiligste persoon, de hogepriester, die eerst verzoening bracht voor zichzelf, daarna voor zijn familie en tenslotte voor het gehele volk.

Na de verwoesting van de Tweede Tempel ging dit ritueel verloren. Er was geen heiligdom meer, geen offerdienst, geen functionerend priesterschap meer.

-----...-----

Verzoening was een centraal onderdeel van het Jodendom. Hoe zou dat anders kunnen? Het leven van het volk hing af van haar relatie met God. Als een individuele Jood niet in staat was om incidentele mislukkingen – zonden – te vermijden, hoeveel te meer dan het volk als geheel? En als hun misstappen niet konden worden verzoend, hoe moesten ze dan verlost worden van de last van zich alsmaar opstapelende zonden?..... Zonder de mogelijkheid om hun integriteit voor God te herstellen, was er voor het Joodse volk geen hoop.

-----...-----

De woorden *mikve Jisrael Hasjeem* betekent: **‘God is de hoop van Israël’**.

In zijn (**Rabbi Akiva**) lezing is **Hasjeem** (‘de Naam’) de Bron waarin we ons onderdompelen om gereinigd te worden. God gaat niet alleen ons binnen. Wij gaan volgens rabbi Akiva ook God binnen. We dompelen ons onder in Hem en komen gereinigd van zonden tevoorschijn.

Volgens hem (**Rabbi Akiva**) bracht het volk van Israël, toen er een tempel was, plaatsvervangend verzoening door dienst van de hogepriester. Deze trad op als vertegenwoordiger van het volk en was de middelaar tussen hen en God. Nu er geen tempel en geen hogepriester meer was, was er ook geen middelaar meer nodig. **(Halleluja, wij hebben God Almachtig in Jezus Christus als eeuwige Middelaar, waardoor wij bij en tot God Almachtig kunnen en mogen naderen, Jezus Christus heeft het eeuwige offer voor schuld en verzoening gebracht door Zijn bloed te geven aan het kruis van Golgotha).**

-----...-----

God en het volk waren rechtstreeks met elkaar verbonden. De hemel kwam plotseling dichterbij.

- Door boetedoening op Jom Kipoer, werd elke Jood een hogepriester;
- Elke plaats waar de Joden bij elkaar kwamen om te bidden, werd een tempel;
- Gebed naam de plaats in van het offer.;
- Schuldbelijdenis en berouw namen de plaats in van de zondebok;
- In plaats van met God verbonden te zijn via de woorden en daden van de hogepriester, stond elke individuele Jood nu rechtstreeks in contact met de Goddelijke aanwezigheid.

-----...-----

Berouw had bij de profeten geen betrekking op rituelen en offers. Het ging om de verandering van het hart – *‘terugkeer’*- waardoor het leven van de betrokkene veranderde. Dit proces veronderstelt wroeging en de erkenning dat we de weg kwijt zijn. Het is een spontaan en innerlijk gebeuren.

Het rabbijnse **tesjoeva** (terugkeer, omkeer, inkeer, berouw) is een wonderlijke synthese van profetische en priesterlijke tradities.

-----...-----

Het is zeker niet overdreven te beweren dat het idee van **tesjoeva** – verzoening zonder offer of hogepriester – het Joodse volk heeft gered na de verwoesting van de Tweede Tempel..... Het individu had niet langer iemand nodig die namens hem of haar boete deed. **(Ik ben blij dat ik God Almachtig in Jezus Christus heb die boete voor mij heeft gedaan en mij heeft verzoend en verlost....)** Ja, juist op dat moment dat de verlossing ver weg leek, kwam God heel dicht bij.

Hoop vereist een combinatie van geloof, verbeeldingskracht en vertrouwen..... Hoe groot de ellende ook is, er is altijd een weg naar hoop, ook al is er soms iemand met een reusachtige geestkracht voor nodig om dat te kunnen zien.

Verzoening was niet langer een offerritueel, maar een omkeer – een *terugkeer* – van de ziel naar God.

6. *Waarom het Jodendom een land nodig heeft* (Pagina 251-256)

- Wat is de religieuze betekenis van het land Israël?;
- Wat is onze relatie daarmee?;
- Is het een historische band?;
- Omdat Abraham naar dat land trok na geroepen te zijn door God?;
- Omdat Mozes het volk hierheen bracht in vrijheid na de verlossing uit de slavernij?;
- Of is het meer?

-----...-----

Nachmanides: Dit is de betekenis van de uitspraak van de rabbijnen: *‘een ieder die buiten het land [van Israël] leeft, is alsof hij geen God heeft.’*..... als jullie niet in het land Kanaän zijn, ben Ik niet jullie God – als het al mogelijk is om zoiets te zeggen – *Want de belangrijkste [vervulling] van de geboden is dat men in het land van God woont.* Daarom hebben de rabbijnen in Sifre gezegd: *‘de woorden “jullie zullen het [land] in bezit nemen en erin wonen; neem dan alle verordeningen en bepalingen die ik jullie heden voorhoud, nauwlettend in acht’* (📖 Deut. 11:31-32)..... betekenen dat het verblijf in het land Israël even belangrijk is als alle geboden van de Tora

Buiten Israël zegt hij, is het onmogelijk om God rechtstreeks te ontmoeten. Over alle andere landen heeft God middelaars aangesteld (engelen, sterren, hemelse krachten). Alleen in Israël is zijn voorzienigheid rechtstreeks en zonder bemiddeling. Dit is wat het land zijn Heiligheid geeft.

-----..-----

Spinoza: Alle geboden – met uitzondering van universele ethische principes – zijn afhankelijk van een politiek kader, een soevereine natiestaat..... Hieruit volgde.... Dat Israël niet langer gebonden was aan de Tora zodra het land zijn soevereiniteit verloor.

-----..-----

Maar deze redenering is onhoudbaar, want als dat zo is, zou het Jodendom op dat moment (Babylonische verbanning) ten einde zijn gekomen..... God heeft Zijn verbond met het Joodse volk niet beëindigd. *‘Zelfs wanneer jullie in het land van je vijanden zijn’* zo zegt God, zal Ik *‘Mijn verbond met jullie niet verbreken’* (📖 Lev. 26:44)..... Toen Israël in ballingschap werd gevoerd, zeiden de wijzen, ging de *sjechina*’ de Goddelijke aanwezigheid, met hen mee..

Buiten Israël werden de Joden onderworpen aan vreemde machthebbers. Ze stonden niet langer onder de directe en onbemiddelde heerschappij van God. Daarom was het *alsof ze geen God hadden.*

De geboden bleven echter van kracht. Maar het waren niet langer de wetten van een onafhankelijk volk, De geboden zijn een voortdurende repetitie en oefening, eeuw na eeuw, voor een stand van zaken die er niet meer is, maar die niettemin herinnerd wordt vanuit het verleden en verwacht wordt in de toekomst als Israël weer thuis zal komen en zal leven als Gods volk in Zijn land..

We zijn sociale dieren (!!!!!), en rechtvaardigheid en gerechtigheid zijn voorwaarden voor een goede samenleving. Uit het verhaal van Noach en de ark weten we dat rechtvaardige individuen wel in staat zijn zichzelf te redden, maar niet de samenleving waarin ze leven, tenzij ze de samenleving waarin ze leven transformeren.

In collectieve zin zijn de geboden van de Tora een voorschrift voor *de opbouw van een samenleving* waarin het bewust zijn van God het middelpunt vormt. God vraagt het Joodse volk een rolmodel te zijn voor de mensheid door een samenleving te bouwen op principes zoals rechtvaardigheid en de rechtsstaat, welzijn en zorg voor de armen en de kwetsbaren, een samenleving waarin iedereen dezelfde waardigheid heeft onder de heerschappij van God.

 Leviticus 26:44 *Maar bovendien: wanneer zij in het land van hun vijanden zijn, dan zal Ik hen niet verwerpen en niet van hen walgen door hen te vernietigen en Mijn verbond met hen te verbreken, want Ik ben de HEERE, hun God.*

-----...-----

Een volk heeft een land nodig, een plek op de wereld nodig om een samenleving te vormen en zijn eigen lot in handen te nemen in overeenstemming met zijn diepste aspiraties en idealen.

Het Joodse volk heeft een lange en gevarieerde geschiedenis achter de rug in de bijna vierduizend jaar sinds Abraham aan zijn reis begon. Gedurende die tijd hebben ze in elk land op aarde geleefd, onder goede en slechte omstandigheden, vrijheid en vervolging. Maar in al die tijd was er maar één plek op aarde waar ze een meerheid vormden en soevereiniteit konden uitoefenen: **het land Israël**, een klein land met moeilijk terrein en weinig regenval, omringd door vijanden en grootmachten.

- *Alleen in Israël is de vervulling van de geboden een oefening om de samenleving op te bouwen om zo vorm te geven aan de hele cultuur;*
- *Alleen in Israël kunnen we de geboden vervullen in een land, een landschap en taal die doordrenkt is van Joodse herinneringen en hoop;*
- *Alleen in Israël volgt de kalender het ritme van de Joodse staat;*
- *In Israël maakt het Jodendom deel uit van het openbare leven, en speelt ze niet alleen een rol in de besloten, afgezonderde ruimten van synagoge, school en huisgezin.*

De grote principes van de Tora – vrijheid, rechtvaardigheid, respect voor de menselijke waardigheid en een heiligheidswet die alle aspecten van het leven bepaalt, van eten en drinken tot huwelijk en seksuele trouw – gaan over de manier waarop we een samenleving en haar wetten structureren. ***Dat vereist een onafhankelijk nationaal bestaan.***

Buiten Israël streven we ernaar om de geboden te onderhouden als individuen en in onze gemeenschappen. Alleen in Israël maken de geboden deel uit van het publieke domein en vormen ze de cultuur en het karakter van een natie. Joden zijn het volk van het verbond, dat de opdracht heeft om de Goddelijke aanwezigheid naar de aarde te brengen in de gemeenschappelijke ruimten van ons collectieve leven. Een heilig volk heeft een heilig land nodig.

Parasja Kedosjiem

(Lev. 19:1 – Lev. 20:27)

- Lev. 19 – Huiselijke en burgerlijke wetten
- Lev. 20 – Straffen tegen verschillende misdaden.

1. Van de priesters naar het volk
2. De priesterlijke morele verbeelding
 3. Heilig zijn
 4. De logica van de liefde
 5. Neem geen wraak

1. Van de priesters naar het volk (Pagina 259-263)

Heiligheid moet blijken uit:

1. De manier waarop het volk zijn kleding maakt;
2. De velden beplant;
3. Uit de manier waarop het recht functioneert;
4. Arbeiders worden betaald;
5. Er handel wordt gedreven;
6. De kwetsbaren – doven, blinden, ouderen en vreemdelingen – speciale bescherming krijgen.

De hele samenleving moet bepaald worden door de liefde, zonder wrokgevoelens of wraak.

-----..-----

God schiep de mens naar Zijn beeld, en naar het beeld van God schiep Hij hem, manelijk en vrouwelijk (Gen. 1:26-27).....

De revolutie van de Tora is echter de verklaring dat niet enkele (bijvoorbeeld alleen de priesters), maar **alle** mensen in die waardigheid delen. Wat ook onze klasse, kleur, cultuur of geloofsovertuiging is: we zijn allemaal gemaakt naar het beeld en de gelijkenis van God.

 Genesis 1:26-27 En God zei: *Laten Wij mensen maken naar Ons beeld, naar Onze gelijkenis; en laten zij heersen over de vissen van de zee, over de vogels in de lucht, over het vee, over heel de aarde en over al de kruipende dieren die over de aarde kruipen! En God schiep de mens naar Zijn beeld; naar het beeld van God schiep Hij hem; manelijk en vrouwelijk schiep Hij hen.*

-----..-----

Er is geen rangorde van goden omdat er geen goden zijn. Er is alleen de Ene God, de Schepper van alle dingen.

Het specifieke gelijkheidsconcept van de Tora, en in het Jodendom in het algemeen, staat niet voor een gelijke verdeling van rijkdom: het Jodendom is geen communisme. Het bepleit ook geen gelijke verdeling van macht: het Jodendom is geen anarchie. ***Het gaat om gelijkheid in menselijke waardigheid.*** Alle mensen zijn gelijk als burgers van een natie waarvan God de Soeverein is.

Vandaar de uitgebreide politieke en economische structuur die in Leviticus wordt uiteengezet, georganiseerd rond het getal zeven, het symbool van heiligheid.

- Elke zevende dag is een vrije dag;
- Elk zevende jaar is de opbrengst van het land voor iedereen en moeten Israëlitische slaven worden vrijgelaten en schulden worden kwijtgescholden;
- Elk vijftigste jaar (7×7) dient voorouderlijk land terug te keren naar de oorspronkelijke eigenaren.

Niemand mag van zijn waardigheid worden beroofd door totale armoede, eindeloze onderworpenheid of een niet af te lossen schuldenlast.

-----...-----

Heiligheid is van ons allemaal als we ons leven veranderen in dienst aan God en van de samenleving een huis maken voor Gods aanwezigheid.

2. De priesterlijke morele verbeelding (Pagina 264-269)

- Wat is het verband tussen al deze wetten ? (Van Leviticus 19 en 20);
- Waarom gaan sommigen ervan over ethiek en anderen niet?;
- Wat is het compositorisch principe dat deze hoofdstukken bijeenhoudt?;
- Welke denkwijze schuilt er achter deze heel verschillende geboden en verboden die onderdeel zijn van eenzelfde wet, eenzelfde visie op de mensheid en haar plaats in het universum?

Het antwoord is: *'Wees heilig, want Ik, de Heer jullie God, ben heilig'*.

-----...-----

In de Tora en in het Jodendom als geheel, vinden we niet één maar drie fundamentele morele stemmen, die corresponderen met drie soorten leiders in het Bijbelse Israël: De koning, de profeet en de priester. De rabbijnen noemden dat de *'de drie kronen'*.

- Het ambt van *rechter* was in de Bijbelse tijden onderdeel van het priesterschap; **de priester** vertegenwoordigt het diepgaande protest van het Jodendom tegen een wereldbeeld waarin conflict als de basisstructuur van de werkelijkheid wordt gezien..... Orde is voor de priester een kwestie van scheiden en onderscheiden.

De priester is de hoeder van orde in het leven van de heilige natie. Hij doet dit door deels op te treden als rechter, door de strijdende partijen een rechtsorde te verschaffen, deels door de noodzakelijke onderscheiden te maken tussen heilig en seculier, rein en onrein.....

De taak van de priester is om de orde te beschermen tegen de altijd aanwezige dreiging van chaos..... Dat vraagt om het behoud van grenzen zowel in tijd als in ruimte. Er zijn heilige tijden en heilige plaatsen, en elke tijd en plaats heeft zijn eigen integriteit, zijn eigen rol in het geheel der dingen.....

Waar de priester tegen protesteert is de vervaging van grenzen.... Een zonde is voor de priester een daad die niet op zijn plaats is, en de straf die daarbij hoort is verbanning: worden weggestuurd van de plaats waar je thuishoort.

- Het *wetgever* zijn was een taak van **de profeet**, vooral Mozes. De profetische stem is vol hartstocht. Ze is levendig en radicaal en bekritiseert machtsmisbruik en het hebzuchtige streven naar rijkdom.

De profeet spreekt namens het volk, de armen, de onderdrukten, de misbruikten..... De profeet wordt gekenmerkt door emotionele intelligentie, sympathie en empathie en kent de situatie van eenzamen en onderdrukten. Profetie is nooit abstract.

- **De Koning** was de politiek leider van een natie; wijsheid is een eigenschap die vaak wordt toegeschreven aan koningen. Het is de meest universele vorm van kennis in het Jodendom. Op wijsheid gebaseerde moraal is praktisch en pragmatisch, gebaseerd op ervaring en observatie. Een dergelijke moraal is verstandig, degelijk, behoedzaam en tactvol. Wijsheid vermijdt excessen en extremen.

-----...-----

Een geordend universum is een moreel universum, een wereld in vrede met zijn Schepper en zichzelf

3. Heilig zijn (Pagina 270-274)

‘Wees heilig, want Ik, de Heer, ben heilig’ (📖 Lev.19:2)

Het idee daarbij is dat de Joden, door anders te zijn in hun gedrag, getuigen van God. Zoals God buiten de natuurlijke werkelijkheid staat, hoewel Hij daarin handelt, zo staan de kinderen van Israël, hoewel ze in de wereld leven, op een gepaste afstand. Ze worden opgeroepen een voorbeeld te zijn van zelfbeheersing. Ze mogen niet toegeven aan instinct of verlangen. Ze moeten zelfdiscipline oefenen.

📖 **Leviticus 19:2** *Spreek tot heel de gemeenschap van de Israëlieten, en zeg tegen hen: Heilig moet u zijn, want Ik, de HEERE, uw God, ben heilig.*

-----...-----

Heilig zijn betekent laten zien dat we zowel een ziel als een lichaam hebben, dat we geestelijke principes hebben en niet alleen lichamelijke begeerten.

Nachmanides: De betekenis is als volgt: de Tora waarschuwt ons voor immoraliteit en verboden voedsel, maar ze staat seksuele relaties tussen echtgenoten toe evenals het eten van bepaalde soorten vlees en wijn. Op grond daarvan zou iemand kunnen denken dat het daarmee is toegestaan om hartstochtelijk verslaafd te zijn aan geslachtsgemeenschap met zijn vrouw, of veel vrouwen, of om te verkeren ‘met wie zich te buiten gaan aan wijn en vlees’ ([Spr. 23:20](#)), of om vrijuit te spreken over allerlei godslasterlijke zaken, aangezien het niet uitdrukkelijk is verboden. Het gevolg is echter dat zo iemand een vreselijk mens zal worden binnen de toegestane grenzen van de Tora. (*Naval biresloet hatora*). Daarom geeft de Tora, na de opsomming van specifiek gedrag dat verboden is, het algemene verbod dat we matigheid moeten betrachten, zelfs in zaken die zijn geoorloofd.

 Spreuken 23:22 *Luister naar je vader, die jou heeft verwekt, en veracht je moeder niet wanneer zij oud is.*

-----...-----

Hieruit leidt Nachmanides af dat ons opgedragen is om bepaalde eigenschappen te ontwikkelen, namelijk om genadig, barmhartig en heilig te zijn, zoals God genadig, barmhartig en heilig is.

De Tora houdt zich niet alleen bezig met gedrag, maar ook met karakter; niet alleen met wat we doen, maar ook met de *persoon die we worden*.

Halachisch reductionisme: Het idee dat de halacha, de Joodse wet, allesbepalend is voor het Jodendom. Het is de overtuiging dat wanneer we elke wet van de *Sjoelchan Aroech* hebben gehoorzaamd, we alles gedaan hebben wat er van ons verlangd wordt.... Het Jodendom is een verzameling van wetten, een gedragscode, een choreografie van gedrag en meer niet.

Halachisch positivisme: De JOODSE wet is een op zichzelf staand, zelfvoorzienend systeem en geen andere onderliggende logica kent dan gehoorzaamheid aan het woord van God. Er zijn geen hogere doeleinden, er is geen uiteindelijk doel, geen grondgedachte achter het systeem.

Er zijn zaken die van grote religieuze betekenis zijn, die buiten het toepassingskader van uitgewerkte wetgeving vallen. Ze kunnen niet worden vastgesteld in nauwkeurige en uitputtende regels, omdat het leven zich daar niet aan houdt.

-----..-----

De wet zelf verwijst naar iets dat de wet overstijgt..... Er is een dimensie van moreel en spiritueel leven dat niet kan worden gespecificeerd in de vorm van minutieuze wetten. Dat heeft te maken met zelfbeheersing, matiging, zachtaardigheid, sensitiviteit en vele andere vormen van 'morele geletterdheid', die niet te leren zijn uit een boek met regels, maar alleen uit ervaring en door goed voorbeeld.....

Een echte wijze *is* een levende Torarol. Er zijn leerboeken en er zijn 'leermensen'. Boeken leren ons regels. Maar als we op zoek naar goede mensen en zien hoe die zich gedragen, leren we deugdzaamheid.

-----..-----

Heiligheid..... is een uitgebreid proces van karaktervorming en morele groei.

Het gebod om heilig te zijn, is Gods oproep aan ons om een *ander mens* te worden. Niet meer iemand te zijn die gelooft dat de fysieke wereld alles is wat er is, dat er geen autoriteit is die verdergaat dan alleen macht, en dat het bestaan geen betekenis of zin heeft.

Het is niet gemakkelijk om te definiëren wat mensen heilig maakt, maar je herkent ze aan hun doen en laten, hun manier van omgaan met mensen, hun vriendelijkheid, ernst en nederigheid.... Ze stralen een aanwezigheid uit die boven hen zelf uitgaat.

4. De logica van de liefde (Pagina 275-279)

Het is opmerkelijk hoe zelden deze eenvoudige waarheid ('heb je naaste lief als jezelf' (📖 Lev. 19:18) wordt erkend.

Eeuwenlang leerden christenen dat de God van het Oude Testament een God van wetten en vergelding was, terwijl de God van het Nieuwe Testament een God van liefde en vergeving zou zijn – ook al geloofden christenen dat Hij dezelfde God was.

📖 **Leviticus 19:18** *U mag geen wraak nemen of een wrok koesteren tegen uw volksgenoten, maar u moet uw naaste liefhebben als uzelf. Ik ben de HEERE.*

-----...-----

Simon May: Het wijdverbreid geloof dat het in de Hebreeuwse Bijbel gaat om wraak en vergelding, 'oog om oog', terwijl in de evangeliën de liefde als onvoorwaardelijk en universele waarde naar voren zou zijn gebracht, moet gezien worden als één van de grootste misverstanden in de gehele westerse geschiedenis. Want de Hebreeuwse Bijbel is niet alleen de bron van de twee liefdesgeboden, maar het beschikt ook over een grote morele visie, die geïnspireerd wordt door verwondering over de kracht van de liefde.

De Tora begint niet met het gebod om lief te hebben. In plaats daarvan begint het met een moeilijke kwestie: wat te doen met een naaste, of broer, die je niet mag of zelfs haat?..... Wat te doen in zo'n geval?

Het is naïef om je gevoelens te onderdrukken. Dat is op de lange termijn waarschijnlijk ook niet effectief.....

Freud: Emoties die we bewust wegstoppen of ontkennen, vinden altijd een manier om terug te keren, en vaak met grote en destructieve kracht.

-----...-----

(**Lev. 19:17-18**) Daarom dat andere vers: ‘Je moet hem zeker terechtwijzen’. In plaats van je gevoelens tot zwijgen te brengen, moet je ze verwoorden. Je moet de ander open en eerlijk confronteren met wat hij gedaan heeft.

 Leviticus 19:17-18 *U mag in uw hart uw broeder niet haten. U moet uw naaste zeker terechtwijzen, zodat u geen zonde op hem laadt. U mag geen wraak nemen of een wrok koesteren tegen uw volksgenoten, maar u moet uw naaste liefhebben als uzelf. Ik ben de HEERE.*

-----...-----

De tragedie van conflicten is dat het ertoe leidt dat mensen niet meer met elkaar praten of naar elkaar luisteren. Een gebrek aan communicatie is vaak de opmaat naar wraak.

-----...-----

De innerlijke logica van de twee verzen in **Lev. 19:17-18** is daarom de volgende: God zegt: heb je naaste lief als jezelf, maar niet alle naasten zijn beminnelijk.

Er zijn mensen die je uit jaloezie of kwaadwillendheid hebben gekwetst. Ik gebied je niet om te doen alsof je een engel bent, zonder de natuurlijke emoties die mensen hebben. Wat Ik je gebied is om niet te haten. Daarom moet je iemand die je onrecht aandoet, aanspreken. Je moet hem vertellen over je gevoelens van pijn en verdriet. Misschien heb je hem verkeerd begrepen.

Het kan ook zijn dat hij je werkelijk wilde kwetsen, maar geconfronteerd met de realiteit van wat hij je aangedaan heeft, oprecht berouw toont. Maar als je er niet over praat, is de kans reëel dat je wrok gaat koesteren en na verloop van tijd wraak zult nemen

Door eerlijk te zijn tegenover elkaar en te praten over de dingen die zijn gebeurd, zijn we in staat tot verzoening – misschien niet altijd, maar wel vaak. Hoeveel leed en zelfs bloedvergieten zou er niet kunnen worden bespaard als de mensheid gehoor zou geven aan dit eenvoudige gebod.

 Leviticus 19:17-18 *U mag in uw hart uw broeder niet haten. U moet uw naaste zeker terechtwijzen, zodat u geen zonde op hem laadt. U mag geen wraak nemen of een wrok koesteren tegen uw volksgenoten, maar u moet uw naaste liefhebben als uzelf. Ik ben de HEERE.*

5. *Neem geen wraak (Pagina 280-286)*

Een van de meest tragische aspecten van de godsdienstgeschiedenis is de neiging van religies om zichzelf te definiëren tegenover andere religies met als doel om ze te negeren en de eigen superioriteit te tonen.

Dat is schadelijk en gevaarlijk. In het boek van de geschiedenis zijn vele bladzijden rood van het bloed van mensen die zijn gedood in naam van God.

-----..-----

We moeten verdraagzaamheid ontwikkelen, want dat getuigt van een sterk karakter. Wraak is reactief, vergeving is proactief.

Iemand die wraak neemt, laat zich leiden door het gedrag van die ander en verlaagt zich tot zijn niveau. Dat is iets wat we nooit zouden moeten doen, hoe natuurlijk het ook lijkt om dat te willen.

Als iemand onbeleefd is tegen ons, hebben we instinctief de neiging om zelf ook onbeleefd te zijn. Maar heiligheid – en het hoofdstuk waarin het verbod op wraak staat begint met de woorden ‘*Wees heilig*’ – is het vermogen om boven ons instinct uit te stijgen en niet toe te laten dat onze acties reacties worden.

Het is onze taak om hoffelijk te blijven tegenover anderen, ook als ze niet hoffelijk zijn tegenover ons. Dat is moeilijk maar noodzakelijk. Het alternatief is wraak, en wraak is verboden.....

We moeten [de overtreding die iemand tegen ons heeft begaan] uit ons hart wissen en geen wrok blijven koesteren, want zolang we wrok koesteren en ons het [ons aangedane onrecht] blijven herinneren, kan het zijn dat we wraak willen nemen.

-----..-----

Wat is het verschil tussen vergelding en wraak?

- Wraak is persoonlijk, rechtvaardigheid is onpersoonlijk;
- Wraak houdt in dat je het recht in eigen hand neemt. Rechtvaardigheid is het tegenovergestelde. Het betekent dat je je zaak overdraagt aan een onpartijdig tribunaal dat bewijsmateriaal zoekt en de wet toepast.

De stap van wraak naar gerechtigheid is de meest fundamentele die een samenleving kan maken. Wanneer rechtspraak en juridische procedures de plaats innemen van vergelding vallen beiden onder de onpartijdige rechtsstaat. Rechtvaardigheid is geen wraak. Het is het enige gezonde alternatief voor wraak.

Wat bedoelt de Tenach dan als ze spreekt over de wraak van God?

Het antwoord is: Wraak bestaat slechts onder de voorwaarde van wetteloosheid.

Door de Tora aan Israël te geven, wil God dat Zijn volk een rolmodel wordt van het tegenovergestelde: wetsgetrouwheid. Alleen zo kan geweld uit een samenleving verbannen worden.

-----...-----

*Gods belofte dat Hij wraak zal nemen is een verzekering aan Zijn volk dat er gerechtigheid zal geschieden in de wereld omdat er een Rechter is. Het Jodendom is een religie van rechtvaardigheid en liefde – **want zonder liefde is rechtvaardigheid hard en onmenselijk, maar zonder rechtvaardigheid is liefde partijdig en selectief.***

Hoe moet een natie reageren op onrecht dat andere naties haar hebben aangedaan?

Laat het aan God over. Als een natie het onrecht dat andere naties haar hebben aangedaan probeert recht te zetten, zal het vertriikt raken in het verleden en niet in staat zijn om een toekomst op te bouwen. Men zal in een spiraal van vergelding terechtkomen die tot eindeloze oorlogen zal leiden.

Als de profeten in naam van God zeggen: *‘Mij komt de wraak toe’*, dan bedoelen ze dat er vormen van gerechtigheid zijn die alleen door God tot stand kunnen worden gebracht, en niet door mensen. Alleen voor de God van gerechtigheid zijn wraak en vergelding hetzelfde.

-----..-----

U alleen bent Rechter van de hele aarde. De roep om Goddelijke wraak betekent het afzien van menselijke wraak, terwijl men blijft vasthouden aan de ultieme regel van gerechtigheid in aangelegenheden die de mensheid betreffen.

-----..-----

Wraak is één van de meest gevaarlijke menselijke instincten, en het Jodendom (en het Christendom) zijn een voortgaande strijd tegen dat instinct. Verkeerde zaken moeten worden rechtgezet door middel van een passend juridisch proces, reactieve emoties moeten worden overwonnen door discipline van de geest, en grotere vragen zoals die naar ultieme gerechtigheid behoren God toe.

Er zijn enkele dingen, en wraak is daar één van, die de hemel toebehoren – en niet ons feilbare wezens op aarde.

Parasja Emor

(Lev. 21:1 – Lev. 24:23)

- Lev. 21 Wetten voor de priesters
- Lev. 22:1 - Lev. 22:16 Wetten voor de priesters bij het eten
- Lev. 22:17- Lev. 22:33 Offerbepalingen
- Lev. 23 Wetten voor de verschillende feestdagen
- Lev. 24:1 - Lev. 24:9 Wetten voor de lampen en de toonbroden
- Lev. 24:9 - Lev. 24:23 Straf voor de godslasteraar

1. [De naam heiligen](#)
2. [De kalender](#)
3. [Drie versies van de sabbat](#)
4. [Nieuw licht op een oude controverse](#)
5. [Soekot: het dubbele feest](#)
6. [De godslasteraar](#)

1. De naam heiligen (Pagina 289-293)

Dubbelgebed:

1. **Chiloel Hasjeem** = Het verbod om Gods naam te ontheiligen; dit is dus negatief; is de enige overtreding waarvoor tijdens het leven van een persoon **geen verzoening** mogelijk is;
 2. **Kidoesj Hasjeem** = Het gebod om Gods naam te heiligen; dit is dus positief.
- A. Het was de taak van de priesters en de hogepriester om de zuiverheid en luister van het heiligdom als Gods symbolische woning te midden van het volk te behoeden..... De slordigheid van de priesters om aan te komen met kreupele en zieke dieren als offergave, zo zegt Maleachi, is een soort majesteitsschennis, een verachting voor de eer van God, die geen enkel ander volk laat zien. Het is heiligschennis;
- B. Immoreel gedrag dat de wet van God als gedragslijn voor rechtvaardigheid en mededogen ontwijdt. **Amos 2:7** heeft het over mensen die *‘de zwakken in het stof laten kruipen, en de machtelozen opzij dringen..... en zo Mijn heilige Naam te schande maken’*;

 Amos 2:7 Zij snakken ernaar dat het stof van de aarde op het hoofd van de geringen is, zij duwen de zachtmoedigen van de weg. Een man en zijn vader gaan naar hetzelfde meisje om Mijn heilige Naam te ontheiligen.

-----..-----

- C. Alleen al het feit van de ballingschap is een ontheiliging van Gods Naam, omdat het feit dat Hij Zijn volk had gestraft door hun land af te nemen, dat door naties wordt geïnterpreteerd als Gods onvermogen om hen te beschermen..... In de ogen van de volken, kon de ballingschap van Israël niets anders betekenen dat de machteloosheid van Israëls God;
- D. Onder welke omstandigheden zouden de Joden hun leven moeten opofferen, liever dan een Joodse wet te overtreden?..... Het redden van levens heeft voorrang op de meeste andere geboden. Maar er zijn 3 uitzonderingen: het verbod op moord; verboden seksuele relaties en afgoderij, waarbij de wijzen bepalen dat het beter is te sterven dan deze overtredingen te begaan; martelaarschap.

E. Maimonides: Er zijn nog meer daden die een ontheiliging zijn van Gods Naam. Als iemand met een grote reputatie in de Tora, die bekend staat om zijn vroomheid, daden verricht die, hoewel het geen overtredingen zijn, ervoor zorgen dat de mensen minachtend over hem spreken, is dat ook een ontheiliging van Gods Naam.

-----...-----

Volgens deze visie (punt E. hierboven) zijn **kidoesj Hasjeem** en **chiloel Hasjeem** geen specifieke geboden, maar eerder het resultaat van een manier van leven, vooral bij mensen die rolmodellen zijn of zouden moeten zijn.....

Als ze zo handelen en zich zo gedragen dat ze het respect van anderen winnen, is het alsof de eer van God wordt verhoogd, en omgekeerd. Als mensen met een *'hoog aanzien wat de Tora betreft'* zich zo gedragen dat anderen hen verachten, is het alsof de eer van God aangetast wordt.

Het drama achter het idee van **kidoesj Hasjeem** en **chiloel Hasjeem** is dat God, door Zijn aanwezigheid in de geschiedenis te koppelen aan de Israëlieten, een enorm risico heeft genomen. Als Joden zichzelf te schande maken, is het alsof ze God te schande maken. God heeft Zijn reputatie in onze handen gelegd. **Daarom is Chiloel Hasjeem de ernstigste zonde – het brengt niet alleen schande over de zondaar, of zelfs over het Joodse volk als geheel, maar als het ware ook over God zelf.**

Wij zijn Gods getuigen. Hoe het volk zich gedraagt, beïnvloedt de manier waarop God zelf wordt gezien.

2. De kalender (Pagina 296-301)

De Hebreeuwse kalender is zowel een maan- als een zonnecalender: de maankalender is gericht op de maanden, en de zonnecalender op de seizoenen van het jaar.

De sabbat is op geen van beiden gericht. Die heeft zijn eigen unieke ritme, de zevendaagse week, die in geen enkele andere tijdrekening in de oudheid voorkwam..... De kalender werd vastgesteld door een besluit van de **beet dien**, de rabbinale rechtbank.....

Juist in dit opzicht verschilt de sabbat van andere feestdagen. Hij was *niet* afhankelijk van menselijke besluiten.

De sabbat is heilig omdat God hem op de zevende dag van de schepping heeft geheiligd.

-----..-----

Des te vreemder is het dat de sabbat in dit hoofdstuk verschijnt (bij de feestdagen), aangezien de rechtbank geen rol speelt bij de vaststelling van de sabbat.

Geen enkele uitspraak van een rechtbank kan een weekday in de sabbat of de sabbat in een weekday veranderen.

-----..-----

Heiligheid door vergeving: God is heilig. Wij zijn van Hem – daarom zijn we heilig.

Heiligheid door activiteit: Zo leven dat Gods aanwezigheid leeft in wat wij doen.

Het heiligdom (de tabernakel) is als het ware een microkosmos, een universum in het klein, gemaakt door mensen op verzoek van God, zodat zij kunnen scheppen zoals God scheidt, terwijl ze zich herinneren dat Hij onze Schepper is. *Het heiligdom symboliseert de orde die wij scheppen om de orde die God scheidt te weerspiegelen* – en aldus, in rabbijnse bewoordingen, ‘*partner in Gods scheppingswerk*’ te worden.

-----..-----

Wat Leviticus ons vertelt is dat het heiligdom in relatie tot ruimte is wat de kalender is in relatie tot tijd: *het is de heilige tijd die wij scheppen als weerspiegeling van de heilige tijd die God scheidt*.

De heilige tijd die God scheidt is de sabbat. Dit is het eerste wat God heilig verklaart (**Gen. 2:3**), de enige keer dat het woord ‘*heilig*’ voorkomt in het boek Genesis. Daarom begint de lijst met feestdagen in Leviticus met de sabbat, zoals ook de bouw van de tabernakel begint met deze dag.

Er worden zeven heilige dagen opgesomd in Leviticus:

1. Pesach (14^e nisan);
 2. Chag HaMazot (Ongezuurde broden);
 3. Sjavoet (Wekenfeest);
 4. Rosj Hasjana (Joodse Nieuwjaar);
 5. Jom Kippoer (Grote Verzoendag);
 6. Soekot (Loofhuttenfeest);
 7. Sjemini Atseret (Slotfeest, de achtste dag van het loofhuttenfeest).
-
- A. Er zijn zeven dagen waarop *‘gewoon werk’* verboden is;
 - B. De twee meerdaagse feesten, Chag HaMazot en Soekot, duren beide zeven dagen;
 - C. Sjavoet viert men zeven weken van zeven dagen na het omeroffer;
 - D. Het grootste cluster van feesten valt in de zevende maand;
 - E. De passage als geheel bevat zeven alinea's;
 - F. En staan zeven woorden in die alleen in dit hoofdstuk voorkomen.

Zeven is het getal van heiligheid, omdat God Zelf de zevende dag heilig verklaarde. Die dag is ook heilig omdat de zevendaagse week met niets in de natuur overeenkomt. Het is een dag die verwijst naar die Ene, die de natuur overstijgt en die de natuur geschapen heeft.

 Genesis 2:3 *En God zegende de zevende dag en heiligde die, want daarop rustte Hij van al Zijn werk, dat God schiep door het te maken.*

-----...-----

Heilige tijden zijn tijden waarop we, als we onze dagelijkse plannen en verlangens opzij zetten, een rendez-vous hebben, een ontmoeting met een geliefde, met God – op Zijn initiatief of op het onze.

Leviticus 23 (Wetten voor de verschillende feestdag) kan alleen worden begrepen vanuit het grotere drama dat in gang gezet werd door de zonde van het gouden kalf. Op dat moment werd duidelijk dat als de Israëlieten volwassen wilden worden, ze meer zouden moeten zijn dan passieve begunstigen van Gods goedheid. Onder Zijn leiding moesten ze actieve scheppers worden van ruimtes die met Zijn aanwezigheid gevuld zouden worden.

Ze moesten – of dat nu in de ruimte of in de tijd was, in sociale structuren of in het persoonlijk leven, van de manier waarop ze aten tot de manier waarop ze zich gedroegen in hun meest intieme relaties – iets wat voorbij de natuur ligt -, introduceren in hun leven midden in de werkelijkheid van de natuur.

-----..-----

Dat is heiligheid door menselijk handelen: ruimte maken voor God..... Leviticus 23 past dat idee toe op tijd. Op de sabbat nodigt God uit. Op de feestdagen doen wij dat..... De kalender is de plaats waar Wajikra (Leviticus), de roep van God ontmoet, het roepen van de mens.

3. *Drie versies van de sabbat (Pagina 302-306)*

De sabbat is de dag die aan het begin der tijden door God Zelf heilig is gemaakt..... De radicale bewering die in deze hoofdstukken wordt gedaan is dat heiligheid, een begrip dat gewoonlijk gereserveerd is voor God, door mensen verworven kan worden als ze handelen als God.

Of het nu Gods roep is tot ons, of onze roep naar Hem, of het nu God is die de bijeenkomst initieert of dat wij dat doen, heilige tijd wordt zo een ontmoetingsplek voor geliefden, een stilstaand punt in een alsmaar doordraaiende wereld, waar beiden, Schepper en schepsel, *'tijd maken'* voor elkaar en elkaar *'kennen'* in de speciale betekenis van *'kennen'* die we liefhebben noemen.

 Ex. 20:7-9: *Gedenk de dag van de sabbat door die te heiligen. Zes dagen lang kunt u werken en al uw arbeid verrichten, maar de zevende dag is een sabbat voor de Heer, uw God. Dan mag u niet werken..... Want in zes dagen heeft de Heer de hemel en de aarde gemaakt, en de zee met alles wat er leeft, en op de zevende dag rustte Hij. Daarom heeft de Heer de sabbat gezegend en hem geheiligd.*

Volgens deze versie is de sabbat een *herinnering aan de schepping*.

 Deut. 5:11-15: *Neem de sabbat in acht, zoals de Heer, uw God, u heeft geboden, het is een heilige dag. Zes dagen lang kunt u werken en al uw arbeid verrichten, maar de zevende dag is een rustdag, die gewijd is aan de Heer, uw God; dan mag u niet werken. Dat geldt voor u, voor uw zonen, dochters, voor uw slaven en slavinnen, voor uw runderen, uw ezels en al uw andere dieren, ook voor vreemdelingen die bij u in de stad wonen; want uw slaaf en slavin moeten evengoed rusten als u. **Bedenk dat u zelf slaaf was in Egypte totdat de Heer, uw God, u met sterke hand en opgeheven arm bevrijdde.** Daarom heeft Hij u opgedragen de sabbat te houden.*

Hier wordt niet verwezen naar de schepping. In plaats daarvan noemt de Tora een historische gebeurtenis: de uittocht. We houden de sabbat niet omdat God rustte op de zevende dag, maar omdat Hij onze voorouders uit Egypte heeft bevrijd en van de slavernij naar vrijheid voerde.

-----...-----

Er zijn drie stemmen die we in de Tora horen:

1. Die van het **koningschap**; gebruikt de taal van wijsheid; is het vermogen om God in de schepping te zien, in de ingewikkelde complexiteit van de natuurlijke wereld en de menselijke geest..... Wijsheid vertelt ons hoe de dingen zijn;
2. Het **priesterschap**; onderwijzen de Tora, het woord van God voor *alle* tijden. Openbaring, de specialiteit van de priester is het vermogen om God te horen in de vorm van de gebiedende stem. Openbaring is geen kwestie van zien maar van luisteren, in de diepe zin van luisteren en horen, aandachtig zijn en reageren. Openbaring vertelt ons hoe we moeten leven;
3. De **profeten**; hebben visioenen. Ze brengen niet het woord van God voor alle tijden, maar voor *deze* tijd. Profetisch bewustzijn is altijd gericht op verlossing, de lange kronkelige weg naar een samenleving gebaseerd op rechtvaardigheid en mededogen, liefde en vergeving, vrede en menselijke waardigheid. De profeet weet waar we vandaan komen en waar we naar toe gaan.....

Dit zijn drie fundamentele leiderschapsrollen; elk heeft een andere vorm van kennis..... Priesters, profeten en de regerende elite (de wijzen, de oudsten, de koningen en hun hoven) hebben elk hun manier van denken en spreken.

Er zijn drie stemmen, want de vanzelfsprekende overtuiging van het Joodse geloof is dat we God op drie manieren ontmoeten: in de schepping, openbaring en verlossing..... De drie basisrelaties waarin het Jodendom en het menselijke bestaan zich bevinden.

- Schepping is Gods relatie met de wereld;
- Openbaring is Gods relatie met ons;
- Als we openbaring toepassen op de schepping, is het resultaat verlossing van de wereld waarin Gods wil en de onze samenvallen.

-----...-----

De sabbat is de dag waarop we, in de rust en stilte van de ziel, het *wajikra* van God horen.

Jehoeda Halevi: op de sabbat is het alsof God ons persoonlijk uitnodigt om aan Zijn tafel te eten. De sabbat van de openbaring kijkt niet terug naar het ontstaan van het heelal of naar voren naar de toekomstige verlossing. Ze viert het heden als onze persoonlijke tijd met God. Het vertegenwoordigt ‘de kracht van het nu’.

Schepping, openbaring en verlossing vormde gedrieën de basis van het Joodse geloof.

4. Nieuw licht op een oude controverse (Pagina 307-315)

 Lev. 23:10 – 16 Wanneer jullie in het land zijn dat Ik jullie geven zal en je de oogst binnenhaalt, moeten jullie de eerste schoof [*omer*] van je gersteoogst naar de priester brengen. De priester moet de schoof ten overstaan van de Heer omhoogheffen opdat die als offer zal worden aanvaard. De priester moet de schoof omhoog heffen op **de dag na sabbat**..... En vanaf de dag dat de schoof [*omer*] omhooggeheven is als offer, **de dag na de sabbat**, moeten zeven volle weken worden afgeteld. Vijftig dagen moeten jullie aftellen tot de dag na de zevende week, en dan moeten jullie de Heer een graanoffer aanbieden uit de nieuwe tarweoogst.

De controverse was, de ‘*de dag na de sabbat*’. De voor de hand liggende betekenis is dat het om een zondag gaat. Maar welke zondag? En

waarom? En gaat het hier echt om een zondag? Er zijn immers twee tijdscycli in het Joodse jaar:

1. De wekelijkse tijd is door God bij de schepping vastgesteld en kent een cyclus van zeven dagen die zijn hoogtepunt vindt op de sabbat;
2. En er is een maandelijkse tijd, die God Zelf aan de Israëlieten toevertrouwde in zijn eerste gebod aan hen ([Ex. 12:2](#)) om de kalender te bepalen in een complexe synthese van de zon die de seizoenen en de maan die de maanden aangeeft.

De verwijzing naar de sabbat in de context van Pesach en Sjavoet lijkt tegenstrijdig, een verwarring van twee tijdsbegrippen: Gods tijd (de sabbat) en Israëls tijd (de feestdagen).

[Exodus 23:10-16](#) *Spreek tot de Israëlieten, en zeg tegen hen: Wanneer u in het land komt dat Ik u geven zal, en u de oogst ervan binnenhaalt, dan moet u de eerste schoof van uw oogst naar de priester brengen. Hij moet de schoof voor het aangezicht van de HEERE bewegen, opdat Hij een welgevallen in u vindt. Op de dag na de sabbat moet de priester de schoof bewegen. U moet op de dag dat u de schoof beweegt, een lam zonder enig gebrek van een jaar oud als brandoffer voor de HEERE bereiden, met een bijbehorend graanoffer van twee tiende efa meelbloem, met olie gemengd, als een vuuroffer voor de HEERE, een aangename geur, en een bijbehorend plengoffer van een kwart hin wijn. U mag geen brood, geroosterd graan en vers graan eten tot op deze zelfde dag dat u de offergave van uw God gebracht hebt. Het is een eeuwige verordening, al uw generaties door, in al uw woongebieden. U moet dan vanaf de dag na de sabbat gaan tellen, vanaf de dag dat u de schoof van het beweegoffer gebracht hebt. Zeven volle weken zullen het zijn. Tot de dag na de zevende sabbat moet u vijftig dagen tellen. Dan moet u de HEERE een nieuw graanoffer aanbieden.*

[Exodus 12:2](#) *Deze maand zal voor u het begin van de maanden zijn. Hij zal voor u de eerste zijn van de maanden van het jaar.*

-----...-----

Het resultaat was chaos: de verschillende groepen (Farizeeën, boethusianen, sadduceeën, samaritanen, Qumran-sekte van de Dode Zeerollen) vierden op verschillende dagen een van de grote feesten.

-----...-----

Het meningsverschil over de omer en de betekenis ervan reikte diep en ging niet alleen over het gezag van de mondelinge wet. Het raakt aan de kern van het religieuze leven.

Wil God dat we betrokken zijn bij de samenleving? Wil God dat we daaraan onze bijdrage leveren en daarin scheppend bezig zijn? Of is dat iets voor anderen en niet voor ons?

Het lijkt redelijk om te zeggen dat het debat nog niet is afgerond. Aan deze zijde van het eind der dagen zal dat misschien wel nooit zijn.

5. Soekot: het dubbele feest (Pagina 316-319)

In elk van de drie belangrijkste passages van Tora waar de feesten in detail worden beschreven, is er met de **Soekot** (Loofhuttenfeest) iets bijzonders aan de hand.

Deut. 16: ligt de nadruk op het burgerlijke aspect van de feesten als gelegenheden voor sociale integratie: het is een feest dat niet alleen moet worden gevierd ‘met uw zonen en dochters’, maar ook met ‘uw slaven en slavinnen, en de Levieten, de vreemdelingen, de weduwen en wezen die bij u in de stad wonen’.....

Het samen vieren in vreugde. (Vier dan met vreugde [*wesamachta*] feest Zeven dagen lang moet u voor de Heer, uw God feestvieren op de plaats van zijn keuze. Hij zal immers al uw werk zegenen en u een rijke oogst geven. Vier daarom met vreugde [*wehajita*] feest) (📖 **Deut. 16:14-15**)

Twee bijzondere praktijken van de Soekot:

1. Neem dit in acht: Op de vijftiende dag van de zevende maand, wanneer je de oogst van het land hebt binnengehaald, begint het feest van de Heer, dat zeven dagen duurt..... De eerste dag, moeten jullie mooie vruchten plukken en takken afsnijden van de dadelpalmen, loofbomen, en beekwilgen. Zeven dagen lang moeten jullie feestvieren ten overstaan van de Heer, jullie God (📖 **Lev. 23:39-40**)

📖 **Deuteronomium 16:14-15** *Verblijd u op uw feest, u, uw zoon en uw dochter, uw slaaf en uw slavin, en de Leviet, de vreemdeling, de wees en de weduwe die binnen uw poorten zijn. Zeven dagen moet u het feest vieren voor de HEERE, uw God, op de plaats die de HEERE zal uitkiezen. Want de HEERE, uw God, zal u zegenen in heel uw opbrengst en in al het werk van uw handen; daarom moet u werkelijk blij zijn.*

 Leviticus 23:39-40 Maar vanaf de vijftiende dag van de zevende maand, wanneer u de opbrengst van het land ingezameld hebt, moet u het feest van de HEERE zeven dagen lang vieren. Op de eerste dag is het rustdag en op de achtste dag is het rustdag. Op de eerste dag moet u voor uzelf vruchten van sierlijke bomen, takken van palmbomen, takken van loofbomen en van beekwilgen nemen, en u moet zich zeven dagen lang voor het aangezicht van de HEERE, uw God, verblijden.

-----...-----

Het is een verwijzing naar de *arba miniem*, de vier soorten – een palmtak, een citrusvrucht, mirtetakjes en wilgenbladeren – die worden gebundeld en waarmee wordt gezwaaid op Soekot.

2. Zeven dagen lang moeten jullie in hutten wonen, elke geboren Israëliet moet in een loofhut wonen, om jullie kinderen eraan te herinneren dat Ik de Israëlieten in hutten liet wonen toen Ik hen uit Egypte wegleidde. Ik ben de Heer, jullie God (**Lev. 23:42-43**)

Dit is het voorschrift om onze huizen te verlaten en te verblijven in de tijdelijke bewoning waar Soekot zijn naam dankt: het feest van de hutten, tabernakels..... Het is een jaarlijkse herinnering aan de tijdelijke en draagbare behuizing waarin de Israëlieten verbleven tijdens hun reis door de woestijn.

De ‘vier soorten’ en de ‘tabernakels’ zijn verschillend van karakter.

De ‘vier soorten’ en de bijbehorende rituelen verwijzen naar regen. Het (die vier soorten vruchten) waren de gemakkelijkst verkrijgbare producten van het land Israël, die herinneren aan de vruchtbaarheid van het land.

Het gebod om zeven dagen in hutten te wonen (de tabernakels) onder een dak van bladeren, veronderstelt daarentegen de afwezigheid van regen.

Het verschil gaat nog dieper:

- Soekot is het meest universalistische van alle Joodse feesten. De profeet Zacharia voorzegt de dag waarop het feest door **de hele mensheid** zal worden gevierd (**Joz. 14:9, 16-17**)

Leviticus 23:42-43 Zeven dagen moet u in de loofhutten wonen. Alle ingezetenen van Israël moeten in loofhutten wonen, zodat de generaties na u weten dat Ik de Israëlieten in loofhutten liet wonen, toen Ik hen uit het land Egypte geleid heb. Ik ben de HEERE, uw God.

Jozua 14:9 Toen zwoer Mozes op die dag: Het land dat uw voet betreden heeft, zal voor eeuwig voor u en uw kinderen tot erfelijk bezit zijn, omdat u erin volhard hebt de HEERE, mijn God, na te volgen.

-----..-----

- Soekot is ook een van de meest speciale Joodse feesten. Als we in de soeka, de loofhut zitten, gedenken we de Joodse geschiedenis – niet alleen de veertig jaar dat we door de woestijn zwierven, maar ook de ervaring van de ballingschap.

Het is bijna alsof het bij Soekot om twee feesten gaat, in plaats van één. Dat is ook zo, en daarin schuilt het unieke karakter ervan. Het gaat in feite om twee nogal verschillende cycli:

1. De cyclus van Pesach, Sjavoet en Soekot (Pesach = de uittocht uit Egypte, Sjavoet, oogstfeest = de openbaring op de berg Sinai en Soekot, Loofhuttenfeest = de reis door de woestijn). Het specifieke verhaal van de Joodse identiteit en geschiedenis..... we vieren wat het is om Jood te zijn;
2. De cyclus van de feesten in de zevende maand: Rosj Hasana (Joods Nieuwjaar), Jom Kipoer (Grote Verzoendag) en Soekot (Loofhuttenfeest). Het gaat hierbij niet alleen over de Joden en het Jodendom. Ze gaan over God en de mensheid als geheel..... over de heerschappij van God over de hele mensheid..... We bezinnen ons op de situatie van de mens, en niet alleen op die van de Joden.

-----..-----

De twee cycli weerspiegelen het dubbele aspect van God:

1. als Schepper; Als Schepper is God universeel;
2. als Verlosser; Als Verlosser is God echter bijzonder. Wat Zijn relatie ook mag zijn met andere volken (en Hij heeft een relatie met andere volken – zo beweren Amos en Jesaja), de Joden kennen Hem door Zijn reddende daden in de geschiedenis van Israël: uittocht, openbaring en de reis naar het beloofde land)

(Halleluja, ik mag weten dat God Almachtig in Jezus Christus ook vandaag de dag mijn Verlosser is, omdat Hij mij heeft gered van de eeuwige dood, door mijn zonden en ongerechtigheden te vergeven. Jezus Christus heeft mij verlost door de hele lijst met aanklachten tegen mij aan het kruis van Golgotha te nagelen..... het is weg (📖 Kol. 2:14))

Zodra we de twee cycli hebben herkend, zien we wat Soekot uniek maakt. Het is het enige feest dat behoort tot beide. Het maakt deel uit van de cyclus van de Joodse geschiedenis en van de cyclus van de zevende maand. Vandaar die dubbele vreugde (📖 Deut. 16:14-15)

De ‘vier soorten’ vertegenwoordigen de universele betekenis van het feest. Ze symboliseren de natuur, de regen, de cyclus van de seizoenen – dingen die de hele mensheid deelt

De soeka zelf, de ‘tabernakel’ symboliseert echter het bijzondere karakter van de Joodse geschiedenis met zijn herhaalde ervaringen met ballingschap en thuiskomst en zijn lange reis door de woestijn van de tijd.

Als Joden zijn we erfgenamen van een geschiedenis die anders is dan die van andere volken: klein, kwetsbaar, verbannen na ballingschap, maar we overleven.

📖 **Kolossenzen 2:14** en het handschrift dat tegen ons getuigde, uit te wissen. Dit handschrift was met zijn bepalingen tegen ons gericht, en Hij heeft dat uit het midden weggenomen door het aan het kruis te nagelen.

📖 **Deuteronomium 16:14-15** Verblijd u op uw feest, u, uw zoon en uw dochter, uw slaaf en uw slavin, en de Leviet, de vreemdeling, de wees en de weduwe die binnen uw poorten zijn. Zeven dagen moet u het feest vieren voor de HEERE, uw God, op de plaats die de HEERE zal uitkiezen. Want de HEERE, uw God, zal u zegenen in heel uw opbrengst en in al het werk van uw handen; daarom moet u werkelijk blij zijn.

6. De godslasteraar (Pagina 320-325)

Als het vervloeken van je ouders een doodzonde is (📖 Ex. 21:17), hoeveel te meer het vervloeken van de Naam van God.

📖 Exodus 21:17 *En wie zijn vader of zijn moeder vervloekt, moet zeker gedood worden.*

-----..-----

Zoals de wijzen duidelijk maken, is het ‘oog om oog’ nooit letterlijk bedoeld geweest. Een wereld die gebaseerd is op een letterlijke toepassing van het ‘oog om oog’ zou blind eindigen. Met uitzondering van moord kwam het neer op een geldelijke vergoeding. Het principe is simpelweg dat de straf moet passen bij de misdaad. Het was restrictief bedoeld en wilde zowel mateloze vergeving als buitensporige revanche voorkomen.

-----..-----

Zoals er speciale zorg moet worden besteed aan het betreden van Gods huis, zo dient er ook zorg te worden besteed aan het gebruik van Gods naam. De priesters waren al gewaarschuwd: *‘doen jullie dat niet, dan ontwijden jullie mijn heilige Naam en moet Ik mijn heiligheid tegenover jullie bewijzen. Ik ben de Heer, Ik heilig jullie’* (📖 Lev. 22:32).

Het verhaal van de godslasteraar vertelt ons dat hetzelfde geldt voor gewone Israëlieten, ‘of het nu een vreemdeling is of een geboren Israëliet’.

-----..-----

In het begin schiep God orde. Vervolgens gaf Hij de mens een vrije wil en maakten de mensen er een chaos van. Pas met de voltooiing van het heiligdom (tabernakel) vinden we mensen die orde scheppen, gesymboliseerd in de heilige plaats die ze voor God hebben gemaakt.

Zodra de grenzen niet langer worden gerespecteerd begint er een proces dat misschien niet onmiddellijk, maar wel uiteindelijk leidt tot het ineenstorten van een beschaving..... **heilige orde leidt tot sociale orde.**

Wanneer mensen hun vrees voor God verliezen, zullen ze uiteindelijk ook andere remmingen verliezen. Het worden impulsieve wezens, vol verlangens, en het einde van deze lange weg is geweld.

-----..-----

Overtredingen tegen God en misdaden tegen de menselijkheid zijn onlosmakelijk met elkaar verbonden. Heilige orde en sociale orde gaan samen. Als je het één verliest, verlies je uiteindelijk ook het ander.

De fundamentele kwestie die door de Tora wordt aangesneden, is geweld en misbruik van macht. Dat is vanaf het begin van de geschiedenis tot vandaag de grootste bedreiging voor de toekomst van de mensheid. Er zijn verschillende manieren om over geweld na te denken:

- Er is de weg van de wijsheid; inzichten uit het Jodendom op het gebied van de filosofie en sociale wetenschappen;
- Er is de weg van profetie; waarbij de nadruk ligt op emoties en morele overwegingen;
- Er is de weg van het priesterschap, waarbij het centrale inzicht de verbinding is tussen de heilige orde en sociale orde.

-----...-----

Wanneer mensen het respect voor God verliezen, verliezen ze uiteindelijk ook het respect voor de mens.

De boodschap van Leviticus is steeds weer dat het leven zelf heilig is.

We moeten zelfs de doven niet vervloeken, laat staan onze ouders, laat staan God, want verbaal geweld leidt tot fysiek misbruik.

Parasja Behar
(Lev. 25:1 – Lev. 26:2)

- Lev. 25:1 - Lev. 25:7 Het sabbatsjaar
- Lev. 25:8 - Lev. 25:22 Het jubeljaar
- Lev. 25:23 - Lev. 25:34 Houding tegenover de armen
- Lev. 26:1 - Lev. 26:2 Beloften van zegen en vloek

1. Onteigeningsrecht
2. Evolutie of revolutie
3. Het begrip (ver)lossen
4. De chronologische verbeelding
5. Vrijheid en gelijkheid
6. Rechten van minderheden

1. Onteigeningsrecht (Pagina 329-331)

Het bedoelde principe is eenvoudigweg dit: *God is de uiteindelijke eigenaar van het universum. Alles wat we bezitten, is niet van ons, we hebben het slechts in bruikleen*. Er zijn voorwaarden aan verbonden, waarvan de meest fundamentele is dat we zorgdragen voor het welzijn van alle mensen.

Hoe kan een bindende verkooptransactie in een later stadium worden herroepen? De Tora geeft het volgende antwoord:

1. Land mag nooit verkocht worden, want het land behoort Mij toe en jullie zijn slechts vreemdelingen die bij Mij te gast zijn. In heel jullie land moet voor grond altijd het lossingsrecht blijven gelden ([📖 Lev. 25:23-24](#)). Omdat het land Israël aan God toebehoort, kan er geen permanent bezit zijn. Eén daarvan is dat de oorspronkelijke eigenaar het land **op elk moment** kan terugkopen als hij het geld heeft en er een eerlijke prijs voor wil betalen. De andere is dat het in ieder geval in het jubeljaar terugkeert naar de oorspronkelijke eigenaar.
2. De behandeling van Israëlieten die gedwongen waren geweest om zichzelf te verkopen als knecht. Het volk dat Ik uit Egypte heb weggeleid zijn mijn dienstknechten; Israëlieten kunnen dus niet als slaaf worden verkocht ([📖 Lev. 25:42](#)). Want de Israëlieten behoren Mij als dienstknechten toe; Ik heb hen uit Egypte weggeleid. Ik ben de Heer, jullie God ([📖 Lev. 25:55](#)). De doortocht van de Israëlieten door de zee (Rietzee) wordt hier opgevat als een rechtsgeldige aankooptransactie door God. Het volk gaat van Egypte, het domein van de Farao, naar de woestijn, en behoort daarmee tot het domein van God.

[📖 Leviticus 25:23-24](#) *Verder mag het land niet voor altijd verkocht worden, want het land behoort Mij toe. U bent immers vreemdelingen en bijwoners bij Mij. In heel het land dat u bezit, moet u de loskoping van het land toestaan.*

[📖 Leviticus 25:42](#) *Want zij zijn Mijn dienaren, die Ik uit het land Egypte heb geleid. Zij mogen niet verkocht worden zoals men een slaaf verkoopt.*

[📖 Leviticus 25:55](#) *Want de Israëlieten behoren Mij als dienaren toe. Zij zijn Mijn dienaren, die Ik uit het land Egypte geleid heb. Ik ben de HEERE, uw God.*

-----...-----

Wat is de basis voor het Goddelijk gezag?

Gods recht om wetten en geboden uit te vaardigen die de voornaamste grondslagen van het menselijk bestaan vormen?

Op grond van welke autoriteit vaardigt een wetgever zijn wetten uit?

Wat is de bron en de rechtvaardiging van Zijn soevereiniteit?

Met welk recht heerst X over Y?

Er is in de Joodse wet een beginsel dat zegt dat een vakman het eigendomsrecht bezit van iets dat hij gemaakt heeft – hetzelfde principe ligt ook ten grondslag aan het idee van het intellectueel eigendom. We zijn de eigenaars van wat we creëren. Dat is wat Genesis 1 wil zeggen: God heeft de wereld gemaakt. Daarom is de wereld zijn eigendom. Daarom kan Hij voorwaarden stellen waaronder Hij anderen laat wonen.

Dit is geen historisch, wetenschappelijk of filosofisch punt, maar een beginsel gebaseerd op wetgeving, en het is algemeen van toepassing, niet alleen in het geval van God of het Jodendom..... Dit wordt het **onteigeningsrecht** genoemd, waarbij het staatshoofd of de staat zelf de oudste rechten heeft op het land binnen de grenzen van zijn rechtsgebied en om staatsredenen een verplichte verkoop van land kan gelasten, zelfs tegen de wil van de eigenaren.

De Tora begint met het scheppingsverhaal om het **eigendomsrecht** van God te presenteren als de juridische relatie tussen God en de wereld..... **God regeert door recht, niet door macht.** Ook al is God de Macht der machten..... Vandaar het besluit van God, na de zondeval en na de torenbouw van Babel, om Zijn soevereiniteit door middel van één enkel volk te openbaren – een volk zonder politieke, militaire of economische macht, namelijk de Israëlieten.

Dat God de uiteindelijke Eigenaar is van het volk en het land vormt de basis van de Bijbelse visie op een rechtvaardige samenleving.

2. Evolutie of Revolutie (Pagina 335-340)

Wanneer een van jullie tot armoede vervalt en zichzelf aan jou verpand, mag je hem niet als slaaf behandelen. Je moet hem beschouwen als een loonarbeider of als vreemdeling die bij je woont. Tot aan het jubeljaar zal hij voor je werken, dan hoeft hij je niet meer te dienen en kan hij met zijn gezin terugkeren naar zijn eigen familie en naar de grond van zijn voorouders. Het volk dat Ik uit Egypte weggeleid heb behoort Mij toe, Israëlieten kunnen dus niet als slaaf verkocht worden. Toon ontzag voor je God en beul hen niet af als slaven..... Je volksgenoten, de Israëlieten, je eigen verwanten, mag je nooit als slaven afbeulen (📖 Lev. 25:39-42)

De bepalingen van deze passage zijn duidelijk. Slavernij is verkeerd. Het is een aantasting van de menselijke waardigheid. ***Geschapen ‘naar het Beeld van God’ betekent geroepen zijn tot een leven in vrijheid.***

-----..-----

In het hart van Israël leefde een idee dat in de antieke denkwereld bijna onvoorstelbaar was: dat God ingrijpt in de geschiedenis om slaven te bevrijden – dat de Allerhoogste aan de kant van de machtelozen staat. Het is geen toeval dat Israël als natie geboren werd in slavernij.

Toch schaft de Tora de slavernij niet af. Zeker de slavernij werd beperkt en gehumaniseerd:

- Elke zevende dag kregen slaven rust en een voorproefje van de vrijheid;
- In het zevende jaar werden Israëlitische slaven vrijgelaten. Als zij dat niet wilden, werden ze vrijgelaten in het jubeljaar;
- Tijdens hun diensttijd moesten ze als werknemers behandeld worden;
- Ze mochten niet onderworpen worden aan arbeid die hen lichamelijk of geestelijk sloopte;
- Al het onmenselijke aan slavernij was verboden

Toch werd slavernij zelf niet verboden.

Waarom niet? Als het fout was, had het toch moeten worden afgeschaft? Waarom stond de Tora toe dat zo’n fundamenteel verkeerde instelling bleef bestaan?

Maimonides: Sociale veranderingen hebben tijd nodig. Alle processen in de natuur verlopen geleidelijk, zo redeneert hij: Het is onmogelijk om plotseling van het ene naar het andere uiterste te gaan. Het is daarom, naar de aard van de mens, onmogelijk voor hem om plotseling te stoppen met alles waaraan hij gewend is.

Maar God kan alles. Hij kan ook de menselijke natuur veranderen. Waarom veranderde Hij de Israëlieten dan niet, zodat ze meteen in staat zouden zijn om zich te houden aan de hoogste vormen van moraal?

Maimonides: Ik zeg dit niet omdat ik geloof dat het voor God moeilijk is om de aard van een individueel persoon te veranderen. Integendeel, het is mogelijk en het ligt in Zijn macht..... maar het is nooit Zijn wil geweest om dat te doen, en het zal ook nooit gebeuren. Als het Gods wil zou zijn geweest om de aard van de mensen te veranderen, zouden de missie van de profeten en de gave van de Tora overbodig zijn geweest.

Bij een wonder verandert God de fysieke natuur, maar *nooit* de menselijke natuur. Want als Hij dat zou doen, zou het hele project van de Tora – **vrije aanbidding door vrije mensen** – zijn betekenis verliezen.

God wilde dat de mens de slavernij zou afschaffen, maar *door zijn eigen keuze, op zijn eigen tijd*.

-----..-----

In het Jodendom gaat het over idealen zoals menselijke vrijheid die *in en door de tijd worden gerealiseerd door beslissingen van vrije mensen*.

-----..-----

De Tora schafte de slavernij niet af, maar zette een proces in gang dat mensen ertoe zou brengen om uit eigen beweging tot de conclusie te komen dat het verkeerd was. Dat dit uiteindelijk ook lukte, zij het langzaam, is een van de wonderen van de geschiedenis.

3. Het begrip (ver)lossen (Pagina 341-345)

Er is een direct verband tussen wetenschappelijke wetten en morele wetten. Beiden maken deel uit van het weefsel van het universum, gemaakt door een liefdevolle Schepper. Het enige verschil is dat de morele wet, overhandigd aan mensen met een vrije wil, kan worden overtreden. God schept orde in de natuur in het universum en vraagt ons om orde te scheppen in het sociaal universum, en wel op dezelfde wijze: door de wet.

-----...-----

Het basisidee van (ver)lossen is dat de wet voorziet in de mogelijkheid om land, eigendommen of zelfs vrijheid terug te vragen als men daartoe de middelen heeft..... Als geen beide mogelijk is, zal de lossing automatisch plaatsvinden in het jubeljaar (met uitzondering van een huis in een ommuurde stad).

-----...-----

Door te zorgen voor degenen die ons het meest nabij staan, leren we te zorgen voor onze medeburgers en de samenleving als geheel. De *'familie'* is de eerste schakel in een reeks die ons voert naar het liefhebben van ons land en de mensheid.

Maar (ver)lossing is meer dan een juridisch idee. Het is ook de manier waarop de Tora beschrijft hoe God ingrijpt in de geschiedenis om de Israëlieten te bevrijden uit de slavernij van Egypte.

-----...-----

..... de woorden, die Mozes van God moet zeggen tegen Farao: *'Dit zegt de Heer: Israël is mijn zoon, mijn eerstgeboren zoon'*. (📖 Ex. 4:22) God doet meer dan mensen redden van onderdrukking en het bevrijden van slaven. Hij is bezig met *lossen*, dat wil zeggen met het uitoefenen van het recht en de verantwoordelijkheid van een naast familielid, in dit geval een vader..... De uittocht was meer dan een reeks wonderdaden van God. Hij leerde ons hoe wij ons moeten gedragen als onze naasten tot armoede vervallen.

4. De chronologische verbeelding (Pagina 353-358)

Het wereldbeeld van de Tora is heel anders. Ware kennis wordt niet verkregen door zien (God is niet zichtbaar en schijn bedriegt in de Hebreeuwse Bijbel), maar door horen..... Kennis is geen afstandelijke observatie, maar een intieme persoonlijke betrokkenheid.

-----..-----

God is in de Tora geen afstandelijke waarnemer van de menselijke aangelegenheden, maar een actieve deelnemer. In het Jodendom zijn woorden niet alleen maar afbeeldingen van de werkelijkheid, ‘vormen’ van dingen. :

1. Woorden beïnvloeden relaties;
2. Woorden kunnen kwetsen of inspireren;
3. Woorden kunnen zegenen of verwonden;
4. Woorden kunnen nieuwe morele feiten creëren, zoals wanneer we een belofte doen;
5. Woorden geven vorm aan de realiteit die ze beschrijven.

Een vierkant kan geen cirkel zijn en een cirkel geen vierkant. Maar het kunnen wel schaduwen zijn van één en hetzelfde object – Een beschuitbus die eerst van opzij belicht wordt en daarna van bovenaf. Voeg er een derde dimensie aan toe en de tegenstrijdigheid verdwijnt.....

Het tegendeel van een triviale waarheid is een leugen, maar het tegendeel van een diepe waarheid zou wel eens een andere diepe waarheid kunnen zijn.

Dit is absoluut fundamenteel voor het Jodendom. Er is meer dan één geldige manier om naar het universum te kijken. Op zijn minst is er het perspectief van God en is er het perspectief van de mensen. Beiden zijn radicaal verschillend.

De stem van de wijsheid, de priesterlijke stem en de profetische stem, die overeenkomen met de drie vormen waarin God Zich openbaart: schepping, openbaring en verlossing.

-----..-----

Elk daarvan legt iets van de werkelijkheid vast, maar geen daarvan is op zichzelf een volledige weergave.

Chronologische verbeelding: Tegenstrijdige beweringen kunnen beiden waar zijn – tegendeel van een diepe waarheid kan een andere diepe waarheid zijn-, maar niet tegelijkertijd.

-----...-----

De priester bewaakt de grens tussen heilig en seculier, eeuwigheid en sterfelijkheid, het fysieke en het spirituele, het oneindige en het eindige. Hij weet dat dit twee verschillende dimensies in de werkelijkheid zijn en is zich maar al te zeer bewust van het gevaar dat wacht bij vervaging van de grenzen.

Op het ene niveau van de werkelijkheid is God alles wat er is. Op het andere niveau zijn mensen met hun bezittingen en verlangens alles wat er is. De scheiding tussen hemel en aarde maakt het universum en het menselijk leven mogelijk. Maar de verbinding ervan geeft het menselijk leven betekenis..... De priester lost de tegenstelling tussen heilig en seculier op door beide aspecten als waar en geldig te beschouwen, maar we kunnen ze alleen op verschillende momenten ervaren.

-----...-----

Dat is de kracht van het dialogisch denken en het chronologisch denken. Het komt voort uit de diepte die de werkelijkheid krijgt wanneer we aan de twee-dimensionele aard van de mensheid de derde dimensie toevoegen, die God is.

5. *Vrijheid en gelijkheid (Pagina 359-364)*

Vrijheid en gelijkheid: Dat is de klassieke keuze tussen een vrijemarkteconomie en een communistische of socialistische staat.

-----...-----

Vrijheid en gelijkheid zijn beide fundamentele waarden. Het feit dat het niet mogelijk is om ze gelijktijdig te realiseren, betekent *niet* dat ze *niet na elkaar* kunnen worden verwezenlijkt. Dit is precies wat de sociale wetgeving van *parasja Behar* doet. Het zet een programma uiteen dat vrijheid combineert met gelijkheid door om de zeven jaar en om de vijftig jaar periodieke correcties aan te brengen op de vrije markt.

Leviticus 25 zet een mechanisme in werking dat tot doel heeft om corrigerend op te treden tegen de neiging tot radicale een steeds toenemende ongelijkheid als gevolg van het onbelemmerde spel van de vrijmarkteconomie.

1. Er is het sabbatsjaar waarin;
 - Schulden worden kwijtgescholden;
 - Hebreeuwse slaven worden vrijgelaten,;
 - Het land komt braak te liggen en de opbrengst, die niet geoogst wordt, aan iedereen toebehoort;
2. En er is het jubeljaar, waarin op enkele uitzonderingen na, het voorouderlijk land terugkeert naar de oorspronkelijke eigenaren;
3. Verder is er het gebod om de behoeftigen te helpen (Lev. 25:35);
4. En ook is er de verplichting om slaven niet slaafs te behandelen maar als ‘loonarbeider of als vreemdeling die bij je woont’ (Lev. 25:40)

 Leviticus 25:35 *En wanneer uw broeder in armoede raakt en met lege handen staat, dan moet u hem steunen, ook als hij een vreemdeling en bijwoner is, zodat hij bij u in leven blijft.*

 Leviticus 25:40 *Als een dagloner, als een bijwoner moet hij bij u zijn. Tot het jubeljaar is hij bij u in dienst.*

-----...-----

Werk – zelfstandig de kost verdienen, zorgen voor brood op de plank – geeft menselijke waardigheid (Ps.128:2)

Iemand heeft recht op de vruchten van zijn arbeid, tenzij er dwingende redenen zijn om anders te beschikken. Het Jodendom wantrouwt een omvangrijke overheid vanwege de inbreuk op de menselijke vrijheid.

In het hart van de Hebreeuwse Bijbel staat de God die streeft naar vrijwillige aanbidding van vrije mensen, en een krachtige verdediging van die vrijheid is privé-eigendom als basis voor economische onafhankelijkheid.

 Psalm 128:2 *Want u zult eten van de inspanning van uw handen; welzalig zult u zijn en het zal u goed gaan.*

-----...-----

De wijzen zien armoede als een morele zaak, niet alleen als een economische. Het is volgens hen onverenigbaar met de menselijke waardigheid. Armoede is geen gezegende of door God voorbestemde toestand.

De markteconomie is echter beter in het produceren van rijkdom dan in het eerlijk verdelen daarvan. (Bij rijkdom) moeten we ons terdege bewust zijn van de verantwoordelijkheid die rijkdom met zich meebrengt om de toestand van de armen te verlichten. Dat vloeit rechtstreeks voort uit het onteigeningsrecht van God: dat alles wat we bezitten, niet ons eigendom is.

-----...-----

We hebben het slechts in bruikleen van God, en één van de voorwaarden daarvan is dat degenen die meer dan nodig hebben hun zegeningen moeten delen met wie duidelijk minder hebben.

- Niemand mag permanent door schulden worden geketen;
- Niemand mag worden beroofd van zijn aandeel in het gemeenschapsvermogen, wat in Bijbelse tijden een aandeel in het land betekende;
- Niemand mag een slaaf zijn van zijn of haar werkgever.
- Iedereen heeft recht – eens in de zeven dagen, eens in de zeven jaar – te ontsnappen aan de eindeloze werkdruk.

We zijn verantwoordelijk voor elkaar en betrokken bij elkaars lot..... Het verbond ziet de samenleving als een grote familie. Het welzijn van van allen is de zorg van eenieder.

-----...-----

Rijkdom en macht zijn geen voorrechten, maar verantwoordelijkheden – en we worden opgeroepen om Gods partners te worden bij het bouwen aan een wereld die minder willekeurig en en grillig, en meer rechtvaardig en menselijk is.

De mensheid is niet gemaakt om de markt te dienen. De markt is er om het Beeld van God te dienen: de mens.

6. Rechten van minderheden (Pagina 320-325)

Iemand die als vreemdeling in jullie land verblijft, mag je niet onderdrukken. Behandel vreemdelingen die bij jullie wonen als geboren Israëlieten. Heb hen lief als jezelf, want jullie zijn zelf vreemdelingen geweest in Egypte. Ik ben de Heere jullie God (📖 Lev. 19:33-34)

Want de Heer, Uw God, is de hoogste God en Heer. Hij is de grote, ontzagwekkende God. Hij handelt zonder aanzien des persoons en is onomkoopbaar. Het verschaft weduwen en wezen het recht, neemt vreemdelingen in bescherming en voorzien hen van voedsel en kleding. Ook u moet vreemdelingen met liefde behandelen, want u bent zelf vreemdeling geweest in Egypte (📖 Deut. 10:17-19)

De wijzen zeggen dat de Tora ons op slechts één plaats gebiedt om onze naaste lief te hebben, maar op zesendertig plaatsen om de vreemdeling lief te hebben.

📖 **Leviticus 19:33-34** *Wanneer een vreemdeling bij u in uw land verblijft, mag u hem niet uitbuiten. De vreemdeling die bij u verblijft, moet voor u zijn als een ingezetene onder u. U moet hem liefhebben als uzelf, want u bent zelf vreemdelingen geweest in het land Egypte. Ik ben de HEERE, uw God.*

📖 **Deuteronomium 10:17-19** *Want de HEERE, uw God, is de God der goden en de Heere der heren; die grote, machtige en ontzagwekkende God, Die niet partijdig is en geen geschenk in ontvangst neemt, Die recht verschaft aan de wees en de weduwe, Die de vreemdeling liefheeft door hem brood en kleding te geven. Daarom moet u de vreemdeling liefhebben, want u bent zelf vreemdelingen geweest in het land Egypte.*

-----..-----

Elke handeling die een groep samenhang verleent doordat er een gevoel van gedeelde identiteit ontstaat, een wij-gevoel, onderscheidt de groep van andere groepen, ‘zij’, degenen die anders zijn dan wij. Hoe sterker we ons verbonden voelen met mensen zoals ‘wij’, hoe groter de kans dat we huiverig zijn voor of een hekel hebben aan mensen die anders zijn.

-----...-----

Het Toraproject van een ethiek die liefde voor de naaste (etnocentrisme) combineert met liefde voor de vreemdeling (xenofilie) is dan ook vrij uniek in de morele geschiedenis.....

...er werd enorm veel belang gehecht aan de manier waarop de Israëlieten vreemdelingen behandelen..... Ze wisten hoe het voelde om deel uit te maken van een minderheidsgroep, om vreemdeling en buitenstaander te zijn, en ze moesten van die ervaring leren zodat ze anderen niet zouden aandoen wat hun ooit was aangedaan.

Kortom, het is een plicht om een vreemdeling die in het land woont te ondersteunen en te helpen. Hij heeft niet alleen het recht om in het heilige land te wonen, maar hij heeft ook het recht om te delen in de welzijnsvoorzieningen.

-----...-----

Er is meer nodig dan democratie om een vrije samenleving te creëren. Democratie kan leiden tot de ‘*tirannie van de meerderheid*’, en het verlies van rechten van minderheden.

-----...-----

Onze gemeenschappelijke menselijkheid gaat vooraf aan onze religieuze verschillen. Dit blijft een van de belangrijkste inzichten van de Joodse ethiek.

Parasja Bechoekotai **(Lev. 26:3 – Lev. 27:34)**

- Lev. 26:3 - Lev. 26:39 Beloften van zegen en vloek
- Lev. 26:40 - Lev. 26:46 Bekering en vergeving
- Lev. 27 - Wetten inzake vrijkopen

1. Geboorte van de hoop
2. Als vloek een zegen wordt
3. De politiek van verantwoordelijkheid
4. Heel Israël is verantwoordelijk voor elkaar
5. De afwijzing van afwijzing

1. Geboorte van de hoop (Pagina 368-372)

Maar zelfs terwijl ze in het land van hun vijanden verblijven, zal Ik hen niet verwerpen en hen niet uit afkeer aan de vernietiging prijsgeven. Ik zal Mijn verbond met hen niet verbreken, want Ik ben de Heer, hun God. Ik zal denken aan het verbond dat Ik sloot met hun voorouders, die Ik voor de ogen van alle volken uit Egypte heb weggeleid om hun God te zijn. Ik ben de Heer. (📖 Lev. 26:44-45)

Dit is een keerpunt in de geschiedenis van de menselijke geest. Het is de *geboorte van de hoop*; niet hoop als een droom, een wens, een verlangen, maar als gestalte van de geschiedenis zelf.....

God is rechtvaardig. Hij kan straffen, Hij kan zijn gezicht verbergen. ***Maar Hij zal Zijn woord niet breken.*** Hij zal zijn kinderen verlossen. Hij brengt ze naar huis.

-----...-----

Het Jodendom is de principiële afwijzing van de tragedie in naam van de hoop..... Dat de realiteit die ten grondslag ligt aan het universum ***niet*** doof is voor onze gebeden, blind voor onze ambities, onverschillig voor ons bestaan. We zijn niet verkeerd bezig als we de wereld willen verbeteren en weigeren om lijden en onrecht als iets onvermijdelijks te aanvaarden.

-----...-----

Dan zal de Heer uw God, in uw lot een keer brengen; Hij zal Zich over u ontfermen en u, na u eerst verstrooid te hebben, weer uit al die landen bijeenbrengen. Zelfs al wordt u verbannen, naar het einde van de wereld, de Heer, uw God, zal u terughalen, en weer bij elkaar brengen (📖 Deut. 30:3-4)

Het kan zijn dat Israël het verbond verbreekt, maar God zal dat nooit doen.

-----...-----

Alleen hoop geeft ons de kracht risico's te nemen, deel te nemen aan langlopende projecten, te trouwen en kinderen te krijgen, en te weigeren om te capituleren voor de wanhoop

-----...-----

Geloof verblindt ons niet voor de kennelijke willekeur van de omstandigheden, de wreedheid van het lot of de schijnbare onrechtvaardigheid van het leven. Niemand die Leviticus 26 leest kan een optimist zijn. Toch kan niemand die gevoelig is voor deze boodschap de hoop opgeven. Zonder die hoop zouden de Joden en het Jodendom het niet hebben overleefd.

2. Als vloek een zegen wordt (Pagina 372-378)

De zegeningen van parasja Bechoekotai zijn kort en duidelijk..... De vervloekingen daarentegen zijn lang en angstaanjagend.

-----..-----

Passages zoals deze worden vaak bekritiseerd door niet-Joden omdat ze God tekenen als een jaloerse, wraakzuchtige en straffende God.

De centrale vraag waarop de Tora het antwoord wil zijn, is: *Hoe kunnen we de samenwerking tussen twee of meer individuen met tegenstrijdige verlangens en wensen waarborgen, zonder het gebruik van geweld of macht, politiek of economisch.* Hoe kunnen de twee fundamentele waarden..... vrijheid en orde naast elkaar bestaan?

Er kan vrijheid zijn zonder orde, dat is de wereld van vóór de zondvloed;

Er kan orde zijn zonder vrijheid, dat is de wereld van Egypte, farao en slavernij.

-----..-----

Dit was en blijft een uniek experiment: een natie waarin de enige ultieme soeverein **God Zelf** is, waarin zelfs een koning geen wetgevende macht heeft, en waar het volk als geheel collectief verantwoordelijk is voor het gedrag van allen. Dat is de visie achter de verbondssamenleving die op de berg Sinaï werd ingewijd.

De meeste verbondsverdragen werden gesloten tussen heersers en staten. Uniek aan het Sinaïverbond waren de twee partijen. Nooit eerder was een heel volk partij bij een verbondssluiting en nooit eerder had God zich verbonden aan een volk. Het was daarom essentieel dat de belofte van beloning en de dreiging met straf krachtig genoeg waren om een impact te hebben op het volk als geheel, want zij droeg de verantwoordelijkheid voor het lot van de natie. Vandaar de verwoestende en de angstaanjagende retoriek van de vervloekingen.

-----...-----

Norenzayan: de overtuiging dat God onze daden ziet en de rechtvaardigen beloont en de boosdoeners straft heeft het ontstaan van grootschalige menselijke verbanden mogelijk gemaakt. Idividuen zijn geneigd samen te werken als ze elkaar vaak genoeg ontmoeten en door ervaring leren dat eigenbelang nastreven ten koste van anderen hoge kosten met zich meebrengt..... Maar grote samenlevingen zijn afhankelijk van vertrouwen tussen mensen die elkaar niet kennen.

Wat motiveert mij om goed te handelen tegenover iemand die ik misschien nooit meer zal ontmoeten?

De gedeelde overtuiging dat God ons beloont voor het goede dat we doen en ons straft voor het kwade, is de meest effectieve grondslag voor vertrouwen in de samenleving.....

Net als de Tora zelf..... ziet het het religieus geloof als de oplossing voor het naast elkaar bestaan van vrijheid en orde.

Norenzayan: Als mensen geloven dat God wangedrag bestraft, wordt de kans kleiner dat ze hun medemensen zullen bedriegen als er niemand is die het ziet..... Degenen die sterk overtuigd waren van Goddelijke vergelding speelden een spel eerlijker dan de degenen die geloofden in Gods genade..

Het geloof dat God overtreders zal straffen, maakt mensen vergevingsgezinder.. Ze laten de straf aan God over. Dat geeft hen ruimte om te vergeven. Geloof in Goddelijke straf maakt mensen vriendelijker voor hun naaste en leidt tot lagere misdaadcijfers.

Waarom benadrukken sommige religies dan het tegenovergestelde, namelijk een Goddelijke vergeving?

Wie op zoek is naar bekeerlingen, vindt die gemakkelijker met een religie die na de dood een Goddelijk paradijs belooft, dan met een religie die gelovigen bedreigt met hel en verdoemenis.

Dit zijn opmerkelijke bevindingen, die ons in staat stellen om de vervloekingen in deze parasja in een geheel nieuw licht te zien.

-----..-----

De paradoxale conclusie is, dat ***hoe harder en strenger God lijkt te zijn, hoe zachter en milder de mensen worden.***

Hoe meer we ons de gedachte eigen maken dat we aan de hemel verantwoording schuldig zijn voor wat we doen, en dat God onze daden ziet, zelfs als niemand anders toekijkt, hoe kleiner de kans is dat we vallen voor de verleiding om vals te spelen of de regels te verdraaien in ons voordeel.

Hoe meer we in God en de Goddelijke voorzienigheid geloven, hoe betrouwbaarder we worden.

Op een vreemde manier schept het geloof in vervloeking dus zegening. Het geeft mensen het sterkst mogelijke motief voor zelfbeheersing, het creëert burgers die zich aan de wet houden..... Vrees voor God helpt om respect voor onze medemensen te krijgen. Angst voor straf uit de hemel helpt om vrijheid op aarde te creëren.

3. De politiek van verantwoordelijkheid (Pagina 379-383)

Ondanks alles zal God Zijn verbond met het Joodse volk niet verbreken. Samen zullen ze er voor altijd zijn. Het kan zijn dat ze moeten lijden.

-----..-----

Maar ze zullen nooit vernietigd worden. Ze zullen in ballingschap gaan, maar uiteindelijk terugkeren..... Israël zal niet de gangbare wetten van de opkomst en ondergang van beschavingen volgen..... in plaats daarvan zou Israëls lot volledig afhankelijk zijn van morele keuzes.

-----...-----

De keuze, zo zegt God, ligt in jouw handen. Je bent vrij om te doen wat je wilt. Maar daden hebben gevolgen.

- Je kunt niet overdadig eten, nauwelijks bewegen, en gezond blijven;
- Je kunt je niet egoïstisch gedragen en tegelijk het respect winnen van andere mensen;
- Je kunt niet toestaan dat onrecht de overhand krijgt en tegelijkertijd de maatschappelijke cohesie bewaren;
- Je kunt heersers niet toestaan macht te misbruiken voor eigen gewin zonder de basis van een vrije en genadige sociale order te ondermijnen.

Ik heb jullie van de slavernij naar de vrijheid gevoerd, zegt God, en Ik geef je de kracht om vrij te zijn. Maar Ik kan en wil jullie niet in de steek laten. Ik zal niet ingrijpen bij je keuzes, maar Ik zal je vertellen welke keuzes je moet maken. Ik zal jullie de grondwet van de vrijheid leren.

-----...-----

Je kunt voor de ene of de andere weg kiezen, maar niet alle paden leiden naar dezelfde bestemming. Om vrij te blijven zal een natie iets moeten vereren dat groter is dan zichzelf – niets minder dan God, in combinatie met de overtuiging dat alle mensen naar Zijn beeld geschapen zijn.

Anderen de schuld geven (*slachtoffermentaliteit*) is suïcide van de vrijheid. De schuld bij jezelf zoeken is veel moeilijker. Het betekent leven vanuit een zelfkritische houding. Dat is niet altijd goed voor je gemoedsrust. Toch is het een blijk van kracht. Het impliceert dat we, juist omdat we verantwoordelijkheid nemen voor dingen die zijn misgegaan, in de toekomst een andere koers kunnen varen.

Binnen de door het verbond gestelde voorwaarden hangt de uitkomst van ons af. Dat is de logische geografie van de hoop, en het berust op een keuze die Mozes later als volgt zou verwoorden:

-----...-----

Ik roep vandaag hemel en aarde als getuigen op: u staat voor de keuze tussen leven en dood, tussen zegen en vloek. Kies voor het leven, voor u eigen toekomst en die van uw nakomelingen (📖 Deut. 30:19)

Een van de meest diepgaande bijdragen die de Tora heeft geleverd aan de westerse beschaving, is deze: De bestemming van naties ligt niet in de effecten van rijkdom of macht, lot of omstandigheden, maar in de morele verantwoordelijkheid: de verantwoordelijkheid voor het scheppen en onderhouden van een samenleving die het beeld van God in elk van zijn burgers eert – in rijk en arm, de machtigen en machtelozen.

Want een volk dat zichzelf verantwoordelijk acht voor het kwaad dat het overkomt, is ook een volk met een onuitblusbare kracht van herstel en terugkeer.

4. Heel Israël is verantwoordelijk voor elkaar (Pagina 384-388)

Uit alle volken op aarde heb Ik alleen jullie uitgekozen, en daarom zal ik jullie voor al je wandaden straffen (📖 Amos 3:2)

Eén van de belangrijkste doctrines van Jodendom is: ‘Ze zullen over elkaar struikelen – De een vanwege de ander. Dit leert dat allen in Israël verantwoordelijk zijn [letterlijk: borg staan] voor elkaar’

Mijn handelen heeft niet alleen invloed op mij. Het heeft gevolgen voor de gehele samenleving.

-----...-----

Het idee van gezamenlijke bestemming en verantwoordelijkheid is méér dan een metafoor. Het bepaalt de Joodse identiteit. Het verbond op de berg Sinai werd niet gesloten met individuele mensen, maar met een volk – een heel volk, zowel rechtvaardigen als (nog) niet-rechtvaardigen.

Jood zijn is deel uitmaken van een volk, delen in de vreugde van het volk, deelhebben aan zijn verdriet, zijn geschiedenis herinneren, zich zijn hoop eigen maken. We streven er niet naar om een ‘eenzame gelovige’ te worden, maar om deel uit te maken van een geloofsgemeenschap.

-----...-----

Dat was wat er overbleef (na de verwoesting van de tweede tempel), toen al het andere verloren was gegaan. Omdat het verbond van kracht bleef, waren ze nog steeds met God verbonden en omdat ze met God verbonden waren, waren ze met elkaar verbonden.

Hoewel ze over de hele wereld zijn verspreid, verdeeld door ruimte, taal, cultuur en welvaart, blijven de Joden één volk, onlosmakelijk met elkaar verbonden in en door hun verbond met God. Hoewel ze fysiek gescheiden zijn, blijven ze geestelijk één, en die eenheid zal hen op een dag de kracht geven terug te keren naar God en naar het land dat Hij hun voorouders gegeven heeft..... Zo werd vloek zegen, en veranderde een omschrijving van zwakheid in een bron van ontembare kracht.

5. De afwijzing van afwijzing (Pagina 389-392)

De relatie tussen Joden en Christenen is om nog een reden bijzonder tragisch: door een doctrine die bekend staat als het supersessionisme of de vervangingstheologie, die stelt dat het Christendom laat zien dat God het Joodse volk, het ‘oude’ Israël; heeft afgewezen.

-----...-----

Maar zelfs terwijl ze in het land van hun vijanden verblijven, zal Ik hen niet verwerpen en hen niet uit afkeer aan de vernietiging prijsgeven. Ik zal Mijn verbond met hen niet verbreken, want Ik ben de Heere, hun God. Ik zal denken aan het verbond dat Ik sloot met hun voorouders, die Ik voor de ogen van alle volken uit Egypte heb weggeleid om hun een God te zijn. Ik ben de Heer (📖 Lev. 26:44-45)

-----...-----

God is niet gescheiden van Zijn volk. Hij heeft hen niet verkocht of in de steek gelaten.

Dit zegt de Heer die de zon heeft gemaakt als het licht voor de dag, de maan en de sterren als lichten voor de nacht, die de zee opzweept, zodat de goven bruisen, wiens naam is HEER van de hemelse machten: Pas als deze orde ophoudt te bestaan – spreekt de Heer – bestaat ook Israël niet meer, is het niet meer voor altijd Mijn volk.

Dit zegt de Heer: zoals de hoogte van de hemel niet gemeten kan worden, de diepte van het fundament van de aarde niet gepeild, zo verwerp Ik niet het nageslacht van Israël om alles wat het heeft misdaan – spreekt de Heer (📖 Jer. 31:35-37)

De afwijzing van de afwijzing:

(1) Na de zondvloed zweert God: *‘nooit weer zal Ik de aarde vervloeken vanwege de mens, want alles wat de mens uitdenkt, van zijn jeugd af aan, is nu eenmaal slecht. Nooit weer zal Ik alles wat leeft doden, zoals Ik nu heb gedaan’* (📖 Gen. 8:21)

(2) Levi, één van de kinderen die Jakob vervloekte op zijn sterfbed – *‘vervloekt zij hun grimmige woede, vervloekt hun ontembare razernij’* (📖 Gen. 49:6), is de vader geworden van Israëls geestelijke leiders: Mozes, Aäron en Mirjam. Vanaf dat moment is heel Israël uitverkoren.

(3) Zelfs wanneer Israël in ballingschap gaat en in ‘het land van hun vijanden’ verkeert blijven ze de kinderen van het verbond, dat God niet verbreken zal omdat Hij Zijn volk niet in de steek laat. Misschien zijn ze Hem ontrouw, maar Hij zal hen niet ontrouw zijn.

De God van Israël houdt Zijn beloften

Numeri

boek van de woestijnjaren

Jonathan Sacks

Het Bijbelboek **NUMERI** bevat de volgende Parasja's

1.	Bemidbar	(Num. 1:1 – 4:20)
2.	Naso	(Num. 4:21 – 7:89)
3.	Behaälotcha	(Num. 8:1 – 12:16)
4.	Sjelach	(Num. 13:1 – 15:41)
5.	Korach	(Num. 16:1 – 18:32)
6.	Choekat	(Num. 19:1 – 22:1)
7.	Balak	(Num. 22:2 – 25:9)
8.	Pinchas	(Num. 25:10 – 30:1)
9.	Matot	(Num. 30:2 – 32:42)
10.	Masee	(Num. 33:1 – 36:13)
- Woorden

.....het boek Numeri – in het Hebreeuws **Bemidbar** ‘In de woestijn’ – is een sleuteltekst voor onze tijd en één van de meest diepgaande en zelfkritische boeken uit de hele literatuur, over wat Nelson Mandela ‘*de lange weg naar de vrijheid*’ noemde. De boodschap is dat er geen korte route naar vrijheid is.

Numeri is geen gemakkelijk boek om te lezen, en het is ook geen optimistisch boek. Het is een nuchtere waarschuwing middenin een tekst – de Hebreeuwse Bijbel – die voor het Westen het belangrijkste verhaal van hoop blijft.

De Mozaïsche boeken, in het bijzonder Exodus en Numeri, vertellen over de reis van slavernij naar vrijheid en van onderdrukking **naar een door de wet** gereguleerde vrijheid..... Maar de boodschap van Numeri is dat het altijd langer duurt dan je denkt. De reis duurt net zolang als de tijd die mensen nodig hebben om te veranderen. En dat kan inderdaad heel lang duren.....

Politieke verandering kan niet door de politiek alleen tot stand worden gebracht. Ook de mensen zullen moeten veranderen, wat bewerkstelligd wordt door rituelen, gewoonten van het hart en een intensief onderwijsproces.

-----...-----

Verandering vloeit voort uit inzicht dat verkregen is door pijnlijke ervaringen die voor toekomstige generaties zijn bewaard door de herinnering levend te houden. Het vraagt niet alleen om hoge idealen, maar ook om een manier van leven waarvan de idealen worden vertaald in sociale omgang..... Echte vrijheid wordt pas verkregen als een natie zelfbeheersing, moed en geduld weet op te brengen.

Een duizelingwekkend boek

Waar gaat Numeri over? Wat is het overkoepelende thema?

-----...-----

Niet alleen het volk wankelt (na de opeenstapeling van mislukking en ontrouw), maar ook Mozes, de enige die we zien als rolmodel van geloof en trouw. De Mozes die we aantreffen in Numeri is niet de man die we in het boek Exodus tegenkwamen.

-----...-----

Al vroeg geeft Mozes uitdrukking aan een bijna fatale wanhoop in één van de meest schrijnende passages uit de Tenach: *‘Als U mij dit werkelijk wilt aandoen, dood me dan maar liever meteen, als ik genade heb gevonden in Uw ogen, en laat me mijn eigen ondergang niet meemaken (📖 Num. 11:15)*

Mozes herpakt zich uiteindelijk, maar naarmate het verhaal vordert, lijkt hij steeds minder controle te hebben over de gebeurtenissen.

Waarom is de Mozes van de woestijn zo anders dan de Mozes van de uittocht?

Wat moeten we van deze moeilijkheden denken?

Zeven exegetische principes (die de structuur van Numeri vormgeven (blz. 25):

-----...-----

Principe 1: ‘Reizen van’ en ‘reizen naar’

In Exodus is het een *‘een reizen van’*: van Egypte, weg van de slavernij. Het is het verhaal van ontsnapping.

In Numeri is het een *‘reizen naar’*: naar het beloofde land, op weg naar verovering en vestiging. Het is een verhaal van nadering en voorbereiding.

-----...-----

Principe 2: Technische en adaptieve uitdagingen

Bij een **technische uitdaging** doet zich een praktisch probleem voor en wenden de mensen zich tot de leider voor een oplossing.

Bij een **adaptieve uitdaging** zijn de mensen zelf het probleem. Zij zijn het die moeten veranderen. In zo een geval kan de leider het probleem niet in zijn eentje oplossen, maar moet hij of zij de mensen onderwijzen over de noodzaak van verandering. Een leider moet in staat zijn het probleem als het ware aan de mensen terug te geven en ze een veilige ruimte bieden om erover na te denken. Een leider moet de mensen ook het vertrouwen geven dat ze het kunnen oplossen.

De mensen moesten (het volk Israël) zich aanpassen en veranderen. Als ze dat niet zouden doen, zouden ze niet langer een probleem hebben – dan zouden ze zelf het probleem zijn.

-----...-----

Mensen verzetten zich tegen verandering, vooral als ze die als een verlies ervaren. Daarom is een adaptieve uitdaging zo stressvol, voor zowel de leider als de mensen.

Principe 3: Tijd als factor bij het overwinnen van de angst voor de vrijheid.

De kern van de negatieve stemming die de centrale hoofdstukken van Numeri beheerst, is angst – in het bijzonder angst voor vrijheid.....

Vrijheid betekent het verlies van veiligheid en voorspelbaarheid. Het betekent verantwoordelijkheid nemen voor je daden, iets wat slaven op die manier niet hoeven te doen. Het betekent het loslaten van passiviteit en afhankelijkheid. Het betekent volwassen worden als individuen en als volk.

Michael Walzer: In vrijheid schuilt ook een bepaalde vorm van gebondenheid: de gebondenheid aan de wet, aan verplichtingen en verantwoordelijkheid. De Israëlieten konden alleen vrij worden voor zover ze de discipline van de vrijheid aanvaardden: de verplichting om te voldoen aan een gemeenschappelijke norm en verantwoordelijkheid te nemen voor hun eigen daden.

-----..-----

Als het om het menselijk hart gaat, verloopt verandering langzaam, langzamer dan wat in een enkele generatie kan worden bereikt..... Maar het is niet onmogelijk. Het vergt tijd, en tijd is één van de thema's van het boek Numeri.

De twee politieke ideeën waartegen Numeri zich richt zijn *nooit* en *onmiddellijk*. *Nooit* is het advies van wanhoop en politiek reactionarisme. *Onmiddellijk* is de verleiding van politiek messianisme en revolutionarisme. Beiden eindigen in onderdrukking.

Vrijheid is het werk van generaties. Vrijheid blijft altijd werk in uitvoering, een onvoltooide symfonie.

-----..-----

Principe 4: Overgangsriten en liminale ruimte

Overgangsriten: De overgang van de ene levensfase naar de andere

Liminale ruimte: Een plek die noch vertrekpunt noch eindpunt is, maar de plaats ertussenin. Dat is wat de woestijn was, die de Israëlieten in staat stelde om de overgang te maken van een verzameling stammen verbonden door hun afkomst en gedeelde lot, naar een politiek lichaam gevormd door een verbond met God.

-----..-----

De essentie van de overgang was ‘om elders een samenleving te stichten’, en om die transformatie te ondergaan moesten ze door een ruimte gaan die letterlijk niemandsland was. Daar, alleen met God, worstelend met Hem zoals hun voorvader Jakob, moesten ze de ene identiteit afleggen, een volk dat ‘geslagen, bang, ondergeschikt en moedeloos’ was, en een andere identiteit aannemen: die van een vrij volk onder de soevereiniteit van God. `

Er zijn 3 fasen in de overgangsriten:

1. **Afscheiding**, een symbolische breuk met het verleden;
2. **Overgang**, het punt waarop het volk wordt vernieuwd, opnieuw wordt geboren, herboren;
3. **Re-integratie**, het opnieuw betreden van de samenleving met een nieuwe identiteit.

In de stilte van de woestijn hoor je de stem van God. In de afzondering van de woestijn ben je alleen met God.

-----...-----

Principe 5: Orde en vrijheid

Vrijheid zonder orde: Het geweld van de wereld vóór de zondvloed.

Orde zonder vrijheid: Het Egypte dat de Israëlieten tot slaaf maakte.

Is er een derde mogelijkheid, een samenleving waarin mensen in alle vrijheid een sociale orde onderhouden waarin rechtvaardigheid, mededogen, respect voor menselijke waardigheid en eerbied voor de heiligheid van het leven naast elkaar bestaan? Dat is de uitdaging van het verbond.

Numeri is heel nauwkeurig opgebouwd om het contrapunt tussen orde en chaos ten tonele te voeren..... Het boek bestaat uit 3 delen.

1. Hoofdstuk 1-10; de Israëlieten worden voorbereid om aan de tweede helft van hun reis te beginnen..... de orde binnen het kamp.

2. Hoofdstuk 11-25; de chaos breekt uit, Er heerst complete chaos in het kamp, waar pas een einde aan komt na gewelddadig ingrijpen van een ijverige Pinechas.
3. Hoofdstuk 26-36; Er wordt een nieuw begin gemaakt.... Orde heeft de overhand. De lange reis nadert zijn einde..... Ondanks alle tussenliggende chaos, wint uiteindelijk de orde.

-----..-----

Principe 6: Verhaal en wet

De afwisseling van wet en verhaal is kenmerkend voor de Tora als geheel, vooral in de boeken Exodus en Deuteronomium. Maar in geen van beide is de nevenschikking zo duidelijk en schijnbaar willekeurig als in het boek Numeri.

Waarom?

Omdat de tegenstrijdige sociale druk van orde en vrijheid alleen kan worden verzoend door een wet die uit vrije wil wordt aanvaard en collectief wordt toegepast.

De wet zorgt ervoor dat mijn vrijheid niet ten koste gaat van de jouwe. Dat is het verschil tussen een samenleving waarin ‘iedereen deed wat in zijn ogen goed was’, de Bijbelse beschrijving van chaos, en een samenleving met een overeengekomen morele code en dus een gedeelde vorm van orde.

Christine Hayes: De wet vertegenwoordigt de *wil* van God, de andere (het verhaal) vertegenwoordigt de Goddelijke *wijsheid* van God. De eerste ziet de wet als gebod van God, de tweede als Zijn aanwijzingen van menselijk welzijn.....

De benadering van Numeri ziet wetgeving als iets wat voortvloeit uit specifieke momenten van de geschiedenis van het volk,..... en wat moet gebeuren in de toekomst als de Israëlieten het land zullen binnengaan. *Hier is de wet volledig verbonden met het verhaal.*

Er is dus niets willekeurig aan de geboden. Ze zijn gericht tegen ontwrichtende situaties die zich voordeden toen de Israëlieten van de Sinaïwoestijn naar de vlakten van Moab reisden, die, als ze niet beteugeld werden, zouden leiden tot het uiteenvallen van de natie.

-----...-----

Zo gaan in het boek Numeri stijl en inhoud hand in hand. De wet is de verschijningsvorm van orde en die gaat samen met vrijheid als mensen begrijpen dat de wet geen willekeurige uitdrukking is van de Goddelijke wil. Ze komt voort uit een concrete geschiedenis en uit de manier waarop de samenleving zich de geschiedenis herinnert.

-----...-----

Principe 7: Het anti-heroïsche verhaal

In de standaardversies van de mythe ontvangt de heerser een waarschuwing over een kind dat hij zal krijgen. De heerser onderneemt stappen om het kind te doden of te laten sterven. Het kind wordt gered, vaak doordat het in een mandje wordt gelegd en een rivier afdrijft, en wordt opgevoed door mensen van nederige geboorte. Pas later ontdekt het kind dat het koninklijk bloed heeft.

Het verhaal van Mozes vertelt precies het omgekeerde. Het kind wordt gevonden en opgevoed door een koninklijk personage – een Egyptische prinses, de dochter van de farao – en ontdekt dat hij niet van Koninklijke bloede is, maar deel uitmaakt van wat in de ogen van de Egyptenaren een paravolk is geworden.

Het verhaal van Mozes is een subtiële en briljante aanval op een gedachte die centraal staat in alle polytheïstische religies: dat er een menselijke hiërarchie is waarin de heersers van meet af aan gekenmerkt worden door Koninklijk bloed. Mozes is de vertegenwoordiger van een volk waarvan ieder lid door God is geadopteerd.....

-----...-----

Ook het boek Numeri is zo een antimythe, een polemiekt tegen een van s'werelds meest wijdverbreide mythen. Het is de mythe van de 'de reis van een held'. De held onderneemt, vaak met tegenzin, een reis waarbij hij voor een reeks beproevingen komt te staan waardoor hij een buitengewoon sterk karakter ontwikkelt. Daarna keert hij gelouterd terug.

De Tora als geheel is een dergelijke reis, maar met drie duidelijke verschillen:

1. De reis wordt niet ondernomen door een individu zoals in alle andere gevallen, maar door een volk;
2. De opeenvolging van vertrek – initiatie - terugkeer wordt verspreidt over verschillende eeuwen, van Jozef tot Jozua;
3. Het volk *faalt* bij de meeste beproevingen.

De Israëlieten worden (in Numeri) collectief afgeschilderd als antiheld, niet als held. In een volledige omkering van de mythe schrijft de Tora de successen van het volk toe aan God en de mislukkingen aan henzelf.

Waarom ?

Hier komen we bij een van de meest fundamentele kenmerken van het Bijbelse monoteïsme. In vrijwel alle oude culturen strijden mensen tegen onverbiddelijke en overweldigende krachten die buiten hen zelf liggen en onverschillig zijn voor menselijk lijden.

Het monotheïsme internaliseert..... De echte strijd zit van binnen, in de menselijke wil.

-----..-----

De boodschap van Numeri is dat de menselijke wil zwak is, maar niet op sterven na dood..... De mensheid *kan* vrijheid – met orde bereiken, maar het is moeilijk en er moet constant voor worden gestreden..... Het echte conflict waarop de Tora en het geloofsleven zijn gericht, zijn niet de krachten van buitenaf, maar van binnenuit.

Door zijn successen aan God en zijn falen aan zichzelf toe te schrijven, weet het Israël van de Bijbel, hoe opmerkelijk en paradoxaal ook, dat het zijn lot in eigen hand heeft.

-----...-----

Maar waar vinden we in het boek Numeri, met zijn bijna voortdurend deprimerende schets van het volk, ook maar een zweem van liefde waar Jeremia het over had? (**Jer. 2:2**): *Ik weet nog hoe je me lief had in je jeugd; van me hield als mijn bruid; hoe je me volgde door de woestijd, fat land waar niet wordt gezaaid.*

Het antwoord.....ligt in de woorden van de heidense profeet Bileam. Die is ingehuurd om Israël te vervloeken, maar hen in plaats daarvan tot driemaal zegent.....

- (1) Ik zie (...) een volk dat alleen woont, zich niet rekent tot de naties. Wie kan Jakob tellen, wie telt Israël? Wie stelt de omvang van die stofwolk vast? Moge ik sterven als een van die rechtvaardigen, moge ik heengaan als zij (**Num. 23:9-10**);
- (2) Voor Jakob laat zich geen onheil schouwen, voor Israël laat zich geen rampspoed zien. De Heer hun God, is in hun midden, gejubel klinkt op rond hun koning (**Num. 23:21**);
- (3) Hoe mooi zijn uw tenten, Jakob, hoe mooi uw woningen Israël..... Gezegend wie u zegent, vervloekt wie u vervloekt (**Num. 24:5,9**).

Dit is de taal van de liefde..... Deze liefdesverklaring is door God uitgesproken.

 Numeri 23:9-10 *Want vanaf de top van de rotsen zie ik hem, vanaf de heuvels neem ik hem waar; zie, dat volk woont afgezonderd, onder de heidenvolken rekent het zich niet. Wie heeft het stof van Jakob geteld, en het aantal, het vierde deel van Israël? Moge mijn ziel de dood van de oprechten sterven en mijn einde zijn als dat van hem.*

 Numeri 23:21 *Hij aanschouwt geen onrecht in Jakob; ook ziet Hij geen kwaad in Israël aan. De HEERE, zijn God, is met hem, en de jubelklank van de Koning is bij hem.*

 Numeri 24:5 *Hoe goed zijn uw tenten, Jakob! uw woningen, Israël!*

 Numeri 24:9 *Hij kromt zich, hij legt zich neer als een leeuw, als een leeuwin; wie zal hem doen opstaan? Wie u zegent, is gezegend, wie u vervloekt, is vervloekt!*

-----...-----

Vrijheid als blijvende taak

We gaan Numeri begrijpen als we onderscheid maken tussen ‘*reizen van*’ en ‘*reizen naar*’.... We gaan begrijpen waarom Mozes’ reacties in dit boek ander zijn dan in Exodus.

Tijd is een essentieel element op de lange reis naar vrijheid, en dat die reis meer dan één generatie kan duren.

Het is ook een psychologische reis, een overangsrite die een liminale ruimte vereist, in dit geval van het oude Israël is dat de woestijn.

Numeri en de gebeurtenissen die het beschrijft, vertolken op een eenvoudige manier de belangrijkste les in vrijheid uit de geschiedenis..... ***Vrijheid wordt niet bereikt door tirannen te ontronen. Ze wordt slechts bereikt door langdurige oefening in de verantwoordelijkheden en beperkingen die vrijheid vergt.***

Vrijheid is vandaag de dag net zo uitdagend als in de dagen van Mozes. Numeri blijft een van haar klassieke teksten.

Parasja Bemidbar

(Num. 1:1 – Num. 4:20)

- **Num. 1:1 - Num. 1:46** Telling van de weerbare mannen
- **Num. 1:47 - Num. 1:54** De Levieten vrijgesteld
- **Num. 2** De opstelling van de stammen
- **Num. 3** Telling van de Levieten
- **Num. 4:1 - Num. 4:20** Ambtsverdeling van de Levieten

1. [Het verhaal van de mens: Vierde bedrijf](#)
2. [De tussenruimte](#)
3. [Woestijn en woord](#)
4. [Wet en land](#)
5. [Hosea's nieuwe uitleg van 'in de woestijn'](#)

1. Het verhaal van de mens: Vierde bedrijf (Pagina 41-46)

Een kenmerk van de Mozaïsche boeken dat seculiere Bijbelgeleerden meer dan twee eeuwen in verwarring heeft gebracht, is dat ze een uniek genre vormen. Ze beschrijven geen geschiedenis in gebruikelijke zin, waarbij men slechts weergeeft wat er gebeurd is.

-----..-----

Een goed voorbeeld is het boek Numeri zelf, **waarbij bijna achtendertig van de veertig jaar in de woestijn in stilte voorbijgaan.**

Gebeurtenissen worden in de Tora niet opgetekend simpelweg omdat ze hebben plaatsgevonden. Ze worden verhaald vanwege datgene wat ze ons leren over het menselijk bestaan onder God.

De mengelmoes van wet en verhaal in de Tora is alles behalve toevallig. En er is ook niets willekeurig aan de structuur van het boek Numeri.

De Tora weerspiegelt het Israëlitisch begrip van God als de eenheid achter alle diversiteit.

De Tora doet drie ongebruikelijke dingen.

1. Omvat de Tora filosofie in verhalende vorm. Ze leert geen waarheid als systeem, maar waarheid als verhaal;
2. Presenteert de Tora de wet niet als een weerspiegeling van de wil of de wijsheid van een wetgever, maar eerder iets als wat tevoorschijn komt uit de geschiedenis, alsof ze wil zeggen: ‘Dit is wat er in het verleden is misgegaan en zo kan het in de toekomst voorkomen worden’;
3. Beschouwt ze de geschiedenis zelf als een voortdurend commentaar op een toestand van de mens. De Tora gaat over waarheden die in de loop van de tijd tevoorschijn komen.

De natuur kent geen vrije wil..... Maar de mens is er door zijn vrijheid.

We zijn wat we verkiezen te zijn.....

Mensen kiezen wel, en uit dat feit wordt het drama geboren waarop de hele Tora een commentaar is: *Hoe kan vrijheid samengaan met orde?*

Dat drama speelt zich af op het toneel van de geschiedenis en kent vier bedrijven, elk met meerdere scenes:

1. Gen. 1-11. Het onderwerp is de mensheid als geheel.

- God schept een geordend universum....;
- Maar de mensen zondigen... De aarde is vol geweld;
- God stuurt een vloed en begint opnieuw.....;
- Maar de mensen zijn hardleers en zondigen opnieuw;
- en na de torenbouw begint God weer opnieuw.

-----...-----

2. Gen. 12-50. Het is het verhaal van de verbondsfamilie...

- De nieuwe orde is gebaseerd op familiebanden en loyaliteit, huwelijk en ouderschap, liefde en vertrouwen, en het opvoeden van kinderen in 'de weg van de Heer' die zich uitdrukt in naastenliefde en gerechtigheid;
- Maar ook daar komen barsten in. De spanning tussen Esau en Jakob, Lea en Rachel, en tussen hun kinderen. Tien van Jakobs kinderen verkopen de elfde, Jozef als slaaf.....;
- Er volgt een catastrofe; Jakobs familie in ballingschap in Egypte....

3. Exodus. Gaat over de Israëlieten als volk dat een verbond heeft met God.

- God redt de Israëlieten uit Egypte;
- Het verbond bij de berg Sinaï, een blauwdruk voor een sociale orde op basis van wet en gerechtigheid;
- Het schenden van dat verbond door het maken van het gouden kalf;
- God dreigt het volk te vernietigen en opnieuw te beginnen met Mozes. Mozes voorkomt dat dat gebeurt;
- God stelt daarop een nieuwe orde in.

4. Het gaat over een volk onderweg met de Goddelijke aanwezigheid in hun midden.

- De tabernakel zelf representeert een thuis voor de Goddelijke aanwezigheid op aarde. Wie daar binnen wil gaan moet heilig en rein zijn;
- Als de Israëlieten een vrij volk willen worden..... moeten ze in staat zijn om zichzelf orde op te leggen, anders zijn ze gedoemd de misstappen te herhalen die we al drie keer zijn tegengekomen: (1) het geweld vóór de vloed, (2) de verdeeldheid in de abrahamistische familie, (3) het maken van het gouden kalf;
- Vandaar de drie wetten in de tweede parasja van Numeri: (1) over schadevergoeding, (2) de *sota* (een vrouw die verdacht wordt van overspel), (3) de nazireeër, gericht op de drie krachten die steeds weer de sociale orde in gevaar brengen: **diefstal, onttrouw en alcohol.**

Het is alsof God in deze eerste hoofdstukken tegen de Israëlieten zegt: Zo ziet de orde eruit. Ieder van jullie heeft zijn of haar plaats in het gezin, de stam en de natie. Iedereen is geteld. Elk mens telt mee..... Zonder die orde kunnen jullie het land niet binnengaan, strijd voeren of een samenleving creëren die zowel rechtvaardig als vrij is.

Als het boek Numeri zich ontvouwt blijkt tragisch genoeg dat de Israëlieten zich deze boodschap nog niet eigen hebben gemaakt. Ze klagen over het eten, Mirjam en Aäron bekritisieren Mozes en dan volgt de catastrofe: het verhaal van de verkenners. De Israëlieten.... laten zien dat ze nog niet klaar zijn voor de vrijheid....

1. Er heerst chaos in het kamp;
2. Ook nu dreigt God het volk te vernietigen en opnieuw te beginnen met Mozes;
3. God besluit nogmaals opnieuw te beginnen;
4. ditmaal met de volgende generatie en een nieuw leider;
5. Het boek Deuteronomium is Mozes prelude op het vijfde bedrijf, dat zich afspeelt in de dagen van zijn opvolger, Jozua.

-----...-----

En zo blijft het Joodse volk het verhaal vertellen dat tot vijf maal toe in de Tora wordt verteld:

- God schept orde - Mensen scheppen chaos;
- God staat voor eenheid - Mensen staan voor verdeeldheid;
- Er gebeuren foute dingen - God en Israël beginnen opnieuw.

Eén ding is zeker: **God geeft nooit op**

Kunnen orde en vrijheid samengaan?

Ja, dat kan, als mensen er uit vrije wil voor kiezen om Gods wetten te volgen, die aan heel de mensheid zijn gegeven..... Het alternatief toen en nu, is de machtsstaat.... Waarin de sterken doen wat ze willen en de zwakken lijden omdat ze moeten.

De Tora is Gods oproep om een vrijheid te creëren waarin plaats is voor orde, en een sociale orde waarin plaats is voor menselijke vrijheid

2. De tussen ruimte (Pagina 47-52)

Waarom ‘in de woestijn’?

De terugtocht naar het (beloofde) land, die slechts een paar weken had hoeven duren, wordt – halverwege het boek Numeri – uitgesteld met een periode van 40 jaar..... Waarom dit lange uitstel?

Waarom liep de reis naar het beloofde land via Egypte en op de terugweg langs **42 pleisterplaatsen**?

Waarom zit er zoveel woestijn, zowel in ruimte als in tijd, in dit verhaal over het begin van het volk Israël?

-----...-----

De liminale ruimte: een plaats die noch hier noch daar is, vertrekpunt noch bestemming, maar de *tussenruimte*. Dat is wat de woestijn is: niet Egypte, niet Israël, maar het niemandsland daar tussenin . **Liminale ruimte** is niet belangrijk om wat die bevat, of om hoe groot die is, maar om wat daar gebeurt. Het **is een plaats van transformatie**.

Elke samenleving ontwikkelt rituelen om de overgang te markeren van de ene naar de andere toestand. Rituelen kennen drie fasen:

1. Afscheiding; een symbolische breuk met het verleden;
2. Overgang; waarin mensen nadat ze afstand hebben gedaan van de ene identiteit, maar de andere nog niet hebben aangenomen; opnieuw gevormd worden en geboren worden;
3. Re-intergratie; het weer betreden van de samenleving met een nieuwe identiteit.

Dat is wat de woestijn voor Israël is: de liminale ruimte tussen slavernij en vrijheid, verleden en toekomst. *De woestijn is de ruimte die overgang en transformatie mogelijk maakt.* Het is een niemandsland..... Hier konden de Israëlieten, alleen met God en met elkaar, hun oude identiteit afleggen en een nieuwe aannemen. Hier konden ze opnieuw geboren worden.

-----..-----

Het boek Deuteronomium daartegen gaat over intergratie. Het is in feit een boek met instructies over hoe de Israëlieten als natie moesten leven in het heilige land.....

Het boek Numeri is de middelste fase, de transitie, de overgang.....De Israëlieten moesten hun slavenmentaliteit afleggen en vrij worden..... Het waren niet degenen die Egypte hadden verlaten die de kracht vonden om de vrijheid zonder angst onder ogen te zien, maar hun kinderen, die in de woestijn waren geboren en – anders dan hun ouders – nooit een slavenmentaliteit hadden ontwikkeld.

-----..-----

Mensen die samen in het niemandsland van de woestijn verblijven, ervaren een ‘wezenlijke en allesomvattende menselijke verbondenheid’. Dat is *communitas*, een zeldzame en bijzondere toestand waarin, voor een korte, maar gedenkwaardige periode, iedereen gelijk is.

Aan de ene kant was de woestijn de plek waar het volk een intieme band met God had. Ze waren dicht bij elkaar.... Ze aten manna..... Ze dronken water dat Hij op wonderbaarlijke wijze gaf. Zijn heiligdom stond in het midden van het kamp. Zijn aanwezigheid was tastbaar.....*de gelijkwaardigheid van allen onder de soevereiniteit van God.*

-----...-----

Idealiter had Israël geen andere koning dan God zelf. Maar realistisch gezien moest het genoeg nemen met een evenwichtige machtsverdeling tussen koning, priester en profeet: de koning om de natie politiek en militair te leiden. De priester om haar te verbinden met een heiligheid die de geschiedenis overstijgt en de profeet om de koning en de priesters te bekritisieren wanneer ze corrupt worden.

-----...-----

Toch bleef er ook een positieve kant van de herinnering aan de woestijn overeind. Deze jaren vormden de tijd waarin de afstand tussen hemel en aarde korter was dan ooit. In deze moeilijke maar gedenkwaardige jaren onderging het volk een rituele overgang van slavernij naar vrijheid, en werd het een natie als geen ander, gesmeed in vuur, gevormd in een verbond, een klein volk dat grootheid werd opgelegd.....

Daarom voerde de reis naar het beloofde land (van Abraham af) door de slavernij in Egypte heen: opdat ze nooit zouden vergeten hoe het voelt om hun vrijheid te verliezen. Daarom moesten ze ook door de liminale ruimte van de woestijn heen: zodat ze zouden veranderen van een slavenvolk in een volk dat klaar was om de verantwoordelijkheden van vrijheid op zich te nemen.

De woestijn was de luminale ruimte waar Israël, ‘de heilige natie’, werd geboren.

3. Woestijn en woord (Pagina 53-58)

Om het woord van God te ontvangen, moeten we onszelf open maken als een woestijn. We moeten actief gaan luisteren..... daarvoor hebben we een open geest en een ontvankelijk hart nodig.

-----...-----

Er is een verband tussen de stilte en kaalheid van de woestijn en de unieke openbaring die daar plaatsvond.

Deut 4:12 *‘Toen sprak de Heer tot u vanuit het vuur. U hoorde een stem spreken, maar een gedaante zag u niet; er was alleen die stem’.*

God is in het Jodendom onzichtbaar. Hij kan niet worden gezien of afgebeeld. Dat proberen Is in het Jodendom afgoderij.

-----...-----

Hoe kunnen we Hem dan ontmoeten?

God is dichtbij, maar wordt niet ontmoet in de dingen die worden gezien, maar in woorden die worden gehoord.

Heinrich Graetz: De heiden neemt het goddelijke in de natuur waar door middel van het oog, en wordt zich bewust van het goddelijke als iets waarnaar je kunt kijken. Voor de Jood daarentegen, die God beschouwt als iets buiten de natuur en voorafgaand aan de natuur, manifesteert het Goddelijke zich door de wil en door middel van het oor. Hij wordt zich ervan bewust als iets om gehoor aan te geven, om naar te luisteren. Een heiden aanschouwt zijn god; een Jood hoort Hem, dat wil zeggen, verstaat Zijn wil.

Het Jodendom is bij uitstek een *cultuur van het oor* – van woorden, spraak, luisteren, interpreteren, begrijpen, gehoor geven..... Zien... is onmiddellijk, maar horen vraagt om interpretatie.

-----...-----

Alleen in de leegte van de woestijn is het oog onderschikt aan het oor,
Alleen in de stilte van de woestijn kan het geluid onder de geluiden
worden gehoord.

-----...-----

Eric Voegelin: Wanneer de wereld voor de mens woestijn is
geworden, bevindt hij zich eindelijk in de eenzaamheid waarin
hij de **donderende stem** kan horen van de geest die hem met
zijn indringend gefluister al heeft verdreven en gered uit
de sjeool [het domein van de dood]. In de woestijn sprak God
tot de leider en zijn stammen; door naar die stem te luisteren,
Zijn aanbod te aanvaarden en zich aan Zijn bevel te
onderwerpen, hadden ze eindelijk het leven bereikt en
werden ze het door God gekozen volk.

-----...-----

De woestijn was vooral de plaats waar het volk alleen met God zou zijn.
Daar, niet afgeleid door de aanblik van natuurlijke of door de mens
gemaakte schoonheid, zouden ze extra gevoelig zijn voor geluid. Ze
konden de stem van God horen en werden zo het enige volk uit de
geschiedenis dat een openbaring ontving die rechtstreeks werd ervaren
door elk lid van de natie.

In de stilte van de woestijn hoorden de Israëlieten het Woord en werden
ze het volk van het Woord.

4. *Wet en land (Pagina 59-64)*

Wat komt eerst, de wet of het land?

-----...-----

De wet en de handhaving waren gebaseerd op het bevel van de koning
die regeerde over een bepaald gebied..... De wet was daarom gebonden
aan land.....

-----...-----

Wat fundamenteel verkeerd was vanuit het perspectief van de Tora, was dat de beschavingen enkele mensen in goden veranderde, en de meeste anderen tot slaaf maakte..... In plaats van dat mensen God dienen, moesten ze nu goden dienen, vooral de heersers.

Het Jodendom verzet zich tegen deze religieus-politieke configuratie..... Dat is een van de hoofdthema's van het boek Numeri: zelfs wanneer slaven vrijheid krijgen, behouden ze een slavenmentaliteit.....

De fundamenteen van het wereldbeeld van de Tora zijn echter duidelijk. Alle mensen zijn geschapen naar het beeld van God. Idealiter zou niemand over de ander moeten heersen, hoewel dat in de praktijk leidt tot anarchie. Zelfs als er een koning is, bezit hij geen wetgevende macht. God is de belangrijkste wetgever..... Alleen God heeft het gezag om de regels te bepalen waarbinnen het morele leven geleefd moet worden.

-----...-----

Het feit dat de Tora 'in de woestijn' (bemidbar) werd gegeven had dramatische gevolgen. Overal elders geldt: verlies je je land, dan verlies je de wet..... De wet is verbonden met het land en de autoriteiten van het land.

Zo niet het Jodendom. Omdat de Tora in de woestijn werd gegeven **voordat** het volk het land Israël binnenging, was de wet er al vóór het land. *Dus zelfs toen de Joden hun land kwijtraakten, hadden ze nog steeds de wet. Zelfs toen ze geen land meer hadden, hadden ze nog steeds het verbond.* Israël was nog steeds met God verbonden (toen ze geen land meer hadden) door een huwelijksband, ook al was het uit het echtelijk huis verbannen.

-----...-----

Het volk behoorde nog steeds aan God toe, ook al was het tijdelijk in andere handen.

-----...-----

Als de Israëlieten de Tora in het land zouden hebben ontvangen, zouden ze onlosmakelijk verbonden zijn geweest met het land. Ballingschap zou het einde van het verbond hebben betekend..... Wat de God van Israël zo anders maakte dan de goden uit de oudheid, was precies het feit dat Hij de Soeverijn van het universum was, en geen lokale godheid.....

Daarom overleefde het Joodse volk de overstrooiing over de aarde. Alleen de God van overal kan overal gevonden en aanbeden worden.

5. *Hosea's nieuwe uitleg van 'in de woestijn' (Pagina 66-71)*

Er zijn maar liefst 7 opstanden in Numeri:

1. 11 – ging over eten;
2. 12 – de kritiek op Mozes van Aäron en Mirjam;
3. 13 en 14 – De verkenners;
4. 16 – de uitdaging in de richting van Mozes en Aäron door Korach;
5. 16 en 17 Het protest van het volk nadat Mozes de opstand van Korach de kop in had gedrukt;
6. 20 – ging over water;
7. 25 – Het overspel en de daaropvolgende afgoderij van de Israëlieten die werden verleid door Moabitische vrouwen.

De eerste generatie (de mensen die uit Egypte waren gegaan) ontbrak het aan moed, zelfbeheersing en het vermogen zich op de toekomst te richten en samen een volk was dat het land wil binnengaan en bereid is om de last van de vrijheid te dragen.

-----...-----

De Tenach, de Hebreeuwse Bijbel als geheel bestaat uit de volgende 'bibliotheken':

- Tora:** Het eerste en de heiligste boek; Gods woord *aan* de mensen; heeft kracht van wet;
- Neviiem:** de Profeten; Gods woord *door* de mensen;
- Ketoeviem:** De Geschriften; woorden van de mensen tot God, geïnspireerd door *roeach kadosj*, de Heilige Geest.

Waarom de Profetische boeken?

Omdat ze een commentaar op de Tora geven. Commentaar is essentieel. Zonder dat zouden we eenvoudigweg niet weten wat de Tora voor ons betekent.....

Profeten begrijpen waar wij (het volk) zijn en waar wij vandaan komen.... En zij weten waar wij over een generatie zullen zijn

-----..-----

Hosea krijgt de opdracht van God om een prostituee te trouwen. Je zult verliefd op haar worden houdt God hem voor. Ze zal je verraden en je enorm veel pijn doen. Ze zal kinderen krijgen zonder dat je weet wie de vader is..... Het feit dat zij je ontrouw is geweest, maakt niet dat hij ophoudt van haar te houden.....

Er is echter één ding dat je kunt doen. Je kunt wachten tot ze weer bij zinnen komt en gaat beseffen dat jij de enige bent die werkelijk om haar geeft. Jij hebt je aan jouw deel van de afspraak gehouden, hoe vaak zij ook haar deel schond. En als dat gebeurt, neem je haar mee op een tweede huwelijksreis en hernieuw je je huwelijksgeloften.

Hosea zal door de ervaringen in zijn eigen leven leren hoe Gods relatie met Israël voelt vanuit het perspectief van de hemel.

-----..-----

Wie is bevoegd om Gods woord aan het Joodse volk te brengen?

Alleen denen die het Joodse volk liefheeft.

De profeten hielden van hun volk. Ze spraken niet uit een verlangen om kritiek te leveren, maar vanuit diepe solidariteit en liefde. Aanvankelijk, zo impliceert de Talmud, miste Hosea die liefde..... Dat is waarom God Hosea in zijn eigen leven liefde liet ervaren. Alleen zo zou hij Gods gevoelens voor Zijn volk gaan begrijpen.....

God heeft Hosea laten zien dat de woestijnjaren niet alleen, en zelfs niet voornamelijk, jaren van opstand en rebellie waren. Ze waren de **eerste huwelijksreis** van God met Zijn volk..... hoewel er in die eerste jaren (na de huwelijksceremonie, de verbondssluiting op de berg Sinaï), veel echtelijke ruzies waren, kwam er van de kant van de Echtgenoot, God zelf, nooit iets anders dan liefde.

-----...-----

Zo waren de woestijnjaren bedoeld, en zo zullen ze ooit weer zijn: een tijd van liefde waarin een volk God volgde naar een onbekende toekomst, waarin het geloof een huwelijk werd dat misschien wel wankelde, maar nooit zou worden verbroken.

Parasja Naso
(Num. 4:21 – Num. 7:89)

- Num. 4:21 - Num. 4:49 Ambtsverdeling van de Leviëten (vervolg)
- Num. 5:1 - Num. 5:10 Het wegsturen van de onreinen
- Num. 5:11 - Num. 5:31 Wetten inzake achterdocht
- Num. 6:1 - Num. 6:21 Wet voor het nazireeërschap
- Num. 6:22 - Num 6:27 De priesterlijke zegen
- Num. 7 Offers van de leiders bij de inwijding van de tabernakel

1. [Wat telt?](#)
2. [Stammen?](#)
3. [Wijzen en heiligen](#)
4. [De priesterlijke zegen](#)
5. [Vrede nastreven](#)

1. Wat telt ? (Pagina 75-80)

Oude Hebreeuwse naam voor Numeri = **Chomesj Hapekoediem** en betekent tellingen of opsommingen.

Voor Rasj was het tellen van het volk een daad van Goddelijke liefde.

-----...-----

..... de ongebruikelijke uitdrukking die de Tora hier en in de vorige parasja gebruikt om het tellen te beschrijven: *naso* of *seoe et reosj*, letterlijk: **'de hoofden opheffen, opheffen'**.

In de oudheid stond een volkstelling voor het principe dat het getal macht geeft..... Volkstellingen vonden plaats als men wilde weten hoe groot het leger was dat een natie bijeen kon roepen.

De religie van Israël is een principieel protest tegen deze levensvisie:

-----...-----

De menselijke persoon als zodanig, man of vrouw, rijk of arm, machtig of machteloos, is het beeld van God en heeft daarom een niet-inwisselbare en niet te kwantificeren waarde. Voor God zijn wij allemaal gelijk, daarom staan we als gelijken in Gods tegenwoordigheid.

Het tellen van een volk, is het krachtigste symbool van de mensheid als massa, van een samenleving waarin het individu niet in en op zichzelf wordt gewaardeerd, maar wordt gezien als onderdeel van de totaliteit. En dat is wat Israël niet was.

-----...-----

God weet wat ieder van ons tot een individu maakt, enig en uniek..... We mogen nooit vergeten dat ieder mens anders is, dat ieder van ons een universum op zich is, een uniek fragment van het Goddelijke.

Dat (deze) volkstelling een gebaar van Goddelijke liefde is, en dat het tellen beladen is met gevaar.

Het verschil tussen een volkstelling in opdracht van God of een volkstelling door een mens die meent dat er kracht schuilt in het getal.

Dat is de reden dat de Tora geen van de normale werkwoorden gebruikt voor ‘tellen’ -*limnot*, *lifkode*, *lispor*, *lachsjo*v -, maar in plaats daarvan de omschrijving ‘hoofden opheffen, opheffen’. De betekenis ervan is dat degenen die belast zijn met die taak, de opdracht krijgen om de geest van degenen die zij tellen te verheffen, zodat iedereen rechtop kan staan in het besef dat hij of zij geliefd is, dierbaar en bijzonder voor God en niet slechts een nummer, één van duizenden of miljoenen.

2. Stammen (Pagina 81-88)

Het woord *maté*, dat ‘stam’ betekent komt negenentachtig keer voor in Numeri, maar in Deuteronomium helemaal niet.

-----...-----

De Tora beziet politiek en identiteit van onderop, en niet van bovenaf. Het is niet de heerser, keizer of koning die het gezag vertegenwoordigt en dat aan de bevolking oplegt. Integendeel, de Tora laat ons de geleidelijke groei van Israël als entiteit zien, te beginnen met een paar, Abraham en Sara, dat een familie wordt, dan een uitgebreide familie, vervolgens een stam en dan een reeks stammen.

Maar deze vroege structuren van familie, clan en stam, blijven belangrijk in het politieke bestel, niet alleen in het begin, maar ook daarna.

Het geleidelijk groeien van de samenleving uit basale menselijke groepen die steeds grotere kringen van verbonden en zorg vormen.

Niet alles wat we als volk samen doen, is te danken aan overheden, wetten, rechtbanken en het mogelijke gebruik van geweld.

Samenlevingen worden meestal bijeengehouden door een hele reeks instellingen die groter zijn dan het individu, maar kleiner dan de staat: families, gemeenschappen, wijken, liefdadigheidsinstellingen, vrijwilligersgroepen, buurtverenigingen en dergelijke.

-----...-----

Samen vormen ze de burgermaatschappij, en deze zijn niet gebaseerd op transacties van rijkdom (de markt), of macht (de staat), maar op een gevoel van identiteit, verbondenheid, loyaliteit, collectieve verantwoordelijkheid en vertrouwen.

De Tora is niet tegen politiek. Zij erkent de noodzaak van een staat, die in Bijbelse tijden het koningschap betekende. Om een gezamenlijke natie te kunnen zijn, is een zekere mate van centralisatie nodig..... Ook religieus was dat belangrijk. Er moest een centraal heiligdom komen waar de bevolking als één natie kon samenkomen, waar ze God konden danken voor het verleden en gezamenlijk konden bidden voor de toekomst.

De Hebreeuwse Bijbel staat..... sceptisch tegenover de reikwijdte van politiek. De Tora meent.... ***Dat macht de neiging heeft om te corrumperen en dat absolute macht absoluut corrumpeert.***

-----...-----

Een vrije samenleving kan niet alleen op gecentraliseerde instellingen worden gebouwd. De Tora is gebaseerd op gedelegeerde verantwoordelijkheid. Elke persoon is partij in het verbond.....

Aan de stam (familie, kerkelijke gemeente, vereniging e.d.) ontnemen we onze identiteit en ons gevoel ergens bij te horen. De stam is het object van onze loyaliteit en de bron van onze trots.

-----...-----

De stammencultuur heeft in de moderne wereld een slechte pers. De Europese verlichting was een reactie op een eeuw van ‘*stammenoorlogen*’ tussen katholieken en protestanten na de reformatie. Het antwoord was: universalisme, niet gebaseerd op religie maar op de kracht van rede en observatie in de vorm van filosofie en wetenschap.

In de 19^e eeuw kwam dat onderdrukte weer boven. Stam identiteit keerde in drie vormen terug naar Europa: de natie, het ras en de sociaaleconomische klasse.

De verheerlijking van ‘stam’ leidde tot twee wereldoorlogen: de verheerlijking van het ras leidde tot de Holocaust, en de verheerlijking van de klasse leidde tot de Sovjet-Unie, Stalin, de Goelag en de KGB.

Dat gebeurt er wanneer ‘de stam’ probeert uit te bannen.

Na de tweede Wereldoorlog en de Holocaust..... kwam de verheerlijking van het individualisme. Het einde van de heiligverklaring van het huwelijk, gezin en gemeenschap..... er is nog maar één recht: het recht van het individu om te kiezen, om te leven zoals hij of zij dat wil zolang anderen er niet door worden geschaad..... Maar ook dat streven zal mislukken

-----..-----

Stammen zijn de primaire bron van identiteit, maar ze zijn ook de bron van conflict, oorlog en geweld.

Vandaar de wijsheid van de Tora, die zo sterk verschilt van het universalisme, van de verlichting van de achttiende eeuw en het radicale individualisme van het hedendaagse Westen. *In de Tora vinden we een vorm van ethiek en politiek die aansluit bij de menselijke natuur.*

De balans is moeilijk te bewaren, omdat die gebaseerd is op het behoud van diversiteit in een overkoepelend kader van eenheid. De eenheid kan gemakkelijk uit elkaar vallen.....Maar ondanks het feit dat er aan het noordelijk stammenrijk (10-stammenrijk) met zijn 10 stammen een einde kwam, hebben de Joden en het Jodendom een herhaaldelijke neiging getoond om zich in nieuwe stammen onder te verdelen:

Asjkenaziem, Sefardien, Chassidiem, Mitnagdiem, en de talloze edot en etniciteiten van de huidige staat Israël.

Het slechte nieuws is dat dit leidt tot interne strijd. Het goede nieuws is dat het Joodse volk..... niettemin in staat is gebleken om in tijden van crisis samen te komen om elkaar te helpen of te verdedigen, of hulp te verlenen aan landen die door een humanitaire ramp worden getroffen.

-----...-----

We zijn niet één ding. We hebben meerdere identiteiten, als leden van deze familie, de buurt, deze gemeenschap, dit religieuze geloof, die etniciteit, deze natie, en de uiteindelijk de menselijke familie zelf: broers en zussen onder Gods ouderschap.

Het vasthouden van één identiteit met uitsluiting van alle andere is het kenmerk van een potentieel totalitair regime. Vandaar de nadruk in het boek Numeri op de blijvende betekenis van de twaalf stammen, zelfs wanneer Israël één natie is, onder de Ene God.

3. Wijzen en heiligen (Pagina 89-93)

Wat de Tora echter niet duidelijk maakt, waarom iemand voor de vorm van onthouding (nazireeërschap) zou willen kiezen, en zelfs niet of het prijzenswaardig of slechts geoorloofd is om zoiets te doen..... De Nazireeër staat net als de profeet, heel dicht bij God ([Amos 2:11](#))

 [Amos 2:11](#) *Uit uw zonen deed Ik profeten opstaan, uit uw jongemannen nazireeërs. Is dit niet zo, Israëlieten? spreekt de HEERE.*

-----...-----

Het Jodendom is er sterk van overtuigd dat God te vinden is te midden van de fysieke wereld die Hij heeft geschapen en waarvan in het eerste hoofdstuk van Genesis tot zevenmaal toe wordt gezegd dat die ‘goed’ is. Het Jodendom gelooft niet in het afzien van genot, maar de heiliging ervan.

-----...-----

Maimonides: Het deugdzame leven kent niet één enkele vorm.

1. De weg van de heilige (chassied); is een persoon van uitersten; extreem gedrag – goed weliswaar, maar wel gedrag dat verder gaat dan wat strikte rechtvaardigheid vereist;
2. De weg van de wijze (chacham); is een persoon die de gulden middenweg volgt, de weg van matigheid en evenwicht. Hij vermijdt de uitersten van lafheid enerzijds en roekeloosheid anderzijds en verwerft zo de deugd van moed. Hij vermijdt de weg van gierigheid aan de ene kant en verkwisting aan de andere kant en kiest in plaats daarvan de middenweg van vrijgevigheid. De wijze kent de gevaren van te veel en te weinig, overmaat en tekort. Hij weegt tegenstrijdige krachten en vermijdt extremen.

Is het doel om persoonlijke volmaaktheid te bereiken? Of gaat het om vriendschappelijke relaties en een fatsoenlijke en rechtvaardige samenleving, waar plaats is voor mededogen?

-----...-----

Het intuïtieve antwoord van de meeste mensen zou beiden zijn..... maar je kunt beide niet gelijk hebben.

Met heiligen alleen kun je geen samenleving opbouwen. Sterker nog, heiligen zijn echt geïnteresseerd in de samenleving. Ze hebben een ander, individueel pad gekozen, waardoor ze zich afscheiden van de samenleving.

De nazireeër heeft, in elk geval voor een periode, gekozen voor een leven van extreme zelfverloochening. Dat is nobel, prijzenswaardig en voorbeeldig. Maar het is niet de weg van de wijze. Een wijze zoekt het niet in het extreme – want hij realiseert zich dat er ook andere mensen zijn..... Op een vreemde manier is heiligheid een vorm van genotzucht.

-----...-----

God roept ons op om in de wereld te leven en die niet te ontvluchten; om in de samenleving te leven en niet in afzondering; om te streven naar een evenwicht tussen tegenstrijdige belangen en niet te focussen op sommige belangen en anderen te verwaarlozen.

Vandaar dat de nazireeër vanuit een persoonlijk perspectief weliswaar een heilige is, maar vanuit maatschappelijk perspectief (op zijn minst figuurlijk) een ‘zondaar’, die een zoenoffer moet brengen.

4. De priesterlijke zegen (Pagina 94-99)

 Num. 6:22-27 De Heer zei tegen Mozes: *‘Zeg tegen Aäron en zijn zonen dat zij de Israëlieten met deze woorden moeten zegenen: “Moge de Heer u zegenen en u beschermen. Moge de Heer het licht van Zijn gelaat over u doen schijnen en u genadig zijn. Moge de Heer u Zijn gelaat toewenden en u vrede geven.” Als zij Mijn naam over het volk uitspreken, zal Ik de Israëlieten zegenen’.*

1. Moge de Heer u zegenen en beschermen:

Een zegen in de mozaïsche boeken is altijd een materiële zegen..... De wereld in het Jodendom is fundamenteel goed, omdat het Gods schepping is..... Wel kunnen materiële zegeningen onze gevoeligheid voor God afstompen.

 Deut. 8:11-17 Zorg ervoor dat u de Heer uw God niet vergeet – Wanneer u volop te eten hebt en mooie huizen bouwt om in te wonen, wanneer u steeds meer runderen en schapen en geiten krijgt, steeds meer goud en zilver, wanneer uw hele bezit toeneemt, mag u daardoor niet hoogmoedig worden en de Heer, uw God, vergeten.....

 Deuteronomium 8:11-17 Wees op uw hoede dat u de HEERE, uw God, niet vergeet, en daardoor Zijn geboden, Zijn bepalingen en Zijn verordeningen, die ik u heden gebied, niet in acht neemt. Wanneer u eet, verzadigd wordt, goede huizen bouwt en daarin woont, uw runderen en uw kleinvee talrijk worden en ook uw zilver en goud toeneemt, ja, alles wat u hebt, talrijk wordt, pas ervoor op dat uw hart zich dan niet verheft en u de HEERE, uw God, vergeet, Die u uit het land Egypte, uit het slavenhuis, geleid heeft; Die u geleid heeft in die grote en vreselijke woestijn, met gifslangen, schorpioenen en droogte, waar geen water was; Die uit hard gesteente water voor u liet komen, Die u in de woestijn het manna liet eten, dat uw vaderen niet gekend hadden, opdat Hij u zou verootmoedigen en u op de proef zou stellen, om u uiteindelijk wel te doen; en dat u dan niet in uw hart zegt: Mijn eigen kracht en de macht van mijn hand heeft dit vermogen voor mij verworven.

-----..-----

Vandaar de eerste zegen: Moge de Heer u beschermen, dat betekent: *'Moge Hij u beschermen tegen zegen die verandert in vloek'*

2. Moge de Heer het licht van Zijn gelaat over u doen schijnen en u genadig zijn:

Genade is de eigenschap die in anderen altijd het beste ziet en voor anderen steeds het beste zoekt. Het is een combinatie van zachtmoedigheid en vrijgevigheid..... Het licht van Zijn gelaat over u doen schijnen betekent: *'Moge Gods aanwezigheid in jou te zien zijn'*.

Dat Hij een zichtbaar spoor van Zijn wezen mag achterlaten op het gelaat dat je anderen laat zien.

Hoe is die aanwezigheid te herkennen? Ze licht niet op in strengheid, terughoudendheid of ernst, maar in een vriendelijke glimlach.....

-----...-----

3. Moge de Heer u Zijn gelaat toewenden en u vrede geven:

Om vrede te brengen naar de wereld moeten we vrede hebben met onszelf. En om vrede te hebben met onszelf moeten we weten dat we onvoorwaardelijk worden gewaardeerd.....

- God waardeert ons onvoorwaardelijk;
- We zijn op aarde omdat Hij wilde dat we er zouden zijn;
- Ons hele bestaan getuigt van Zijn liefde.....;
- God laat ons nooit vallen;
- Hij wijst niemand af;
- Hij verliest nooit Zijn geloof in ons, hoevaak we ook falen;
- Als we vallen tilt Hij ons op;
- Hij gelooft meer in ons dan wij in onszelf geloven.

De erkenning die telt is wat God in ons ziet.

- Hij houdt van ons zoals we zijn, niet van het succesvolle, overtuigende of charismatische;
- Hij negeert het beeld dat we proberen uit te stralen, omdat Hij ons innerlijke kent;

- Hij is de stem in ons die zegt:
 - Bij Mij hoeft je niet doen alsof;
 - Ik ken je;
 - Ik kende je al voordat je geboren werd;
 - Ik ken je omdat Ik je heb gemaakt, en Ik heb je gemaakt omdat Ik je nodig heb- of preciezer gezegd, omdat de wereld jou nodig heeft;
 - Er is een taak die alleen jij kunt doen;
 - Wees daarom sterk en doe het;
 - Je hoeft geen lof te zoeken, of je door kritiek te laten afleiden;
 - want Ik zal elke stap bij je zijn’;

-----...-----

- Als je je het meest eenzaam voelt, ben Ik het dichtst bij je.

4. Als zij Mijn naam over het volk uitspreken, zal Ik de Israëlieten zegenen:

Op zichzelf hebben de priesters geen macht. Het zijn tussenpersonen, kanalen voor Gods zegen.

-----...-----

Het zijn niet de priesters die de mensen zegenen. Het is God die door middel van hen de mensen zegent.....

De geest van het Jodendom is juist dat het niet op bovenmenselijke deugden is gebaseerd. Het is niet gericht op engelen of heiligen, maar op ons mensen in al zijn feilbaarheid.

‘*de onzichtbare hand*’ is de Goddelijke voorzienigheid, die geheimzinnige maar heilzame wijze waarop we, hoewel ieder van ons vooral met zijn bekrompen eigenbelang bezig is, toch allemaal op een manier die we niet altijd begrijpen, deel uitmaken van iets dat groter is dan wijzelf.

Het gebed: Als we op onszelf voor onszelf bidden, vertrouwen we op onze eigen verdiensten, waarvan we nooit zeker kunnen zijn. Maar als we samen met de hele gemeenschap bidden, combineren we onze verdiensten met die van hen. Bidden is als een beschermende muur, en samen bidden is krachtiger en effectiever.

We hebben geen bovenmenselijke vroomheid nodig – alleen verlicht eigenbelang – om te beseffen dat onze bestemmingen met elkaar verbonden zijn. Als we gezegend zijn, worden we samen gezegend.

Bescherming, genade, vrede – het zijn Gods zegeningen, door de priesters aan ons overgebracht.

5. *Vrede nastreven (Pagina 101-105)*

De wet is in het Jodendom niet willekeurig of arbitrair. Ze is er simpelweg niet omdat God het wil. De Tora wil dat we begrijpen waarom de wet is zoals hij is, en doet dat door een verhaal te vertellen – een verhaal over gebeurtenissen uit het verleden, die niet zijn gelopen zoals zou moeten, een situatie waarvoor de wet tegengif biedt, een remedie.

-----..-----

Vrede is de draad van genade die uitgaat van Hem, geprezen is Hij, die alle wezens uit verheven, tussenliggende en lagere lagen met elkaar verbindt. Het fundeert en ondersteunt de realiteit en het unieke bestaan van elk wezen. Daarom wordt God “Vrede” genoemd, omdat Hij het is die de wereld verbindt en alle dingen ordent volgens hun specifieke houding en aard.

Zes keer ziet God wat Hij gemaakt heeft en noemt het “goed” (Gen. 1), bij de zevende keer lezen we: ‘God keek naar alles wat Hij gemaakt had, en zag dat het ‘zeer goed’ was.

Wat is het verschil tussen ‘goed’ en ‘zeer goed’?

‘Goed’ betekent goed op zichzelf. ‘zeer goed’ betekent goed in zijn totaliteit. Het is een verwijzing naar de harmonie van het universum ondanks zijn complexiteit.

‘Vrede’, *sjalom*, is het harmonieuze naast elkaar bestaan van gewoonlijk met elkaar strijdende individuen, stammen en naties, elk met hun eigen karakter en unieke bijdrage aan de totaliteit van de mensheid.

-----...-----

Sjalom is dus geen uniformiteit, maar *geïntegreerde diversiteit*.

Joseph Albo: Elk tegengesteld element probeert het andere te verslaan en te overwinnen, en als het eenmaal dat andere heeft overwonnen, zal het niet rusten voordat het dat andere geheel heeft vernietigd en weggevaagd, en het samengestelde object zal daarmee ophouden te bestaan..... Verzoening van twee tegengestelde elementen wordt vrede genoemd. Daardoor wordt het leven in stand gehouden en kan de samengestelde entiteit blijven bestaan.

De verschillende bepalingen van parasja *Naso* hebben alles te maken met het brengen van vrede in feitelijke of potentiële conflicten binnen families of gemeenschappen.

- De *sota*, de vrouw die door haar echtgenoot wordt verdacht van overspel – een situatie die beladen is met het gevaar van geweld en misbruik;
- De Levitische families van Gerson en Merrarie die een erefunctie hadden bij het transport van de voorwerpen uit de tabernakel tijdens de tocht door de woestijn;

-----...-----

- *Het lange verslag van de geschenken die de vorsten van de twaalf stammen brachten; een dramatische manier om aan te geven dat elk van hen belangrijk genoeg werd gevonden om zijn eigen plaats te krijgen in de Tora.* Mensen ontwikkelen vaak destructief gedrag als ze zich niet gezien voelen en niet de rol en erkenning krijgen die hun toekomt;

- De kwestie van de nazireeër. Er is prake van een interne tegenstrijdigheid in het Jodendom. (1) Enerzijds is er een sterke nadruk op de gelijkwaardigheid van alle mensen in de ogen van God. (2) Anderzijds is er een religieuze elite in de vorm van de stam van Levi in het algemeen en de *kohaniem*, de priesters, in het bijzonder. Het lijkt er op dat de wet van de nazireeër voor niet-priesters de mogelijkheid opende voor een speciale vorm van heiligheid, die leek op die van de priesters, maar er niet precies gelijk aan was.

Ook dat is een manier om schadelijke wrokgevoelens te vermijden die kunnen ontstaan wanneer bepaalde mensen door hun afkomst uitgesloten worden van bepaalde vormen van status binnen de gemeenschap.

Vrede wordt gemakkelijk verstoord en is moeilijk te herstellen.

Het feit dat de wetten (in Numeri bijvoorbeeld) worden gegeven *voorafgaand* aan de verhalen over de conflicten..... is een voorbeeld van het principe dat ‘God de remedie schept voordat de ziekte er is’.

-----...-----

De Joodse oplossing bestaat niet uit een sterke overheid, centraal bestuur en het opleggen van uniformiteit. Integendeel, het Jodendom waardeert diversiteit als de manier om *sjlemoet*, ‘heelheid, perfectie’ te bereiken, en *sjalom* als een harmonisch evenwicht tussen de verschillende elementen, die elk hun rol en plaats hebben.

We moeten werken voor vrede, en niet alleen ervoor bidden.

Parasja Behaälotcha **(Num. 8:1 – Num. 12:16)**

- Num. 8:1 - Num. 8:4 Wet over het aansteken van de lampen.
- Num. 8:5 - Num. 8:26 Inwijding van de Levieten
- Num. 9:1 - Num. 9:5 Het Pascha in de woestijn Sinaï
- Num. 9:6 - Num. 9:14 De wolk en de vuurkolom boven de tabernakel
- Num. 10:1 - Num. 10:10 De twee zilveren trompetten
- Num. 10:11 - Num. 10:36 Israëls vertrek uit de woestijn Sinaï
- Num. 11:1 - Num. 11:3 Het volk beklaagt zich en wordt bestraft
- Num. 11:4 - Num. 11:15 De Israëlieten jammeren
- Num. 11:16 - Num. 11:25 Verkiezing van de zeventig oudsten
- Num. 11:26 - Num. 11:30 Eldad en Medad
- Num. 11:31 - Num. 11:35 God zendt de Israëlieten een menigte kwakkels
- Num. 12 Mirjam en Aäron morren tegen Mozes; Mirjam gestraft met melaatsheid

1. [Het boek tussen de boeken](#)
2. [Kamp en gemeente](#)
3. [Verandering van leiderschap](#)
4. [Is eem leider een zorgzame vader?](#)
5. [De zeventig oudsten](#)
6. [Mirjams fout](#)

1. Het boek tussen de boeken (Pagina 109-114)

 Num. 10:35-36 *Steeds als de ark verder zou trekken zei Mozes: 'Sta op, Heer, en Uw vijanden stuiven uiteen, Uw tegenstanders vluchten voor U!'. En steeds als de ark stilhield zei hij: 'Keer terug, Heer, naar Israël, keer terug naar de tienduizenden maal duizenden!'.*

Dus aan het begin en aan het einde van elke etappe van de tocht (door de woestijn) herinnerde Mozes het volk er met deze woorden aan dat ze niet alleen reisden, niet weerloos waren. God was met hen.

Deze twee zinnen vormen op zich een boek. In dat geval bestaat Numeri niet uit één boek, maar uit drie boeken. Een gedeelte vóór deze verzen, deze verzen, en een gedeelte ná deze verzen.

-----...-----

1. **Het gedeelte vóór deze verzen, de aandacht gaat uit naar Aäron, de priester.** *Een priester houdt zich bezig met rituelen die in wezen nooit veranderen. De priesterriuelen volgden een dagelijkse, wekelijkse, maandelijkse en jaarlijkse cyclus die nooit veranderde.*

Een profeet reageert op de unieke omstandigheden van het hier en nu. Een priester – die leeft in de schaduw van de Eeuwige – verblijft in de eeuwigheid. De essentie van de priesterlijke dienst is om te doen wat wordt geboden, zonder enige verandering aan te brengen. Een priester belichaamt *wat niet verandert.*

-----...-----

2. **Het gedeelte ná deze verzen, de aandacht gaat uit naar Mozes, de profeet.** Er is niets in het leven van een profeet dat rustig, gewoon of voorspelbaar is. Hij staat midden in de turbulentie van de tijd. Een profeet moet alert zijn op elk gevaar dat het volk bedreigt – van buitenaf en van binnenuit, fysiek en geestelijk..... De profeten van Israël geloofden niet dat je iets met zekerheid kon voorspellen op menselijk gebied, wat er zal gebeuren hangt van ons af. We gaan een open toekomst tegemoet omdat we vrij zijn.

..... De profeten waarschuwden..... ze riepen de mensen op tot tesjoeva, omkeer en terugkeer.

De twee helften van deze parasja richten zich dus op Aäron de priester en Mozes de profeet.

-----...-----

De structuur van de drie centrale boeken van de Tora: Exodus, Leviticus en Numeri.

1. **De buitenste gedeelten** – de eerste 19 hoofdstukken van Exodus en de laatste 25 hoofdstukken van Numeri – staan vol incidenten. De Israëlieten verlaten Egypte en trekken door de woestijn. Onderweg zijn er gevaren, veldslagen en wonderen. De mensen klagen, God wordt boos en er zijn crises die vragen om sterk leiderschap over het volk en om gewaagde voorbeden tot God. Er gebeurt van alles..... We staan hier in het midden van de geschiedenis. Dit is de wereld van de profeet. De belangrijkste figuur is hier Mozes;
2. **De binnenste gedeelten** - Binnen dit raamwerk bevinden zich echter 59 hoofdstukken – het laatste gedeelte van Exodus, het hele boek Leviticus en de eerste 10 hoofdstukken van Numeri – waarin bijna niets gebeurt. De Israëlieten reizen niet. Ze verblijven in de Sinaïwoestijn. De tijd komt tot stilstand..... *In meer dan de helft van deze drie centrale boeken van de Tora bewegen de Israëlieten nauwelijks in tijd of ruimte.....* Dat is de wereld van de tabernakel en de tempel: het huis van God zoals Hij niet in de geschiedenis is, maar in de eeuwigheid is. Dit is het universum van de *kedoesja*, de heiligheid, waarin Aäron, de hogepriester en zijn nakomelingen de hoofdrolspelers zijn.

Dit zijn de twee gezichten van het Jodendom.

- Er zijn aspecten van het Jodendom die nooit veranderen, waar en wanneer we ook zijn..... Hier ontmoeten we de heiligheid, het anders-zijn, van God zoals Hij bestaat buiten tijd en ruimte, oneindig en eeuwig;
- Er zijn aspecten van het Jodendom die diep verbonden zijn met tijd en plaats, met name het lot van het Joodse volk als natie in eigen land of als volk dat verspreid en verstrooid is over de wereld.

-----...-----

Het Jodendom leeft in de creatieve spanning tussen deze twee essentele elementen van zijn wezen.

Deze passage (die eerste twee verzen uit het begin van deze essay) bevindt zich precies op de scheidslijn tussen de tijdloosheid van het volk Israël bij de berg Sinäi en het tijdgebonden karakter van hun reis naar het beloofde land: de scheidslijn die gesymboliseerd wordt door het radicale verschil tussen Aäron, de priester, die dagelijks het eeuwige licht verzorgde in een ritueel dat nooit veranderde, en Mozes, de leider en profeet, die de onzekerheid van voortdurende verandering onder ogen moest zien.....

Er zijn tijden dat de Joden halt houden en hun kamp opslaan, wanneer de tijd zelf lijkt te stoppen en het volk zich dicht bij de eeuwigheid voelt....

Er zijn tijden dat de Joden in beweging komen, de bazuin klinkt, en de Israëlieten weten dat het tijd is om verder te trekken. De geschiedenis lonkt. De bestemming roept.

Dit zijn de twee boeken van het Joodse leven: Het Jodendom van de eeuwigheid en het Jodendom van de geschiedenis.

-----...-----

3. **Het gedeelte van deze verzen:** Precies hier, op het kruispunt tussen beide, verschijnen deze twee verzen..... Deze korte en eenvoudige alinea is dus inderdaad een soort boek tussen de boeken, een intermezzo tussen twee delen van een symfonie.... Het adagio van het verblijf en het allegro van de reis.

Het vertelt ons simpelweg dit: de ark, of die onderweg is of stil staat, moet altijd aanwezig zijn in het hart van het Joodse leven – om ons eraan te herinneren dat God te vinden is in zowel de eeuwigheid als in de geschiedenis, bij stilstand en bij verandering, buiten de tijd en binnen de tijd, waardoor zijn lot verbonden is met het onze; de God van zowel de priester als de profeet die ons het geduld geeft om te rusten en de moed om verder te trekken.

2. Kamp en gemeente (Pagina 115-120)

 Num. 10:1-2 *De Heere ze tegen Mozes: ‘Maak van gedreven zilver twee trompetten om de gemeente [eda] bijeen te roepen en om het sein tot opbreken van het kamp [machanot] te geven’.*

Er zijn..... twee manieren waarop mensen een groep worden – een gemeenschap, een samenleving of een natie.

1. Wanneer ze met een gemeenschappelijke vijand te maken hebben. Ze komen samen voor wederzijdse bescherming, wetend dat ze alleen zo kunnen overleven..... Zo een groep is een **machanee – een kamp**, een verdedigingsformatie. Een kamp ontstaat door wat er van buitenaf gebeurt; het is reactief; het is een reactie op wat er in het verleden met een groep is gebeurd. (blz. 116);
2. Wanneer ze samenkomen omdat ze bepaalde visie, een ambitie of reeksidealën delen. Dat is de betekenis van **eda – een gemeente**..... Eda is geen defensieve formatie, maar een creatieve. Een gemeente ontstaat door een intern besluit; het is proactief; het staat voor wat een groep in de toekomst wil bereiken; ze vloeien voort uit het menselijk vermogen om te denken, te spreken, te communiceren, zich een andere samenleving voor te stellen dan die in het verleden heeft bestaan, en samen te werken om die te realiseren (blz. 116)

Niet slechts twee soorten groepen, maar in de meest diepe zin ook twee verschillende manieren van leven en in de wereld staan.

-----...-----

Joden zijn op *beide* (kamp en gemeente) geheel verschillende manieren een volk.... Ze zijn door omstandigheden naar elkaar toe gedreven (de slavernij in Egypte):

- Het leidt tot het krachtige gevoel deel uit te maken van hetzelfde verhaal;
- Het leidt ook tot een gevoel van *gedeeld lijden*;
- Dat leidt weer tot *gedeelde verantwoordelijkheid*;
- Dat leidt vervolgens weer tot *collectieve actie* op het gebied van welzijn, naastenliefde en daden van barmhartigheid.

-----...-----

..... Dit is het **verbond van het lot**, dat ontstond vanuit de ervaring van slavernij in Egypte.

..... Maar er is ook een **verbond van de bestemming** – dat bij de berg Sinaï werd aangegaan. Het ziet het volk Israël niet als het lijdend voorwerp van vervolging, maar als het onderwerp van een unieke roeping om een ‘een koninkrijk van priesters, een heilige natie’ te worden..... In dit verbond werd het Joodse volk niet gekenmerkt door wat anderen hun aandeden, maar door de taak die ze op zich namen, de rol die ze kozen in de geschiedenis..... Bij de Sinaï kozen ze er echter voor om Gods volk te worden toen ze zeiden: ‘Alles wat de Heer heeft gezegd zullen we doen’.

-----...-----

Naties worden meestal gevormd door een lange historische ervaring, door wat er met hen gebeurt – in plaats van door wat ze zichzelf bewust ten doel stellen. Ze vallen in de categorie *machanee* (een kamp). Religies worden daarentegen gedefinieerd in termen van overtuiging en een gevoel van een missie (een gemeente).

Het unieke van het Jodendom is de manier waarop het deze afzonderlijke en heel verschillende ideeën samenbrengt. *Er zijn naties waarin vele religies zijn te vinden en er zijn religies die over vele naties zijn verspreid, maar alleen in het Jodendom vallen religie en natie samen.*

-----...-----

.... Toen Joden verdeeld waren door het lot, werden ze verenigd door het geloof, en toen ze verdeeld waren door het geloof, werden ze weer verenigd door het lot. Dat is de ironie of het door voorzienigheid beschikte karakter van de Joodse geschiedenis.

Deze dubbelheid kwam voor het eerst tot uitdrukking in parasja Behaälotcha waarin het bevel klinkt: ‘Maak van gedreven zilver twee trompetten om de **gemeente [eda]** bijeen te roepen en om het sein tot opbreken van de **kampen [machanot]** te geven.’

-----...-----

Soms wekt de bazuinstoot ons geloof (blz. 119) op. Op andere momenten is de bazuin die klinkt ons bijeenroept de roep van het lot: Joodse levens die in Israël of de diaspora in gevaar worden gebracht door de niet-aflatende vijandigheid van degenen die zichzelf kinderen van Abraham noemen, maar niettemin beweren dat zij, en niet wij, Zijn ware erfgenamen zijn.

(Wat jammer dat Jonathan Sacks dit zo ziet en opschrijft en alle Christenen over één kam scheert, terwijl er vele en vele Christenen zijn (waaronder ikzelf) die juist de afkomst, het bestaan en de toekomst van het volk Israël als erfgenamen zien van Abraham. Wij mogen dat samen zijn (Hos. 1:11))

 Hosea 1:11 *Dan zullen de Judeeërs bijeengebracht worden samen met de Israëlieten. Zij zullen voor zich één Hoofd aanstellen en uit het land oprukken; want groot zal de dag van Jizreël zijn.*

3. Verandering en leiderschap (Pagina 122-125)

Technische uitdagingen (leiderschap); Is een uitdaging waarbij jij een probleem hebt en iemand anders de oplossing heeft. Zoals in het boek Exodus meermalen wordt aangegeven. De Israëlieten hadden een probleem (honger, dorst, de Rietzee e.d.). Ze baden tot God en God verhoorde en gaf hun brood, water en de Rietzee spleet. God loste het probleem voor de Israëlieten op. Er wordt op Mozes een beroep gedaan om technische leiderschap uit te oefenen.

Adaptieve uitdagingen (leiderschap); Is een uitdaging wanneer wij deel uitmaken van het probleem; adaptief leiderschap is nodig als de wereld verandert, als de omstandigheden niet meer zijn zoals ze waren, er is geen snelle oplossing, er is geen kant-en-klaar recept.....*wij moeten veranderen*, de leider kan dat niet voor ons doen..... Mozes moest nu de Israëlieten helpen om te veranderen van bevrijde slaven in mensen die bereid waren verantwoordelijkheid van de vrijheid op zich te nemen. Hij moest het volk ertoe aanzetten om te veranderen, uitdagingen aan te gaan, moed en uithoudingsvermogen te ontwikkelen, en te leren omgaan met de ontberingen van de woestijn – door zelf dingen te doen met vertrouwen in God, in plaats er op te rekenen dat God alles voor hen doet.

-----..-----

Juist omdat Mozes dit inzag (het verschil tussen *technisch leiderschap* en *adaptief leiderschap*) was hij zo wanhopig toe hij zag dat het volk helemaal niet veranderd was.

Mozes moest het volk leren zich aan te passen, maar hij voelde – terecht, zoals blijkt – dat dit alles hun te boven ging. Er zou een nieuwe generatie nodig zijn – geboren in vrijheid – om de krachten te ontwikkelen die nodig zijn voor zelfbestuur, de voorwaarde voor vrijheid.

-----..-----

Adaptief leiderschap is buitengewoon moeilijk. Mensen verzetten zich tegen verandering, ze werpen barrières op. Ontkenning, Woede, Beschuldiging zijn uitingen van deze barrières. Daarom is adaptief leiderschap emotioneel uitputtend.....

Vandaar Mozes zijn wanhoop en verlangen om te sterven (📖 Num. 11:11-15). Het is veel makkelijker om een technisch leider te zijn dan een adaptief leider. Het is makkelijk om alles over te laten aan God. Het is moeilijk om te beseffen dat God ons roept om zelf verantwoordelijkheid te nemen en om partners te worden in het werk van de bevrijding.

📖 Numeri 11:11 En Mozes zei tegen de HEERE: Waarom hebt U Uw dienaar kwaad gedaan en waarom heb ik geen genade gevonden in Uw ogen, dat U de last van heel dit volk op mij legt? Ben ik soms zwanger geweest van heel dit volk? Of heb ik het gebaard, zodat U tegen mij zou kunnen zeggen: Draag het in uw schoot, zoals een verzorger een zuigeling draagt, naar het land dat U hun vaderen gezworen hebt? Waar zou ik vlees vandaan moeten halen om al dit volk te geven? Want zij jammeren tegen mij: Geef ons vlees, zodat wij kunnen eten! Ik alleen kan al dit volk niet dragen, want het is mij te zwaar. En als U mij zo wilt behandelen, dood mij dan toch meteen, als ik genade in Uw ogen gevonden heb, en laat mij mijn onheil niet aanzien!

-----...-----

Verandering vraagt altijd om moed. Het is moeilijk om tegen een vijand te strijden, maar het is nog moeilijker om de strijd met jezelf aan te binden. Mensen helpen de kracht te vinden om te veranderen – dat is de grootste uitdaging voor het leiderschap.

4. Is een leider een zorgende vader ? (Pagina 126-130)

📖 Num. 11:11-12: 'Waarom doet U uw dienaar dit aan? Bent U mij zo weinig genegen, dat U mij de last van heel dit volk te dragen geeft? Ben ik soms zwanger geweest van dit volk, heb ik het ter wereld gebracht? En dan wilt U mij gebieden om het in mijn armen te dragen, zoals een voedster een zuigeling draagt, en zo naar het beloofde land te brengen dat U zijn voorouders onder ede beloofd hebt?'

Als we dit gekwelde pleidooi van Mozes lezen, richt onze aandacht onvermijdelijk op zijn wens om te sterven.....

-----...-----

Mozes was niet de enige Joodse leider die God vroeg om te mogen sterven. Elia deed dat. En Jeremia. En Jona..... **Spiritueel leiderschap is zwaar.**

Uniek aan Mozes klacht is zijn verklaring dat God hem had gezegd om het volk in zijn armen te dragen zoals een voedster een zuigeling draagt. Maar God had die woorden **nooit** gebruikt of ook maar in de verste verte iets dergelijks gesuggereerd. God had Mozes gevraagd om het volk te leiden, maar nooit gezegd **hoe** hij dat moest doen.

Het lijkt erop dat de Tora hier aangeeft dat *de manier waarop Mozes zijn rol als leider opvatte zelf een deel van het probleem was.* De taal die Mozes gebruikte is de taal van de leider-als-vader, de ‘great man’-theorie van leiderschap.

-----...-----

Mozes was geen typische charismatische leider..... Mozes had noch de gave, noch de wens om de massa te bespelen, problemen te versimpelen, een grote groep aanhangers te trekken of populair te worden. Dat was niet het soort leiderschap dat de Israëlieten nodig hadden.

Het probleem is dat als de leider zich opstelt als een vader of een moeder:

- De volgers kinderen blijven;
- Ze zijn volledig afhankelijk van hem;
- Ze ontwikkelen geen eigen vaardigheden;
- Ze ontwikkelen geen verantwoordelijkheidsgevoel;
- en bouwen geen zelfvertrouwen op dat voortvloeit uit het nemen van verantwoordelijkheid.

-----...-----

Het Jodendom gaat over :

- gespreide verantwoordelijkheid, waarbij elk individu telt;
- over de opbouw van een samenhangende natie op basis van een gedeelde visie;
- over het onderwijzen van mensen zodat zij hun mogelijkheden ten volle kunnen benutten;
- over het waarderen van eerlijke discussies en afwijkende meningen.

Juist dit soort leiderschap was nodig voor de **adaptieve uitdaging** die voor het volk lag. Er was een sterke leider – Mozes – nodig om het volk uit de slavernij te leiden. Maar er was een heel ander soort persoon nodig – Jozua – om de mensen de kans te geven hun eigen sterke kanten te ontwikkelen.

-----...-----

Mozes taak was om anderen te inspireren met zijn geest – door te delegeren, door ze kracht te geven, te begeleiden en aan te moedigen..... grote leiders brengen geen volgelingen voort, ze brengen leiders voort. Ze delen hun inspiratie. Ze dragen hun geest op anderen over. Ze zien de mensen die ze leiden niet als kinderen die een vader, een moeder of een kindermisje nodig hebben, maar als volwassen mensen die moeten worden onderwezen om individuele en collectieve verantwoordelijkheid te aanvaarden voor hun eigen toekomst.

Mensen worden datgene waar de leider hun de ruimte voor geeft. Als die ruimte groot is, groeien ze uit tot grootsheid.

-----...-----

5. De zeventig oudsten (Pagina 131-136)

Leiders hebben zielsverwanten nodig, mensen die hen opbeuren en hun de kracht geven om door te gaan. Niemand kan in z'n eentje leidinggeven.

-----..-----

(na de aanstelling van de zeventig die allen eenmaal begonnen te profiteren) gebeurde er iets. Meteen daarna leek het alsof er een nieuwe Mozes was opgestaan, niet uit evenwicht te brengen.

-----..-----

In het leven van elke **transformatieve leider** kan er een tijd komen dat de zon van de hoop wordt verduisterd door de wolken van twijfel. – en niet vanwege God, maar vanwege de mensen, en dan vooral de mens die je zelf bent.

- Maak ik wel verschil?
- Bedrieg ik mezelf als ik denk dat ik de wereld kan veranderen?
- Ik heb het geprobeerd, ik heb er al mijn energie en inspiratie in gestopt, maar niets lijkt de deprimerende realiteit van menselijke zwakheid en het gebrek aan visioen te veranderen;
- Ik heb het volk het woord van God zelf gegeven, maar ze klagen nog steeds en denken alleen aan de ongemakken van vandaag, en niet aan de geweldige mogelijkheden van morgen.

Een dergelijke wanhoop kan de allergrootsten overkomen – Mozes was de allergrootste, daarom gaf God hem het allegrootste geschenk: *God liet Mozes zien welke invloed hij op anderen had.*

Voor een kort moment droeg God 'de geest die op hem rustte over op hen', zodat Mozes kon zien hoeveel verschil hij voor deze groep van zeventig oudsten maakte. Meer had hij niet nodig

-----..-----

Het enige dat Mozes nodig had, was een glimp te zien van hoe zijn geest op hen inwerkte. Toen wist Mozes dat hij een verschil had gemaakt..... Mozes leven was niet voor niets geweest. Hij had leerlingen. Zijn visioen was niet alleen van hem. Hij had het overgedragen op anderen. Anderen zouden zijn werk voortzetten. Dat was genoeg voor hem, zoals het ook genoeg moet zijn voor ons. Zodra Mozes dit wist, kon hij de toekomst met een gerust hart tegemoet zien.

Wij weten nooit precies hoe veel we anderen hebben gegeven – hoezeer onze vriendelijke woorden, bedachtzame daden, troostende gebaren de levens van anderen veranderen, en nooit zijn vergeten. In ieder geval in dit opzicht zijn we als Mozes. Ook hij was een mens. Maar God gaf Mozes heel even een glimp van hoe zijn geest op zeventig oudsten neerdaalde en hen, hoe kort ook, optilde tot het niveau van het profetisch visioen.

-----...-----

God verrichtte dit wonder voor niemand anders. Maar de glimp die het wonder bood, zou ons allemaal mogen troosten.

Het goede dat we doen, leeft na ons voort. Het is het belangrijkste dat er toe doet..... Onze ware nalatenschap zijn de sporen van onze invloed ten goede. We krijgen ze misschien nooit te zien, maar die sporen zijn er. Invloed ten goede is de grootste zegening van leiderschap. Ze is het tegengif tegen vertwijfeling en een vaste grond van hoop.

6. *Mirjams fout (Pagina 137-142)*

Mirjam: (volgens een midrasj) Ik heb medelijden met hun vrouwen (van de 70 aangewezen oudsten) want als de oudsten vervuld zijn met de geest van Mozes, zullen zij waarschijnlijk doen wat Mozes heeft gedaan, namelijk zijn huwelijks plichten verzaken.

Blijkbaar had Mozes geen intieme omgang meer met zijn vrouw Sippora, hier beschreven als een ‘Koesjitische vrouw’, wat niet verwijst naar haar afkomst maar naar haar fysieke verschijning als iemand met een donkere huidskleur.

Mirjam was daar kritisch over. Ze zei dat God niet alleen tot Mozes had gesproken, maar ook tot haar en Aäron..... Kennelijk, gelet op de aard van de klacht, was het Mirjam die het initiatief had genomen – zeker niet uit boosaardigheid, maar uit medelijden met de vrouwen van die zeventig oudsten – en daarom werd zij, en niet Aäron gestraft.

-----..-----

Het hele verhaal, zo impliceert de midrasj is er om ons te leren hoe zelfs een terloopse opmerking, in besloten kring en zonder kwade bedoelingen, nog steeds kan gelden als **lasjon hara** (kwaadspreken) en evengoed negatieve gevolgen kan hebben.

-----..-----

Maar **lasjon hara** (kwaadspreken) is besmettelijk en lijkt bijna overal voor te komen waar mensen in groepen bij elkaar komen.

We zijn sociale dieren. (!!!!!) We worden beïnvloed door de mensen om ons heen. Bewust of onbewust conformeren we ons aan de normen van de groep. Sociale verschijnselen zijn besmettelijk.

-----..-----

De Tora – zoals uitgelegd door de wijzen in het licht van de Joods geschiedenis vanaf de dagen van Mozes tot hun eigen tijd – hecht veel betekenis aan de toon van conversatie in de samenleving als geheel, en gemeenschappen en zelfs in families. Het klinkt misschien wat overdreven om het zo te zeggen, maar *vrijheid hangt af van beleefdheid*, van mensen die hoffelijk over en met elkaar spreken.

Als geklaag, kritiek, jaloezie, roddel, cynisme en wederzijds wantrouwen in een groep de boventoon voeren, raakt niet alleen de groep zelf verzwakt, het ondermijnt ook de kracht om te verbeteren. Vrije mensen geven anderen niet de schuld van hun ongeluk. Ze aanvaarden en nemen hun verantwoordelijkheid. Ze gaan ervan uit dat als er iets ergs gebeurt, ze dat samen recht moeten zetten.

-----..-----

Mirjams motieven waren eerzaam. Ze was altijd een heldhaftige vrouw vol mededogen. Maar omdat anderen, die minder novel waren, de verkeerde lessen uit haar gedrag konden trekken, werd ze zeven dagen lang getekend door een lelijke huidaandoening.....

Geef nooit toe aan rivaliteit tussen broers en zussen. Spreek nooit slecht over anderen. Onderschat nooit het schadelijke effect van woorden. Dat zijn de lessen uit het verhaal van Mirjam in parasja Behaächelotcha, en ze zijn ook vandaag buitengewoon belangrijk.

Parasja Sjelach
(Num. 13: 1 – Num. 15:41)

- Num. 13 Bevel om Kanaän te verkennen.
- Num. 14 Het morrende volk gestraft.
- Num. 15:1 - Num. 15:21 Wetten voor verschillende offers.
- Num. 15:22 - Num. 15:31 Zonden zonder opzet
- Num. 15:32 - Num. 15:36 De sabbatschender gestraft.
- Num. 15:37 - Num. 15:41 Bevel om een teken aan de kleren te dragen.

1. Angst voor de vrijheid
2. Tijd als factor in de politiek
3. Wet en verhaal: geloven en zien
4. Wat maakte Jozua en Kaleb anders?
5. Zonder muren
6. De kwastjeskwestie

De Lubavitcher Rebbe, rabbi Menachem Mendel Schneerson en zijn totaal andere interpretatie van het verhaal van de 12 verspieters.

-----...-----

De verkenners waren niet bang om te falen, ze waren bang voor het succes

Wat was op dat moment (van uitzending van de 12 verspieters) de situatie van het volk?

- Ze kregen manna uit de hemel;
- Ze drinken water uit een wonderbaarlijke bron;
- Ze waren omringd door wolken van heerlijkheid;
- Het kamp was rond het heiligdoem;
- Ze stonden voortdurend in contact met de *sjechina*;
- Nooit had een volk zo dicht bij God geleefd.

Hoe zou de situatie zijn als zij het (beloofde) land binnengingen?

- Ze zouden veldslagen moeten leveren;
- Een leger moeten onderhouden;
- Een economie moeten opbouwen;
- Het land bewerken;
- Zich zorgen moeten maken of er genoeg regen zou vallen voor de oogst;
- En over duizend andere dingen die het leven in de wereld met zich meebrengt;
- Wat zou er gebeuren met hun nabijheid tot God?
- Zouden ze in beslag worden genomen door alledaagse bezigheden en materiële zorgen?

Hier (in de woestijn) konden ze hun hele leven doorbrengen met het leren van de Tora, verlicht door de kracht van de Goddelijke aanwezigheid. In het beloofde land zouden ze een volk zijn net als alle andere volken, met dezelfde soort economische, sociale en politieke problemen waarmee elke natie te maken krijgt.

De verkenneren waren niet bang om te mislukken. Ze waren bang om te slagen. Hun fout was de fout die zeer heilige mannen maken. Ze wilden zo dicht mogelijk bij God leven.....

-----...-----

Een van de grote verschillen tussen het Jodendom en andere religies is dat, terwijl andere religies ernaar streven mensen te verheffen naar hemelse sferen, het Jodendom streeft de hemel op aarde te brengen.

God wilde dat de Israëlieten een modelmaatschappij zouden vormen, waarin:

- Mensen niet als slaven worden behandeld;
- Heersers niet als halfgoden worden aanbeden;
- Waar de menselijke waardigheid wordt gerespecteerd;
- Waar de wet onpartijdig wordt toegepast voor zowel rijk als arm;
- Waar niemand behoeftig is;
- Waar niemand aan zijn lot wordt overgelaten;
- Waar niemand boven de wet staat;
- Waar geen enkel gebied van het leven een moraalvrije zone is.

De verkenneren twijfelden er niet aan dat Israël de veldslagen met de inwoners van het land zou kunnen winnen. Hun zorgen waren niet van fysieke, maar van spirituele aard.

- Ze wilden de woestijn niet verlaten;
- Ze wilden niet de zoveelste natie worden onder de naties op aarde;
- Ze wilden niets verliezen van hun unieke relatie met God die ze hadden in de diepte van de woestijn, ver verwijderd van de beschaving en haar onrust.

Het was een fout die gemaakt wordt door diep religieuze mensen; maar het was wel een fout..... Ze (het volk) wilden de intimiteit van de woestijn niet loslaten. ***Uiteindelijk waren de verkenneren bang voor de vrijheid en haar verantwoordelijkheden.***

-----...-----

Maar in de Tora gaat het nu juist over verantwoordelijkheden nemen voor vrijheid. Het Jodendom is geen monastieke religie, waarin mensen zich terugtrekken uit de wereld. Het is een religie van betrokkenheid bij de wereld. **God koos voor Israël om Zijn aanwezigheid zichtbaar te maken in de wereld. Daarom moet Israël in de wereld leven.**

Het is niet de bestemming van Israël om buiten tijd en ruimte te leven als kluizenaars in de wereld. Dit soort angst voor de vrijheid en haar verantwoordelijkheden is zeker niet de allerhoogste vorm van geloof; Volgens de Lubavitcher Rebbe is deze angst de zonde van de verkenners.

Het Joodse project – de Tora als grondwet van de Joodse natie onder de soevereiniteit van God – gaat over de opbouw van een samenleving in het land Israël, waarin de menselijk waardigheid en vrijheid zozeer worden gerespecteerd dat het op een dag de wereld ertoe zal brengen om te zeggen: ‘Wat is dat grote volk, wijs en verstandig’ (📖 Deut. 4:6)

De Joodse taak is niet om de echte wereld te vrezen, maar om daarin te leven en haar te veranderen, haar wonden te genezen en op plaatsen die in duisternis zijn gehuld, fragmenten van Goddelijke licht te brengen.

📖 **Deuteronomium 4:6** *Neem ze in acht en doe ze; want dat zal uw wijsheid en uw inzicht zijn voor de ogen van de volken, die al deze verordeningen horen zullen en zullen zeggen: Werkelijk, dit grote volk is een wijs en verstandig volk!*

2. Tijd als factor in de politiek (Pagina 150-155)

De Lezing van Maimonides van het verhaal van de 12 verspieters.

Een eenvoudiger lezing, die het dichtst bij de directe betekenis van de tekst komt, is dat het volk er nog niet klaar voor was voor de lasten en verantwoordelijkheden van het leveren van veldslagen, de opbouw van een goed functionerende samenleving met een economie, een sociaal vangnet, rechtbanken en een bestuurlijk apparaat en al het andere dat hoort bij vrijheid, onafhankelijkheid en natievorming.

-----..-----

Mensen kunnen niet van de ene dag op de andere dag veranderen. Het kost tijd om de overgang te maken van slavernij naar de verantwoordelijkheden van de vrijheid. Dat kan een hele generatie duren, soms zelfs langer.

Dit is een radicale gedachte omdat die impliceert dat het negatieve verslag van de verkenners slechts de **versnellende factor** was en niet de onderliggende oorzaak. Het Goddelijke vonnis, dat het volk ertoe veroordeelde om veertig jaar in de woestijn door te brengen, was in dat geval ook niet echt een straf. Het was eerder een gevolg van de menselijke aard. **Mensen die lang van hun vrijheid zijn beroofd, raken gewend aan hun ketenen.**

-----...-----

Het blijft echter een feit dat sommige mensen de voorkeur geven aan slavernij boven de verantwoordelijkheden van vrijheid.

-----...-----

In het Hebreeuws zijn ‘*slaf*’ (van Farao) en ‘*dienaar*’ (van God) één en hetzelfde woord: *eved*. Vrijheid is net als slavernij, *avoda*, ‘zwaar werk’.

Het kost meer dan een paar dagen of weken om van een groep slaven een natie te maken die in staat is om goed om te gaan met de verantwoordelijkheden van vrijheid. In het geval van de Israëlieten was er een generatie voor nodig die in vrijheid was geboren, gehard door de ervaringen in de woestijn, niet gehinderd door de gewoonten van de slavernij. Vrijheid kost tijd en er is geen kortere route.....

Vrijheid is het werk van meer dan één generatie.

-----...-----

Waarom zo vraagt Maimonidis zich af, gaf God de Israëlieten in de woestijn gewoon niet de kracht of het zelfvertrouwen dat ze nodig hadden om de Jordaan over te steken en het land binnen te gaan?

Zijn antwoord: Omdat dat een afscheid zou betekenen van de menselijke vrijheid, keuze en verantwoordelijkheid.....

Niet omdat God mensen niet kan veranderen..... De reden is dat God **ervoor kiest** om dat niet te doen.....

Hij wil dat mensen een vrije samenleving opbouwen, en hoe zou Hij dat kunnen doen als Hij, om dat te bereiken, hun hun vrijheid zou moeten ontnemen, waarvan Hij juist wilde dat ze die zouden gebruiken en respecteren?..... Hij wil dat ze toegroeien naar morele en politieke verantwoordelijkheid.

-----...-----

We kunnen niet alleen ons verleden, maar ook onze niet-verwezenlijkte idealen doorgeven aan onze kinderen. Het kan onze wens zijn dat ze verder gaan dan wij, verder reizen dan wij konden gaan op weg naar vrijheid.

Dat is de les van de verkenners. Ondanks Gods boosheid werd het volk niet veroordeeld tot permanente ballingschap. Ze moesten eenvoudig onder ogen zien dat hun kinderen zouden volbrengen waar ze zelf niet klaar voor waren.

Vrijheid kost tijd en geduld. Er zijn jaren van stijd voor nodig, zonder de hoop op te geven.

3. *Wet en verhaal: geloven en zien (Pagina 157-163)*

Het verhaal van de verkenners – de wetten van de *tsietsiet*

Wat heeft dit met elkaar te maken?

-----...-----

Dit wordt duidelijk als je kijkt naar de woorden gebruikt worden in beide tekstgedeelten:

In het geval van de verkenner: *wejatoeroe*;

In het geval van de tsietsiet: *welo tatoeroe*.

Houd in gedachten dat de Tora oorspronkelijk is geschreven om in het openbaar te worden voorgelezen. De Tora is nog steeds een tekst om te horen. Als je de Hebreeuwse woorden hoort, hoor je de echo van het verhaal van de verkenner in het voorschrift van de gedenkkwastjes (*tsietsiet*). Dat verband is niet toevallig, maar essentieel.

Deze wet is namelijk bedoeld om de fout te vermijden die begaan werd in het geval van de verkenner.

-----...-----

De gedenkkwastjes of schouwdraden aan de hoeken van hun kleding zijn er opdat de Israëlieten in de toekomst niet zullen doen wat de verkenner hebben gedaan. (📖 Num. 15:39 Bij het zien van de kwastjes zullen jullie worden herinnerd aan alle geboden van de Here, zodat jullie die naleven (en niet afdwalen))

Een woordelijk verband: Het woord oereïtem, ‘jullie zullen **zien**’. 📖 Num. 13:18 ‘en jullie zullen het land **zien**, hoe het is’. 📖 Num. 15:38 ‘jullie zullen de kwastjes **zien** en je alle geboden van de Here herinneren ze doen’.

Een volgend woordelijk verband: Het werkwoord z-n-h dat ‘hoereren’ of ‘prostitueren’ betekent. Dit woord komt naar voren zowel in Gods beschrijving van het volk na het verslag van de verkenner als in de redenering achter het gebod van de *tsietsiet*.

📖 Num. 14:32-34 ‘Maar wat jullie betreft, jullie lijken zullen hier in de woestijn komen te liggen, en je kinderen zullen veertig jaar lang door de woestijn ronddolen en je **hoererij** moeten dragen, totdat jullie lijken zijn geëindigd in deze woestijn’

 Num. 15:38-39 *'Aan de kwastjes aan de hoek moeten zij een blauwpuurperen draad bevestigen. Bij het zien van die kwastjes zullen jullie herinnerd worden aan alle geboden van de Heer, zodat jullie die naleven en jullie niet afdwalen naar jullie en jullie ogen, die jullie nu nog achterna hoereren'*

Het gaat om visuele waarneming, het getuigenis van onze ogen. De cultuur van het oude Israël was niet-visueel en misschien zelfs anti-visueel. Dat was omdat God volgens het Jodendom niet gezien kan worden. Hij staat buiten het universum. Hij is onzichtbaar..... **We zien God niet; we horen Hem.**

Dit is wat de Tora ons wil laten begrijpen als het gaat om de missie van de verkenners. Die was vol gevaar omdat het ging om **'zien'**. De Tora is consequent sceptisch over kennis die gebaseerd is op zichtbare verschijnselen.

 Numeri 15:38 *Spreek tot de Israëlieten en zeg tegen hen dat zij voor zichzelf, al hun generaties door, kwastjes moeten maken aan de hoeken van hun kleren. Aan de kwastjes aan de hoek moeten zij een blauwpuurperen draad bevestigen.*

 Numeri 15:39 *Die zal voor u aan de kwastjes zitten, opdat u, wanneer u hem ziet, aan al de geboden van de HEERE denkt en die doet, zodat u niet uw eigen hart en uw eigen ogen zult onderzoeken, waar u als in hoerij achteraan gaat;*

 Numeri 13:18 *en bekijk het land, hoe het is, en het volk dat er woont, of het sterk is of zwak, of het gering in aantal is of talrijk.*

 Numeri 14:32-34 *Maar wat u betreft, uw dode lichamen zullen in deze woestijn vallen. Uw kinderen zullen veertig jaar in deze woestijn rondzwerven, en zij zullen uw hoerijen dragen, totdat uw dode lichamen in deze woestijn vergaan zijn. Overeenkomstig het aantal dagen dat u dat land verkend hebt, veertig dagen, voor elke dag een jaar, zult u uw ongerechtigheden dragen, veertig jaar lang, en u zult van Mij tegenstand ondervinden.*

-----...-----

Een van de manieren waarop de Tora dit laat blijken, is een reeks variaties op het thema ‘kleding’ in Genesis. Kleding wordt bijna altijd gebruikt om te bedriegen:

- Jakob draagt de kleding van Esau om hem zijn zegen te ontnemen;
- Tamar kleedt zich als prostituee om Juda te misleiden;
- De broers van Jozef besmeuren Jozefs rijk geborduurde gewaad met bloed om hun vader ervan te overtuigen dat hij is opgegeten door een wild dier;
- Potifars vrouw gebruikt Jozefs achtergebleven mantel als bewijs voor een valse beschuldiging van verkrachting;
- Jozef, gehuld in de kledij van een Egyptische onderkoning, wordt niet herkend door zijn broers;
- De eerste keer dat kleding in de Bijbel verschijnt, zet de toon voor alle andere. De eerste man en vrouw eten van de verboden vrucht, beseffen dat ze naakt zijn, schamen zich en bedekken zich met vijgebladeren.

Het Hebreeuwse woord voor **kleding**, *beged*, kan ook ‘**verraad**’ betekenen. **Kleding bedriegt. Mensen zijn niet wat ze lijken te zijn.**

-----..-----

Psychologen spreken wel van een fenomeen dat bekend staat als ‘**bevestigingsvooroordeel**’ wat betekent dat we de neiging hebben om feiten op te merken die onze bestaande opvattingen bevestigen, terwijl we feiten negeren die daar vraagtekens bij plaatsen of ze zelfs weerleggen..... We selecteren bewijs dat onze eerdere overtuigingen ondersteunt. **We zien wat we verwachten te zien.** Dat is een centraal thema in het verhaal van de verkenners.

 Num. 13:33 *‘ze zeiden: vergeleken bij dat volk van reuzen voelden wij ons maar nietige sprinkhanen, en veel meer zullen we in hun ogen niet geweest zijn’.*

Ze hadden gelijk met de eerste helft van de zin. Met dat deel van hun woorden beschreven ze hoe ze zich voelden. Maar ze hadden niet het recht om de tweede helft te zeggen want ze hadden er geen idee van hoe ze eruit zagen in de ogen van de bewoners van het land. Het was enkel hun eigen conclusie en ze hadden het mis.

Ze gingen ervan uit dat anderen hun zagen zoals zij zichzelf zagen.

-----...-----

Hun waarneming bevond zich niet in de werkelijkheid, maar tussen hun oren.

De Tora brengt dit inzicht fijntjes en beknopt naar voren – door dat ene woord te gebruiken, *latoer*, dat zowel ‘**zien**’ als ‘**afdwalen**’ betekent.

Dat is de logica achter het woord van de *tsietsiet*. Het laat ons zien wat er werkelijk is, niet dat we vrezen dat er is.

Het oog ziet, het hart verlangt en het lichaam begaat de zonde.

In diepere zin is *tsietsiet* een tegengif voor de zonde van de verkenners. Ze zagen, maar interpreteerden het verkeerd, omdat ze twijfelden aan hun vermogen om hun tegenstanders te verslaan. Ze schreven aan de objectieve werkelijkheid toe wat in feite subjectieve twijfel van hunzelf was.

-----...-----

Het dragen van de *tsietsiet* is meer dan een uiterlijk teken van Joodse identiteit, Op het eerste gezicht is het, zoals de Tora zegt, een manier om je de geboden te herinneren. Maar het is veel meer dan dat. Het is een oproep van God om de wereld door Joodse ogen te zien. Geloof is niet de wereld zien zoals wij hem graag zouden willen zien..... Geloof is de moed om de wereld te zien zoals hij werkelijk is, terwijl je weigert om je erdoor te laten intimideren.

Als we weten dat God met ons is, kunnen we de werkelijkheid onder ogen zien zonder zelfbedrog of zelfontkenning.

De eeuwige les die God ons leert met het verhaal van de verkenners is: eerst moeten we **horen** met ons hart, pas dan kunnen we leren **zien** met onze ogen.

4. Wat maakte Jozua en Kaleb anders? (Pagina 164-167)

Carol Dweck:

1. **Gefixeerde mentaliteit:** Sommige mensen zien hun capaciteiten als een onveranderlijk gegeven. We zien onszelf als begaafd of gewoon, en menen dat we daar niet veel aan kunnen doen..... hebben de neiging moeilijke uitdagingen uit de weg te gaan, omdat ze bang zijn voor mislukking. Ze denken als dat ze als ongeschikt zullen worden ontmaskerd. Ze zijn terughoudend bij het nemen van risico's. Ze spelen op safe. Wanneer gedijen mensen met een gefixeerde mentaliteit? Als de dingen veilig binnen bereik vallen. Als het te uitdagend wordt verliezen ze de interesse.....
2. **Groei mentaliteit:** Anderen geloven dat we groeien door onze inspanningen. Als ze falen, zien ze dat niet als een mislukking, maar als een leerervaring..... Ze zoeken niet alleen de uitdaging, maar ze gedijen ook als ze worden uitgedaagd. Hoe groter de uitdaging, hoe meer ze groeien.
- 3.

-----...-----

De verkenners waren de leiders van de Israëlieten. Het waren mensen die een reputatie hoog te houden hadden. Anderen hadden hoge verwachtingen van hen. Het waren hooggeplaatste leiders, mannen van naam.

Twee uitzonderingen: Kaleb en Jozua.

Kaleb was afkomstig uit de stam van Juda. En Juda..... was de eerste *Baäl Tesjoeva*. (meester van boetvaardigheid).... Juda is het duidelijkste voorbeeld in Genesis van iemand voor wie tegenslag meer een leerervaring dan een mislukking was. Hij had de groei-mentaliteit,

Jozua had een andere naam gekregen van Mozes. Oorspronkelijk heette hij Hosea. *Een naamsverandering houdt altijd een verandering van karakter of roeping in*. Iemand die een naamsverandering ondergaat, wordt als het ware ingewijd in een groei-mentaliteit.

-----...-----

Het kan geen toeval zijn dat deze twee verkenners met een groeimentaliteit ook de twee waren die niet bang waren voor de risico's en beproevingen van de verovering van het land.

Als deze analyse (van Carol Dweck over fixeer en groei-mentaliteit) klopt, bevat het verhaal van de verkenners een belangrijke boodschap voor ons.

God vraagt ons niet om nooit te falen. Hij vraagt van ons om onze best te doen. Hij tilt ons op als we vallen en vergeeft ons als we falen. Het enige wat Hij in ruil daarvoor vraagt, is dat we ons falen erkennen. Dat geeft ons moed om risico's te nemen.

Vandaar de paradoxale maar bevrijdende waarheid: faalangst zorgt ervoor dat we falen. Het is de bereidheid om te falen die ons in staat stelt om te slagen.

5. Zonder muren (Pagina 168-174)

 Numeri 13:18 *en bekijk het land, hoe het is, en het volk dat er woont, of het sterk is of zwak, of het gering in aantal is of talrijk.*

Rasji over Numeri 13:18: Mozes gaf de verkenners een aanwijzing.

Als de steden open en niet ommuurd zouden zijn, was dat een teken dat de mensen daar sterk waren omdat ze op hun eigen kracht vertrouwden en de bescherming van hoge muren niet nodig hadden. Maar als de steden versterkt en ommuurd zouden zijn, was dat een teken dat de mensen zwak waren. *In plaats van een evenredig verband tussen de kracht van de muren en de mensen is er een omgekeerd verband: hoe hoger de muren, hoe angstiger de mensen.*

-----...-----

Er waren tijden in de Joodse geschiedenis dat de Joden niet bang waren voor de uitdagingen van de omringende cultuur.....Mozes was ervan overtuigd dat de volken de kracht van het Jodendom als een manier van leven zouden erkennen..... In de taal van deze parasja en Rasji's commentaar daarop: ze waren sterk in hun geloof. Daarom hoefden ze zich niet te verschuilen achter hoge muren. Hun wereld, hun stad was open. Ze waren niet bang.

Op een gegeven moment veranderde dat. Met name in de 19^e eeuw zien we dat het Jodendom in zichzelf keert en zich gaat verschansen in de vesting van het Joodse leerhuis. Seculieren studies worden eerst ontmoedigd en daarna verboden. Het geloof dat ooit op intellectueel vlak onbevreesd was, werd intellectueel angstig. Het ging hoge muren bouwen.

De opkomst van de Joden in de zogenaamde neutrale samenlevingen van Europa was zowel een dramatisch als een traumatisch gebeuren.

Voor het eerst in de geschiedenis van de diaspora kregen de Joden een plaats aangeboden in de hoofdstroom van de samenleving. Maar er hing een prijskaartje aan deze belofte. Er werd van hun verwacht dat ze zouden integreren en de gewoonten en zeden van de omringende cultuur zouden overnemen.

-----..-----

Nu werd er van hen gevraagd om hun geloof te voegen naar in wezen protestantse dimensies: een 'religie' die zich grotendeels beperkt tot het privéleven.....

Wat oneindig veel erger was, was dat veel Europese samenlevingen, onder het vernislaagje van tolerantie, heel vijandig bleef staan tegenover de Joden..... Dat niet langer werd gebaseerd op religie zoals in de middeleeuwen, maar op ras. Een religie kun je veranderen, maar je ras niet. (met alle gevolgen van dien met als dieptepunt de Holocaust).

-----..-----

Tegenwoordig genieten Joden van een situatie die ze in de bijna vierduizend jaar van hun geschiedenis nooit eerder hebben meegemaakt: soevereiniteit en onafhankelijkheid in Israël, vrijheid en gelijkheid in de diaspora.

Niettemin is de wereld van de traditie vandaag de dag grotendeels weer net zo gesloten als een eeuw geleden. Joodse vroomheid bevindt zich over het algemeen achter hoge muren en meent dat dit haar kracht is..... Het is geen kracht. Het is zwakte.

-----..-----

De Joden hebben opnieuw het platform van de geschiedenis betreden als een *natie onder de naties*. Ze hebben grote hoogte bereikt als ‘start-up-natie’, die de nieuwste informatietechnologie omarmt en verbetert.

Maar paradoxaal genoeg is er maar weinig te merken van de intellectuele overtuiging van Mozes of het hartstochtelijke universalisme van Jesaja.

Dat is geen tekortkoming van het Joodse geloof, maar van onszelf. Het is gebaseerd op dezelfde inschattingsfout van de verkenners: de overtuiging dat het leven achter hoge muren een teken van kracht is. Het is in tegendeel een teken van zwakte – niet, als toen, van fysieke zwakte, maar van geestelijke en intellectuele zwakte.

-----...-----

Als we echt geloven dat de God van de schepping ook de God van de openbaring is, kan er in principe geen tegenstelling zijn tussen wetenschappelijke waarheid en de waarheid van de Tora. Dat laten zien is één van de grote taken van het Jodendom in onze tijd.

-----...-----

Geloof verschuilt zich niet achter hoge muren.

6. De kwastjeskwestie (Pagina 175-178)

Num. 15:37-40 De Heer zei tegen Mozes: ‘zeg tegen de Israëlieten dat zij en al hun nakomelingen aan de zoom van hun kleren kwastjes moeten bevestigen waarin een blauwpurperen draad is verwerkt. Bij het zien van die kwastjes zullen jullie herinnerd worden aan alle geboden van de Heer, zodat jullie die naleven en jullie niet afdalen naar jullie hart en jullie ogen. Ze jullie helpen aan al mijn geboden te denken en die na te leven en jullie God toegewijd blijven’.

Maimonides: Hoewel men niet verplicht is een [vierhoekig] kleed aan te schaffen en te dragen om [het voorschrift] van tsietsiet [te vervullen], is het niet passend voor een vrome Jood om zich aan dit gebod te onttrekken.

-----...-----

In de loop van de tijd is de gewoonte ontstaan om het gebod op twee verschillende te vervullen.

1. Door een **talliet** (kleed, sjaal) **over** onze andere kleding te dragen, in het bijzonder als we bidden..... zo gaat dat met kleding die we in het openbaar dragen en waarmee we een bepaalde indruk willen maken.....Als we bidden, voelen we in ons hart hoe onwaardig we zijn tegenover de hoge eisen die God aan ons stelt..... we hullen ons in een gebedsmantel, de talliet, die bij uitstek symbool staat voor het Joodse volk in gebed..... De talliet verbergt de persoon die we zijn en vertegenwoordigt de persoon die we willen worden.....
2. In de vorm van een onderkleed dat we overdag **onder** onze bovenkleding dragen..... Kleding die we dragen als we alleen zijn, die misschien duidelijker dan iets anders laat zien wie we zijn als persoon. Ze zijn niet gekleed om indruk te maken. Integendeel, deze mensen kleden zich naar wat ze zijn, niet naar wat ze willen lijken.

-----...-----

De talliet verbergt de persoon die we zijn en vertegenwoordigt de persoon die we willen worden.....De diepere symboliek van de *tsietsiet* is echter dat het de geboden als geheel vertegenwoordigt ('*Bij het zien van die kwastjes zullen jullie herinnerd worden aan alle geboden van de Heer*'), en deze worden alleen onderdeel van wat en wie we zijn als we ze zonder dwang en uit vrije wil aanvaarden.

Dat is de reden waarom het gebod van de **tsietsiet** niet absoluut is. We *hoeven* het niet te onderhouden. We zijn niet verplicht om een kledingstuk met vier hoeken aan te schaffen, maar als we dat doen, is dat omdat we ervoor *kiezen* om het te doen.

Dit is het meest innerlijke, intiemste en intens persoonlijke aspect van het geloof, waarbij we ons in onze diepste ziel aan God en Zijn geboden wijden. Het is niet iets voor de openbaarheid. Het is geen uiterlijk vertoon. Het is wie we zijn als we alleen zijn.

Op deze opvallende manier vertegenwoordigt de tsietsiet de dubbele aard van het Jodendom:

1. Het is de manier van leven die openbaar en gemeenschappelijk is, die we delen met anderen over de hele wereld en door de eeuwen heen;
2. Er is ook ons innerlijke leven als gelovige mensen. Er zijn dingen die we alleen tegen God kunnen zeggen, en tegen niemand anders.

-----...-----

De twee soorten kledingstukken (aan het gebedskleed en aan de onderkleding) met kwastjes vertegenwoordigen de twee dimensies van het geloofsleven: de uiterlijke persoon en de innerlijke persoon, het beeld dat we aan de wereld laten zien en het gezicht dat we alleen aan God laten zien.

Parasja Korach

(Num. 16:1 – Num. 18:32)

- **Num. 16** **Het oproer van Korach, Dathan en Abiram tegen Mozes en Aäron**
- **Num. 17** **De staf van Aäron**
- **Num. 18** **Plichten en rechten van priesters en Levieten.**

1. Dienend leiderschap
2. Een geheel blauw kleed
3. Dispuut omwille van de hemel
4. Vat het niet persoonlijk op
5. Macht en invloed
6. De drang naar gelijkheid in het Jodendom

1. Dienend leiderschap (Pagina 183-186)

God had heel Israël opgeroepen om ‘een koninkrijk van priesters, een heilige natie’ te worden (**Ex. 19:6**), dat wil zeggen een koninkrijk waarvan elk lid priester is, een natie waarvan alle burgers heilig zijn.

- Waarom moet er dan een priesterstand en een hogepriester zijn?;
- Waarom zou er dan één voor het leven aangestelde leider van het type Mozes moeten zijn?;
- Waarom konden niet, zoals in de dagen van de rechters, charismatische figuren zijn die het volk door een bepaalde crisis leidden, en daarna terugkeerden naar hun vroegere anonimiteit, zoals Kaleb dat deed in de tijd van Mozes?

Lord Acton: Macht heeft de neiging te corrumperen

- Waarom dan macht geven aan individuele mensen, zoals Mozes en Aäron die ieder op hun eigen wijze macht leken te hebben?

De rebellen zagen leiderschap in termen van status. Een leider staat hoger dan de rest: het alfamannetje, de heerser, de baas, de chef, de toezichhouder, diegene voor mensen neerknielen en aan wie anderen zich onderwerpen.

Maar dat is niet wat het leiderschap is in de Tora.....

 Exodus 19:6 *U dan, u zult voor Mij een koninkrijk van priesters en een heilig volk zijn. Dit zijn de woorden die u tot de Israëlieten moet spreken.*

-----..-----

De priesters waren slechts kanalen waardoor de Goddelijke kracht stroomde.

Noch de priesters, noch de profeten hadden een persoonlijke macht of autoriteit. Ze waren boodschappers van een woord dat **niet** het hunne was.

De profeet sprak het woord van God voor **deze tijd**.

De priester sprak het woord van God voor **alle tijden**. Maar geen van beiden was de auteur van dat woord.

Zelfs een koning –*het ambt* waarbij eer en status in het geding zijn – wordt in de Joodse wet opgeroepen tot nederigheid. **Hij moet een boekrol met de Tora bij zich dragen en deze alle dagen van zijn leven lezen.** dan zal hij zich niet inbeelden dat hij meer is dan anderen en in enig opzicht boven de wet staat.

Een leider is iemand die coördineert, structuur en vorm geeft aan een onderneming, ervoor zorgt dat iedereen hetzelfde scenario volgt, in dezelfde richting gaat en optreedt als een ensemble in plaats van een verzameling prima donna's. Een leider moet een visie hebben en die ook communiceren. Soms moet hij discipline eisen.

Zonder leiderschap maakt zelfs het meest briljante stel talenten geen muziek, maar herrie.

-----...-----

Hoe minder eigendunk er is in iemand die God dient, hoe meer er van God aanwezig is.....

Waar je nederigheid vindt, daar vind je grootheid.

-----...-----

Het Jodendom heeft zijn eigen..... versie van dienend leiderschap, namelijk dat de leider dienaar van God is, en niet van het volk. Maar hij is ook niet hun meester. Alleen God is dat.

De leider staat niet 'boven' de mensen: hij en het volk zijn gelijk. Hij is eerder hun leraar, gids, pleitbezorger en verdediger. Het is zijn taak om hen eindeloos aan hun roeping te herinneren en hun te inspireren om daar trouw aan te blijven.

Een echte leider is een **dienaar**, geen meester. Hij probeert zichzelf niet boven anderen te plaatsen of over hen te heersen..... het hoogste wat een leider kan bereiken, is God te hebben gediend en daarbij anderen te hebben geholpen.

2. Een geheel blauw kleed (Pagina 187-194)

In deze essay gaat het o.a. over de betekenis van de **midrasj**; een oude rabbijnse manier om een Bijbeltekst te begrijpen..... de rabbijnen geloofden dat de directe betekenis (van een vers of een zin) belangrijk is en ten grondslag ligt aan al het andere (zoals de letterlijke interpretatie).

De rabbijnen gebruiken de **midrasj** op twee manieren: Ten eerste om de details van een wet te ontrafelen en ten tweede om de hiaten in een verhaal op te vullen.

Midrasj overbrugt vooral ook de kloof van de tijd tussen het Bijbelse en het naBijbelse Jodendom. Bij *Pesjat*, de directe betekenis, is de vraag: ‘wat betekende de tekst toen?’. *Midrasj* stelt de vraag: ‘Wat betekent de tekst nu?’. *Pesjat*: ‘Wat betekende het voor onze voorouders?’. *Midrasj*: ‘Wat betekent het voor ons?’.

Als God buiten de tijd staat, dan moet Zijn woord in alle tijden betekenis hebben, dus ook in het heden. *Midrasj* is gebaseerd op die overtuiging.

-----...-----

De *Midrasj* over het ‘**blauwe kleed**’ en Korach:

Hij (Korach) nam een kleed dat geheel van blauwe wol was gemaakt, en hulde de andere opstandelingen in soortgelijke mantels. Zo gingen ze naar Mozes toe en vroegen hem: ‘Heeft een kleed dat geheel van blauwe wol is gemaakt **tsietsiet** (Gedenkkwastjes of schouwdraden) nodig, of is het daarvan vrijgesteld?’.

Hij (Mozes) antwoordde: ‘hij heeft ze nodig’. Ze begonnen hem uit te lachen en zeiden: ‘Hoe kan één draad blauwe wol een heel kledingstuk dat van ander material gemaakt is vrijstellen, terwijl een kleed dat volledig van blauwe wol gemaakt is zichzelf niet vrijstelt?’

Korach zou kunnen beweren dat het aantoonde dat Mozes alle wetten die hij beweerde van God te hebben ontvangen, zelf had bedacht.

Betekenis van deze *Midrasj*: Het is duidelijk niet de directe betekenis van de Bijbeltekst.

Noch Korach, noch een van de andere opstandelingen had gesproken over de *tsietsiet*, of over welke andere wet dan ook. Hun klachten gingen over hele andere zaken. Mozes had hooghartig gehandeld. Hij had zijn broer tot hogepriester benoemd, wat op vriendjespolitiek leek. Hij had gefaald in zijn belangrijke missie om het volk naar het beloofde land te brengen.

-----..-----

Hun klachten hadden niets van doen met een blauwe mantel of de wetten van de *tsietsiet*. Dus, wat wil deze *midrasj* ons zeggen?

Wat is de logica in de opeenvolging van onderwerpen en hoofdstukken in de Tora?

Verhalende gedeelten worden voortdurend onderbroken door wetgeving – en door wetten die geen verband lijken te houden met het verhaal. Direct voorafgaand aan het verhaal van Korach lezen we over het gebod van *tsietsiet*.

-----..-----

Om gedenkkwastjes met een blauwe draad op de hoeken van onze kledingstukken te bevestigen.

Wat is het verband tussen dit gedeelte en het verhaal van Korach?

Wat nam Korach? (Num. 16:1)

Hij nam een blauw kleed en vroeg Mozes of het nog een *tsietsiet* nodig had.

Mozes zei van wel. Dat gaf Korach de mogelijkheid om Mozes uiteenzettingen over dit gebod belachelijk te maken. Want waar is de *tsietsiet* voor?

De blauwe draad herinnert ons aan de hemelse blauwe lucht, aan de hemel en aan Gods troon van glorie.

Als dat zo is, is een kleed dat geheel blauw is daar veel beter geschikt voor dan een kleed dat alleen kwastjes heeft met een enkele blauwe draad. Het onlogische van de wet liet zien dat hij niet van God kwam.... Aldus Korach.

De *midrasj* doet meer dan vragen beantwoorden en hiaten opvullen.....

Zo is er de eeuwige verleiding in het Joodse leven om te zeggen dat we geen wet, halacha, nodig hebben om onze religieuze idealen te verwezenlijken..... Van elk gebod dat een bepaald doel heeft kan worden beweerd: heilig is het resultaat, niet het middel; heilig is het doel, niet de specifieke manier waarop het wordt bereikt.

Korachs argument is dat er andere manieren zijn om het volk aan de hemel te herinneren dan door een blauw kwastje aan de hoeken van een kledingstuk te bevestigen. Een van die manieren is om het gehele kledingstuk blauw te maken – dat is een veel zichtbaarder, opvallender teken.

Korachs argument is logisch, maar hij maakte een fout. Wat hij vergat, is dat de essentie van het gebod in het *middel* zit, en niet in het *doel*.

Juist door de dingen op Gods manier te doen, bereiken we een persoonlijke transformatie.

De leerling die ongeduldig reageert op de instructies van de meester zal nooit groeien, nooit zelf een meester worden. Leerling zijn is een kwestie van dingen doen die we pas volledig begrijpen als we de discipline hebben opgebracht om onszelf ondergeschikt te maken aan de instructies van een deskundige.

 Numeri 16:1 *Korach nu, de zoon van Jizhar, zoon van Kahath, zoon van Levi, nam zowel Dathan en Abiram, zonen van Eliab, als On, de zoon van Peleth, nakomelingen van Ruben, met zich mee.*

-----...-----

Korach kon nooit een leider zijn omdat hij niet in staat was om een volger te zijn. Hij begreep niet wat gehoorzaamheid was. Zo iemand zal anderen er nooit toe kunnen brengen om te gehoorzamen.

 Num. 15:38-40 *Zeg tegen de Israëlieten dat zij en al hun nakomelingen aan de zoom van hun kleren kwastjes moeten bevestigen waarin een blauwpurperen draad verwerkt is. Bij het zien van die kwastjes zullen jullie herinnerd worden aan alle geboden van de Heer..... Opdat jullie aan al Mijn geboden denken en die doen, en heilig zijn voor jullie God.*

Hij (Korach) had het idee dat ‘alle leden van de gemeenschap heilig zijn’ niet bedacht. Mozes had het immers zelf gezegd (zie bovenstaande tekst).

 Numeri 15:38-40 *Spreek tot de Israëlieten en zeg tegen hen dat zij voor zichzelf, al hun generaties door, kwastjes moeten maken aan de hoeken van hun kleren. Aan de kwastjes aan de hoek moeten zij een blauwpurperen draad bevestigen. Die zal voor u aan de kwastjes zitten, opdat u, wanneer u hem ziet, aan al de geboden van de HEERE denkt en die doet, zodat u niet uw eigen hart en uw eigen ogen zult onderzoeken, waar u als in hoerijerij achteraan gaat; opdat u aan al Mijn geboden denkt en die doet, en heilig bent voor uw God.*

-----...-----

Korach had dus een goed punt. Het eenvoudige feit dat *alle* mannen opdracht kregen om tsietsiet te dragen met zijn koningsblauwe draad..... betekende dat ze inderdaad allemaal heilig en waardig waren om priester te zijn..

Had God Zelf de Israëlieten niet opgeroepen om een ‘koninkrijk van priesters, een heilige natie’ te zijn (**Ex. 19:6**), wat wil zeggen: een koninkrijk waarvan alle leden priesters zijn, en een natie waarin iedereen heilig is?.... elke Israëliet was een lid van de Koninklijke familie.

Korach en de opstandelingen maakten een statement, namelijk dat Joodse volk zelf een geheel blauw gewaad is. Het volk is in al zijn delen koninklijk, heilig, priesterlijk. Het geen extra draden nodig, dat wil zeggen: geen aparte leider.

 Exodus 19:6 *U dan, u zult voor Mij een koninkrijk van priesters en een heilig volk zijn. Dit zijn de woorden die u tot de Israëlieten moet spreken.*

-----...-----

Het volk had geen priesterschap nodig omdat het al een priesterschap was.....

De fout van Korach was dat een mantel die geheel blauw is, geen tsietsiet nodig heeft. Zeggen dat een gemeenschap van leiders geen leider nodig heeft.

Een volk dat in zijn geheel heilig is, heeft nog steeds een leider nodig, net zoals een kledingstuk dat geheel blauw is, nog steeds gedenkwestjes nodig heeft..... Ook een virtuoos orkest heeft een dirigent nodig..... Ja, hoe beter de individuele spelers zijn, des te meer hebben ze een leider nodig – niet iemand die noodzakelijkwijs beter is dan zijn, en zeker niet iemand die zich boven hen plaatst.....

-----...-----

Korachs fout was niet dat hij beweerde dat alle mensen heilig zijn. Zijn fout was dat hij zei dat heilige mensen geen leiders nodig hebben – want dat hebben ze wel.

Korachs fout was bovenal dat hij in het openbaar riep dat mensen geen leider nodig hadden, terwijl hij en de zijnen heimelijk zelf leider wilden worden. Zijn populisme was niet oprecht.

Als een volk zich aan God wijdt, kan het een gewaad worden waarvan elke draad koningsblauw is.

3. Dispuut omwille van de hemel (Pagina 195-201)

Elk dispuut omwille van de hemel zal uiteindelijk blijvende waarde zijn, maar elk dispuut dat niet omwille van de hemel is, zal vergaan.

Dispuut omwille van de hemel = dispuut gericht op waarheid;

Dispuut dat niet omwille van de hemel is = dispuut gericht op winnen

-----...-----

Het was niet zo dat Korach en de zijnen een gemeenschap wilden zonder leiders; het was veeleer zo dat ze zelf leiders wilden zijn.

De retoriek van de opstandelingen had niets te maken met het streven naar waarheid, maar alles met het streven naar eer en status (en zoals zij het zagen) macht. Ze wilden niet leren, maar winnen, ze zochten geen waarheid, maar triomf.

-----..-----

Wat dit verhaal (over Korach, Abiram en Dathan en de gesprekken met Mozes) laat zien, is hoe destructief twistgesprekken zijn **die niet omwille van de hemel worden gevoerd**, maar omwille van de overwinning. Bij een dergelijk conflict staat niet de waarheid centraal, maar macht – met als gevolg dat beide partijen verliezen. Want als jij wint, verlies ik. *Maar als ik win, verlies ik ook, want door jou kleiner te maken maak ik mezelf ook kleiner.*

Het tegenovergestelde gebeurt als een twistgesprek wordt gevoerd omwille van de waarheid. Als ik win, win ik. *Maar ook als ik verlies win ik, want verslagen worden door de waarheid is de enige vorm van nederlaag die ook een overwinning is.*

-----..-----

Het Jodendom wordt weleens een ‘discussiecultuur’ genoemd. Het is de enige mij bekende religieuze literatuur waarvan de belangrijkste teksten – De Hebreeuwse Bijbel, de midrasj, de Misjna, de Talmoed, het corpus van de Joodse wet en de compendia van Bijbelinterpretatie – bloemlezingen van discussies zijn. Dat is de glorie van het Jodendom.

De Goddelijke aanwezigheid is niet te vinden in de ene stem tegenover de andere stem, maar in het gesprek als geheel.....

Bij discussies die gezamenlijk streven naar waarheid zijn maken deelnemers gebruik van rede en logica:

- Ze delen en respecteren elkaars teksten;
- Ze spelen niet op de man, maar zijn gericht op de inhoud;
- Ze vermijden kwetsende woorden;
- Ze minachten elkaar niet en maken geen gebruik van emoties;
- Ze zijn bereid om te zeggen ‘ik had het verkeerd’ als hun argumenten worden weerlegd;
- Er is geen triomfalisme bij overwinning;
- Er is geen woede of angst bij een nederlaag.

Het dispuut omwille van de hemel is een van de nobelste idealen van het Jodendom: conflicten oplossen door beide partijen te respecteren en je bescheiden op te stellen bij het streven naar waarheid.

4. *Vat het niet persoonlijk op (Pagina 203-208)*

Tot nu toe waren de reacties van Mozes weloverwogen en kalm (op de beschuldigingen van Korach). Maar dan lijkt er iets te breken.

Mozes probeert een ontmoeting te regelen met Dathan en Abiram. Ze weigeren echter te komen en sturen hem een diepkwetsende boodschap.

Met flagrante minachting voor de waarheid beschuldigen ze Mozes ervan hen te hebben meegenomen ‘uit een land dat overvloed van melk en honing om ons te doden in de woestijn’. Vervolgens beschuldigen ze hem van zelfverheerlijking: ‘Moet u zich ook nog als heer en meester over ons opwerpen?’ (📖 Num. 16:13) En tenslotte zeggen ze: ‘Denkt u dat u mannen als wij een rad voor ogen kunt draaien?’ (📖 Num. 16:14).....

Dit zijn brute aanvallen en voor Mozes vormen ze de laatste druppel..... Beschuldigd worden van mislukking is één. Maar beschuldigd worden van zelfverheerlijking is iets anders.

📖 *Numeri 16:13 Is het niet genoeg dat u ons geleid hebt uit een land dat overvloed van melk en honing, om ons te laten sterven in de woestijn, dat u zich ook zo nodig tot heerser over ons moet verheffen?*

 Numeri 16:14 *Bovendien hebt u ons niet gebracht naar een land dat overvloedig van melk en honing, evenmin hebt u ons akkers en wijngaarden gegeven als erfelijk bezit. Wilt u de ogen van deze mannen uitsteken? Wij komen niet!*

-----..-----

En beschuldigd worden van intimidatie en misleiding van je tegenstanders is nog weer een andere categorie.

-----..-----

Het lijkt erop dat Mozes de aanval op zijn leiderschap persoonlijk opvatte. Hij kon haast niet anders, vooral omdat het persoonlijk bedoeld was. Maar op deze manier reageren (door God te vragen de aarde te openen en zijn tegenstanders te verzwelgen) op een aanval waarin men op de persoon speelt, altijd onrechtvaardig. Het betekent dat je jouw tegenstanders toestaat om de voorwaarden van het conflict te bepalen.

Ronald Heifetz: Daarom moet een leider een aanval op zijn of haar leiderschap nooit persoonlijk opvatten. Je hebt de neiging om te reageren als je wordt aangevallen..... Je wilt de strijd aangaan als er een vals beeld van je wordt geschetst..... Als mensen je persoonlijk aanvallen, is je instinctieve reactie om dat persoonlijk op te vatten..... Maar bekritiseerd worden door mensen waarvoor je verantwoordelijk bent, is vrijwel altijd onderdeel van de uitoefening van leiderschap..... Als je persoonlijke aanvallen persoonlijk opvat, werk je onbedoeld mee met de methoden waarmee je buiten spel wordt gezet – je maakt jezelf tot het probleem.

Mozes was niet het probleem. De problemen waren concreet en wezenlijk.

-----..-----

De Tora is onbeschaamd eerlijk over Mozes, net als over al haar helden. Mensen zijn maar mensen. Zelfs de grootste mensen maken fouten. Zijn woede over onrechtvaardigheid had hem aanvankelijk tot leider gemaakt. Maar hij liet zich tot woede provoceren door het volk dat hij leidde.....

Woede kunnen incasseren Is een heilige taak..... Door hun boosheid te verdragen laat je zien dat je respect hebt voor de pijn die verandering met zich meebrengt...

Van alle uitdagingen van leiderschap is het misschien wel het moeilijkst om kritiek niet persoonlijk op te vatten en kalm te blijven wanneer de mensen aan wie je leiding geeft boos op je zijn.

-----...-----

Als de boze reacties van de mensen te veel worden: ook Mozes had daarmee te maken. Onthoud wat de prijs was die hij betaalde, en blijf kalm.

Hoewel het misschien anders lijkt, heeft de woede waarmee je wordt geconfronteerd vaak niets te maken met jou als persoon, maar vooral met de dingen waar je voor staat en wat je representeert. Een aanval zien als niet-persoonlijk is de beste manier om ermee om te gaan.

5. Macht en invloed (Pagina 209-214)

Wat is het verschil tussen de geschiedenis van :

1. Eldad en Medad (**Num. 11:27-29**) Een jongeman rende naar Mozes toe en zei: ‘Eldad en Medad zijn in het kamp aan het profeteren!’, ‘zeg dat ze daarmee ophouden heer!’ zei Jozua, de zoon van Nun, die van jongs af aan Mozes rechterhand was geweest. Maar Mozes zei: ‘Denk je soms dat jij voor mijn belangen moet opkomen? Legde de Heer Zijn geest maar op heel het volk! Was iedereen maar een profeet!’

Num. 11:27-29 Een jongen liep snel weg en vertelde het aan Mozes, en zei: Eldad en Medad profeteren in het kamp. Jozua, de zoon van Nun, de dienaar van Mozes, een van zijn uitgekozen jongeren, antwoordde en zei: Mijn heer Mozes, belet het hun! Maar Mozes zei tegen hem: Zet u zich voor mij in? Och, waren allen van het volk van de HEERE maar profeten, dat de HEERE Zijn Geest over hen gaf!

-----...-----

2. Korach en de opstandelingen (Num. 16:29-30) Sterven deze mensen op de manier waarop iedereen sterft, treft hen hetzelfde lot als ieder ander, dan heeft de Heer mij niet gezonden. Maar als de Heer iets laat gebeuren dat nog nooit gebeurd is, als de aarde haar mond openspert en hen met al hun bezittingen opslokt en zij levend in het dodenrijk afdalen, dan zult u zien dat die mannen de Heer hebben afgewezen.

De wijzen zeiden..... dat ‘de woorden van de Tora op de ene plaats arm kunnen zijn en op de andere plaats rijk’. Daarmee bedoelden ze dat als we raadselachtige passages proberen te begrijpen, het nodig kan zijn om ergens anders in de Tora naar een aanwijzing te zoeken.

In dit geval vinden we het antwoord later in het boek Numeri, waar Mozes God vraagt om de volgende leider van de Israëlieten te kiezen.

 Numeri 11:29-30 *Maar Mozes zei tegen hem: Zet u zich voor mij in? Och, waren allen van het volk van de HEERE maar profeten, dat de HEERE Zijn Geest over hen gaf! Daarna trok Mozes zich in het kamp terug, hij en de oudsten van Israël.*

-----...-----

In Num. 27:18-20: De Heer zei tegen Mozes: ‘Laat Jozua, de zoon van Nun, bij je komen; hij is een man die geestkracht bezit. Leg je hand [*wesamachta et jadecha*] op hem en laat hem plaatsnemen voor de priester Eleazar en voor de hele gemeenschap. Draag in ieders aanwezigheid de leiding aan hem over en geeft iets van jouw glans [*wenatatecha mechodecha*] aan hem. Dan zal heel Israël hem voortaan gehoorzamen’

Er zijn twee vormen of dimensies van leiderschap. De ene is **macht** en de ander is **invloed**.

Macht werkt via deling;
Invloed via vermenigvuldiging.

Hoe meer macht we delen, hoe minder we ervan hebben. Hoe meer invloed we delen, hoe *meer* we ervan hebben.

Het verschil is zo groot dat de Tora macht en invloed aan twee verschillende leiderschapsrollen toewijst: *koning* en *profeet*.

Koningen:

- Beschikten over macht;
- Ze konden belastingen heffen;
- Mensen rekruteren om in het leger te dienen;
- Besluiten wanneer en tegen wie er oorlog werd gevoerd;
- Ze konden buitengerechterlijke straffen opleggen om de sociale orde te handhaven.

Profeten:

- Bezaten geen enkele macht;
- Ze voerden geen bevel over legers;
- Ze hieven geen belastingen;
- Ze brachten Gods woord, maar hadden geen middelen om het op te leggen;
- Het enige wat ze hadden, was *invloed*.

Mozes vervulde twee leiderschapsrollen, niet één. Aan de ene kant was hij diegene die de *macht* had, hoewel er nog geen monarchie bestond; hij was het equivalent van een koning..... Mozes had macht.

Maar hij was ook een profeet, de grootste en meest gezaghebbende van allemaal. Mozes was bij uitstek een man met visie. Hij vernam en sprak het woord van God.

 Numeri 27:18-20 Toen zei de HEERE tegen Mozes: *Neem Jozua bij u, de zoon van Nun, een man in wie de Geest is, en leg uw hand op hem. Plaats hem voor de priester Eleazar en voor heel de gemeenschap, en draag voor hun ogen het bevel aan hem over. Leg een deel van uw waardigheid op hem. Dan zal heel de gemeenschap van de Israëlieten naar hem luisteren.*

-----..-----

Eerst kreeg hij (Mozes) te horen dat hij Jozua zijn gezag als **profeet** moest geven..... ten tweede kreeg hij de opdracht om Jozua de macht van het **koningschap** te geven, wat de Tora ‘glans’ noemt.

Dat is de oplossing voor het mysterie (het verhaal van Eldad en Medad aan de ene kant en het verhaal van Koracht en de opstandelingen aan de andere kant).

Toen Jozua vreesde dat Eldad en Medad (die in het kamp profeteerden) een bedreiging zouden vormen voor het gezag van Mozes, antwoordde Mozes: ‘Was ieder maar een profeet!’.

Jozua had invloed met macht verward. Eldad en Medad zochten of kregen geen macht, in plaats daarvan kregen ze voor even een deel van de profetische ‘geest’ die op Mozes rustte. En ze deelden in zijn invloed en dat is nooit een bedreiging voor het profetisch gezag..... hoe meer invloed wordt gedeeld, hoe groter het wordt.

Maar wat Korach en zijn volgelingen zochten, was macht – en is het geval van macht is rivaliteit een bedreiging voor het gezag. Er is één leider voor een generatie zeiden de wijzen, niet twee.

-----..-----

Mozes zijn verzoek dat Korach en zijn volgelingen door de aarde zouden worden verzwolgen, was vanuit dit perspectief gezien niet gebaseerd op woede, of angst, maar op het eenvoudige besef dat profetie gedeeld kan worden, maar koningschap niet.

Kennis, inspiratie, visie – dat zijn dingen die zonder verlies kunnen worden gedeeld. Wie invloed deelt met anderen, draagt bij aan de spirituele rijkdom van een gemeenschap zonder zelf iets te verliezen.

Mensen strijden nog steeds om macht. Misschien zullen ze dat altijd blijven doen. Dat is de essentie van politiek.

Mensen dwingen om zich op een bepaalde manier te gedragen is één ding. Maar het is heel iets anders om ze te leren de wereld anders te zien, zodat ze uit eigen beweging daarnaar gaan handelen.

Het gebruiken van macht maakt anderen kleiner, het uitoefenen van invloed maakt hen groter. Dat is een van de meest menswaardige inzichten van het Jodendom. Niet iedereen van ons heeft macht, maar we zijn allemaal in staat om invloed ten goede uit te oefenen.

6. De drang naar gelijkheid in het Jodendom (Pagina 215-222)

Tot hoever reikt het gelijkheidsdenken in Israël?..... Want het Jodendom kent ook zijn hiërarchieën. Er waren Leviëten, priesters en een hogepriester. Er waren koningen en Koninklijke hoven. Die ambten waren niet voor iedereen toegankelijk.

 Lev. 19:1-2 *De Heere sprak tot Mozes: Spreek tot heel de gemeenschap van de Israëlieten, en zeg tegen hen: Heilig moet u zijn, want Ik de Heer, uw God, ben heilig.*

Nachmanides stelt dat Korach niet pleitte voor gelijkheid in de moderne zin van het woord. Hij protesteerde eerder tegen de overdracht van priesterlijke en Levitische plichten aan de stam van Levie na de zonde van het gouden kalf. Tot dan toe was die rol weggelegd voor de eerstegeborenen van het mannelijk geslacht in elke familie en stam.....

-----...-----

Gedemocratiseerde heiligheid, verdeeld over het volk; een heiligheid waarbij elke stam zich op gelijke afstand van God kon voelen. Door de overdracht van priesterlijke functies aan één enkele stam, liep Mozes het gevaar een dynastieke elite te creëren die los kwam te staan van de rest van het volk.

In het Jodendom is heiligheid collectief, niet individueel..... In deze visie maakte Korach de fout te denken dat wat van toepassing is op een gemeenschap als geheel, van toepassing is op elk van haar leden, wat duidelijk niet het geval is. De gemeenschap is heilig, maar dat betekent niet dat iedereen in die gemeenschap hetzelfde niveau van heiligheid heeft.

-----...-----

Het Jodendom was de eerste poging ter wereld om een gelijkwaardige samenleving onder de soevereiniteit van God te stichten

Dit gelijkheidsdenken heeft drie bronnen:

1. In het eerste boek van de Tora staat dat God de mens schiep naar Zijn beeld en gelijkenis..... Dat vertelt ons dat alle mensen van oneindige waarde zijn;
2. Alle mensen hebben dezelfde afkomst: we zijn allemaal kinderen van Adam en Eva. En niemand heeft het recht om te zeggen: ‘mijn ouders zijn groter dan de jouwe’;
3. Verschil maakt geen verschil. Zelfs iemand die niet op mij lijkt....., is nog steeds gemaakt naar het beeld van God.

Dit, en niet één of andere seculiere filosofie, vormt de basis voor de ideeën van gelijkheid, vrijheid en rechtvaardigheid in het Westen.

Het verbond op de berg Sinaï was in twee opzichten uniek:

1. Ten eerste omdat God één van de partners was. Het idee dat een god, laat staan God, zich op morele wijze met een volk zou verbinden, was onbekend, bijna onvoorstelbaar;
2. Ten tweede dat een heel volk partner was in dit verbond..... Bij de openbaring hoorde het hele volk de stem van God. Ze ontvingen allemaal in gelijke mate de openbaring; hadden een gelijke stem bij de collectieve aanvaarding en waren op gelijke wijze verplicht aan het verbond en de collectieve verantwoordelijkheid die daarbij hoorde.

-----..-----

In het Jodendom werd het hiërarchisch principe geïntroduceerd als reactie op een crisis. De beperking van het priesterschap tot de zonen van Aäron, en het daarop volgende niveau van heiligheid tot de Leviëten, was volgens de Tora het gevolg van de zonde van het gouden kalf. Als die er niet was geweest, zouden de heilige plichten het voorrecht zijn gebleven van de eerstgeborenen van alle stammen.

-----..-----

Alleen zo kunnen we de richting begrijpen die het Jodendom insloeg in de lange periode tussen de terugkeer van Ezra en de verwoesting van de Tweede Tempel. Wat we daar zien opkomen was, naar historische maatstaven, een buitengewoon gelijke structuur, niet gebaseerd op koningen en priesters maar op Torastudie en de waardigheid van *Knesset Jisraël*, de gemeenschap van Israël als geheel. In plaats van de offers door de priesters kwam het bidden voor iedereen.

De rabbijnen: *Met drie kronen werd Israël gekroond..... De kroon van het priesterschap werd aan Aäron en zijn nakomelingen geschonken. De kroon van het koningschap werd verleend aan David en zijn opvolgers. Maar de kroon van de Tora is voor heel Israël. Wie wil, laat hem komen en die nemen..... Een Torageleerde van onwettige geboorte heeft voorrang op een onwetende priester.*

-----...-----

Korach en de zijnen zaten verkeerd met hun poging om de macht te grijpen, met hun uitdaging van Mozes en Aäron, en met hun onbegrip van de taak van het leiderschap in de woestijnjaren. Het waren geen goede mensen.

Maar in één opzicht hadden zij het goed gezien. De hele gemeenschap was heilig en de Heer was in hun midden.

Parasja Choekat
(Num. 19:1 – Num. 22:1)

- Num. 19 De verbrande rode koe en het reinigingswater
- Num. 20:1 Mirjam sterft
- Num. 20:2 – Num. 20:13 Het water van Meriba
- Num. 20:14 – Num. 20:21 De Edomieten weigeren Mozes de doorgang
- Num. 20:22 – Num. 20:29 Aäron sterft
- Num. 21:1 – Num. 21:9 De koperen slang
- Num. 21:20 – Num. 21:20 Verschillende tochten van het volk Israël
- Num. 21:21 – Num. 21:35 Israël verslaat Sihon en Og
- Num. 22:1 Balak ontbiedt Bileam

1. [Verordening en verhaal](#)
2. [Jochanan ben Zakkai en de rode vaars](#)
3. [Neurowetenschappen en ritueel](#)
4. [Heeft Mozes gezondigd ?](#)
5. [Het verlies van Mirjam](#)
6. [Aan het einde is er liefde](#)

1. Verordening en verhaal (Pagina 226-231)

Wet en verhaal zijn twee verschillende dingen die niet van nature bij elkaar horen.....

De Mozaïsche boeken vormen een strak georganiseerde en geïntegreerde tekst waarin meerdere stemmen en perspectieven zijn samengevoegd tot een eenheid. Deze literaire eenheid weerspiegelt de eenheid van God in zijn relatie tot de diversiteit van de mensheid en de regelmatige onenigheid onder zijn aangenomen kinderen, de Israëlieten.

-----...-----

In ruimere zin lijkt het woord [Tora] vooral '*wegwijzing*' te betekenen, aangezien wegwijzing niet alleen voortvloeit uit wetten maar ook uit geschiedenis. *'Tora in deze brede zin gaat over het contrapunt, de creatieve spanning tussen wet en leven, tussen de wereld zoals die hoort te zijn en de wereld zoals die is.'*

De Tora vertelt ons dat de wet niet zomaar een stel regels is waarvan de enige logica is dat ze de wil van God zijn. ***Jodendom is geen kwestie van blinde gehoorzaamheid.....***

De wet is een manier om recht te zetten wat volgens onze eigen ervaring of die van onze voorouders verkeerd is. *Het Jodendom bestaat midden in de cognitieve dissonantie tussen de orde die God schept en de chaos die wij scheppen. De wet is het pad dat ons terug leidt van chaos naar orde, van onenigheid naar harmonie, van dood naar leven.*

Daarom is de Tora opgebouwd als een contrapunt tussen wet en verhaal, tussen verordening en vertelling.

God wil dat we niet alleen begrijpen **wat** we moeten doen, maar ook **waarom**. Hij wil dat we niet alleen gehoorzamen, maar ook nadenken over de lessen uit de geschiedenis, de ervaringen van onze voorouders, het verhaal van ons volk dat ons vertelt waar we vandaan komen en wat we onderweg hebben geleerd, en dat we ons dit alles eigen maken.

-----...-----

Het eerste teken dat we krijgen van het verstrijken van tijd (38 jaar in de woestijn wordt niet beschreven) is zo eenvoudig dat we het bijna over het hoofd zien, Mirjam sterft ([📖 Num. 20:1](#)), Zij was degene die het verhaal van de uittocht in gang zette door te waken over het kind Mozes dat in een mandje de Nijl afdreef. Net zoals zij er was bij het begin van het begin, zo markeert haar dood nu het begin van het einde van het verhaal van die generatie

De Tora voegt dan nog een detail toe. Plotseling was er geen water meer ([📖 Num. 20:2](#))..... Aäron sterft en het volk treurt. Mozes weet dat ook zijn dagen geteld zijn.

[📖 Numeri 20:1](#) *De Israëlieten kwamen in de woestijn Zin, heel de gemeenschap, in de eerste maand, en het volk bleef in Kades. Daar stierf Mirjam, en zij werd er begraven.*

[📖 Numeri 20:2](#) *Maar er was voor de gemeenschap geen water. Toen kwamen zij bijeen tegen Mozes en tegen Aäron.*

-----...-----

Parasja **Choekat** gaat dus over sterfelijkheid. Het gaat over de dood van een hele generatie, gesymboliseerd in het lot van haar drie leiders. Het gaat over de ontdekking van een pijnlijke waarheid.

Rabbi Tarfon in de Misjna: *Het is niet aan jou om de taak te voltooien, maar je bent ook niet vrij om ervan af te zien.*

De echte uitdagingen van de mensheid zijn te groot om in één generatie te volbrengen. Het soort leiderschap dat nodig is om een volk uit de slavernij te leiden, is niet hetzelfde als het soort dat nodig is om ze over de Jordaan te leiden naar de verantwoordelijkheden van de vrijheid. Mensen hebben veel tijd nodig om te veranderen.

De parasja **Choekat**, dat spreekt over de dood van de leiders van de woestijngeneratie wordt voorafgegaan door de wet van de **rode vaars**, die louter tot doel heeft om degenen te reinigen die in contact zijn gekomen met de dood.

1. De rode vaars is een dier – een dier leeft zonder bewustzijn van de dood;
2. De rode vaars is rood – wat het bloed symboliseert, dat in de Tora staat voor het leven zelf;

3. De rode vaars is een dier ‘dat nog geen juk heeft gevoeld’ (📖 **Num. 19:2**) – zijn leven is nooit ingeperkt geweest door domesticaatie (gebruik door mensen).

Dit is leven op zijn krachtigst, in zijn meest elementaire vorm.

De vaars wordt gedood en verbrand en teruggebracht tot as. De as wordt vervolgens vermengd met die van verbrand cederhout, hysop en karmozijnrode wol.

📖 **Numeri 19:2** *Dit is de wetsverordening die de HEERE geboden heeft: Spreek tot de Israëlieten en zeg dat zij een rode koe zonder enig gebrek bij u moeten brengen, waaraan geen onvolkomenheid is, waarop nog geen juk gekomen is.*

-----...-----

Vervolgens wordt dit mengsel opgelost in ‘**levend water**’ en over de persoon gesprekend die besmet is door contact met of de nabijheid van het dode lichaam van een mens.

Water is de bron van alle leven, van planten, dieren en mensen. **Daarom werd het water het symbool van God-die-leven-is.** (📖 **Jer. 17:13**)

Nu begrijpen we de symbolische betekenis van het feit toen Mirjam stierf, en er geen water meer naar de Israëlieten stroomde. Zolang ze leefde was er water, dat wil zeggen: leven. Haar dood markeerde het begin van het einde van Mozes generatie, en het teken daarvan was het opdrogen van de bron die het volk tot dan toe had gediend.

We sterven, maar het leven gaat door – dat is wat het ritueel van de rode vaars symbolisch duidelijk maakt. Alles wat leeft verandert uiteindelijk in stof en as, maar het leven blijft stromen als een nooit eindigende stroom..... Zeker, er is dood, maar er is ook continuïteit.

We hebben niet altijd het voorrecht om onze taak te volbrengen, maar anderen zullen haar overnemen en een stapje dichterbij de vervulling brengen..... Zoals stof oplost in levend water, zo lost de dood op in de stroom van het leven zelf.

Voordat we worden blootgesteld aan de dood van Mirjam en Aäron en de verordening dat ook Mozes moet sterven, biedt de Tora ons een diepe metafysische troost. Ja, ze stierven, maar dat waarvoor ze leefden, stierf niet. Het water hield op te stromen, maar na een onderbreking keerde het terug.

 Jeremia 17:13 *HEERE, Hoop van Israël, allen die U verlaten, zullen beschaamd worden. Wie zich van mij afkeren, zullen in de aarde worden geschreven, want zij hebben de bron van het levende water, de HEERE, verlaten.*

-----...-----

De wet leidt het verhaal in, en het verhaal legt de wet uit.

Het belangrijkste kenmerk van de structuur van de menselijke werkelijkheid is de dood. Mens zijn is sterfelijk zijn..... de dood is echt. Verdriet is onvermijdelijk. Sterfgevallen zijn de meest pijnlijke van alle menselijke ervaringen. Maar God is leven. God is voor ons wat water is voor de woestijn. (*'God, U bent mijn God, U zoek ik, naar U smacht mijn ziel, naar U hunkert mijn lichaam in een dor en dorstig land, zonder water'*) (Psalm 63:2).

Net als de gesprenkeld druppels van het reinigingswater heelt de aanraking van God de wonden van verlies, en brengt ons weer tot leven.

2. Jochanan Ben Zakkai en de rode vaars (Pagina 233-238)

Jochanan ben Zakkai: Het dode lichaam verontreinigt niet en het water van de rode vaars zuivert niet. Maar God zegt: Ik heb een opdracht gegeven, Ik heb een wet uitgevaardigd, en jullie hebben geen toestemming om de wet te overtreden.

Hij [Jochanan ben Zakai] en zijn leerlingen erkenden het recht om waarom-vragen te stellen bij het Jodendom.

-----...-----

Wat bedoelde Jochanan ben Zakai daarmee? Bedoelde hij simpelweg dat de wet [inderdaad] irrationeel is, dat hij geen logica kent en dat we hem gewoon moeten gehoorzamen?

Twee soorten regels: 1) Regulerende en 2) Constitutieve

- 1) **Regulerende regels** willen..... iets reguleren wat los van de regels bestaat. Zo waren er al werkgevers en werknemers voordat het arbeidsrecht bestond. Er is in zo'n geval al een bepaalde praktijk en vervolgens komen er wetten om eerlijkheid, gerechtigheid en dergelijke te garanderen. In het Joden dom zijn de *misjpatiem*, de sociale wetten; daar een voorbeeld van.
- 2) **Constitutieve wetten** creëren een praktijk. Zo creëren de wetten van het schaakspel het spel dat schaken wordt genoemd. Zonder die wetten bestaat het spel niet.

Constitutieve wetten kun je niet vergelijken met geneesmiddelen, want onreinheid is geen ziekte. Ziekten bestonden al voordat er genezers, artsen, diagnoses en remedies waren. Maar reinheid en onreinheid bestonden niet vóór de komst van de reinheidswetten..... Voordat ze werden gegeven, verontreinigde de dood niet en zuiverde het water niet.

-----...-----

Het heiligdom werd de plaats die gewijd was aan de ***Sjechina***, de Goddelijke aanwezigheid.

Paradoxaal is dat het heiligdom het huis van God in de ruimte en tijd was, terwijl God ruimte en tijd overstijgt. God is oneinidig, terwijl wij en de tempel eindig zijn. God is eeuwig terwijl wij sterfelijk zijn.....

Wat alle vormen van onreinheid gemeen hebben, is dat ze te maken hebben met *sterfelijkheid*

Om een heilige ruimte binnen te gaan, waar we ons dicht bij de oneindigheid en eeuwigheid voelen, moeten we ons ontdoen van elk bewustzijn van sterfelijkheid, ziekte en verval. Vandaar dat de dood de ultieme bron van onreinheid is: het contact of nabijheid van een dood lichaam.

Daarover ging het in het ritueel van de rode vaars..... De wet had een reden, maar niet het soort reden dat iemand die buiten het systeem staat, kon begrijpen.....*De dood verontreinigt. God is te vinden in het leven.*

Associeer de dood niet met heiligheid. Want contact met de dood ontnemt jou het contact met God.

In de meeste ander religies is de hemel het leven ná de dood. In het Jodendom zoeken we de hemel in het leven vóór de dood.

-----...-----

Jochanan ben Zakkai: Denk niet dat het verband tussen de wet en de reden voor die wet altijd direct, tastbaar en onmiddellijk is. Hij had zijn leerlingen geleerd naar *taāmee hamitswot*, ‘redenen voor de geboden’.

We kunnen niet direct alles begrijpen... Wijsheid moet, als ze echt wijs wil zijn, haar eigen grenzen respecteren.

-----...-----

De Talmoed begreep dat er bepaalde geboden zijn waarvan de mensen, als je de reden ervoor noemt, zullen zeggen: ik kan hetzelfde doel bereiken, tot hetzelfde resultaat komen, zonder dat gebod. Maar volgens Gödel heeft elk systeem zijn waarheden die niet te bewijzen zijn binnen dat systeem. Logica heeft beperkingen. Het verstand heeft grenzen.....

Jochanan ben Zakkai pleitte niet voor een leven van blinde gehoorzaamheid. Hij leerde zijn discipelen te zoeken naar redenen voor de geboden. Maar hij leerde ze ook respect te hebben voor wat ze niet meteen konden begrijpen. Een wet die voor de ene generatie ondoorgroendelijk is, wordt soms in de volgende generatie helder en duidelijk.

-----...-----

Het concept van de *choekiem* leert ons dat we dingen die we nog niet begrijpen niet moeten afwijzen. Er zijn aspecten van het leven die vragen om geloof in een wijsheid die groter is dan de onze. We moeten ernaar streven om te begrijpen wat we kunnen begrijpen, maar we moeten ook de nederigheid hebben om ruimte in ons leven te maken voor wat we niet kunnen begrijpen.

3. Neurowetenschappen en ritueel (Pagina 239-245)

David Brooks: We staan midden in een revolutie van het bewustzijn. In de afgelopen jaren hebben genetici, neurowetenschappers, psychologen, sociologen, economen, antropologen en anderen, grote vooruitgang geboekt bij het begrijpen van de bouwstenen van de ontwikkeling van de mens. Een centraal element in hun bevindingen is dat we niet primair het product zijn van ons bewuste denken. We zijn primair het product van een denkproces dat zich bevindt onder het bewustzijnsniveau.

Er gebeurt in de geest teveel om je volledig bewust van te kunnen zijn. Timothy Wilson..... schat dat de menselijke geest iedere seconde **elf miljoen** stukjes informatie verwerkt. Van slechts een heel klein deel daarvan zijn we ons bewust. Het meeste wat er met ons gebeurt, vindt plaats onder de drempel van ons bewustzijn.

Een van de resultaten van de nieuwe neurowetenschappen is dat we zijn gaan beseffen hoe enorm belangrijk de rol is die **emotie** speelt bij het nemen van beslissingen.

-----...-----

Het is niet zozeer het verstand als wel de emotie die onze keuzes bepaalt. Er is emotionele intelligentie nodig om goede beslissingen te maken.

Het probleem is dat een groot deel van ons emotionele leven zich onder de oppervlakte van onze bewuste geest bevindt. Deze ontdekking verschaft ons nieuw inzicht in het raadselachtige fenomeen van de **Choekiem**, de 'verordeningen' van het Jodendom, die rationeel zinloos lijken. Het gaat daarbij om wetten zoals het verbod op het zaaien van gemengde zaden (*kilajiem*), het dragen van kleding van een mengsel van wol en linnen (*sjaänetz*), en het samen eten van melk en vlees..... **en de wet van de rode vaars.**

Joodse denkers door de eeuwen heen hebben verschillende theorieën ontwikkeld over de aard en het doel van deze wetten. In grote lijnen zijn er vier benaderingen:

1. **Choekiem** geeft ons een leven in de Komende Wereld. Met andere woorden: deze wetten bestaan omdat ze ons een spirituele beloning geven. Er zijn twee soorten geboden: **1) sichliot**, geboden van redeneren – deze geboden hadden we als mensen zelf kunnen bedenken omdat ze ons voordeel opleveren - en **2) sjimmiot**, geboden van horen en gehoorzamen – deze kennen we alleen door openbaring. Ze werden door God gegeven, zodat we beloning zouden ontvangen voor onze gehoorzaamheid.
2. **Choekiem** vormt een tegengif tegen de ‘kwade neiging’. Ze bieden ons als het waren een voortdurende training in impulscontroleeen voortdurende oefening in zelfbeheersing wanneer we onze verlangens najagen.
3. **Choekiem** is een verdediging van het Jodendom tegen zijn afgoderij. **Deut. 4:6** *‘Leef deze verordeningen strikt na, dan toont u wijsheid en inzicht. Alle volken die dat zien en van deze verordeningen horen zullen zeggen: ‘Wat is dat grote volk wijs en verstandig!’*’. Hoe zouden verordeningen bewondering kunnen oproepen bij de volken als ze in wezen irrationeel zijn?
4. **Choekiem** zijn wetten die ons respect leren voor de integriteit van de geschapen wereld.

-----...-----

De natuur, zo zegt de Tora, kent haar eigen wetten, domeinen en grenzen. Het overschrijden daarvan is een overtreding van de door God bepaalde orde. We combineren dus geen dierlijke (wol) en plantaardige (linnen) stoffen, of levende (melk) en dode (vlees) dieren. Achter deze en soortgelijke geboden ligt het idee dat God de Schepper is van biodiversiteit en niet van hybride uniformiteit.

De hedendaagse neurowetenschappers wijzen echter nog op een vijfde mogelijkheid.

5. Veel van ons gedrag wordt aangestuurd door instinctmatige driften die buiten de bewuste gewaarwording en het rationele en reflecterende deel van de hersenen (de prefrontale cortex) vallen.

Dan rijst de vraag: kunnen we ons gedrag veranderen als onze driften grotendeels onbewust zijn? Het korte antwoord is: **door middel van rituelen**. Een ritueel is gedrag dat de prefrontale cortex omzeilt.

Een rituele handeling is niet gebaseerd op de rationele beslissing dat we zo en niet anders moeten handelen..... door bepaalde handelingen herhaaldelijk uit te voeren, vormen we ‘nieuwe gewoonten van het hart’ die op een onbewust niveau nieuwe patronen van instinctief gedrag gaan vormen..... Gewoonten worden uiteindelijk een tweede natuur.

-----...-----

.... Als je verandering wilt brengen in hoe je je voelt, kun je dat doen door herhaaldelijk de handeling uit te voeren die bij een bepaalde emotie past.

Rituelen stellen ons in staat om onze hersenen opnieuw te configureren, ons emotionele leven te transformeren en destructieve driften te beheersen.

Het verbod op het zaaien van gemengd zaad, het mengen van vlees en melk of wol en linnen, en dergelijke, schept een *instinctief respect voor de integriteit van de natuur*. Het stelt grenzen. Het legt beperkingen op.

Deze verboden prenten ons in dat we met de dieren- en plantenwereld niet alles kunnen doen wat we willen.

-----...-----

Het ritueel van de rode vaars maakte degenen die er getuige van waren of het ondergingen duidelijk *dat het heilige te vinden is in het leven, en niet in de dood*..... Het Jodendom heeft vanaf het begin geweigerd de dood te verheerlijken.

Uit recent neurowetenschappelijke onderzoek is overduidelijk gebleken dat verandering van gedrag, dat met diepe emoties is verbonden, niet kan worden bereikt louter langs de weg van redeneren of via bewuste overweging.

-----...-----

De oude wijsheid van de Tora kan ons helpen de drift tot geweld en dood onder ogen te zien, die nog steeds onder de oppervlakte van onze bewuste geest op de loer ligt.

4. Heeft Mozes gezondigd ? (Pagina 246-253)

Het is één van de meest verbijsterende en verontrustende passages uit de Tora. Mozes, de trouwe herder, die de Israëlieten veertig jaar had geleid, heeft te horen gekregen dat hij niet de Jordaan zal oversteken en dat hij niet het beloofde land zal binnengaan.

-----...-----

 Num. 20:12-13 *Maar de Heer zei tegen Mozes en Aäron: ‘omdat jullie niet op Mij vertrouwd hebben om in het bijzijn van de Israëlieten ontzag te tonen voor Mijn heiligheid, zullen jullie dit volk niet in het land brengen dat Ik het geef’.*

Wat had Mozes verkeerd gedaan?

Wat was zijn zonde?

Op welke vergrijp staat zo’n een zware straf: geen getuige mogen zijn van de afronding van de missie waarop hij door God was uitgezonden?

Zes verschillende benaderingswijzen door geleerden:

1. **Rasji:** de zonde van Mozes was dat hij op de rots sloeg en niet tot de rots sprak. Als Mozes had gedaan wat hem was opgedragen zou het volk een onvergetelijke les hebben geleerd: ‘als een rots, die niet kan spreken of horen, noch voedsel nodig heeft, het woord van God gehoorzaamt, hoeveel te meer zouden wij dat dan moeten doen’
2. **Maimonides:** Mozes zonde was zijn woede – zijn heftige woorden tot het volk: ‘luister, stelletje opstokers’. Uit het gedrag van Mozes zou het volk kunnen concluderen dat woede toelaatbaar is – of zelfs dat God boos op hen was, wat niet het geval was.

-----...-----

3. **Nachmanides:** De zonde van Mozes lag in Mozes woorden: ‘zullen **wij** voor u uit deze rots water laten stromen?’ – wat inhield dat het om menselijk vermogen ging in plaats van om een Goddelijk wonder en genade.

4. **Rabbi Joseph Albo:** De zonde van Mozes was gelegen in het feit dat Mozes en Aäron de gemeenschap ontvluchtten en zich ter aarde wierpen, in plaats van voet bij stuk te houden in het vertrouwen dat God hun gebeden zou verhoren.
5. **Abrabanel:** Mozes en Aäron werden *niet* gestraft voor wat ze op dat moment deden. Hun overtredingen waren op een eerder moment begaan. Aäron door het gouden kalf te maken, Mozes door de verkenneren te sturen..... Om hun eer te beschermen worden hun zonden niet expliciet gemaakt in de Bijbelse tekst.
6. **Rabbi Elazar Sjach:** Mozes berispte het volk misschien wel terecht, maar hij maakte een fout in de volgorde van zijn acties. Eerst had hij hun water moeten geven om zowel de kracht als de voorzienigheid van God te tonen. Pas daarna, als ze eenmaal hadden gedronken, had hij ze moeten vermanen.

Er blijven echter moeilijkheden bestaan:

1. Mozes schrijft zelf de weigering toe van God om hem het land te laten binnengaan aan het feit dat Hij boos was op het volk, en niet alleen op hem. [📖 Deut. 3:23-26](#) en [📖 Ps. 106:32](#)
2. Wat we ook zien als de zonden van Mozes, er blijft een zekere onevenredigheid bestaan tussen de zonde en de bestraffing. Omwille van Mozes gebeden vergaf God de Israëlieten. Kon Hij niet ook Mozes vergeven?
3. Er is het fascinerende feit dat God bij een *eerdere* gelegenheid, in soortgelijke omstandigheden, Mozes bevolen had om zijn staf te nemen en op de rots te slaan – precies de handeling waarvoor hij nu werd gestraft ([📖 Ex. 17:3-6](#))

Toch lijkt er nog een manier te zijn om het verhaal te lezen, die de andere benaderingen combineert en die verheldert wat anders een ondoordringbaar mysterie blijft.

Een van de meest opvallende kenmerken van het Jodendom is dat het niet is gericht op één enkele figuur, die de hele geschiedenis domineert. Integendeel: elk tijdperk bracht zijn eigen leiders voort,

Deuteronomium 3:23-26 Ook smeekte ik de HEERE in die tijd om genade en zei: Heere, HEERE! *Ú bent begonnen aan Uw dienaar Uw grootheid en Uw sterke hand te tonen. Want welke god is er in de hemel en op de aarde die zulke werken en machtige daden kan doen als U? Laat mij toch oversteken en dat goede land zien, dat aan de overzijde van de Jordaan is, dat goede bergland en de Libanon! Maar de HEERE was verbolgen op mij, vanwege u, en Hij luisterde niet naar mij. En de HEERE zei tegen mij: Laat het u genoeg zijn; spreek niet meer tot Mij over deze zaak.*

Psalm 106:32 *Zij maakten Hem zeer toornig bij het water van Meriba, het verging Mozes slecht omwille van hen.*

Exodus 17:3-6 *Het volk smachtte daar naar water en het volk morde tegen Mozes en het zei: Waarom hebt u ons toch uit Egypte laten vertrekken? Om mij, mijn kinderen en mijn vee van dorst te laten omkomen? Toen riep Mozes tot de HEERE: Wat moet ik met dit volk doen? Het scheelt niet veel of zij zullen mij stenigen. De HEERE zei tegen Mozes: Trek vóór het volk uit, en neem enkelen van de oudsten van Israël met u mee. Neem uw staf, waarmee u de Nijl sloeg, in uw hand en ga op weg. Zie, Ik zal daar vóór u op de rots staan. Dan moet u op de rots slaan, en er zal water uitkomen, zodat het volk kan drinken. En Mozes deed dit voor de ogen van de oudsten van Israël.*

-----..-----

En die leiders verschilden van elkaar, niet alleen in persoonlijkheid, maar ook in het type van leiderschap dat ze uitoefenden.

- a) Eerst was er het tijdperk van de aartsvaders en aartsmoeders;
- b) Daarna kwam Mozes en zijn leerling Jozua;
- c) Ze werden opgevolgd door een hele reeks personen die bekend zijn geworden als de ‘rechters’, hoewel hun rol meer militair dan juridisch was;
- d) Met Saul ontstond de monarchie – hoewel zelfs toen koningen niet de enige leiders waren: er waren ook profeten en priesters;
- e) Met Ezra verschijnt een nieuw personage: de ‘schrijver’, *de leraar als held*;
- f) Daarna kwamen de oudsten, de wijzen, de meesters van halacha en hagada;
- g) In de middeleeuwen onstonden er weer andere rollen: commentatoren, samenstellers van wetboeken, filosofen en dichters naast een rijke variatie aan andere leiderschaprollen, waarbij sommigen ‘leken’ waren en anderen rabbijnen, weer een andere een combinatie van beiden.

Leiderschap wordt bepaald door de tijd. men kan eindeloos speculeren over ‘hoe de dingen anders hadden kunnen zijn’, maar feit is dat ieder van ons in de wereld geworpen is op een moment dat we niet zelf hebben uitgekozen. We hebben geen andere keuze dan te leven binnen de specifieke uitdagingen en beperkingen van dat concrete bestaan.

-----...-----

Elke tijd brengt zijn eigen leiders voort, en elke leider wordt bepaald door een tijd.

Opmerkelijk aan het verhaal van Mozes en de rots is de manier waarop hij handelde overeenkomstig een eerder geval. Bijna veertig jaar eerder had God hem in soortgelijke omstandigheden gezegd zijn staf op te nemen. Blijkbaar leidde Mozes daaruit af dat hij ook deze keer zo moest handelen. En dat is wat hij deed. Hij sloeg op de rots.

Wat hij echter niet begreep, was dat de tijd was veranderd in één essentieel opzicht: hij stond tegenover een nieuwe generatie. Veertig jaar eerder stond hij tegenover een generatie die een groot deel van hun leven als slaven in Egypte had doorgebracht. Degenen tegenover wie hij nu stond, waren in vrijheid in de woestijn geboren.

Er is een cruciaal verschil tussen slaven en vrije mensen. ***Slaven gehoorzamen bevelen. Vrije mensen niet.*** Ze dienen te worden opgevoed, geïnformeerd, geïnstrueerd – anders leren ze niet om verantwoordelijkheid te nemen.

Wat Mozes niet hoorde – en inderdaad ook niet begreep – was dat het verschil tussen Gods bevel toen en nu (‘sla op de rots’ en ‘spreek tot de rots’) van wezenlijk belang was.....

Mozes onvermogen om dit onderscheid te zien was geen tekortkoming en nog minder een zonde. Het was het onontkoombaar gevolg van het feit dat hij sterfelijk was.

-----...-----

Iemand die in staat is om slaven naar de vrijheid te leiden, is niet dezelfde als iemand die vrije mensen na een nomadisch bestaan in de woestijn kan leiden bij de verovering van en vestiging in een land.

Als deze interpretatie juist is, dan zondigde Mozes niet en werd hij ook niet bestraft.....

Abrabanel: God verwees hier niet naar Mozes en Aäron als individuen, maar naar het volk als geheel. Als leiders droegen ze collectieve verantwoordelijkheid voor wat het volk had gedaan. Dat zou verklaren waarom Mozes zei: ‘Vanwege jullie is de Heer kwaad op mij geworden’ (📖 Deut. 4:21)

Andere mogelijkheid: Bij de brandende braamstruik zei Mozes: ‘Ze (de Israëlieten) zullen me vast niet willen geloven’ (📖 Ex. 4:1). Kort daarna werd Mozes hand melaats. De wijzen zeiden dat Mozes werd gestraft omdat hij twijfelde aan het volk. Ze zeiden dat God antwoordde: ‘Zij zijn gelovigen, de kinderen van gelovigen, maar uiteindelijk zul jij het zijn die niet gelooft’.

Het was niet zo dat Mozes niet in God geloofde. Hij geloofde niet in het volk. Dat kun je nauwelijks een zonde noemen. Het volk schoot iedere keer tekort.

📖 Exodus 4:1 *Toen antwoordde Mozes en zei: Maar zie, zij zullen mij niet geloven en niet naar mijn stem willen luisteren, want zij zullen zeggen: De HEERE is niet aan u verschenen.*

📖 Exodus 4:21 *De HEERE zei tegen Mozes: Nu u naar Egypte gaat terugkeren, zie erop toe dat u al de wonderen waartoe Ik u in staat gesteld heb, vóór de farao doet. Ikzelf echter zal zijn hart verharden, zodat hij het volk niet zal laten gaan.*

-----..-----

Maar er waren veertig jaren verstreken. Ze waren niet langer dezelfde mensen. Het was een nieuwe generatie. **Als je niet in de mensen gelooft, kun je niet hun leider zijn.** Wat God tegen Mozes zei was: Dat je niet in hen gelooft, betekent ten diepste dat je niet in Mij gelooft, aangezien Ik geloof heb in hen.

Het feit dat Mozes het beloofde land niet binnen mocht gaan, was geen straf, maar tekent zijn (en onze) sterfelijkheid. Voor ieder van ons is er een Jordaan die we niet zullen oversteken, hoelang we ook leven, hoe ver we ook reizen. Maar dat is niet per definitie tragisch. Wat we zullen beginnen, zullen anderen voltooien – als we hun geleerd hebben hoe het moet.

De boodschap van de rots is niet dat het leiderschap er niet toe doet. De boodschap is dat leiderschap altijd *van zijn tijd* moet zijn.

Grote leiders zijn zij die – met inzicht in het verleden van een volk en toegewijd aan zijn ideale toekomst – in staat zijn om hun tijdgenoten mee te nemen op de lange reis van ballingschap naar verlossing..... En zoals Mozes beter begreep dan enig ander mens, grote leiders zijn ook leraren die degenen die na hen komen in staat stellen door te gaan met datgene waarmee zij begonnen zijn.

5. *Het verlies van Mirjam (Pagina 254-257)*

 Num. 20:10-11 ‘Luister stelletje opstokers, zullen wij voor jullie uit deze rots water laten stromen?’ Hij hief zijn hand op, sloeg tweemaal met zijn staf op de rots.

Mozes zondigde niet. Het was eenvoudig zo dat hij de juiste leider was voor de generatie die Egypte verliet, maar niet de juiste leider voor hun kinderen die de Jordaan zouden oversteken om het land te veroveren en een samenleving op te bouwen. Dat Mozes de volgende generatie niet mocht leiden, duidde niet op falen, maar was onvermijdelijk.

 Numeri 20:10-11 *En Mozes en Aäron riepen de gemeente voor de rots bijeen, en hij zei tegen hen: Luister toch, ongehoorzamen, zullen wij voor u uit deze rots water voortbrengen? Toen hief Mozes zijn hand op en hij sloeg de rots twee keer met zijn staf, en er kwam veel water uit, zodat de gemeenschap en hun vee konden drinken.*

-----...-----

 Num. 20:1-2 ‘In de eerste maand kwamen de Israëlieten, het hele volk, in de woestijn van Sin, en bleven lang in Kades. Mirjan stierf daar en werd er begraven. Toen er geen water meer was.....’ Veel commentatoren zoeken het verband tussen dit verhaal en wat volgt in het plotselinge verlies van water na de dood van Mirjam.

1. In de traditie wordt verteld over een wonderbaarlijke bron die de Israëlieten vergezelde tijdens Mirjams leven vanwege haar verdienste. Toen ze stierf droogde de bron op;
2. *Mozes verloor de controle omdat zijn zus Mirjam net was gestorven.* Hij rouwde om zijn zus, die de oudste was van het gezin.

 Numeri 20:1 *De Israëlieten kwamen in de woestijn Zin, heel de gemeenschap, in de eerste maand, en het volk bleef in Kades. Daar stierf Mirjam, en zij werd er begraven. Maar er was voor de gemeenschap geen water. Toen kwamen zij bijeen tegen Mozes en tegen Aäron.*

-----...-----

Mozes wist wat hij aan zijn oudere zus te danken had. Volgens de midrasj zou hij zonder haar niet geboren zijn. Volgens de directe betekenis van de tekst zou hij zonder haar niet hebben geweten wie zijn echte ouders waren en tot welk volk hij behoorde..... Het was dus niet zomaar het geklaag van de Israëlieten om water, waardoor Mozes de beheersing over zijn emoties verloor, maar vooral zijn eigen grote verdriet.

Een overlijden maakt ons uiterst kwetsbaar. Bij zo'n verlies kan het moeilijk zijn om onze emoties te beheersen. We maken fouten. We handelen overhaast. Ons beoordelingsvermogen laat ons tijdelijk in de steek. Dit zijn bekende symptomen, zelfs bij gewone mensen als wij.

-----...-----

In het geval van Mozes kwam daar nog iets bij. Hij was een profeet, en ***verdriet kan de profetische geest afsluiten of verduisteren.***

Zeker, Mozes deed dingen die hij anders misschien niet had gedaan. Hij sloeg op de rots, zei 'wij' in plaats van 'God' en verloor zijn geduld met het volk. Maar het werkelijke verhaal gaat over de mens Mozes, overweldigd door verdriet, kwetsbaar, gevangen in een draaikolk van emoties, plotseling verstoken van zijn zus, die de belangrijkste persoon in zijn leven was geweest.

Het verhaal van het moment waarop Mozes zijn vertrouwen en kalmte verloor, gaat niet zozeer over leiderschap en crisis, of over een staf en een rots, maar over een grootse Joodse vrouw, Mirjam, die pas ten volle werd gewaardeerd toen ze er niet meer was.

6. Aan het einde is er liefde (Pagina 258-262)

 Num. 21:14-15 'Daarom wordt er in het boek van de oorlogen van de Heer gesproken over 'Waheb in Soefa en de wadi's: De Arnon en de schatplichtige treken van die wadi's die zich uitstrekken tot het bewoonde land van Ar, dat aan het gebied van Moab grenst'

-----...-----

Er is een midrasj-interpretatie van de wijzen waarin niet werd gezocht naar de directe betekenis van dit Bijbelvers, maar die op zichzelf wel fascinerend is:

Midrasj: Zelfs een leraar en een discipel, ja, zelfs een vader en een zoon worden elkaars vijanden als ze samen de Tora bestuderen. En dat verandert pas als ze elkaar gaan liefhebben. Daarom staat er 'Waheb in Soefa', wat betekent: ***Aan het eind is er liefde***

Deze uitleg laat de enorme transformatie van het Joodse leven zien na de verwoesting van de Tweede Tempel en de mislukking van de Bar Kochba-opstand.

Toen men deze uitleg van de Bijbeltekst gaf, vochten de Joden geen oorlogen meer uit op het slagveld. De oorlogen die ze nu voerden hadden een heel ander karakter. Die waren intellectueel, spiritueel van aard; ze vonden plaats in de geest; de wapens waren rede en traditie; het strijdtoneel was het leerhuis; en het doel was de betekenis van Gods woord vaststellen.

Er is een besef van menselijk conflict. We zijn het oneens. De wijzen spraken niet over het leerhuis in irenische termen, als een omgeving van vrede en harmonie. Zelfs het woord van God verenigt ons niet, want hoewel we weten wat de Tora *zeft*, weten we niet eenvoudig en onweerlegbaar wat die *betekent*. Hillel en Sjamai, rabbi Isjmananel en rabbi Jehoeda, Rav en Sjmoel, Abaje en Rava voerden niet zomaar een gesprek. Ze redetwisten met elkaar.

Rabbi X zegt dit, rabbi Y zegt dat. Er wordt geen poging gedaan om de verschillen te verdoezelen. In tegendeel: de teksten zijn niet gericht op de conclusie van het debat, maar op het debat zelf.

-----...-----

In het Jodendom zijn twistgesprekken geen toevalligheid, maar van essentieel belang. Dit heet *‘een dispuut omwille van de hemel’* (zie parasja Korach, het derde essay) en verleenden het zo spirituele waardigheid. Ze gingen zelfs zo ver dat ze God over de hoofdrolspelers en hun uiteenlopende opvattingen lieten zeggen: ‘Dit en dat zijn de levende woorden van God’.

God woont in de woordenstrijd van het leerhuis..... Het woord van de Heer geeft aanleiding tot ‘oorlogen van de Heer’ – maar oorlogen zonder geweld, bloedvergieten of verovering.

In deze passage gingen de wijzen nog een stap verder. Ze zeiden: *‘Aan het eind is er liefde’*. Hiermee deden ze een radicale bewering. Als twee partijen niet met wapens met elkaar strijden, maar met ideeën, erkennen ze dat juist hun onenigheid een eensgezindheid veronderstelt – namelijk over de waarde van de discussie zelf. Twee wijzen die twisten over de interpretatie van een tekst zijn het oneens over de details, *maar zijn het eens over de grondbeginselen: dat de tekst heilig is en bindend, en dat wij, die hem interpreteren, zowel God als Zijn woord eren.*

Er is nooit een serieuze poging gedaan om de meningsverschillen in de Joodse gemeenschap in te perken. Men genoot van de discussie en het debat en zag het als een van de sterkste punten van het Jodendom.

-----...-----

Als we de meningsverschillen kunnen meenemen naar het leerhuis en gaan opvatten als een *‘dispuut omwille van de hemel’* dan kunnen we ook anderzinds destructieve geschillen omzetten in een gezamenlijk zoeken naar de waarheid, en er een spirituele ervaring van maken die uiteindelijk leidt tot vriendschap en liefde.

-----...-----

In hun beschouwingen over de talrijke verwoestende conflicten binnen het Joodse volk, waarvan de botsingen in het boek Numeri een typisch voorbeeld zijn, hielden de wijzen niettemin vast aan hun geloof in de *waardigheid van meningsverschillen.*

Kortom: de wijzen verwoordden hier een principiële vorm van wat we tegenwoordig *conflictlossing* zouden noemen. De regels daarvan waren als volgt:

1. Respecteer verschillende standpunten;
2. Luister actief naar je tegenstander en probeer de logica van zijn of haar standpunt te begrijpen;
3. Gebruik nooit fysiek of psychologisch geweld. De enig toegestane wapens zijn logica, discussie, traditie en overtuiging;
4. Sta open voor de uitkomst. Misschien heb je gelijk, maar je moet ook bereid zijn om je ongelijk te accepteren;
5. Zie meningsverschillen niet zomaar als een conflict, maar als samenwerking bij het streven naar eerlijkheid en waarheid;
6. Accepteer ze als een geoorloofd en zelfs heilig deel van het leven;
7. Blijf met elkaar in gesprek.

Want ook al kunnen de deelnemers het gevoel hebben dat ze elkaars vijanden zijn, ‘*Waheb in Soefa*’ – Aan het eind is er liefde.

Parasja Balak
(Num. 22:2 – Num. 25:9)

- Num. 22:2 – Num. 22:41 Balak ontbiedt Bileam
- Num. 23 Bileam zegent Israël
- Num. 24 Bileam zegent Israël
nogmaals
- Num. 25:1 – Num. 25:9 Ontucht en afgoderij in
Sittim

1. Het moeilijkste woord om te horen
2. Een volk dat alleen woont
3. De man zonder loyaliteiten
4. Laat een ander je prijzen
5. Tragische ironie

1. Het moeilijkste woord om te horen (Pagina 265-270)

Het verhaal van Bileam, de heidense profeet....

-----...-----

Wat wilde God dat Bileam deed?

1. Bij het eerste bezoek van de boodschappers van Balak: God zei tegen Bileam: ‘Ga **niet met hen mee** en vervloek dat volk [de Israëlieten] niet, want het is gezegend’;
2. Bij het tweede bezoek van meer voornamere boodschappers van Balak: God zei tegen Bileam: ‘Als die mannen gekomen zijn om je te ontbieden, **ga dan met hen mee**, maar je mag alleen doen wat Ik je opdraag’;
3. **God ontstak in woede omdat hij [Bileam] meeging** en de engel stond op de weg om Bileam tegen te houden.

Was God in de loop van één enkel verhaal niet één maar twee keer van gedachten veranderd? Wat had Bileam moeten doen? Wat wilde God?

De tekst biedt geen verklaring.

-----...-----

De Hebreeuwse tekst gebruikt twee verschillende woorden voor ‘**met hen**’ in het eerste en het tweede antwoord van God. Als God zegt: ‘Ga niet met hen mee’ is het Hebreeuwse woord *Imahem*, wat betekent zowel **fysiek als mentaal** met hen meegaan. Als God later zegt: ‘Ga **met hen** mee’ gebruikt Hij het woord *Itam*, wat betekent **fysiek, maar niet mentaal**.

God was boos toen Bileam ging.....

Het moeilijkste woord om in welke taal dan ook te horen is het woord NEE.

God had ‘Nee’ gezegd, dat had voldoende moeten zijn. Maar Bileam vroeg het een tweede keer. Daarmee veraadde hij zijn werkelijke intentie. Bileam **wist** dat God niet wilde dat hij mee zou gaan met de boodschappers van Balak. Toch nodigde hij de tweede groep boodschappers uit om een nacht te blijven *voor het geval God van gedachten zou veranderen*.

God verandert niet van gedachten. Bileam had Gods antwoord ‘Nee’ niet geaccepteerd. Hij wilde ‘Ja’ horen als antwoord – en dat is inderdaad wat hij [bij de tweede groep gezanten] hoorde. Niet omdat God wilde dat hij ging, maar omdat God één keer spreekt, en **als we weigeren te aanvaarden wat Hij zegt, legt God Zijn wil niet aan ons op**.

-----...-----

De ware betekenis van Gods tweede antwoord, ‘Ga met hen mee’ is: ‘als je erop staat, kan Ik je niet tegenhouden om te gaan – maar Ik ben boos dat je het zo hoogmoedig een tweede keer moest vragen’.

God veranderde geen enkel moment van gedachten.... **Als God spreekt en wij luisteren niet, grijpt Hij niet in om ons te redden van onze keuzes**.

Maar God was niet bereid om Bileam zijn gang te laten gaan alsof hij Goddelijke instemming had. Daarom zorgde God voor een zo elegant mogelijke demonstratie van het verschil tussen ware profetie en valse profetie:

- De valse profeet spreekt – De ware profeet luistert;
- De valse profeet vertelt de mensen wat ze willen horen – De ware profeet weet wat ze moeten horen;
- De valse profeet gelooft in zijn eigen kunnen – De ware profeet weet dat hij uit zichzelf niets kan;
- De valse profeet spreekt met zijn eigen stem – De ware profeet spreekt met een stem die niet de zijne is.

God laat nu zien, dat wanneer Hij dat wil, zelfs Bileams ezel een groter profeet is dan hij. De ezel ziet wat Bileam niet kan zien: de engel die op het pad staat en de weg verspert. **God vernedert degenen die zichzelf belangrijk vinden**, zoals Hij degenen die nederig zijn verheft.

-----...-----

‘Nee’ is het moeilijkste antwoord om te horen, maar het is ook vaak het belangrijkste woord – en het teken dat iemand om je geeft. Dat is wat Bileam, als hij vernederd is, uiteindelijk leerde, en wat wij ook zullen moeten ontdekken als we open willen staan voor de stem van God.

2. Een volk dat alleen woont (Pagina 271-274)

 Num. 23:9 *‘Ik zie hen vanaf de top van de rotsen; ik neem hen waar vanaf de heuvels; een volk dat alleen woont, zich niet rekent tot de naties’.*

De situatie van de Joden: een volk dat buiten de geschiedenis staat, buiten de normale wetten die het lot van naties bepalen. Voor Joden was het een bron van trots. Voor niet-Joden was het maar al te vaak een bron van wrok en haat..... toch was iedereen het erover eens dat Joden anders zijn. De vraag is: hoe en waarom?

Het is niet zo dat alleen Joden God kennen: Bileam – Abimelech en Laban, Melchisedek, Jetro waren geen Joden..... God verschijnt niet alleen aan Joden..... Evenmin beantwoordt Hij alleen Joodse gebeden.

-----...-----

Evenmin is het zo dat Gods verbond met de kinderen van Israël betekent dat zij rechtvaardiger zijn dan anderen.... Ook heeft geen van de belangrijke stromingen binnen het Joodse denken de Joodse uitverkiezing ooit als een voorrecht gezien. Het was, en is, een verantwoordelijkheid.

Waarom zit de Joodse bijzonderheid dan?

-----...-----

Het Jodendom is de enige religie op aarde die God in het centrum van haar zelfbeeld als natie plaatst. Joden zijn de enige natie waarvan de identiteit in religieuze termen wordt gedefinieerd..... alleen het Jodendom geloofde, en gelooft nog steeds, in een universele God die voor alle mensen openstaat, maar die zich in het bijzonder manifesteert in de manier van leven, het lot en de bestemming van een enkel en uniek volk: *'Mijn getuige zijn jullie – spreekt de Heer -, mijn dienaar, die Ik uitgekozen heb.... Jullie zijn mijn getuigen –spreekt de Heer -, dat Ik God ben'* (📖 [Jes. 43:10-12](#))

Waarom zou God, als Hij de God van het universum is en toegankelijk is voor ieder mensenkind, één volk uitkiezen om te getuigen van Zijn aanwezigheid in de wereld van de mens?

God is de geheel Andere. Juist daarom koos Hij een volk dat het 'anders' bij de mensheid zou zijn. Dat is wat Joden waren, en in veel opzichten nog steeds zijn – buitenstaanders, anders, onderscheidend.

📖 [Jesaja 43:10-12](#) *U bent Mijn getuigen, spreekt de HEERE, en Mijn dienaar die Ik verkozen heb, opdat u het weet en Mij gelooft, en begrijpt dat Ik Dezelfde ben: vóór Mij is er geen God geformeerd en na Mij zal er geen zijn. Ik, Ik ben de HEERE, buiten Mij is er geen Heiland. Ik heb verkondigd en Ik heb verlost, en Ik heb het doen horen, en er was geen vreemde god onder u. U bent Mijn getuigen, spreekt de HEERE, dat Ik God ben.*

-----..-----

Het Jodendom is de tegenstem in de menselijke dialoog

- De Joden waren en zijn het enige volk dat als groep zich weigerde aan te passen aan de dominante cultuur of zich te bekeren tot het heersende geloof;
- Ze toonden aan dat een volk niet groot of sterk hoeft te zijn om Gods gunst te winnen;
- Ze toonden aan dat een natie al het ander kan verliezen – land, macht, rechten, een huis – en toch de hoop niet verliest;
- Ze toonden aan dat God niet per se aan de kant van de wereldrijken of grote bataljons staat;
- Ze toonden aan dat een natie gehaat kan worden, vervolgd, beschimpt – en toch door God worden bemind;
- Ze toonden aan dat er voor elke wet van de geschiedenis een uitzondering is en dat wat de meerderheid op enig moment gelooft, niet noodzakelijkerwijs waar hoeft te zijn.

Het Jodendom is Gods vraagteken bij de gangbare wijsheid van de tijd.

Het is gemakkelijk noch een aangenaam lot om ‘een volk te zijn dat alleen woont’, maar het is wel een uitdagend en inspirerend lot.

3. De man zonder loyaliteiten (Pagina 275-278)

Wat voor man was Bileam?

De rabbijnse literatuur bevat ook een aantal verbazingwekkend positieve beoordelingen [over Bileam] . Over de uitdrukking ‘Nooit meer heeft Israël een profeet gekend als Mozes, met wie de Heer vertrouwelijk omging’ ([📖 Deut. 34:10](#)) zeiden de wijzen: ‘In Israël was er geen profeet zo groot als Mozes, maar onder de andere volken wel. Wie was hij? Bileam’. Toch is het uiteindelijke oordeel over Bileam negatief.

[📖 Num. 31:16](#) Juist zij [de vrouwen] waren het ‘die de Israëlieten, op aanraden van Bileam, destijds bij de Peor, verleid hebben tot ontrouw aan de Heer’, en dat veroorzaakte de plaag die de gemeenschap van de Heer getroffen heeft.

[📖 Deuteronomium 34:10](#) En er is in Israël geen profeet meer opgestaan zoals Mozes, die de HEERE kende van aangezicht tot aangezicht,

[📖 Numeri 31:16](#) Zie, zij waren door de raad van Bileam voor de Israëlieten de aanleiding tot trouwbreuk tegen de HEERE, in het geval van Peor, waardoor de plaag kwam onder de gemeenschap van de HEERE.

-----...-----

Het beeld dat uit de Joodse bronnen naar voren komt, is dan ook dat Bileam iemand met grote gaven was, een echte profeet, een man die de wijzen vergeleken met Mozes zelf – maar tegelijkertijd ook een man met een zwak karakter.

Waarom? Wat was er mis met zijn karakter?

Wat is de betekenis van de naam Bileam?

Het antwoord van de Talmoed is dat het betekent: ‘**een man zonder volk**’ (*belo am*).

Bileam was de man zonder loyaliteiten..... maar er is geen enkele aanwijzing, in de Bijbel of in andere bronnen, dat Bileam een profeet was in morele zin – dat hij zich bekommerde om gerechtigheid, om de deugden en tekortkomingen van hen wier leven hij beïnvloedde.....

Bileam was een eenling wiens diensten konden worden gekocht.

-----..-----

Uiteindelijk – niet alleen in het religieuze leven, maar in het leven als geheel – tellen morele eigenschappen meer dan intellectuele of zelfs geestelijke eigenschappen.

Het klassieke voorbeeld is Bileam. Hij wist dat hij in de naam van God onmogelijk degenen kon vervloeken die God wilde zegenen. Maar op de één of andere manier overtuigde hij zichzelf ervan dat hij wel advies kon geven aan de Midjanieten en Moabieten – *gebruik niet Israëlitische vrouwen om de Israëlitische mannen te verleiden* – zonder dat God het doorhad..... Maar hij vergat twee dingen: 1) een misdaad kun je niet verbergen voor God die alles ziet en 2) op de langere termijn kun je een misdaad zelfs niet voor mensen verbergen.

-----..-----

Wat er op de lange termijn toe doet, is niet welke gaven we hebben, maar waarvoor we ze gebruiken. We kunnen de gaven die we hebben niet zelf kiezen. Dit is deels een kwestie van erfelijkheid, geluk, lot of voorzienigheid.

Een profeet zonder loyaliteit is geen profeet. Een persoon zonder loyaliteit is geen mens.

4. Laat een ander je prijzen (Pagina 279-283)

Fundamentele thema's van het Joodse geloof:

1. De Tora vertelt ons dat geen enkele bovennatuurlijke kracht tegen Israël een kans van slagen heeft, dat de *'Bewaarder van Israël sluimert noch slaapt'* (📖 Ps. 121:4);
2. God spreekt door wie Hij verkiest, zoals Hij verkiest en wanneer Hij verkiest. Wat belangrijk is **wat** er wordt gezegd, niet **wie** het heeft gezegd. Het woord van God is niet een woord van de profeet over God, maar het woord van God via de profeet. God kan een held kiezen zoals Mozes, een schurk als Bileam, of zelfs – dat is de clou van het verhaal over de sprekende ezel – een dier. De profeet is niet de auteur van zijn of haar woorden, maar slechts het voertuig.
3. **Midrasj Rabba:** Het zou passend zijn geweest als de vermaningen [gericht tot Israël] door Bileam waren uitgesproken en de zegeningen door Mozes. Als Bileam echter de vermaningen had uitgesproken, zouden de Israëlieten hebben gezegd: 'Onze vijand vermaant ons'. En had Mozes de zegeningen uitgesproken, dan zouden de volken hebben gezegd: 'Iemand die Israël lief heeft, zegent hen'. Daarom zei de Heilige, gezegend is Hij, : 'Laat Mozes die van hen houdt, hen vermanen, en Bileam, die hen haat hen zegenen, opdat zowel de vermaningen als de zegeningen duidelijk indruk maken op Israël'.

Het was belangrijk dat de scherpe en harde woorden – zoals kritiek, afkeuring, waarschuwing en terechtwijzing – werden uitgesproken door mensen die het Joodse volk vanuit liefde tegemoet traden;

-----...-----

Om die reden moesten de profeten van Israël het volk liefhebben, want het was hun taak om te bekritisieren, en kritiek werkt alleen als die vanuit liefde geleverd wordt.....

Omgekeerd is er een buitenstaander nodig om lof te uiten. Zoals het boek Spreuken zegt: *'Laat een ander je prijzen, doe het niet zelf' een vreemdeling, niet jijzelf* (📖 Spr. 27:2)

4. Het vierde punt heeft te maken met de belofte die God aan Abraham deed aan het begin van het Joodse verhaal. *'Ik zal je tot een groot volk maken, een bron van zegen zul je zijn. Ik zal zegen wie jou zegenen; wie jou vervloekt, zal Ik vervloeken. Alle volken op aarde zullen gezegend worden door jou'* (📖 Gen. 12:2-3);

-----..-----

5. Hoewel het volk Israël wordt geleid, beschermd, gevoed en gesteund door God, lijken ze alleen maar te kunnen klagen. Waar is hun dankbaarheid, hun geloof, hun erkentelijkheid? *Waarom koos God dit volk?* Vanaf het begin van Exodus tot het einde van Numeri vinden we geen woord waarmee de Israëlieten worden geprezen – *behalve bij Bileam.*

Wie sprak deze woorden (📖 Num. 23:21, 📖 24:6-7, 📖 24:17)? Ogenscheinlijk Bileam. Maar we weten ook dat hij alleen woorden sprak die God hem in de mond legde.

- Is deze passage misschien indirect Gods manier om Zijn liefde te uiten voor het volk dat Hij als het Zijne heeft aangenomen?;
- Zou het kunnen zijn dat God Bileam precies die woorden in de mond legt, die Hij Zelf tegen Israël zou willen zeggen, maar niet kon zeggen, omdat ze nog niet klaar waren voor zulke woorden?;
- Staat de hele dialectiek tussen Bileam en Mozes – Mozes die het volk berispt, Bileam die hun lof toezingt – misschien voor de dualiteit in Gods Geest, tussen **Hasjeem** en **Elohiem**, liefde en gerechtigheid, de liefde die God voelt voor dit volk en de gerechtigheid die Hij hen vraagt na te leven als ze Zijn getuigen voor de wereld willen zijn?

📖 Numeri 23:21 *Hij aanschouwt geen onrecht in Jakob; ook ziet Hij geen kwaad in Israël aan. De HEERE, zijn God, is met hem, en de jubelklank van de Koning is bij hem.*

📖 Numeri 24:6-7 *Als beekdalen strekken ze zich uit, als tuinen aan een rivier; de HEERE plantte ze als aloë's, als ceders aan het water. Water stroomt uit zijn emmers, zijn zaad krijgt veel water; zijn koning wordt boven Agag verheven en zijn koningschap verheft zich.*

📖 Numeri 24:17 *Ik zal hem zien, maar niet nu; ik zal hem aanschouwen, maar niet van nabij. Er zal een ster uit Jakob voortkomen, er zal een scepter uit Israël opkomen; hij zal de flanken van Moab verbrijzelen en alle zonen van Seth vernietigen.*

-----..-----

Is dat niet juist het Goddelijke pathos, dat God Israël meer liefheeft dan dat Israël God lief heeft?;

- Zou de hele episode met Bileam niet Gods manier kunnen zijn om het volk te troosten dat veroordeeld is tot een veertigjarig wachten in de woestijn?;
- Is Bileam, die Gods woorden spreekt, misschien Gods spreekbuis die indirect de lof overbrengt die de Israëlieten nog niet hebben verdiend, maar die God al wel wil laten vastleggen voor het nageslacht?

Op de één of andere wijze moet het volk, hoe dan ook, worden verzekerd dat ze niet alleen geliefd zijn vanwege hun voorouders, maar vanwege henzelf. Zonder dat zouden we helemaal geen verklaring hebben voor de liefde van God voor dit volk waarop Hij zo vaak boos is, maar dat Hij nooit opgeeft..... Gods manier om de regel van het boek Spreuken in praktijk te brengenL *'Laat een ander je prijzen, doe het niet zelf; een vreemdeling, niet jijzelf'*.

5. Tragische ironie (Pagina 284-288)

 Num. 24:25 *'Hierna keerde Bileam naar zijn woonplaats terug, en ook Balak ging naar huis'.*

Dit had het einde van het verhaal moeten zijn. Maar dat was het niet:

 Num. 25:1-3 *'Toen de Israëlieten in Sittim verbleven, begonnen de mannen te hoereren met Moabitische vrouwen, die hen uitnodigden voor de offerplechtigheden ter ere van hun goden. Het volk at van de offers en boog zich voor die goden neer. Zo onderwierp Israël zich aan de Baäl van de Peor. Daarom ontstak de Heer in woede tegen Israël'.*

Wat hier gebeurt, is heel ernstig.

- Het is de eerste keer dat de Israëlieten de doodzonde van afgoderij begaan. Het was een verraad aan alles waar ze voor stonden. De meeste commentatoren beschouwen 'het gouden kalf' niet als een afgod..... ;
- Dit was de eerste keer dat de Israëlieten, om het zo te zeggen zonder reden zondigden. Dit was pure seksuele genotzucht, ze gaven zich klakkeloos over aan de verleiding;

- Dit was de eerste keer dat ze echt contact hadden met de volken die hun burens zouden worden.

-----..-----

Dat ze zo snel afvallig werden, was een beangstigend teken. Het liet zien hoe weinig ze hadden geleerd over de aarde van hun missie als voorbeeldig volk.

Het ergste van alles was dat het begon met seks.....

Wat er niet deugt aan afgoderij is dat het aanbidding van macht is – en in menselijke termen vertaalt: aanbidding van macht is het ongeremd najagen van seksuele begeerte.

De woede van God die prompt komt:

 Num. 25:4-5 *De Heer zei tegen Mozes: 'neem alle familiehoofden van het volk, en hang ze op voor de Heer, in de volle zon, zodat de brandende toorn van de Heer zich van Israël afkeert: 'Zo sprak Mozes tot de rechters van Israël: 'Ieder van jullie moet ter dood brengen al degenen van het volk die zich onderworpen hebben aan de Baäl van Peor'*

-----..-----

Eén van de stamhoofden, Zimri van de stam Simeon, bracht een Midjanitische vrouw mee naar het kamp en sliep met haar in het volle zicht van het volk (**Num. 25:6**).....

Alleen de ijver van Pinechas – die beiden doodde terwijl ze in hun tent bezig waren – voorkwam erger.

Waar was Mozes?

De rabbijnen hadden beslist gelijk toen ze erop wezen dat Mozes eigen levensgeschiedenis hem in deze situatie machteloos maakte. Hij was immers zelf met een Midjanitische vrouw getrouwd, de dochter van één van hun priesters. Elke poging van Mozes om te doen wat Pinechas deed, zou hebben geleid tot een beschuldiging van hypocrisie.

Tragische ironie is zeldzaam in de Hebreeuwse Bijbel. Je zou bijna kunnen zeggen dat het vreemd is aan de geest van het Jodendom, waarin hoop het belakende principe is.

 Numeri 25:6 *En zie, een man uit de Israëlieten kwam en bracht een Midianitische vrouw bij zijn broeders, voor de ogen van Mozes en voor de ogen van heel de gemeenschap van de Israëlieten, terwijl zij huilden bij de ingang van de tent van ontmoeting.*

-----...-----

De Tora is een subtiel boek en in het verhaal van Bileam gebruikt ze een van de meest delicate literaire technieken.

Pas enkele hoofdstukken later (**Num. 31:16**), tijdens de oorlog die de Israëlieten uiteindelijk voerden tegen de Midjanieten, ontdekken we dat de hele episode van het seksueel en geestelijk verraad in Sittim was beraamd en bedacht door Bileam zelf.....

Nu begrijpen we waarom God boos werd op Bileam toen hij met de Moabieten en de Midjanieten meeging ondanks dat Hij hem daar toestemming voor had gegeven.

De boodschap van het verhaal van Bileam in zijn totaliteit is dit: **God redt Israël van zijn vijanden, maar zelfs God kan Israël niet van zichzelf redden.**

 Numeri 31:16 *Zie, zij waren door de raad van Bileam voor de Israëlieten de aanleiding tot trouwbreuk tegen de HEERE, in het geval van Peor, waardoor de plaag kwam onder de gemeenschap van de HEERE.*

Parasja Pinchas

(Num. 25:10 – Num. 30:1)

- Num. 25:10 – Num. 25:18 Ontucht en afgoderij in Sittim
- Num. 26 Telling van de strijdbare Israëlieten
- Num. 27:1 – Num. 27:11 De wet van het erfrecht
- Num. 27:12 – Num. 27:23 Jozua als opvolger van Mozes aangewezen
- Num. 28:1 – Num. 28:15 Wetten voor offers
- Num. 28:16 – Num. 28: 31 Wetten voor de feesttijden
- Num. 29 De offers in de zevende maand
- Num. 30:1 – Num. 30:1 Wetten inzake geloften

1. [De ijveraar](#)
2. [Daden en gevolgen](#)
3. [Wanneer woorden tekortschieten](#)
4. [De kroon die iedereen kan dragen](#)
5. [Lessen van een leider](#)
6. [Leiderschap en de lunst van het juiste tempo](#)

1. De ijveraar (Pagina 291-296)

Twee ijveraars in de Bijbel:

1. **Pinechas:** die Zimri en Kozbi doodde omdat zij openlijk intiem met elkaar waren te midden van de straf die God op dat moment uitoefende onder het volk Israël omdat de mannen zich hadden verleiden door Moabitische en Midjanitische vrouwen en afgoderij pleegden (**Num. 25:6-7**)
2. **Elia:** Die de priesters van Baäl uitdaagden bij het offer op de berg Karmel (1 Kon. 18)

 Numeri 25:6-7 *En zie, een man uit de Israëlieten kwam en bracht een Midianitische vrouw bij zijn broeders, voor de ogen van Mozes en voor de ogen van heel de gemeenschap van de Israëlieten, terwijl zij huilden bij de ingang van de tent van ontmoeting. Toen Pinehas, de zoon van Eleazar, de zoon van de priester Aäron, dat zag, stond hij op uit het midden van de gemeenschap, nam een speer in zijn hand,*

-----...-----

Pinechas en Elia waren religieuze helden. Ze stapten naar voren in een tijd dat het volk te maken kreeg met religieuze en morele crisis en de onmiskenbare woede van God. Ze kwamen in actie terwijl de rest van het volk hoogstens toekeek, ze riskeerden daarmee hun leven.

Toch is de beoordeling van de twee mannen in zowel de geschreven als de mondelinge Tora uiters ambivalent.

1. **Pinechas:** God beloonde Pinechas met een ‘vredesverbond’ (**Num. 25:12**) wat suggereert dat God de verzekering gaf dat hij nooit meer als ijveraar zou optreden;
2. **Elia:** Elia werd stilziggend door God terechtgewezen. Hij was de ‘winnaar’ geweest bij de confrontatie op de berg Karmel. Maar in het visioen dat Elia daarna kreeg (**I Kon. 19:9-16**) beschuldigde hij het volk Israël dat zij het verbond met God hadden verbroken en de altaren van God hadden afgebroken, en de profeten van God hadden gedood.

De betekenis van de midrasj is dat God van Zijn profeten verwacht dat ze het volk niet beschuldigen, maar verdedigen. De profetische taak om mensen tot verandering aan te zetten kan het best worden uitgevoerd door vriendelijkheid en een zacht gesproken woord, en niet door een gewelddadige confrontatie.

De ijveraar neemt de rol van God over. God zegt hier dat Pinechas 'Mijn wraak uitoefende en de woede liet zien die Ik had moeten laten zien'. (Num. 25:11). Pinechas had gedaan wat normaliter God alleen zou doen.

De ijveraar handelt op eigen initiatief in naam van God. Maar mensen zijn niet God. Ze weten niet wat God weet.

Pinechas en Elia wachtten. Volgens hen werd het volk geconfronteerd met een onmiddellijke crisis en was het noodzakelijk om krachtdadig, vastberaden en onverbiddelijk op te treden. Ze waren helden van het religieuze leven.

Toch werden beiden impliciet door God bersipt.

God zei niet dat ze ten onrechte deden wat ze deden. Integendeel. God prees Pinechas en beantwoordde het gebed van Elia. Maar Hij maakte ook duidelijk dat het bij één keer moest blijven. Pinechas moest hierna de rol van priester op zich nemen en kiezen voor de weg van vrede. Elia kreeg te horen dat de tijd gekomen was om een opvolger te benoemen.

 Numeri 25:12 *Zeg daarom: Zie, Ik geef hem Mijn verbond van vrede:*

1 Koningen 19:9-16 Hij ging daar een grot in en overnachtte er. En zie, het woord van de HEERE kwam tot hem, en Hij zei tegen hem: Wat doet u hier, Elia? Hij zei: Ik heb mij zeer voor de HEERE, de God van de legermachten, ingezet. De Israëlieten hebben immers Uw verbond verlaten, Uw altaren omvergehaald en Uw profeten met het zwaard gedood. Ik alleen ben overgebleven, en zij staan mij naar het leven om het mij te benemen. Maar Hij zei: Ga naar buiten en ga op de berg staan, voor het aangezicht van de HEERE. En zie, de HEERE ging voorbij, en een grote en sterke wind, die bergen spleet en rotsen in stukken brak, voor het aangezicht van de HEERE uit. Maar de HEERE was niet in de wind. Na deze wind kwam er een aardbeving, maar de HEERE was ook niet in de aardbeving. Op de aardbeving volgde een vuur, maar de HEERE was ook niet in het vuur. En na het vuur kwam het suizen van een zachte stilte. En het gebeurde, toen Elia dat hoorde, dat hij zijn gezicht met zijn mantel omwikkelde, naar buiten ging en in de ingang van de grot bleef staan. En zie, een stem kwam tot hem, die zei: Wat doet u hier, Elia? Hij zei: Ik heb mij zeer voor de HEERE, de God van de legermachten, ingezet. De Israëlieten hebben immers Uw verbond verlaten, Uw altaren omvergehaald en Uw profeten met het zwaard gedood. Ik alleen ben overgebleven, en zij staan mij naar het leven om het mij te benemen. De HEERE zei tegen hem: Ga heen, keer terug op uw weg, naar de woestijn van Damascus. Wanneer u daar komt, moet u Hazaël zalven tot koning over Syrië. En u moet Jehu, de zoon van Nimsi, zalven tot koning over Israëel. En Elisa, de zoon van Safat, uit Abel-Mehola, moet u tot profeet zalven in uw plaats.

-----...-----

God, die alles weet, mag een oordeel vellen zonder proces, maar wij mogen dat niet, omdat we mensen zijn.

De ijveraar die de wet in eigen hand neemt, begeeft zich in morele zin op glad ijs.

-----...-----

Niet iedereen is een Pinechas of een Elia, en zelfs Pinechas en Elia was het niet toegestaan hun daden van 'ijver' te herhalen. Het is buitengewoon gevaarlijk te geloven dat je een bevoorrechte toegang hebt tot de geest van God en dat je het recht hebt om namens Hem op te treden. God is God en mensen zijn maar al te menselijk.

2. Daden en gevolgen (Pagina 297-304)

Eén van de meest interessante aspecten van Pinechas 'ijveren' is hoe daarnaar werd gekeken vanuit het perspectief van de halacha, de Joodse wet. In hoeverre schiep het een precedent? Pinechas had het volk gered van iets – wat we enkel kunnen aannemen – rampzalige gevolgen zou hebben gehad.

Toch stelde de Joodse wet drie duidelijke beperkingen aan wat uit dit verhaal kon worden afgeleid.

-----...-----

1. Zimri zou onschuldig bevonden worden als hij zich had omgedraaid en Pinechas had gedood, omdat hij in dat geval uit zelfverdediging zou hebben gehandeld.
2. Pinechas daad was slechts te rechtvaardigen omdat hij handelde terwijl Zimri en Kozbi nog bezig waren met hun seksuele immorele daden. Als hij ook maar een ogenblik had gewacht nadat ze uit elkaar waren gegaan, dan had hij niet mogen doen wat hij gedaan heeft, dan zou hij zich schuldig gemaakt hebben aan moord.
3. Pinechas zou een ‘nee’ te horen hebben gekregen als hij een halachische autoriteit – Mozes of een van de rechters – zou hebben gevraagd of hij toestemming had om te doen wat hij wilde doen.

Als Pinechas een fout beging door wat hij deed, vraag je je af waarom de Tora en Psalmen hem zo uitbundig prijzen? (📖 Ps. 106:28-31).... Idealiter hadden Pinechas of anderen uit het volk Zimri zeker voor de rechter moeten brengen.

Waarom bepaalt de Joodse wet in zo’n geval dat, hoewel ingrijpen is toegestaan, de rechtbank of de halachische autoriteit mag uitspreken dat het niet is toegestaan?

📖 **Psalm 106:28-31** *Ook koppelden zij zich aan Baäl-Peor, zij aten de offers voor de doden. Zij verwekten de HEERE tot toorn met hun daden, zodat er een plaag onder hen uitbrak. Toen stond Pinehas op en oefende gericht en de plaag werd tot stilstand gebracht. Het is hem gerekend tot gerechtigheid, van generatie op generatie, tot in eeuwigheid.*

-----...-----

Zoals we al hebben opgemerkt, was de reden dat Mozes niet ingreep volgens de wijzen het feit dat hij zelf met een Midjanitische vrouw getrouwd was,

De Talmoed geeft vervolgens drie alternatieve lezingen van wat er gebeurde en waarom:

1. **Rav** zei dat Pinechas Mozes wel had geraadpleegd, maar dat die een ontwijkend antwoord had gegeven: hij zei het niet ronduit maar liet wel duidelijke doorschemeren dat Pinechas zou moeten ingrijpen.

-----...-----

6. **Sjmoeël** beroept zich op het principe dat Pinechas handelde op grond van een regel die voorschrijft dat als er sprake is van *chiloel Hasjeem*, ontheiliging van Gods naam, het niet nodig is om toestemming te vragen aan een leraar of een andere halachische autoriteit. Want dan zou je de eer van een mens boven de eer van God stellen.
7. Volgens rabbi **Elazar** ging het allemaal om *pikoeach nefesj*, het redden van levens. Er woedde een plaag en Pinechas handelde om dat gevaar een halt toe te roepen.

Pinechas handelde niet binnen de normale parameters van de wet. Pinechas handelde als individu op eigen initiatief, en niet als gerechtsbeambte of als een officiële vertegenwoordiging van het volk.

-----...-----

Zimri maakte zich schuldig aan een specifiek misdrijf waardoor zijn gedrag de hele gemeenschap in gevaar bracht.

Jeremy Bentham: Een handeling is juist als die leidt tot het grootste geluk voor het grootst aantal mensen. Dit richt zich niet als eerste op wet, plicht, geweten of deugd, maar veeleer op de *gevolgen* van onze daden.

Er zijn twee manieren om bij het maken van morele keuzes na te denken over de gevolgen:

1. **Handelingsutilitarisme:** Zal deze handeling de best mogelijke gevolgen hebben? Bijvoorbeeld: een rechter kan tellen voorkomen die tot veel doden zal leiden als hij één onschuldig persoon veroordeelt.

-----...-----

2. **Regelutilitarisme:** We moeten alleen handelen overeenkomstig de regels, maar de regels zelf zijn gerechtvaardigd omdat ze de best mogelijke gevolgen voortbrengen.

Het Jodendom heeft in zijn algehele morele visie ruimte voor het ‘regelutilitarisme’. Ongeacht of het geldt voor Bijbelse wetgeving, het geldt in elk geval voor wetsbepalingen van de koning of van het sanhedrin (gerechtshof) ter wille van *tikoem olan* (sociale orde). Die bepalingen werden vastgesteld omdat ze het leven van de leden van de samenleving verbeterden. Ze bevorderen het grootste goed voor het grootst aantal mensen.

-----..-----

Pinechas stond voor de keuze: ofwel niets doen en nog meer mensen laten sterven, ofwel buitengerechtelijk handelen en de twee belangrijkste boosdoeners, Zimri en Kozbi, doden.

Wat Pinechas deed, kan nooit de basis voor wetgeving worden, vanwege de unieke omstandigheden waarin hij deed wat hij deed. Hij handelde niet op basis van het ‘handelingsutilitarisme’, aangezien hij met twee tegenstrijdige regels werd geconfronteerd:

1. Blijf niet werkeloos toezien, terwijl er onschuldige mensen sterven;
2. Breng een overtreden niet ter dood zonder een volgens de regels gevoerd rechtzaak.

-----..-----

Zijn gedrag was een klassiek voorbeeld van ‘handelingsutilitarisme’, en de essentie van het handelingsutilitarisme is dat het om specifieke situaties gaat, en niet om de algemene regels.

De waarheid is dat een daad als die van Pinechas alleen achteraf kan worden gerechtvaardigd, wanneer die daadwerkelijk de gevolgen heeft gehad die werden beoogd.

Dat is de reden waarom God, hoewel Hij Pinechas prees voor zijn moed en ijver, ervoor zorgde dat hij nooit meer zo zou handelen, door met hem een ‘vredeverbond’ te sluiten. Want de omstandigheden waarin de ijver als die van Pinechas is gerechtvaardigd, zijn uitzonderlijk, en als iemand vraagt of hij zo mag handelen, moet het antwoord altijd zijn: nee

3. Wanneer woorden tekortschieten (Pagina 305-310)

In enkele uitzonderlijke gevallen wijst de Tora zelf op een onderbreking in de opeenvolging van woorden (*piska beëmtsa pasoek*)..... Er is maar een handvol van dergelijke voorvallen.....

-----...-----

1. **Gen. 4:8** Dan zegt Kaïn tot Abel, zijn broer:.... En het geschiedt: als zij op het veld zijn, staat Kaïn op tegen Abel, zijn broer en vermoordt hem..... Kaïn was niet langer bij machte met zijn broer te praten. **En waar woorden ophouden, begint het geweld.**
2. Num. 25 beschrijft de verschrikkelijke gebeurtenissen in Sittim. Verleid door de vrouwen van Moab en Midjan begonnen de Israëlitische mannen de plaatselijke afgoden te aanbidden. (waarna de straf van God begint en Pinechas Zimri en Kozbi doodt), er zijn geen woorden meer te vinden..... en het verhaal gaat verder met **Num. 26:1** ‘En het geschiedt na de plaag.....’ En dan volgt een volkstelling.

 Genesis 4:8 *En Kaïn sprak met zijn broer Abel. En het gebeurde, toen zij op het veld waren, dat Kaïn zijn broer Abel aanviel en hem doodde.*

 Numeri 26:1 *Het gebeurde nu na die plaag dat de HEERE tegen Mozes en tegen Eleazar, de zoon van de priester Aäron, zei:*

-----...-----

3. Gen. 35 ‘Het geschiedt als Israël [Jakob] woont in die landstreek, dat Ruben heengaat en slaapt met Bilha, de bijvrouw van zijn vader; dat hóórt Israël..... Jakob had 12 zonen’. (Na alle traumatische ervaringen, komt het verhaal dat Ruben met de bijvrouw van Jakob slaapt), er zijn geen woorden meer te vinden..... en het verhaal gaat verder met **Gen. 35:22** ‘Jakob had twaalf zonen’. En dan volgt het geslachtsregister.

 Genesis 35:22 *En het gebeurde, toen Israël in dat land woonde, dat Ruben eropuit ging en met Bilha sliep, de bijvrouw van zijn vader; en Israël kwam dat te weten. Jakob had twaalf zonen.*

-----...-----

Wat de tekst vervolgens doet, is in beide (laatste) gevallen vergelijkbaar. Na de stilte komt er een geslachtslijst – in Genesis de opsomming van de twaalf zonen van Jakob. In Numeri een volkstelling waarin het aantal leden van elk van de twaalf stammen wordt omschreven. Het is alsof de Tora bewust opnieuw begint.

Er wordt een stilte in acht genomen. Maar na de stilte, volgt een nieuw begin.

Er zijn daden die onvergeeflijk zijn (neem bijvoorbeeld de Holocaust), maar het verhaal moet op de een of andere manier doorgaan. Het zijn hoorbare stiltes. Daarin spreekt de afwezigheid van woorden een krachtiger taal dan welke woorden ook.

Er is niets dat je kunt zeggen. Er is een stilte die echoot, een zwart gat dat alle spreken opslokt. En dan tel je de overlevenden en begint de Joodse geschiedenis opnieuw. De pijn is niet minder geworden, het verdriet niet genezen, de geschiedenis niet verlost. Maar er is geen andere keuze dan opnieuw te beginnen. ***Dat is wat geloof is.***

[dit kan ik toepassen op mijn eigen leven. Er valt niets of meer te zeggen, er zijn geen woorden voor: alle vernedering, afwijzing, pijn en noem maar op..... Maar er is geen andere keuze dan opnieuw te beginnen (Ps. 27:12-13)]

 Psalm 27:12-13 *Geef mij niet over aan de begeerte van mijn tegenstanders, want valse getuigen zijn tegen mij opgestaan en mensen die briesen van geweld. Als ik toch niet had geloofd dat ik de goedheid van de HEERE zou zien in het land van de levenden, ik was vergaan.*

4. De kroon die iedereen kan dragen (Pagina 311-317)

 Num. 27:15-17 *‘Laat de Heer, de God die aan alle vlees de adem geeft, een man aanstellen over het volk, die voor hun aangezicht zal uittrekken en voor hun aangezicht zal binnenkomen, die hen zal doen uittrekken en hen zal doen binnenkomen zodat het volk van de Heer niet wordt als schapen die geen herder hebben!’*

Waarom gaat het profeetschap / leiderschap van Mozes niet over op zijn zonen, maar op iemand anders (Jozua)?

-----...-----

Het Bijbelse Israël kende dynastieën. Zowel het priesterschap als later ook het koningschap werden overgedragen van vader op zoon. Toch is er van meet af aan een diepgeworteld element van gelijkheid in het Jodendom.

-----...-----

 Lev. 19:2 *‘Zeg tegen de gemeenschap van Israël: Wees heilig, want Ik de Heer, ben heilig’*. Dit is geen oproep aan priesters of profeten – een heilige elite – maar aan een heel volk.

Maimonides: Met drie kronen werd Israël gekroond – met de kroon van de Tora, de kroon van het priesterschap en de kroon van het koningschap. De kroon van het priesterschap werd geschonken aan Aäron en zijn nakomelingen. De kroon van het koningschap werd gegeven aan David en zijn opvolgers. Maar de kroon van Tora is voor **heel** Israël. Wie wil, laat hem komen en die nemen. Denk niet dat de twee andere kronen groter zijn dan die van de Tora... De kroon van de Tora is groter dan de twee andere kronen.

-----...-----

Maar met de verwoesting van de Tweede tempel kwam er een einde aan het koningschap en het functionerend priesterschap. Het leiderschap ging over op **de wijzen** die zichzelf als erfgenamen van de profeten zagen.

Misja-traktaat Avot: Mozes ontving de Tora van [de] Sinaï en leverde haar over aan Jozua; Jozua aan de oudsten, en de oudsten aan de profeten, en de profeten aan de mannen van de Grote Synagoge.

Opmerkelijk genoeg ontbreken de priesters in deze opsomming. In het Bijbelse Israël waren zij de voornaamste bewakers en leraren van de Tora. Waarom zagen de rabbijnen zichzelf niet als erfgenamen van Aäron en het priesterschap?

Eén reden is met zekerheid deze: Het priesterschap was een dynastie. Het was niet voor iedereen toegankelijk. Het werd bepaald door geboorte.

Profetisch leiderschap daarentegen kon nooit van te voren worden voorspeld. Het bewijs was Mozes. Dat zijn kinderen hem niet opvolgden was misschien een groot leed voor hem, maar was een diepe troost voor alle anderen. Het betekende dat iedereen, door discipelschap en toewijding, kon streven naar rabbijn leiderschap en de kroon van de Tora.

-----...-----

De wijzen waren zich ten volle bewust van de sociale implicaties van de uitspraak van rabbi Jose dat de *'Tora niet aan u wordt gegeven als een erfenis'*. Het betekende dat lezen, schrijven en leren nooit het domein mocht worden van een elite.

-----...-----

Waarom mocht de kroon van de Tora niet erfelijk zijn?

- 1) Omdat het dan een voorrecht zou kunnen worden van de rijken;
- 2) omdat kinderen van grote geleerden hun erfenis als vanzelfsprekend zouden gaan beschouwen;
- 3) omdat het zou kunnen leiden tot arrogantie en minachting van anderen;
- 4) omdat leren een louter intellectuele bezigheid zou kunnen worden in plaats van een spirituele oefening.

Het simpele feit dat de wijzen dit zeiden, is een bewijs dat ze constant op hun hoede moesten zijn voor een houding tegenover de Tora die anderen uitsloot. **Gelijkheid blijft nooit behouden zonder waakzaamheid.**

De Tora moet onderwezen worden aan iedereen.

-----...-----

De Joden hebben er in een indrukwekkend – zelfs opmerkelijk – hoge mate voor gezorgd dat niemand werd uitgesloten van onderwijs en dat scholen en leraren werden betaald uit openbare middelen..... **De kroon van de Tora was beschikbaar voor iedereen.**

Waardigheid is geen voorrecht op grond van afkomst, Waardigheid is niet beperkt tot degenen die de juiste ouders hebben. In de wereld zoals de Tora die ziet en schept, kan iedereen een leider zijn. We kunnen allemaal het recht verdienen om de kroon te dragen.

5. *Lessen van een leider (Pagina 318-323)*

De kroon van de Tora is geen erfenis. Die kroon moet worden verdiend.... Hij wordt niet verleend via afkomst. Drie belangrijke lessen:

-----...-----

1. **Leiders respecteren verschillen.** Ze herkennen de talenten die ons onderscheiden en helpen ons die te benutten. Ze begrijpen onze rol in het team. Ze helpen ons de bijdrage te leveren die alleen wij kunnen leveren aan het project waar we allemaal aan deelnemen.

-----...-----

2. **Leiders geven om anderen, niet om zichzelf.** Ze concentreren zich op het team, de missie en de idealen. Ze kunnen gedreven zijn en ongetwijfeld drijven ze anderen ook op, maar het gaat ze niet om hun eigen succes of eer, maar om de eer en het succes van degenen die ze leiden.

-----...-----

3. **Wie de taak van adaptief leiderschap op zich neemt** – ervoor zorgen dat mensen hun eigen probleem onder ogen zien en de noodzaak inzien om de uitdaging van verandering en groei te aanvaarden – **moet rekening houden met boosheid onderweg. Dat hoort bij het leiderschap.**

6. *Leiderschap en de kunst van het juiste tempo* (Pagina 324-328)

Er zijn drie soorten Tora:

1. De Tora die we uit boeken leren;
2. De Tora die we van onze leraren leren;
3. De Tora die we van het leven leren.

De derde is vaak het grondigst en het meest persoonlijke. We leren omdat er iets met of via ons gebeurt, wat ons een nieuw inzicht geeft in wat de Tora ons probeert duidelijk te maken.

-----...-----

Een leider moet inderdaad het voortouw nemen. Maar hij of zij moet ook aanvoelen in welk tempo de mensen kunnen volgen. *Leiderschap is niet effectief als leiders zo ver voor de troepen uitgaan, dat als ze zich omdraaien, zien dat er niemand is die hen volgt.*

Leiders moeten voorop gaan bij vertrek en moet voorop gaan bij terugkeer. Maar ze moeten de mensen ook ‘doen vertrekken’ en ‘doen terugkeren’, wat betekent dat ze de mensen moeten meenemen. Ze moeten ervoor zorgen dat anderen hen kunnen bijhouden. Ze moeten het tempo van de uitdaging aangeven.

-----...-----

Maar profeten zijn geen leiders van mensen. Ze zijn leiders van ideeën. Vaak leven ze teruggetrokken. Slechts enkele van hun tijdgenoten begrijpen wat ze proberen te doen, en dat is voor hen genoeg. Pas ver na hun dood dringen hun ideeën door tot een grotere kring.

-----...-----

Als mensen geleid worden door grote mannen, kunnen ze gemakkelijk passief en afhankelijk worden, waarbij het hen ontbreekt aan een gevoel van persoonlijke en collectieve verantwoordelijkheid. Als er een crisis uitbreekt verwachten ze dat de leider daar iets aan doet. Ze verwachten niet dat hij of zij hen uitdaagt om zelf in actie te komen.

-----...-----

Een leider moet visie hebben, maar moet ook realistisch zijn. Hij of zij moet het onmogelijke denken, maar zich bewust zijn van het mogelijke.

Een leider moet het tempo van de mensen aanhouden. Hij of zij moet mensen onderwijzen, hen voorbereiden op de uitdagingen die voor hen liggen, luisteren naar hun grieven, hen bemoedigen, hun blik verbreden en bereid zijn om te verdragen als ze niet in staat zijn om te versnellen. Hij of zij moet tegelijk geduldig en ongeduldig zijn..... maar er is geen keus.

Parasja Matot **(Num. 30:2 – Num. 32:42)**

- Num. 30:2 – Num. 30:16 Wetten inzake geloften
- Num. 31 Strijd van de Israëlieten tegen de Midianieten
- Num. 32 Ruben en Gad verzoeken om erfbezit in het Overjordaanse

1. De wereld die we scheppen met woorden
 2. Prioriteiten
3. De kracht van niet-nul
4. Boven verdenking

1. De wereld die we scheppen met woorden (Pagina 330-337)

 Num. 30:3 *‘Wanneer een man de Heer belooft iets te zullen doen of onder ede de verplichting op zichneemt zich van iets te onthouden, mag hij zijn woord niet breken; aan alles wat hij met zoveel woorden zegt, moet hij zich houden’.*

-----...-----

Kunnen ze een samenleving opbouwen die zowel vrij is als geordend?

1. Er kan vrijheid zijn zonder orde. Dat is *anarchie*;
2. Er kan orde zijn zonder vrijheid. Dat is *tirannie*;
3. *Nomocratie*; De heerschappij van wetten, niet van mensen.

Bij **nomocratie** (waaraan het grootste gedeelte van de Tora gewijd is) geldt: *Hierbij doen mensen wat ze doen, niet simpelweg omdat ze dat willen* en de macht hebben om dat te doen, soms zelfs tegen de wil van anderen in, maar omdat het juist, rechtmatig en geboden is om het te doen.

Dat is het project van de Tora: **een samenleving gebouwd op wetgeving die door God zelf is gegeven**, die vrijwillig is aanvaard op de berg Sinaï, die door ouders aan kinderen wordt onderwezen en waarover gesproken wordt *‘thuis en onderweg, als u naar bed gaat en opstaat’*, wetten die niet alleen in steen zijn gegraveerd of op perkament zijn geschreven, maar *‘die in hun hart zijn geschreven’* (**Jer. 31:32**)

Maar is wetgeving voldoende?

Het korte antwoord is nee.

-----...-----

Als de enige manier om ervoor te zorgen dat je belangen worden beschermd een voortdurend beroep op wetten en advocaten is, dan is er sprake van een samenleving met weinig vertrouwen en weinig sociaal kapitaal.

-----...-----

Deze wetten (Num. 30) omtrent geloften en eden verschijnen ten tonele wanneer de Israëlieten op het punt staan het beloofde land binnen te gaan. Deze wetten vertegenwoordigen één van de meest onderscheidende kenmerken van het Jodendom als levenswijze, namelijk zijn grote aandacht voor *de manier waarop wij met woorden werelden scheppen of vernietigen*. Voor het Jodendom is **spreken** het leven zelf.

Het belangrijkste van een *performatieve uiting is een belofte. Als ik je beloof dat ik iets zal doen, dan creëer ik iets wat daarvoor niet bestond, namelijk een verplichting*. Dit feit..... blijkt aan de basis van het Jodendom te liggen.

-----...-----

Hoe kunnen we dan een ordelijke samenleving creëren zonder de mensen hun vrijheid te ontnemen? Het antwoord is *het doen van een belofte*.

-----...-----

Het is dit vermogen van mensen om zich vrijwillig te verplichten om bepaalde handelingen wel of juist niet te doen, dat orde schept in de relatie tussen mensen zonder het gebruik van dwang.

Vrijheid is afhankelijk van mensen die hun woord houden.

Als het vertrouwen weg is, vallen sociale verbanden weg. De samenleving wordt dan afhankelijk van de instanties die de wet handhaven of een andere vorm van dwang.

De verleiding om je woord te breken wanneer dat in je voordeel is, kan heel sterk zijn. Daarom is het geloof in een God die toezicht houdt op alles wat we denken, zeggen en doen en die ons houdt aan onze beloften zo fundamenteel.

-----...-----

Als je vrijheid nastreeft, behandel woorden dan als heilig, geloften en eden als onschendbaar.

2. Prioriteiten (Pagina 338-342)

De stammen Ruben en Gad vroegen aan Mozes in [Num. 32:16-19](#) *‘Maar zij antwoordden, dichterbij komens: **‘wij willen schaapskooien bouwen voor ons vee en steden voor onze kinderen.** Dan kunnen onze kinderen in deze steden wonen, veilig voor de inwoners van het land. Daarna zullen wij onszelf wapenen en voor de andere Israëlieten uittrekken, totdat we hen op de plaats van bestemming hebben gebracht. Wij gaan niet naar huis voordat ieder van de Israëlieten een eigen stuk grond heeft gekregen. Maar als wij ten oosten van de Jordaan ons deel krijgen, hoeven wij niet als zij grond te hebben aan de overkant van de Jordaan of nog verder weg’.*

-----...-----

Mozes antwoordde de stammen van Ruben en Gad in [Num. 32:24](#) *‘**Bouw steden voor jullie kinderen en schaapskooien voor jullie kudden,** maar doen wat jullie hebben beloofd’*

De volgorde van de zelfstandige naamwoorden is cruciaal. De mannen van Ruben en Gad plaatsten hun eigendommen vóór de mensen: zij spraken eerst over hun kudden, en daarna over hun kinderen.

-----...-----

De mannen van Ruben en Gad stelden ‘rijkdom en glorie’ boven geloof en nageslacht.... Mozes laat hun merken dat hun prioriteiten verkeerd zijn.

Het lot van de Joodse gemeenschappen werd voor het grootste gedeelte bepaald door één enkele factor: *hun besluit, of het ontbreken van dat besluit, om kinderen en hun onderwijs voorop te stellen.*

-----...-----

Er is nauwelijks een andere religie of beschaving te vinden die haar bestaan zo sterk gebaseerd heeft op het stellen van kinderen en hun onderwijs.

De impliciete berisping van Mozes aan de stammen van Ruben en Gad is geen ondergeschikt historisch detail, maar een fundamentele verklaring over Joodse prioriteiten. Eigendom komt op de tweede plaats, kinderen op de eerste.

-----...-----

Niet wat we bezitten laat ons delen in de eeuwigheid, maar de kinderen die we baren en de moeite die we doen om ervoor te zorgen dat ze ons geloof en onze manier van leven overdragen aan de volgende generatie.

3. *De kracht van niet-nul (Pagina 343-347)*

Een **nulsomspel** is een spel waarin de winst van de een gelijk staat aan het verlies van de ander.

-----...-----

Of ik win en jij verliest, of jij wint en ik verlies.

Een **niet-nulsomspel** is een spel waarin de som van winst en verlies groter of gelijk is dan nul. Het kan zijn dat beide partijen winnen of dat beide partijen verliezen.

Het [laatste] is een enorm belangrijk idee omdat het de weg opent naar creatieve vormen van conflictoplossing.

-----...-----

De Rubenieten en de Gadieten erkenden dat Mozes zorgen terecht waren (over hun voorstel om aan deze kant van de Jordaan te blijven om daar te gaan wonen en werken) en stelden een compromis voor.

Laten we voorzieningen treffen voor ons vee en onze families, zeiden ze, en daarna vergezellen we de andere stammen op hun tocht over de Jordaan.

We zullen niet alleen samen met hen strijden, maar ook in de frontlinie staan..... Het was een klassieke win-win situatie, een niet-nulsom oplossing.

-----...-----

De onderhandelingen tussen Mozes en de twee stammen zijn een schitterend voorbeeld van vier principes:

1. Mozes maakte *onderscheid* tussen de mensen en het probleem. Hij maakte de Rubenieten en de Gadieten duidelijk dat de kwestie niet specifiek met hen te maken had, maar met ervaringen van de Israëlieten uit het verleden;
2. Mozes en de Rubenieten en Gadieten waren bereid hun plannen te wijzigen in het belang van het volk als geheel, en Mozes dat ziende, was bereid om zijn verzet op te geven;
3. De Rubenieten en de Gadieten bedachten een mogelijkheid waarin *beide partijen zouden winnen*;
4. Mozes drong aan op *objectieve criteria*. De Rubenieten en de Gadieten zouden pas naar de oostelijke Jordaanoever terugkeren als alle andere stammen zich veilig op hun grondgebied hadden gevestigd.

-----...-----

De kracht van niet-nulsomdenken is ***dat beide partijen eerlijk en principieel zijn en niet alleen gericht op wat goed is voor henzelf, maar ook wat goed is voor de ander.***

Eenheid in de hemel schept diversiteit op aarde. Omdat iedereen eindig is, beperkt en anders is, heeft iemand anders wel wat ik mis. Wat iemand anders mist, heb ik. Dus als we samenwerken profiteren we daar beiden van.....

Door verschil voor te stellen als de bron van wederzijdse winst in plaats van de bron van het conflict, werken we mee aan de Goddelijke zegen die het grootst maar ook het moeilijkst bereikbaar is: vrede.

4. Boven verdenking (Pagina 349-355)

Een ethische grondregel van het Jodendom: het is niet goed genoeg om te doen wat goed is zonder de ogen van God. We moeten zo handelen dat we ook in de ogen van onze medemensen het goede hebben gedaan. We moeten boven verdenking staan.

-----...-----

In het algemeen is het verboden om handelingen te verrichten die op zich zijn toegestaan, maar die misverstanden zouden kunnen opwekken. (Bijvoorbeeld: het is op sabbat verboden om kledingstukken buiten op te hangen die nat zijn geworden (bijvoorbeeld omdat ze in het water zijn gevallen), en ze te laten drogen, aangezien de mensen kunnen denken dat ze gewassen zijn op de sabbat.

Chasjad is gericht op de mogelijkheid dat mensen zouden kunnen denken dat je iets gedaan hebt wat verboden is, waardoor ze slecht over je gaan denken.

Mariet haäjien gaat het om gevallen waarin mensen je kennen als iemand die niet iets doet dat verboden is, maar daaruit ten onrechte de conclusie zouden kunnen trekken dat B is toegestaan, omdat je A doet en A gemakkelijk voor B aangezien kan worden. In de bovengenoemde situatie zouden mensen die zien dat je op sabbat kleren ophangt om ze te laten drogen, kunnen concluderen dat het is toegestaan om kleding te wassen op sabbat.

Deze bezorgdheid omtrent uiterlijke schijn lijkt op het eerste gezicht vreemd. Het gaat er immers om wat God van ons denkt, niet wat mensen van ons denken.

-----..-----

Hoe we op andere mensen overkomen... Is minder belangrijk dan hoe we op God overkomen, maar toch zijn we vaak alleen met het eerste bezig.

In elk geval is het verboden om mensen te verdenken van wangedrag.

-----..-----

De principes van *chasjad* en *mariet haäjien* betekenen dat we zo moeten handelen dat we als rolmodel gezien worden (door boven verdenking te staan)... En dat ons gedrag ondubbelzinning moet zijn als een leerboek (door geen gelegenheid te geven voor verkeerde interpretatie).

-----..-----

Achterdocht is een veel voorkomend verschijnsel in het sociale leven en is bijzonder destructief.

Het Jodendom draagt ons aan de ene kant op om geen argwaan te koesteren, maar mensen welwillend te beoordelen en hun het voordeel van de twijfel te geven. Anderzijds roept het een ieder van ons op te handelen op een manier die boven verdenking staat, en ver weg te blijven van ongepast gedrag, van alles wat daarop lijkt en van alles wat zelfs maar die indruk lijkt te wekken.

-----...-----

Onschuldig zijn voor God is één ding; onschuldig zijn voor onze medemensen is heel iets anders en veel moeilijker.

Parasja Masee (Woorden)
(Num. 33:1 – Num. 36:13)

- Num. 33 Overzicht van de reizen en rustplaatsen van de Israëlieten
- Num. 34:1 – Num. 34:12 De grenzen van Kanaän
- Num. 34:13 – Num. 34:15 Verdeling van het land
- Num. 34:16 – Num. 34:29 Benoeming van hen die het land verdelen moeten
- Num. 35 De steden voor de Levieten en de vrijsteden
- Num. 36 Huwelijksverbod voor erfdochters buiten hun stam

1. [De lange weg naar vrijheid](#)
2. [De dood van de hogepriester](#)
3. [Individu en gemeenschap](#)
4. [De complexiteit van mensenrechten](#)
5. [De religieuze betekenis van Israël](#)
6. [De profetische stem](#)

1. De lange weg naar vrijheid (Pagina 360-364)

De echte reis naar vrijheid is geen fysieke reis. Het is een mentale, morele en spirituele reis. En die is lang, zwaar en veeleisend, en onderweg is er sprake van allerlei problemen en mislukkingen.

-----...-----

De Tora stelt dat God de farao ertoe aanzette om hen [het volk Israël] achterna te gaan (Ex. 14:4).....

Alles wat we in de Tora en het boek Jozua lezen, wijst erop dat de mensen in het land doodsbang waren voor de Israëlieten, en niet andersom. Het volk wist dat ze met God aan hun zijde niet konden verliezen. Maar toch werd hun vermogen tot redelijk denken overweldigd door angst.

Dit bracht Maimonides ertoe..... te suggereren dat God de Israëlieten opzettelijk door de woestijn had geleid om hen in een situatie te brengen waarin ze – uit pure noodzaak – kracht en uithoudingsvermogen zouden ontwikkelen.....

Het is voor de menselijke natuur onmogelijk van het ene uiterste naar het andere uiterste te gaan, van een gebruikelijke manier van doen naar een geheel nieuwe manier van handelen.

 Exodus 14:4 *En Ik zal het hart van de farao verharden, zodat hij hen achtervolgt. Dan zal Ik ten koste van de farao en ten koste van heel zijn leger geëerd worden, zodat de Egyptenaren zullen weten dat Ik de HEERE ben. En zo deden zij.*

-----...-----

De **twee en veertig** tussenstops (pleisterplaatsen in de woestijn tussen Egypte en het beloofde land) vormen een middel dat ons wil laten weten hoeveel stadia we moeten doorlopen om van hier naar daar te komen wanneer vrijheid onze bestemming is.

De reis van slavernij naar vrijheid duurt net zo lang of kort als mensen nodig hebben om gewoonten te ontwikkelen die passen bij het dragen van verantwoordelijkheid voor hun toekomst en die van kinderen.

Vrijheid betekent offers brengen in het heden voor vrede en welvaart in de toekomst. Het betekent wetten gehoorzamen ter wille van het algemeen welzijn. Het vraagt van de burgers deugdzaamheid, moed en discipline.

-----...-----

Edmund Burke: Mensen zijn geschikt voor burgerlijke vrijheid in dezelfde mate als waarin ze in staat zijn om hun begeerten te beteugelen met morele banden..... De samenleving kan niet bestaan, tenzij er een sturende macht over wil en begeerte is geplaatst, en hoe minder daarvan zich in onszelf bevindt, hoe meer er buiten onszelf moet zijn. *In de eeuwige grondwet van de dingen ligt besloten dat mensen met een onmatige geest niet vrij kunnen zijn.* Hun hartstochten smeden hun ketenen.

-----...-----

Hoelang het duurt om het beloofde land te bereiken – Dat heeft niets te maken met afstanden op de kaart en alles te maken met geestelijke zelfbeheersing.

De belangrijkste garantie voor vrijheid zijn de ‘gewoonten van het hart’ van de mensen. Dat is één van de fundamentele doelen van de Tora: om ons te oefenen – door middel van 613 geboden die alle aspecten van het leven raken – in gewoonten als zelfbeheersing, morele verantwoordelijkheid en een gevoel van rechtvaardigheid en mededogen.

Je kunt iemand niemand vrij maken. Dat moet elk van ons leren door opvoeding en ervaring.

2. De dood van de hogepriester (Pagina 366-367)

Om situaties van ‘bloedwraak’ te voorkomen, werden de vrijsteden ingesteld.

Mensen die doodslag hadden begaan, werden daar naartoe gestuurd en zolang ze zich binnen de grenzen van de stad bevonden, waren ze beschermd door de wet. Ze moesten daar blijven tot ‘de dood van de hogepriester’ (Num. 35:25).

Wat heeft de dood van de hogepriester hiermee te maken

3 interpretaties:

1. De dood van de hogepriester bracht **verzoening** voor het verloren leven van het slachtoffer;
2. De hogepriester deelde op de een of andere manier in de verantwoordelijkheid voor de dood;
3. **Maimonides:** Iemand die onbewust een ander heeft gedood, moet in ballingschap gaan, aangezien de woede van de ‘bloedwreker’ afkoelt als de oorzaak van het kwaad uit zicht is. De mogelijkheid om uit ballingschap terug te keren, is afhankelijk van de dood van de hogepriester, de meest geëerde mens en vriend van geheel Israël. Door zijn dood wordt het familielid van degene die gedood is, verzoekt, want het is een natuurlijk verschijnsel dat we troost vinden in ons ongeluk wanneer hetzelfde ongeluk of een groter ongeluk een ander overkomt. Geen enkel sterven veroorzaakt meer verdriet onder ons dan dat van de hogepriester. **[In mijn geloof in God Almachtig in Jezus Christus is HIJ de hogepriester].**

Gebied verandert de wereld omdat het ons verandert. De Tora heeft de kracht om de samenleving te veranderen, niet door middel van wonderen, maar door effecten die volledig te verklaren zijn aan de hand van politieke theorieën en sociale wetenschappen. En de dood van de hogepriester en het collectieve verdriet dat het teweegbrengt, maakt het voor degene die de doodslag pleegde mogelijk om naar huis terug te keren.

📖 **Numeri 35:25** De gemeenschap moet hem die een doodslag begaan heeft, redden uit de hand van de bloedwreker, en de gemeenschap moet hem laten terugkeren naar zijn vrijstad, waarheen hij gevlucht was. Dan moet hij daar blijven tot de dood van de hogepriester, die men met de heilige olie gezalfd heeft.

3. *Individu en gemeenschap (Pagina 370-374)*

Eén van de grondbeginselen van het Joodse geloof: ***De heiligheid van het menselijk leven.***

Bloed verontreinigt het land (📖 **Num. 35:33**). Aangezien de menselijke persoon het beeld van God is, is moord niet louter een misdaad – ***het is heiligschennis***. Het verontreinigt het land. Het ontheiligt iets heiligs, namelijk het menselijk leven zelf.

De vrijsteden dienen als vrijplaats tegen bloedwrekers, zodat voorkomen wordt dat iemand die een ander gedood heeft, sterft voordat hij voor de gemeenschap heeft terechtgestaan. Met andere woorden: De vrijsteden beschermen niet alleen degene die doodslag pleegde – ze beschermen ook al diegenen die beschuldigd werden van moord voordat ze terecht hadden kunnen staan.

📖 **Numeri 35:33** *U mag het land waarin u woont niet ontheiligen, want het bloed ontheiligt het land. Voor het land kan geen verzoening gedaan worden over het bloed dat erin vergoten wordt, dan door het bloed van degene die dat vergoten heeft.*

-----..-----

Maimonides: Iemand die verbannen is (voor doodslag), verlaat de vrijstad ***nooit***, zelfs niet om een mitswa te verrichten, of om te getuigen in een geld- of moordzaak, of iemand te redden door zijn getuigenis, of iemand te redden uit handen van een niet-Jood, van verdrinking in een rivier, of uit een brand, of ingestort gebouw..... Als hij toch weggaat (voordat de hogepriester is overleden) loopt hij het risico gedood te worden

Niemand in het Jodendom is verplicht om zijn eigen leven in gevaar te brengen om het leven van een ander te redden – zelfs niet als hij daarmee het hele Joodse volk zou redden

Ondanks het feit dat het Jodendom en sterk met de gemeenschap verbonden geloof is, is het recht op leven in de Joodse wet absoluut en onvervreemdbaar, het wanneer het op het spel staat, *krijgt het individu voorrang boven de gemeenschap*.

-----...-----

De misjna: Het was om deze reden dat de mens afzonderlijk werd geschapen, om u te leren dat een ieder die een leven vernietigt door de schrift wordt beschouwd als iemand die een hele wereld heeft vernietigd, en dat een ieder die een leven redt, is als iemand een hele wereld heeft gered.

-----...-----

De mens is gemaakt naar het beeld van God. *Het concept van God, enkelvoudig en uniek, gaf aanleiding tot het concept van de menselijke persoon, enkelvoudig en uniek.* Dit is de geboorte van het individu in de westerse beschaving.

In Griekenland was de hoogste waarde de *polis*, de stadstaat, de groep..... De hoogste glorie was heldhaftigheid op het slagveld, of de bereidheid om te sterven voor het belang van de stad..... De groep heeft voorrang op het individu. Dat is een fundamenteel verschil tussen de Griekse en de Joodse ethiek.

-----...-----

Joden buigen niet voor de meerderheid. De ene geeft niet toe aan velen.

Om de orde te kunnen handhaven, moeten de rechten van het individu in de samenleving soms worden geschonden, of moet er een persoonlijk offer worden gebracht ten bate van het algemeen belang.

Geen enkele regering of politieke orde ter wereld kan altijd elk individueel mens ter wille zijn. Elke regeringsvorm moet gericht zijn op het algemeen belang, en als het individu daar zo nu en dan onder lijdt, wordt dat niet gezien als heel ernstig.

Het Joodse nationale karakter verdraagt dat echter niet, want de Joodse ethiek predikt de absolute vrijheid van het individu, die niet mag worden aangetast ter wille van de samenleving

4. De complexiteit van mensenrechten (Pagina 376-379)

Waarom zijn de verhalen van de dochters van Selofchad los van elkaar opgenomen in het boek Numerie.

- 1) De dochters van Selofchad (uit de stam van Manasse) hebben recht op een stuk land, net als de mannen en
- 2) Als de dochters van Selofchad trouwen met iemand van dezelfde stam Manasse, dan blijft het erfdeel in het bezit van die stam.

-----...-----

Individualisme is een ander woord voor chaos. In de tijd van de **Rechters (17:6, 21:25)** was er geen koning; iedereen deed wat in zijn eigen ogen goed was. Vandaar de nadruk in heel het boek Numeri op de centrale rol van de stammen als het organiserend principe van het Joodse leven.....

Het bestaan van zoiets als stammen is fundamenteel voor een vrije samenleving..... We hebben als mensen een reeks identiteiten, deels gebaseerd op familieachtergrond, deels op beroep, deels op woonplaats en gemeenschap.

 Richteren 17:6 *In die dagen was er geen koning in Israël: eenieder deed wat juist was in zijn ogen.*

 Richteren 21:25 *In die dagen was er geen koning in Israël: eenieder deed wat juist was in zijn ogen.*

-----...-----

Daarom moet een samenleving naast individuele rechten ook ruimte maken voor groepsidentiteiten.

-----...-----

Dat is precies wat de Tora ons wil zeggen, wanneer zij het verhaal van de dochters van Sefofchad in tweeën deelt. Het eerste deel gaat over individuele rechten, de rechten van Selofchads dochters op een aandeel in het land. Het tweede deel gaat over groepsrechten, in dit geval het recht van de stam Manasse op zijn grondgebied.

Waar het om gaat in het leven, de meest fundamentele waarde van allemaal, stelt de Tora het individu **boven** de groep. Maar in het geval van eigendom – zoals hier, de erfenis van het land – onderstreept de Tora het belang van beide, omdat beiden noodzakelijk zijn voor een vrije samenleving.

5. De religieuze betekenis van Israël (Pagina 380-382)

Enerzijds moet monotheïsme God beschouwen als *niet-territoriaal*. De God van het *overal* is overal te vinden. Hij is niet beperkt tot dit volk (de Israëlieten), of deze plaats (Israël)

Anderzijds moet het onmogelijk zijn om volledig als Jood te leven buiten het land Israël, want anders zoude de Joden niet het bevel hebben gekregen om daarnaartoe te gaan en vervolgens er naar terug te keren. **[gaat het hier over de Joden of de Israëlieten, het twee-stammenrijk of ook het toenstammenrijk. Voor mij is dit duidelijk het laatste].**

Waarom is de God die elke plaats overstijgt juist op *deze* plaats te vinden?

-----..-----

Kan men God vinden, God dienen of God ervaren buiten het heilige land? Ja en nee.

Als het antwoord enkel ja was, zou er geen reden zijn om terug te keren. Als het antwoord enkel nee was, zou er geen reden zijn om als Jood in ballingschap te blijven. Op deze spanning is het Joodse bestaan gebaseerd.

(het land) Israël is in het bijzonder geschikt om profeten voort te brengen – inderdaad een geheel door God geïnspireerd volk. Er is geen andere plek die zich zo sterk onderscheidt door Goddelijke inspiratie.

Hoewel elk land, en elke natie onder de overkoepelde soeveriniteit van God valt, is die relatie alleen in Israël *rechtstreeks*.

-----...-----

De Tora is niet alleen een wetboek voor persoonlijke vervolmaking. Ze biedt ook een raamwerk voor de opbouw van een samenleving, een natie, een cultuur.....

De Tora bevat welzijnswetten, burgerlijk recht, regels voor de relaties tussen werkgevers en werknemers, milieuvorschriften, regels voor dierenwelzijn, volksgezondheid, de overheid en juridische systemen.

Voor het Jodendom woont God hier op aarde, in mensenlevens, in menselijke uitwisselingen en verbanden.

Alleen in Israël kunnen Joden met de taal van de Bijbel leven, in een tijdrekening die is afgestemd op de Joodse kalender en een ruimte die verzadigd is van Joodse geschiedenis. Alleen daar vormen ze een meerderheid.

Want alleen in Israël is God zo nabij dat je Hem kunt voelen in zon en wind, kunt vermoeden aan de andere kant van de heuvels, kunt horen in stembuigingen en spraakgebruik, en kunt leven, gewaagd maar vol vertrouwen, onder de schaduw van Zijn vleugels.

6. De profetische stem (Pagina 383-388)

Wanneer een koning sterft, eindigt zijn macht. Wanneer een profeet sterft, begint zijn invloed.

De toekomst is niet van te voren bepaalt, maar hangt van ons af en de keuzes die we maken.

-----...-----

Als een voorspelling uitkomt, is die succesvol; als een profetie uitkomt, heeft die gefaald. De profeet beschrijft een toekomst die zal plaatsgrijpen, *tenzij* we acht slaan op het gevaar en ons leven beteren.

Verschillende dingen maakten profeten uniek: **Het eerste was** hun gevoel voor geschiedenis. De profeten waren de eersten die God in de geschiedenis plaatsten.

Tijd is Gods manier om te voorkomen dat alles tegelijk gebeurt.

1. **Cyclische tijd**; tijd als de geleidelijke wisseling van seizoenen, of de cyclus van geboorte – groei – verval en dood. Cyclische tijd is de tijd zoals die in de natuur voorkomt – plaats in de biologie;
2. **Lineaire tijd**; Tijd als een onverbiddelijke opeenvolging van oorzaak en gevolg - plaats in de natuurkunde;
3. Tijd als louter opeenvolging van gebeurtenissen zonder onderliggend plot of thema – plaats in de seculiere geschiedenis;
4. De profeten zagen de tijd als het toneel waarop het grote drama tussen God en de mensheid zich afspeelt, in het bijzonder in de geschiedenis van Israël. Als Israël trouw bleef aan zijn missie, zijn verbond, dan zou het bloeien. Als het ontrouw was, zou het falen. Het zou worden overwonnen en verbannen.

-----...-----

Het tweede profetische inzicht was de onverbreekelijke relatie tussen monotheïsme en moraal. Afgoderij was niet alleen verkeerd. Afgoderij corrumpeerde ook.

Men beschouwde het universum als een veelheid aan machten die veelvuldig met elkaar botsten. De sterksten wonnen de strijd. Macht versloeg recht. De sterksten overwonnen en de zwaksten gingen te gronde.....

De profeten verzetten zich hiertuigen uit alle macht. Voor hen kwam de macht van God op de tweede plaats; waar het in de eerste plaats om ging was Gods gerechtigheid.

-----...-----

Alleen door open te staan voor een macht die groter is dan zichzelf worden mensen groter dan zichzelf.

Deuteronomium

boek van het vernieuwde verbond

Jonathan Sacks

Het Bijbelboek **DEUTERONOMIUM** bevat de volgende Parasja's

1.	Devariem	(Deut. 1:1 – 3:22)
2.	Waëtkanan	En ik smeekte (Deut. 3:23 – 7:11)
3.	Ekev	Omdat (Deut. 7:12 – Deut. 11:25)
4.	Reëe	Zie (Deut. 11:26 – 16:17)
5.	Sjoftiem	Rechters (Deut. 16:18 – 21:9)
6.	Tetsee	Wanneer je uittrekt (Deut. 21:10 – 25:19)
7.	Ki Tavo	Wanneer je komt (Deut. 26:1 – 29:8)
8.	Nitsaviem	Jullie staan (Deut. 29:9 – 30:30)
9.	Wajelech	En hij ging (Deut. 31)
10.	Haäzinoe	Neig het oor (Deut. 32)
11.	Wezot Haberacha	En dit is de zegen (Deut. 33 – Deut. 34)

Het programma van Deuteronomium gaat over het opbouwen *van een goede samenleving die berust op collectieve verantwoordelijkheid*. Wij, het volk onder Gods heerschappij.

-----...-----

Individuele vroomheid is op de lange termijn onhoudbaar zonder collectieve morele verantwoordelijkheid.

Kunnen vrijheid en orde samengaan?

Vrijheid zonder orde staat gelijk aan chaos;
Orde zonder vrijheid staat gelijk aan slavernij.

-----...-----

Genesis is een doorlopende kritiek op wereldrijken en op stedelijk leven in het algemeen.

-----...-----

De fundamentele vraag is dus:

1. Hoe kun je orde hebben zonder slavernij;
2. Hoe kun je vrijheid hebben zonder chaos;
3. Hoe kun je een door wetten gereguleerde vrijheid hebben.

Oftewel: ***Hoe kunnen we samenwerkingsverbanden opzetten in een wereld van conflicterende wensen?***

Er zijn drie manieren om dat te doen:

1. De samenleving te laten betalen – de markteconomie;
2. De samenleving te dwingen – de wereld van macht en staat;
3. De mensen zover krijgen dat ze zich verenigen in een belofte – een verplichting – van wederzijdse trouw en collectieve verantwoordelijkheid.

Dit is niet langer een wereld van afzonderlijke ‘ikken’ die hun eigen belang najagen. Het is een wereld van een collectief ‘wij’ waarin we afgesproken hebben onze identiteit op te laten gaan in iets dat groter is dan wij, iets wat definieert wat we zijn en wat ons verplicht tot het aangaan van een aantal beloften die we vrijwillig nakomen. ***Dit is de wereld van het verbond en daarover gaat de Tora.***

-----...-----

Het gaat bij een Bijbels verbond er niet om dat de mensen doen wat de goden van hen vragen en de goden zorgen voor de uitkomst die de mensen willen. Bij een Bijbels verbond gaat het om *het accepteren van verantwoordelijkheid*.

Het volk moet ontdekken dat God een innerlijke Kracht is die hen sterk maakt, en geen kracht van buiten die de kastanjes voor hen uit het vuur haalt.

Om de Heilige Aanwezigheid *in het kamp* te hebben, dichtbij, niet veraf.... Moet er een sociale ethiek gelden: ***de heiligheidswet***. Daarvoor is een heiligdom nodig met alle bijbehorende wetten.... Er moet een radicale breuk zijn tussen het heilige en het louter menselijke.

-----...-----

Waar gaat Deuteronomium over ? Een samenleving die het waard is om de woonplaats van de Heilige Aanwezigheid te zijn.

Vier verbonden:

1. Het verbond tussen God en Noach; Deze is volledig eenzijdig, God spreekt en vaardigt bepaalde regels uit, en van Noach zelf wordt verder niets gevraagd;
2. Het verbond tussen God en Abraham; Deze vraagt meer van de mens in de zin dat Abraham zelf een handeling moet verrichten, namelijk een besnijdenis, bij hemzelf en alle mannelijke leden van zijn familie;

3. Het verbond tussen God en het volk Israël bij de berg Sinai; Deze vraagt nog meer van de mensen, Want God staat erop dat Mozes aan de Israëlieten uitlegt wat de aard van de overeenkomst is, en alleen als ze ermee instemmen, wat ze drie keer doen, wordt het verbond van kracht;
4. Dit verbond (Deuteronomium) komt tot stand op initiatief van de mens (terwijl de vorige drie verbonden op initiatief van God tot stand kwamen) en dit verbond beslaat het gehele boek Deuteronomium. Het beschrijft de verschuiving van Goddelijk initiatief naar menselijke verantwoording.

-----...-----

De taal van het verbond

Deuteronomium heeft een eigen, karakteristieke woordenschat:

-----...-----

Luisteren: Het allerbelangrijkste woord van dit boek. Het komt maar liefst 92 keer voor. Het gebruik van dit woord in plaats van alle woorden die ‘*gehoorzamen*’ kunnen beteken geven een duidelijk signaal af dat de Tora van ons verwacht dat we ***begrijpen*** waarom bepaalde dingen geboden of verboden zijn.

God is geen tiran die ons leven regeert zoals het Hem belieft. ***God is een Leraar die niet alleen van ons verwacht dat we ons aan de regels houden, maar ook dat we ze begrijpen.***

Deuteronomium nodigt de Israëlieten uit om hun innerlijke stem – Gods stem van binnen – te volgen en niet te kijken hoe anderen zich gedragen en niet proberen hen na te doen.

Liefhebben: Dit woord komt 23 keer voor in het boek Deuteronomium en bijna gaat het altijd over de relatie tussen Gods liefde voor zijn volk en de liefde van Zijn volk voor Hem.

Vreugde: Dit woord komt 12 keer voor in het boek Deuteronomium. De essentie van het leven in het beloofde land is vreugde en dankzegging.

-----...-----

Herinneren, niet vergeten: De vormende ervaringen van de Joodse geschiedenis.....moeten we als herinnering en identiteit met ons mee dragen. We weten hoe het voelt om gekweld te worden, daarom mogen we anderen niet kwellen.

Het doorgeven van herinneringen en identiteit: Het volstaat niet om ons aan de wet te houden. We moeten die doorgeven van generatie op generatie.

-----...-----

Deuteronomium heeft de vorm van een verbond

1^e vraag: Het boek Deuteronomium heeft een precieze orde en structuur. Maar wat is die orde?

2^e vraag: In welke zin is het boek Deuteronomium een ‘tweede wet’ (*Misjnee Tora*)?

3^e vraag: Wat voor soort boek is het boek Deuteronomium en wat is de betekenis ervan voor de Tora als geheel?

De structuur van een verbond zoals dit vroeger werd gebruikt in de tijd vòòr Abraham en die exact zo voorkomt in dit verbond: Deuteronomium:

-----...-----

1. **Inleiding;** 1:1 – 1:5; Aankondiging van de plaats en de persoon die het initiatief heeft genomen tot het verdrag; Mozes namens God;
2. **Historische proloog;** 1:6 – 4:49; Mozes beschrijft de geschiedenis die het volk heeft gebracht waar ze nu zijn.
3. **Bepalingen;** 5:1 – 11:32; Algemene bepalingen: Tien geboden, *Sjema*, enz. Samenvatting van de gebeurtenissen rond de totstandkoming van het verbond op de Sinaï. 12:1 – 26:19; Specifieke bepalingen: de details van de wet, met specifieke vermelding van de wijze waarop het volk als geheel die in het land Israël moet uitvoeren.

4. **Vastlegging en regelmatige lezing;** 27:1-26; 31:1-30; De wet moet op de berg Ebal in steen worden gebeiteld; de door Mozes geschreven Tora zal in de ark worden geplaatst en moet om de zeven jaar tijdens een volksvergadering door de koning worden voorgelezen.
5. **Sancties:** 28:1-69; Zegeningen vervloekingen; Zelfs als het volk het verbond verbreekt en de vervloekingen zich voltrekken is er een terugkeer, **tesjoeva**, mogelijk;
6. Getuigen; 30:19 – 32:1; ‘Hemel en aarde’ dienen als getuige, evenals het lied in 31:19.

Met andere woorden: Het hele boek Deuteronomium – afgezien van het lied van Mozes, en de zegeningen van de stammen, waarmee het boek en Mozes leven eindigen – is een verbond van monumentale omvang.

God heeft een heel volk uitgekozen om zijn ‘*partners in het werk van de schepping*’ te zijn door de hele mensheid te laten zien wat het inhoudt een samenleving op te bouwen die elk individu eert als het beeld van God.

Deuteronomium (*Misjnee Tora (tweede wet)*) is een ‘kopie’ van het verbond tussen God en het volk, op de Sinaï gesloten, op de oever van de Jordaan vernieuwd, en op belangrijke momenten in de Joodse geschiedenis wederom vernieuwd.

-----...-----

Als de generatie die Egypte verliet het geloof en de moed had gehad om het beloofde land binnen te gaan, zou de hele Joodse geschiedenis draaien om de openbaring op de berg Sinaï.

Maar uit de episode met de verkenners bleek dat die generatie niet de juiste instelling had om dat te doen. Daarom kwam het beslissende moment bij de **volgende generatie** te liggen, toen Mozes aan het eind van zijn leven het verbond met hen vernieuwde als voorwaarde voor hun erving van het land.

Deuteronomium is het boek van het verbond – het middelpunt in de Joodse theologie – en het project dat het verkondigt is uniek. Want het betoogt niets minder dan de opbouw van een samenleving die haar leden moreel besef bijbrengt, die andere inspireert en die als rolmodel fungeert van wat er kan worden bereikt als de hele mensheid de ene God die ons allemaal naar Zijn beeld schiep, zou dienen.

-----...-----

Deuteronomium: een politieke theorie

Deuteronomium vertelt ons dat vrijheid ieders betrokkenheid vereist, vrijheid kan niet worden uitbesteed of alleen aan regeringen worden overgelaten. Het boek vertelt ons dat we onze collectieve herinneringen moeten koesteren als we onze identiteit willen beschermen en trouw willen blijven aan het verleden ter wille van de toekomst en de generaties die nog niet geboren zijn.

Het is een briljanten, prachtige samensmelting van verheven religieuze gevoelens en gedetailleerde maatschappelijke wetten, en ze is nooit overtroffen.

Het was en blijft een politieke klassieker die ons herinnert aan de essentiële waarheid die we dreigen te vergeten, namelijk dat vrije samenleving een morele prestatie is, en zonder een op het algemeen welzijn gericht actief burgerschap zullen we die vrijheid – Gods grootste geschenk aan ons – verliezen.

Parasja Devariem **(Deut. 1:1 – Deut. 3:22)**

- Deut. 1 Wat Israël heeft meegemaakt in de woestijn.
- Deut. 2 Wat Israël heeft meegemaakt in de woestijn (vervolg)
- Deut. 3:1 – Deut. 3:22 Wat Israël heeft meegemaakt in de woestijn (vervolg)
-

1. De leraar als held
2. De wereld die we maken met woorden
3. Advocaat van de verdediging
4. Tsedek: rechtvaardiging verzacht door mededogen
5. Profijt en de profeten

1. De leraar als held (Pagina 31-34)

Een maand lang riep Mozes de Israëlieten bijeen aan de overkant van de Jordaan en sprak hen toe. Die toespraken vormen de kern van het boek Deuteronomium. Ze zijn buitengewoon gevarieerd en bestrijken verhalen over het verleden en profetieën en waarschuwingen over de toekomst, wetten, vertellingen, een lied en een aantal zegeningen.

Samen vormen ze de meest omvattende, fundamentele visie op wat het betekent **een heilig volk** te zijn dat toegewijd is aan God en dat een samenleving opbouwt die voor de mensheid als rolmodel zal dienen voor de wijze waarop vrijheid en orde, rechtvaardigheid en mededogen, individuele waardigheid en collectieve verantwoordelijkheid hand in hand kunnen gaan.

Mozes rol veranderde in de laatste dagen van zijn leven van bevrijder, wetgever, wonderdoener, de bemiddelaar tussen God en de Israëlieten naar leraar. *Mosje Rabenoe* = Mozes, onze leraar.

-----...-----

In deze toespraken doet Mozes méér dan vertellen **wat** de wet is. Hij legt uit **waarom** de wet er is. De wet is er niet zomaar. De wet is zoals ze is vanwege hun ervaring met slavernij en vervolging in Egypte. Die leerde hun waarom we zowel vrijheid nodig hebben als wetten om de vrijheid te reguleren.....

Het volk moet zich *herinneren* en nooit *vergeten*.....

Slavernij is gemakkelijk, vrijheid is lastiger.....

Mozes wil het volk laten inzien dat de wetten die God voorgeschreven heeft in hun belang zijn en niet in Gods belang.

 Deut. 4:6 *Leef ze strikt na, dan toont u wijsheid en inzicht. Alle volken die dat zien en van deze wetten horen, zullen zeggen: 'Wat is dat grote volk wijs en verstandig!'*

-----...-----

Helden zijn mensen die op het slagveld blijf geven van moed. Mozes wist dat de belangrijkste gevechten niet militair zijn. Ze zijn spiritueel, moreel en cultureel. Een militaire overwinning vershuift de schaakstukken op het schaakbord van de geschiedenis. Een spirituele overwinning verandert levens.

-----..-----

 Deut. 31:19 En nu, schrijf voor u dit lied op en leer het de Israëlieten. Wat moet worden begrepen als het gebod voor iedereen om voor zichzelf de wet op een boekrol te schrijven.

 Deuteronomium 31:19 *En nu, schrijf voor u dit lied op en leer het de Israëlieten; leg het hun in de mond, opdat dit lied voor Mij een getuige is tegen de Israëlieten.*

2. De wereld die we maken met woorden (Pagina 36-38)

Devariem betekent ‘woorden’. Deuteronomium bestaat (net als de gehele Tora) uit woorden. Maar heeft hier drie dimensies:

1. Betreft Mozes zelf. Hij is een ander mens geworden. **Ex. 4:10** *Och Heer, maar ik ben geen man van woorden. Dat is altijd zo geweest, en daar is geen verandering in gekomen nu U tegen mij, uw dienaar gesproken hebt. Ik kan moeilijk uit woorden komen.* Maar aan het eind van zijn leven is hij de meest welsprekende woordvoerder van God in de hele geschiedenis.....

In de andere vier boeken is het de gezaghebbende stem van God die spreekt. Wat Deuteronomium uniek maakt is dat het de woorden van een menselijke spreker weergeeft.

Op het hoogtepunt van de ontmoeting met God (in het gebed) spreken we niet, maar ondergaan we ons spreken. We openen onze mond, maar de woorden die we uitspreken komen niet van ons, hoewel ze wel *via* ons komen. Net als profetie is het gebed een aflegging van het zelf in de aanwezigheid van de Ene-die-alles-is.

2. De tweede dimensie is politiek. Deuteronomium is het hoogste verbondsdokument in de geschiedenis. Het is de grondtekst van de verbondspolitiek.

Er zijn drie politieke basisstructuren die zich onderscheiden door de manier waarop ze ontstaan:

- De eerste ontstaat door **verovering**. Hier komen hiërarchische regimes uit voort: de veroveraar aan de top, zijn handlangers in het middel en het volk onderaan.
- De tweede ontstaat door **organische ontwikkeling**, van families tot stammen tot grote nationale structuren. In dat soort samenlevingen komen elites op die de politieke macht geleidelijk in handen krijgen.
- De derde ontstaat door een **verbond**. Verbondssamenlevingen ‘benadrukken een bewust samenkomen van mensen als gelijken’ om samenlevingen te creëren die hun ‘fundamentele gelijkheid herbevestigen en hun grondrechten in stand houden’. (Zwitsers, Nederlanders, Schotten, Engelse puriteinen en de Founding Fathers)

Als *verovering* staat voor de politiek van de macht, en *organische ontwikkeling* voor de politiek van de elite, dan is het *verbond* de politiek van woorden.

Een verbond is een wederzijds bindende belofte..... In Deut. 29 vernieuwt Mozes het verbond (dat God en volk sloten bij de berg Sinaï) met de volgende generatie.

3. De derde dimensie is dat Israëls bestaan als natie niet gebaseerd is op macht of een land (hoewel het lang naar beide verlangt en beide zijn beloofd), maar op woorden – Gods woorden aan Israël en de aanvaarding van die woorden door Israël. *Zolang het woord bestaat, bestaat Israël; en omdat God eeuwig is en Zijn woord nooit herroept, zal Israël altijd blijven bestaan.*

Deuteronomium één woord drie belangrijke thema's:

1. Het unieke karakter van Mozes als profeet
2. Het unieke karakter van Israël als natie
3. Het unieke karakter van de Joodse geschiedenis als een verhaal van ballingschap en terugkeer.

3. Advocaat van de verdediging (Pagina 41-45)

 Deut. 1:1 *Hier volgen de woorden die Mozes tot heel Israël gesproken heeft in de dorre vlakten aan de overkant van de Jordaan, ter hoogte van Suf, tussen Paran aan de ene kant en Tofel, Laban, Chaserot en Di-Zahab aan de andere.*

Di-Zahab betekent ‘genoeg goud’. Is dit niet een subtiële verwijzing naar een episode waarin goud een rol speelde, namelijk die van het gouden kalf, de ergste zonde van de vorige generatie?

De wijzen: Mozes sprak vrijmoedig tegen de hemel.... De school van rabbi Jannai maakte dit op uit de woorden ‘Di-Zahab’. Wat betekenen die woorden? In de school van rabbi Jannai zeiden ze: Zo sprak Mozes ten overstaan van de Heilige, gezegend zij Hij: ‘Heerser van het heelal, het zilver en goud waarmee U Israël overlaadde tot ze ‘Genoeg!’ zeiden, was er de oorzaak dat ze het kalf maakten’.....

In deze dramatische nieuwe lezing is Mozes veranderd in de advocaat voor de verdediging. Inderdaad zei hij tegen God, ‘het volk heeft gezondigd. Maar U gaf het de kans en de verleiding. Zonder goud hadden ze het kalf niet kunnen maken. Wie zei tegen hen dat ze hun Egyptische burens om goud moesten vragen? (**Ex. 3:22**). Dat was U. Dit was iets wat ze niet uit zichzelf deden. Daarom mag U hen niet de schuld geven. Vergeef hen in plaats daarvan alstublieft.’

[Ik kan mij hier absoluut niet mee verenigen. Hiermee gaven ze God dus de schuld dat het volk Israël het gouden kalf maakte, omdat God tegen de Israëlieten gezegd had, voor de uittocht uit Egypte, dat het volk goud en zilver moest aannemen van de Egyptenaren].

 Exodus 3:22 *Elke vrouw moet aan haar buurvrouw en aan haar huisgenote zilveren en gouden voorwerpen vragen, en kleren, die u uw zonen en dochters te dragen moet geven. Zo zult u Egypte beroven.*

-----...-----

De voormelde passage wordt *limmoed zechoet* genoemd, het gunstig beoordelen van of het pleiten voor de aangeklaagde.

De wijzen probeerde Israël vrij te pleiten. Ja natuurlijk, op het eerste gezicht heeft het volk zich schuldig gemaakt aan halsstarrigheid, afvalligheid en ondankbaarheid. Maar kijk eens naar de problemen waar ze voor stonden, de gevaren die hen bedreigden, de verleidingen waardoor ze werden omringd. Zelfs het maken van het gouden kalf, hun grootste zonde, was tot op zekere hoogte begrijpelijk.

-----...-----

De grote leiders van Israël waren verdedigers van Israël, mensen die goede zagen in het nog-niet-goede..... Eigenlijk was iedere profeet een vertolker van hoop. De profeten hadden kritiek op Israël, maar altijd en alleen uit liefde.

-----...-----

De wijzen waren geen profeten, maar ze wisten dat ze dezelfde verantwoordelijkheid droegen.

Op de dag dat de Tempel werd verwoest, werd de profetie afgenomen van de profeten en aan de wijzen gegeven. Ze wisten dat een profeet in tijden van voorspoed en zelfgenoegzaamheid de taak heeft te waarschuwen tegen dreigende gevaren en de eerste tekenen van moreel verval te ontwaren. Bij tijden van tegenspoed daarentegen heeft de profeet te taak om hoop te bieden.

-----...-----

Dat is wat de wijzen deden... Ze werden advocaten voor de verdediging. Ze vertelde goede dingen over de Joden: ‘Zelfs het leegste deel van Israël zit vol goede daden zoals een granaatappel vol pitten zit’

[Alsof het geloof een zaak ‘optellen van goed dingen’ en het ‘aftrekken van verkeerde dingen’ is..... Zolang de goede dingen de overhand hebben heb je dus recht op behoud..... Ik ga daar absoluut niet mee in mee. Wij allen hebben gezondigd en één zonde is al genoeg om ons voor eeuwig te veroordelen.... Halleluja, daar is Jezus Christus als Hogepriester voor gekruisigd, gestorven en opgestaan uit de dood]

We zijn een volk vol zelfkritiek. De Hebreeuwse Bijbel bevat meer zelfkritiek dan welke andere nationale literatuur ook. We kennen onze tekortkomingen. Er is iets bewonderenswaardig aan deze eerlijkheid. Maar zij mag ons nooit van onze hoop beroven.

Joods leiderschap is in de visie van de wijzen: liefde, respect en zelfs ontzag tonen voor het Joodse volk, dat hoewel het op ongeëvenaarde wijze heeft geleden, nog steeds bestaat, nog steeds bloeit en nog steeds getuigt van de levende God.

4. *Tsedek: De rechtvaardiging verzacht door mededogen* (Pagina 46-50)

De vijf boeken van Mozes zijn als een chiasme opgebouwd – een literaire eenheid in de vorm van ABCBA. De structuur is als volgt:

- A. Genesis – de prehistorie van Israël (het verre verleden).
- B. Exodus – De reis van Egypte naar de berg Sinai
- C. Leviticus – De heiligheidswet
- B. Numeri – De reis vanaf de Sinai naar de oever van de Jordaan
- A. Deuteronomium – De posthistorie van Israël (de verre toekomst)

Het middelste hoofdstuk van het hele werk is Leviticus 19.

Rechtvaardigheid vormt de kern van het Joodse project.

 Deut. 24:12-13 *‘En als hij zo arm is dat hij zijn overkleed moet afstaan, mag u zich daar s’ nachts niet mee toedekken. Voor zonsondergang moet u zijn onderpand terugbrengen, zodat hij onder zijn eigen overkleed kan slapen. Hij zal u dan de zegen van de Heer, uw God, toewensen, en de Heer zal het u als **tsedeka** (rechtvaardigheid) aanrekenen.’*

In dit vers kan *tsedeka* niet wettelijk rechtvaardigheid betekenen.... De lener heeft het wettelijk recht de mantel te houden tot de lening is afgelost. Maar handelen volgens dit recht is simpelweg niet de juiste manier van handelen.

-----..-----

De beste omschrijving is ‘wat juist en fatsoenlijk is om te doen’ of ‘rechtvaardigheid verzacht door mededogen’.

Met andere woorden: *tsedeka* betekent doen wat moreel juist is, en niet domweg doen wat de wet expliciet vereist.

Simon May: De bijzondere en radicale rechtvaardigheid die ten grondslag ligt aan het gebod in Leviticus [om je naaste lief te hebben als jezelf] is geen kille rechtvaardigheid waarbij je verplichte goede daden mechanisch verricht, maar een rechtvaardigheid waarbij je een respectvolle relatie aangaat met de ander als een mens met behoeften en belangen. Conclusie: Rechtvaardigheid en liefde worden zo onlosmakelijk met elkaar verbonden.

-----...-----

Rechtvaardigheid en Genade zijn in het Hebreeuws niet elkaars tegenpolen, maar zijn verbonden in één woord, *tsedek* of *tsedeka*.

Waarom neemt rechtvaardigheid in het Jodendom zo'n centrale plaats in? Omdat die onpartijdig is. Het recht dat de Tora voorstaat maakt geen onderscheid tussen rijken en armen, machtigen en zwakken, volksgenoten en vreemdelingen .

-----...-----

Omdat rechtvaardigheid van God is, mogen we die nooit compromitteren – door angst, omkoping of begunstiging. Het is een onontkoombare plicht, een onvervreemdbaar recht.

Het Jodendom is een religie van liefde.... Maar het is ook een religie van rechtvaardigheid, want zonder rechtvaardigheid corrupteert de liefde..... Het is ook een religie van mededogen, want zonder mededogen kan de wet zelf tot oneerlijkheid leiden.

5. Profijt en de profeten (Pagina 51-54)

Een samenleving kan niet bloeien zonder eerlijkheid en rechtvaardigheid. De bloei van een samenleving is gebaseerd op het vertrouwen en de betrouwbaarheid van haar leden. Een vrije samenleving is een morele prestatie.

 Jes. 1:21-23 'Ach, de trouwe stad is een hoer geworden. Waar eens recht heerste en rechtvaardigheid woonde, daar huizen nu moordenaars. Je zilver is vol onzuiverheden, je wijn is versneden met water. Je vorsten zijn opstandig, ze heulen met dieven, ze denken alleen aan geschenken en steekpenningen. Ze komen niet op voor wezen, geven aan weduwen geen gehoor'.

Het lot van Jeruzalem werd niet bezegeld door het falen van de klassieke godsdienst, maar door het oneerlijke gedrag van mensen.... De mensen streefden naar zo groot mogelijke winsten, en het liet hen koud dat anderen eronder leden.

-----...-----

Dit is volgens Jesaja het echte gevaar: als oneerlijkheid schering en inslag wordt, zal dit:

- de moraal van de samenleving ondermijnen;
- mensen cynisch maken;
- leiden tot verdeeldheid tussen rijken en machtigen en de armen en zwakken;
- de maatschappelijke samenhang aantasten zodat mensen zich afvragen waarom zij offers moeten brengen voor het algemeen belang terwijl anderen alleen maar uit zijn op persoonlijk gewin.

Een natie dat in deze toestand verkeert is ziek en bevindt zich in een stadium van beginnend verval.

 Jesaja 1:11-15 'Wat moet Ik met al jullie offers?' - zegt de Heer. [...] 'En wanneer jullie voor Mij verschijnen – wie heeft je gevraagd Mijn voorhoven plat te lopen? Houd op met die zinloze offergaven. Ik heb een afschuw van jullie wierook: jullie feesten. [...] Ik duld ze niet naast al dat wangedrag. Van jullie nieuwemaan, van al jullie feesten heb Ik een afkeer, ze hinderen Mij, Ik kan ze niet langer verdragen. Wanneer jullie je handen opheffen, wend ik Mijn ogen af, als je aanhoudend bidt, luister Ik niet'

Corrupte mensen geloven niet alleen dat hun medemensen voor de gek kunnen houden; ze geloven ook dat ze God voor de gek kunnen houden.

Jesaja maakt wel een profetische punt, maar wel een dat betekenis heeft voor de economie en de politiek van vandaag en dat zelfs in seculieren termen kan worden verwoord: **de markteconomie is een morele onderneming en moet dat ook zijn. Zo niet, dan is ze ten dode opgeschreven.**

-----...-----

Met andere woorden: *de markteconomie hangt af van morele deugden die niet door de markt worden voortgebracht maar wel door de markt kunnen worden ondermijnd.*

-----...-----

Het sleutelwoord dat zowel Jesaja als de wijzen gebruiken is ***emopena***, dat trouw en vertrouwen betekent.

Als we bij gebrek aan vertrouwen en betrouwbaarheid afhankelijk worden van contracten, juristen, regelgeving en toezichthoudende instanties zullen er meer schandalen, instortingen en crashes volgen....

De enige veilige toezichthoudende instantie is het geweten, de stem van God in het menselijk hart die ons verbiedt dingen te doen waarvan we heel goed weten dat ze verkeerd zijn maar waarvan we denken dat we ermee weggomen.

Op de lange termijn blijkt het verstandige profeten te volgen dan profijt na te streven.

Parasja Waëtkanan (En ik smeekte) **(Deut. 3:23 – Deut. 7:11)**

- Deut. 3:23 – Deut. 3:29 Wat Israël heeft meegemaakt in de woestijn (vervolg)
- Deut. 4:1 – Deut. 4:40 Mozes vermaant het volk zich aan de geboden van de Heer te houden
- Deut. 4:41 – Deut. 4:43 Drie vrijsteden aangewezen
- Deut. 4:44 – Deut. 4:49 Herhaling van de wet van de Tien Geboden
- Deut. 5 Herhaling van de wet van de Tien Geboden (Vervolg)
- Deut. 6 Bevel om zich aan de geboden van God te houden.
- Deut. 7:1 – Deut. 7:11 Hoe Israël zich moet gedragen ten opzichte van de Kanaänieten

1. [In de ogen van de naties](#)
2. [De politiek van verantwoordelijkheid](#)
3. [De betekenis van Sjema](#)
4. [Luisteren is een kunst](#)
5. [Waarom is het Joodse volk zo klein?](#)

1. In de ogen van naties (Pagina 57-61)

 Deut. 4:6-8 *Leef [deze wetten en regels] strikt na, dan toont u wijsheid en inzicht in de ogen van de naties die, als ze van deze wetten horen, zullen zeggen: 'Wat is die grote natie een wijs en verstandig volk'. Want welk volk, hoe groot ook, heeft goden zo dichtbij als wij de Heer, onze God, telkens als wij Hem om hulp roepen? En welk volk, hoe groot ook, heeft wetten en regels zo rechtvaardig als het onderricht dat ik u nu geef?*

-----...-----

De reikwijdte van Mozes woorden is duidelijk. De Tora zou invloed hebben tot ver buiten de letterlijke of figuurlijke grenzen van Israël.

- De Grieken waren onder de indruk van de ijver waarmee de Joden de Tora bestudeerden en noemden het een natie van 'filosofen';
- Het Christendom en de islam, twee religies die Abraham als stamvader beschouwen en veel inspiratie uit de Hebreeuwse Bijbel putten;
- De Joods-Christelijke ethiek en de Abrahamitische religies hebben de westerse beschaving in hoge mate gevormd. De Tora werd inderdaad '*uw wijsheid en inzicht in de ogen van de naties*';
- De Amerikanen waren volgens Abraham Lincoln het 'bijna uitverkoren volk' en ze zouden net als de Israëlieten vroeger voor de rest van de wereld een voorbeeld worden van een vrije en rechtvaardige samenleving.

-----...-----

Jean-Jacques Rousseau: Ondanks een verwaarloosbare kans van slagen, had Mozes de moed om van deze zwervende groep slaven een politiek lichaam en een vrij volk te maken. En terwijl ze door de woestijn zwierven en zelfs geen steen hadden om hun hoofd op te laten rusten, gaf hij hun een blijvende instelling die bestand was tegen de tijd, het lot en veroveraars, een instelling die vijfduizend jaren niet konden vernietigen of verzwakken en die vandaag de dag nog even krachtig is, hoewel het politieke lichaam niet meer bestaat.

Het resultaat is dat ‘deze bijzondere natie, die zo vaak onderworpen, zo vaak verstrooid en schijnbaar vernietigd is’ desondanks tot in onze tijd nog steeds bestaat en dat zal blijven zolang de wereld zelf bestaat, ondanks de haat van en de vervolging door de rest van de mensheid.

-----..-----

Niet het volk was de inspiratiebron, maar hun Tora. Niet je eigen rechtvaardigheid maakt je speciaal, en ook niet je omvang, zegt hij (📖 **Deut. 9:5,6 en 7:7**).

In de taal van vandaag: er is niets bijzonders aan Joden: er is van alles bijzonder aan het Jodendom. Jullie wetten, die God jullie Zelf heeft gegeven, zullen jullie groot maken. Jullie verhaal zal anderen inspireren om de lange tocht naar de vrijheid te ondernemen.

📖 **Deuteronomium 9:5-6** *Niet vanwege uw gerechtigheid of vanwege de oprechtheid van uw hart komt u hun land in om het in bezit te nemen, maar vanwege de goddeloosheid van deze volken verdrijft de HEERE, uw God, hen van voor uw ogen uit hun bezit, en om het woord gestand te doen dat de HEERE, uw God, uw vaderen, Abraham, Izak en Jakob, gezworen heeft. Daarom moet u weten dat het niet vanwege uw gerechtigheid is dat de HEERE, uw God, u dit goede land geeft om het in bezit te nemen, want u bent een halsstarrig volk.*

📖 **Deuteronomium 7:7** *Niet omdat u groter was dan al de andere volken heeft de HEERE liefde voor u opgevat en u uitgekozen, want u was het kleinste van al de volken.*

2. De politiek van verantwoordelijkheid (Pagina 62-68)

Het verdrag tussen God en de Israëlieten bij de berg Sinaï en de vernieuwing van dat verdrag in Deuteronomium, zijn geënt op een zgn. soevereiniteitsverdrag, uiteraard omdat God oneindig machtig is en de Israëlieten in die tijd bijna geen macht. (De tegenhanger is een pariteitsverdrag waarbij beide partijen meer of min even machtig waren).....

De inhoud verandert van een werelds, politiek document in het theologische basiskader dat ons helpt de relatie tussen God en de mensheid te begrijpen.

-----..-----

Bij de vernieuwing van het verbond in Deuteronomium was het Mozes, niet God, die het initiatief nam. We zien dus een geleidelijke ontwikkeling vanaf het eerste tot aan het laatste boek van de Tora, van Goddelijk naar menselijk initiatief.

Dit is het spirituele equivalent van de overgang van kinderjaren naar volwassenheid. Eerst leert God de mensen hoe ze moesten handelen; daarna, aan de overzijde van de Jordaan, namen de mensen de verantwoordelijkheid op zich, volledig en uit vrije wil.

Het verbond is een poging om te breken met een soort verhoudingen. (een ‘verbond’ via verovering of langs organische weg omdat deze vormen altijd uitgaan van een heerser of een elite en (ver) daaronder de mensen).

-----...-----

Verbondspolitiek onderscheidt zich op de volgende manieren:

1. Het is een politiek van verantwoordelijkheden;
2. Het is een politiek die geworteld is in principiële gelijkwaardigheid van alle burgers;
3. Het is een morele politiek, waarin we ter verantwoording kunnen worden geroepen uit naam van de rechtvaardigheid;
4. Het berust NIET op macht, maar op een wederzijdse belofte;
5. Het is geworteld in gedenken en in de vernieuwing van het verbond.

-----...-----

Maar er kleven ook risico's aan de verbondspolitiek:

- Het kan leiden tot overmoed, tot de overtuiging dat God aan onze kant staat;
- Het kan tot morele zelfingenomenheid leiden. 'Wij zijn uitverkoren of een bijna uitverkoren volk';
- Het kan ontaarden in nationalisme: de aanbidding van een natie, het volk of het land in plaats van God;
- Politici en hun aanhangers kunnen de fundamentele waarheid van verbondspolitiek vergeten.

-----...-----

John Schaar in zijn samenvatting over de politieke opvattingen van Abraham Lincoln: We zijn een natie die gevormd is door een verbond, door onze toewijding aan een reeks beginselen en door een uitwisseling van beloftes om bepaalde verbintenissen na te leven en te propageren die we onderling en in de hele wereld zijn aangegaan. De beginselen en de beloftes zijn de kern van de Amerikaanse identiteit, de ziel van de natie. Ze maken de Amerikaanse natie uniek en op een unieke manier waardevol te midden van en voor de andere naties. Maar op de keerzijde van de medaille staat een waarschuwing die erg lijkt op de waarschuwingen van de profeten aan Israël: Als we onze beloftes aan elkaar niet nakomen en de beginselen van het verbond kwijtraken, raken we alles kwijt, want die beginselen dat zijn wij.

De Joodse traditie..... waarschuwt dat corruptie en onrechtvaardigheid een natie vernietigen. Gebeden noch offers, hoe talrijk ook, kunnen haar dan nog redden.

3. De betekenis van Sjema (Pagina 69-72)

 Deut. 6:4 *'Luister, Israël: de Heer onze God is één!'*

Luister = *Sjema*. Maar dit werkwoord heeft verschillende betekenissen.

De Tora gaat in wezen **niet** over de redding van de ziel. De Tora gaat over de bevrijding van de samenleving; over hoe we een sociale orde moeten opbouwen die recht doet aan de waardigheid van het individu, de heiligheid van het leven, en de complementaire geboden van rechtvaardigheid en mededogen: over ons leven samen. De Tora gaat niet over het innerlijke leven van de ziel, waarvoor we het boek Psalmen hebben.

Daarom ligt in de Tora de nadruk op de wet: niet de seculiere wetgeving zoals elke samenleving die heeft, maar de *Tora min hasjamajiem*, de wet zoals de hemel die zelf voorschrijft.

Wetten vormen de basis voor vrijheid. Zonder wetten voeren chaos, geweld, onrechtvaardigheid en machtswellust de boventoon.

Het Jodendom is een religie van de wet, niet omdat het zich enkel met rechtvaardigheid en niet met liefde bezighoudt. In tegendeel, de Tora is de bron van de drie grote liefdesgeboden in de westerse beschaving:

1. Heb de Heer, je God lief met heel je hart en met heel je ziel en met heel je kracht;
2. Heb je naaste lief als jezelf;
3. Heb de vreemdeling lief als jezelf want jullie zijn zelf vreemdelingen geweest.

Maar liefde alleen volstaat niet om genade in een samenleving te organiseren.

*In het Bijbels Hebreeuws is er geen werkwoord dat **gehoorzamen** betekent.*

-----...-----

De wortel van *Sjema* [sj-m-a] en zijn vijf hoofdbetekeningen:

1. **Luisteren**, goed opletten, zoals in ‘Weest stil en luister, Israël’ (📖 [Deut.27:9](#));
2. **Horen**, als in ‘ik hoorde U in de tuin en werd bang’ (📖 [Gen. 3:10](#));
3. **Begrijpen**, als in ‘laten Wij naar hen toegaan en verwarring brengen in hun taal, zodat ze elkaar niet meer begrijpen [*jisjmeoe*]’ (📖 [Gen. 11:7](#));
4. **In zich opnemen**, nota nemen van, ter harte nemen, als in ‘En wat Ismaël betreft, Ik verhoor je [*sjmaticha*]’ (📖 [Gen. 17:20](#)), wat hier betekent: ‘Ik heb wat je zegt in aanmerking genomen, ik zal het in gedachten houden; het is een belangrijke overweging voor mij’;
5. **Met een daad antwoorden**, als in ‘Alles wat Sarah je vraagt moet je doen [*Sjema bekolah*]’ (📖 [Gen. 21:12](#)).

In deze laatste betekenis komt *sjema* het dichtst bij ‘gehoorzamen’.

In het rabbijns heeft het nog meer betekenissen, zoals afleiden, accepteren, als bewijs in overweging nemen, als onderdeel van de mondelinge traditie ontvangen.

Deuteronomium 27:9 *Verder sprak Mozes, samen met de Levitische priesters, tot heel Israël: Zwijg en luister, Israël! Op deze dag bent u tot een volk geworden voor de HEERE, uw God.*

Genesis 3:10 *En hij zei: Ik hoorde Uw stem in de hof en ik werd bevreesd, want ik ben naakt; daarom verborg ik mij.*

Genesis 11:7 *Kom, laten Wij neerdalen en laten Wij hun taal daar verwarren, zodat zij geen van allen elkaars taal zullen begrijpen.*

Genesis 17:20 *Wat Ismaël betreft, heb Ik u verhoord. Zie, Ik heb hem gezegend en zal hem vruchtbaar maken en hem uitermate talrijk maken: twaalf vorsten zal hij verwekken en Ik zal hem tot een groot volk maken.*

Genesis 21:12 *Maar God zei tegen Abraham: Laat deze zaak met betrekking tot de jongen en uw slavin niet kwalijk zijn in uw ogen. Bij alles wat Sara u zegt, luister naar haar stem, want alleen het nageslacht van Izak zal uw nageslacht genoemd worden.*

-----..-----

Sjema is onvertaalbaar.

Het bestaan van het werkwoord *lisjmoa* en de afwezigheid van het werkwoord *letsajet* vertellen ons dat het Bijbelse Israël, ondanks zijn sterke gerichtheid op Gods geboden, geen geloof hecht aan blinde, klakkeloze, onvoorwaardelijke gehoorzaamheid..... In tegendeel, God gaf die geboden ten voordele van ons, niet van Hem.....

Er is een reden voor het bestaan van de geboden.

- In sommige gevallen zijn ze geworteld in het gegeven dat God het is die de Schepper is van het heelal en de wetten die het besturen; daarom moeten we de integriteit van de natuur eerbiedigen;
- In andere gevallen zijn ze geworteld in de geschiedenis. Onze voorouders waren slaven in Egypte. Ze wisten uit eigen ervaring en zouden nooit vergeten hoe het is te leven onder een onrechtvaardig, tiranniek regiem. Daarom moest een op de Tora gebaseerde samenleving rechtvaardig, barmhartig en grootmoedig zijn.

De God van de openbaring is ook de God van de schepping en verlossing. Als God ons dus beveelt om bepaalde dingen te doen en andere te laten, is dat niet omdat Hij willekeurige besluiten neemt maar omdat Hij zorgdraagt voor de heilheid van de wereld als Zijn werk (schepping) en voor de waardigheid van de mens als Zijn beeld (verlossing).....

Daarom eist God geen blinde gehoorzaamheid. In plaats daarvan wenst Hij dat wij voor zover mogelijk begrijpen *waarom* Hij heeft geboden *wat* Hij geboden heeft.

-----..-----

Sjema Jisraël betekent niet 'Hoor Israël'. Het betekent zoiets als

- Luister;
- concentreer je;
- geef het woord van God je onderverdeelde aandacht;
- streef ernaar het te begrijpen;
- gebruik al je intellectuele en emotionele vermogens;
- maak Zijn wil tot het jouwe, want wat Hij je gebiedt te doen is niet irrationeel of willekeurig, maar dient je eigen welzijn, het welzijn van je volk en uiteindelijk de hele mensheid.

Daarom blijft Mozes er in Deuteronomium op hameren: ***Stop met kijken; luister. Stop met praten; luister. Schep stilte in je ziel. Breng het kabaal van instinct, lust, angst en boosheid tot zwijgen.*** Probeer te luisteren naar de stem van de zachte stilte onder al dat lawaai..... Dan zul je jouw God liefhebben met heel je hart, heel je ziel en al je kracht.

4. Luisteren is een kunst (Pagina 73-79)

Rabbi Jacob: Vanuit menselijk perspectief lijkt ‘zien’ vaak een nauwkeuriger vorm van weten dan ‘horen’. Maar ‘horen’ heeft veel meer kracht dan ‘zien’. Het zicht laat ons de buitenkant van de dingen zien, maar het gehoor onthult het innerlijk. Het belangrijkste aspect van God is ‘Weest stil en luister, Israël’ (📖 **Deut. 27:9**). Het idee achter stil zijn is dat de persoon zelf het gebruik van zijn zintuigen aan banden legt, niet langer kijkt naar de gebeurtenissen in deze wereld, waarna hij duidelijk beseft dat ‘u vandaag het volk van de Heer, uw God bent geworden’ – iets wat we in deze maand kunnen horen.

Hoewel we God ... niet kunnen zien, kunnen we Hem wél horen, en horen behelst een diepgaande ontmoeting die intiemer is en ons meer verandert dan ‘zien’.

Deuteronomium 27:9 Verder sprak Mozes, samen met de Levitische priesters, tot heel Israël: Zwijg en luister, Israël! Op deze dag bent u tot een volk geworden voor de HEERE, uw God.

-----...-----

Het Jodendom is het beste voorbeeld van een cultuur **van het oor**, niet het oog..... Een luistercultuur is niet hetzelfde als een visuele cultuur.

In de Hebreeuwse Bijbel staat niet dat ‘iemand denkt’, maar dat hij ‘in zijn hart zei’. Denken is geen vorm van zien maar van spreken.

-----...-----

Voor de Grieken is wat we **zien** waar. Voor de Joden is wat we **horen** waar.

Een tot zichtbare dingen beperkte wereld is een onpersoonlijke wereld, doof voor onze gebeden, blind voor onze hoop, een wereld zonder overkoepelende betekenis, een wereld waarin we tijdelijk rondscharrelen en ons zo goed mogelijk moeten beschermen tegen de willekeurige wreedheden van het lot.

Het Jodendom is bij uitstek het voorbeeld van een beschaving waarin de mens centraal staat – en mensen communiceren met woorden. Ze praten en luisteren. Een gesprek verbindt de ene ziel met de andere. We communiceren, dus we voelen ons verbonden.

-----...-----

De kern van de werkelijkheid is niet zozeer een kracht als wel een persoonlijke werkelijkheid: de God die tot ons spreekt in de openbaring en tot wie wij spreken in gebed.

-----...-----

De nadruk op luisteren ligt aan de basis van de unieke vertrouwelijkheid die Joden met God ervaren... omdat er spraak is, is er relatie.... Horen is de basis van zowel rechtvaardigheid als mededogen.

-----...-----

Luisteren is een kunst, een vaardigheid, een religieuze discipline, de diepste reflex van de menselijke geest.

Iemand die getraind is in de kunst van luisteren kan niet alleen de stem van God horen, maar ook de stille kreet van de eenzamen, de treurenden, de armen, de behoeftigen, de verwaarloosden en de niet-gehoorden.

We bedekken onze ogen als we de woorden ‘*Hoor Israël*’ uitspreken. We sluiten ons (ook al is het maar voor even) af van de wereld van het zicht, zodat we ons volledig kunnen overgeven aan de wereld van het gehoor, de wereld niet van de schepping, maar van de openbaring, niet van Gods werk, maar van Zijn woord.

5. *Waarom is het Joodse volk zo klein? (Pagina 80-83)*

 Deut. 7:7 *'Het is niet omdat u talrijker was dan de andere volken dat Hij u lief kreeg en uitkoos – u was het kleinste van alle volken'*

De interpretatie van de Aramese Bijbelvertaling *Targoem Jonathan* is het dat het hier niet over aantallen gaat maar om het zelfbeeld van het volk. Het 'kleinste van alle volken' wordt hier vertaald als 'het eenvoudigste en nederigste van alle volken'.

-----..-----

Historisch gezien waren en zijn de Joden een klein volk, 0,2 procent van de wereldbevolking. Hier zijn twee redenen voor:

1. De zware tol van de eeuwenlange ballingschap en vervolging;
2. De Joden probeerden anderen niet te bekeren.

-----..-----

Het Joodse volk is klein, maar heeft grote dingen bereikt om via hen te getuigen van een kracht buiten hen. Hun getuigenis is een levende getuigenis van de kracht van de Goddelijke voorzienigheid en het effect van hoogstaande idealen.... Israël tart de wetten van de geschiedenis, omdat het de Auteur van de geschiedenis dient. Verbonden met grootheid wordt het zelf groot. *[Zie wat de Joodse samenleving aan belangrijke mensen heeft voortgebracht]*

Bij het verbreden van de spirituele en morele horizon van de mensheid doen aantallen er niet toen. Daar zijn compleet andere dingen voor nodig: besef van de waarde en de waardigheid van het individu, van het vermogen van de mens om de wereld te veranderen, van het belang om iedereen de best mogelijke opleiding te geven en om iedereen het gevoel te geven dat ze deel uitmaken van een collectieve verantwoordelijkheid om de toestand van de mens te verbeteren.

Parasja Ekev (Omdat) **(Deut. 7:12 – Deut. 11:25)**

- Deut. 7:12 – Deut. 7:16 Hoe Israël zich moet gedragen ten opzichte van de Kanaänieten (vervolg)
- Deut. 8 Israël oproepen tot gehoorzaamheid
- Deut. 9 Oproep tot ootmoed
- Deut. 10:1 – Deut. 10:11 De nieuwe stenen tafelen en de ark.
- Deut. 10:12 – Deut. 10:22 Oproep om God te dienen
- Deut. 11:1 – Deut. 11:25 Mozes roept Israël opnieuw om zich aan Gods geboden te houden.

1. [De politiek van herinneren](#)
2. [Het morele karakter van liefde](#)
3. [Een natie van leraren](#)
4. [Geografische bestemming](#)
5. [Grootheid en nederigheid](#)

1. De politiek van herinneren (Pagina 87-91)

Israëls lot hangt af van Israëls geloof

Het contrast tussen het ideaal waartoe Israël is geroepen en het gevaar dat hen bedreigt.

Het Ideaal: **Deut. 8:6-10** *'Leef daarom de geboden van de Heer, uw God, na door de weg te volgen die Hij u wijst en door ontzag voor Hem te tonen. Straks brengt de Heer, uw God, u naar een goed land, een land van beken, bronnen en waterstromen, die ontspringen in de valleien en op de bergen, een land van tarwe en gerst, van wijnstokken, vijgenbomen en granaatappelbomen, een land van olijven en honing, een land waar u niet slechts schamel brood zult eten, maar waar het u aan niets zal ontbreken, een land waar u ijzer vindt in het gesteente en waar u koper delft uit de bergen. **Wanneer u daar volop te eten hebt**, dank de Heer, uw God, dan voor het goede land dat Hij u gegeven heeft.'*

Het gevaar: **Deut. 8:11-17** *'Zorg ervoor dat u de Heer, uw God, **niet vergeet**, waardoor u Zijn geboden, wetten en regels, die ik u vandaag voorhoud, zou veronachtzamen. Anders zult u, **wanneer u volop te eten hebt** en mooie huizen bouwt om in te wonen, wanneer u steeds meer runderen, schapen en geiten krijgt, steeds meer goud en zilver, wanneer uw hele bezit toeneemt, hoogmoedig worden en de Heer uw God **vergeten**. Was Hij het niet die u uit de slavernij in Egypte bevrijdde... En dan zou u bij uzelf denken: Al die voorspoed hebben we op eigen kracht verworven? Nee, u moet zich **herinneren** dat het de Heer, uw God, is die u in staat stelt om die welvaart te verwerven, omdat Hij Zijn verbond gestand wil doen, alles wat Hij uw voorouders onder ede heeft beloofd'*

Er ligt veel goeds voor jullie in het verschiet, zegt Mozes tegen de volgende generatie. Maar alles hangt af van de manier waarop jullie zullen reageren. **Ofwel** jullie zullen volop te eten hebben en God zegenen en **je herinneren** dat alle dingen van Hem komen: **ofwel** jullie zullen volop te eten hebben en **vergeten** wie jullie dit allemaal heeft gegeven.

-----..-----

Jullie denken dat jullie het volledig aan je eigen inspanningen te danken hebben. ‘Al die voorspoed hebben we op eigen kracht verworven’.

De echte uitdaging is niet armoede maar rijkdom, niet slavernij maar vrijheid, niet ontheemding maar een eigen huis.

Herinneringen vervagen. Mensen verliezen de waarden uit het oog waar ze eens voor streden – rechtvaardigheid, gelijkheid, onafhankelijkheid, vrijheid. Zodra de vroege strijd is geleverd, wordt een natie sterk. Sommige onderdanen worden rijk. Ze worden laks, genotzuchtig, al te verfijsd, decadent.

-----...-----

Ze vinden het niet langer hun plicht te zorgen voor de armen, de zwakken, de mensen in de marge, de verliezers. Ze vinden dat ze recht hebben op hun rijkdom en hun positie.....

Giambattista Vico: Weelde leidt tot decadentie.

-----...-----

Mozes sprak over het vitale belang van **herinneren** voor de morele gezondheid van een samenleving.....

Het Jodendom kijkt er zo naar: *De hoeder van het geweten is het geheugen*. Keer op keer klinkt het werkwoord **zachor**, ‘herinneren’, in Mozes toespraken.

-----...-----

Yosef Hayim Yerushalmi: Allen in Israël en nergens anders wordt de opdracht om te herinneren gevoeld als een religieus gebod voor heel het volk. ‘Beschavingen beginnen af te sterven wanneer ze vergeten’. Israël kreeg het gebod om nooit te vergeten.

De politiek van vrije samenlevingen hangt af van het overdragen van herinneringen.

2. Het morele karakter van liefde (Pagina 92-96)

God is de God van liefde. Meer dan we van Hem houden, houdt Hij van ons.

 Deut. 7:12-13 'Wanneer u zich gehoorzaam houdt aan deze voorschriften zal de Heer, uw God, zich van Zijn kant houden aan Zijn liefdesverbond [*et habrit veët hachesed*] met u, zoals Hij uw voorouders onder ede heeft beloofd, Hij zal u liefhebben, u zegenen en u talrijk maken'

 Deut. 10:14-15 'De Heer, aan wie de hoogste hemel toebehoort, en de aarde met alles wat daarop leeft, heeft toch alleen uw voorouders liefgehad en u, hun nazaten, verkozen boven alle volken, en zo is het nog steeds'

Deuteronomium is een boek dat gaat over sociale zaligsprekingen en de transformerende kracht van liefde.

Niet is misleider en onrechtvaardiger dan het christendom voor te stellen als een religie van liefde en vergeving tegenover het Jodendom als een religie van wet en vergelding.

-----..-----

De Bijbelse 'liefde voor je naaste' is een zeer speciale vorm van liefde, een unieke ontwikkeling van de Joodse religie, anders dan elders. Het is een uitermate altruïstische liefde, want je naaste liefhebben als jezelf betekent dat je je in hem moet verplaatsen en voor hem moet handelen zoals je van nature en zelfzuchtig voor jezelf zou handelen.

We zijn hier omdat Iemand dat wilde, Iemand die om ons geeft, over ons waakt en ons welzijn op het oog heeft.

 Deut. 10:18-19 'Want de Heer, uw God, is de God der goden en de Heer der heren. Hij is de grote, sterke, de ontzagwekkende God. Hij handelt zonder aanzien des persoons en is onomkoopbaar; Hij verschaft weduwen en wezen recht, bewijst vreemdelingen Zijn liefde door hen van voedsel en kleding te voorzien. Ook u moet vreemdelingen met liefde behandelen, want u bent zelf vreemdelingen geweest in Egypte'

Kortom: God schiep de wereld in liefde en vergeving, en Hij vraagt ons om anderen lief te hebben en te vergeven.

-----..-----

God vergeeft mensen niet voordat mensen elkaar vergeven.....

Liefde als zodanig – echte liefde, persoonlijk en hartstochtelijk, het soort liefde dat aanwezig is in een groot deel van de profetische literatuur en in het Hooglied, het grootste liefdeslied van de Tenach, in tegenstelling tot de afstandelijke, algemene liefde, met de naam *agape*, die we associëren met het oude Griekeland – volstaat **niet** als fundament van een samenleving. Liefde kan zowel verdelen als verenigen (zie Abraham en Isaak, zie Isaac en Jakob / Esau, zie Rebecca en Jacob, zie Jozef etc).

In het Jodendom gaan liefde en rechtvaardigheid hand in hand.

-----...-----

- Liefde zonder rechtvaardigheid leidt tot rivaliteit en uiteindelijk tot haat.;
- Rechtvaardigheid zonder liefde is gespeend van de humaniserende krachten van mededogen en barmhartigheid.

Beiden hebben we nodig.

3. Een natie van leraren (Pagina 97-101)

 Deut. 11:19-21 'Prent ze uw kinderen in en spreek er steeds over; thuis en onderweg, als u naar bed gaat en als u opstaat. Schrijf ze op de deurposten van uw huis en op de poorten van de stad. Dan zullen u en uw kinderen lang mogen wonen in het land dat de Heer uw voorouders onder ede heeft beloofd, zolang de hemel boven de aarde staat'

-----...-----

De Joden overleefden omdat het overdragen van hun erfgoed aan de volgende generatie de hoogste prioriteit voor hen had. Ze stelden onderwijs in het middelpunt van hun geloof..... In het Jodendom is ouderschap leraarschap. Onderwijs is het gesprek tussen de generaties.

Een religie die gebaseerd is op de ervaring van een volk dat uit slaverbij bevrijd is, kan geen religie zijn die anderen tot slaaf wil maken.

Als de verandering in de status van de mens langer dan één generatie in beslag neemt, wordt onderwijs van fundamenteel belang. Als elke generatie de reis naar een nog niet bereikte bestemming moet voortzetten, moeten we onze herinneringen, waarden, idealen, wetten en gewoonten aan onze kinderen doorgeven, en zij aan hun kinderen.

-----...-----

Een volk dat kinderen als topprioriteit ziet, veroudert niet. Het leert de wereld zien door de ogen van een kind – met hoop, verwondering en ambitie, die niet door cynisme en wanhoop bezoedeld worden.

-----...-----

De Joodse nadruk op onderwijs als grondrecht en plicht van iedere persoon, van ieder kind, kende tot de moderne tijd zijn weerga niet.

 Gen. 18:19 *'Want Ik heb hem (Abraham) uitgekozen; hij moet zijn zonen en zijn verdere nakomelingen voorhouden de weg te volgen die Ik wijs, door rechtvaardig en recht te handelen'*

-----...-----

Het alfabet, bestaande uit 22 karakters gaf vorm en inhoud aan het voor die tijd revolutionaire Joodse geloof dat ieder mens onder Gods heerschappij gelijkwaardig is.....

Kennis is van fundamenteel belang voor de menselijke waardigheid, een samenleving die om menselijke waardigheid geeft, moet kennis beschikbaar stellen aan iedereen.

4. Geografische bestemming (Pagina 102-106)

 Deut. 8:7-9 *'Straks brengt de Heer, uw God, u naar een goed land, een land van beken, bronnen en waterstromen, die ontspringen in de valleien en op de bergen, een land van tarwe en gerst, van wijnstokken, vijgenbomen en granaatappelbomen, een land van olijven en honing, een land waar u niet slechts schamel brood zult eten, waar waar het u aan niets zal ontbreken'*

Reuven Margaliot: wanneer het land Israël in de Tora wordt geprezen gaat het altijd om de begroeiing, **nooit** om dierlijke producten.

Een land dat overvloedt van *melk en honing*. (dat zijn toch dierlijke producten !)

De genoemde honing is zoals hij opmerkt **niet afkomstig** van bijen maar van de dadelpalm. Margaliots radicale suggestie betreft het woord ‘melk’. We weten uit veel Bijbelteksten dat Israël beroemd was om zijn druiven en wijn. Maar het Bijbelse *jajin*, ‘wijn’ verwijst standaard naar **rode wijn**. *Chalay*, het woord dat we als ‘melk’ vertalen, betekent **witte wijn**.... Het wordt zo genoemd omdat die er als melk uitzag.

-----...-----

Het land Israël zegt Mozes is zo niet. Het is geen vruchtbare vlakte. Het is een land van heuvels en dalen. Het is afhankelijk van regen – en regen is en was onvoorspelbaar in het Midden Oosten. Zie de hongersnoden waar Genesis over spreekt (Abraham, Isaak, Jacob, Ruth).

Het leven in Israël zal nooit zo stabiel, bestendig en zeker zijn als elders. De bewoners van het land zijn kwetsbaar, in elk geval vanwege de periodieke droogte. Ze zullen permanent in onzekerheid verkeren.

-----...-----

En vooraf nooit weten of wat ze zaaien ook zal ontkiemen. **Israël is het land van de belofte, maar zal altijd afhankelijk zijn van Hij-die-belooft.**

Bepaalt geografie je bestemming?

Juda Halevi: Israëls vruchtbaarheid of onvruchtbaarheid, geluk of ongeluk, zullen afhangen van uw gedrag, maar andere volken zullen de natuurwetten blijven volgen. Zolang de Goddelijke Tegenwoordigheid onder u is, zult u inzien dat de vruchtbaarheid van uw land – gevoed door voldoende regen in het juiste seizoen – en uw overwinningen op de vijand ondanks uw zwakheid en geringe aantal, niet door natuurwetten maar alleen door Gods wil worden bepaald. U zult ook inzien dat wanneer u ongehoorzaam bent, u geplaagd zult worden door droogte, wilde dieren en de dood, terwijl andere volken in vrede leven. Dit toont aan dat Israëls lot door een hogere macht wordt geregeerd dan louter door natuurwetten.

.... we kunnen stellen dat het karakter van een land – de topografie en het klimaat – van invloed is op de samenleving die de mensen stichten en dus ook op het ethos en de cultuur die er ontstaan is....

-----...-----

In Egypte, waar de levensbron de Nijl was, keek je naar beneden. In Israël, waar de levensbron regen is, kon je niet anders dan naar boven kijken.

-----...-----

De aard van het Joodse geloof: niet zekerheid maar de moed om met onzekerheid te leven – in de wetenschap dat het leven een strijd is, maar dat als we rechtvaardig en vol mededogen zijn, als we groten en kleinen, machtigen en machtelozen in gelijke mate eren, als we onze blik niet op de aarde en haar verleidingen richten maar op de hemel en zijn uitdagingen, dat dan dit kleine, kwetsbare volk tot grote, zelfs verbazingwekkende dingen in staat is.

5. Grootheid en nederigheid? (Pagina 107)

 Deut. 10:17-18 *‘Want de Heer, uw God, is de God der goden en de Heer der heren. Hij is de grote, sterke, de ontzagwekkende God. Hij handelt zonder aanzien des persoons en is onomkoopbaar; Hij verschaft weduwen en wezen recht, bewijst vreemdelingen Zijn liefde door hen van voedsel en kleding te voorzien’*

... Gods almacht en Zijn zorg voor de geringen en eenzamen.

- De Macht der machten geeft om de machtelozen;
- De Oneindige Grote toont Zijn zorg voor kleine mensen;
- De Zijnde in het hart van het zijn luistert naar mensen in de marge: de wees, de weduwe, de vreemdeling, de arme, de verschoffeling, de verwaarloosde.

... als de rustdag ten einde loopt en we terugkeren naar onze wekelijkse beslommingen, moeten we niet zo in onze eigen belangen opgaan dat we anderen die het minder goed hebben vergeten. Alleen voor onszelf en ons gezin zorgen is niet ‘de weg van God’. Grootheid is nederigheid.

Parasja Reëe (Zie) (Deut. 11:26 – Deut. 16:17)

- Deut. 11:26 – Deut. 11:32 Mozes roept Israël opnieuw om zich aan Gods geboden te houden (vervolg)
- Deut. 12 Voorschriften over het ware dienen van God
- Deut. 13 Waarschuwing tegen valse profeten
- Deut. 14:1 – Deut. 14:21 Over reine en onreine dieren
- Deut. 14:22 – Deut. 14:29 Het gebruik van de tienden
- Deut. 15:1 – Deut. 15:18 Over het jaar van kwijtschelding
- Deut. 15:19 – Deut. 15:23 Heiliging van de eerstgeborenen van het veel
- Deut. 16:1 – Deut. 16:17 Het vieren van de grote feesten

1. [De politiek van vrijheid](#)
2. [Collectieve vreugde](#)
3. [De onvertaalbare deugd](#)
4. [De psychologie van waardigheid](#)
5. [Onzekerheid en vreugde](#)

1. De politiek van vrijheid (Pagina 113-116)

... als mensen vrij zijn, hebben ze een vrije samenleving nodig waarin ze die vrijheid kunnen uitoefenen.

-----...-----

Mozes roept het volk op zich nederig en verantwoordelijk te gedragen.....

Kunnen wij een samenleving opbouwen... die niet is opgedeeld in heersers en overheersten?... want als we in God geloven... dan kunnen we grote daden verrichten.

Mozes benadrukt 3 dingen:

1. **We zijn vrij.** De keuze is aan ons. Zegen of vloek? Goed of kwaad? Trouw of trouweloosheid? Jullie beslissen zegt Mozes... Gods heerschappij neemt de menselijke verantwoordelijkheid niet weg. Integendeel, zij plaatst die in het middelpunt. Als je trouw bent aan God zul je wereldrijken overwinnen...;

-----...-----

2. **We zijn samen verantwoordelijk**... Het verbondsvolk geloofde niet dat hun lot werd bepaald door koningen, keizers, een koninklijk hof of de regerende elite. Het lot werd en wordt bepaald door ieder van ons: individuen met een moreel bewustzijn, die samen verantwoordelijk zijn voor het algemeen welzijn;
3. **Het is een politiek waarin God centraal staat**... Als God onze enige heerser is, dan is alle menselijke macht gedelegeerd, begrensd en onderworpen aan morele beperkingen.

God heeft ons vrijheid gegeven; het is aan ons om een rechtvaardige, genereuze, genadigde samenleving tot stand te brengen. God doet dat niet zelf voor ons. Hij leert ons hoe we dat moeten doen..... De keuze is aan ons.

2. Collectieve vreugde (Pagina 118-122)

Het verhaal van de Israëlieten is tot dusver niet vrolijk geweest. Het stond in het leken van lijden enerzijds en opstand en onenigheid anderzijds. **Toch maakt Mozes op voortreffelijke wijze duidelijk dat het geloofsleven in het land van belofte om simcha draait: vreugde.** Het wordt ook vertaald als feestvieren, zich verheugen, genieten, blijdschap, geluk, plezier. (Zie Deut. 12:7, 12:12, 12:18, 14:26, 16:11, 16:14 en 16:15)

Deuteronomium 12:7 En daar moet u voor het aangezicht van de HEERE, uw God, eten en u verblijden, u en uw gezinnen, over alles wat u ter hand genomen hebt en waarin de HEERE, uw God, u gezegend heeft.

Deuteronomium 12:12 en daar zult u zich verblijden voor het aangezicht van de HEERE, uw God, u, uw zonen en uw dochters, uw slaven en uw slavinnen, en de Leviet die binnen uw poorten is, want hij heeft geen aandeel of erfelijk bezit samen met u.

Deuteronomium 12:18 Alleen voor het aangezicht van de HEERE, uw God, op de plaats die de HEERE, uw God, zal uitkiezen, mag u dat eten: u, uw zoon en uw dochter, uw slaaf en uw slavin, en de Leviet die binnen uw poorten is; en u zult u voor het aangezicht van de HEERE, uw God, verblijden over alles wat u ter hand genomen hebt.

Deuteronomium 14:26 Daar moet u dat geld besteden aan alles wat uw ziel verlangt: runderen en kleinvee, wijn en sterkedrank, ja, alles wat uw ziel maar wenst. Dan kunt u daar eten voor het aangezicht van de HEERE, uw God, en u verblijden, u en uw gezin.

Deuteronomium 16:11 En u moet u verblijden voor het aangezicht van de HEERE, uw God, u, uw zoon en uw dochter, uw slaaf en uw slavin, de Leviet die binnen uw poorten is, en de vreemdeling, de wees en de weduwe die in uw midden zijn, op de plaats die de HEERE, uw God, zal uitkiezen om Zijn Naam daar te laten wonen.

Deuteronomium 16:14-15 Verblijd u op uw feest, u, uw zoon en uw dochter, uw slaaf en uw slavin, en de Leviet, de vreemdeling, de wees en de weduwe die binnen uw poorten zijn. Zeven dagen moet u het feest vieren voor de HEERE, uw God, op de plaats die de HEERE zal uitkiezen. Want de HEERE, uw God, zal u zegenen in heel uw opbrengst en in al het werk van uw handen; daarom moet u werkelijk blij zijn.

-----..-----

Zekerheid en tevredenheid stellen jullie pas echt op de proef.....

Pas sinds Joden vrijheid en gelijkheid hebben bereikt in de diaspora en onafhankelijkheid en soevereiniteit in de staat Israël, wordt die vraag gesteld. Toen de Joden weinig hadden om God voor te danken, dankten ze Hem, baden ze tot Hem en kwamen ze naar de synagoge en het leerhuis om Zijn woord te horen en na te volgen.

-----...-----

Toen ze alles hadden om Hem voor te danken, keerden velen de synagoge en het leerhuis de rug toe..... Het is gemakkelijk om in tranen tot God te spreken. Het is moeilijk om in vreugde God te dienen.

Simcha is geen persoonlijke emotie. Het betekent *gedeeld geluk*. Een sociale toestand, een eigenschap van ‘wij’, niet ‘ik’. *Simcha* ervaren in je eentje is onmogelijk..... Niemand mocht worden uitgesloten, ook niet de vreemdelingen, de slaven of de eenzamen (de wezen en de weduwen).

-----...-----

Maimonides: En als je zelf zit te eten en te drinken, is het je plicht de vreemdeling, de wees, de weduwen en andere arme en ongelukkige mensen te eten te geven, want de man die de deur naar zijn binneplaats op slot doet om samen met zijn vrouw en gezin te eten en te drinken, zonder de arme verbitterde zielen iets te eten en te drinken te geven, schept bij deze maaltijd geen vreugde in een Goddelijke gebod, maar in zijn eigen gebruik. Over die mensen zegt de Schrift: ‘Ze zullen de Heer geen wijnoffers brengen, Hem met hun vredeoffers niet behagen. Hun voedsel is als brood in een sterfhuis: wie ervan eet wordt onrein. Het stilt alleen nog maar hun honger, het komt het huis van de Heer niet in’. (📖 Hos. 9:4). Zo feestvieren is een schande voor degenen die zich eraan overgeven, in de woorden van de Schrift: ‘Ik zal jullie nageslacht treffen en jullie de mest van de offerdieren in het gezicht gooien. Jullie zullie uiteindelijk zelf op de mesthoop belanden’ (📖 Mal. 2:3)

Het Westen is rijker dan andere samenlevingen... Toch zijn mensen in Westerse samenlevingen niet aantoonbaar gelukkiger. De meest aantoonbare graadmeter van ongelukkigheid – drugs en alcoholmisbruik, depressie, stressgerelateerde aandoeningen, eetstoornissen enzovoort – zijn in een tijdspanne van twee generaties met 300 tot 1000 procent gestegen.

Onze hedendaagse consument wordt gezien in de eerste persoon enkelvoud: ik wil, ik heb nodig, ik moet hebben. Er is veel dat we in de eerste persoon enkelvoud kunnen bereiken, **maar één ding niet, namelijk simcha** – want *simcha* is de vreugde die we delen, de vreugde die we ervaren omdat we delen. Dat zal onze grootste uitdaging zijn...

Hosea 9:4 Zij zullen voor de HEERE geen wijn plengen en hun offers zullen Hem niet aangenaam zijn. Ze zijn voor hen als brood voor rouwenden: ieder die dat eet, wordt onrein. Want hun brood dient voor henzelf, het mag niet in het huis van de HEERE komen.

Maleachi 2:3 Zie, Ik ga uw nageslacht bestraffen: Ik zal mest op uw gezicht strooien, de mest van uw feesten, en daarmee zal men u wegdragen.

-----...-----

Vrijheid, welvaart en zekerheid veranderen een natie in een verzameling individuen die elk hun eigen geluk nastreven, vaak onverschillig tegenover het lot van mensen die het minder hebben, eenzame, marginale en buitengesloten mensen. Als dat gebeurt beginnen samenlevingen uiteen te vallen.

De enige manier om dat te voorkomen, zei Mozes, is om je geluk met anderen te delen en – te midden van die collectieve, nationale viering – God te dienen. Zegeningen kun je niet afmeten aan je salaris, uitgaven of bezit, maar wel aan de mate waarin we delen.

3. De onvertaalbare deugd (Pagina 123-127)

 Deut. 15:7-11 'Zou er in een van de steden in het land dat de Heer, uw God, u geven zal toch iemand uit uw eigen volk gebrek lijden, dan mag u dat niet koud laten. U mag uw hand niet op de zak houden, maar u moet diep in de buidel tasten en hem lenen zoveel als hij nodig heeft, genoeg voor wat hem ontbreekt. ... Geef hem dus ruimhartig en zonder spijt, en de Heer, uw God, zal u erom zegenen in alles wat u doet en onderneemt. Armen zullen er altijd bij u zijn. Daarom gebied Ik u vrijgevig te zijn tegenover iedereen in uw land die in armoede leeft of er slecht aan toe is'.

Het brede principe van *tsedaka* (recht, rechtvaardigheid) staat centraal in de Joodse interpretatie van *mitswot been adam lechavero*: onze verplichtingen tegenover anderen.

 Gen. 18:17-19 *De Heer zei: 'Waarom zou Ik voor Abraham geheimhouden wat Ik van plan ben? Uit Abraham zal immers een groot en machtig volk voortkomen, en in hem zullen alle volken op aarde gezegend worden. Want Ik heb hem uitgekozen, hij moet zijn zonen en zijn verdere nakomelingen voorhouden de weg van de Heer te volgen, door rechtvaardigheid (tsedaka) en recht (misjpat) te handelen. Alleen dan zal Ik verwezenlijken wat Ik Abraham heb toegezegd.'*

Misjpa, vergeldende rechtvaardigheid, verwijst naar de rechtstaat, waarin geschillen worden beslecht door het recht in plaats van door macht.

-----...-----

Het is geen toeval dat God zich in het Jodendom in de eerste plaats openbaart in de vorm van wetten, want het Jodendom draait niet alleen om redding (de ziel in haar relatie tot God) maar ook om bevrijding (de samenleving als voertuig voor de Goddelijke Aanwezigheid). Een door wetten bestuurd samenleving is een plaats voor misjpat.

Maar *misjpat* kan opzichzelf geen goede samenleving tot stand brengen. Daar is ook *tsedaka* voor nodig, verdelende rechtvaardigheid... Er moet niet alleen rechtvaardigheid zijn in hoe de wet wordt toegepast, maar ook in hoe de middelen van bestaan – rijkdom als Gods zegen – worden verdeeld.

-----...-----

De Tora vestigde de eerste vorm... van de verzorgingsstaat – met één belangrijk verschil. Die was niet afhankelijk van een *staat*. Hij maakte deel uit van een samenleving en berustte niet op macht, maar op morele verantwoordelijkheid, niet op een overheid, maar op individuele personen in lokale gemeenschappen. Hoe dit in de praktijk ging, zien we in het boek Ruth, waarin Boaz twee vrouwen in nood te hulp schiet. Zo moet een verbondssamenleving zijn.

Tsedaka gaat over meer dan schenkingen uit de oogst. Het gaat over geldschenkingen, het ruilmiddel bij uitstek in alle ontwikkelde samenlevingen omgeacht hun economische basis.

Maimonides: We hebben nog nooit een Joodse gemeenschap zonder tsedakafonds gezien of erover gehoord... We zijn verplicht om het gebod van *tsedaka* nauwgezet na te leven dan alle andere positieve geboden, omdat *tsedaka* het teken is van de rechtvaardigen, het zaad van Abraham onze vader, zoals geschreven staat: ‘Want Ik heb hem uitgekozen, hij moet zijn zonen en verdere nakomelingen voorhouden de weg te volgen die Ik wijs, door *tsedaka* te beoefenen’(Gen. 18:19)

De troon van Israël en de ware Godsdienst blijven alleen in stand door *tsedaka*, zoals geschreven staat: ‘*tsedaka* zal je fundament zijn’ (📖 **Jes. 54:14**). Israël wordt enkel door *tsedaka* verlost, zoals geschreven staat: ‘Sion zal verlost worden door recht, en wie in haar terugkeren door *tsedaka*’(📖 **Jes. 1:12**)...

Alle Joden en die met hen verbonden zijn, zijn als broeders, zoals geschreven staat: ‘U bent kinderen van de Heer uw God’ (📖 **Deut. 14:1**) en als een broeder niet barmhartig is voor zijn medebroeder, wie zal hem dan barmhartig zijn?

Genesis 18:19 *Want Ik heb hem uitgekozen, opdat hij aan zijn kinderen en zijn huis na hem bevel zou geven om de weg van de HEERE in acht te nemen, door gerechtigheid en recht te doen, opdat de HEERE over Abraham zal brengen wat Hij over hem gesproken heeft.*

Jesaja 54:14 *U zult door gerechtigheid bevestigd worden. Houd u ver van onderdrukking, want u zult niet bevreesd zijn, en ver van verschrikking, want zij zal niet tot u naderen.*

Jesaja 1:12 *Wanneer u komt om voor Mijn aangezicht te verschijnen – wie heeft dit van u gevraagd, dit platlopen van Mijn voorhoven?*

Deuteronomium 14:1 *U bent kinderen van de HEERE, uw God. U mag uw lichaam vanwege een dode niet kerven of een kale plek maken tussen uw ogen.*

-----...-----

Tsedaka kan niet worden vertaald omdat het twee begrippen verbindt die in andere talen elkaars tegendeel zijn, namelijk naastenliefde en rechtvaardigheid.

Het idee van *tsedaka* komt voort uit de theologie van het Jodendom, die het verschil tussen bezit en eigendom benadrukt. **Uiteindelijk is God, de Schepper van de wereld, eigenaar van alles. Wat we bezitten, hebben we niet in eigendom – God heeft het ons alleen toevertrouwd.**

-----..-----

Naast liefde is altijd vrijwillig. *Tsedaka* is verplicht.

Niemand mag verstoken zijn van middelen om in zijn basisbehoeften te voorzien, en dat degenen die meer bezitten dan ze nodig hebben, een deel van het overschot moeten delen met de minderbedeelden. Dit is fundamenteel voor het soort samenleving dat de Israëlieten moesten opbouwen, namelijk één waarin iedereen het basale recht op een waardig bestaan heeft en als burger gelijkwaardig is in de verbondsgemeenschap onder Gods heerschappij.

God kennen is rechtvaardig en met mededogen handelen. Zijn beeld in anderen herkennen en de stille kreet van mensen in nood horen.

4. De psychologie van waardigheid (Pagina 128-132)

Het Jodendom ziet armoede niet alleen als iets materieels, namelijk dat het de armen ontbreekt aan bestaansmiddelen. Het ziet armoede ook als iets psychologisch. Armoede is vernederend. Het berooft mensen van hun waardigheid. Het maakt ze afhankelijk van anderen. Het ontnemt ze hun zelfrespect.

-----..-----

Armoede verlaagt, beschaamt en vernedert de mens, en een goede samenleving staat geen vernedering toe. Het beschermen van de menselijke waardigheid en het vermijden van vernedering loopt als een rode draad door de rabbijnse wetgeving... Vrijheid veronderstelt zelfrespect en een vrije samenleving zal daarom niemand beroven van dat menselijke basisrecht.

-----..-----

Maimonides: Als iemand met tegenzin en afgewende blik een arme naastenliefde betoont, dan is hij al het goede van zijn daad kwijtgeraakt, ook al geeft hij de arme duizend goudstukken. Hij moet geven met een vriendelijk hart en vol vreugde, en begrip tonen voor diens hopeloze toestand, zodat er staat geschreven: ‘Heb ik niet gehuild om wie in nood verkeerde? Had ik geen medelijden met de behoeftige?’

-----...-----

Iemand werk geven of hem tot je zakenpartner maken zou je normaal gesproken helemaal niet als naastenliefde zien. Het kost je niets. Maar dat is een ander voorbeeld waaruit blijkt dat *tsedaka* geen naastenliefde is. Het betekent mensen de middelen geven om een waardig leven te leiden en binnen het Joodse waardensysteem biedt werk, in welke vorm dan ook, meer waardigheid dan afhankelijkheid.

-----...-----

Economie is geen religieuze discipline. Maar achter de Joodse passie voor economie zit een religieus gebod: ‘Armen zullen er altijd zijn bij u. Daarom gebied ik u vrijgevig te zijn tegenover iedereen in uw land die in armoede leeft of er slecht aan toe is’ (**Deut. 15:11**)

Deuteronomium 15:11 *Want armen zullen binnen uw land nooit ontbreken. Daarom gebied ik u: U moet uw hand wijd opendoen voor uw broeder, de onderdrukte en de arme in uw land.*

5. Onzekerheid en vreugde (Pagina 134-137)

De Joden waren in 960 – 1040 bijna alles kwijtgeraakt (In Frankrijk). Ze hadden geen land, geen thuis, geen macht, geen rechten en geen bestaanszekerheid. Ze wisten nooit wanneer de plaatselijke bevolking zich tegen hen zou keren, hen zou afslachten of verdrijven. Het enige wat ze hadden, was een boek, de Tora. Daarin stond hun geschiedenis beschreven en de toekomst die hun was beloofd.

God had hen misschien verlaten, maar dat zou niet altijd zo blijven: *'Maar zelfs terwijl ze in het land van hun vijanden verblijven, zal Ik hen niet verwerpen en hen niet uit afkeer aan de vernietiging prijsgeven. Ik zal Mijn verbond met hen niet verbreken, want Ik de Heer, ben hun God'* (📖 Lev, 26:44). De Joden hadden 'alleen deze Tora'. Dat was hun zwakke flakkerende vlammetje van hoop. Simchat Tora is bij uitstek het feest van de diaspora...

-----...-----

Maar let eens op de naam van het feest: niet 'afsluiting' of 'begin' van de Tora, maar 'vreugde van de Tora'. Dat is wat de Joden uit die donkere eeuwen aan de kalender wilden meegeven als erfenis: niet een dag van tranen, maar een van vreugde.

Het belangrijkste woord in de Tora voor een positieve emotie is niet 'geluk', maar *simcha*, 'vreugde'

Er zijn fundamentele verschillen tussen geluk en vreugde. Geluk is een kalm gevoel, vreugde een uitbundig gevoel. Je kunt geluk in je eentje ervaren, maar vreugde in de Tora wordt altijd met anderen gedeeld. Geluk – in de betekenis die Aristoteles eraan geeft - is een oordeel over je leven als geheel, terwijl vreugde in het moment ligt. Geluk hangt af van de dingen die goed gaan, maar zelfs in tegenspoed kun je vreugde ervaren.

-----...-----

Je hebt religie niet nodig om gelukkig te zijn. Maar er is iets diep spiritueels aan ons vermogen om te leven in een toestand van complexe onzekerheid en toch de vreugde te ervaren dat we er eenvoudigweg zijn, beschermt door de Goddelijke Aanwezigheid. Natuurlijk, er is ook sprake van gevaar, risico, onzekereheid en kwetsbaarheid. Maar hier zijn we, met een wereld om in te leven, met familie en vrienden van wie we houden en die van ons houden; en we zijn niet alleen, want de Tora is bij ons, Gods onverbreekelijke woord; en hoewel we lopen door het dal vol schaduw, zijn we op weg naar het verlossend licht.

Toch kunnen we vreugde ervaren als we denken aan wat onze voorouders wisten, namelijk dat de woestijn niet meer is dan een aantal pleisterplaatsen op weg naar huis... Het leven zit vol problemen en pijn, maar daarachter schuilt het gevoel van verwondering dat we leven in een heelal vol schoonheid, en zolang we de Tora hebben, hebben we hoop.

Ontdek waar de vreugde is, en geef haar een stem die veel verder reikt
dan zingen. Want als de vreugde ons ontbreekt, ontbreekt ons alles

Parasja Sjoftiem (Rechters)

(Deut. 16:18 – Deut. 21:9)

- Deut. 16:18 – Deut. 16:22 Over rechters en beambten
- Deut. 17:1 – Deut. 17: 7 Doodstraf op afgoderij
- Deut. 17:8 – Deut. 17:13 Aanwijzingen voor de hoogste rechtspraak
- Deut. 17:14 – Deut. 17:20 De koning en zijn plichten
- Deut. 18:1 – Deut. 18:8 Erfelijk bezit en het recht van de priesters
- Deut. 18:9 – Deut. 18:14 Verbod op occulte praktijken
- Deut. 18:15 – Deut. 18:22 Belofte van de profeet
- Deut. 19:1 – Deut. 19:13 Drie vrijsteden in Kanaän
- Deut. 19:14 – Deut. 19:14 Verbod op het verleggen van grenzen
- Deut. 19:15 – Deut. 19:21 Straf voor een vals getuigenis
- Deut. 20 Oorlogswetten
- Deut. 21:1 – Deut. 21:9 Doodslag door onbekenden

1. [De drie kronen](#)
2. [Ware en valse profeten](#)
3. [Het koningschap: een ambivalent instituut](#)
4. [Ongemakkelijk ligt het hoofd dat een kroon draagt](#)
5. [Het milieugebod](#)

1. De drie kronen (Pagina 141-146)

Hoe bereiken we in het menselijke verkeer een combinatie van vrijheid en orde?

In het begin schiep God orde. Toen schiep Hij de mensheid en gaf haar zijn grootste geschenk: vrijheid. Maar mensen gebruikten die vrijheid om de orde die God in wereld geschapen had te ondermijnen en zelfs te vernietigen..... **Vrijheid zonder orde.**

Alleen in een rechtvaardige samenleving kan rechtvaardigheid bloeien.

Alleen in een vrije samenleving kan individuele vrijheid blijven bestaan...

Daarom is de Tora de blauwdruk voor de opbouw van een samenleving, en niet (in de eerste plaats) een routekaart voor de redding van de ziel.

De Israëlieten leven als ballingen in Egypte... Daar ontdekken ze **orde zonder vrijheid** – in één woord: slavernij.

Hoe respecteert je vrijheid zonder de deur te openen voor anarchie en chaos?

-----...-----

De vraag was:

1. Wat voort regering moest de natie (Israël) krijgen?;
2. Welke structuur zou orde en vrijheid het beste waarborgen?;
3. Hoe kun je het volk beschermen tegen machtsmisbruik als mensen machtsposities krijgen?

Het antwoord van parasja *Sjoftiem* is even simpel als revolutionair. **Er moest niet één leider komen, maar drie, elk van een heel ander soort:**

a. De koning

- rekruteerde een leger;
- hief belastingen;
- was verantwoordelijk voor de burgerlijke orde;
- Hij had tot taak de natie te verdedigen tegen vijanden van buitenaf en tegen wetteloosheid van binnenuit;
- Hij was eerder een burgerlijk leider dan een religieus leider.....
Constitutionele monarchie = de koning staat niet boven de wet.
[📖 Deut. 17:14-15](#)

b. De priesters – De levieten

- bemiddelden tussen het volk en God;
- Ze dienden in de tempel;
- brachten offers namens het volk;
- zorgden ervoor dat het ‘heilige’ de kern van het nationale leven vormde;
- Ze traden op als wetsleraren en scheidsrechters;
- Ze waren de hoeders van het heilige, de bewakers van de grenzen tussen het heilige en het wereldlijke. [📖 Deut. 18:1-2](#);
- De priester sprak over scheiding en orde, reinheid en onreinheid, het heilige en het profane;
- Als ze spraken over zonden en berouw gebruikten ze woorden als: boetedoening en reiniging;
- De priester leefde buiten de geschiedenis;
- De priester sprak Gods woord van *alle* tijden.

c. De profeet

- hoorden het woord van God en gaven dit door aan het volk;
- sprak over relaties: recht en rechtvaardigheid, mededogen en genade;
- Als ze spraken over zonde en berouw, gebruikte ze woorden over terugkeer, herstel en mededogen;
- De profeet leefde in de geschiedenis en reageerde daarop, de profeet sprak Gods woord voor *die* tijd.

Deuteronomium 17:14-15 Wanneer u in het land komt dat de HEERE, uw God, u geeft, en u dat in bezit neemt en erin woont, en u dan zegt: Ik wil een koning over mij aanstellen, zoals al de volken die rondom mij zijn, dan moet u voorzeker hem tot koning over u aanstellen die de HEERE, uw God, verkiezen zal. Uit het midden van uw broeders moet u een koning over u aanstellen; u mag geen buitenlander over u zetten, die uw broeder niet is.

Deuteronomium 18:1-2 De Levitische priesters, de hele stam Levi, mogen geen aandeel of erfbezit hebben samen met Israël; de vuuroffers van de HEERE en Zijn erfelijk bezit mogen zij eten. Daarom mag hij geen erfelijk bezit hebben te midden van zijn broeders; de HEERE, Die is zijn erfelijk bezit, zoals Hij tot hem gesproken heeft.

-----...-----

Waarom drie leiders, en niet één?

Jes. 33:22 'Want de Heer is onze Rechter [=rechterlijke macht], de Heer is onze Wetgever [=wetgevende macht], de Heer is onze Koning [= uitvoerende macht], Hij zal ons redden'.

Montesquieu: Vrijheid bloeit niet omdat mensen natuurlijke rechten hebben of omdat ze in opstand komen wanneer hun leiders te dwingend zijn; zij bloeit omdat de macht zodanig verdeeld en georganiseerd is dat wie in de verleiding komt haar te misbruiken, wettelijke beperkingen op zijn weg vindt.

De Misjna noemt de rollen 'kronen'. Er zijn drie kronen:

1. De kroon van de Tora [= profetie];
2. De kroon van het priesterschap;
3. De kroon van de koning.

Macht heeft de neiging te corrumperen, absolute macht corrumpeert absoluut. Daarom mag in een goede samenleving niemand de absolute macht hebben.

-----...-----

Het koningschap en het priesterschap waren beide erfelijke ambten in het Bijbelse Israël. Het eerste was voorbehouden aan de nakomelingen van David, het tweede aan de nazaten van Aäron.

De functie van de profeet was niet erfelijk.

- a. Het was geen ‘ambt’ met opvolgingsregels, ambtskleding en inauguratieceremonies;
- b. Het was een charismatische gave;
- c. Zowel mannen als vrouwen konden profeet zijn;
- d. Ze moesten het geweten van de natie zijn;
- e. Gods woord spreken als het volk of zijn regeerders hun missie dreigden te vergeten, corrupt werden, overmoedig werden in goede tijden en wanhopig in slechte tijden.

Hieruit kwam een bijzondere structuur voort die de macht van zowel de koning als de priester inperkte en een prominente rol toekende aan de profeet, die geen macht had, maar wel blijvende invloed. Echte macht behoort in de Joodse visie alleen aan God toe.

-----...-----

De beste verdediging van onze vrijheid is ervoor te zorgen dat niet alle macht in één instelling is geconcentreerd..... mensen zijn er niet om de staat te dienen. De staat is er om mensen te dienen, en hun ware dienst is niet aan de mens maar aan God.

2. Ware en valse profeten (Pagina 147-150)

Hoe kon je een ware profeet onderscheiden van een valse?

Charismatisch gezag is van nature destabiliserend.

 Deut. 18:21-22 Misschien vraagt u zich af: Hoe weten we dat een profetie niet van de Here komt? ***Dit is het antwoord:*** Als een profeet zegt te spreken in de naam van de Heer, maar zijn woorden komen niet uit en er gebeurt niets, dan is dat geen profetie van de Heer geweest. Heb geen ontzag voor een profeet die zich dat aanmatigt.

 Deuteronomium 18:21-22 *Wanneer u dan in uw hart zegt: Hoe kunnen wij het woord herkennen dat de HEERE niet gesproken heeft? Wanneer die profeet in de Naam van de HEERE spreekt, en het gebeurt niet en het komt niet uit, dan is dat een woord dat de HEERE niet gesproken heeft. In overmoed heeft die profeet dat gesproken; wees niet bevreesd voor hem.*

-----...-----

 Jer. 28:6-9 ‘Ja! Laat de Heer dat doen. Hopelijk laat hij jouw profetie uitkomen en brengt Hij al het tempelgerei en alle ballingen uit Babel naar deze stad terug. Maar luister nu wat ik jou en alle anderen te zeggen heb. Sinds mensenheugenis hebben de profeten die vóór jou en mij hebben geleefd tegen veel landen en machtige koninkrijken niets dan oorlogen, onheil en pest geprofeteerd.

Van een profeet die voorspoed en vrede profeteert, weten we pas dat hij inderdaad door de Heer gezonden is als zijn woorden uitkomen.

Jeremia maakt een wezenlijk onderscheid tussen goed nieuws en slecht nieuws. Het is gemakkelijk om rampen te voorspellen. Als de profetie uitkomt, heb je de waarheid gesproken. Zo niet, dan kun je zeggen: ‘God heeft spijt gekregen en het volk vergeven’ (zie het verhaal van Jona). Een negatieve profetie kan niet worden weerlegd, maar een positieve wel... ***Want God herroept geen belofte van voorspoed, vrede of terugkeer.***

 Jeremia 28:6-9 – *toen zei de profeet Jeremia: Amen, zo doe de HEERE! Moge de HEERE de woorden die u geprofeteerd hebt, bevestigen door de voorwerpen van het huis van de HEERE en door alle ballingen uit Babel terug te brengen naar deze plaats. Maar luister toch naar dit woord, dat ik spreek ten aanhoren van u en ten aanhoren van heel het volk: De profeten die vóór mij en vóór u vanouds geweest zijn, die hebben tegen vele landen en tegen grote koninkrijken geprofeteerd van oorlog, van onheil en van pest. Maar van de profeet die profeteert van vrede, als het woord van die profeet uitkomt, van die profeet zal erkend worden dat de HEERE hem in waarheid heeft gezonden.*

-----...-----

Een profeet is geen orakel; een profetie is geen voorspelling. Juist omdat het Jodendom in de vrije wil gelooft, kan de menselijke toekomst nooit onfeilbaar worden voorspeld. Mensen zijn in staat om te veranderen, God vergeeft..... Gebed, boetedoening en naastenliefde wenden een kwaad besluit af.

Een profeet waarschuwt... Een profeet spreekt niet om een ramp te voorspellen, maar juist om die af te wenden.

Als een voorspelling uitkomt, heeft die haar doel bereikt. Als een profetie uitkomt, heeft die haar doel niet bereikt.

De echte test van een profetie is niet slecht nieuws, maar goed nieuws.... Een ware profeet brengt een boodschap van hoop.

3. Het koningschap: een ambivalent instituut (Pagina 151-155)

De aanwezigheid van priesters in Israël hing **niet** af van een vraag van het volk. En volgens de Tora volgde de instelling van de profeten **evenmin** op verzoek van de Israëlieten.

Nu zegt Mozes tegen het volk dat er ook in de toekomst profeten zullen zijn. Maar God Zelf zal hen laten opstaan en hun Zijn woorden ingeven (**Deut. 18:18**). **Het initiatief zal niet van het volk komen.**

Dus waarom hangt de aanstelling van een koning af van het verzoek van het volk?

Er ontbreekt een beschrijving van de bevoegdheden van de koning: zijn rol, zijn taak, zijn missie. Wel is er sprake van een reeks beperkingen. **Deut. 17:17-20**

- Hij mag niet veel paarden hebben;
- hij mag niet veel vrouwen hebben;
- hij mag geen rijkdom vergaren;
- Hij moet zijn eigen Torarol hebben en ‘erin lezen zolang hij leeft’;
- Hij mag niet naar links of naar rechts afwijken;
- Hij moet nederig zijn en mag ‘zich niet inbeelden dat hij meer is dan zijn volksgenoten’.

 Deuteronomium 18:18 *Ik zal een Profeet voor hen doen opstaan uit het midden van hun broeders, zoals u. Ik zal Mijn woorden in Zijn mond geven, en alles wat Ik Hem gebied, zal Hij tot hen spreken.*

Deuteronomium 17:17-20 Ook mag hij voor zichzelf niet veel vrouwen nemen, anders zal zijn hart afwijken. Hij mag voor zichzelf ook niet al te veel zilver en goud nemen. Verder moet het zó zijn, als hij op de troon van zijn koninkrijk zit, dat hij voor zichzelf op een boekrol een afschrift van deze wet schrijft, vanuit de rol die onder het toezicht van de Levitische priesters is. Dat moet bij hem zijn en hij moet er alle dagen van zijn leven in lezen om de HEERE, zijn God, te leren vrezen en om alle woorden van deze wet en deze verordeningen in acht te nemen door ze te houden, opdat zijn hart zich niet verheft boven zijn broeders, opdat hij niet afwijkt van het gebod, naar rechts of naar links en opdat hij zijn dagen verlengt in zijn koninkrijk, hij en zijn zonen, te midden van Israël.

-----...-----

Samuël was bedroefd (toen het volk om een koning vroeg). Hij dacht dat het volk hem verwierp. Maar God zei tegen hem: ‘jou verwerpen ze niet. Ze verwerpen juist *Mij* als hun koning’ (**I Sam. 8:7**)

Als God echt wilde dat het volk een koning zou aanstellen, waarom zou Hij dan zeggen dat dit betekende dat ze Hem verwierpen? Maar als God niet wilde dat ze een koning zouden aanstellen, waarom gebod Hij Samuël dan aan hun verzoek te voldoen?

- Saul voerde Gods gebod niet uit;
- David schoot schromelijk tekort. Hij deed alles wat in deze parasja verboden was: hij vergaarde veel paarden, vrouwen en rijkdom.

1 Samuel 8:7 Maar de HEERE zei tegen Samuel: Geef gehoor aan de stem van het volk in alles wat zij tegen u zeggen; want zij hebben *ú* niet verworpen, maar *Mij* hebben zij verworpen, dat Ik geen Koning over hen zou zijn.

-----...-----

- Salomo, de wijste man op aarde vond dat hij wijzer was dan de Tora. Overmoed leidde tot zijn ondergang

Enerzijds verzet het Jodendom zich tegen het idee dat de ene mens macht uitoefent over de andere

-----...-----

Vanuit deze visie zou er geen menselijke heerser in de vorm van een koning nodig zijn. Maar in de praktijk bleek dit niet te werken. Het boek Richteren eindigt met de zin: ‘In die tijd was er geen koning in Israël; iedereen deed wat goed was in zijn eigen ogen’ (📖 **Richt. 21:25**).
Zonder monarchie, anarchie

Anderzijds is er een andere stroming in het Joodse denken.... Die monarchie als een ideaal ziet, belichaamd in de persoon van koning David, een briljant militair strateeg, handig politicus en visionair staatsman, en één van de grootste religieuze dichters aller tijden. Met hem sloot God een eeuwig verbond....

(En dan volgt er een stuk over de volgens de Joden komende Messias en de voor-Messiaanse tijd, waarvan ik overtuigd ben dat dit is vervuld in God Almachtig in Jezus Christus)

📖 **Richteren 21:25** *In die dagen was er geen koning in Israël: eenieder deed wat juist was in zijn ogen.*

-----...-----

Een goede samenleving is er één waarin mensen het verschil begrijpen tussen de tijdgebonden eisen van de politiek en de tijdloze waarheden van het geloof... Politiek en religie zijn twee verschillende zaken, en ze werken het best als ze gescheiden blijven.

4. Ongemakkelijk ligt het hoofd dat een kroon draagt (Pagina 156-160)

📖 **Deut. 17:14-15** ‘... *Laten we een koning aanstellen net als de naties om ons heen. U moet dan een koning aanstellen, die door de Heer, uw God, zal worden uitgekozen...*’

Het is ongebruikelijk om een gebod te laten afhangen van een verzoek van het volk, en nog ongebruikelijker om tegemoet te komen aan de wens van het volk om te zijn ‘net zoals de naties om ons heen’. Israël was voorbestemd om anders te zijn, om *niet* zoals alle andere naties te zijn.

1. Maimonides was van mening dat de aanstelling van een koning een positief Bijbels gebod is;
2. Ibn Ezra stelde dat de aanstelling van een koning niet verplicht is, maar wel wordt toegestaan;

3. Abranel was van oordeel dat de Tora het koningschap slechts aanvaardde om tegemoet te komen aan de eigenzinnige menselijk driften;
4. Volgens de midrasj in Deuteronomium Rabba is de tekst over het koningschap in parasja Sjoftiem geen gebod of zelfs geen toestemming, maar een voorspelling: dit zal gebeuren – zoals in de dagen van Samuël inderdaad gebeurde.

-----...-----

In deze vierde lezing keurt de Tora de aanstelling van een menselijke koning af. Gods toestemming aan Samuël om het volk een koning te geven was geen toestemming, maar eerder een soort straf. God gaf het volk zijn zin in de wetenschap dat ze daar de gevolgen van zouden ondervinden.

- David bracht met zijn volkstelling een plaag teweeg;
- Achabs wangedrag leidde tot droogte;
- Zedekia veroorzaakte de verwoesting van de tempel.

-----...-----

John Milton: God zegt dat de Israëlieten Hem hadden verworpen door om een koning te vragen. Dit betekent dat het een vorm van afgoderij is om te vragen om een koning, die eist dat hij net als God wordt aanbeden en vereerd. Het was niet aan de mens, maar aan God alleen om te heersen.

-----...-----

Wat was zo revolutionair in het Bijbelse denken over het koningschap dat het Engelse denkers als Milton en Pain op deze manier beïnvloedde?

1. Dat de Tora de aanstelling van een koning verbindt met een verzoek van het volk. Hieruit blijkt dat de soevereiniteit bij het volk berust. Binnen de granzen van de Tora heeft het volk het recht om te bepalen hoe het geregeerd wil worden. Politiek gezag werkt in de Tora van onderaf; het wordt niet opgelegd van bovenaf;

2. Uniek voor het oude Israël was dat de koning geen *kosmologische betekenis* had. Het koningschap was niet verweven met de structuur van het heelal;
3. Uniek voor het oude Israël was dat de koning *geen speciale wetgevende bevoegdheden* had. Hij maakte de wet niet; net als alle anderen was hij eraan onderworpen.

-----..-----

Alleen God heeft het recht om over mensen te regeren.... Dankzij hun onwrikbare geloof in de macht van de Hemel stonden de Joden - en degenen die de invloed van hun teksten ondergingen - kritisch tegenover alle aardse machten. Want boven alle aardse machten staat de almachtige God.

5. Het milieugebod (Pagina 161-165)

 Deut. 20:19-20 Als u een stad langdurig moet belegeren, mag u haar boomgaarden niet vernietigen. Laat de bijl rusten, want u moet er zelf van eten, en bovendien: is een boom soms een mens, dat u tegen hem moet strijden? Alleen de bomen waarvan u weet dat ze geen vruchten geven, mag u vernietigen of omhakken om ze te gebruiken voor de bouw van belegeringswerken tegen de stad waarmee u in oorlog bent.

Pas geen tactiek van de verschroeide aarte toe in een oorlog...

Maimonides: Dit geldt niet alleen voor bomen; ook degenen die vaten breekt of kleding kapotscheurt, een gebouw verwoest, een waterbron blokkeert of bewust voedsel verspilt, overtreedt het gebod van *bal tasjchiet* (nodeloze vernietiging van welke aard ook).

Dit is de halachische basis van een ethiek van verantwoordelijkheid voor het milieu.

  Deuteronomium 20:19 *'Wanneer u een stad vele dagen belegert en ertegen strijdt om haar in te nemen, dan moet u haar vruchtbomen niet te gronde richten door de bijl erin te slaan. U kunt er immers van eten; daarom mag u ze niet omhakken om ze een belegeringswal voor u te laten worden, want het geboomte van het veld is voedsel voor de mens. Maar de bomen waarvan u weet dat het geen vruchtbomen zijn, mag u te gronde richten en omhakken om een belegeringswal te bouwen tegen de stad die oorlog tegen u voert, totdat ze ten onder gaat'*

-----..-----

De Tora is een uniek wetboek, omdat er niet alleen wetten in staan, maar ook verhalen, geslachtsregisters, geschiedenissen en liederen. De wet is volgens de Tora ingebed in een grotere wereld van betekenissen. Die context en het doel van een bepaalde wet begrijpen.

Macht is moreel gezien neutraal. We kunnen die gebruiken om te genezen en te verwonden, te bouwen of te vernietigen.

-----...-----

Macht heeft morele grenzen: Niet alles wat we kunnen, mogen we doen. We hebben macht, maar geen toestemming. We hebben het vermogen, maar niet het recht. De aarde is niet van ons. Zij behoort God toe, die haar gemaakt heeft. Daarom zijn we geen eigenaar van de natuur, maar beheerder. We zijn hier om haar te dienen en voor haar te zorgen.

-----...-----

Verantwoordelijkheid voor het milieu lijkt een van de beginselen te zijn die ten grondslag liggen aan de drie grote geboden van periodieke rust; de sabbat, het sabbatsjaar en het jubeljaar... Als de Israëlieten die niet respecteren, zo waarschuwt de Tora, staat hun ballingschap te wachten. (📖 Lev. 26:34),

Het land, zegt God, behoort Mij toe en jullie zijn slechts vreemdelingen die bij Mij te gast zijn. (📖 Lev. 25:23). Wij zijn gasten op aarde.

📖 *Leviticus 26:34* Dan zal het land behagen scheppen in zijn sabbatsjaren, alle dagen dat het verwoest ligt en u in het land van uw vijanden bent. Dan zal het land rusten en zal het behagen scheppen in zijn sabbatsjaren.

📖 *Leviticus 25:23* Verder mag het land niet voor altijd verkocht worden, want het land behoort Mij toe. U bent immers vreemdelingen en bijwoners bij Mij.

-----...-----

Het was dus niet toevallig dat de Joodse wet het verbod om tijdens een oorlog de fruitbomen om te hakken zag als een voorbeeld van een algemener verbod vanodeloze vernietiging, en nog algemener; van handelingen die niet-hernieuwbare hulpbronnen uitputten, het ecosysteem beschadigen of tot het uitsterven van soorten leiden.

Parasja Tetsee (Wanneer je uittrekt) **(Deut. 21:10 – Deut. 25:19)**

- Deut. 21:10 – Deut. 21:14 Over vrouwen in krijgsgevangenschap
- Deut. 21:15 – Deut. 21:17 De opstandige zoon
- Deut. 21:18 – Deut. 21:21 Begrafenis van ter dood gebrachten
- Deut. 22:1 – Deut. 22:12 Plichten ten opzichte van mens en dier
- Deut. 22:13 – Deut. 22:21 Bescherming van beschuldigde vrouwen
- Deut. 22:22 – Deut. 22:30 Ongeoorloofde betrekkingen
- Deut. 23:1 – Deut. 23:8 Wie niet in de gemeente van de Heer mogen komen
- Deut. 23:9 – Deut. 23:14 Reinheid van de legerplaats
- Deut. 23:15 – Deut. 23:25 Verschillende voorschriften
- Deut. 24:1 – Deut. 24:5 Over echtscheiding
- Deut. 24:6 – Deut. 24:16 Verschillende voorschriften
- Deut. 24:17 – Deut. 24:22 Over weduwen, wezen en de vreemdeling-
- Deut. 25:1 – Deut. 25:4 Over lijfstraffen
- Deut. 25:5 – Deut. 25:12 Het zwagerhuwelijk
- Deut. 25:13 – Deut. 25:19 Maten en gewichten
- Deut. 26:1 – Deut. 26:11 Offer van de eerstelingen
- Deut. 26:12 – Deut. 26:19 Over de driejarige tienden

1. [Liefde is niet genoeg](#)
2. [Onhandelbare en opstandige zonen](#)
3. [Dierenwelzijn](#)
4. [Loslaten](#)
5. [Rehabilitatie van overtreders](#)
6. [Haat: geneeslijk en ongeneeslijk](#)

 Deut. 21:15-17 Als een man twee vrouwen heeft, de één bemind en de ander onbemind [*senoea*, letterlijk ‘gehaat’], en beiden baren hem een zoon, de onbeminde vrouw het eerst, dan mag hij, wanneer hij zijn bezit aan zijn zonen vermaakt, de zoon van de beminde vrouw niet bevoordelen ten koste van de zoon van de onbeminde vrouw, die het eerste geboren is. Hij moet de [wettelijke rechten van de] zoon van de onbeminde vrouw als eerstgeborene erkennen. En hem dus een dubbel deel van zijn bezittingen geven. Deze zoon is immers de eerste vrucht van zijn mannelijkheid, daarom heeft hij het eerstgeboorterecht.

De eerste drie wetten van de parasja gaan alle drie over verstoorde familieverhoudingen:

1. Een vrouw die tijdens de oorlog krijgsgevangene wordt gemaakt;
2. De bovengenoemde wet over de rechten van de eerstgeborene;
3. De onhandelbare en opstandige zoon.

De wijzen zeiden dat de wetten in deze volgorde waren gegeven om duidelijk te maken dat als iemand een krijgsgevangene tot vrouw neemt, dit in huiselijke kring tot spanningen zal leiden, met een onhandelbare zoon als gevolg. **Het Jodendom ziet het huwelijk als basis van de samenleving.** Huwelijksproblemen leiden tot problemen op andere gebieden.

 Deuteronomium 21:15-17 *'Wanneer een man twee vrouwen heeft, de een geliefd en de ander minder geliefd, en zowel de geliefde als de minder geliefde baren zonen bij hem, en de eerstgeborene zoon is van de minder geliefde, dan moet het op de dag dat hij zijn zonen laat erven wat hij heeft zó zijn dat hij het erfdeel van de eerstgeborene niet aan de zoon van de geliefde geeft, in plaats van de zoon van de minder geliefde, die de eerstgeborene is. Voorzeker, hij moet de eerstgeborene, de zoon van de minder geliefde, erkennen door hem het dubbele deel te geven van alles wat bij hem aangetroffen wordt. Hij is immers de eerste vrucht van zijn mannelijkheid, hij heeft het eerstgeboorterecht.'*

-----...-----

Je kunt in deze wet niets anders zien dan een commentaar achteraf op Jakobs gedrag tegenover zijn eigen zonen. Maar dat gedrag lijkt haaks te staan op deze (bovengenoemde) wetgeving. Jakob droeg het eerstgeboorterecht over van Ruben – zijn feitelijk eerstgeborene; de zoon van de minder beminde Lea – aan Jozef, de eerstgeborene van zijn beminde Rachel.

-----..-----

Ruben had een dubbel deel moeten krijgen, maar dat ging naar Jozef. Jakob schonk Jozefs twee zonen elk een **volledig deel** van de erfenis. Dit lijkt op een duidelijke tegenstelling tussen Deuteronomium en Genesis. En er zijn er meer (het verhaal van Juda en Tamar en het leviriraatshuwelijk bijvoorbeeld, Jakobs huwelijk met twee zussen, een praktijk die in [📖 Lev. 18:18](#) ten strengste verboden wordt).

Nachmanides: De aartsvaders leefden de Tora alleen na zolang zij in Israël woonden. Jakob trouwde buiten Israël met Lea en Rachel, in het huis van Laban, in Haran (gelegen in het huidige Turkije).

Abrabanel: De reden dat Jakob het dubbele deel van Ruben aan Jozef overdroeg was dat God hem dat had gevraagd. De wet in Deuteronomium wordt daarom afgekondigd om duidelijk te maken dat het geval van Jozef een uitzondering was, geen precedent.

Sforno: Het verbod van Deuteronomium is alleen van toepassing als de rechten van de eerstgeborene worden overgedragen omdat de vader meer van de ene vrouw houdt dan van de andere. Het is niet van toepassing wanneer de eerstgeborene een zonde heeft begaan waardoor hij zijn wettelijk bevoorrechte positie verliest.... Ruben heeft zijn vaders bed ontwaard ([📖 Gen. 49:4](#)).....

[📖 Leviticus 18:18](#) *Verder mag u niet naast uw eigen vrouw haar zuster tot vrouw nemen. U zou haar krenken door haar schaamte te ontbloten terwijl zij nog in leven is.*

[📖 Genesis 49:4](#) *Onstuimig als het water als je bent, zul je niet de voortreffelijkste zijn, want je bent het bed van je vader ingeklommen, en toen heb je het geschonden. Hij is mijn sponde ingeklommen!*

-----..-----

Misschien is er wel een heel andere verklaring. Wat de Tora uniek maakt, is dat het boek zowel over de wet als over de geschiedenis gaat.

De wet is een antwoord op de vraag: ***‘Wat mogen we wel doen, en wat mogen we niet doen’.***

Geschiedenis is een antwoord op de vraag: ***‘wat gebeurde er?’.***

Tussen deze twee vragen bestaat geen voor de hand liggend verband. Maar dat geldt niet in het Jodendom. In veel gevallen, vooral in de *misjpat*, de burgerlijke wet, is er een verband tussen de wet en geschiedenis. Zo is een groot deel van de Bijbelse wetgeving rechtstreeks ontleend aan de ervaring van de Israëlieten als slaven in Egypte, alsof daarmee gezegd wordt: ‘Dit is wat onze voorouders in Egypte hebben ondergaan, doe dus niet hetzelfde’... De Tora gebruikt het verleden als gids voor de toekomst, vaak positief, maar soms ook negatief.

Liefde neemt een centrale plaats binnen het Jodendom in – niet alleen de liefde tussen man en vrouw, ouder en kind, maar ook liefde voor God, voor de naaste en de vreemdeling.

Maar liefde is niet genoeg. Er moet ook rechtvaardigheid zijn en de wet moet onpartijdig worden toegepast.

-----...-----

Liefde verenigt, maar verdeelt ook. Zij zorgt ervoor dat degene die minder wordt bemind zich in de steek gelaten voelt, verwaarloosd en genegeerd, ‘gehaat’. (Lea en Rachel, Jozef en zijn broers) Daaruit kunnen ruzie, jaloezie en een vicieuze cirkel van geweld en wraak voorkomen.

De les die we uit het verhaal van Jakob en zijn zonen kunnen halen is dat de wet niet zomaar tot stand is gekomen. De wet is geworteld in ervaringen uit het verleden. ***De wet zelf is een tikoen, een manier om recht te zetten wat in het verleden is misgegaan.***

We moeten leren liefhebben, maar we moeten ook leren wat de grenzen van onze liefde zijn en wat het belang is van rechtvaardigheid-alsoerlijkheid, zowel in familiekring als in de samenleving.

2. Onhandelbare en opstandige zonen (Pagina 174-178)

 Deut. 21:18-21 Als ouders een onhandelbare, opstandige zoon hebben, die niet naar hen luistert en ook na hardhandige bestraffing nog niet wil gehoorzamen, dan moeten zijn vader en zijn moeder hem meevoeren naar de stadspoort en hem aan de oudsten voorgeleiden. Ze moeten tegenover de stadsoudsten verklaren: ‘Onze zoon is opstandig en onhandelbaar. Hij wil niet naar ons luisteren.

Hij is een losbol en drinkt te veel’. De inwoners van de stad moeten hem dan stenigen tot de dood erop volgt. Zo moet u het kwaad uit uw midden verwijderen. Het hele volk van Israël zal ervan horen en afgeschrikt worden.

Deze wet is zo hard dat rabbi Sjimon ebn Jochai concludeerde dat er **nooit** een onhandelbare, opstandige zoon is geweest, of zal zijn.

Waarom werd die wet dan opgesteld?

Zodat we die kunnen uitleggen en daarvoor worden beloond.

Volgens hem was die wet eerder theoretisch dan praktisch van aard, eerder een manier om de ernst van een zaak duidelijk te maken dan een beschrijving van de actie die moest worden ondernomen. (Misschien was het de bedoeling om die wet aan zo’n kind voor te lezen zodat het zijn leven zou beteren.)

De uitleg die de rabbijnen aan deze wet gaven was in het algemeen zo beperkend dat het moeilijk zo niet onmogelijk was een toepasselijk geval te vinden.

 Deuteronomium 21:18-21 *Wanneer iemand een opstandige, ongehoorzame zoon heeft die niet naar de stem van zijn vader en naar de stem van zijn moeder luistert, en hij, ook als zij hem gestraft hebben, niet naar hen luistert, moeten zijn vader en zijn moeder hem grijpen en naar buiten brengen, naar de oudsten van zijn stad, naar de poort van zijn woonplaats. Zij moeten tegen de oudsten van zijn stad zeggen: Deze zoon van ons is opstandig en ongehoorzaam, hij luistert niet naar onze stem, hij gaat zich te buiten en is een dronkaard. Dan moeten alle mannen van zijn stad hem met stenen stenigen, zodat hij sterft. Zo moet u het kwaad uit uw midden wegdoen. Laat heel Israël het horen en bevreesd zijn.*

-----...-----

Niettemin waren sommige wijzen van mening dat de wet wel degelijk toegepast moest worden en ook werd toegepast. Wat was volgens hen de logica van de wet?

Rabbi José de Galileëer: De Tora heeft het uiteindelijke lot van de onhandelbare en opstandige zoon voorzien. Nadat hij de rijkdom van zijn vader verkwist heeft, wil hij zijn begeerten blijven vervullen zonder dat te kunnen. Hij zou dan reizigers kunnen gaan beroven. Daarom beval de Tora: Laat hem liever onschuldig dan schuldig sterven, want de dood van een slecht mens komt zowel die mens als de wereld ten goede.

Volgens deze visie is de wet van de onhandelbare en opstandige zoon een soort preventieve straf. De zoon verdient geen straf om wat hij heeft gedaan, maar om wat hij waarschijnlijk in de toekomst zal doen.

-----...-----

Rabbi José geloofde dat de Tora soms straffen als afschrikwekkend middel voorschrijft om de samenleving te beschermen en het aantal ernstige misdrijven te beperken.

Rabbi Sjimon was het daar niet mee eens, omdat straf als afschrikmiddel indruist tegen het beginsel van vergeldende rechtvaardigheid. Je mag iemand geen onrecht doen, zelfs als het nalaten van onrecht-doen zou leiden tot dodelijke slachtoffers in de toekomst.

Met name één verhaal (uit de Tora) werpt licht op de kwestie van de onhandelbare en opstandige zoon, namelijk dat van Ismaël.

-----...-----

Ismaël was de eerste onhandelbare en opstandige zoon, door zijn ouders (Abraham en Sara) afgewezen **om hoe hij zou kunnen worden** ('een wilde ezel van een man; zijn hand tegen allen en de hand van allen tegen hem') ([Gen. 16:12](#)).

Straf als afschrikking tegen toekomstige misdaden is geen Goddelijke rechtvaardigheid. God oordeelt mensen niet naar hoe ze kunnen worden. Hij oordeelt hen naar wat ze nu zijn.

 Genesis 16:12 *En hij zal zijn een wilde ezel van een mens; zijn hand zal tegen allen zijn, en de hand van allen tegen hem; en hij zal wonen tegenover al zijn broeders.*

-----..-----

Zonder de wet verwordt de samenleving tot chaos. Maar zonder verhalen verliest de wet zelf het contact met de werkelijkheid van het menselijk leven. Dan wordt zij onpersoonlijk en soms onmenselijk.

Het verhaal van Ismaël heeft een fundamentele boodschap: ***God laat ons nooit in de steek en geeft ons nooit op, omdat Hij altijd blijft geloven dat de fouten die we in het verleden hebben gemaakt, hoe ernstig ook, in de toekomst kunnen rechtzetten en te boven kunnen komen.***

Wij zijn vrij. We kunnen veranderen. We zitten niet in ons verleden gevangen. Dat is rechtvaardigheid gecombineerd met hoop.

3. *Dierenwelzijn (Pagina 179-182)*

Het Jodendom gelooft niet dat dieren geen ziel hebben... De Tenach beschouwt dieren als wezens met gevoel... Voelen doen ze wel... Ze kunnen verdriet ervaren... Niet alleen mensen maar ook dieren hebben gevoelens en moeten met respect behandeld worden... Elke diersoort heeft zijn eigen integriteit, zijn rol, zijn speciale plaats in de scheppingsordening, die we moeten respecteren.

-----..-----

Maimonides:

- 1) De wet van de moedervogel is een Goddelijke verordening zonder achterliggende reden;
- 2) De wet is bedoeld om de moeder emotionele pijn te besparen;
- 3) De wet is voor ons bedoeld, niet voor het dier; de wet traint ons om niet wreed te zijn.

Wreedheid tegen dieren is verkeerd, niet omdat dieren *rechten* hebben, maar omdat wij *plichten* hebben... Mensen die wreed zijn tegen dieren, zijn ook vaak wreed tegen mensen.

4. Loslaten (Pagina 184-187)

Martin Luther King Jr.: Duisternis kan duisternis niet verdrijven; alleen licht kan dat. Haat kan haat niet verdrijven; alleen liefde kan dat. Haat vermeerderd haat, geweld vermeerderd geweld en hardheid vermeerderd hardheid...

 Deuteronomium 23:7 *‘Haat een Edomiet niet, want hij is uw broeder. Haat een Egyptenaar niet, want u bent een vreemdeling geweest in zijn land.’*

Als je vrijheid in stand wilt houden, ...mag je nooit vergeten hoe het voelt die te verliezen.

-----...-----

Om vrij te zijn moet je je haat loslaten. Als de Israëlieten hun vroegere vijanden bleven haten, had Mozes de Israëlieten wel uit Egypte gehaald, maar niet Egypte uit de Israëlieten. In hun hoofd zouden ze daar nog steeds wonen als slaven van het verleden. Ze zouden nog steeds door ketens gebonden zijn, geen ijzeren ketens, maar geestelijke ketens – en dat zijn de meest knellende ketens die er bestaan.

Haat is geen goed fundament voor een vrije samenleving. Wrok, woede, gevoelens van vernedering en van onrecht, de wens om je eer te herstellen door je vroegere vervolgers te verwonden – dat zijn kenmerken van een groot gebrek aan vrijheid. ***Je moet met het verleden leven, niet in het verleden...*** Mensen die gevangen zitten in hun woede jegens hun vroegere vervolgers, zijn nog steeds gevangen. Mensen die hun vijanden laten bepalen wie ze zijn, zijn nog altijd niet vrij.

Niemand wordt als slaaf geboren... Jullie (de Israëlieten) weten als geen ander hoe het voelt om slachtoffer van vervolging te zijn, vervolg daarom anderen niet.

In Exodus en Deuteronomium wordt ons opgedragen onze herinnering niet te gebruiken om onze haat in stand te houden maar die te overwinnen door ons te herinneren hoe het voelt om er slachtoffer van te zijn. ‘Houdt de herinnering levend’ – niet om in het verleden te leven, maar om een herhaling van het verleden te voorkomen.

-----...-----

Slavernij moet ‘afgesloten’ worden. Om vrij te zijn moet een slaaf kunnen vertrekken zonder vijandige gevoelens tegen zijn voormalige heer. Hij mag niet vol verdriet of boosheid, vernederd of gekleineerd gaan.

-----...-----

Zou hij zo wel gaan, dan was hij vrijgelaten maar niet bevrijd. Fysiek vrij, maar mentaal zou hij nog een slaaf zijn...

De nadruk op afscheidsgeschenken getuigt van het psychologische inzicht van de Bijbel in de schrijnende wond van onderworpenheid.

 Ex. 3:21-22 *‘Ik zal ervoor zorgen dat de Egyptenaren jullie goed gezind zijn: Mijn volk zal niet met lege handen vertrekken. Alle vrouwen moeten aan hun buurvrouw en andere vrouwen die bij hen in huis wonen, zilveren en gouden sieraden en ook kleren vragen. Die moeten jullie je zonen en dochters laten dragen.’*

De heer moet zijn gulheid tonen zodat de slaaf zonder bitterheid kan vertrekken. **Slavernij laat een litteken in de ziel achter dat moet genezen.**

Toen God Mozes de opdracht gaf de Israëlieten te vertellen dat ze de afscheidsgeschenken van de Egyptenaren moesten aannemen, was het alsof Hij zei: ‘Ja, de Egyptenaren hebben jullie tot slaaf gemaakt, maar dat is weldra voorbij. Juist omdat Ik wil dat jullie je verleden herinneren, is het van essentieel belang dat jullie dat zonder haat of wraakzucht doen. Wat jullie moeten herdenken is de pijn die jullie voelden omdat jullie slaven waren, **niet** de woede die jullie tegen je slavenmeesters koesterden. Dit hoofdstuk moet met een symbolische daad worden afgesloten.’... Dit is niet een kwestie van de rekening vereffenen. Het is eerder een minimale vorm van schadeloosstelling, van wat we vandaag ‘herstelrecht’ noemen.

Haat en vrijheid kunnen niet samengaan. Een vrij volk haat zijn vroegere vijanden niet: als het dat wel doet, is het nog niet klaar voor de vrijheid.

5. Rehabilitatie van overtredders (Pagina 189-192)

 Deut. 25:1-3 Wanneer twee mannen een geschil hebben en ermee naar de rechter gaan, en in het vonnis wordt de een vrijgesproken en de ander veroordeeld, dan moet de rechter de schuldige, als die tot stokslagen is veroordeeld, op de grond laten neerleggen en hem in zijn bijzijn het aantal slagen toedienen dat past bij het misdrijf. Ten hoogste veertig stokslagen mogen hem gegeven worden, niet meer. Anders wordt er geen maat gehouden, en zou een broeder voor uw ogen vernederd worden.

In een eerder gedeelte van de parasja wordt de overtredder *harasja* genoemd, hier vertaald als ‘schuldige’, maar letterlijk ‘de boosdoener’. Aan het eind van deze passage wordt hij echter ‘broeder’ genoemd. Hieruit concluderen de wijzen dat ‘als hij zijn stokslagen heeft gekregen, hij [weer] je broeder wordt’... Zodra de overtredder stokslagen heeft gehad, blijft er geen schuld meer over... wanneer de schuldige de straf die op zijn vergrijp staat heeft ondergaan, moet hij in zijn eerdere status hersteld worden.

 Deuteronomium 25:1-3 *‘Wanneer er tussen mannen onenigheid is en zij voor het gerecht komen en men over hen rechtspreekt, dan moet men de rechtvaardige rechtvaardig verklaren en de schuldige schuldig verklaren. En als de schuldige tot stokslagen is veroordeeld, moet het zó zijn dat de rechter hem op de grond laat leggen en hem voor zijn ogen de slagen laat geven die in aantal overeenkomen met zijn onrechtvaardige daad. Veertig slagen mag hij hem laten geven; hij mag er niets aan toevoegen, omdat uw broeder anders, als hij hem boven deze nog meer slagen zou laten geven, voor uw ogen verachtelijk zou worden’*

-----...-----

Overtreddeners moeten hun goede naam terugkrijgen.

-----...-----

Je mag nooit wijzen op het verleden van een boeteling. Je mag tegen iemand die een misdaad heeft begaan maar zijn straf heeft ondergaan en berouw heeft getoond, niet zeggen: ‘Denk aan de misdaad die je hebt gepleegd’. Als je dat doet maak je je schuldig aan ‘verbale intimidatie’, wat verboden wordt in de Bijbetekst **Lev. 25:17** *‘Onderdruk elkaar niet, maar vrees God; Ik ben de Here, jullie God’.*

-----...-----

Vergeldende gerechtigheid is niet per definitie onverenigbaar met een besef van menselijke waardigheid en vrijheid. Integendeel, zij is daarop gebaseerd. De Joodse wet wil niet alleen de rechten van degenen die onrecht is aangedaan beschermen, maar ook daders helpen weer naar de toekomst te kijken.

6. *Haat: geneeslijk en ongeneeslijk (Pagina 193-197)*

 Deut. 23:7 *'Haat een Egyptenaar niet, want u bent een vreemde geweest in zijn land'.*

 Deut 25:19 *'over de Amalekieten: Denk eraan, Vergeet het niet, Wis hun naam uit'.*

Waarom droeg Mozes de Israëlieten op om de Egyptenaren wel en de Amalekieten niet te vergeven.?

-----...-----

Als liefde voorwaardelijk is, duurt die zolang de voorwaarde bestaat...

Als liefde onvoorwaardelijk en onberedeneerd is, dooft zij nooit.

Hetzelfde geldt voor haat. Als haat redenen heeft, rationeel is, en berust op terechte of onterechte angst of afkeuring waarin enige logica zit, is hij voor rede vatbaar en kun je er een eind aan maken. Maar onvoorwaardelijke, irrationele haat is niet voor rede vatbaar. Je kunt er niets aan doen en er geen eind aan maken.

Dat was het verschil tussen de Amalekieten en de Egyptenaren.

De haat van de Egyptenaren was **niet irrationeel**... De Egyptenaren waren bang voor de Israëlieten (**Ex. 1:9-10**)... Egypte had al eens eerder geleden onder invasie van buitenaf, namelijk die van de Hyksos...

 Exodus 1:9-10 *Hij zei tegen zijn volk: Zie, het volk van de Israëlieten is talrijker en machtiger dan wij. Kom, laten wij er verstandig tegen optreden, anders zal het talrijk worden en, mocht het zijn dat er een oorlog uitbreekt, dan zal het zich ook bij onze vijanden aansluiten, tegen ons strijden en uit het land wegtrekken.*

-----...-----

De Amalekieten vielen de Israëlieten aan toen die ‘uitgehongerd en uitgeput’ waren. Ze richtten hun aanval op de achterhoede. Zwakke manschappen die achterop zijn geraakt, zijn ongevaarlijk. Bij hen was sprake van **irrationele**, ongefundeerde haat.

Rationele haat, zoals de Egyptenaren die koesterden, is voor rede vatbaar... Irrationele haat, zoals die van de Amalekieten, is niet voor rede vatbaar.

Die haat heeft geen oorzaak, geen logica. Daarom zal hij misschien nooit verdwijnen.

Rationele vreemdelingenhaat bestaat: de haat van en de vrees voor de buitenlander, de vreemdeling, degene die niet is zoals wij.

...maar als nieuwkomers zich binnen twee of drie generatie aanpassen aan de cultuur en integreren... als een emotie als angst voor immigranten rationeel, maar ongefundeerd is, zal die uiteindelijk afzwakken en verdwijnen.

-----...-----

Antisemitisme is anders dan vreemdelingenhaat. Het is een typisch voorbeeld van irrationele haat.

-----...-----

Irrationele haat verdwijnt niet.

Amalek vergaat niet. Maar het Joodse volk ook niet. Ondanks de vele aanvallen door de eeuwen heen, leeft het voort en getuigt het van de overwinning van de God van liefde op de mythen en de waanzin van de haat.

Parasja Ki Tavo (Wanneer je komt)

Deut. 26:1 – Deut. 29:8

- Deut. 26:1 – Deut. 26: 11 Offer van de eerstelingen
- Deut. 26:12 – Deut. 26:19 Over de driejarige tienden
- Deut. 27 Het oprichten van gedenkstenen
- Deut. 28 Zegeningen vervloekingen
- Deut. 29:1 – Deut. 29:8 Vernieuwing van het verbond met God

1. [Geschiedenis en herinnering](#)
2. [Luisteren en morele groei](#)
3. [De zegen en de vloek](#)
4. [De gootste uitdaging](#)
5. [Verbond en Dialoog](#)

1. Geschiedenis en herinnering (Pagina 202-205)

Toch is er in het Bijbels Hebreeuws geen woord voor ‘geschiedenis’ (het dichtstbijzijnde equivalent is *divree hajamiam*, ‘kronieken’).

-----...-----

Er is een fundamenteel verschil tussen geschiedenis en herinnering.

Historie is ‘his story’, een relaas van de gebeurtenissen die iemand anders in een andere tijd eens heeft meegemaakt.... Geschiedenis is het antwoord op de vraag: ‘Wat is er gebeurd?’

Herinnering is ‘Mijn verhaal’. Het is het verleden dat ik mij heb eigengemaakt en dat deel uitmaakt van mijn identiteit. Herinnering is het antwoord op de vraag: ‘Wie ben ik?’.

-----...-----

In elke generatie moet iedereen zichzelf zien alsof hij persoonlijk uit Egypte is gekomen.

Persoonlijke identiteit wordt gevormd door persoonlijke herinneringen...

-----...-----

Joden hebben het verhaal van wie we zijn langer en toegewijder doorverteld dan enig ander volk op aarde.... Je kunt geschiedenis overlaten aan computers en opzoeken wanneer je ze nodig hebt. Maar herinneringen kun je niet overlaten aan anderen. Herinneringen zijn bij uitstek en onvermijdelijk persoonlijk. Ze maken ons tot wie we zijn. Als je je identiteit wilt bewaren, moet je je herinneringen regelmatig ophalen en aan de volgende generatie overdragen.

2. Luisteren en morele groei (Pagina 206-211)

Hypothetische imperatieven: Als..... dan. Als je geen straf wilt krijgen, dan moet je dit niet doen.

Categorische imperatieven: Het woordje ‘als’ ontbreekt: Lieg niet; Bedrieg niet.

Mozes gebruikt in het Bijbelboek Deuteronomium hypothetische imperatieven: Als je de zegen wilt, en niet de vloek, dan moet je God gehoorzamen.

-----...-----

We zijn deugdzaam als we de juiste dingen doen *omdat* ze juist zijn, niet vanwege een beloning of een straf.

Heteronomie is een wet die een ander ons heeft opgelegd

Autonomie is een wet die wij onszelf hebben opgelegd.

De Hebreeuwse Bijbel is het klassieke voorbeeld van een heteronoom systeem. Het is God, niet wij, die beslist wat toegestaan en wat verboden is. Daarom is gehoorzaam zijn aan de Bijbel niet hetzelfde als deugdzaam zijn.

Maimonides: Degenen die God in liefde dienen ‘doen wat juist is omdat het juist is’, en niet om beloond te worden.... **Deut. 28:9** ‘*de Heer zal u tot een volk maken dat aan Hem gewijd is; u leeft immers de geboden van de Heer uw God, na en wandelt in Zijn wegen*’.

In Zijn wegen wandelen betekent niet alleen dat je God *gehoorzaamt*, maar ook dat je Hem *navolgt*, en je de waarden en deugden eigen maakt die centraal staan in de relatie van God met de mensheid. Het hoogtepunt van het morele leven, waar we allemaal naar moeten streven, is precies datgene te doen wat juist is omdat het juist is, omdat dit ‘wandelen in Gods wegen is.’

-----...-----

In de Tora ontbreekt een woord voor simpele, blinde gehoorzaamheid omdat dit de relatie is tussen een slavenhouder en een slaaf: de slavenhouder beveelt en de slaaf gehoorzaamt. Er komt geen actief denkproces aan te pas.... In de praktijk houdt de slaaf er geen eigen ideeën op na.

Dat is niet hoe de Tora de relatie tussen God en ons ziet. God, die ons naar Zijn beeld schiep en ons vrijheid en denkvermogen schonk, wil dat we Zijn geboden *begrijpen*.

-----..-----

De Tora gebruikt drie middelen om aan te tonen dat de Joodse wet méér is dan willekeur en slechts een verordening.

1. In het hele boek Deuteronomium worden *redenen voor de geboden* gegeven. Vaak, maar niet altijd, hebben die redenen te maken met de ervaring van de Israëlieten in Egypte. Ze weten hoe het is om onderdrukt te worden, een vreemdeling en een buitenstaander te zijn. Ik wil dat je een ander soort samenleving opbouwt zegt God tegen Mozes;
2. *Verhalen en wetgeving staan naast elkaar*, om als het ware duidelijk te maken dat de wet het beste wordt begrepen tegen de achtergrond van de geschiedenis en de ervaring van Israël in de beginjaren van zijn bestaan. Zie het verhaal van Num. 17 ‘de wet van de rode vaars’ – het gebod tot reiniging na het contact met een dode – vlak voor de dood van Mirjam en Aäron...;
3. *Het verband tussen de wet en de onderliggende orde van de kosmos*. Er is een sterke samenhang tussen Gen. 1, het verhaal van de schepping, en de wetten van *kedoesja*, heiligheid. Beiden behoren tot de priesterlijke stem, en beiden gaan over orde en het handhaven van grenzen. (bijv. het vermengen van wol en linnen, vlees en melk).

In Deuteronomium wordt Mozes leraar en legt hij de volgende generatie uit dat de wetten die gegeven heeft niet domweg Goddelijke besluiten zijn. Vanuit menselijk oogpunt zijn het zinnige wetten. Ze vormen de architectuur van een vrije en rechtvaardige samenleving. Ze respecteren de menselijke waardigheid. Ze eerbiedigen de integriteit van de natuur.

Ze geven het land de kans om te rusten en te herstellen. Ze beschermen Israël tegen de anders onverbiddelijke wetten van verval en de ineenstorting van naties.

Mozes wil dat de Israëlieten God gehoorzamen, maar niet blindelings of alleen uit angst. God gaf Israël de Tora niet terwille van Zichzelf, maar ter wille van hen... Het betekent dat we als mens onze grenzen en tekortkomingen moeten kennen en ons moeten herinneren hoe het was om slaaf in Egypte te zijn. ***Dat vraagt nederigheid, gedenken en dankbaarheid.***

-----..-----

God wil niet alleen dat we gehoorzamen, maar ook dat we begrijpen.

3. De zegen en de vloek (Pagina 212-218)

Deze passage roept fundamentele vragen op:

- Is God een God van woede en vergelding?;
- Hoe zit het met het lijden van onschuldigen?;
- Is elk kwaad dat de mens overkomt een kwestie van Goddelijke gerechtigheid?;
- Waarom stopte God de afslachting van de Holocaust niet?

 Gen. 18:23-25 *'Wilt U dan behalve de schuldigen ook de onschuldigen het leven benemen? Misschien dat er in de stad vijftig onschuldigen zijn?...'*

Hij die Rechter is over de hele aarde moet toch rechtvaardig handelen?

 Num. 16:22 *'Als één mens zondigt, laat U Uw toorn dan op het hele volk neerkomen?'*

1. Had God Auschwitz niet kunnen voorkomen; Hoe kan God dan almachtig zijn?;
2. Of had God Auschwitz wel kunnen voorkomen, maar besloot dat om niet te doen; Hoe kan God dan volmaakt goed zijn?

Er is geen antwoord dat al die twijfels zal wegnemen. De Talmoed zelf verklaart dat God alle vragen van Mozes beantwoordde, op één na: *'Waarom overkomen goede mensen slechte dingen?'*

Er schuilt een diepe wijsheid in het besef dat sommige dingen voor altijd achter de horizon van het menselijke begrip verborgen blijven. ‘Als ik God kon begrijpen, dan zou ik God zijn’.

 Genesis 18:23-25 *En Abraham kwam dichterbij en zei: Zult U ook de rechtvaardige tegelijk met de goddeloze wegvagen? Misschien zijn er vijftig rechtvaardigen binnen de stad; wilt U hen ook wegvagen en de plaats niet sparen omwille van de vijftig rechtvaardigen die daarin zijn? Er kan toch geen sprake van zijn dat U zoiets doet, dat U de rechtvaardige samen met de goddeloze doodt? Dan zal het zijn: zo de rechtvaardige, zo de goddeloze. Daar kan bij U toch geen sprake van zijn! Zou de Rechter van de hele aarde geen recht doen?*

-----...-----

Joseph Soloveitchik: Wij staan op de grond en kijken naar boven. Wij kunnen de dingen niet zien vanuit het gezichtspunt van God, die naar beneden kijkt. Wij zijn mensen, niet Goddelijk.

Als we met deze dingen bezig bezig zijn, moeten we dat doen met vrees en beven, want het gaat om de diepste mysteries van het geloof.

De zegeningen en de vervloeking in de Bijbel zijn zowel natuurlijk als bovennatuurlijk... Enerzijds berust de hele visie van Tora op de opvatting dat Israëls bestemming afhangt van Goddelijke interventie in de geschiedenis. In die zin is die visie bovennatuurlijk.

Anderzijds krijgen we, als we de Tora grondiger lezen, het gevoel dat er ook een natuurlijk proces aan het werk is. Niet toevallig zijn de kinderen van Israël en het land Israël voorbeelden van de relatie tussen God en de mensheid.

De sociale saamhorigheid – **tsedaka**, naastenliefde én rechtvaardigheid – zal constant op de proef worden gesteld.

-----...-----

Je hoeft niet Joods te zijn om in Israëls geschiedenis de aanwezigheid te voelen van iets wat het louter menselijke overstijgt.... Israëls geschiedenis weerspiegelt het unieke feit dat zijn bestaan gebaseerd is op een verbond met God zelf. Zijn successen lijken te duiden op een macht die groter is dan Israël zelf. Ook zijn val zal dramatisch zijn. Die zal plaatsvinden omdat de eenheid van God niet langer terug te zien is in de eenheid van het volk.

-----...-----

Het resultaat zal rampzalig zijn... Israël zal in ballingschap leven... De Joden zullen niet langer rechtstreeks onder Gods heerschappij staan... De Tora noemt dit ‘het verbergen van het aangezicht’ van God.

Wat het Joodse volk in ballingschap overkomt, is dus niet Gods werk, maar dat van mensen. Ballingschap is het verlies van Gods bescherming en, in plaats daarvan, de onderwerping aan menselijke machten. (📖 Deut. 31:17-18)

📖 **Deuteronomium 31:17-18** *Dan zal Mijn toorn op die dag tegen hen ontbranden. Ik zal hen verlaten en Mijn aangezicht voor hen verbergen, zodat zij opgegeten zullen worden; en veel verschrikkelijke dingen en noden zullen het volk treffen, zodat het op die dag zal zeggen: Hebben deze verschrikkelijke dingen mij niet getroffen omdat mijn God niet in ons midden is? Ik zal Mijn aangezicht op die dag zeker verbergen, vanwege al het kwaad dat het gedaan heeft, want het heeft zich tot andere goden gekeerd.*

-----..-----

📖 **Joz. 7:1** vertelt het verhaal hoe de Israëlieten bij Ai werden verslagen en zesendertig man verloren. De mensen die op het slagveld omkwamen, hadden niet gezondigd, Ze leden een nederlaag door de zonde van iemand anders (Achan, de zoon van Zerach). Hoe kon het gebeuren dat de schuldigen vrijuit gingen en onschuldigen omkwamen?

Gersonides maakt een fundamenteel onderscheid tussen een tragedie die het werk is van de Voorzienigheid [ander woord voor God] (bijvoorbeeld de verwoesting van Sodom en Gomorra) en een tragedie die plaatsvindt omdat de Voorzienigheid zich heeft *teruggetrokken* (zoals bij Ai gebeurde)

Wanneer God vernietigt, vernietigt Hij alleen de schuldigen.

Wanneer God Zich terugtrekt, en het de mens is die vernietigt, lijden onschuldigen daar ook onder.

Abrabanel: Er is een verschil tussen een straf die door Goddelijk ingrijpen plaatsvindt en een straf die zich door de terugtrekking van de Voorzienigheid [ander woord voor God] voltrekt. *Als God straft door een rechtstreekse ingreep, straft Hij niet de persoon die niet gezondigd heeft vanwege de persoon die wel heeft gezondigd....* Dat geldt niet voor de straf die willekeurig plaatsvindt als gevolg van het feit dat God Zijn voorzienigheid heeft teruggetrokken. Want die betreft een hele gemeenschap, aangezien God – omdat er zondaren in hun midden zijn – zijn aangezicht voor iedereen verbergt.... Ze staan allemaal bloot aan de werking van toeval en willekeur, zodat soms iemand die niet gezondigd heeft ook wordt getroffen als hij aan gevaar wordt blootgesteld, en de zondaar, die er op dat moment misschien niet is, met de schrik vrijkomt.

[Dit vind ik heftig... Als God Zijn voorzienigheid terugtrekt, doordat zondaren zondigen, dan trekt Hij die dus terug voor zondaren én onschuldigen, waardoor zij beiden blootgesteld worden aan de gevaren van toeval en willkeur m.b.t. wat mensen elkaar kunnen aandoen. Hoe kan ik ervoor zorgen dat anderen niet zondigen waardoor God Zijn aangezicht terugtrekt? Het antwoord ligt hem wat mij betreft in I Sam. 12:23]

 Jozua 7:1 *Maar de Israëlieten pleegden trouwbreuk met wat door de ban gewijd was, want Achan, de zoon van Charmi, de zoon van Zabdi, de zoon van Zerah, uit de stam Juda, nam van wat door de ban gewijd was. Toen ontbrandde de toorn van de HEERE tegen de Israëlieten.*

 1 Samuel 12:23 *En wat mij betreft, er is bij mij geen sprake van dat ik tegen de HEERE zou zondigen door op te houden voor u te bidden; maar ik zal u de goede en juiste weg leren.*

-----...-----

De Holocaust vertelt ons niet over God, maar over de mens. Het vertelt ons niet over Goddelijke rechtvaardigheid, maar over menselijke onrechtvaardigheid.

Het verhaal van het Joodse volk is een bijzondere vervlechting van geschiedenis en profetie, het natuurlijke en het bovennatuurlijke, menselijke keuzes en Gods overkoepelde zorg.

Het lijden van de Joden in de diaspora is niet zozeer een Goddelijke straf als wel een gevolg van die ballingschap zelf – het verlies van de Voorzienigheid [ander woord voor God], de versluiering van Gods aangezicht, het feit dat ze ‘aan hun lot worden overgelaten’.

Het idee dat er één – in alle tijden geldig – antwoord is op de probleem van het kwaad en het lijden van onschuldigen, is eenvoudigweg onjuist.

-----..-----

Toch staat één beginsel nog altijd in het Joodse hart gegrift, waardoor het, even hoopvol als altijd, uit de tragedie kan verrijzen... Als Joden hebben geleden, is hun eerste reflex niet om anderen de schuld te geven, maar bij zichzelf te rade te gaan.

Een volk dat in staat is het lijden te zien als een aansporing van God om terug te keren naar het verbond, om het leven te kiezen en te heiligen, is een volk dat niet kan worden verslagen omdat het zijn hoop nooit zal verliezen.

4. De grootste uitdaging (Pagina 220-222)

Waarom zou Israël lijden te wachten staan? [wanneer zij zich niet zouden houden aan de inzettingen en geboden van God]

 Deut. 28:47 *‘Omdat u de Heer, uw God, niet met vreugde hebt gediend, blij met alles wat u bezat’.*

Israël staat op de grens van het beloofde land. ‘Jullie denken dat dit het einde is van al jullie problemen [het leven in de woestijn e.d.]. Maar dat is niet zo. Integendeel, hier begint de echte uitdaging pas – die zal zwaarder zijn dan alle andere omdat zij er niet uitziet als een uitdaging.’

 Deut. 8:12-14 *‘Wanneer u volop te eten hebt en mooie huizen bouwt om in te wonen, wanneer u steeds meer runderen, schapen en geiten krijgt, steeds meer goud en zilver, wanneer uw hele bezit toeneemt, **wordt u hoogmoedig en vergeet u de Heer uw God.** Was Hij het niet die u uit de slavernij in Egypte bevrijdde?’*

De paradox is dat we, als we het meest reden hebben om God te danken, het grootste gevaar lopen God in het geheel niet te danken of zelfs niet Hem te denken.

 Deuteronomium 28:47 Omdat u de HEERE, uw God, niet gediend zult hebben met blijdschap en hartelijke vreugde, vanwege de overvloed van alles,

 Deuteronomium 8:12-14 Wanneer u eet, verzadigd wordt, goede huizen bouwt en daarin woont, uw runderen en uw kleinvee talrijk worden en ook uw zilver en goud toeneemt, ja, alles wat u hebt, talrijk wordt, pas ervoor op dat uw hart zich dan niet verheft en u de HEERE, uw God, vergeet, Die u uit het land Egypte, uit het slavenhuis, geleid heeft;

-----...-----

 Num. 6:24 ‘Moge de Heer u zegenen en beschermen’. Wanneer we het meest gezegend zijn, hebben we het meest bescherming nodig; en de bescherming waarvoor we bidden is dat de zegen een zegen blijft en niet verandert in een vloek – de vloek dat we vergeten waar de zegeningen vandaan komen.

God is te vinden in het leven. Zijn zegeningen zijn zowel materieel als spiritueel: goede gewassen, rijke oogsten, een land van overvloed, en politiek van vrede.

 Numeri 6:24 De HEERE zegene u en behoede u!

-----...-----

De God van de openbaring en bevrijding is ook de God van de schepping.

Jood zijn is **het leven vieren**, God zien in het leven en een zegen uitspreken over het leven. Het is vreugde scheppen in je gezin en de gemeenschap, betekenis vinden door voortdurende Torastudie, en je zegeningen met anderen delen.

Welvaart is het voorspel van decadentie.

In het Jodendom zijn geneugten nooit zomaar geneugten omdat ze:

1. Aan God worden opgedragen;
2. Met anderen worden gedeeld;
3. Als Gods zegen gezien wordt en niet iets wat we zelf hebben gemaakt.

5. Verbond en Dialoog (Pagina 224-228)

Wat is de relatie tussen God en het volk Israël? De kern van het verbond?

 Deut. 26:17-18 Vandaag hebt u de Heer *verzekerd* [heëmartā] dat Hij uw God zal zijn, dat u de weg zult volgen die Hij u wijst, en dat u Zijn wetten, geboden en regels zult naleven en Hem gehoorzaam zult zijn. Vandaag heeft de Here u *verzekerd* [heëmirchā] dat u, zoals Hij u heeft beloofd, zijn gekoesterde volk zult zijn dat al Zijn geboden zal bewaren.

Tussen God en het volk bestaat een wederzijdse band van liefde.

 Deuteronomium 26:17-18 *Heden hebt u de HEERE doen verklaren dat Hij u tot een God zal zijn, dat u in Zijn wegen zult gaan, dat u Zijn verordeningen, Zijn geboden en Zijn bepalingen in acht zult nemen, en dat u Zijn stem zult gehoorzamen. En de HEERE heeft u heden doen verklaren dat u voor Hem een volk zult zijn dat Zijn persoonlijk eigendom is, zoals Hij tot u gesproken heeft, en dat u al Zijn geboden in acht moet nemen,*

-----...-----

Wat is de betekenis van de unieke vorm van het werkwoord ‘zeggen’ ?
Waarom wordt dat hier gebruikt.

Dit is een uitspraak met verstrekkende gevolgen in verband met de twee meest fundamentele vragen die de mensheid zichzelf kan stellen.

1. Wat is de aard van de band tussen de mensen en God?; Hoe kan de eindige een relatie onderhouden met de Oneindige?; het gebeurt wanneer God spreekt en wij luisteren (openbaring) en wanneer wij spreken en God luistert (gebed);
2. Hoe kunnen wij in ons leven op aarde zorgen voor zowel *orde* als *vrijheid*?

Het fundamentele antwoord van de Tora op de eerste vraag is **taal, spraak en woorden**... Met taal kunnen we classificeren, evalueren, emoties uitdrukken, vragen, bevelen, speculeren en verbeelden... Dit is ook het antwoord op de tweede vraag.

Het Jodendom beleefde als eerste beschaving ter wereld op nationale schaal de overgang van een mondelinge naar eens schriftelijke cultuur. Daarom hecht het een uitzonderlijk groot belang aan het gesproken en het geschreven woord.

-----...-----

Hoe kunnen wij in ons leven op aarde zorgen voor zowel orde als vrijheid?

Dat gebeurt wanneer we uit vrije wil een belofte doen en verplichtingen aangaan, zoals gebeurde bij de verbondssluiting op de berg Sinaï; het verbond dat Mozes op het punt stond te vernieuwen met de volgende generatie (beschreven in Deuteronomium). Deze wederzijdse belofte, tussen volk en God was een relatie die niet op macht berustte, maar op vrijwillige instemming.

Het gebruiken van taal om een wederzijdse bindende relatie aan te gaan is dus wat God en de mensheid samenbrengt.

-----...-----

Het Jodendom is een verbond, een huwelijk tussen God en een volk. De Tora is het schriftelijke verslag daarvan. Het is Israëls huwelijkscontract als Gods bruid. Dialoog – spreken en luisteren – is wat een verbond mogelijk maakt.

Parasja Nitsavim (Jullie staan)
Deut. 29:9 – Deut 30:20

- Deut. 29:9 – Deut 29:29 Vernieuwing van het verbond met God (vervolg)
- Deut. 30 Beloften van verlossing

1. Waarom ben je Jood?
2. Twee concepten van Tesjoeva
3. Niet in de hemel
4. Niet aan de overkant van de zee
5. Het veertiende geloofsbeginself

1. Waarom ben je Jood? (Pagina 231-235)

 Deut. 29:14-15 *'Niet alleen met u, die hier nu ten overstaan van de Heer, uw God, bijeen bent, sluit ik dit verbond, maar ook met diegenen die er nu niet bij zijn'*

‘Degenen die er nu niet bij zijn’ kan niet slaan op de op dat moment levende Israëlieten die er toevallig niet bij waren. Dat kan niet zo zijn, want de hele natie was op die plek bijeengekomen. Het kan alleen betekenen: **‘nog niet geboren generaties’**. Vanaf die dag vallen alle Joden onder het verbond, tot op de dag van vandaag. **[Ik vind de benaming Israëlieten meer toepasselijk, want het gaat hier over alle 12 stammen, en niet alleen de Joden = de stam Benjamin en de stam Juda]**

 Deuteronomium 29:14-15 *En niet alleen met u sluit ik dit verbond en deze vervloeking, maar met hem die hier heden bij ons staat voor het aangezicht van de HEERE, onze God, en met hem die hier heden niet bij ons is.*

-----...-----

Maar hoe kan dat?

Een fundamenteel beginsel in het Jodendom is immers dat er geen verplichting zonder instemming is. Hoe kunnen we gebonden zijn aan een overeenkomst waarbij we geen partij zijn? Hoe kunnen we onderworpen zijn aan een verbond op basis van een beslissing die onze verre voorouders heel lang geleden genomen hebben?

Hoe kan de Joodse identiteit worden overgedragen van ouder op kind?.... Jood zijn is geen genetische eigenschap; het is een serie religieuze verplichting.

-----...-----

Hoe kunnen we aan de Joodse wet gebonden zijn, zonder dat we ervoor gekozen hebben? Enkel en alleen omdat onze voorouders daar namens ons mee hebben ingestemd?

-----...-----

 Ez. 20:33 ‘Zowaar Ik leef – spreekt God, de Heer -, Ik zal jullie Koning zijn, een Koning die met sterke hand en opgeheven arm zijn toorn over jullie uitstort’

Met andere woorden: De Joden konden wel proberen aan hun lot te ontsnappen, maar zouden daar niet in slagen. Zelfs tegen hun wil zouden ze als Joden bekendstaan.

De wijzen gaven een mystiek antwoord op de vraag. Ze zeiden dat zelfs de zielen van Joden die nog niet waren geboren, bij de Sinaï aanwezig waren en het verbond bekrachtigden. Met andere woorden: elke Jood stemde in die dagen met Mozes in met het verbond, ook al was hij of zij nog niet geboren. **[Ik vind de benaming Israëlieten meer toepasselijk, want het gaat hier over alle 12 stammen, en niet alleen de Joden = de stam Benjamin en de stam Juda]**

Niet iedere bindende verplichting is er een waarmee we uit vrije wil hebben ingestemd. Er zijn verplichtingen die we met onze geboorte meekrijgen.

-----...-----

Het volk waarvan God Zelf had gezegd: ‘Israël is Mijn zoon, mijn eerstgeboren zoon’ (Ex. 4:22) weet dat het van koninklijke bloede is. Dat kan een privilege zijn, maar het kan ook een last zijn. Het is hoogstwaarschijnlijk beide.

We zijn onderdeel van een verhaal dat lang voor onze geboorte begonnen is en lang na onze dood zal doorgaan, en de vraag voor ons allemaal is: ‘zetten wij het verhaal voort’?

Het is keuze die we niet kunnen ontlopen en die enorme gevolgen heeft. De toekomst van het verbond rust op ons.

 Exodus 4:22 *Dan moet u tegen de farao zeggen: Zo zegt de HEERE: Mijn zoon, Mijn eerstgeborene, is Israël.*

2. Twee concepten van **TESJOEVA** (Pagina 236-241)

De wezenlijke elementen van **tesjoeva** zijn:

1. Erkenning dat iemand kwaad had gedaan;
2. Berouw en/of schaamte;
3. Het vaste voornemen om de overtreding in de toekomst niet opnieuw te begaan.

-----...-----

In de Tora is zonde meer dan zich afspeelt in de ziel, en zelfs meer dan een verkeerde daad in strikte zin. Het *is een daad op de verkeerde plaats*. Het verstoort de morele orde van de wereld... Pas als we dit begrijpen, wordt duidelijk waarom in de Tora de ingrijpendste straf voor zonde ballingschap is.... Aangezien een zonde 'een daad op de verkeerde plaats' is, heeft die tot gevolg dat degene die de zonde begaat, zich op de verkeerde plaats bevindt – in ballingschap - , niet thuis.

Zonde vervreemdt, zonde schept een afstand tussen ons en God, en als gevolg daarvan worden we ook verdreven van de plek waar we moeten zijn, waar we thuishoren. We worden vreemdelingen, buitenstaanders.

Tesjoeva betekent: de *fysieke terugkeer naar het land en de spirituele terugkeer naar God*. **Tesjoeva** is een dubbele thuiskomst.

-----...-----

De priester :

- Het belangrijkste gevoel dat zonde in het priesterlijke geweten oproept, is schuld;
- Voor de priester is **tesjoeva** verweven met de offerdienst;
- Voor de priester zijn de sleutelwoorden *verzoening* en *reiniging*;
- Voor de priester heeft verzoening in de eerste plaats betrekking op individuele personen, Het zijn individuele mensen die zondigen en berouw hebben; het is het volk dat in ballingschap weggevoerd wordt en terugkeert.

De profeet :

- In het profetische geweten is zonde een gevoel van vervreemding;
- Voor de profeet is het begrip verbonden met met een gedragsverandering, en leidt tot genezing en herstel;
- Voor de profeet zijn de sleutelwoorden *terugkeer* en *genezing*;
- Voor de profeet heeft verzoening in de eerste plaats betrekking op het gehele volk. Het zijn individuele mensen die zondigen en berouw hebben; het is het volk dat in ballingschap weggevoerd wordt en terugkeert.

-----...-----

Toen er na de verwoesting van de tweede tempel een einde kwam aan het priesterschap en de profetie als actieve instelling, gingen beide tradities [de priesterlijke en de profetische] op in de instelling van ***tesjoeva***, zoals we die vandaag de dag kennen.

-----...-----

Tesjoeva houdt dus twee dingen in:

1. Een religieus-metafysische ervaring van zonde en berouw (Maimonides);
2. Een ethisch-historische drama van ballingschap en terugkeer (Nachmanides).

De altijd inspirerende woorden van de profeten hebben nieuwe zeggingskracht gekregen [nadat het volk teruggekeerd is uit de ballingschap en een eigen land en staat bevolkt in 1948].

Hoe het zal gebeuren weten we niet, maar we geloven dat het zal gebeuren, want God heeft beloofd dat Israëls geloof herboren zal worden, net zoals het land en staat herboren zijn. Het Joodse volk is teruggekeerd naar het land. De hemel roept ons nu op om terug te keren naar het geloof.

3. Niet in de hemel (Pagina 242-245)

 Deuteronomium 30:11-14 *De geboden die ik u vandaag heb gegeven zijn niet te zwaar voor u en liggen niet buiten uw bereik. Ze zijn niet in de hemel, dus u hoeft niet te zeggen: 'Wie stijgt voor ons op naar de hemel om ze daar te halen en ze ons bekend te maken, zodat wij ernaar kunnen handelen?'. Ook zijn ze niet aan de overkant van de zee, dus u hoeft niet te zeggen: 'Wie steekt de zee voor ons over om ze daar te halen en ze ons bekend te maken, zodat wij ernaar kunnen handelen?'. Nee, die geboden zijn heel dicht bij u, in uw mond en in uw hart; u kunt ze volbrengen,*

-----...-----

Als er in het Jodendom iets kan worden gezegd, kan het simpel worden gezegd. God zei over Mozes: 'Met hem spreek Ik rechtstreeks, duidelijk, niet in raadsels' (**Num. 12:8**).... Kennis moet toegankelijk zijn, zodat zij het gemeenschappelijk eigendom van het volk kan worden – zodat zij een fundament kan worden van een samenleving waarin alle leden gelijkwaardig zijn als burgers van de geloofsgemeenschap onder Gods heerschappij.

Kennis, zelfs Goddelijke kennis – 'is niet in de hemel en ook niet aan de overkant van de zee'. In die indrukwekkende woorden horen we de diepte van het democratisch gevoel van de Tora. Democratie is in het Jodendom geen kwestie van ' één persoon, één stem', maar van onderwijs en cultuur.

 Numeri 12:8 *met hem spreek Ik van mond tot mond, ja, zichtbaar, en niet in raadsels. Hij aanschouwt de gestalte van de HEERE. Waarom dan bent u niet bevreesd geweest om over Mijn dienaar, over Mozes, te spreken?*

-----...-----

 Deuteronomium 13:1-4 *Wanneer een profeet... uit uw midden een teken of een wonder voorspelt dat vervolgens uitkomt, en hij verbindt daaraan een oproep om andere, u onbekende goden te volgen en te dienen – luister dan niet naar wat hij zegt. Want de Heer, uw God, wil u daarmee op de proef stellen, om te ontdekken of u Hem wel met hart en ziel liefhebt.*

In het Jodendom staat het verbond tussen Israël en God voorop. Je moet niet luisteren naar een profeet die het verbond wil wijzigen of het volk in een andere richting wil leiden.

Als de Tora eenmaal gegeven is, kan geen later wonder of bovennatuurlijke openbaring die veranderen. De profeten spraken het woord van God voor hun tijd, maar de Tora is het woord van God voor alle tijden.

 Deuteronomium 13:1-4 *Als in uw midden een profeet opstaat of iemand die dromen heeft, en u een teken of wonder geeft, en dat teken of dat wonder waarvan hij tot u gesproken had, komt en hij zegt: Laten we achter andere goden aan gaan, die u niet kent, en laten we die dienen, luister dan niet naar de woorden van die profeet of naar hem die die dromen heeft! Want de HEERE, uw God, stelt u dan op de proef om te weten of u de HEERE, uw God, liefhebt met heel uw hart en met heel uw ziel. Achter de HEERE, uw God, moet u aan gaan, Hem moet u vrezen, Zijn geboden moet u in acht nemen en Zijn stem gehoorzamen; Hem moet u dienen en u aan Hem vasthouden.*

4. Niet aan de overkant van de zee (Pagina 249-252)

Vanaf de jaren zestig vonden Joden hun weg in vele religies en culturen, met één opvallende uitzondering: die van henzelf... Vaak lijkt ons verlangen naar spirituele verlichting recht evenredig aan de afstand, vreemdheid en onbekendheid ervan. Liever het verre dan het nabije.

Mozes voorspelde als profeet dat Joden in de toekomst zouden zeggen dat we, om inspiratie te vinden, naar de hemel moeten opstijgen of de zee moeten oversteken. Inspiratie is overal behalve hier.

-----...-----

Het gebeurt in tijden van voorspoed, niet van tegenspoed, in tijden van vrijheid, niet van slavernij. Als we weinig lijken te hebben om God voor te danken, danken we God. Als we veel hebben om dankbaar voor te zijn, vergeten we Hem te danken.

Als je waarheid, schoonheid en spiritualiteit wilt vinden, hoef je niet elders te zoeken. 'Die geboden zijn heel dicht bij u, in uw mond en in uw hart; u kunt ze volbrengen'.

-----...-----

De schoonheid van de Joodse spiritualiteit is nu juist dat in het Jodendom God zo dichtbij is. Je hoeft geen berg te beklimmen of een ashram binnen te gaan om de Goddelijke Aanwezigheid te vinden. Die is daar bij een sabbatsmaal, in het licht van de kaarsen en de eenvoudige heiligheid van de kidoesjwijn en de challot. In de lofprijzing van de *Esjet Chajiel*, en het zegenen van de kinderen, in de innerlijke rust als je een dag terugtrekt uit de wereld om het goede te vieren dat niet het resultaat is van werken maar van rusten, niet van kopen, maar van genieten – de gaven die je al die tijd hebt gehad maar uit tijdgebrek niet wist te waarderen.

In het Jodendom is God nabij. Hij is er in de poëzie van de psalmen, de grootste literatuur voor de ziel die ooit is geschreven. Hij is er als Hij naar onze discussies luistert wanneer we een bladzijde uit de Talmoe bestuderen of met een nieuwe uitleg van oude teksten komen. Hij is er in de vreugde van onze feesten, de tranen van Tisja Beav, de echo's van Rosj Hasjana en het berouw van Jom Kippoer. Hij is er in de lucht van het land Israël zelf en de stenen van Jeruzalem, waar het oudste van het oudste en het nieuwste van het nieuwste als goede vrienden in elkaars nabijheid verkeren.

God is nabij.

-----...-----

Hij is de Schepper, heerser, hoogste macht, eerste oorzaak, beweging van de planeten en de sterren. Maar Hij is ook een ouder, partner, geliefde en vriend. Hij is **Sjechina**, afgeleid van *sjachen*, 'de buur die naast je woont.

Dank Hem dus iedere ochtend voor de gaven van het leven.... Als je Hem niet kunt zien, komt dat doordat je in de verkeerde richting kijkt. Als Hij afwezig lijkt, staat Hij vlak achter je en moet je je omdraaien om Hem te zien.

Behandel Hem niet als een vreemdeling. Hij heeft je lief. Hij gelooft in jou. Hij wil dat het je goed gaat in dit leven..... Van Hem is de stem die je hoort in de stilte van ziel. Van Hem is het licht dat je ziet als je ogen opent in verwondering. Van Hem is de hand die jij aanraakt in je diepste wanhoop. Van Hem is de adem die jou leven geeft.

5. Het veertiende geloofsbeginzel (Pagina 253-256)

Het veertiende geloofsbeginzel

1. Gods bestaan;
2. Gods eenheid;
3. Gods onstoffelijkheid;
4. Gods bestaan voor en na de tijd;
5. Alleen God mag worden aanbeden;
6. Profetie;
7. De speciale aard van Mozes zijn profetie;
8. Tora uit de hemel;
9. De eeuwigheid van de Tora;
10. Gods kennis;
11. Beloning en straf;
12. De Messias;
13. Opstanding.

Maimonides blijkt echter niet dertien organiserende beginselen toe te passen. De *Misjnee Tora* bestaat uit veertien delen. Dit zijn de boeken:

1. Kennis	<i>Madda</i>
2. Liefde	<i>Ahawa</i>
3. Tijden	<i>Zemaniem</i>
4. Vrouwen	<i>Nasjiem</i>
5. Heiligheid	<i>Kedoesja</i>
6. Uitspraken	<i>Haflaä</i>
7. Zaden	<i>Zeraïem</i>
8. Dienst	<i>Awoda</i>
9. Offers	<i>Korbanot</i>
10. Reinheid	<i>Tahara</i>
11. Letsel	<i>Neziekien</i>
12. Aankopen	<i>Kinjan</i>
13. Oordeel	<i>Misjpatiem</i>
14. Rechters	<i>Sjoftiem</i>

In zijn inleiding op *Sjemer Hamitswot*, waarin hij de 613 geboden opsomt, zet hij veertien beginselen uiteen aan de hand waarvan we kunnen beslissen of een Bijbelse passage als gebod telt of niet.

-----...-----

Maimodes geeft ook een algemeen overzicht van de redenen voor de geboden. Hij verdeelt ze in veertien hoofdgroepen op basis van hun doel.

1. Fundamentele standpunten;
2. Afgodendienst;
3. Ethische kwaliteiten;
4. Het geven van aalmoezen en geschenken;
5. Overige wandaden en agressief gedrag;
6. Straffen;
7. Wederzijdes eigendomstransacties;
8. Dagen waarop het verboden is te werken;
9. Overige algemene Godsdienstige praktijken;
10. Heiligdom;
11. Offers;
12. Rein en onrein;
13. Verboden voedsel en aanverwante zaken;
14. Verboden seksuele verbintenissen.

Het fascinerende is dat geen van deze lijsten verband houdt met de andere.

-----...-----

Maimonides : Elk mens heeft de gave van de vrije wil. Als iemand zijn leven wil beteren en rechtvaardig wil zijn, heeft hij de kracht om dat te doen. Als iemand zich op het slechte pad wil begeven en slecht wil zijn, is hij vrij om dat te doen... Deze leer is een belangrijk beginsel, de pijler van de wet en het gebod. Als God had bepaald dat een mens ofwel rechtvaardig ofwel slecht was, hoeveel ruimte kon er dan nog overblijven voor de Tora? Op basis van welke rechtvaardigheid of wet zou God de slechten kunnen straffen en de rechtvaardigen kunnen belonen?

Als we geen vrijheid hadden, zou het zinloos voor God zijn om ons te bevelen: ‘Doe dit. Doe dat niet’. Ook zou er geen enkele logica zitten in beloning en straf, die allebei veronderstellen dat we als mens verantwoordelijk zijn voor onze daden. ***De vrije wil is het veertiende beginsel van het Joodse geloof....*** Het veertiende beginsel is geen opvatting over God maar over de mensheid. De eerste dertien vatten ons geloof samen. Het veertiende – het feit dat God ons de vrijheid heeft gegeven om te beslissen hoe we ons gedragen – getuigt van Gods geloof in mensen.

Parasja Wajelech (En hij ging)

Deut. 31

- Deut. 31:1 – Deut 31:8 Jozua volgt Mozes
- Deut. 31:9 – Deut. 31:13 Voorschriften voor het bewaren en voorlezen van de wet
- Deut. 31:14 – Deut. 31:30 De afval van Israël aangekondigd

1. Leiderschap: consensus of bevel
2. Onze dagen vernieuwen
3. Het hart, het huis, de tekst
4. De Tora als Gods lied

1. Leiderschap: consensus of bevel (Pagina 261-263)

 Deuteronomium 31:7 Mozes zei: ‘Wees vastberaden en standvastig, want jij zult met het volk het land binnengaan dat de Heer onder ede aan hun voorouders heeft beloofd, en onder jouw leiding zullen ze het in bezit nemen.

 Deuteronomium 31:23 En dit is wat God zei: ‘Wees vastberaden en standvastig, want jij zult de Israëlieten het land binnenbrengen dat Ik hen onder ede heb beloofd, en Ik zal je terzijde staan.

Mozes gebruikt het werwoord **tavo**, gaan met.
God gebruikt het werkwoord **tavi**, brengen

Dit zijn twee verschillende leiderschapsstijlen

Mozes adviseerde zijn opvolger om leiding te geven door middel van raadpleging en consensus. God zei tegen Jozua dat hij het volk streng en met gezag moest leiden. Zelfs als het volk het niet met je eens is, moet jij als leider voorop gaan. Wees duidelijk, wees besluitvaardig, wees krachtig, wees sterk.

Rasj zegt het volgende over de woorden die God onmiddellijk vòòr de schepping van de mensheid deed: ‘Laat ons mensen maken naar ons beeld, naar onze gelijkenis’ (**Gen. 1:26**)

- Wie zijn die ons?
- Tegen wie heeft God het? En waarom?

Rasji : Hieruit leren we hoe nederig God is. Omdat de mens was [geschapen] naar het beeld van de engelen, waren die jaloers op Hem. Daarom raadpleegde Hij hen. Evenzo raadpleegt Hij Zijn hof in de hemel als Hij over koningen oordeelt. Hoewel zij [de engelen] niet hielpen bij Gods schepping en [de formulering van dit vers] kunnen aangrijpen om zich te verzetten, weerhoudt dat de Schrift er niet van om ons te onderwijzen in hoffelijkheid en in de eigenschap van nederigheid, dat de Grotere de kleinere raadpleegt en om toestemming vraagt .

Rasji zegt hier dat God de engelen raadpleegde voordat Hij de mens schiep. Dat deed Hij niet omdat Hij om hun hulp verlegen zat; dat was duidelijk niet het geval. Evenmin deed Hij dit omdat Hij hun advies nodig had; Hij had al besloten om de mens te scheppen.

Hij deed dit om hen te tonen dat Hij hen respecteerde, om hun geen reden te geven om jaloers te zijn op de mens, om te voorkomen dat ze boos zouden zijn omdat ze waren niet geraadpleegd over zo een verstrekkende beslissing, en om ons, de fundamentele waarheid te laten zien dat grootheid hand in hand gaat met nederigheid.

 Deuteronomium 31:7 *En Mozes riep Jozua en zei tegen hem voor de ogen van heel Israël: Wees sterk en moedig, want ú zult met dit volk het land binnengaan dat de HEERE hun vaderen gezworen heeft hun te geven; en ú zult het hun in erfbezit laten nemen.*

 Deuteronomium 31:23 *En Hij gebod Jozua, de zoon van Nun, en zei: Wees sterk en moedig, want ú zult de Israëlieten brengen in het land dat Ik hun onder ede beloofd heb; en Ik zal met u zijn.*

 Genesis 1:26 *En God zei: Laten Wij mensen maken naar Ons beeld, naar Onze gelijkenis; en laten zij heersen over de vissen van de zee, over de vogels in de lucht, over het vee, over heel de aarde en over al de kruipende dieren die over de aarde kruipen!*

-----...-----

Het lijkt alsof God woorden uitspreekt die we met Mozes zijn leiderschapsstijl associëren – resoluut, sterk, besluitvaardig en alsof Mozes pleit voor het soort leiderschap – op consensus en raadpleging gebaseerd – is. Uiteraard had het andersom moeten zijn.

-----...-----

Wat God betreft: Hij veranderde niet van gedachten. Hij stelde niet voor dat Jozua in het algemeen een autoritair leider moest worden. Hij stelde voor dat Jozua dit maar één keer moest zijn: ‘Want jij zult de Israëlieten het land binnenbrengen’.

God vertelde Jozua dat er één beproeving zal komen, waarbij hij voet bij stuk moet houden, zelfs tegen de mening van de meerderheid in, en dit komt wanneer ze de Jordaan moeten oversteken. Dat is het moment waarop het volk het gevaar loopt om zich door angst te laten overmannen.

Dat is het moment waarop Jozua zijn leiderschap niet gebaseerd zal zijn op raadpleging en consensus, maar op het verbieden van afwijkende meningen.

Een leider moet de moed hebben om te leiden, het geduld om anderen te raadplegen, en de wijsheid om te weten welk van beide op welk moment het beste is.

2. Onze dagen vernieuwen (Pagina 264-269)

Welvaart leidt tot overmoed, overmoed tot vergeetachtigheid, vergeetachtigheid tot decadentie, decadentie tot afbrokkelende sociale solidariteit, en afbrokkelende solidariteit tot een teloorgang van de moraal – het voorportaal van de ondergang.

Will Durant : Een grote beschaving wordt pas van buitenaf veroverd als zij zichzelf van binnenuit heeft vernietigd.

Israëls bestaan zou volgens Mozes afhangen van historisch bewustzijn, missie en moraal: het volk moest zich blijven herinneren waar het vandaan kwam, waartoe het geroepen was en hoe het die roeping moest vervullen. Dat is de achtergrond van het grote 612^e gebod, ook wel *hakhel* genoemd, nationale bijeenkomst.

-----..-----

 Deuteronomium 31:10-13 'Lees deze voorschriften elk zevende jaar, het jaar van de kwijschelding, tijdens het loofhuttenfeest voor aan alle Israëlieten. Want dan komt heel Israël naar de plaats die de Heer uitkiest, om daar voor Hem te verschijnen. Roep dan het volk bijeen, met inbegrip van de vrouwen en de kinderen en de vreemdelingen die bij u in de stad wonen. Laat iedereen naar de voorlezing luisteren en zo leren ontzag te tonen voor de Heer, uw God, en de wetten waarin u onderwezen bent, strikt na te leven. Ook hun kinderen, die nog van niets weten, moeten luisteren en leren om ontzag te tonen voor de Heer, uw God, al de tijd dat u aan de overkant van de Jordaan leeft in het land dat u in bezit zult nemen'.

- Jozua deed dit aan het eind van zijn leven (Jozua 24);
- Koning Josia deed het toen de Tora tijdens de herbouw van de tempel werd herontdekt (**II Kon. 23:1-3**);
- Ezra deed het toen hij het fundament legde voor een herrezen natie na de Babylonische verovering en ballingschap (**Neh. 8:2-3**).

Philip Selznick : Dit verbond schept een welbewuste morele orde, Bij de Sinaï komt dat duidelijk naar voren: de overeenkomst met God is een overeenkomst om een code van verantwoordelijk gedrag na te leven. Gods geboden worden gehoorzaamd door het vervullen van plichten jegens familie en de gemeenschap; sociale ethiek is de hoeksteen van het verbond.

Verbondspolitiek is morele politiek; ze berust op ideeën van plichten en verplichtingen. Deze politiek is verweven met een bepaalde kijk op de geschiedenis van de natie, waarbij het lot van de natie laat zien of de voorwaarden die haar stichters hebben vastgesteld nageleefd of veronachtzaamd worden.

 Deuteronomium 31:10-13 *En Mozes gebood hun: Na verloop van zeven jaar, op de vastgestelde tijd van het jaar van de kwijschelding, op het Loofhuttenfeest, als heel Israël komt om te verschijnen voor het aangezicht van de HEERE, uw God, op de plaats die Hij zal uitkiezen, moet u deze wet ten aanhoren van heel Israël voorlezen. Roep het volk bijeen, de mannen, de vrouwen en de kleine kinderen, en de vreemdeling die binnen uw poorten is, om te horen, en om te leren de HEERE, uw God, te vrezen en alle woorden van deze wet nauwlettend te houden. Zodat hun kinderen die het niet weten, het ook horen, en leren de HEERE, uw God, te vrezen, al de dagen dat u leeft in het land waarvoor u de Jordaan oversteekt om het in bezit te nemen.*

 2 Koningen 23:1-3 *Toen stuurde de koning boden, en al de oudsten van Juda en Jeruzalem verzamelden zich bij hem. De koning ging naar het huis van de HEERE, en met hem iedere man uit Juda en alle inwoners van Jeruzalem, de priesters, de profeten en heel het volk, van de kleinste tot de grootste. En hij las ten aanhoren van hen al de woorden van het boek van het verbond dat in het huis van de HEERE gevonden was. De koning ging bij de pilaar staan en sloot een verbond voor het aangezicht van de HEERE, om de HEERE te volgen en Zijn geboden, Zijn getuigenissen en Zijn verordeningen met heel zijn hart en met heel zijn ziel in acht te nemen, door de woorden van dit verbond die in deze boekrol beschreven zijn, uit te voeren. En het hele volk trad toe tot dit verbond.*

 Nehemia 8:2-3 *verzamelde heel het volk zich als één man op het plein dat voor de Waterpoort ligt; en zij zeiden tegen Ezra, de schriftgeleerde, dat hij het boek moest brengen met de wet van Mozes, die de HEERE Israël had geboden. Ezra, de priester, bracht de wet voor de gemeente, zowel mannen als vrouwen en al wie wat zijn verstand betrof in staat was ernaar te luisteren, op de eerste dag van de zevende maand.*

-----..-----

De taal van het verbond laat er geen misverstand over bestaan: toewijding aan de gelijke waardigheid van mensen als beeld van God; collectieve verantwoordelijkheid en een besef van ‘Wij, het volk’; trouw aan de stichtingsidealen, verantwoordelijkheid voor het verleden en de toekomst; een voorbeeldfunctie voor de rest van de mensheid en het besef verantwoording af te moeten leggen aan de hemel.

-----...-----

Een beschaving die het besef van haar geschiedenis en bestemming verliest, zal niet overleven. Dat besef moet levend gehouden worden door profetische stemmen, op school en thuis onderwezen, in het gebed worden nagezegd, in rituele worden uitgedragen, en van tijd tot tijd worden vernieuwd op *hakhel*-achtige momenten. Het moet religieus zijn, zo niet, dan wordt het een vorm van afgodendienst – een natie die zichzelf aanbidt.

3. Het hart, het huis, de tekst (Pagina 270-273)

Maimonides : Elke mannelijke Israëliet krijgt de opdracht om de Tora op een boekrol te schrijven, want er staat geschreven: ‘Schrijf daarom voor u zelf dit lied op’, wat betekent: ‘Schrijf voor uzelf de Tora met dit lied erin [volledig over], omdat we geen losse fragmenten van de Tora opschrijven [maar enkel een complete boekrol]. Ook al heeft iemand een torarol van zijn ouders geërfd, toch is het een mitswa om de Tora voor zichzelf op te schrijven, en als iemand dit doet, is het alsof hij [de Tora] van de berg Sinaï heeft ontvangen. Wie niet schrijven kan mag [een schrijver] in de arm nemen om dit voor hem te doen, en als iemand ook maar één letter verbeterd is het alsof hij de hele rol heeft geschreven.

-----...-----

Zolang het Joodse volk onophoudelijke blijft leren zal het niet uitsterven.

-----...-----

Daarom eindigt de Tora met dit laatste gebod: Blijf de Tora opschrijven en bestuderen.

4. De TORA als Gods lied (Pagina 274-277)

 Deuteronomium 31:19 *‘Schrijf daarom voor uzelf dit lied op en leer het de Israëlieten; leg het hun in de mond, opdat dit lied voor Mij als een getuige is tegen de Israëlieten’*

Zo luidde Mozes zijn laatste boodschap aan de Israëlieten: ‘Het is niet voldoende dat jullie de Tora van Mij hebben ontvangen. Jullie moeten haar in elke generatie vernieuwen’. Het verbond mocht niet verouderen. Het moest geregeld vernieuwd worden.

-----...-----

Het 613^e gebod gaat niet gewoon over de Tora, maar over de verplichting om de Tora in elke generatie te vernieuwen. Om de Tora opnieuw tot leven te brengen is het niet genoeg haar verstandelijk door te geven – als louter geschiedenis en wetten. De Tora moet met gevoel, met emotie tot ons spreken.

-----...-----

Woorden zijn de taal van de geest. Muziek is de taal van de ziel.

De Tora is Gods libretto, en wij, het Joodse volk, zijn Zijn koor, de vertolkers van zijn koorsymfonie.

Als Joden praten zijn ze vaak aan het bekvechten, maar als ze zingen, zingen ze in harmonie, en op het niveau van de ziel betreden de Joden de eenheid van het Goddelijke, dat tegenstellingen van lagere werelden overstijgt.

De Tora is Gods lied en wij samen zijn Zijn zangers.

Parasja Haäzinoe (Neig het oor)

Deut. 32

➤ Deut. 32

Het lied van Mozes

1. De spiritualiteit van het lied
2. Laat mijn onderwijs neerdalen als regen
3. Het geloof van God
4. Een kromme en verwrongen generatie
5. Wraak

1. De spiritualiteit van het lied (Pagina 279-284)

Wij mensen zijn de bron van onrechtvaardigheid in de wereld.

-----...-----

Muziek heeft iets diep spiritueels. Wanneer een taal naar het transedente reikte en de ziel ernaar verlangt zich te bevrijden van de zwaartekracht van de aarde, verandert zij in een lied. De Joodse geschiedenis wordt niet zozeer gelezen als wel gezongen.

-----...-----

Onder de stilte zingt de schepping – slechts hoorbaar voor het innerlijke oord – voor haar Schepper. Dus als we bidden, lezen we niet, maar zingen we. Als we omgaan met heilige teksten, reciteren we niet, maar zingen we.

Muziek heeft een buitengewone kracht om emoties op te roepen.

-----...-----

Woorden zonder muziek zijn als als een lichaam zonder ziel... Het is de taal van emotie waar de bleke schaduw van het denken niet overheen is gevallen.

-----...-----

Materiële bezittingen verliezen we, spirituele bezittingen verliezen we niet, De Mozes in levende lijve hebben we verloren. Maar het lied hebben we nog.

2. Laat mijn onderwijs neerdalen als regen (Pagina 285-288)

Gods woord is als regen op een droog land. Het brengt leven. Het zorgt voor groei.

Critici zien de Tora soms als overdreven normerend, alsof zij probeert iedereen in hetzelfde keurslijf te persen. De midrasj van Sifree betoogt iets anders.

De Tora wordt juist met regen vergeleken om te benadrukken dat haar belangrijkste effect is dat elk van ons kan uitgroeien tot wat we kunnen worden. We zijn allemaal hetzelfde en ook de Tora streeft niet naar uniformiteit.

Eén van de basisvereisten van een leider in het Jodendom is dat hij of zij in staat is de *verschillen tussen mensen te respecteren*.

-----...-----

De Tora is de regen die verscheidenheid voedt en ieder van ons in staat stelt te worden wat wij alleen kunnen zijn.

3. *Het geloof van God (Pagina 289-294)*

Geloofsverklaring: **Deuteronomium 32:4** *‘Hij is de rots, volmaakt is Zijn werk, want al Zijn wegen leiden naar recht. Een God van geloof en zonder bedrog, rechtvaardig en oprecht is Hij’.*

God is rechtvaardig. Het zijn de mensen die onrechtvaardig handelen.

-----...-----

Maar als de Tora ons iets leert, is dat wel dat God *niet losstaat* van het menselijke drama. Hij is er nauw, zelfs hartstochtelijk bij betrokken.

-----...-----

Maimonides : Ieder mens beschikt over een vrije wil. Wie de goede weg wil bewandelen en rechtvaardig wil zijn, is in staat om dat te doen. Wie de kwade weg wil bewandelen en slecht wil zijn, is vrij om dat te doen. Elk mens kan zo rechtvaardig als Mozes onze leraar worden, of zo verdorven als Jerobeam; wijs of dwaas, genadig of wreed, vrekkelig of gul, en ga zo maar door.

Deze leer is een belangrijk beginsel, de pijler van de wet en de geboden, want er staat geschreven: ‘Besef goed, vandaag stel ik u voor de keuze tussen leven en dood, tussen goed en kwaad’ (**Deut. 30:15**).

En opnieuw staat er geschreven: ‘Besef goed, vandaag stel ik u voor de keuze tussen zegen en vloek’ (📖 **Deut. 11:26**). Dit betekent dat de macht in uw handen ligt en dat een mens, als hij dat wil, alle dingen kan doen die mensen doen, of die nu goed dan wel kwaad zijn.

Als God had bepaald dat een persoon dan wel rechtvaardig ofwel verdorven was, of als er iets was in zijn karakter dat hem onverbiddelijk een bepaalde richting op dreef... welke ruimte zou er dan zijn voor de Tora? Op welke basis van welk recht of welke rechtvaardigheid zou God een slecht mens kunnen straffen of een rechtvaardig mens kunnen belonen? Hij die rechter is over de hele aarde moet toch rechtvaardig handelen? (📖 **Gen. 18:25**)

📖 **Deuteronomium 30:15** *Zie, ik heb u heden het leven en het goede voorgehouden, maar ook de dood en het kwade.*

📖 **Deuteronomium 11:26** *Zie, ik houd u heden zegen en vloek voor:*

📖 **Genesis 18:25** *Er kan toch geen sprake van zijn dat U zoiets doet, dat U de rechtvaardige samen met de goddeloze doodt? Dan zal het zijn: zo de rechtvaardige, zo de goddeloze. Daar kan bij U toch geen sprake van zijn! Zou de Rechter van de hele aarde geen recht doen?*

-----...-----

We zijn verantwoordelijk voor wat we doen. Het Jodendom is een ethiek van verantwoordelijkheid.

Door zijn intrede te doen in de menselijke situatie, doet God ook zijn intrede in de tijd, met alle risico's en onzekerheden van dien. Door de mensen de vrijheid te schenken legde God Zichzelf grote beperkingen op.

📖 **Genesis 4:6-8** *‘De Heer zei tegen hem: ‘Waarom ben je zo kwaad, waarom kijk je zo donker? Handel je goed, dan kun je toch iedereen recht in de ogen kijken? Handel je slecht, dan ligt de zonde op de loer, begerig om jou in haar greep te krijgen; maar jij moet sterker zijn dan zij’. Kaïn zei tegen zijn broer Abel: ‘Laten we het veld in gaan’. Toen ze daar waren, viel hij zijn broer aan en sloeg hem dood’.*

God weet dat Kaïn jaloers is op Abel en van plan is hem te doden. Daarom spreekt Hij hem aan en waarschuwt. Maar Kaïn luistert niet. Hij vermoordt zijn broer. Hoe kon God dit laten gebeuren?

Het antwoord kan alleen zijn: een schenking van vrijheid aan X door een hogere macht, die telkens opgeschort wordt als X handelt op een manier die de hogere macht afkeurt, is geen schenking van vrijheid.

God laat de wereld niet aan zijn lot over. Hij spreekt tot de mensheid; Hij leert ons hoe wij ons moeten gedragen, Hij onderwijst ons rechtvaardigheid en billijkheid, barmhartigheid en mededogen. Maar als de mensheid haar oren sluit en weigert te luisteren, is er niets wat God kan doen behalve de mensheid haar vrijheid afnemen, het eerste wat Hij haar schonk toen Hij haar schiep.

-----..-----

Daarom brengt de schepping een risico met zich mee... Door de mens te scheppen nam God het risico dat één van Zijn schepselen zich tegen de Schepper zou keren. Geloof betekent de moed om een risico te nemen.

-----..-----

De kernvraag van het geloof is niet: ‘Bestaat God?’. Maar ‘Gegeven het bestaan van God, hoe kan de mens bestaan?’.

God gelooft in de mens. Natuurlijk wordt dat geloof in Hem vaak beschaamd, of zelfs verraden. Maar God heeft oneindig veel geduld... Hoewel mensen elkaar veel pijn doen, geeft God Zijn schepping niet op. We zijn hier door de daad van de allergrootste liefde van de Schepper van het leven. Hoe verdorven we ook zijn. Hij geeft het geloof dat we zullen veranderen niet op. Hoe verloren we ook zijn. Hij blijft erin geloven dat we op een dag tot Hem zullen terugkeren...

God is liever bereid te lijden dan hun de unieke gave van vrijheid die Hij hun heeft gegeven te ontnemen. De vrijheid die niet anders kan zijn dan de vrijheid om zowel het kwade als het goede te doen.

4. Een kromme en verwrongen generatie (Pagina 296-299)

 Deuteronomium 32:4-5 *'Hij is de rots, volmaakt is Zijn werk, want al Zijn wegen zijn juist. Een God van trouw en zonder bedrog: rechtvaardig en oprecht is Hij. Maar Zijn kinderen werden Hem ontrouw: tot hun schande gaven zij hun kindschap op. Een kromme en verwrongen generatie'.*

-----...-----

De kern van Netziv's interpretatie van de twee bovengenoemde verzen is dat ze verband houden met de twee grote tragedies van het oude Israël, de verwoesting van de eerste en tweede tempel... Er is echter een enorm verschil tussen beide gebeurtenissen.

Netziv betoogt dat de Israëlieten in de tijd van de eerste verwoesting zich schuldig maakten aan hoofdzonden: afgodendienst, moord en verboden seksuele relaties. Ze waren tragisch ver afgedwaald van het leven vanuit de Tora.

Maar in de tijd van de tweede tempel waren veel van deze zonden overwonnen. De Babylonische Talmud schrijft de verwoesting door de Romeinen toe aan *sinat chinam*, interne rivaliteit tussen de Joden, 'ongegronde haat'.

-----...-----

Netziv : Onze uitleg [van deze zinsnede] is dat ze rechtvaardig en vroom waren (De Joden ten tijde van de verwoesting van de tweede tempel), en zich verdiepten in de Tora. Maar in de omgang met de wereld waren ze niet oprecht. Door de ongegronde haat in hun hart verdachten ze iedereen die niet handelde volgens hun opvattingen ervan een sadduceeër en ketter te zijn. Als gevolg daarvan verlaagden ze zich tot moord en ander kwaad, totdat de tempel uiteindelijk werd vernietigd.

Juist hierom voert Mozes de Goddelijke rechtvaardigheid aan. Want de Heilige, gezegend is Hij, is oprecht [*jasjar*] en verdraagt zulke rechtvaardige mensen niet, tenzij ze oprecht zijn in hun omgang met de wereld, en niet op een verwrongen manier, ook al was het hun bedoeling de hemel te dienen, want dit gedrag leidt tot de ondergang van de wereld en de vernietiging van de samenleving...

Vaak worden twee dingen met elkaar verward: rechtvaardigheid en *in eigen ogen* rechtvaardig zijn ofwel zelfingenomenheid. Van buiten lijken ze op elkaar, maar er is een wereld van verschil tussen beiden.

- Rechtvaardige mensen zien het goede in de medemens;
- Rechtvaardige mensen achten anderen hoog;
- Na een ontmoeting met een rechtvaardig mens voelen we ons groter;
- Rechtvaardige mensen tillen ons op.
- Zelfingenomen mensen zien het kwade;
- Zelfingenomen mensen achten zichzelf hoog;
- Bij een zelfingenomen mens voelen we ons kleiner;
- Zelfingenomen mensen kleineren ons.

De wet alleen beschermt ons niet tegen zelfingenomenheid. De wet alleen kan zelfs tot zelfingenomenheid leiden, want zij kan degenen die haar bestuderen ervan overtuigen dat ze het gelijk aan hun kant hebben.

Wellicht hebben ze het gelijk aan hun kant, maar wat de wet op en uitzichzelf ons niet kan leren is dat de ander een mens is, met gevoelens die gekwetst kunnen worden en met verdiensten die niet zichtbaar zijn voor degenen die de mensheid door zwart-wit bril bekijken en zoals de sektariërs van de tweede tempel deden, haar onderverdeelden in ‘kinderen van het licht’ en ‘kinderen van de duisternis’.

5. Wraak (Pagina 302-306)

Als wraak verkeerd is, kan God de wraak niet hebben opgedragen, noch aan Joden, noch aan Christenen.

Als wraak wel een Goddelijke opdracht zou zijn, moeten we in staat zijn om er een morele betekenis aan te geven, of we nu Joden of Christenen zijn...

Want als we geloven dat God ons wat dan ook verbiedt, dan moeten we geloven dat God over tien of honderd jaar niet van mening verandert en ineens toestaat wat Hij eerder heeft verboden, of dat Hij ineens verbiedt wat Hij eerder heeft toegestaan... Want God is trouw; Hij herroept Zijn woorden niet.

God verbiedt wraak juist (**Lev. 19:18**). Hij gebiedt ons te vergeven. Maar **Deut. 32:41-43** zegt: *'Ik hef Mijn hand op naar de hemel en zweer: Zo waar Ik eeuwig leef: Ik wet mijn bliksemde zwaard, Ik ga het vonnis voltrekken. Ik zal mij wreken op mijn vijanden, Ik reken af met wie Mij haten. Laten alle volken zijn volk toejuichen, Omdat Hij het bloed van Zijn dienaren wreekt; Hij neemt wraak op Zijn vijanden en de schuld van Zijn land en Zijn volk wist Hij uit.'*

 Leviticus 19:18 *U mag geen wraak nemen of een wrok koesteren tegen uw volksgenoten, maar u moet uw naaste liefhebben als uzelf. Ik ben de HEERE.*

 Deuteronomium 32:41-43 *Als Ik Mijn glinsterend zwaard wet, Mijn hand het grijpt voor het oordeel, zal Ik de wraak laten terugkomen op Mijn tegenstanders, en het hun die Mij haten, vergelden. Ik zal Mijn pijlen dronken maken van bloed, en Mijn zwaard zal vlees eten van het bloed van de gesneuvelden en de gevangenen, van het hoofd van de vijand met zijn loshangende haar. Juich, heidenen, met Zijn volk! Want Hij zal het bloed van Zijn dienaren wreken. Hij zal de wraak laten terugkomen op Zijn tegenstanders, en Zijn land en Zijn volk verzoenen!*

-----...-----

God, en niet de mens heeft het recht om wraak uit te oefenen.

-----...-----

Joden streven er niet naar om wraak te nemen. Dat is iets wat je aan God overlaat. Er is rechtvaardigheid die we niet zullen zien aan deze kant van het eind der tijden.

-----...-----

In een wereld vol van etnische conflicten, die soms worden aangewakkerd door een dodelijk religieus fanatisme, moet die waarheid in ere worden hersteld. Er zijn dingen die we aan God moeten overlaten... God komt de wraak toe. Mensen mogen haar niet uitoefenen in naam van God.

Parasja Wezot Haberacha (En dit is de zegen)

- **Deut. 33** **Mozes zeggt de twaalf**
stammen
- **Deut. 34** **Het sterven van Mozes**

1. De liefde voor de naties
2. De erfenis die iedereen toekomt
3. De mens Mozes
4. Leven is dienen
5. Sterfelijkheid
6. Een eind zonder eind

1. De liefde voor de naties (Pagina 309-313)

 Deuteronomium 33:29 ‘Wie is zo gelukkig als u, Israël? U bent een volk dat door de Heer is gered’

Godvrezendheid is geen voorwaarde om kritiek uit te kunnen oefenen. Iedereen kan dat doen. Godvrezend zijn diegenen die anderen prijzen, beschermen en verdedigen.

 Deuteronomium 33:29 *Welzalig bent u, Israël! Wie is zoals u? U bent een volk dat door de HEERE verlost is. Hij is een schild en een hulp voor u, Hij is uw majesteitelijke zwaard; daarom zullen uw vijanden zich geveinsd aan u onderwerpen, en ú zult hun hoogten betreden!*

-----...-----

 Deuteronomium 33:3 ‘Ja, Hij heeft de volken lief!. Al zijn heiligen zijn in Uw hand’

De volken: zijn dat de naties / volken op de wereld, of is dit een verwijzing naar de 12 stammen van Israël?

 Deuteronomium 33:3 *Ja, Hij heeft de volken lief! Al Zijn heiligen zijn in Uw hand, Zij zitten aan Uw voeten en vangen iets op van Uw woorden.*

-----...-----

Voordat Mozes zich tot de stammen richt, zegt hij specifiek dat bekeerlingen erbij horen, wat erop wijst dat de kinderen van Israël geen ras of etniciteit zijn maar een religieuze gemeenschap die haar identiteit ontleent aan haar verbond met God... Bekeerlingen zijn de spirituele kinderen van Abraham en hoeven zichzelf niet als minderwaardig ten opzichte van de biologische kinderen van Abraham te zien.

-----...-----

Sforno : Ook al heeft U alle volken lief, toch staat er geschreven ‘Jullie zullen kostbaarder voor Mij zijn dan de andere volken’. (📖 **Ex. 19:5**). Wat betekent dat God alle volken liefheeft hoewel niet allemaal op dezelfde manier, want er staat geschreven ‘De mensheid is kostbaar want zij werd naar Gods evenbeeld geschapen’ (Misja Avot 3:14)... Maar toch zijn al Uw heiligen, dat wil zeggen Israël, in Uw handen, zoals geschreven staat: ‘Een koninkrijk van priesters zul je zijn, een heilig volk’ (📖 **Ex. 19:6**) en ‘Geliefd is Israël, want zij worden de kinderen van God genoemd’. (Misja Avot 3:14)

God heeft de hele mensheid lief en heeft Israël uitgekozen om alle volken Zijn bestaan en heerschappij te laten erkennen.

Benjamin ben Mozes Nahawendi : De volken der wereld – alle heiligen daarvan – hebben de Tora die in Uw hand is ook lief, want de **Edomieten en de Ismaëlieten** [dat wil zeggen de **Christenen en de moslims**] namen voor hun geschriften van de woorden die in de Tora zijn geschreven. Ze treden in Uw voetsporen, wat betekent: De Ene die leidt heeft hen, de volken, lief gekregen. Zij dragen Uw woorden – dit betekent dat ze sommige woorden van de Tora dragen, tot zich nemen en aanvaarden – en daarom zeggen de mensen: ‘Mozes heeft ons de Tora opgedragen’. De gemeente van Jakob [dat wil zeggen de Joden] heeft die echter als erfenis ontvangen.

📖 **Exodus 19:5-6** *Nu dan, als u nauwgezet Mijn stem gehoorzaamt en Mijn verbond in acht neemt, dan zult u uit alle volken Mijn persoonlijk eigendom zijn, want heel de aarde is van Mij. U dan, u zult voor Mij een koninkrijk van priesters en een heilig volk zijn. Dit zijn de woorden die u tot de Israëlieten moet spreken.*

-----...-----

Er zit een universele ondertoon in Mozes zijn laatste woorden, waar we in deze angstige en onrustige tijd opnieuw naar zouden moeten luisteren. God heeft niet één natie lief, maar alle naties, want ze zijn allemaal het werk van Zijn handen.

2. De erfenis die iedereen toekomt (Pagina 314-317)

Weinig ideeën in de geschiedenis van het Jodendom zijn krachtiger dan het idee dat kennis van de Tora er voor iedereen is; dat iedereen de kans moet krijgen om te leren; dat onderwijs universeel moet zijn; dat iedereen voor zover mogelijk onderlegd moet zijn in de wetten, de geschiedenis van het geloof; dat onderwijs de hoogste vorm van waardigheid is en toegankelijk moet zijn voor iedereen.

-----...-----

Het bijzondere karakter van de verbondssluitingsceremonie op de berg Sinaï lag in het feit (uniek in de religieuze geschiedenis van de mensheid) dat God zich niet aan een profeet of elite openbaarde maar aan het hele volk, iets wat de Tora herhaaldelijk onderstreept: ‘En het hele volk antwoordde als uit één mond’ (📖 Ex. 19:8); ‘Vervolgens nam hij het boek van het verbond en las dit aan het volk voor’ (📖 Ex. 24:7).

📖 Exodus 19:8 *Toen antwoordde heel het volk gezamenlijk en zei: Alles wat de HEERE gesproken heeft, zullen wij doen! En Mozes bracht de woorden van het volk weer over aan de HEERE.*

📖 Exodus 24:7 *Hij nam het boek van het verbond en las dit ten aanhoren van het volk voor. En zij zeiden: Alles wat de HEERE gesproken heeft, zullen wij doen en Hem gehoorzamen.*

-----...-----

Iedereen moest aanwezig zijn bij *hakhel*, de ceremonie ter vernieuwing van het verbond die om de zeven jaar plaatsvond: *‘Roep dan het hele volk bijeen, mannen en vrouwen en kinderen, en de vreemdelingen die bij u in de stad wonen. Laat iedereen naar de voorlezing luisteren en zo leren ontzag te tonen voor de Heer, uw God, en de wetten waarin u onderwezen bent strikt na te leven’* (📖 Deuteronomium 31:12).

Het ging er niet om dat iedereen de wetten en tradities van het volk **kon** kennen; ze **moesten** die kennen. Dit was een baanbrekende vorm van gelijkheid: geen gelijkheid in macht of rijkdom, maar gelijkheid in de toegang tot onderwijs.

-----...-----

Dat onderwijs van wezenlijk belang is voor de menselijke waardigheid en voor iedereen in gelijke mate toegankelijk moet zijn, is een van de meest wijze ideeën van de hele geschiedenis. Het ontstond in die krachtige woorden van parasja Wezot Haberacha: ‘Mozes gebod ons de wet, de erfenis van de gemeente van Jakob’ [dat is de twaalf stammen van Israël].

3. De mens Mozes (Pagina 318-322)

Ieder tijdperk heeft zijn eigen beeld van Mozes. Voor de meer mystiek georiënteerde wijzen was Mozes de man die naar de hemel opsteeg toen de Tora werd gegeven [!!!!], waar hij slag moest leveren met de engelen die zich verzetten tegen het idee dat dit kostbare geschenk aan gewone stervelingen zou worden gegeven [!!!! **Dit is een uitspraak die gaat over Jezus Christus, Mijn Heer en Heiland**]

-----...-----

Andere wijzen zagen Mozes als *Rabenoe*, ‘onze leraar’, een geleerde en kenner van de wet, een rol waaraan zij verbazingwekkend veel gezag toekenden.

Voor Philo, een Joods filosoof die in de eerste eeuw in Alexandrië leefde, was Mozes een filosoof-koning van het type dat in Plato’s *Republiek* wordt beschreven. Hij regeert de natie, organiseert haar wetten, instituties en riten, en gedraagt zich waardig en eerzaam. Hij is wijs, stoïcijns en beheerst.

Maar wat het portret van Mozes in de Tora zo ontroerend maakt, heeft niets te maken met deze voorstellingen. Het is eerder dat hij als typisch menselijk naar voren komt.

Ook in het Joodse leven zelf bestaat de tendens – marginaal, maar nooit helemaal afwezig – om wijzen als heiligen te zien en grote geleerden als engelen, om hun twijfels en tekortkomingen weg te poetsen en hen tot bovenmenselijke symbolen van perfectie te maken.

De Tenach is echter groter dan dat. Hij vertelt ons dat God, die nooit minder dan God is, ons nooit vraagt om meer te zijn dan een gewoon mens.

Mozes is een mens.

-----...-----

De Tora benadrukt dat ‘tot op de dag van vandaag niemand weet waar zijn graf is’ (**Deuteronomium 34:6**) om te voorkomen dat Mozes’ graf een bedevaartsoord of plaats van aanbidding zou worden.

Mozes is in het Jodendom geen voorwerp van aanbidding maar een rolmodel waaraan wij allemaal een voorbeeld kun nemen. Hij is het eeuwige symbool van een mens die groot is geworden door wat hij nastreefde, niet door wat hij feitelijk bereikte.

 Deuteronomium 34:6 *En Hij begroef hem in een dal in het land van Moab, tegenover Beth-Peor. En niemand weet waar zijn graf is, tot op deze dag.*

-----...-----

Als God God is, dan kan de mens mens worden. De grenzen mogen nooit vervagen. Integendeel, de absolute transcendentie van God betekent de absolute verantwoordelijkheid van de mensheid.

- **Wij zijn niet besmet met erfzonde;**
- **Wij zijn niet verplicht om ons volledig te onderwerpen.**

[Dit is toch wel heel anders dan dat wij ons leven lang geleerd hebben !!!]

-----...-----

We hebben geen tussenpersoon nodig om tot God te spreken. We hebben geen priester of bemiddelaar nodig om door God vergeven te worden. Elk van ons is een zoon of een dochter van God.

[!!!! In de vorm van een mens van vlees en bloed klopt dit, maar Jezus Christus is geen mens van vlees en bloed, maar Hij is God Zelf, die in het Lichaam van Jezus naar deze aarde is gekomen, omdat de mens alleen gelooft wat hij ziet. God is Geest en kan met het natuurlijke oog niet gezien worden. God in Jezus Christus is gekomen in een lichaam zodat de mensen Hem wel konden zien]

De Joodse traditie noemde Mozes, toen zij hem de grootste eer wilde bewijzen, daarom geen bevrijder, wetgever, stichter van een natie, militaire held, of zelfs de grootste van de profeten, maar simpelweg *Mosje Rabenoe*, Mozes, onze leraar.

4. Leven is dienen (Pagina 325-327)

 Deuteronomium 34:10-12 *'Nooit meer is er een profeet in Israël opgestaan als Mozes – hem heeft de Heer gekend van aangezicht tot aangezicht, hij deed al de wonderen en tekenen die de Heer hem opdroeg in Egypte te doen: aan Farao en al zijn dienaren, en aan heel zijn land. Van alles wat Mozes' krachtige hand verrichtte en van de daden waarmee hij alom ontzag inboezemde, is heel Israël getuige geweest.'*

De wijzen debatteerden over wie deze woorden schreef. Was het Mozes zelf die met tranen in zijn ogen Gods dictaat opschreef, of was het zijn trouwe volgeling Jozua? Ik denk persoonlijk de laatste, want dit was het oordeel van de geschiedenis en dat oordeel krijgen we nooit tijdens ons leven te zien, zelfs Mozes niet.

 Deuteronomium 34:10-12 *En er is in Israël geen profeet meer opgestaan zoals Mozes, die de HEERE kende van aangezicht tot aangezicht, met al de tekenen en wonderen waarmee de HEERE hem gezonden had om die in het land Egypte te doen bij de farao, bij al zijn dienaren en bij heel zijn land; en met heel de sterke hand en met alle grote ontzagwekkende daden, die Mozes voor de ogen van heel Israël verrichtte.*

-----...-----

We weten nooit wat er gebeurt met wat we achterlaten, ook niet met onze plaats in het hart van de mensen.

-----...-----

Wat Mozes uiteindelijk zo'n overtuigend rolmodel maakte, is niet dat hij wonderen verrichtte noch dat hij Gods woord sprak en Zijn wetten onderwees. Die wonderen en woorden waren niet van hem. Ze waren van God.

Mozes' grootsheid was dat hij een '**dienaar van de Heer**' was. Dat is de eer die de Tora hem betoont: 'Zo stierf Mozes, de dienaar van de Heer, daar in Moab'.

Wat Mozes ons leert, is dat we zo groot zijn als de ruimte die we in onszelf creëren voor mensen die anders zijn dan wij, voor zaken die groter zijn dan wij, voor idealen die de wereld rechtvaardiger en zachter maken; wat ons groot maakt, zijn de beginselen waardoor en de dingen waarvoor wij leven.

5. Sterfelijkheid (Pagina 330-336)

Zelfs de allergrootste mens is sterfelijk. Alle mensen hebben een Jordaan die ze niet zullen oversteken, een toekomst waar ze misschien vanuit de verte een glimp opvangen, maar die ze zelf niet zullen meemaken... Mens zijn is op een dag sterven. De eeuwigheid behoort alleen God toe.

-----...-----

Het feit dat we sterfelijk zijn, betekent dat we ons moment hebben op het toneel van de geschiedenis, een moment waarop alles op ons aankomt. Onze ouders zijn al op leeftijd of bejaard; onze kinderen zijn te jong. Dat is het moment dat we voor beiden moeten klaarstaan – voor onze ouders met onze zorg, voor onze kinderen met onze opvoeding – want het is onze beurt om ons in te spannen en onze krachten volledig in te zetten om onze unieke bijdrage te leveren.

-----...-----

Als we voor altijd zouden leven, zouden we de liefde niet kennen, want de kracht van de liefde is – net als een boom of een bloem die in bloei staat – verbonden met het besef dat zij te kort duurt en dat binnenkort ook zij zal vergaan. Liefde leeft in haar kwetsbaarheid.

-----...-----

Wij zijn sterfelijk. Maar onze verlangens zijn onsterfelijk. Dat is de spanning die een uitweg vindt in Rabbi Tarfons grote gebod: ‘Het is niet aan jou om de taak te voltooien, maar evenmin ben je vrij om ervan af te zien’.

-----...-----

De dood was geen *straf* als gevolg van de zonde van de eerste mensen. **(!!!!)** Het is zoals Maimonides in zijn Gids der verdoelden schrijft, de voorwaarde voor ons bestaan als stoffelijke wezens in een stoffelijke wereld. Stoffelijk betekent onderworpen zijn aan aftakeling en uiteindelijk aan vergetelheid.

Uiteraard is de dood niet het einde. Iets van ons – de ziel – blijft bestaan. Er is eeuwig leven. Maar het leven in de komende wereld zonder lichaam, wensen, behoeften, verlangens, dromen, hoop en vrees, is zo anders dan het leven hier op aarde, dat we het ons niet voor kunnen stellen, en er zelfs niet echt naar uit kunnen kijken.

6. Een eind zonder eind (Pagina 338-341)

Het is niet alleen Mozes die de Jordaan niet oversteeft. Het hele volk heeft dat aan het einde van de Tora nog niet gedaan. Dat gebeurt pas in een nieuw boek, Jozua, dat zelf geen onderdeel van de Tora is maar van *Neviim*, de latere profetische en historische teksten.

Het Joodse verhaal eindigt zonder eind. Het eindigt zonder af te sluiten... Joodse tijd is open – open voor een ontknoping die nog niet heeft plaatsgevonden, een bestemming die nog niet is bereikt.

Bijbelse geschiedenis is doordrongen van betekenis. Niets gebeurt alleen maar *bemikree*, toevallig.

-----...-----

Zeven keer belooft God Abraham het land – ‘Kijk eens goed om je heen, kijk vanaf de plaats waar je nu staat naar het noorden, het zuiden, het oosten, het westen. Al het land dat je ziet, geef Ik aan jou en je nakomelingen, voor altijd’ (**Gen. 13:14-15**). Maar als zijn vrouw Sara sterft, heeft hij geen enkel stukje grond waarin hij haar kan begraven en moet hij het eerst voor een woekerpijs **(!!!!)** kopen.

De Bijbel is een strijd tegen mythes, deze is altijd cyclisch. Zij doorloopt verschillende fasen – lente, zomer, herfst, winter, geboorte, groei, verval, dood – maar keert altijd terug naar waar zij begon.

Het Jodendom is een radicale breuk met deze zienswijze... De toekomst is niet zoals het verleden. Evenmin kan zij worden voorspeld en worden voorzien zoals het einde van elke mythe kan worden voorzien.

 Genesis 13:14-15 *En de HEERE zei tegen Abram, nadat Lot zich van hem afgescheiden had: Sla toch uw ogen op en kijk vanaf de plaats waar u bent, naar het noorden, het zuiden, het oosten en het westen. Want al het land dat u ziet, zal Ik voor eeuwig aan u en uw nageslacht geven.*

-----...-----

We kunnen de toekomst niet voorspellen omdat *die van ons afhangt* – van hoe wij handelen, hoe wij kiezen, hoe wij reageren.

De toekomst kan niet worden voorspeld omdat we een vrije wil hebben. Zelfs wij weten niet hoe wij zullen reageren op een crisis totdat die zich voordoet.

Pas achteraf bezien ontdekken we onszelf. *Wij staan voor een open toekomst.* Alleen God, die voorbij de tijd is, kan de tijd overstijgen.

Het Bijbelse verhaal kent geen einde omdat het ons voortdurend probeert te vertellen dat we de taak nog niet hebben voltooid.

Het Jodendom is de enige beschaving waarvan de gouden eeuw niet in het verleden maar in de toekomst ligt.

-----...-----

De grootste fout die we kunnen maken, is niets doen, omdat we niet alles kunnen doen... De taak – het opbouwen van een rechtvaardige en barmhartige samenleving, een oase in een wereld van geweld en corruptie, is groter dan welk mensenleven dan ook.

-----...-----

De Tora eindigt zonder slot om ons te vertellen dat ook wij een onderdeel van het verhaal zijn, dat wij ook nog op reis zijn.

Woordenlijst bij de boeken van

Jonathan Sacks over de Tora

Abstract	1) Afgetrokken 2) Bovenzinnelijk 3) Denkbeeldig 4) Doelloos 5) Korte weergave van de inhoud 6) Lang hout in 't orgel om de wind in de pijpen te drijven 7) Niet concreet 8) Niet 'aterieel 9) Niet wezenlijk 10) Non figuratief 11) Non-figuratief 12) Nonfiguratief 13) Ongegrond 14) Ongrijpbaar 15) Onstoffelijk
Acher	De ander
Acherai	Volg mij
Achicha	Je broer
Achrajoet	Verantwoordelijk(heidsgevoel)
Acrostichon	1) Dichtvorm 2) Letterdicht 3) Lettervers 4) Naamdicht 5) Naamvers
Accultureren	zich aanpassen aan de culturele omgeving
Adagio	1) Bedaard 2) Bedaard (muziek) 3) Deel van een muziekstuk 4) Deel van een sonate 5) Gematigd (muziek) 6) Goedhartig 7) Langzaam 8) Langzaam (muz.) 9) Langzaam deel 10) Langzaam deel (muziek) 11) Langzaam deel muziek 12) Langzaam deel van een muziekstuk 13) Langzaam in muziek 14) Langzaam muziekstuk
Adam	Mens
Adama	Aarde; grond
Adam bahoel al mamono	Het najagen van rijkdom kan tot zelfvernietiging leiden; geld laat ons wilde dingen doen
Adam ki jakriev mikem	Wanneer iemand een offer van u brengt
Adam mikem ki jakriev	Wanneer iemand van u een offer brengt
Adaptief	1) Aangepast 2) Gebaseerd op aanpassing
Adon	Mijn heer
Adonai	1) Een naam van God 2) Mijne heren
Adversus Judaeas	Tegen de Joden
Af al pi	Hoewel, ondanks het feit dat
Affectief	1) Emotioneel 2) Met gemoedsaandoening verbonden 3) Tot het gevoel sprekend
Aforisme	Een korte, bondige uitspraak, vaak niet meer dan één zin lang.
Afrodisiacum	Een afrodisiacum (meervoud: afrodisiaca) is een middel dat wordt gebruikt met het doel de geslachtsdrift te stimuleren.
Agada	Is het algemene rabbijnse begrip voor alles wat geen betrekking heeft op rechtsregels. Letterlijk overlevering, vertelling ofwel traditionele kennis;
Agoeda	Bundel
Agoeda agat	Één band
Agoena	Geketende vrouw
a-h-b	Liefhebben; Waheb is afgeleid van a-h-b
Ahawa	Liefde
Ahoeva	Bemind
Ajeka	Waar ben je?
Ajin	16e letter van het Hebreeuwse alfabet en betekent 'oog' en 'bron'
Akmoemijoet	Verwongen
Allegro	Allegro is een van oorsprong Italiaanse muziekterm waarmee het karakter van een muziekstuk wordt aangegeven: "vrolijk", "opgewekt" of "levendig". Een levendig stuk muziek impliceert een wat hoger tempo; langzaam en levendig sluiten elkaar ongeveer uit. Allegro behoort tot de snelle tempi.
Alfabet	Is afgeleid van de eerste twee letters in Semitische talen (en vervolgens in het Grieks): alef en bet
Al kidoesj Hasjeem	Omwillen van de heiliging van Gods naam.
Alef	1e letter van het Hebreeuwse alfabet en betekent 'stier'
Altruïsme	Onbaatzuchtigheid
Am	Volk

Ambivalentie	1) Dubbelwaardigheid 2) Tegenstrijdigheid 3) Toestand van tegenstrijdige gevoelens 4) Tweeslachtigheid
Am haärets kohen gadol	Een onwetende hogepriester
Ama peziza	Een gehaast volk
Am benee Jisraël	Het volk van de kinderen van Israël
Ambivalent	1) Dubbel 2) Dubbelwaardig 3) Tegenstrijdig 4) Tweeslachtig
Ameë haärets	Onwetenden, degenen die de wet niet kenden
Amida	Het staande gebed; Achttiengebed; (vrijdag)Avondgebed
Am	Gedeelde lot; volk
Amiem	Volken
Am Jisrëel chai	Het Joodse volk leeft
Am kadosj	Heilig volk
Am naval	Een dwaas volk
Amphiktionie	Een losse federatie van stammen
Am sagoela	Zijn speciale schat
Anachronistisch	1) In strijd zijnde met de tijdrekening; 2) niet bij deze tijd passend
Analogie	1) Gelijkaardigheid 2) Gelijkenis 3) Gelijksoortigheid 4) Gevallen afleiden 5) Overeenkomst 6) Overeenkomstig 7) Overeenkomstigheid 8) Overeenstemming 9) Soortgelijkheid
Anarchie	Een wereld 'vol van geweld' waarin allen tegen allen strijden, waarin het leven eenzaam, arm, afschuwelijk, bruut en kort is
Anav meöd	Zeer nederig
Ani maämien beëmoena sjelema	Ik geloof met volmaakt geloof
Aniconisch	Geen beeld
Anie ma'amien	Ik geloof
Animositeit	1) Afgunst 2) Geprikkelde stemming 3) Haat 4) Na-ijlen 5) Onderlinge wedijver 6) Onenigheid 7) Vijandige gezindheid 8) Vijandigheid 9) Vijandschap 10) Wrok
Anochi	Ik
Anoesiem	Gedwongen bekeerlingen: zij die werden gedwongen
Anomie	1) Gemoedstoestand 2) Medische term 3) Niet erkennen van de wet 4) Normloosheid 5) Onwettigheid 6) Weekdier 7) Wetsloochening 8) Wetteloos 9) Wetteloosheid
Antisemitisme	Jodenhaat
Antropisch principe	Het feit dat de wetten van de natuurkunde en de scheikunde nauwkeurig op elkaar zijn afgestemd op de komst van het leven.
Antropocentrisch	1) Mens als middelpunt nemend
Antropomorfisch	1) Mensvormig 2) Mensvorming
Antropologie	menskunde of mensleer is een wetenschap die de mens in al zijn aspecten, zowel fysiek als cultureel, bestudeert
Apiru (Habiru)	Hebreeën
Apocrief	1) Deuterocanoniek 2) Louche 3) Niet als gezaghebbend erkend 4) Niet authentiek 5) Niet erkend als echt 6) Niet erkend Bijbelboek 7) Niet gezaghebbend 8) Onaannemelijk 9) Ondergeschoven 10) Onecht 11) Ongeloofwaardig 12) Suspect 13) Twijfelachtig 14) Van duistere oorsprong 15) Verborgen
Aposiopesis	Stil worden
Apotheose	1) Aanbidding 2) Buitengewone lof 3) Climax 4) Daverend slottoneel 5) Finale 6) Fraai hoogtepunt 7) Hoogtepunt 8) Hoogtepunt als einde 9) Indrukwekkend einde 10) Indrukwekkend slotakkoord 11) Krachtig slotakkoord 12) Luisterrijke slotscène 13) Prachtig slottoneel 14) Schitterend slottaferieel 15) Schitterend slottoneel
Archetype	Een geïdealiseerd oermodel dat ten grondslag ligt aan latere varianten; 1) Oerbeeld 2) Oerfiguur 3) Oertekst 4) Oervorm
Archetypisch	Het begrip archetype wordt vaak uitgelegd als 'oerbeeld': herinneringen uit het collectief onbewuste van de hele mensheid die in elke mens opgeslagen liggen en geactiveerd kunnen worden. Toch is het woord 'oerbeeld' misleidend. Het

	woord beeld geeft namelijk iets statisch aan en dat is het archetype niet. Een archetype is in wezen namelijk een gedragspatroon.
Aretz	Het land, de aarde
Aristocratisch	1) Adellijk 2) Beschaafd 3) Edel 4) Koninklijk 5) Regeringsvorm 6) Verfijnd 7) Voornaam 8) Vorstelijk 9) Waardig
Ambivalent	Tegelijk een positieve en een negatieve waarde hebben; dubbelwaardig
Amida	Onderdeel van het <i>tefila</i> (hoofdgebed)
Arba miniem	De vier soorten
Arrivist	iemand die met alle geoorloofde en niet-geoorloofde middelen probeert een officiële positie te verkrijgen
Artistiek	1) Aanstellerig 2) Creatief 3) Fraai 4) Kunstminnend 5) Kunstvaardig 6) Kunstzinnig 7) Op de kunst betrekking hebbend 8) Smaakvol 9) Uitvoerend
Asabiya	Sociale solidariteit
Ascese	1) Boetedoening 2) Ingetogen levenswijze 3) Levensbeschouwing 4) Onthechting 5) Onthouding 6) Onthouding van alle genot 7) Onthouding van genot 8) Onthouding van zingenot 9) Religieuze onthouding 10) Sobere levensopvatting 11) Sterk ingetogen levenswijze 12) Streng en vrome levenswijze 13) Streng levenswijze
Ascetisch	1) Godvruchtig 2) Ingetogen 3) Met strenge levenswandel 4) Streng onthoudend 5) Streng vroom 6) Waardig 7) Wereldverzakend; het principieel afzien van genot
Ashram	Een ashram of een asram is een leefgemeenschap en ontmoetingsplaats voor aanhangers van religies uit India,[1] die gebruikt wordt als religieuze levens-, studie- en arbeidsgemeenschap.[2]
Asjamnoe, bagadnoe	Wij zijn schuldig, wij zijn ontrouw geweest
Asjer	Wanneer
Asjer tikreoe otam	Die jullie moeten uitroepen
Asjkenaziem	De Asjkenazische Joden (Hebreeuws: אשכנזים , Asjkenazim) vormen een etnisch-religieuze groep binnen het jodendom. Ze worden onderscheiden van de Sefardische Joden en Mizrahi Joden, andere cultureel-religieuze groepen binnen het jodendom. De aanduiding Asjkenazisch of Asjkenazim werd door Joden in de middeleeuwen gebruikt voor Duitsland, meer in het bijzonder naar het gebied rond de Rijn.
Asjrecha	Gelukkig
Asjree	Gelukkig; Geluk
Assimileren	1) Aanpassen 2) Gelijkmaken 3) Gelijkvormig maken 4) In voedingsstof omzetten 5) Opnemen 6) Zich aanpassen Begrippenlijst: Dekolonisatie - Vooral in Franse koloniën gold de eis dat de inheemse bevolking zich 'aanpaste' aan de Franse cultuur.
Asjam	Het schuldoffer
Asjree	Gezegend, waarlijk gelukkig
Asmachta	Een ondersteunend vers
Ason	Onheil, kwaad, letsel, ellende, ramp
Associatief	1) Een ander beeld oproepend van de samenwerking; 2) reeks gedachten / gebeurtenissen door overeenkomst verbonden
Assonantie	1) Halfrijm 2) Klankgelijkheid 3) Klinkerrijm 4) Rijmsoort
Asymmetrie	Onevenredigheid in afmetingen 2) Ongelijkheid 3) Ongelijkheid van vorm 4) Ongelijkmatigheid 5) Vormloos 6) Wiskundige term
Atheïsme	1) Geen god erkennen 2) Geloof aan geen god 3) Godloosheid 4) Goddeloosheid 5) Godloochenarij 6) Godloochening 7) Godsloochening 8) Het ontkennen dat god bestaat 9) Levensbeschouwing 10) Loochening van het bestaan van god 11) Ongeloof
Atsoem	Macht / machtig
Audi alteram partem	Hoor de andere kant
Auditief	1) Betrekking hebbend op de gehoorswaarneming 2) Het gehoor betreffend 3) Langs de weg van het gehoor 4) Met betrekking tot het gehoor
Aura	De of het aura is een verondersteld energieveld dat, volgens verschillende esoterische stromingen, mensen en ook andere levende wezens zou omgeven.

Autodafe	Terechtstelling; vonnissen van de Spaande inquisitie.
Autodidact	1) Eigengevormd 2) Iemand die door eigen studie is gevormd 3) Iemand die zijn kennis door zelfstudie heeft verkregen 4) Onderwijsterminologie 5) Selfmade man 6) Wie zich iets zelf eigen maakt 7) Zelfonderrichter
Autonomie	1) Eigenwettelijkheid 2) Onafhankelijkheid 3) Staatsvorm 4) Zelfbeschikkingsrecht 5) Zelfbestuur 6) Zelfregering 7) Zelfstandig bestuur 8) Zelfstandigheid 9) Zelfwetgeving
Autoritair	1) Bazig 2) Dictatoriaal 3) Eigenmachtig 4) Gezaghebbend 5) Heerszuchtig 6) Machtig 7) Niet democratisch 8) Ondemocratisch 9) Regentesk
Av Abram	Machtige vader
Avadiem	Slaven; dienaars
Avak lasjon hara	Indirecte vorm van kwaadspreken
Avaniem sjachakoe majiem	Water slijpt stenen tot stof
Avda tikvatenoe	Onze hoop is vervlogen
Avdoet	Een kans om te dienen
Avera	Overtreding, een grens overgaan, verboden gebied betreden; zonde
Avinoe	Onze Vader.
Avoda	Het dienen van God; (goddelijke) dienst; ceremonie; verering, maar óók slavernij; zwaar werk
Awoda	Dienst
Axioma	Een basisbegrip dat zonder bewijs aangenomen moet worden. Een niet bewezen stelling die als waarheid aangenomen wordt.
Azal	Weggestuurd

Bar Kochba	De Bar Kochba-opstand (132-136 n.Chr) was de derde en laatste oorlog tussen het joodse volk en het Romeinse Rijk. Geleid door Simon Bar Kochba
Baäl	In het bijbels Hebreeuws: echtgenoot; heer(ser); eigenaar; bezitter; baas De naam van een Kanaänitische god – de god van de storm – de god van onvruchtbaarheid en de dood – de god die de regen was die de aarde doordrenkte en vruchtbaar maakte -
Baälee tesjoeva	Meesters van boetvaardigheid
Baäli	Mijn meester
Baer hetev	Schrijf alle bepalingen van deze wet heel duidelijk
Ba hakilkoel al jedee gedolee Tora	Sommige uitstekende Torageleerden behoorden tot degene die zich het ergst misdroegen
Bajiet	Huis; thuis
Bakar	Vee
Bakasja	Verzoek
Baldakijn	Draaghemel 2) Hemel 3) Heraldisch pronkstuk 4) Overhuiving 5) Overkapping 6) Overkapping boven een pauselijke troon 7) Overspanning 8) Paviljoen 9) Pergola 10) Troonhemel 11) Verhemelte 12) Vleugelblok 13) Weefsel
Bal tasjchiet	Het verbod op nodeloze vernietiging van welke aard ook
Bamidbar	Numeri
Banajich	Uw kinderen
Baraita	Een rabbijnse leeropvatting
Bar mitswa – Bat mitswa	Bar mitswa – Een jongen bereikt zijn dertiende verjaardag Bat mitswa – een meisje wordt op twaalfjarige leeftijd meerderjarig
Baruch (b-r-ch)	Gezegend; zegenen
Bat kol	Een hemelse 'echo'; letterlijk 'de dochter van een stem'
Beasjri	Gelukkig
Beäznehem	Ten aanhoren van
Bechier	Ouder of eerstgeborene
Bechol masahem	Bij al hun reizen
Beet dien	Rabbinale rechtbank
Beet kneset	De synagoge
Beet Midrasj	Het leerhuis
Beëma	Zodanig dat je vertrouwen hebt ingeboezemd
Beëmoena	Eerlijk
Beër	Uitleggen
Beërets mehoere avi	Als vreemdeling heeft geleefd
Behema	Dieren
Beit Jaäkov	Een uitbreiding op de leringen van zijn vader, Rav Mordechai Yosef Leiner, de Izhbitzer Rebbe. Deze leringen - georganiseerd rond de verschillende Torah-lezingen en feesten van het jaar - werden door zijn eigen zoon verzameld en vervolgens gepubliceerd.
Bekirbenoe	In ons midden (in ruimtelijke zin), 'in ons' (in psychologische zin)
Bemidbar	Numeri; In de woestijn
Ben adam	Sterveling, letterlijk 'zoon van een mens'
Beged	Kleding; maar kan ook verraad betekenen
Beget	Het kleed dat Jozef in de hand van Potifar achterlaat
Belo am	Man zonder volk
Bemezied	Opzettelijke zonde
Beresjiet	Genesis
Besaleël	In de schaduw van God
Besjoge	Onopzettelijk; onbewust
Betocham	In hen
Bevestigingsvooordeel	Een bevestigingsvooordeel of confirmation bias is de neiging om aandacht en waarde te hechten aan informatie die de eigen ideeën, overtuigingen of hypothesen bevestigt.[1] In het algemeen zijn mensen geneigd om informatie zodanig te zoeken, te interpreteren en te onthouden dat deze ondersteuning vormen voor hun persoonlijke ideeën, terwijl minder aandacht wordt besteed aan informatie die deze ideeën tegensprekt. Een bevestigingsvooordeel is het

	sterkst van invloed bij een verlangd resultaat, emotioneel beladen kwesties of een diepgeworteld geloof.
Bezadon	Opzettelijke zonde
Bigdee almenoeta	Weduwedracht
Bigdee chamoedot	Kostbaarste kleren
Bigdee kehoena	Priesterlijke gewaden
Bigdee or	Kleren van dierenvellen of Mantels van huid
Bigdee sjesj	Speciale gewaden
Bemikree	Toevallig
Binjan av	Een specifiek voorbeeld van een algemener beginsel
Birchati	Mijn zegen
Birkiet hamazon	Dankzegging na de maaltijd
Bitja (Batja)	Dochter van God
Bittoel hajesj	Afleggen van hetzelf
Bitzoea (pesjara)	Compromis
Bloedsprookje	Een bloedsprookje of bloedsmaad is een gerucht waarbij joden ervan worden beschuldigd mensen te hebben ontvoerd en vermoord als onderdeel van hun religieuze rituelen. In een veel voorkomende variant gaat het om christelijke kinderen die vermoord zouden zijn en waarbij hun bloed bij de bereiding van matzes voor het Pesachfeest zou zijn gebruikt.
Boker	Morgen; dageraad; letterlijk ‘doorbreken’
Bonajich	Uw bouwers.
Briet; brit	Verbond
Briet jehoad	Verbond van de bestemming
Briet goral	Verbond van het lot
Briet mila	(het verbond van) de besnijdenis
Bundisme	Bundism was een seculiere Joodse socialistische beweging, waarvan de organisatorische manifestatie het Algemene Joodse Arbeidersbond in Litouwen, Polen en Rusland (Jiddisch: רוסלאַנד, Algemeyner Yidisher Arbeter Bund in Litah, Poyln un Rusland) was, gesticht in het Russische Rijk in 1897. De Joodse Arbeiderspartij was een belangrijk onderdeel van de sociaaldemocratische beweging in het Russische Rijk tot de Russische Revolutie van 1917; de Bundisten verzetten zich aanvankelijk tegen de Oktoberrevolutie, maar steunden het uiteindelijk vanwege pogroms gepleegd door het Vrijwilligersleger van de Witten-beweging tijdens de Russische Burgeroorlog. Verdeeld langs communistische en sociaaldemocratische lijnen gedurende de Burgeroorlog, steunde een fractie de Bolsjewieken en werd uiteindelijk opgenomen door de Communistische Partij.

Canoniseren	1) Heilig verklaren 2) Heiligen
Caritas (Latijn)	Naasteliefde
Causatief	Een werkwoord dat het laten gebeuren als een handeling uitdrukt
Causaliteit	Een verandering in de ene variabele veroorzaakt een verandering in de andere variabele.
Cathedra	De zetel van het gezag
Causaal	Met causaal verband wordt bedoeld dat een gebeurtenis het directe gevolg is van een andere gebeurtenis(oorzaak en gevolg). Men noemt dit causaliteit.
Chacham	De wijze man; de wijzen; de weg van de wijze
Chag Hamazot	Het Feest van de ongezuurde broden
Chajiem	Leven
Chajot	Maimonides legt uit (Wetten van de grondslagen van de Tora 2:7) dat alle engelen onder een van de tien rangen vallen. Namelijk: Chajot Hakodesj, Ofaniem, Ereliem, Chasjmaliem, Serafiem, Malachiem, Eloqiem, Bne Eloqiek, Cheroeviem en Isjiem. Deze rangen hebben betrekking op de mate van begrip van G'd. Sommige hebben een beter begrip van G'd en Zijn wegen dan andere.
Chala	Wetten
Chalaf	Melk (Witte wijn, ziet eruit als melk)
Challal	Hol; leegte; lege ruimte; dood; levenloos
Chalila lecha	Het zij verre van u
Challot	Gevlochten broden
Chanoeka	Chanoeka is een Joods feest. Het duurt acht dagen en heet ook wel 'feest der lichtjes'. Elke dag steken Joodse gelovigen een kaars aan in een speciale kandelaar. Ze gedenken daarmee de bevrijding van hun heilige tempel in Jeruzalem en het wonder dat de kandelaar bij de herinwijding acht dagen lang bleef branden.
Chanoen	Mededogen of Genade
Chatat	Angstig; het zondoffer
Charata	Berouw
Charisma	een sterke persoonlijke aantrekkingskracht die iemand uitoefent op andere mensen, die wordt ervaren als een bepaalde uitstraling.
Charoet	Gegraveerd
Chartoemiem	Magiërs, die geheimen doorgronden
Chasjad	Verdenking
Chassidiem; Chadidisme	Het chassidisch jodendom (ook bekend als chassidisme), van het Hebreeuwse: חסידות Hasidut; "de vromen", is een ultraorthodoxe richting binnen het jodendom. De belijders heten de chassidim of chassidiem. Het chassidisme vindt zijn oorsprong in Oost-Europa. Het chassidisme is een van de stromingen binnen het charedisch jodendom; de andere stroming is die van de mitnagdiem (wat staat voor tegenstanders). In plaats van mitnagdiem wordt ook wel de term Litouws jodendom gebruikt. Het chassidisch jodendom bestaat uit vele bewegingen (chassidusen), die ieder hun eigen leider hebben. Deze leider staat bekend als een rebbe. Een rebbe is een spiritueel leider van een chassidische stroming, maar hoeft niet per se een grote geleerde te zijn. De positie van rebbe gaat vaak van vader op zoon.
Chassied	De weg van de heilige
Catharsis	1) Loutering 2) Reiniging 3) Zuivering
Chaverim	Leden van de broederschap
Chazan	De chazan is de voorzanger en voorganger tijdens de synagogedienst. Hij reciteert de psalmen, spreekt gebeden uit en zingt de traditionele melodieën.
Chazon	Visioen
Chen	Genade
Cherem	Taboe
Chetoebiem	De Geschriften
Cheroet	Vrijheid; door de wet bepaalde vrijheid;
Cherubijn	1) Cherub 2) Engel 3) Engel van de tweede rang 4) Engeltje 5) Hemelbewoner 6) Hemelgeest 7) Hemeling 8) Hemels 9) Hemels wezen
Chesed	Liefde; goedheid; liefderijke goedheid

Chet	Je doel missen; afdwalen; afwijken van de juiste weg; zonde
Chiasme; chiastisch	Een stijlfiguur die bestaat uit een herhaling met een omkering. ABCD – DCBA; kruisstelling
Chiloel Hasjeem	Het verbod om Gods naam te ontheiligen; ontheiliging van Gods naam
Chofesj	De afwezigheid van iemand die toezicht uitoefent op wat je doet
Chillel	Schenden; ontwijden; ontheiligen
Civil	De wortel van civilisatie = behorend tot een stad
Classicus	1) Beoefenaar van de klassieke talen 2) Beroep 3) Kenner van de klassieke talen 4) Kenner van de oudste talen 5) Kenner van Grieks 6) Kenner van Latijn 7) Kenner van oude talen 8) Klassiek filoloog 9) Latinist 10) Student in de klassieke talen
Ch-k-k	Wortel van gegraveerd; permanant; onuitwisbaar
Chochma	(wereldlijke) wijsheid
Choekat	Dit is de verordening [van de Tora]
Choekiem	Goddelijke geboden; verordeningen; voorschriften
Choemasj	De vijf boeken van Mozes
Choepa	Choepa of choppe is een baldakijn die gebruikt wordt bij het sluiten van een joods huwelijk. Het woord Choepa betekent letterlijk baldakijn en wordt ook wel als pars pro toto voor de traditionele huwelijksceremonie gebruikt.
Choerban habrija weharisoet jisjoev haärets	Want dit gedrag leidt tot de ondergang van de wereld en tot vernietiging van de samenleving
Choetspa kelapee sjemaja	Onverschrokkenheid tegenover de hemel
Chet	Zonde, afgeleid van 'doel missen'.
Chochma	Wijsheid
Chamsien	Zandstorm
Chloros	Groen
Chochmee oemot olam	De wijzen van de volken
Chok	Wet, regel; verordening; een gebod zonder expliciete reden; decreet
Chol	Profaan; leeg; gewoon
Chomesj Hapekoediem	Het boek van de tellingen of opsommingen
Chova	Een handeling (niet verplicht) dat een positieve religieuze daad is
Chovev, CH-V-V een vesterking van CH-V	Verplichting
Chovot Halevavot	Plichten van het hart.
Cognitief	1) De kennis betreffend 2) Denkproces 3) Kennend
Cognitieve dissonantie	Innerlijke tegenstrijdigheid; de onaangename spanning die iemand ervaart bij tegenstrijdige overtuigingen, ideeën of opvattingen of bij handelen in strijd met de eigen overtuiging. In zijn boek A Theory of Cognitive Dissonance uit 1957 stelde Leon Festinger dat mensen streven naar het verkleinen van dissonantie en daarvoor hun opvattingen of gedrag aanpassen.
Cognitieve transformatie	methode die je helpt eenvoudig en radicaal mentaal onderzoek te doen naar belemmerende conditionering en overtuigingen.
Coherent	1) Adherent 2) Logisch 3) Samenhangend
Coherentie	In het algemeen samenhang.
Cohesie	1) Aantrekking 2) Aantrekkingskracht 3) Innerlijke samenhang 4) Molecule samenhang 5) Moleculensamenhang 6) Molecuulsamenhang 7) Onderlinge samenhang 8) Samenhang 9) Samenhang van moleculen 10) Tekststructuur
Compendium	1) Beknopt overzicht 2) Handleiding 3) Korte inhoud 4) Korte samenvatting 5) Naslagwerk 6) Overzicht 7) Samenvattend handboek 8) Samenvattend overzicht
Confirmatie	1) Aanneming 2) Bevestiging 3) Opneming als lid in de protestantse kerk 4) Vormsel
Conformisme	Het zich aanpassen aan een tradionele cultuur van een bestaande samenleving, hierdoor gaat men de gebruiken en gewoonten van die samenleving overnemen. Dit leidt vaak tot nivellering waardoor gedrag en smaak tussen de groepen zal samenvallen.
Connotatie	Bijklank, ondertoon, bijbetekenis, gevoelswaarde van een woord of kleine woordgroep: is de ermee verbonden voorstelling (de denotatie) die vaak van emotionele aard is, boven op de eigenlijke betekenis van het woord.
Constitutioneel	1) Grondwettelijk 2) Grondwettig 3) Regeringsvorm 4) Staatsrechtelijk

Constitutionele monarchie	Regeringsvorm waarbij de positie van de vorst in de grondwet is vastgelegd; regeringsvorm waarbij de positie van een koning of een koningin in de grondwet is geregeld
Constitutief	1) Vaststellend 2) Vormend 3) Wezenlijk
Contingentie	Een toekomstige gebeurtenis of omstandigheid die mogelijk is maar niet met zekerheid kan worden voorspeld.
Contradictie	1) Antilogie 2) Dementi 3) Logenstraffing 4) Ontkenning 5) Protest 6) Strijd 7) Tegenspraak 8) Tegenstrijdigheid
Contradictio in terminis	een tegenstrijdigheid in de woorden, een innerlijke tegenspraak
Contra-intuïtief	Contra-intuïtief wil zeggen dat het indruist tegen hetgeen wij op basis van intuïtie geneigd zijn te geloven.
Contranarratief	Tegenverhaal
Contrapunt	Meerstemmigheid waarbij elke stem onafhankelijk is, het tegenovergestelde van harmonie
Controversieel	1) Aanvechtbaar 2) Omstreden
Conventioneel	1) Afgezaagd 2) Door gewoonte voorgeschreven 3) Formeel 4) Geesteloos 5) Gewoon 6) Op gewoonten berustend 7) Traditioneel 8) Volgens de gewoonte 9) Vormelijk
Conversos (Spaans)	Gedwongen bekeerlingen
Crescendo	1) Aanzwellend 2) Cresc 3) Toenemend
Culmineren	1) Het hoogtepunt bereiken 2) Het toppunt bereiken 3) Zijn toppunt bereiken
Cyclische tijd	Alle dingen keren terug naar hun oorsprong; dat wat regelmatig terugkeert; vandaag is hetzelfde als morgen of gisteren
Cycloop	1) Eenogige reus 2) Eenoog 3) Fabeldier 4) Mythologisch figuur 5) Mythologische reus 6) Reus 7) Woesteling 8) Zoon van uranus

Daät	Kennis
Dai	Genoeg
Dalet	Letter d
Darchee sjalom	Wegen van vrede; goede gemeenschapsrelaties
Darwinisme	1) Afstammingsleer 2) Evolutieleer 3) Evolutietheorie 4) Leer van darwin 5) Leer van het ontstaan van de rassen 6) Ontwikkelingsleer van darwin 7) Ontwikkelingstheorie 8) Selectietheorie
Davar	Het woord
Davar sjebiekedoesja	Een heilige daad
Decadent	slap geworden door teveel luxe; Haast niet maagdelijk 2) In verval 3) In verval verkerend 4) In vervallen staat 5) Morbide 6) Ontaard 7) Passief 8) Snobistisch 9) Vervallen 10) Verworden 11) Willoos 12) Zeer verfijnd 13) Zeer verfijnd maar innerlijke kracht missend 14) Zonder morele kracht
Decaloog	1) De tien geboden (2) De tien geboden in het tweede boek van Mozes (deca=tien, logos=woord). (3) Synoniem voor de tien geboden,
Decorum	1) Beleefdheid 2) Beschaafdheid 3) Betamelijkheid 4) De goede vormen 5) Etiquette 6) Fatsoen 7) Fatsoenlijkheid 8) Gepaste uiterlijke vormen 9) Gevoeglijkheid 10) Uiterlijke vormen 11) Uiterlijke waardigheid 12) Waardigheid 13) Welgemanierdheid 14) Wellevendheid 15) Welvoeglijk 16) Welvoeglijkheid
De facto	in feite, feitelijk
Deïsme	de theologische positie dat er weliswaar een god of goden bestaan die het universum en de natuurwetten geschapen hebben, maar dat deze bovennatuurlijke actors daarna geen invloed meer uitoefenden op deze schepping
Demagoog	1) Agitator 2) Hetzer 3) Ochloeraat 4) Opruijer 5) Volksbedrieger 6) Volksmenner 7) Volksmisleider
Demiurg	Een lagere godheid
Democratie	Geregeerd worden door het volk
Demografie	Demografie behelst de studie van de omvang, structuur en spreiding van de bevolking, en hoe de bevolking in de tijd verandert door geboorten, sterfgevallen, migratie en veroudering.
Desj	Heilig
Determinisme	Een filosofisch concept dat stelt dat elke gebeurtenis of stand van zaken niet zomaar willekeurig is, maar een reden heeft
Deus absconditus	Een schepper die de mensheid had verlaten
Deuteronomium; (deuteros nomos in het Grieks)	Tweede wet
Devariem	Deuteronomium; woorden
Devotie	1) Aanbidding 2) Eerbied 3) Geloof 4) Genegenheid 5) Godsvrucht 6) Godvrezendheid 7) Godvruchtigheid 8) IJver 9) Innige verering 10) Inzet 11) Naar binnen toekeren 12) Overgave 13) Respect 14) Toegewijdsheid 15) Toewijding 16) Trouw 17) Verering 18) Vrome toewijding 19) Vroomheid 20) Wijding 21) Zorgzaamheid
Dialectiek	1) Artes liberales 2) Disputeerkunst 3) Redeneerkunde 4) Redeneerkunst 5) Redetwist 6) Tegenstelling 7) Trivium
Dien	Wet
Din	Wettelijke rechtvaardigheid
Dina demalchoeta dina	De wet van het land is wet
Dionysisch	1) Door vervoering ontstaan 2) Onevenwichtig 3) Uitbundig
Dirat arai	Tijdelijke woning
Dispuut	1) Bewering 2) Debat 3) Debatclub 4) Discussie 5) Gedachtewisseling 6) Geleerd twistgesprek 7) Geschil 8) Gespreksgroep 9) Gespreksgroep van studenten 10) Kaartspel 11) Kibbelpartij 12) Meningsverschil 13) Onenigheid 14) Polemieck 15) Redekaveling 16) Redestrijd 17) Redetwist 18) Ruzie 19) Studentenclub
Dissonant	Wanklank, vals klinkend
Divree hajamiem	Kronieken

Domesticatie	1) Het maken tot huisdier 2) Plantenveredeling 3) Veredeling 4) gebruik door mensen
Dualisme	het uitgaan van het bestaan van twee tegenover of naast elkaar bestaande, tot niets anders meer te herleiden grondbeginselen
Dynastiek	1) Het koningshuis betreffend 2) Regerende familie; betrekking hebbend op een erfelijke heerser
Dynastieke principe	Leiderschap dat overgaat van vader op zoon

Ebed	Dienaar
Ecologie	(wetenschap) (biologie) de tak van wetenschap die het samenspel tussen organismen onderling en hun relatie met hun omgeving bestudeert
Ed	Getuige
Eda	Gemeenschap (groep mensen); een gemeenschap van gelijkgestemden; politiek lichaam
Edaj	Mijn getuige
Edoet	Wet
Edot	Geboden die getuigen van het Joodse geloof; gdenken van de geschiedenis
Een mazal bejisralël	Het geluk van je volk
Efod	Een gewaad dat gedragen werd door Aäron, de hogepriester, was geheel gemaakt van <i>techelet</i> (het blauw dat gebruikt werd in de tsietsiet) in Ex. 28:31 blauwpurperen wol genoemd.
Egaliteit	Gelijkheid; gelijkheid nastrevend; op voet van gelijkheid
Ein haKadosj baroech Hoe ba bitoernja im berijotav	God gaat niet als een despoot met Zijn schepselen om.
Ein sicha ela tefilla	Gesprek in de vorm van een gebed
Ejaculatie	1) Gemoedsuitstorting 2) Uitstorting 3) Zaadlozing 4) Zaadlozing bij de man
Ejee asjer Ejee	Ik zal zijn wat Ik zijn zal
El erets gezera	Een verlaten gebied
El Malei Rachamim	Joods gebed ter gedachtenis van de doden.
Elohiem	Meest gebruikte Hebreeuwse woord voor God; verwijst naar de Goddelijke gerechtigheid; De ene God is de totaliteit van alle machten. Het is een collectief zelfstandig naamwoord met als betekenis 'de kracht der krachten'; is God zoals we Hem ontmoeten in de natuur, in de oneindigheid en complexiteit van de schepping
Emoena	Geloof; trouw aan God; loyaliteit; betrouwbaarheid; vastheid; trouw; vertrouwen
Empathie	1) Het medevoelen 2) Het zich inleven in anderen 3) Inleveringsvermogen 4) Inlevingsvermogen 5) Invoeling 6) Vermogen zich in anderen in te leven
Empirie	1) Bevinding 2) Bevinding als bron van kennis 3) Ervaring 4) Ervaring als bron van kennis 5) Ervaringsleer 6) Kennis door ervaring 7) Leer van de ervaring 8) Ondervinding
Empirisch	1) Berustend op ervaring 2) Betreffende het Franse keizerrijk 3) Op ervaring gegrond 4) Proefondervindelijk 5) Volgens de ervaring
Emotie	Een innerlijke beleving of gemoedsbeweging zoals vreugde, angst, boosheid, verdriet en kan door een situatie of gebeurtenis worden opgeroepen.
Emotionele geletterdheid	Emotionele geletterdheid refereert naar de mate waarin we in staat zijn onze emoties te herkennen, te benoemen en op gepaste wijze uit te drukken hoe we ons voelen. Een gebrek aan deze vaardigheid zorgt voor heel wat nadelen en moeilijkheden op verschillende levensdomeinen
Enosj	Mens, mensheid, lid van de soort <i>homo-sapiens</i>
El-Sjaddai	Ontzagwekkende
Embryo informatus	Ongevormde foetus
Embryo formatus	Gevormde foetus
Encyclopediae Judaica	De Encyclopaedia Judaica is een 22-delige Engelstalige encyclopedie van het Joodse volk, het jodendom en Israël. Het behandelt diverse gebieden van de Joodse wereld en beschaving, inclusief de Joodse geschiedenis van alle tijdperken, cultuur, feestdagen, taal, geschriften en religieuze leerstellingen.
Entiteit	1) Eenheid 2) Het wezenlijk bestaan 3) Iets dat werkelijk bestaat 4) Iets dat wezenlijk is 5) Wat wezenlijk bestaat 6) Wezen 7) Wezenlijk bestaan 8) Wezenlijkheid 9) Zelfstandigheid
Entropie	Een natuur-wetenschappelijke term die aangeeft dat er in het heelal spontaan een zekere willekeur, wanorde, chaos groeit
Epifanieën	Plotselinge verwarrende openbaring
Episch	1) Behorend tot het heldendicht 2) Poetisch 3) Tot de verhalende poëzie behorend 4) Verhalend
Epistemologie	Wat kunnen we weten; menselijke kennis; 1) Kennisleer 2) Leer van de kennis 3) Leer van de wetenschap

E pluribus unum	Uit velen één
Epikoros	Ketter
Epipasme	Het effect van de besnijdenis ongedaan maken.
Epoch-making events	Gebeurtenissen die de loop van de geschiedenis veranderen.
Epos	1) Dichterlijk verhaal 2) Dichtsoort 3) Dichtvorm 4) Dichtwerk 5) Episch dichtstuk 6) Epische poëzie 7) Epopee 8) Epische zang 9) Episch gedicht 10) Gedicht 11) Grieks heldendicht 12) Grootse sage 13) Grootschalige saga 14) Groots verhaal 15) Heldendicht 16) Heldenroman 17) Heldenverhaal 18) Heldhaftig verhaal
Empowerment	Is het proces waarbij iemand gestimuleerd wordt zelfstandig te beslissen en te handelen en voor zichzelf op te komen
Equivalent	1) Gelijkwaardig 2) Gelijkwaardig iets 3) Omschrijving 4) Soortgelijk 5) Taalkundige term 6) Van gelijke waarde
Eraïm	De vruchtbare
Erets achoeztan	In bezit hadden genomen
Erets Jisraël	Land van Israël
Erev	Avond
Erudiet	1) Belezen 2) Belezen persoon 3) Breed ontwikkeld 4) Een uitgebreide kennis bezittend 5) Geleerd 6) Geletterd 7) Gestudeerd 8) Hooggeleerd 9) Intellectueel 10) Intellectueel 11) Ontwikkeld 12) Uitgebreide kennis bezittend 13) Veel wetend 14) Veelwetend 15) Veelweter 16) Vol algemene kennis 17) Wijs 18) Wijs en belezen
Esjet chajiel	Een vrouw met morele kracht; een sterke vrouw
Eslach	Ik, 'God', zal vergeven
Esoterisch	Verder naar binnen, voor ingewijden
Establishment	1) Bestel 2) Bovenlaag 3) De gevestigde orde 4) Gevestigde orde 5) Heersende klasse
Esthetisch	In overeenstemming met de schoonheidsleer
Et (Etien meervoud)	Vrees [de Heer, uw God]
Et habrit veët hachesed	Liefdesverbond
Etherisch	1) Heerlijk 2) Hemels 3) IJl 4) IJl en licht 5) Ijl, vluchtig 6) Ongrijpbaar 7) Snel verdampend 8) Vergeestelijkt 9) Veronstoffelijkt 10) Vluchtig
Ethiek (Grieks = Ethos)	Hoe moeten we ons gedragen; Grieks <i>Ethos</i> , wat het karakter van een individu of een gemeenschap betekent; gewoonte; gevestigde praktijk.
Etniciteit	1) Afkomst 2) Sociaal-culturele identiteit
Etnocentrisch	Het Griekse woord <i>ethnos</i> betekent volk. Met etnocentrisme wordt bedoeld dat je andere culturen beoordeelt met de normen en waarden van je eigen samenleving?; Je eigen volk centraal stellen
Etsa	De raad
Eugenetica	Selectief fokken (van mensen of dieren) om een soort in de loop van generaties te verbeteren, specifiek met betrekking tot erfelijke kenmerken.
Ezer kenegdo	Een hulp die bij hem past
Eva	Zij die het leven schenkt
Eved	Dienaar, slaaf
Eved Hasjeem	Dienaar van God
Excommuniceren	iemand uitsluiten uit de kerkgemeenschap, waardoor geen kerkelijke sacramenten meer ontvangen kunnen worden
Execraties	Vloekteksten
Exegeet	1) Bijbelverklaarder 2) Schriftgeleerde 3) Schriftuitlegger
Exilarch	joods leider tijdens de Babylonische ballingschap
Existentialisme	stroming die het persoonlijk bestaan van de individuele mens centraal stelt
Existentieel	Betrekking hebben op het werkelijke bestaan
Existentiele crisis	een staat van paniek of een gevoel van intens mentaal onbehagen over levensvragen. Het komt vooral voor in culturen waar basale overlevingsbehoeften vervuld zijn.
Expansief	1) Spankracht 2) Uitzettingsvermogen 3) Uitbreidend 4) Uitzetbaar 5) Uitzettend
Exponentieel	Buitengewoon sterk

Expressie	1) Creativiteit 2) Fysionomie 3) Gelaatsuitdrukking 4) Gevoel 5) Gevoelsuitdrukking 6) Gevoelsuiting 7) Gezichtsuitdrukking 8) Mimiek 9) Synoniem 10) Uitdrukking 11) Uitdrukking van het gelaat 12) Uiting 13) Uitingmogelijkheid 14) Uitpersing
Exorcisme	Duiveluitbanning
Expliciet	1) Duidelijk 2) Met zoveel woorden uitgedrukt 3) Specifiek 4) Uitdrukkelijk 5) Uitentena 6) Zeker
Ez	Geitenbok
Ezau	Volledig ontwikkeld

Fate	Lot
Faith	Geloof
Fatische communicatie	Communicatie omwille van de gevoelens en gezelligheid, in plaats van als doel te hebben informatie, ideeën of een mening uit te wisselen.
Fenomenologie	1) Filosofisch stelsel 2) Leer van de verschijnselen 3) Verschijnselleer 4) Wijsgerige stroming
Fetisje	Als je enorm (sexueel) opgewonden wordt van bepaalde voorwerpen, dingen of rituelen.....
Filantropie	1) Bedeling 2) Charitas 3) Charité 4) Liefdadigheid 5) Menslievendheid 6) Weldadigheid
Filosofische psychologie	Zijn we vrij
Force Majeure	Een ongeluk dat niet te voorzien of te vermijden is
Fuga	muziekvorm waarin meerstemmigheid (contrapunt) en gevarieerde herhaling een hoofdrol spelen.

g-‘-l	Verachten; wegwerpen; verwerpen
g-a-l	(ver)lossen; terugkopen; herstellen
Gadol meöd	Was zeer groot
Galactische	De melkweg betreffend
Galoet	Ballingschap; verstrooiing
Gam	Ook
Geassimileerd	Gelijkmaken, aanpassen
Gebot (Duits)	Gebod
Gedomesticeerd	Tam
Geer	Vreemdeling; iemand die geen Israëliet van geboorte is, maar wel voor langere tijd in de Israëlitische samenleving woont
Geer tsedek	Bekeerling tot het Jodendom
Geer tosjav	Inwonende vreemdeling; die ervoor gekozen heeft in Israël te wonen zonder zich te bekeren tot het Jodendom.
Geïntrigeerd	1) Geboeid 2) Gefascineerd
Gemara	Mondelinge Tora
Gemiloet chasadiem	Daden van vriendelijkheid en goedheid
Genoom	1) Geheel der chromosomen 2) Geheel van alle genen 3) Geheel van de chromosomen 4) Geheel van erfelijke informatie in een cel 5) Genenbestand 6) Genetische erfenis 7) Het geheel der chromosomen 8) Het geheel van alle genen 9) Het geheel van de chromosomen
Genocide	Volkerenmoord; volkenmoord
Geola	Redding en verlossing
Geoniem	Geoniemen zijn woorden met een geografisch element. Een literair voorbeeld is de limerick, genoemd naar het Ierse plaatsje Limerick.
Gesetz (Duits)	Wet
Gestratificeerd	Bij een gestratificeerde steekproef (stratified sample) verdelen onderzoekers een populatie in homogene subpopulaties (strata) op basis van specifieke kenmerken, zoals etniciteit, gender, woonplaats, et cetera. Elk lid van de populatie zou zich in één stratum moeten bevinden.
Geula	Lossing; verlossing; terugkopen
Gevangenendilemma	Het gevangenendilemma is een belangrijk concept in speltheorie. Bij het gevangenendilemma zijn er twee partijen die onafhankelijk van elkaar een keuze moeten maken. Doordat beide partijen in hun eigenbelang kiezen, komt er een uitkomst die voor beide partijen niet optimaal is. Zo is er ook het 'herhaalde gevangenendilemma'.
Gevija	Een lichaam
Gevoera	Moed
Gezerat hakatoev	Geschreven besluit
Chesed	Goen zijn voor anderen
Gnosticisme	Gnostiek was misschien wel de meest gevaarlijke ketterij waar de vroege kerk in de eerste drie eeuwen door bedreigd werd. Onder invloed van filosofen zoals Plato baseerde Gnostiek zich op twee foutieve vooronderstellingen. Allereerst omhelst het een dualisme inzake geest en materie. Gnostici beweren dat materie van zichzelf slecht is en dat de geest goed is. Als gevolg van deze vooronderstelling geloven Gnostici dat alles in het lichaam, zelfs de meest afstotelijke zonde, geen betekenis heeft omdat het ware leven alleen in het geestenrijk bestaat. Ten tweede beweren Gnostici te beschikken over een verheven kennis, een “hogere waarheid” waar maar een paar mensen van op de hoogte zijn. Het woord Gnosticisme is afgeleid van het Griekse woord gnosis wat “kennis” betekent. Gnostici beweren dat ze een hogere kennis hebben die niet uit de Bijbel stamt, maar verworven is op een of ander, mystiek hoger bestaansniveau. Gnostici zien zichzelf als een bevoorrechte klasse die boven alle andere mensen staat dankzij hun hogere, diepere kennis van God.

	Samenvattend: deze wereld is slecht, de komende wereld is goed
Goël hadam	Bloedwreker
Goj	Natie
Goj kadosh	Een heilige natie
Goral	Lot
Goralot	Het werpen van jet lot

Haadam	De mens
Hadrat Kodesj	De schoonheid van de heiligheid
Haflaä	Uitspraken
Haftara	Is een afsluitende lezing tijdens de sjabbatdienst, meestal een gedeelte uit de Nevi'im (Profeten) dat wekelijks na de Toralezing wordt gezegd; De lezing uit de Profeten bij de parasja Bemidbar (Num. 1:1-Num 4:20); de profetenlezing
Haggada	is een boek of boekje waaruit religieuze joden lezen tijdens de sederavond van het Pesachfeest. De naam betekent letterlijk 'vertelling' of 'het Verhaal' en is afgeleid van het Joodse gebod te vertellen over de exodus. De Haggada behandelt het verhaal van de Joodse slavernij in Egypte en de uittocht uit Egypte
Hagomel	Gij die goede dingen schenkt aan de onwaardige
Haisj Mosje	De man Mozes
Ha-ivri	De Hebreeër
Hakahal	Het verzamelde volk
Hakerna	Identificeer alstublieft; kijk toch eens
Hakheel	Mannen, vrouwen en kinderen werden samengeroepen
Hakhel	Nationale bijeenkomst
Hakkinam	luizen
Halacha	Is het totaal van Goddelijke en rabbijnse wetgeving die gefundeerd is op de Tora en opgetekend in de Rabbijnse literatuur vanaf de 4e eeuw voor Christus. Halacha betekent: lopen of gaan. Of te wel de weg die Joden dienen te gaan of belopen.
Halacha weëin morien ken	Het betreft een handeling die misschien wel binnen de wet valt, maar in geval iemand zou vragen of hij / zij hetzelfde mag doen, zou het antwoord nee zijn; Het is een wet die niet wordt onderwezen; een geval waarin het obs niet is toegestaan om de wet toe te passen.
Halachisch	Betrekking hebbend op de Joodse wet
Halachot	Regels die behoren tot de mondelinge wet
Halleel (hagadol)	Hebreeuws loflied: is een joods gebed bestaande uit de psalmen 113 tot en met 118. Hallèl betekent letterlijk "loof" of "prijs". Het woord Halleluja is hiervan afgeleid. Het Halleel is een lof- en jubelzang en wordt uitgesproken tijdens de joodse eredienst op alle Joodse feestdagen, met uitzondering van Poerim en op Rosj chodesj .
Hamejaldot haïvriejot	Hebreeuwse vroedvrouwen maar ook de vroedvrouwen bij de Hebreeërs
Handelingsutilitarisme	Zal deze handeling de best mogelijke gevolgen hebben?
Harasja	Overtreder; de schuldige; de boosdoener
Harodiem baam	Heersten over het volk
Hasjeem	God (de Naam); verwijst naar het Goddelijke medeleven. Hasjeem is GEEN zelfstandig naamwoord maar een naam. Hij verwijst naar God, niet als een macht, zelfs niet als de totaliteit van alle machten, maar als een Persoon, een 'Gij'. Hasjeem is de Ene die ons aanspreekt en tot wie wij spreken, die ons liefheeft zoals een persoon ons liefheeft, die onze gebeden hoort, ons falen vergeeft, ons kracht geeft in tijden van crisis en ons levenspad leert.; de Naam
Hasjopeet	Rechter
Haster astir et panaj	Ik zal Mijn aangezicht zeker verbergen
Hatikva	De hoop
HaTsaddiek	De rechtvaardige
Havdala	Onderscheid; de ceremonie die het einde van de sabbat aangeeft
Havdalakaars	Gevlochten kaarsaars met meerdere pitten. Deze wordt gebruikt tijdens de havdala, de ceremonie waarmee afscheid genomen wordt dan de sjabbat.
Hebraïst	Kenner van het Hebreeuws
Hebreeën	Aan de overzijde; buitenstaander
Hedonistisch; Hedonisme	1) Genotziek 2) Genotzuchtig
Heëmartä; Heëmircha	Verzekerd
Hefker	Dat wat geen eigenaar heeft
Helliniseren	Grieks maken; culturele aanpassing

Hellenistisch	Verpreiding van de Griekse cultuur; Het hellenisme verwijst naar het versmelten van de Griekse cultuur met de culturen van de oosterse volkeren die door Alexander de Grote veroverd waren.
Heremiet	1) Anachoreet 2) Asceet 3) Eenzaam levend persoon 4) Eenzaat 5) Eremiet 6) Iemand die zich van de wereld afwend 7) Kluizenaar 8) Monnik 9) Vlinder
Hermitage	Kluizenaarshut
Heroïsch	1) Dapper 2) Heldhaftig 3) Heroïek 4) Kloek 5) Moedig 6) Onverschrokken 7) Stout 8) Stoutmoedig
Heteronomie	1) Afhankelijkheid van andere voorschriften 2) Het onderworpen zijn aan vreemde wetten 3) Onderwerping aan van buiten opgelegde wetten
Hevel	Een vluchtige ademtocht
Hidoer mitswa	Het gebod verfraaien
Hiëoglyfen	Priesterlijk schrift
Hifil (Blz. 224)	
Hilchot Deöt	Wetten met een moreel karakter
Hinnení	Hier ben ik
Hintergründig (Duits)	Vol achtergrond, gelaagd en complex
Hivdalti	Onderscheiden
Hodaja	Dankzegging
Holocaust	1) Brandoffer 2) Massale vernietiging 3) Moordpartij 4) Totale vernietiging 5) Volkenmoord
Homerisch	Onbedaarlijk
Homo homini lupus est	De mens is een wolf
Homo naturalis	Een man van de natuur
Homo sapiens	Mens
Homo religiosus	Religieuze mens
Hoofs	1) Beleefd 2) Deftig 3) Galant 4) Hoffelijk 5) Ridderlijk 6) Vormelijk 7) Wellevend
Humanisme	Een open levensbeschouwing die zich richt op reflectie en dialoog. Rechtsfilosofie: levensbeschouwing waarin centraal staat het recht op vrijheid, menswaardigheid, geloof in menselijk kunnen
Hybris	Overmoed, overdreven trots, hoogmoed, groothedswaanzijn, brutaliteit

Ibn	Zoon van; stamt af van;
Iconoclast	Iemand die beelden vernietigd. Beeldenstormer.....
Iesj devariem	Man van woorden
Im	Als; met
Imahem	Met hen (ga niet met hen mee, zowel mentaal als fysiek)
Immanent	1) Aanklevend 2) Bijblijvend 3) In zichzelf besloten 4) Innerlijk 5) Intrinsiek 6) Inwendig 7) Inwonend 8) Niet bovennatuurlijk 9) Verknocht
Imperatief	onvermijdelijk, dwingend of onder dwang plaats vindend, dominant; 1) Bevelend 2) Bindend 3) Dwingend 4) Gebiedend 5) Gebiedende wijs 6) Gelastend 7) Heerszuchtig 8) Taalkundige term 9) Vereisend
Imperiaal	1) Aanhangers van de keizer 2) Allesdrager
Imperialisme	1) Alleenheerschappij 2) Expansiedrift 3) Machtsuitoefening 4) Streven naar een wereldheerschappij 5) Streven naar machts- en gebiedsuitbreiding 6) Zucht tot uitbreiding van grondgebied
Impliciet	1) Erin opgesloten 2) In opgesloten 3) Inbegrepen 4) Medebetrokken in 5) Niet openlijk 6) Stilzwijgend 7) Stilzwijgend erbij betrokken 8) Stilzwijgend erin begrepen 9) Vanzelf eronder begrepen 10) Verborgend
Inauguratie	1) Ceremonie 2) Een inwijding betreffend 3) Het officieel aanvaarden van de functie 4) Inhuldiging 5) Installatie 6) Intrede 7) Intrede hoogleraar 8) Inwijding 9) Inwijdingsplechtigheid 10) Inzegening 11) Inzegeningsplechtigheid 12) Officiële intrede hoogleraar 13) Officiële plechtigheid 14) Onthulling
Inaugorele oratie	een openbare redevoering waarmee een nieuw benoemde hoogleraar het ambt officieel aanvaardt.
Inclusie	Insluiting
Inconsistentie	Onbestendigheid, onvastheid
Inherent	1) Aanhangend 2) Aanklevend 3) Eigen aan 4) Immanent 5) Innig samengaand 6) Innig verbonden 7) Nauw verbonden 8) Noodzakelijk eigen aan 9) Noodzakelijk verbonden 10) Onafscheidelijk verbonden 11) Onafscheidelijk verbonden met 12) Samengaand 13) Verbonden
Initiatiedieren	
Institutionalisering	Vastlegging van wat zich in een gemeenschap aanvankelijk in de praktijk heeft ontwikkeld en alleen informeel is geregeld. Dit vastleggen brengt een georganiseerd systeem met zich mee, met allerlei voorschriften, financieringsregels en functionarissen met welomschreven taken.
Intertekstualiteit	Twee teksten die met elkaar samenhangen en elkaar over en weer verhelderen
Intuitief	1) Gevoelsmatig 2) Logisch 3) Natuurlijk 4) Op het gevoel 5) Volgens een ingeving handelend
Ipsa facto	Door dit feit zelf..... door de daad zelve, eigenmachtig
Internaliseren	Het proces van het zich eigen maken van expliciete kennis.
Intrinsiek	1) Absoluut mogelijke 2) Immanent 3) Innerlijk 4) Innerlijke waarde 5) Inwendig 6) Motivatie 7) Wezenlijk 8) Zelfstandig
Irenisch	1) Bemiddelend 2) Verzoenend 3) Verzoeningsgezind 4) Vredestichtend
Isj	Man, man tegenover vrouw, een individu
Isj hahalacha	De halachische mens
Isji	Mijn man
Isj tam	Een rustig man; standvastig man
Isja	Vrouw
Ismaël	God hoort
Israël	Strijder met God - want je hebt met God en de mensen gestreden en je hebt gewonnen (Gen. 32:29)
Itam	Met hen (ga met hen mee, fysiek maar niet mentaal)
Itaroeta deletata	Opwekking van beneden
Itaroeta deleëla	Opwekking van boven
Iustitia (Latijn)	Rechtvaardigheid
Ivri	Hebreeër = buitenstaander, vreemdeling, nomade, iemand die van de ene naar de andere plaats trekt
Izak	Gelach

Jaäd	Benoemen, vastleggen, toewijzen, bestemmen, apart zetten, aanwijzen of bepalen
Jad	Hand; Aanwijsstokje dat in de synagoge wordt gebruikt
Jada	Loven, prijzen, danken
Jadati	Ik wist het
Jajin	Wijn (rode wijn)
Jamiam noraïem	Ontzagwekkende dagen
Jarasj	In bezit nemen; verwerven
Jasjar	Oprecht
Jechaper	Verzoening van zonden
Jehoedi	Jood
Jehoediam	Joden
Jeroesja	Erfenis
Jesj li rav	Ik heb genoeg
Jesjiva (meervoud is Jesjivot)	1) School voor Joods godsdienstonderwijs 2) School waar de talmoed wordt onderwezen
Jesj li chol	Ik heb alles
Jetser hara	De kwade neiging
Jiboem (j-b-m)	Leviraatshuwelijk : De regel dat een lid van de familie van de overleden man met diens kinderloze weuwe moet trouwen 'opdat diens naam niet uit Israël wordt uitgewist' (Deut. 25:6)
Jigara	Benadeeld
Jihoed	Het moment in de huwelijksceremonie waarin bruid en bruidegom voor het eerst alleen zijn.
Jisjmeoe	Begrijpen
Jisraël	Strijder met God
Jirat Hasjeem	In bewust ontzag voor de aanwezigheid van God
Jirat sjamajiem	Eerbied voor de hemel
Jisjjoev haölam	Opbouwende arbeid
Jom Haätsmaoet	De Israëlsche Onafhankelijkheidsdag
Jom Kipoer	Grote Verzoendag
Joter midai	Uitbundige lofprijzing
j-r-h	Het werkwoord waarvan Tora is afgeleid dat ook betekent 'een pijl schieten' of 'op een doel richten'
Juda	Dankzegging;
Juris-prudentieel	Een ander woord voor voorzichtigheid in combinatie met vooruitziendheid, en prudentieel beleid betreft maatregelen ter bevordering van verantwoorde werkwijzen en ter beperking van risicogedrag.
Jus primae noctis	Droit de seigneur of herenrecht, (letterlijk: recht van de eerste nacht) is het vermeende middeleeuwse recht van een feodale landheer om de maagdelijkheid te nemen van de dochters van zijn lijfeigenen of horigen, aan de vooravond van hun huwelijk.
Jus Regium Hebraeorum	The law of the kings – de wet van de koning (door Wilhelm Schickard)
k-d-sj	Toewijzen, apart zetten; reserveren voor een bepaald doel
k-r-a	(op)roep; roep(ing); roepen; verkondigen; samenroepen
k-r-h	Toevallige gebeurtenis

Kabalat heätied	Het voornemen om de zonde niet weer opnieuw te doen
Kabalat ol malchoet sjamajiem	Het aanvaarden van het juk van het koningschap van de hemel
Kabbalisme	Geheime leer van de joden; Getallensymboliek; Getalsleer
Kaddiesj	Het kaddisj is een kort Aramees gebed waarin we onvoorwaardelijke leiding van G'd in deze wereld belijden. Het kaddiesjgebed wordt bij meerdere gelegenheden uitgesproken, maar staat vooral bekend als 'gebed voor een dode'
Kaddiesj DeRabbanan	Het gebed dat gezegd wordt na het bestuderen van een rabbijnse tekst
Kadosj	Heilig; apart gezet; dat wat boven zichzelf uitwijst; onderscheiden; erboven, eraan voorbij
Kahal	Vergadering
Kaïn	Eigendom
Kamejot	Amulet = talisman (hanger die meestal om de nek wordt gedragen)
Kanita	Verwierf
Kapara	Bedekking; uitwisseling van zonden; verzoening
Kaporet	Deksel van de ark in de tabernakel
Karet	Afsnijding; excommunicatie
Kareet	Afgesneden worden [van je eigen volk]
Kasjroet	1) Israëliisch gerecht 2) Joods gerecht 3) Religieuze eetvoorschriften
Kavana	Aandacht en toeleeg
Kavod	Eer; Gods majesteit
Kedoesja	Heiligheid; Een gebed dat is vormgegeven rond verzen die zijn ontleend aan mystieke visioenen; het teken van Gods aanwezigheid
Kehila	Gemeenschap
Ken ... dovrot/dovriem	Met recht zeggen ze
Keri	Targoem: wanneer je je hart verhardt Saädja Gaon: wanneer je opstandig bent Rasjbam: wanneer je weigert Mijn weg te volgen Ibn Ezra: wanneer je te zelfverzekerd bent
Keria	Roeping
Ketoeba	Een schriftelijke vastlegging van de verplichtingen van een man tegenover zijn vrouw
Ketonet pasiem	Rijk versierde mantel, het prachtige bovenkleed in allerlei kleuren.
Ketoret	Geurig reukwerk
Ketoviem	De geschriften
Keva	Het 'vaste' gebed
Kidoesj	Heiliging of zegening van de wijn op vrijdagavond; Joodse wet
Kidoesj Hasjeem	De heiliging van Gods Naam
Kedoesjat makom	De heilige ruimte
Kedoesjat zeman	De heilige tijd
Kidoesjien	Huwelijk; een vrouw is in een exclusieve relatie aan haar man toegevoegd; heiliging
Kilajiem	Twee soorten graan
Kinjan	Aankopen
Kinot	Klaagzangen; klaagliederen
Kirja neëmana	Trouwe stad
Kirjat haTora	Lezen van de Tora; uitroepen van de Tora; hardop lezen
Kitwee kodesj	De heilige geschriften
Knesset Jisraël	De gemeenschap van Israël als geheel
Kodesh	Heilig
Koela kedosja	Heel de gemeenschap is heilig
Koelam kedosjiem	Alle leden van de gemeenschap zijn heilig
Kohaniem	Koninklijk, adellijk of prins. Vlg. 2 sam. 8:18 kan het geen 'priester' betekenen
Kohen	Priester; een middelaar tussen God en het volk
Kol haëda	Het hele volk
Kol demama daka	De stille, kleine stem; het geluid van een ijle stilte; een stem die je alleen kunt horen als je luistert,

Kol haäretz	De hele aarde
Kol Jisraël arevien zeh bazeh	Dat het Joodse volk collectief en niet alleen individueel verantwoordelijk is tegenover God
Koheen	De priester, prins
Korban	Nabijkomen door iets in de nabijheid te brengen; nabij brengen; iets aanbieden als offer
Korbanot	Het offerstelsel en alles wat daarbij hoorde; Offers
Korban toda	Het Dankoffer
Kosmologie	Leer van het ontstaan en de bouw van het heelal; 1) Heelalleer 2) Leer van de bouw van het heelal 3) Leer van het heelal als een geordend geheel 4) Natuurfilosofie 5) Theorie van het heelal 6) Wereldleer 7) Wetenschap
Kosmopolitisme	Wereldburgerschap
Kotel	De westelijke muur in Jeruzalem
Kwintessens	1) De kern 2) De kern van de zaak 3) De kern van een uiteenzetting 4) Elixer 5) Essentie 6) Fijne van een zaak 7) Hoofdzaak 8) Kern 9) Kern van een zaak 10) Quinta essentia

l-v-h	1) Hoop 2) Verzameling
l-m-d	Werkwoord voor leren of onderwijzen
Labour of gratitude	Werken van dankbaarheid
Lachpor	Onderzoeken
Lachsiov	De handeling van het tellen
Laëda haraä	Verdorven volk
Larmoyant	1) Huilerig 2) Jammerend 3) Klagend 4) Overdreven klagerig 5) Oversentimenteel 6) Pathetisch 7) Sentimenteel 8) Smekend 9) Treurig 10) Wenend
Laisser faire	de vrijheid van productie en (handels) verkeer. Letterlijk is de betekenis het op zijn beloop laten, laten gaan, de vrije hand laten.
Lasoeach	Peinzen
Lasjoev	De wortel van het zelfstandige naamwoord <i>tesjoeva</i>
Lasjon hara	Slecht of neerbuigend spreken over iemand; kwade tong; kwaadspreken
Lasjon tov	Goed spreken
Latent	Verborgen, niet meteen zichtbaar
Latoer	Zien; verkennen; afdwalen
Lava	hechten
Lech lecha	Ga, trek weg, ga op reis. Letterlijke betekenis Lech: reis en Lecha: jezelf
Lehaälot ner tamied	Een eeuwig brandende lamp omhoog steken
Lehaämir (blz. 224)	Verzekerd; zich trouw verklaard aan; verklaard; gescheiden van uzelf; uitgekozen; erkend; verheven; verloofd; beroemd gemaakt; alles geruild voor; het unieke karakter aanvaard van; In het engels <i>avouched</i> – bekend of <i>declared</i> – verklaard; ingestemd; erkend; gezegd; verheven; aangekondigd; toestemming verkregen; onderscheiden; doen beloven
Lehakriv	Offeren; offer; nabij brengen
Lehavdiel	Scheiden; onderscheiden; verdelen
Lehitpalel	Bidden
Lehodot	Danken, erkennen, toegeven
Lehorot	Onderwijzen; instrueren; een oordeel vellen; uitspraak doen; de weg wijzen
Lehavdiel	Onderscheiden
Leimor	Zeggen
Leovda	Dienen
Leragel	Verkennen
Lesj haElohiem	De man van God
Lesjomra	Bewaken
Letaher	Van zonden gereinigd worden
Letanao	De voorwaarde
Letsajet (Aramees woord)	Gehoorzamen
Letzalet	Zuivere, onvoorwaardelijke gehoorzaamheid.
Levadad	Alleen
Levi	Gehecht ben ik
Leviathan	1) Dier van monsterachtige afmetingen 2) Fabelachtig dier 3) Fabelachtig waterdier 4) Fabelachtig wezen 5) Kanaänitische god 6) Monster 7) Monsterachtig waterdier 8) Mythisch wezen 9) Mythisch zeemonster 10) Mytisch wezen 11) Ondier 12) Wasmachine in papierfabriek 13) Waterdier 14) Watergedrocht 15) Watergedrocht in de Bijbel
Leviritaatshuwelijk	1) Relatievorm 2) Zwagerhuwelijk
Lex talionis	De wet van vergelding
Liberalisme	Het liberalisme is een politiek-maatschappelijke stroming ontstaan in de Verlichting van de 18e eeuw, waarin vrijheid centraal staat.
Liberty	De vrijheid om te doen wat we zouden moeten doen
Libretto	1) Operatekst 2) Operettetekst 3) Tekst 4) Tekstboek 5) Zangtekstboek
Libido	1) Aandrang 2) Aandrif 3) Begeerte 4) Begeerte (medisch) 5) Erotische drif 6) Geslachtsdrif 7) Geslachtsdrift 8) Levensdrif 9) Levenskracht 10) Lust 11) Lust (medisch) 12) Seksueel verlangen 13) Teeldrif 14) Teelzucht 15) Voortplantingsdrang 16) Wellust (medisch) 17) Wellustgevoel

License	De vrijbrief om te doen wat we willen
Lifkod	De handeling van het tellen
Lifnei welifniem	Het heiligdom binnengaan
Likro	Lezen, roepen
Limbisch systeem	Het hele limbische systeem wordt gevormd door een groep hersenstructuren in de grote hersenen die betrokken zijn bij emotie, emotieregulering, emotioneel geheugen, genot en motivatie. Hier worden onder andere hormonen geproduceerd en wordt de temperatuur en de eetlust geregeld.
Liminaliteit	De ruimte tussen twee toestanden of gebieden; tussen waar je vandaan komt en waar je naar toe gaat; Liminale ruimte = In de psychologie definieert liminale ruimte een periode van verandering tussen de ene gebeurtenis en de andere waarin je in de greep bent van stress en onzekerheid; overgangsfase
Limoet zechoet	Het gunstig beoordelen van of het pleiten voor de aangeklaagde
Lineaire tijd	de tijd waarin we leven, met verleden, heden en toekomst na elkaar (zie ook circulaire tijd)
Limnot	De handeling van het tellen
Lisjmoa	Bezonnen antwoord
Lispor	De handeling van het tellen
Litanie	1) Aanroepingen 2) Een lange reeks 3) Eentonige aanroeping van heiligen 4) Eentonige opsomming 5) Gebed 6) Gebedenreeks 7) Jammerklacht 8) Kerkelijk lied 9) Klaagzang 10) Lange eentonige opsomming 11) Lange opsomming 12) Lange reeks 13) Lange reeks gebeden 14) Lange rij 15) Langwijlige klacht 16) Langwijlige opsomming
Livnot oelehibanot	Om het op te bouwen en opgebouwd te worden.
Lo-Ammi	Niet mijn volk
Lo Jadati	Ik wist het niet
Logisch positivisme	Een analytische stroming in de moderne filosofie die verklaart dat alle metafysische theorieën eigenlijk zonder waarde zijn omdat ze niet gecontroleerd te kunnen worden aan de hand van empirische gegevens. (F.A.S.)
Logotherapie	De zoektocht van de mens naar betekenis
Lo masjma lei	Hij heeft het niet gehoord
Lo-Ruchama	Onbemind
Lo tov	Niet goed

Maäpiliem	De mensen uit het volk die na Gods besluit overhaast begonnen aan de militaire campagne om vervolgens verslagen te worden door de Amelekieth (Num. 14:40-45)
Maäriev	Het avondgebed.
Machasjva tova HaKadosj Hoe meztarfa lemaäse	God beziet een goede bedoeling alsof het de daad betreft
Machiavellisme	Methode voor het op weloverwogen en vastberaden wijze verkrijgen en behouden van politieke macht ; gewetenloze staatkunde
Machanot; Machanee	Het kamp
Machorat hasjabbat	De dag na de sabbat
Madda	Kennis
Majiem chajiem	De wateren des levens
Mamlechet kohaniem	Koninkrijk van priesters
Mamzeer talmied chaqcham	Een torageleerde van onwettige geboorte
Manasse	Vergeten
Manicheïsme	Wereldgodsdienst, gesticht door Mani, was van de derde tot de veertiende eeuw in het Oosten en van de vierde tot de zesde eeuw in het Westen belangrijk. Het is een gnostische religie van syncretische signatuur, waarvan het leersysteem vooral ontleend is aan de christelijke en de Iraanse godsdienst, terwijl de organisatievormen en missioneringsmethoden voornamelijk uit het boeddhisme zijn overgenomen. Het manicheïsme gaat uit van een dualistisch wereldbeeld en kosmologie. Tegenover de heerser van het rijk van het licht (de Vader) staat de heerser van het rijk van de duisternis (de duivel of Ahriman). De strijd tussen licht en duisternis moet ook door de mens worden gevoerd, die door een voorbeeldige levenswandel het licht kan laten overwinnen. Voor historische personen als Boeddha, Jezus en Paulus was een grote en belangrijke plaats ingeruimd in het manicheïsme. (Encarta 2002).
Maror	Bittere kruid
Marranen (Marranos = varken of zwijn)	In Spanje ontstane naam voor Joden die zich tot het Christendom bekeerden om aan vervolging te ontkomen.
Mariet haäjien	Vanwege de schijn
Masa	Een reis
Maté	Stam
Matriarch	een - meest oudere - vrouw, die leiding heeft over een groep, vaak van haar afstammende personen.
Matsa	Ongezuurd brood
Mavet	Dood
Meat	Klein, een beetje
Medabber	De spreker van het Woord; spraak
Megalopsychos (Gr.)	Een persoon met een 'grote ziel'; iemand gezegend met rijkdom, status of een aangeboren superioriteit.
Mei Hasjiloach	Een beroemde verzameling van Rabbi Mordechai Leiner's gedachten en preken over de wekelijkse parasja, over feestdagen en over verschillende andere teksten, ze werden verzameld door zijn kleinzoon. Enkele van de onconventionele observaties over persoonlijke strijd en de beoefening van halacha in dit boek hebben de afgelopen decennia hernieuwde belangstelling gewekt.
Meïla	
Mei Meriva	Wateren van onenigheid
Mekalkalet et hasjoera	Verstoring van de natuurlijke orde
Melacha	Scheppende activiteiten; scheppend ambachtelijk werk
Melancholie	1) Cafard 2) Depressie 3) Droefgeestigheid 4) Gemoedsstemming 5) Gemoedstoestand 6) Weemoed 7) Zwaarmoedigheid 8) Zwartgalligheid
Melech et avoda	Gewoon werk
Meorasa	Verloofd
Meot	Zeer
Meragliem	Spionnen; verspieters
Mesjoechiem	Verbergen dat je een Jood bent
Messianisme	1) Algemene heilsverwachting 2) Het geloof in de messias

Metonymie	1) Naamsoverdracht 2) Naamsverwisseling 3) Naamwisseling 4) Overnoeming 5) Stijlfiguur
Merchatifcha-sof pasoek meöd	Onbekend (Blz. 137)
Metafoor	Zeer
Metafoor	Een metafoor is een vorm van beeldspraak die berust op de overeenkomst tussen wat je bedoelt en wat je zegt.
Metafysich	Bovennatuurlijk, (nog) niet met de gangbare wetenschap te verklaren ; 1) Boven tijdruimtelijk 2) Bovennatuurlijk 3) Bovenzinnelijk 4) Irrationeel
Metanarratief	Een term uit de literatuur en cultuurtheorie, die het <i>grote verhaal</i> achter een tekst of een cultuur aanduidt.
Metanoia	Innerlijke bekering
Metsachek	Spotten
Metsora	Melaatse
Metsoraat	Huid die wit als sneeuw werd
Mezoeza	Een tekstkokertje op de deurpost van een huis met de volgende op perkament geschreven Bijbelverzen: 'Hoor Israël, de Heer onze God is één (Deut. 6:4)'. 'Je moet houden van de Heer jullie God met heel je hart, heel je ziel en al je kracht (Deut. 11:13)' en 'Je zult deze woorden schrijven op de deurposten van je huis en aan de poorten van je steden (Deut. 6:9 en Deut. 11:20)'
Mida keneged mida	Maat voor maat
Midbar	Woestijn
Miidat rachamiem	Liefde; mededogen
Milchama	Strijd
Milchemet resjoet	Een niet verplichte oorlog
Midrasj	De oude rabbijnse manier om een Bijbeltekst te begrijpen, het is geen simpele letterlijke interpretatie.
Mikdasj	Heiligdom
Mikdasj meat	Klein heiligdom (de synagoge)
Mikem	Van u
Mikraot Gedolot	De Rabbijnenbijbe, "Grote Geschriften", is een editie van de Tenach in het Hebreeuws, die over het algemeen volgende onderscheidende kenmerken heeft: - De Bijbeltekst volgens de Masoretische traditie, met vocalisatie en cantilatie tekens. - De aantekeningen van de Masoreten. - De Aramese Targum. - Commentaren van enkele rabbijnen uit de Middeleeuwse traditie van peshat, onder wie bijna altijd Rashi. Maar ook Rashbam, Abraham ibn Ezra en David Kimchi (Radak) komen vaak voor.
Milchemet mitswa	Gerechtigdheidde oorlog bij zelf verdediging
Misjkan	Tabernakel; heiligdom
Misjna	Joodse wetregels
Misjna Avot	De ethiek van de vaders
Misjnee Tora	Misjnee Tora of Mishneh Torah is een door de Rambam (Maimonides) geschreven joods wetboek. Het behandelt alle denkbare onderwerpen in de joodse wet, inclusief onderwerpen die heden ten dage niet meer van toepassing zijn, zoals de wetten met betrekking tot de offerdienst in de joodse tempel; tweede wet.
Misjoen jijsjoef erets Jisraël	Vanwege het gebod om Israël te bewonen
Misjpat	Recht; vergeldende rechtvaardigheid; burgerlijke wet
Misjpatiëm	Sociale wetten; Oordeel
Mitswa	1) gebod 2) goede daad 3) erefunctie in de synagoge 4) begrafenis (Portugees-Israëlitisch)
Mitswot	Geboden
Mitswot been adam lechavero	Onze verplichtingen tegenpver anderen
Mitswot hateloetoet baärets	De geboden met betrekking tot het land
Mitswot hateloetoet bagoef	De geboden met betrekking tot personen

Midda keneged midda	Maat voor maat; vergeldende gerechtigheid; zoals jij doet, zo zal jou worden gedaan.
Middat chassidoet	De norm der vromen
Middat hadien; Midat hadin	Gerechtigheid; strikte gerechtigheid
Middat rachamim	Vergeving
Midrasj (Meervoud Midrasjiem)	Onderzoek, uitleg. Midrasj is de naam voor de vroeg-rabbijnse interpretaties van de Tora; toegepaste betekenis; wat de tekst nu betekent
Midrasj achada	De hiaten in een verhaal opvullen
Midrasj halacha	Details van een wet ontrafelen
Miemchorat hapesach	De dag na het pascha
Mikra	Geschiedenis als oproep van God
Mikraei kodesj	Feesten; letterlijk heilige bijeenroepingen; heilige samenkomsten
Mikre	Toeval; Geschiedenis als louter toeval
Mikve	Een ritueel bad; een plaats die men bezoekt om gereinigd te worden
Mikve Jisrael Hasjeem	God is de hoop van Israël
Mikwa	Reinheidswetten
Mincha	Het graanoffer; Middaggebed, geschenk
Minjan	Minimum aantal aanwezigen; quorum
Mipi hasjemoea	Wat gehoord is en mondeling over gedragen
Mirma	Bedriegen
Misjna	De Misjna (Hebreeuws: מִשְׁנָה, herhaling of leer) is de mondelinge leer van de Tora en bevat een toelichting op de geboden en verboden aan het Joodse volk die in de Tora zijn opgenomen.
Misjnee leMelech	Tweede na de koning
Misjna	Wetstekst; geen Bijbelse interpretatie
Misjpat	Rechtmatig, gerechtigheid; recht; juridische rechtvaardigheid; vergeldende rechtvaardigheid; wet
Misjpatiem	[Sociale] Wetten en regels; sociale rechtvaardigheid
Miskenot	Voorraadsteden
Mitnagdiem	Joodse religieuze beweging, aanvankelijk van tegenstanders van de chassidiem (chassied), vooral onder Litouwse joden (18de eeuw); De mitnagdiem (Hebreeuws: מִתְנַגְדִּים, letterlijk: tegenstanders; Asjkenasische/Jiddische uitspraak misnagdiem) of Litouws jodendom (Hebreeuws: יְהוּדָה לִיטְאִית) is een richting in het jodendom die in Litouwen ontstond en tegen het chassidisme inging. Het dient te worden onderscheiden van de joodse gemeenschap van Litouwen. Veel gebruikte verengelste Jiddische termen zijn litvish en yeshivish en het Hebreeuwse litai. Tegenwoordig worden mitnagdiem, 'Litouws jodendom' en de bovengenoemde varianten gebruikt voor het hele charedisch jodendom dat niet chassidisch is. Een aanzienlijk gedeelte van de aanhangers (in Israël het merendeel) zijn sefardische joden. Deze worden echter ook wel als een aparte categorie gezien; zie sefardische orthodoxie. Bovendien willen niet alle mensen die in het algemeen tot de richtingen van het 'Litouwse jodendom' behoren mitnagdiem worden genoemd, bijvoorbeeld omdat ze niet tegen het chassidisme zijn, niet negatief willen worden omschreven of niet worden gemeten aan een jongere richting in het jodendom. Hoewel er een duidelijke reactie was naar aanleiding van de ontstaan van het chassidisme (en dan meest bekend in Litouwen) is deze richting ook de voortzetting van het (althans asjkenazische) normatieve jodendom van voor het chassidisme. .
Mitswa	Offers; een goede daad; een handeling die geboden is; wet
Mitswot	Voorschriften
Moādei	Vastgestelde feesten
Moëed	Vastgestelde feestdag
Moekdam oemeoechar baTora	In de Tora is niet altijd sprake van een chronologische volgorde
Mozes - Mosje - Meses	Kind
Mosje Rabbenoe	Mozes onze leraar

Myeline	Myeline is een vette stof die op veel plaatsen in het zenuwstelsel het axon omhult. Myeline geeft de witte stof zijn witte kleur. Het zorgt ervoor dat zenuwimpulsen sneller worden doorgestuurd (van 2 m/s naar (maximaal) 120 m/s); zonder myeline zou een dergelijk impuls er veel langer over doen om via het axon de 'volgende' zenuwcel te bereiken. In het bijzonder voor lange afstanden (bijvoorbeeld het perifere zenuwstelsel) is dit van cruciaal belang.
Mystiek	is het hartstochtelijk streven naar een persoonlijke vereniging van de ziel met God.
Mitswa	Gebod
Mitswa van Hakhel	Een verbondsvernieuwing die eens in de zeven jaar moest plaatsvinden
Mitzvot ben adam lechavero	De geboden tussen ons en onze medemensen
Modee	Dank zeggen
Moëed	Een vastgestelde tijd;
Moesjba veomed mehar Sinaï	De eed die bij de Sinaï gezworen is
Mofet	Mirakel
monogamie	1) Enkelvoudig huwelijk 2) Enkelvoudige echt 3) Enkelvoudige relatie 4) Het trouwen met één vrouw 5) Relatievorm 6) Trouw aan één partner
Monarchie	1) Alleenheerschappij 2) Koningschap 3) Koninkrijk 4) Regering door vorst 5) Regeringsvorm in Nederland 6) Staatsbestel 7) Staatsvorm 8) Staatsvorm van Nederland 9) Vorstendom
Monastiek	1) Het kloosterleven betreffend 2) Het kloosterleven betreffende 3) Menselijk gedrag 4) Monachaal
Monolatrie	Verering van één God
Monotheïsme	Het geloof in één God
Morasja	Erfdeel
Mosje rabbenoe	Mozes onze leraar
Motsi sjem ra	Iemand die een ander een slechte naam geeft; laster
MRI-scan	Een MRI-scanner is een apparaat dat met behulp van magneetvelden en radiogolven afbeeldingen van het lichaam kan maken. Op een MRI-scan kunnen we alle organen en weefsels in beeld brengen. Er komen geen röntgenstralen aan te pas. Een MRI-scan is onschadelijk en doet geen pijn.
Mysterium tremendum et fascinans	Het gevoel in de aanwezigheid te zijn van iets wat groot en ontzagwekkend is; het mysterie van het oneindige is zowel beangstigend als fascinerend.
Mythologie	Verzameling van verhalen over goden en het ontstaan van de wereld: studie van de volksverhalen
Mythe	1) Als waar aangenomen verzinsel 2) Epiek 3) Fabel 4) Fabelleer 5) Fictie 6) Fictief verhaal 7) Gefantaseerd verhaal 8) Godenverhaal 9) Kletspraat 10) Legende 11) Mythologisch verhaal 12) Ongegrond verhaal 13) Overgeleverd verhaal 14) Overlevering 15) Praatje zonder grond 16) Sage 17) Verdichtsel 18) Verhaal over goden
Mytisch	Volgens de verhalen en dus niet noodzakelijk berustend op waarheid.

Nachal	Stroom; bron; rivier
Nachala	Erfenis
Nahama dekisoefa	Het brood der schaamte
Narratief	Verhalend, vertellend
Nasjani (n-sj-h)	Laten vergeten
Nasi	Het Religieuze hoofd van een Joodse gemeente
Nasjiem	Vrouwen
Naso	De hoofden opnemen; opheffen
Naval biresoet hatora	Toegstane grenzen van de Tora; iemand die grof, onbehouwen en genotzuchtig is, maar die zijn gedrag rechtvaardigt door te beweren, en misschien ook wel oprecht, dat hij zich strikt aan de wetten houdt.
Navi	De profeet; de spreekbuis van God tot het volk en van het volk tot God
Necrologie	1) Deel van een krant 2) Dodenlijst 3) Levensbeschrijving 4) Levensbeschrijving van een overledene 5) Levensbeschrijving van een pas overledene 6) Levensschets 7) Lijst van gestorvenen 8) Lijst van overledenen 9) Nagedachtenis
Neëlam	Verborgenheid
Nefesj	Leven
Nefesj habehamiet	Dierlijke ziel
Nefiliem	Zonen van de goden; giganten
Nehene weze nehene	Beide partijen winnen
Neïla	De slotdienst van Jom Kippoer
Nemesis	Wraak
Neodarwinisme	Is Darwinisme theorie over het ontstaan van de soorten, gecombineerd met de erfelijkheidsleer van Gregor Mendel (Mendelse genetica) en de populatiegenetica. De centrale opvatting binnen het neodarwinisme is dat de combinatie van mutaties op het erfelijke materiaal en natuurlijke selectie de drijvende kracht is achter evolutie.
Neoplatonisme	Verwijst naar een filosofie die is ontwikkeld door Plotinus in Alexandrië in de 3de eeuw n. Chr., waarbij deze een aangepaste versie van het platonisme combineerde met aspecten van het joodse en christelijke gedachtegoed, en mogelijk ook van oosters mysticisme. In het neoplatonisme is er één bron waaruit alles wat bestaat, voortkomt en waarmee een individuele ziel op mystieke wijze kan worden verenigd. Bovendien bestaan er meerdere zijnsniveaus, waarvan het fysieke universum dat zintuiglijk waarneembaar is, het laagste is. Van het neoplatonisme zijn in de loop van vele eeuwen verschillende vormen ontwikkeld; het leefde talloze malen opnieuw op in de geschiedenis en is vaak aangepast.
Ner tamied	Eeuwig licht
Nesjama	Ziel
Neviïem	De Profeten; de latere profetische en historische teksten
Neziekien	Letsel
Nida	Voedselwetten
Niet-nulsomspel	Een overeenkomst waar beiden partijen beter van worden [overigens zegt de encyclopedy het tegenovergestelde: onderhandelingsituatie waarbij de belangen van de partijen recht tegenover elkaar staan. De winst van de een is het verlies van de ander.]
Nietzscheaans	Nietzsche geeft hier in 'De vrolijke wetenschap (1882/1887)' een antwoord op. Als reactie op de dood van God pleit hij voor de 'vernatuurlijking' van de mens (VW 109). Nu God ons niet langer vertelt hoe we moeten leven, kan de natuur deze leegte opvullen.
Nirwana	Nirwana, uitgeblust, onbeweeglijk) of nibbana (Pali) is de hoogste staat die door de mens bereikt kan worden en waardoor heiligheid behaald wordt; volkomen rust.
Nitzavim alav	De drie mannen 'stonden boven' Abraham
Nochrie	Vreemdeling
Noen	De noen is de veertiende letter van het Hebreeuwse alfabet. Het is de letter n. Hij heeft twee vormen, een 'gebogen' en een 'rechte'. De gebogen noen wordt geschreven aan het begin of het midden van een woord, de rechte (niet veel meer

	dan een lange verticale streep) als hij de laatste letter van een woord is. Daarom wordt hij ook noen-sofiet (sluitnoen) genoemd.
Nomocratie	Heerschappij van wetten, niet van mensen
Nomos	Wet
Non sequitur	Het volgt er niet uit; een reeks gebeurtenissen die niet logisch op elkaar lijken te volgen
Normatief	Normatief zijn voor een ander betekent dat je jouw zienswijze, mening of norm oplegt aan een ander als zijnde een geschreven of ongeschreven richtlijn of gedragsregel. Wie normatief is geeft aan hoe het hoort, wat normaal gedrag is of wat gewenst c.q. ongewenst gedrag is.
Nosei saval	Sjouwers
Novelet	Onrijpe vrucht; de onvolledige of mindere vervanging van iets anders;
Novolet chochma sjel maäla	Een vervanging, een onvolledige versie van de Goddelijke wijsheid.
Nulsomspelen	Een nulsomspel (Engels: zero-sum game), is een situatie waarbij een voordeel voor de ene partij noodzakelijk moet leiden tot een even groot nadeel voor een of andere partijen

Obsessief	) Dwangmatig 2) Zeer dwangmatig
Ode	Loven
Od lo avda tikvatenoe	Onze hoop is nog niet verloren
Oedipuscomplex	de kleuter koestert seksuele verlangens ten opzichte van de ouder van het andere geslacht en vijandige gevoelens ten opzichte van de als rivaal ervaren ouder van hetzelfde geslacht.
Oelaj	Misschien
Orakel	1) Algemeen raadgever 2) Boodschapper van goden 3) Gewichtige uitspraak 4) Goddelijke uitspraak 5) Godsgericht 6) Godsoordeel 7) Godspraak 8) Godsspraak 9) Godsspraak in delphi 10) Iemand van grote kennis en inzicht 11) Lotspraak 12) Raadselachtig antwoord 13) Raadselachtige uitspraak 14) Voorspeller
Oeriem en toemiem	Lichten en Volmaaktheden; Een soort orakelstenen waarmee God geraadpleegd werd
Oereïtem	Jullie zullen zien
Oesjema	Wees stil en <i>luister</i> , Israël
Ofaniem	Op basis van Colossenzen 1:16 wil men de Tronen als een apart soort engelen zien die rondom de troon van God zijn, of daar een onderdeel van uitmaken. Men identificeert ze dan met de wielen van de troon die in Ezechiël 1:13-19 wordt beschreven en mogelijk dezelfde zijn als de wielen, sferen in Daniel 7:9.
Ohel moëed	De tent van ontmoeting
Ola	Het brandoffer
Olam	Ruimte en tijd; universum
Olat reija	Een offer dat wordt gebracht bij het bezoek aan de tempel op feestdagen.
Oligarchie	1) Bestuursvorm 2) Familieregering 3) Heerschappij van weinigen 4) Regering door weinigen 5) Regering van voornamen 6) Regering van weinig personen 7) Regering van weinigen 8) Regeringsvorm 9) Staatsvorm
Omed alehem	Abraham stond 'boven' de drie mannen
Omer	Korenschoof; 4-4,5 liter
Ontologie	Wat bestaat
Onaät devariëm	Verbale onderdrukking
Ones	Onder dwang verrichte handelingen
Orakel	Bovennatuurlijke communicatie 1) persoon die geraadpleegd kan worden voor het doen van voorspellingen; 2) profetische boodschap, vaak geformuleerd in vage bewoordingen 3) persoon die als vraagbaak dient, iemand die als alwetend wordt beschouwd; 4) godsspraak
Orakel van Delphi (Grieks)	Het Orakel van Delphi, Oudgrieks: Μαντείο των Δελφών, Manteío toon Delfón, was een onderdeel van het Grieks heiligdom, dat zich in het centrum van Delphi bevond. Een profetes, de Pythia, gaf daar haar raad in de Apollotempel. De plaats was dus een orakel, een zeer belangrijk orakel, eveneens aan de god Apollo gewijd. Van heinde en ver kwamen er jaarlijks duizenden mensen, vaak pelgrims, naar Delphi om het orakel te raadplegen en de goden goede raad te vragen bij het nemen van belangrijke en moeilijke beslissingen. Dat ging door tussenkomst van de profetes. Als god van 'het Licht' werd Apollo verondersteld overal doorheen te dringen en te 'zien' wat aan het oog van de mensen ontgaat.
Osjer	Geluk
Ot	Een teken
Otot oemoftiem	Tekenen en wonderen

Paleo-Hebreeuwse schrift	Een directe afstamming van het oudste alfabet dat de mensheid kent
Palimpsest	Opnieuw beschreven perkamentrol; lappendeken van verschillende verhalen
Parabel	1) Bijbelverhaal 2) Epiek 3) Fabel 4) Gefantaseerd verhaal 5) Gelijkenis 6) Moralisierend verhaal 7) Vergelijking 8) Verhaal 9) Zinnebeeldig verhaal
Paradigmatisch	Voorbeeldig
Paradox	Tegenstrijdige conclusie
Paradoxaal	Schijnbaar tegenstrijdig
Parafraseren	Tekst herschrijven; 1) Anders omschrijven 2) Omschrijven 3) Verklaren
Parasja (of thira) hasjavoea (meervoud parasjot)	Wekelijkse Bijbellezingen uit de Tora (de boeken van Mozes) - 54 gedeelten
Particularisme	1) neiging om zich sterk te richten op wat voor de eigen groep van belang of kenmerkend is; gerichtheid op de eigen groep 2) het streven van kleine staten of regio's om een zo groot mogelijke mate van zelfbestuur te behouden of te verkrijgen; gerichtheid op autonomie 3) specifiek, niet algemeen voorkomend kenmerk
Paniem	(aan)gezicht
Pathologie	is de studie van het ontstaan en het verloop van ziekten;
Paradigma	Is het stelsel van modellen en theorieën dat, binnen een gegeven wetenschappelijke discipline, het denkkader vormt van waaruit de werkelijkheid geanalyseerd en beschreven wordt.
Paradox	1) Gezegde 2) Gezocht 3) Ongerijmde uitspraak 4) Schijnbaar tegenstrijdig 5) Schijnbare tegenspraak 6) Schijnbare tegenstelling 7) Schijnbare tegenstrijdigheid 8) Schijnstrijdig 9) Schoon schijnende stelling 10) Stijlfiguur 11) Tegenstelling 12) Tegenstrijdigheid 13) Vreemd 14) Wonderspreuk
Parasjat hasjoeva	Wekelijkse Toralezing
Parasjiem	Ruiters
Pariteitsverdrag	Een verdrag (verbond) tussen min of meer even machtige staten
Pathologisch	1) Abnormaal 2) Ziekelijk 3) Ziekte 4) Ziektekundig
Pathos	1) Aandoening 2) Aandoenlijk 3) Bezieling 4) Bombast 5) Gemoedsaandoening 6) Gemoedsgesteldheid 7) Gezwollenheid 8) Hartstochtelijk 9) Hartstochtelijkheid 10) Hoogdravend 11) Hoogdravende spreekwijze 12) Hoogdravendheid 13) Inspiratie 14) Retoriek 15) Sterke gemoedsaandoening 16) Verhevenheid 17) Woordenpraal
Patriarch	1) Aartsbisschop 2) Aartsvader 3) Bisschop 4) Bisschop in de oosters kerk 5) Eerbiedwaardige grijsaard 6) Familiehoofd 7) Grijsaard 8) Hogepriester 9) Kerkelijk hoogwaardigheidsbekleder 10) Kerkelijke hoogwaardigheidsbekleder 11) Stamvader
Parech	Arbeid zonder rust en zonder afzienbaar einde (die de Egyptenaren aan de Israëlieten oplegden)
Parvenue	iemand van lage afkomst die rijk geworden is, maar niet beschaafd -
Patria potestas	Het protest tegen de absolute macht van ouders over kinderen in de oudheid
Pea	De hoek van het veld die niet gemaaid mocht worden omdat hij bestemd was voor de armen.
Pegia	Een onverwachte ontmoeting
Peniniem	Edelstenen
Pentateuch	Pentateuch ("vijfdelig") is een Griekse benaming voor het vijfdelige boek van Mozes, de eerste vijf Bijbelboeken: Genesis, Exodus, Leviticus, Numeri en Deuteronomium.
Perceptie	1) Apperceptie 2) Beleving 3) Heffing 4) Inning 5) Inzameling 6) Inzicht 7) Observatie 8) Ontvangst 9) Voorstelling 10) Waarneming 11) Waarneming in de geest 12) Waarnemingsvermogen
Performatief	Taalgebruik waarbij de betekenis van de zin direct wordt uitgevoerd taalkundig Voorbeelden: 'Hierbij verklaar ik u tot man en vrouw.', 'Ik veroordeel u tot twee jaar gevangenisstraf.'; wanneer we taal niet gebruiken om iets te zeggen, maar om iets te doen.
Perifeer	1) Aan de buitenkant 2) Aan de buitenzijde 3) Breed 4) Buitenkant 5) Niet centraal
Pesjoeto sjel mikra	De duidelijke of directe betekenis van een vers of een zin.
Peroesjiem	Separatisten; afgescheiden; sober; beheerst

Persona	Masker
Pesach	We vieren dat Joden werden bevrijd uit de slavernij in Egypte en dat het lente is!
Pesachiem	letterlijk Pesachoffers: maar ook een traktaat (masechet) van de Misjna en de Talmoed. Pesachiem is het derde traktaat van de Orde Moëd (Seder Moëd) en bestaat uit tien hoofdstukken. Het traktaat Pesachiem bevat voorschriften inzake het Pesachfeest
Pesjara (bitzoea)	Compromis
Pesjat	Letterlijk of directe betekenis; wat de tekst toen bedoelde
Pesoekke dezimra	Verzen van lofzang
PET-scan	Een PET-CT-scan, is een onderzoek waarmee we met een radioactieve stof kunnen kijken hoe weefsels of organen werken. De afkorting 'PET' staat voor 'positron emissie tomografie'. De afkorting 'CT' staat voor 'computer tomografie'.
Pharmakos (Grieks)	Kreupele; bedelaar; crimineel
Physis	Natuur
Pietist	1) Aanhanger van een godsdienstige richting 2) Vrome protestant
Pikoeach nefesj	Het redden van levens
Piska beëmtsa pasoek	Een onderbreking van het hoofdstuk midden in een zin; een alineabreuk in het midden van een zin
Plastiek	1) Aanschouwelijkheid 2) Beeld 3) Beeldhouwkunst 4) Beeldvormende kunst 5) Beeldvormkunst 6) Beeldwerk 7) Boetseerkunst 8) Kunstproduct 9) Kunststof 10) Kunstwerk 11) Materiaal voor koffers 12) Modelleerkunst 13) Plastic 14) Plasticiteit 15) Plastische uitbeelding 16) Rekbare stof 17) Rubber 18) Uitbeeldingsvermogen
Platoons	Gangbaarheid (komt van Plato, Grieks filosoof)
Pluraal	Meervoudig
Poëzie	Dichtkunst (van het Griekse 'poiesis'/ποίησις: maken, scheppen, vormen) is een vorm van literatuur die uit versregels is opgebouwd.
Pogrom	Het woord pogrom (vernietigen, verwoesten) wordt gebruikt voor gewelddadige aanvallen op bepaalde groepen; etnisch, religieus of andere soorten, die vooral worden gekarakteriseerd door de vernietiging van hun omgeving (huizen, bedrijven, religieuze centra).
Pointe	1) Balletterm 2) Betekenis 3) Clou 4) Essentie 5) Gedachte 6) Geestige climax 7) Geestigheid 8) Ontknoping 9) Pakkende slotzin 10) Strekking 11) Tendens 12) Zin van een woordspeling
Polariteit	De aanwezigheid of het merkbaar zijn van twee tegengestelde of contrasterende principes of tendensen, zoals bijvoorbeeld in elektrische batterijen of magneten.
Polemiek	1) Debat 2) Dispuut 3) Godsdienstoorlog 4) Heftig dispuut 5) Literair genre 6) Openlijk gevoerde pennenstrijd 7) Pennenstrijd 8) Pennestrijd 9) Twistgeschrijf 10) Twistgesprek 11) Wordenstrijd
Polis (Gr)	Stadstaat
Pollyana	Naïeve optimist
Polytheïsme	Veelgodendom
Positivisme	1) Optimisme 2) Wijsgerig stelsel
Postmodernisme	Datgene wat na het modernisme komt. Zowel het vertrouwen in de objectieve waarneming als in de algemeen geldigheid van het menselijk oordeels - redeneervermogen heeft de postmoderne mens verloren. Alle waarneming is theoriebeladen. Daar wordt mee bedoeld dat ieder naar de werkelijkheid kijkt vanuit de eigen levenservaring en levensbeschouwing. De waarneming is niet objectief maar theoriebeladen. Er is dan geen objectieve kennis mogelijk. Niemand kan meer zeggen "zo is het, zo moet het". Het modernisme wordt verachtelijk als "funderingsdenken" van de hand gewezen. De Bijbel zegt echter: "Dit vooral moet gij weten dat geen profetie der Schrift eigenmachtige uitlegging toelaat"
Post-decision dissonance	Hoe belangrijker de kwestie, hoe langer iemand een beslissing uitstelt en hoe moeilijker het wordt om die te herroepen, hoe meer hij of zij zich het hoofd zal beken over de vraag of de juiste keuze is gemaakt. De persoon twijfelt, wil gerustgesteld worden, kijkt achterom.

Pragmatisch	1) Algemeen nuttig 2) Didactisch 3) Feitelijk 4) Handelend optreden 5) Leerrijke oplossing gevend 6) Nuttig
Preambule	1) Inleidende rede 2) Inleiding 3) Lange omhaal van woorden 4) Lange uitweiding 5) Omhaal 6) Omhaal van woorden 7) Preludium 8) Uitweiding 9) Uitweiding vooraf 10) Voorspel
Precedent	1) Besluit 2) Voorafgaand geval 3) Voorbeeld 4) Vroeger geval 5) Vroeger geval waarop men zich beroept
Prefrontale cortex	Het evolutionair ‘modernste’ deel van de neocortex dat betrokken is bij functies als plannen, besluiten nemen en emoties reguleren. De Prefrontale cortex wordt ook in verband gebracht met het werkgeheugen. De PFC ontwikkelt zich nog tot ver na de kindertijd; onderzoekers denken dat het gebied pas rond het 25ste jaar helemaal ‘rijp’ is.
Presocratische filosofie	De presocratische filosofie vormt de beginfase van de westerse filosofie, in de periode 600–400 v.Chr., voor de tijd dat Socrates
Primaat	1) Aap 2) Aapmens 3) Baardaap 4) Beerbaviaan 5) Bonobo 6) Bruinkopslingeraap 7) Brulaap 8) Doodskopaap 9) Eerste 10) Franjeaap 11) Gorilla 12) Grijpstaartaap 13) Hoogste 14) Hoogwaardigheidsbekleder 15) Kroonaap 16) Lemuur 17) Mantelaap 18) Mensaap 19) Neusaap 20) Ooraap 21) Oppergezag 22) Rolaap 23) Saki
Prima Donna	1) Belangrijke operaster 2) Een hoofdrolspeelster in een opera 3) Eerste toneelspeelster 4) Eerste zangeres van een opera 5) Gevierde vrouw 6) Operazangeres 7) Theaterster 8) Vedette 9) Vrouwelijke hoofdpersoon
Pro-actief	Anticiperend = 1) Prejudiciëren 2) Verwachten 3) Vooruitkijken 4) Vooruitlopen 5) Vooruitlopen op 6) Vooruitlopen op iets wat nog moet gebeuren 7) Vooruitzien
Profaan	Een term die wereldlijk betekent in de tegengestelde betekenis van geestelijk of sacraal; 1) Aards 2) Blasfemisch 3) Goddeloos 4) Godslasterend 5) Godslasterlijk 6) Heidens 7) Heiligschennend 8) Met het heilige spottend 9) Niet kerkelijk 10) Niet-kerkelijk 11) Oneerbiedig 12) Ongewijd 13) Onheilig 14) Oningewijd 15) Ontheiligend 16) Seculair 17) Wereldlijk 18) Werelds 19) Werelds, niet kerkelijk
Prolepsis	ook vooropstelling of voorafname is een stijlfiguur waarbij het zinsdeel dat de aandacht moet krijgen als eerste wordt genoteerd.
Promiscuïteit	1) toestand van een maatschappij waarbij tussen alle mannen en vrouwen een volledig vrij seksueel verkeer bestaat 2) Relatievorm 3) orderloze vermenging (der seksen) 4) Veelvuldige wisseling van seksuele partners. 5) geslachtsgemeenschap met steeds andere partners
Proseliet	Proselieten zijn tot de Joodse godsdienst bekeerde heidenen. Dat wil zeggen dat zij niet door geboorte tot het volk Israël behoren, maar door eigen keuze. Mannelijke proselieten worden lid van Israël door zich te onderwerpen aan de Tora en zich te laten besnijden. Vervolgens moeten ze een ritueel reinigingsbad nemen. In bijbelse tijden volgde na deze proselietendoop ook nog een reinigingsoffer.
Proza	Geschreven of oraal literair taalaanbod waarbij de versleer geen rol speelt en dat ook geen versregels telt, in tegenstelling tot poëzie. Proza wordt ook 'ongebonden stijl' genoemd.[1] Een mengvorm tussen proza en poëzie noemt men poëtisch proza, of prozagedicht.
Psychedelisch	1) Bewustzijnsveranderend 2) Bewustzijnsverruimend 3) Geestverruimend 4) Hallucinerend
Psychoanalyse	1) Analytische psychologie 2) Medische behandeling 3) Psychologische methode van onderzoek 4) Zielkundig 5) Zielsontleding
Psychologie	een samenstelling uit de Griekse woorden psychè (ziel) en logos (woord, gedachte, rede) – of zielkunde is de academische discipline die zich bezighoudt met het innerlijk leven (kennen, voelen en streven) en het gedrag van mensen.
Psychologisch	Wat te maken heeft met de menselijke geest
Psychopathologie	Is een deelgebied van de psychologie en de psychiatrie. Waar de ziekte vooral de persoon betreft, kan het lijden op de persoon zelf en/of op de omgeving betrekking hebben. De psychopathologie is een wetenschap die aan de basis ligt van behandelingen waarvan de psychotherapie een voorbeeld is. Het is deels

	ook een beschrijvende of descriptieve wetenschap van psychische ziektebeelden.
Puriteins	1) Godsdienstig 2) Leerstellig 3) Overzedig 4) Streng 5) Streng gelovig 6) Streng godsdienstig

Quorum	Latijn: minimaal aantal aanwezigen dat vereist is om een vergadering te kunnen openen, te beraadslagen en/of te besluiten; de minimale halachische definitie van een gemeenschap.
--------	---

R-g-l (wortel)	Bespieden; spioneren
Raä	(de HEER heeft) gezien
Rabenoe	Een opperrabbin (rabenoë) is een rabbijn die door een joodse gemeente of organisatie van joodse gemeenten is aangesteld als spiritueel leider van de gemeente of voor het hele land. Meestal heeft een stad of land slechts één opperrabbin. Er zijn gevallen waar een stad of land meerdere opperrabbijnen heeft; zo heeft de Staat Israël twee landelijke opperrabbijnen: een Askenazische en een Sefardische. De positie opperrabbin heeft in het algemeen betrekking op gemeenten die behoren tot het orthodox jodendom.
Rachamim	Mededogen; barmhartigheid
Rakot	Flets, zwak, gevoelig, versluierd; maar kan ook aantrekkelijk betekenen
Rasja	Het boze of opstandige kind
Rasjee jesjivot	Hoofden van talmoedscholen
Ratio	1) Begrip 2) Betekenis 3) Beweeggrond 4) Beweegreden 5) Beweegreden voor een handeling 6) Denkvermogen 7) Evenredige verhouding 8) Evenredigheid 9) Gelijke verdeling 10) Grond 11) Grondgedachte 12) Laatste middel 13) Menselijk vermogen 14) Oorzaak 15) Rede 16) Rede (Latijn) 17) Rede, verstand 18) Redelijk
Rav	Ouder, talrijk/groot, leider; talrijker
Reactionair	1) Aartsconservatief 2) Behoudend 3) Behoudend politicus 4) Conservatief 5) Tegenovergesteld van liberaal 6) Tegenstrever 7) Tegenwerkend 8) Uiterst conservatief 9) Ultra rechts 10) Ultrarechts 11) Zeer conservatief
Realtime	De werkelijke tijd die nodig is om iets uit te voeren. Realtime interactie vindt plaats zonder vertragingen of wachttijden als gevolg van de verwerking van gegevens.
Re-actief	1) Chemisch reagerend 2) Scheikundig reagerend 3) Tegenwerkend
Rebbe	(Spiritueel) leider van een Joods-Chassidische beweging
Rechev	Strijdwagens
Recitatief	1) Declamatorische zang 2) Deel van een opera 3) Episode in opera 4) Gedeelte in een opera 5) Half zingend, half sprekend 6) Het zingend spreken 7) Spraakgezag 8) Verhaal in een oratorium 9) Zingend spreken
Recitatie; reciteren	1) Het zingend spreken 2) Voordracht 3) Opzeggen
Rechobot	Weidse ruimte
Reciteren	Hardop voorlezen om gehoord te worden
Reductionistisch	1) opvatting in de wetenschapsfilosofie die stelt dat de natuur van complexe entiteiten steeds herleid kan worden tot meer fundamentele entiteiten; 2) Scheldwoord dat door holisten wordt gebruikt om 'achterhaalde' westerse denkbeelden aan te geven. Het reductionisme zou verantwoordelijk zijn voor de ongezonde scheiding tussen lichaam en geest, mens en natuur en zodoende voor een hele lijst van problemen zoals milieuvervuiling, bureaucratische verstarring, imperialisme etc.
Reflexief	1) Taalkundige term 2) Terugwerkend 3) Wederkerend
Refoea	Genezing
Regelutilitarisme	We moeten alleen handelen overeenkomstig de regels, maar de regels zelf zijn gerechtvaardigd omdat ze de best mogelijke gevolgen voortbrengen
Regressie	1) Achteruitgang 2) Daling 3) Malaise in zaken 4) Neergang 5) Niveauverandering van de zeespiegel 6) Recht op verhaal 7) Rechute 8) Schadeloosstelling 9) Teruggang 10) Terugkeer 11) Terugkeer naar een vroegere stadium 12) Terugkeer tot een vroeger stadium 13) Teruglopende beweging 14) Terugval 15) Terugval in een kinderlijk gedragspatroon
Regulatief	1) Leidraad 2) Normatief 3) Ordenend 4) Regelend 5) Richtsnoer
Regulerende regels	Willen iets reguleren wat los van de regels bestaat, zo waren er al werkgevers en werknemers voordat er arbeidsrecht was
Rehabilitatie	1) Eerherstel 2) Herstel 3) Herstel in eer 4) Herstel in eer en goede naam 5) Herstel in vorige staat 6) Herstel van eer 7) Herstelling 8) Rechtsherstel 9) Renovatie 10) Waardeherstel
Relativisme	Relativisme is het idee dat een bepaald concept (waarheid, schoonheid, het goede etc.) niet op zich staat, maar afhankelijk is van iets anders.

Renaissance	1) Bouwstijl 2) Bouwtrant 3) Cultuurperiode 4) Geschiedkundig tijdperk 5) Herleving 6) Herleving van kunst en wetenschappen 7) Hernieuwing van levensopvatting 8) Historisch tijdperk 9) Historische periode 10) Kunst- en bouwperiode 11) Kunstperiode 12) Kunstrichting 13) Opbloei 14) Periode in de geschiedenis
Repressie	1) Beteugeling 2) Onderdrukking 3) Oppressie 4) Overheersing 5) Suppressie 6) Terreur 7) Tirannie 8) Verdringing
Reproductief klonen	Bij reproductief klonen wordt eerst de kern uit een bevruchte eikel gehaald en daarna vervangen door een cel- kern (DNA) uit een lichaamscel van het donordier. De eikel groeit in een reageerbuisje uit tot een embryo, dat vervolgens in de baarmoeder van een dragerdier wordt geplaatst.
Resj galoeta [exilarch]	joods leider tijdens de Babylonische ballingschap
Resjiet	Wij zeggen: begin. Maar het is meer: fundament, het principe.
Reponsa	in het Hebreeuws She'elot en Teshoevot, vragen en antwoorden, behandelt actuele vraagstukken. Na de afsluiting van de Talmoed blijven zich allerlei kwesties voordoen die niet afdoende zijn opgelost in de Talmoed en waarover vele rabbijnen zich hebben gebogen, en daar nog steeds mee bezig zijn, om die alsnog bevredigend op te lossen.
Responsum	Is een verzameling briefwisselingen tussen talmoedgeleerden die elkaar raadplegen over halachische kwesties; 1) Aanschrijving 2) Antwoord (2) 1) Bescheid 2) Schriftelijk antwoord (3) schriftelijk antwoord van een rechtscollege
Restrictief	1) Beknottend 2) Beperkend 3) Een voorbehoud bevattend 4) Stoppend
De Restauratie	De Restauratie (Frans: Restauration) of Bourbonrestauratie was de periode van 1814 tot 1830 in de Franse geschiedenis waarin de Bourbon-dynastie op de Franse troon hersteld werd na afloop van het napoleontische tijdperk. Het herstel van de monarchie in Frankrijk was onderdeel van een algehele Restauratie in grote delen van Europa. De eerste Restauratie was in 1814 toen Napoleon werd afgezet en naar Elba verbannen. De tweede Restauratie was van 1815 na de Honderd dagen tot in 1830 de Julimonarchie aan de macht kwam.
Retail therapy	winkelen dat troost biedt en vergeving van zonden schenkt via de creditcard.
Retorisch	1) Behorende tot de retorica 2) Bombastisch 3) Breedsprakig 4) Gezwollen 5) Hoogdravend 6) Kring- 7) Op redenaarswijze 8) Periodiek 9) Redekundig 10) Redekunstig 11) Taalkundige term 12) Welluidend 13) Welsprekend
Retrospectief	1) Terugblikkend, Terugziend, achteraf beschouwend, onderzoek
Reveil	1) Geestelijke herleving 2) Herleving 3) Ontwaking 4) Opleving 5) Opwekking 6) Religieuze herleving 7) Religieuze handeling 8) Religieuze herleving 9) Reveille
Revisionisme	streven naar herziening van wetten, niet naar revolutie
Rimitani	Bedriegen / bedrogen
Riv	Type rechtszaak
Roeach hakadosj; roeach hakodesj	De heilige Geest
Roeach memallela	Sprekende geest
Rodef	Achternvolger
Rosj chodesj	Het begin van de nieuwe maand; de dag van de nieuwe maan
Rosj Chodesj Nisan	De eerste dag van de maand Nisan
Rosj Hasjana	Joods Nieuwjaar
Ruben	Zie, een zoon
Rudimentair	1) Grofweg 2) In beginsel aanwezig 3) Niet meer tot ontwikkeling komend 4) Niet tot ontwikkeling gekomen 5) Onontwikkeld 6) Onvolkomen ontwikkeld 7) Ruw

s-l-ch	Werkwoord voor vergeving; vergeven; kwijtschelden
s-m-ch	De wortel Zich verheugen
Sacraal	1) Geheiligd 2) Gewijd 3) Heilig 4) Heiligheid
Sanhedrin	1) Gerechtshof in Jeruzalem 2) Hoge raad (Hebreeuws) 3) Hoge raad van de joden 4) Hoge raad van de oude israëlieten in Jeruzalem 5) Joods gerechtshof in Jeruzalem 6) Joodse hoge raad 7) Joodse rechtbank 8) Vergadering van hoge geestelijke gezagdragers
Samael of Samil	Beschermengel van Ezau; "gif van God", in het gnosticisme "blindheid van God") is een belangrijke aartsengel in het judaïsme, waar hij vorst van de demonen is,[1] een beschuldiger (satan), verleider en verwoester en wordt beschouwd als zowel goed als slecht. In sommige werken wordt hij gelijkgesteld aan Lucifer, de duivel voor zijn val. Rabbijnse literatuur beschrijft Samaël als de beschermengel van Esau en Edom[2] en de belangrijkste tegenstander van Michaël.
Sardonisch	1) Boosaardig 2) Boosaardig spottend 3) Boosachtig spottend 4) Demonisch 5) Diabolisch 6) Grijnzend 7) Satanisch 8) Schamper
Sauve-quipot	Redde wie zich redden kan
Scapegoat	Zondebok
Schmattes	Restlappen van stof
Sechel tov	Goed inzicht
Seculier	als iets of iemand niet te maken heeft met een godsdienst of de kerk; niet behorend tot een kerk; 1) Niet geestelijk 2) Niet tot dieren behorend 3) Onkerkelijk 4) Seculair 5) Wereldheer 6) Wereldlijk
Sedermaaltijd	Hoogtepunt van het PESACH feest is de maaltijd op de eerste avond, ter herinnering aan de maaltijd aan de vooravond van de uittocht van het volk Israël. In die nacht werden alle eerstgeborenen omgebracht, behalve daar waar het bloed van het paaslam aan de deurposten was gestreken.
Sefardiem	Sefardische Joden of Sefardim (Hebreeuws: ספרדי, Standaard Səfardi Iberiaans Səḫarədî; meervoud: ספרדים, Standaard Səfaradim Iberiaans Səḫarədîm) zijn Joden wier voorouders in Spanje en Portugal leefden. In 1492 werden zij als gevolg van het verdrijvingsedict gedwongen Spanje te verlaten, dan wel zich tot het christendom te bekeren. In 1497 werden de Sefardim in Portugal voor dezelfde keuze gesteld. Hiermee kwam een einde aan een periode van openlijke Joodse aanwezigheid op het Iberisch Schiereiland, die al zou dateren van de Fenicische of latere Carthaagse periode, dus in ieder geval teruggaat tot voor de Romeinse verovering van Iberië.[bron?] De term Sefardim is afgeleid van het Hebreeuwse woord "Sefarəd", dat Spanje betekent. De taal van de Sefardim is het Ladino, een aan het Spaans verwante taal met veel Hebreeuwse woorden. Deze taal is echter bijna uitgestorven: Sefardische Joden spreken nu voornamelijk (in Israël) Modern Hebreeuws en ook in andere landen de landstaal. Het Ladino leeft nog voort in het Sefardische muziekgenre. De Sefardische Joden stonden in West-Europa vaak meer in aanzien dan de Asjkenazim, de Joden uit Oost-Europa. De Sefardim speelden een rol in bankwezen en wetenschap. Een aantal van hen werd in de adelstand verheven, zoals de familie Lopes Suasso.
Sefer Chasidiem	Boek der vromen
Sefer Haikariem	Boek der principes
Sefer Hajasjar	Het boek van de oprechten (Genesis)
Sefer Tora	Tora-rol; een levende Tora-rol
Segregatie	Scheiding
Seiar	Harig
Seir	Geit
Seiriem	Bokken die als afgoden worden vereerd
Selicha oemechila	God vergeeft ons
Selichot	De gebeden bij berouw en boetedoening

Sematisch	Is de studie van betekenis in taal. Het gaat om de manier waarop woorden, zinnen en zinnen worden gebruikt om betekenis over te brengen en de manieren waarop mensen taal interpreteren en begrijpen.
Semantiek	1) Betekenisleer 2) Betekenisleer van woorden 3) Leer van de betekenis 4) Leer van de betekenis van de woorden 5) Leer van de betekenis van woorden 6) Leer van de betekenisontwikkeling van de woorden 7) Leer van de woordbetekenis 8) Leer van woordbetekenis 9) Taalkundige term 10) Tak van de taalkunde
Semichoet haparsjijot	Passages zijn bewust naast elkaar geplaatst
Semiecha	Opleggen van handen
Senoea	Onbemind / Gehaat
Sensibiliteit	1) Gevoeligheid 2) Gevoelwaarwording 3) Kwetsbaarheid 4) Lichtgeraaktheid 5) Ontvankelijkheid 6) Prikkelbaarheid 7) Vatbaarheid voor emoties
Sensitiviteit	Het onderkennen van de gevoelens en behoeften van anderen en hiermee rekening houden, alsook het onderkennen van de invloed van het eigen gedrag op anderen.
Seperatisme	1) Afscheidingsstreven 2) Afzonderingsgeest 3) Streven naar afscheiding 4) Zucht om zich af te scheiden 5) Zucht tot afscheiding
Septuaginta	Griekse vertaling van het Oude Testament
Seo et rosj	De hoofden opnemen; opheffen; (hetzelfde als <i>naso</i> , (<i>limnot</i> , <i>lifkod</i> , <i>lispor</i> , <i>lachsjoef</i> =tellen))
Seoena	Gehaat of minder geliefd
Serafijnen	De Serafijnen zijn Engelen; het niveau van de Serafijnen is het allerhoogste in de Engelenrijken.
Sereen	1) Bedaard 2) Gelijkmoeidig 3) Helder 4) Kalm 5) Kalmpjes 6) Klaar 7) Louter 8) Luchtig 9) Onbewogen 10) Onbewolkt 11) Ongerept 12) Ongestoord 13) Puur 14) Rein 15) Rustig 16) Stil 17) Vredig 18) Vreedzaam 19) Zuiver
Sicha	Gesprek; overpeinzing;
Sichliot	Geboden en redeneren
Sidoer	Het boek met de dagelijkse gebeden
Sidra	wekelijks wisselende Toraperikoop die in de synagoge wordt gelezen; volgorde .
Sidran	Ordering
Significant	1) Beduidend 2) Belangrijk 3) Betekenend 4) Betekenisvol 5) Computerterminologie 6) Gewichtig 7) In 't oog vallend 8) In het oog lopend 9) In het oog springend 10) In het oog vallend 11) Veelbetekenend 12) Veelzeggend 13) Vol betekenis 14) Zeer luide muziek 15) Zwaarwegend
Simcha	Vreugde; gedeeld geluk
Simchat Tora	Vreugde der wet; de dag van de 'vreugde van de Tora'
Simeon	Heeft gehoord
Sinat chinam	Interne verdeeldheid; ongegronde (onderlinge) haat; interne rivaliteit
Sivlotam	Dwargarbeid
Sjaätnez	Wol gemengd met linnen
Sjachariet	Ochtendgebed
Sjachen	Wonen te midden van; naaste; buurman
Sjaddai	de Almachtige, de Sterke, de Ontzagwekkende;
Sjaked	Amandelboom
Sjalom	Vrede; voltooiing; heelheid; kalmte; rust; volledigheid; volkomenheid
Sjalsjelet	Ongebruikelijke noot die omhoog en omlaag gaat
Sjam	Daar
Sjama	(de HEER heeft) gehoord
Sjamaan	Een sjamaan, vrouwelijk sjamanka, is een priester en ziener die in zijn of haar gemeenschap de communicatie met de geestenwereld verzekert en magie aanwendt om zieken te genezen, voorspellingen te doen en gebeurtenissen onder controle te brengen. De methode die daarvoor gebruikt wordt is het opwekken van een toestand van trance of andere bewustzijnsverandering. Hoewel er diverse lokale verschillen zijn, treedt men gewoonlijk op als bemiddelaar tussen de geesten van overleden voorouders en leden van de gemeenschap. Een verwant begrip is medicijnman, die een vergelijkbare functie heeft bij de oorspronkelijke (Indiaanse) volkeren van Noord-Amerika.

Sjamajiem	Hemel
Sjamor	In acht nemen; bewaren; beschermen
Sjavaoet	Het feest van de Openbaring; Sjavoeot, ook gespeld als Sjawoe'ot of Sjawoeoth (Hebreeuws: שבועות), is het joodse Wekenfeest dat zeven weken na Pesach wordt gevierd. Het is tevens het einde van de omtelling.; feest van de eerstelingen
Sj-ch-n	Naaste; iemand die naast je woont; het werkwoord wonen
Sj-m-a	De wortel van Sjema, dat o.a.horen, luisteren betekent.
Sjechina	Goddelijke inwoning; God als naaste; Goddelijke Aanwezigheid
Sjechita	Ritueel slachten
Sjegaga	Onbedoelde overtredingen
Sjelamim	Het vredesoffer
Sjeliach tsiboer	De leider van het gebed
Sjetee resjoejot	Twee (goddelijke) domeinen
Sjelosjiem	Een rouwperiode van dertig dagen
Sjem	Naam
Sjema	Luisteren, horen, aandachtig zijn, begrijpen, eigen maken, antwoorden; de belangrijkste Joodse geloofsbelijdenis; opletten en reageren.
Sjema bekolah	Alles wat Sarah je vraagt <i>moet je doen</i>
Sjema Israël	Hoor Israël
Sjema mina	Hoor hieruit
Sjemini Atseret	Het slotfeest dat bij het Loofhuttenfeest behoort
Sjemita	Sabbatsjaar, het zevende jaar waarin alle schulden werden kwijtgescholden
Sjemot	Exodus
Sjeool	Het domein van de dood
Sjeva berachot	Betekent letterlijk 'zeven zegeningen' en refereert aan De Zeven Zegenspreuken die aan het einde van de choepa (huwelijksceremonie) worden uitgesproken of gezongen voor het drinken van de tweede beker wijn.
Sjevach	Lofprijzing
Sjevet	Stam
Sjier Hasjirjem	Hooglied
Sjimmiot	Geboden van 'horen en gehoorzamen'
Sjioer	Een studiesessie
Sjira	Lied; gedicht
Sjiva	Een rouwperiode van een week
Sjivve	In het jodendom betekent sjivve, sjiwwe of sjiva (Hebreeuws: שבעה ; letterlijk: zeven) de zevendaagse rouwperiode die volgt op een begrafenis. sjivve geldt voor de zeven verwanten in de eerste graad: vader, moeder, zoon, ...
Sjlemoet	Heelheid; perfectie
Sjmaticha	Verhoren
Sjnei gediei iziem	Twee malse bokjes
Sjoftiem	Rechters
Sjoelchan aroech	Uitgestalde tafel; lett. gedekte, welvoorzien tafel = is het belangrijkste joodse wetboek.
Sjoked	Waakte
Sjomea ani	Ik hoor
Sjomer	Hoeder
Sjtetls	Kleine Joodse gemeenschappen in Oost-Europa
Slachtoffercultuur	cultuur waarin mensen geneigd zijn een slachtofferrol aan te nemen, bijvoorbeeld omdat ze in het verleden iets ergs hebben meegemaakt; cultuur waarin een slachtofferrol wordt aangenomen
s-m-ch	Het samen vieren in vreugde
Sociaal kapitaal	Verwijst naar de sociale netwerken van individuen en al de hulpbronnen die ze via deze netwerken kunnen mobiliseren. Sociaal kapitaal is niet alleen belangrijk voor de sociale cohesie van de samenleving maar is ook economisch waardevol voor de economie en het individu.
Social engineering	Het idee dat je menselijk gedrag van te voren kunt sturen en plannen

Sociologie	De studie naar sociale relaties tussen mensen en in het bijzonder van de politieke, culturele, religieuze en economische aspecten van menselijke samenlevingen
Soefisme	Het soefisme of tasawwuf (Arabisch: تصوّف - taṣawwuf, Perzisch: صوفی‌گری, soefigari, Russisch: Суфизм, Soefizm, Turks: tasavvuf, Hindoestani: تصوف) is een mystieke leer binnen de islam. Deze leer ontwikkelde zich uit de islam zelf op grond van Koranteksten en is onderdeel van de islamitische wetenschappen. Het doel is om via Dhikr en een meditatieve levenswijze het leven van de profeet Mohammed na te leven en continu bewust zijn dat Allah er is. Door dit kan de mens afstand doen van aardse geneugten en van zijn Nafs. Dit heet Tasawwuf. Het heeft een literaire en poëtische traditie. Tasawwuf is onderdeel van de klassieke islamitische studies en de meerderheid van de islamitische geleerden zijn soefi.
Soeka	Loofhut; een tijdelijk onderkomen
Soekot	Loofhuttenfeest; oogstfeest; het feest van de hutten, tabernakels
Sof	Einde
Sofisten	5e eeuw BC. Introduceren het relativisme. Waren rondreizende leraars die aan de rationele denkwijzen een praktische toepassing gaven.
Sola Scriptura	Het gezag van alleen de Schrift
Sota	Een vrouw die verdacht wordt van overspel
Sotto voce	Met zachte stem
Speltheorie	De speltheorie is een tak van de wiskunde waarin het nemen van beslissingen centraal staat. (John van Neumann 1944)
Staccato	1) Afgebroken (muziek) 2) Afgestoten (muziek) 3) Afstotend 4) Kort stotend 5) Kort stotend (muziek) 6) Kort, stotend (muziek) 7) Muziekterm 8) Muzikale aanwijzing 9) Niet vloeiend (muziek) 10) Snelle herhaling van één of meer tonen 11) Stotend 12) Stotend (muziek) 13) Term uit de muziek
Stereofonie	Geluid afkomstig van twee verschillende luidsprekers
Stigmatiseren	1) Bevooroordeelen 2) Brandmerken 3) Schandvlekken
Stoïcisme	1) Kalme berusting 2) Kalmte 3) Leer van zeno 4) Onverschilligheid 5) Onverstoorbaarheid 6) Onverstoorbare gelijkmoedigheid 7) Richting in het denken 8) Richting van het menselijk denken 9) Wijsbegeerte van zeno 10) Wijsgerig stelsel 11) Zenonisme
Subatomair	kleiner dan of een onderdeel uitmakend van atomen
Subject	Letterlijk datgene wat aan iets anders ten grondslag ligt.
Sublimeren	1) Naar hoger niveau opheffen 2) Verheffen 3) Vervluchtigen 4) Perfectioneren 5) Veredelen
Subprime mortgage	Rommelhypotheek
Sub specie aeternitatis	In het licht van de eeuwigheid
Subversief	1) Gezagsondermijnd 2) Het gezag ondermijnen 3) Het gezag ondermijnd 4) Omverwerpend 5) Ondergronds revolutionair 6) Ondermijnd 7) Ontwrichtend 8) Revolutionair 9) Tegen de samenleving gericht
Suggestief	1) Beelden oproepend 2) Beïnvloedend (manipulatief) 3) Evocatief (beeldend, plastisch) 4) Nieuwe gedachten opwekkend 5) Schilderachtig
Sui generis	Van zijn eigen soort
Supersessionisme	Vervangingsleer
Suprematie	1) Alleenheerschappij 2) Hegemonie 3) Oppergezag 4) Oppermacht 5) Opperheerschappij 6) Overmacht
Survival of the fittest (Natuurlijke selectie)	De meest genadeloze individuen van een populatie zullen overleven en hun genen doorgeven aan de volgende generatie
Suzereiniteitsverdrag	Een verdrag (verbond) tussen staten met een totaal ongelijke machtsverhouding
Sympathie	1) Affectie 2) Deelneming 3) Genegenheid 4) Gevoel van genegenheid 5) Gevoel van toegenegenheid 6) Gevoel van verbondenheid 7) Ingenomenheid 8) Liefelijk 9) Medegevoel 10) Medeleven 11) Opbeurend gevoel 12) Overhelling 13) Prettig gevoel dat je voor iemand of iets hebt 14) Tegengestelde van antipathie
Synergie	1) Samenwerking 2) Teamwerk

Synthese	Een samenvoeging van ongelijksoortige zaken, zodat er iets nieuws uit ontstaat. Het woord is afgeleid van de Griekse woorden syn- (samen) en tithenai (plaatsen).
----------	---

Taämee hamitswot	Redenen voor de geboden
Tahara	Reinheid; reiniging
Taharat hamiespacha	Taharat HaMishpacha is het geheim van Joodse vrouwelijkheid. Het biedt het echtpaar een door God ingesteld raamwerk van geboden. Ze leren hoe ze met elkaar om kunnen gaan, waardoor ze hun geluk en toewijding opbouwen. Op deze stevige basis kunnen ze een bovenbouw van een gelukkig gezin en thuis creëren. De studie van deze ideeën en hun toepassing helpt ons inzichten te ontdekken die oud zijn – want ze werden gegeven door God op de berg Sinaï, maar tegelijkertijd hedendaags – omdat ze zeer relevant zijn voor ons leven als vrouwen en als Joden in de wereld van vandaag.
Tahor	Rein
Talliet	Een gebedsmantel of gebedskleed; kleed, sjaal
Tamee	Onrein
Tarof jitaref	In stukken gescheurd
Tarof toraf Josef	Jozef is in stukken gescheurd
Ta sjema	Kom en hoor
Tav	Letter t
Techelet	Het specifieke blauw van de tsietsiet, werd geassocieerd met heiligheid en koningschap.
Tefilien	Het gaat om twee kleine, zwartgelakte doosjes of ‘huisjes’ van leer, met daaraan lange leren riemen. Eén doosje wordt op het voorhoofd, het andere op een arm gebonden. Daarmee wordt letterlijk gedaan aan wat geboden is in de Tora (Deut. 11:18): <i>Daarom moet u deze woorden van mij in uw hart en in uw ziel prenten. Bind ze als een teken op uw hand, en ze moeten als een voorhoofdsband tussen uw ogen zijn.</i>
Tahor	Onrein
Takanat hasjavieim	Een regel bedoeld om belemmeringen voor boetedoening uit de weg te ruimen.
Targoem	1) Aramese vertaling van het Oude Testament 2) Bijbelvertaling (Aramees)
Tavi	Brengen
Tavo	Gaan met
Tefila	(joods) naam van het dagelijks hoofdgebed, dat driemaal per dag staande wordt gezegd
Tefilien	Gebedsriem; amulet
Teikoe	Laat het [onbeslist]
Temeä	
Tamee	Rein
Temidiem	Gewone offers
Tenach	De Hebreeuwse Bijbel (39 Bijbelboeken): De naam Tenach komt uit een samenvoeging van de letters T (Tora - Onderwijs), N (Neviim - Profeten) en CH (Ketoevim - Geschriften)
Tenai Kafoel	Een dubbele voorwaarde, zowel positief als negatief
Tenoea meoevetet	Zigzagbeweging
Teoeda	Certificaat, document, bestemming, bedoeling, object, doel, missie
Tesjoeva	Berouw: Een complex begrip dat wroeging, berouw en omkeer omvat; terugkeer.
Tikoen	Recht zetten wat in het verleden mis is gegaan
Tson	Kudde
Tetragrammaton	De vierletterige naam van God
Thanatos	Doodsdrift
Theocentrisch	God als het middelpunt van de schepping beschouwend
Theofanie	1) Godsverschijning 2) Openbaring
Theorama	1) Leerstelling 2) Zuiver bespiegeld voorstel
Thermodynamica	warm of warmteleer is het onderdeel van de natuurkunde dat de interacties bestudeert tussen grote verzamelingen van deeltjes op een macroscopisch niveau. De thermodynamica vindt zijn oorsprong in de praktische behoefte de efficiëntie van stoommachines te verbeteren.

Teroema	Deel van de oogst
Thanatos	Doodsdrift
Tora	Wet; De eerste vijf Bijbelboeken van Mozes. Ook wel de wet van de Joden genoemd. betekenis: Onderwijzing, instructie, richtsnoer; het onderricht van de priesters; wegwijzing; aanwijzing; leidraad.
Tora hasjamajiem	Tora uit de hemel; wet of leer uit de hemel
Tora im derech erets	Tora in combinatie met [seculiere] cultuur
Tora min hasjamajiem	De wet zoals de hemel voorschrijft
Tora sjebeal pee	Mondelinge Tora
Tora sjebichtav	Geschreven Tora
Tietnasoe	Zichzelf boven anderen plaatsen
Tifchamercha-sof pasoek	Onbekend (blz. 137)
Tifga	Dring (van aandringen)
Tikoen	De reparatie van iets wat in het verre verleden was stukgegaan; een herstel; de genoegdoening voor een wandaad uit het verleden; remedie
Tikoen olam	Sociale orde
Tikreoe	Die jullie moeten uitroepen; het roepen van de mens
Tisja Beav	Traditionele rouwdag van het Jodendom (naar aanleiding van de 12 verspieters die met een negatief bericht terugkwamen uit het beloofde land, eeuwen later werden op die dag de Eerste en Tweed tempel verwoest)
Tirde	Heersen
Tistarar	Zich als heer en meester opwerpen
To hearken (Eng.)	Luisteren
To heed (Eng.)	Acht slaan op
Tochachot; tochacha	Reprimandes; berispingen; vermaning
Tohoe wabohoe	Chaos
Tochecha	Waarschuwing; berisping; de schrikwekkende vloekformules in Leviticus
Toda	Erkentelijkheid; dankbaarheid
Toema	(rituele) Onreinheid
Toevee hair	Stadsbewoners; notabelen
Torat kohaniem	Priesterlijk bewustzijn; de wet van de priesters; de priesterlijke sensabiliteit; de wereld van de priesters; de priesterlijke stem
Torat neviem	Profetisch bewustzijn; de wereld van de profeten
Tora sjebeal pee	Mondelinge wet; mondelinge traditie
Tora sjebiechtav	Geschreven wet
Totalitarisme	1) Alleenheerschappij 2) Dictatuur 3) Staatsvorm
Tov	Goed
Traditionalisme	Het vasthouden aan de beginselen of gewoonten van een traditie die is gebaseerd op een overtuiging; vaak gebruikt als tegengestelde term ten opzichte van modernisme, liberalisme en radicalisme
Transcendentie	Overstijgend, buiten het gewone tredend; Het ervaren van eenheid met het universum.
Tribaal	Als iets verband houdt met meerdere volksstammen; 1) Eigen aan een volksstam als zodanig
Tribale cultuur	als iets verband houdt met een of meer volksstammen
Trieviaal	1) Alledaags 2) Banaal 3) Futiel 4) Gemeen 5) Gewoon 6) Grof 7) Laag 8) Laag-bij-de-gronds 9) Lomp 10) Niet hoogstaand 11) Nietsbetekenend 12) Nietszeggend 13) Onbeduidend 14) Onbelangrijk 15) Onbenullig 16) Onbetekenend 17) Onfatsoenlijk 18) Ordinair 19) Plat 20) Platvloers 21) Schunnig 22) Vulgair
Ts-b-r	Ophopen, opstapelen
Ys-d-k	De wortel van <i>tsedaka</i>
Tsaär baälei chajiem	Het nodeloos laten lijden van dieren; dierenleed
Tsadikiem wechasidiem	Ze zijn rechtvaardig en vroom
Tsaïr	Jonger
Tsaraat	Melaatsheid
Tsedek	Sociale rechtvaardigheid; verdelende rechtvaardigheid; rechtvaardig

Tsedek / Tsedaka	Rechtvaardigheid; naastenliefde; gerechtigheid; integriteit; onpartijdigheid; eerlijkheid en onschuld; sociale saamhorigheid
Tsedaka	Recht; geld geven aan een goed doel; rechtvaardigheid; liefdadigheid; billijkheid, eerlijkheid
Tsedaka oemispāt	Rechtvaardig en recht
Tseīra	De jongste
Tsiboer	Gemeenschap
Tsidok hadien	De erkenning van de rechtvaardigheid
Tsietiet	Gedenkkwast; jullie zullen de kwastjes zien
Tsimtsoem	Kabbalisme zegt – zelfbeheersing; de goddelijke ‘samentrekking, terugtrekking of zelfbeperking’; Goddelijke terughoudendheid.; Jezelf wegcijferen
Tsits	Voorhoofdsband
Tzedek / tzedaka	Rechtmatig; gerechtigheid
Tzitz	Bloesem

Ultra vires	Buiten het legitieme gezag, Buiten bevoegdheid
Universalistisch	Alzijdigheid; veelomvattend
Usurpator	1) Machtige overwinnaar 2) Onrechtmatige bezitnemer 3) Overweldiger 4) Usurpateur 5) Veroveraar 6) Wederrechtelijke bezetter
Utilitarisme	1) Nuttigheidssysteem 2) Nuttigheidstheorie
Utopia	Utopia is de schets van een ideale samenleving die de bestaande maatschappij tot voorbeeld dient te strekken. Het is dus een beschrijving van de slechts in fantasie van de auteur bestaande ideale vorm van een maatschappij. Het doel van utopia is de nadelen van de bestaande maatschappij aan te tonen
Utopie	Niet bestaande plaats; geen plaats
Utopisch	1) Denkbeeldig 2) Hersenschimmig 3) Ideaal 4) Niet te doen 5) Niet te verwezelijken 6) Niet te verwezenlijken 7) Onbereikbaar 8) Onrealistisch 9)

v-d-l (wortel)	Scheiden, onderscheiden.
Ventromediale prefrontale cortex	De ventromediale prefrontale cortex of cortex praefrontalis ventromedialis is een deel aan de binnenzijde van de prefrontale schors, een gebied voor in de grote hersenen. Het gebied wordt met name in verband gebracht met de regulering van emoties.
Vigerend	Vigerend is een ambtelijk woord voor geldend of van kracht zijn
Vocation	Baan; professie; carrière; oorspronkelijk betekende het 'roeping'

Waädvadtem	Anderen van dienst zijn
Waavdil	Onderscheiden
Waheb in Soefa	Aan het einde is er liefde
Waja koetzoe	Voelden weerzin
Wajavo jaäkov sjalem	En Jakob kwam als een heel mens aan
Wajedaber	Hij sprak; De Heer sprak
Wajehie	En het geschiede
Watjetsav	Hij gebod
Wajifga	Een plaats; jij kwam bij, ontmoette, stuitte op, maar ook 'hij bad, smeekte, pleitte
Wajifga baMakom	Hij kwam op een plaats Ontdekken dat we denkend aan andere dingen Gods aanwezigheid zijn binnengewandeld.
Wajikaheel	Verzamelden ze zich
Wajikar	Hij ontmoette bij toeval
Wajikra	Letterlijk: Hij [God] riep; Leviticus; zaken met betrekking tot de levieten; de roep van God
Wajoemroe lemoor	En ze zeiden, zeggende
Wajomer	Hij zei
Watelek lidrosj et Hasjeem	Bij de Heer te rade gaan
Wavad	Eenzaam
Weal tifgabi	Dring niet aan
Weänochi lo jadati	En ik had geen weet van ik
Weasita	Je moet maken
Weasoe aron atsee sjitiem	Zij moeten van acaciahout een ark maken
Wechafarta	Bedekken
Wehajita	Vier daarom met vreugde
Wehejitem nekiim	Onschuldig zouden zijn
Weheveta	Je moet steken
Wehivdaltem	Jullie moeten onderscheid maken
Wehoe naär	Hij is een jongen; hij gedraagt zich als een kind
Wejatoeroe	Verkennen
Wejatsakta	Je moet gieten
Wekara zeh el zeh	Ze riepen elkaar toe
Welo jakloe dabro lesjalom	Konden ze niet met hem spreken tot vrede
Welo jasaf	Geweldige stem
Welo tatoeroe	Niet afdwalen
Wenatata	Je moet bevestigen
Wenatatecha mechodecha	Geef iets van jouw glans [aan hem]
Wenislach	Vergeving; het zal worden vergeven
Wenitsaltem	Beroven
Werav jaävod tsaïr	De oudste zal de jongste dienen
Wesalachti	Ik 'God' zal vergeven
Wesamachta	Vier dan met vreugde
Wesamachta et jadecha	Leg je hand [op hem]
Wesjachanti	Wonen
Wesjav et sjewoetecha	In uw lot een keer brengen
Wetsipita	Je moet bekleden
Wezoe misjnat haChasadiem	Is dit de weg van de godvrezenden
Widoei	Bekentenis; (mondelinge) Belijdenis
Widoei bikoeriem	De belijdenis afgelegd bij de eerstelingen
Wihejietem nekijiem	U zult onschuldig zijn voor de Here en voor Israël

Xenofobie	1) Afkeer van al wat vreemd is 2) Afkeer van alles wat vreemd is 3) Afkeer van vreemdelingen 4) Angst voor alles wat vreemd is 5) Angst voor vreemdelingen 6) Angst voor vreemden 7) Haat tegen al wat vreemd is 8) Haat tegen vreemdelingen 9) Vreemdelingenangst 10) Vreemdelingenhaat 11) Vrees voor alles wat vreemd is
-----------	---

Z-ch-r	Zich herinneren
Zachin leadam sjelo befanav	Je kunt iemand een voordeel schenken zonder dat die persoon het weet of ermee instemt.
Zachor	Gedenken; herinneren
Zar	Vreemdeling
Zealot	Ijveraar
Zeher lijetsia mitsrajiem	Een gedenken van de uittocht
Zemaniem	Tijden
Zeman sjemchatenoe	Het seizoen (tijd) van onze vreugde
Ze nehene wezel lo chaser	De een wint maar de ander verliest niet
Zeraïem	Zaden
Ziggoerat	Een ziggoerat (of zikkoerrat, ziggurat) is een trapsgewijze tempeltoren uit het oude Mesopotamië. Dit type bouwwerk, soms aangeduid als het Mesopotamische equivalent van de Egyptische piramiden, werd onder meer gebouwd door de Soemeriërs, Assyriërs, Babyloniërs en Meden. Een van de bekendste deels bewaard gebleven exemplaren is de ziggoerat van Ur, in het zuiden van Irak.
Zikaron lemaaseh beresjiet	Gedachtenis van de schepping
Zionisme	Is een nationale beweging en ideologie die een Joods thuisland of Joodse staat ondersteunt in het gebied waar in Bijbelse tijden de Israëlitische koninkrijken Israël en Juda hebben gelegen; Het verlangen van de Joden om terug te keren naar hun land en als volk hun soevereiniteit terug te krijgen.
Zis schver zu sein a Yid	Het is moeilijk om een Jood te zijn
z-n-h (wortel)	Hoereren; prostitueren
Zot torat	Dit is de wet die.....